A POLGÁRHÁBORÚ ÉVEI A SZOVJETUNIÓBAN

21.

VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

A POLGÁR-
HÁBORÚ ÉVEI
A SZOVJET-
UNIÓBAN

A POLGÁRHÁBORÚ ÉVEI A SZOVJETUNIÓBAN 1917-1922

MÁSODIK KÖTET

A NAGY PROLETÁRFORRADALOM

(1917 OKTÓBER-NOVEMBER)

A könyv szerzői:

G. Alexandrov, I. Minc, P. Poszpélov,

J. Jaroszlavszkij, E. Genkina, J. Gorogyeckij,

I. Razgon, I. Tovsztuha

★

IDEGENNYELVŰ IRODALMI KIADÓ

1947

A jelen fordítás az 1942. évi
orosz kiadás nyomán készült.

Printed in the Union of Soviet Socialist Republics

A NAGY PROLETÁRFORRADALOM

V. I. LENIN

Első fejezet

MEGÉRETT A VÁLSÁG

1

LENIN FELKELÉSRE HÍV

MÁR vége felé járt 1917 ősze. A katonák milliói a fronton, a sáros, szennyes lövészárkokban átkozták az ideiglenes kormányt s hazavágyódva törték a fejüket: hát még a negyedik telet is a lövészárokban kell tölteni? Éjenként tűzvészek fénye festette vörösre az eget a falvakban. Riasztóan kongtak a félrevert harangok. A dolgozó parasztság, amely elvesztette reményét, hogy a burzsoá ideiglenes kormánytól földet kap, felgyujtotta a nemesi birtokokat, elfoglalta az urasági földet, felosztotta a fölszerelést. A városokban egyik sztrájk a másikat követte, mind nagyobbra nőve, mint a hullámok vihar idején. Közeledett az új forradalom, amelyet Lenin megjósolt, várt és előkészített.

Az 1917. júliusi tüntetés vérbefojtása után Lenin, akit az ellenforradalom halálra keresett, illegalitásba vonult. Néhány napig Petrográdon, egy régi bolsevik, Sz. J. Allilujev szerény lakásán bújt meg a 10. Rozsgyesztvenszkája ucca 17.ª sz. házában. A bolsevik párt vezére egy kis egyablakos szobát foglalt el az ötödik emeleten. Az ideiglenes kormány díjat tűzött ki Lenin fejére. Kémek jártak minden ismertebb pártmunkás után, aki Leninnel érintke-

„Az uto lsó csengetés előtt Vlagyimir Iljics kijött az utolsó vagón hátsó perrónjára."
I. M. Lebegyev rajza.

zett, és könnyen nyomra bukkanhattak volna. Július ll-én Vlagyimir Iljics a város környékére költözött, egy nyaralótelepre, Szesztroreck közelében. Petrográdon az állomásra Sztálin és Allilujev elvtársak kísérték ki.

„Az utolsó csengetés előtt — beszéli Allilujev elvtárs — Vlagyimir Iljics kijött az utolsó vagón hátsó perrónjára. A vonat megindult. Sztálin elvtárssal együtt az állomáson álltunk és szemünkkel követtük kedves alakját."

Lenin Razliv község vasúti állomása közelében telepedett le. Az állomás mellett házikó állt, mögötte csűr. A csűr szénapadlására meredek lépcső vezetett. A padlásra asztalt és széket vittek fel, ott helyezkedett el Lenin. De ott, a városon kívül, sem volt veszélytelen a helyzet. Nyaralók, hivatalnokok, tisztek jártak-keltek körös-körül, dühösen ujságolták egymásnak, hogy Lenin Németországba szökött. Vlagyimir Iljics elhatározta, hogy biztosabb helyen, az erdőben rejtőzik el. Az állomás mögött, egy kis tó partján, egy kaszáló terült el. Kietlen, puszta hely volt ez. A nyaralók ritkán néztek el errefelé. Közelben csak kaszások laktak. Egy ilyen kaszás gúnyájában, Konsztantyin Petrovics Iványov névre szóló igazolvánnyal költözött ide Lenin. Egy erdőtisztáson, egy szénakazalban kunyhófélét rendeztek be. Itt helyezték el Lenint legközelebbi munkatársai. Ide vitték ujságjait, leveleit. Egy nagy bokor mögött, szabad tűz mellett, melyen a teavíz forrt, írta Lenin cikkeit, amiket rendszeresen beküldtek Petrográdra. Estefelé néha a csendet

„Mi az, Szergo elvtárs, nem ismer meg?“ (Szergo Ordzsonikidze látogatása V. I. Leninnél.)

A. N. Malinovszkij rajza.

Szergo Ordzsonikidze

evezőcsapások zaja verte fel. A tavon keresztül, csónakon igyekeztek Leninhez a Központi Bizottság képviselői.

Sztálin elvtárs megbízásából egyszer Szergo Ordzsonikidze ment ki Leninhez utasításokért. Átkelt a tavon és megindult a sűrű cserjésen keresztül. Amikor kiért a tisztásra, egy szénakazal mögül alacsonytermetű ember lépett ki és üdvözölte. Ordzsonikidze el akart menni mellette, de az ismeretlen a vállára ütött:

— Mi az, Szergo elvtárs, nem ismer meg?

Szakáll és bajusz nélkül Lenin felismerhetetlen volt.

Szergo néhány órát töltött Lenin kunyhójában, részletesen beszámolt a Központi Bizottság munkájáról. Vlagyimir Iljics számos utasítást küldött Ordzsonikidze elvtárssal a további munkára vonatkozólag.

Lenin rejtekhelyéről fáradhatatlanul irányította a bolsevik párt VI. kongresszusának munkáját.

De még itt, az erdőben, sem hagyták Lenint békében. A kormány ügynökei a szomszédos munkás-kerületben portyáztak. Egy éjjel Lenin közeli lövöldözésre ébredt. Az erdőben hangosan pattogtak a lövések. „Nyomon vannak" — vélte Lenin és otthagyva kunyhóját, elrejtőzött az erdő sűrűjében. De csak vaklárma volt. Kiderült, hogy a hadapródok körülfogták a szesztrorecki gyárat és a munkásoktól fegyvereik kiszolgáltatását követelték.

Július végén a párt Központi Bizottsága elhatározta, hogy Lenint átköltözteti Finnországba. Az utazás megszervezését Ordzsonikidze elvtársra bízták, aki néhány konspirációban jártas elvtársat vont be ebbe a munkába.

Kezdték kidolgozni a határátlépés tervét. Az állandó figyelés miatt nem volt könnyű dolog Lenint átvinni. Eleinte úgy tervezték, hogy gyalog mennek át a határon. Földerítő útra mentek a határvonalra. Az útlevél-ellenőrzés a határon mindenfelé nagyon szigorú volt. Le kellett mondani erről a tervről. Erre elhatározták, hogy a helyiérdekű vonat mozdonyán mennek át a határon, egy finn mozdonyvezető, Hugo Jalava segítségével. Közölték a tervet Leninnel. Vlagyimir Iljics beleegyezett.

A terv a következő volt: gyalog Razliv vasútállomásig, onnan vonattal a Petrográd közelében levő Ugyelnájáig, ott Lenin felszáll a mozdonyra fűtőnek s a mozdony ráviszi a finnországi vasútvonalra. De a legutolsó pillanatban, hogy az utat megrövidítsék, úgy döntöttek, hogy gyalog mennek mintegy tizenkét kilométert, Levasovo állomásig. Az erdőn kellett keresztülmenni. Libasorban mentek a keskeny, alig látható ösvényen.

Alkonyodott. Beállt az éj. A sötétben eltévedtek és egy erdőégés közelébe kerültek. Lélekzetfojtó füst volt. Égett a tőzeg. Sokáig bolyongtak, állandóan azt kockáztatva, hogy belesüppednek az égő tőzegbe. Nagynehezen eljutottak egy kis folyóhoz. Lehúzták cipőjüket és a hideg vízben térdig gázolva átmentek rajta. A sötétségből hirtelen mozdony füttye hallatszott. Vasútállomás. Éjjel egy óra felé járt az idő. Az állomás perrónján pislákolva égett egy magános lámpa. Az állomás mellett felfegyverzett gimnazisták és hadapródok hemzsegtek. Lenin megbújt az útmenti árokban. Vlagyimir Iljics kisérői előrementek felderítőbe. Egyiküket feltartóztatták. Az őrjárat igazolványokat követelt és bevitte a letartóztatottat az állomás épületébe. A gyakorlatlan őrök csapatostól a letartóztatott után tódultak. A perron kiürült. Ekkor futott be egy vonat az állomásra. Lenin gyorsan felugrott az utolsó vagónra. Közvetlenül utána felugrott útitársa is, Eino Rachja finn bolsevik. A letartóztatottat pedig igazolványainak átvizsgálása után szabadon bocsátották.

Lenin és útitársa késő éjjel érkeztek el Ugyelnája vasútállomásra. Az éjszakai Petrográd lámpáinak fénye egész közelinek látszott. Egy ismerős finnél töltötték az éjszakát. Másnap, ahogy előre megbeszélték, kimentek az állomásra. Megérkezett a Finnországba menő vonat. A mozdonyon Jalava mozdonyvezető. A szerelvényt messze az állomáson túlra vitte és

„A sötétben eltévedtek és egy erdőégés közelébe kerültek... Égett a tőzeg". (V. I. Lenin a Levasovo állomáshoz vezető úton, Finnországba utazása alkalmából.)

I. M. Lebegyev rajza.

A Konsztantyin Petrovics Ivánov névre szóló személyazonossági igazolvány, amellyel Lenin az 1917-es júliusi események után élt.

megállította a vasúti átjárónál. Lenin felszállt a mozdonyra, kezébe vette a lapátot és azonnal hozzáfogott fűtői kötelességének teljesítéséhez.

Bjeloosztrov határállomáson a vonatot az ideiglenes kormány miliciája várta. Végigmentek minden vagónon, gondosan ellenőrizték az útleveleket és figyelmesen megnézték az utasokat. A kormány kopói már egészen közel értek a mozdonyhoz. Még egy-két perc és a spiclik elcsípik Lenint, de Jalava mozdonyvezető gyorsan feltalálta magát; lekapcsolta a mozdonyt, kijelentve, hogy vizet megy felvenni. Néhány kínos perc telt el. Már a második csengetés hangzott fel. A kalauz a perronon futkároz, sürget, fütyül, de a mozdony még mindig sehol sincs. Jalava csak a harmadik csengetés után robogott vissza a mozdonnyal, sebtében összekapcsolta és gyorsan átvitte a vonatot a finn határon. Így aztán Kerenszkij kopóinak nem volt idejük arra, hogy a mozdonyra felmenjenek.

Jalkola nevű finn falucskában élt Lenin rövid ideig, tizenkét kilométerre Terioki állomástól. Itt a faluban Lenin nehezen tudott kapcsolatot tartani a pártközponttal. Városban kellett rejtekhelyet keresni. Helsingforsban találtak megfelelő lakást a munkásmilicia parancsnokánál, aki állásánál fogva a rendőrfőnök első helyettese volt, később pedig a város

rendőrfőnöke lett. Ki gyaníthatta volna, hogy egy ilyen magasrangú állami tisztviselő rejtegeti a bolsevikok vezérét?

A házigazda az uccán várta az érkező Lenint. Együtt mentek a ház felé. Vlagyimir Iljics elővigyázatosan körülnézett az uccán. Csak miután meggyőződött arról, hogy senki se követi, lépett be a házba. Lenin mindenekelőtt afelől érdeklődött, hogyan lehet ujságokat kapni. Utasítást adott, hogy mindennap szerezzék be az összes petrográdi lapokat és szervezzék meg a rendszeres levélküldést Petrográdra. A friss ujságokra vetette magát, gyorsan átolvasta őket és írni kezdett. A fáradt házigazda elaludt, de a szoba csendjében még sokáig hallatszott a toll percegése és az ujságok zizegése. Lenin előtt egy füzet feküdt. Címe: „Állam és forradalom". Vlagyimir Iljics könyvet írt, amely a bolsevizmus egyik legfontosabb dokumentuma lett.

Nagynehezen megteremtették az előfeltételeit annak, hogy Lenin dolgozhasson. Biztos posta-összeköttetést létesítettek a Központi Bizottsággal és elintézték, hogy Lenin rendszeresen kapja az ujságokat.

Az illegalitás súlyos viszonyai közt, a kémektől üldözött Lenin figyelmesen követte az események menetét, az ellenség minden lépését. Lenin azonnal észrevette, hogy fordulat állott be a burzsoázia taktikájában. Az ellenforradalom 1917 augusztusában vereséget szenvedett, de még nem volt legyőzve. Kornyilov tábornok próbálkozása, hogy az országban a mo-

A Razliv állomás melletti csűrnek a padlása, ahol V. I. Lenin illegálisan élt és dolgozott.

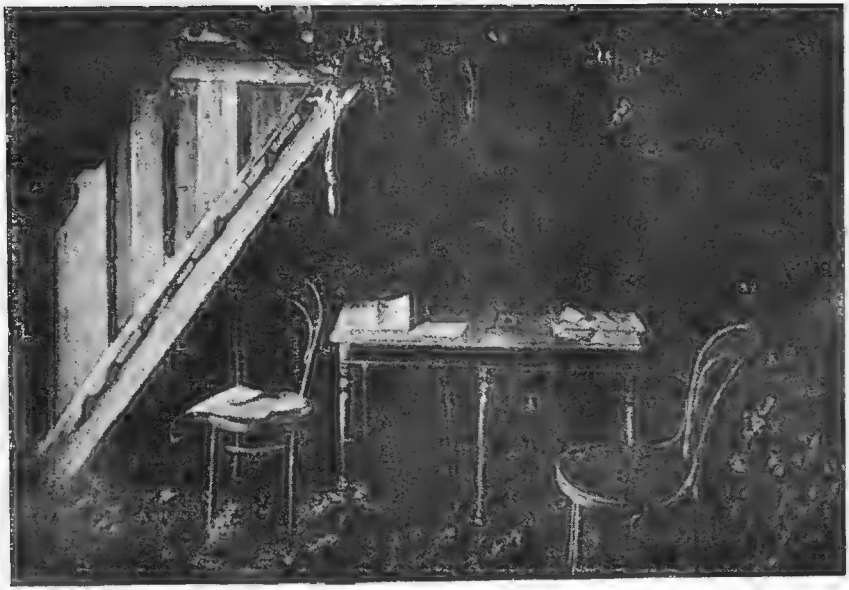

narchiát helyreállítsa, csődöt mondott s Kornyilov maga és cinkosai börtönben ültek, de nem hagytak fel azzal a gondolattal, hogy újból a nép ellen lépjenek fel. Ellenkezőleg, a kornyilovisták, miután vereséget szenvedtek, siettek kijavítani hibájukat: augusztusban a forradalmi Petrográd ellen csak egy lovashadtestet küldtek, viszont most sokkal nagyobb erőt készültek összeszedni. Még a „börtön" sem zavarta őket ebben. A bihovi leánygimnázium szolgált Kornyilov „börtönéül", ahol a „Vad divíziónak" ugyanaz a Tekinszkij-ezrede őrizte, amely még nemrégen Kornyilov testőrsége volt a főhadiszálláson. Ilyen börtön és ilyen „éber" őrizet mellett az ellenforradalmár tábornokok: Kornyilov, Lukomszkij, Markov, Gyenyikin, Romanovszkij és a nemrégen lefolyt lázadás többi részvevői nyugodtan dolgozhatták ki az új összeesküvés tervét. Bihovból a főhadiszállásra, mely Mogilevben volt, szünet nélkül robogtak a futárok, hogy eljuttassák a szükséges információkat. Bihovba utaztak a burzsoázia, a bankkörök képviselői Kornyilovhoz, pénzbeli támogatást igértek. Azon a címen, hogy a törvényszéki tárgyalásra készül, Kornyilov akármelyik parancsnokot magához hívathatta a front bármely részéről. Az érkezőket megismertették az összeesküvés tervével, megbízták őket, hogy válasszák ki a szükséges embereket. Kornyilov rövid idő alatt tízszer olyan nagy erőt tudott előkészíteni, mint augusztusban: majdnem egy negyedmillió fegyveres embert lehetett újból hadbavetni a nép ellen. Köztük, mint a „Polgárháború története" I. kötetében már megírtuk, több mint 40 speciálisan szervezett, úgynevezett „rohamzászlóalj" volt. Mindegyikben 1100 jól felfegyverzett, a parancsnok által gondosan kiválasztott katona. Ezek a zászlóaljak az ellenforradalom számára a lehető legkedvezőbben voltak elhelyezve: legnagyobb részük az Északi és a Nyugati fronton. Gyorsan előrenyomulhattak, hogy elvágják a frontot a két fővárostól, ha ott bolsevik fölkelés tört volna ki. Kornyilov a hadapródiskolákra és a tartalékos tiszti tanfolyamokra támaszkodhatott, amelyek állománya a burzsoá ideiglenes kormányhoz hű, mintegy 50.000 jól felfegyverzett harcost számlált. Lovas és kozák hadosztályokat készítettek elő a megfelelő helyeken — Finnországban, Brjánszk körletében, a Donyec-medencében. Ezek a hadosztályok gyorsan az ideiglenes kormány segítségére siethettek. Kornyilov tervében fontos helyet jelöltek ki a csehszlovák hadtestnek, mely a jobbparti Ukrajnában volt elhelyezve. Fedezete alatt a Délnyugati és a Romániai frontról lehetett csapatokat hozni s magát a hadtestet is fel akarták használni a bolsevikok ellen. Bjelorussziában Dovbor-Muszníckij tábornok lengyel hadtestet szervezett, mely elvághatta Bjelorussziát a két fővárostól.

Magától értetődik, hogy Lenin nem tudott és nem is tudhatott az összeesküvés részleteiről, ezek az adatok sok évvel a forradalom győzelme után váltak ismertté, de éppen az mutatta Lenin lángeszét, hogy felismerte az ellenség terveit: az ellenforradalom titokban és sietve szervezte a második Kornyilov-összeesküvést. A burzsoázia készült a polgárháborúra a munkások és parasztok ellen.

A polgárháború az osztályharc *legmagasabb* formája, amelyben az összes ellentétek kiéleződnek és fegyveres összecsapás formáját öltik. A

polgárháború az osztályharc *legélesebb* formája, mikor az egész társadalom két ellenséges táborra szakad és a hatalom kérdését a fegyver dönti el.

Marx, a párizsi proletariátus 1848 júniusi felkelését tanulmányozva, a polgárháborút a következőképpen jellemezte:

„A júniusi forradalom először hasította az egész társadalmat két ellenséges táborra, keleti és nyugati Párizsra. A februári forradalom egysége többé már nem létezik... A februári harcosok egymás ellen küzdenek és — ami még sohasem fordult elő — megszűnt az előbbi közömbösség, minden fegyverbíró ember harcol a barrikád egyik vagy másik oldalán"[1].

Lenin, folytatva és továbbfejlesztve Marx tanát, a polgárháború lényegéről a következőket írta:

„...a tapasztalat... azt mutatja, hogy a polgárháború az osztályharc legélesebb formája, amikor a gazdasági és politikai összeütközések és csaták sorozata ismétlődik, felgyülemlik, kiszélesedik, kiéleződik és odáig megy, hogy ezek az összeütközések egyik osztály fegyveres harcává lesznek a másik osztály ellen"[2].

Ilyen kiélezett helyzet elé került az orosz forradalom 1917 szeptember—októberében. A társadalom két, egymással élesen szembenálló táborra oszlott. Az egyik táborban: a burzsoázia, a földesurak, a parasztok és a kozákok zsirosparaszti felsőrétege a kadetpárt vezetése alatt, az eszer-mensevikekkel szövetségben. Ez volt az ellenforradalom tábora, amely sietve készítette elő a polgárháborút a proletariátus ellen. A másik táborban: a proletariátus és szegényparasztság, a bolsevik párt vezetése alatt. Ehhez a párthoz húzódott mind határozottabban a középparasztság zöme is.

A nép körében hatalmas változások jöttek létre, melyek a forradalom közeledéséről tanuskodtak. Mindenekelőtt gyökeresen megváltozott az összes társadalmi osztályok harcának formája. Lenin többízben rámutatott arra, hogy a harci formák *történelmi szempontból* tekintendők. Különböző időkben, különböző viszonyoktól, politikai és nemzeti viszonyoktól, a mindennapi élet viszonyaitól stb. függően, a harc különböző formái kerülnek előtérbe, válnak a harc főformáivá. A Kornyilov-lázadás után a munkás mozgalomban új elemek jelentek meg: a munkások nemcsak sztrájkoltak, nemcsak gazdasági és politikai sztrájkokat szerveztek, hanem gyakran előfordult az is, hogy a munkások elkergették a gyárak és ipartelepek tulajdonosait és saját kezükbe vették az üzemek irányítását. Ez azt mutatta, hogy a munkásmozgalom felvetette a hatalom kérdését.

Gyökeresen megváltozott az országban a parasztmozgalom is. A Kornyilov-mozgalom megmutatta a széles paraszti tömegeknek, hogy a földesurak visszatérnek az „úri fészkekbe" és újból kezükbe kaparintják az egész földet. A Kornyilov-lázadás után a falvakban erősödött a földesúri birtokot romboló mozgalom. A parasztok felgyujtották az udvarházakat, kifüstölték a földesurakat, széthordták a felszerelést. A harc legfőbb formája a romboló mozgalom lett. A parasztok harca is eljutott a hatalom kérdéséhez. A parasztmozgalom parasztfelkeléssé lett.

Uj harci forma jelentkezett a katonatömegek körében is. A katonák

megtagadták az engedelmességet, nem hajtották végre tisztjeik parancsait. Sok ezredben a katonák elkergették nem kedvelt parancsnokaikat és másokat választottak helyükbe azok közül, akik közelebb álltak hozzájuk, leggyakrabban a közkatonák közül. Szeptemberben a Balti hajóhad matrózai néhány hajóról a tengerbe dobták tisztjeiket. A katonák harca felkeléssé lett. A mozgalom a hadseregben is közvetlenül a hatalom kérdése előtt állt.

Végül jelentékeny fordulat jött létre az elnyomott nemzetiségek dolgozói körében is. A dolgozók tömegei, burzsoá-nacionalista szervezeteik feje fölött, mind gyakrabban léptek összeköttetésbe a bolsevik szervezetekkel. Az elnyomott nemzetiségek dolgozói kezdték megérteni, hogy nem burzsoá szervezeteiktől, hanem a győzedelmes néptől kaphatják meg szabadságukat.

A dolgozó népesség minden rétegében megváltozott a harc formája. Az egész mozgalom közvetlenül a fegyveres felkelés felé haladt.

A forradalom táborában volt az óriási túlerő. De mint a gyakorlat ezt már többször megmutatta, a szervezett katonai erővel, parancsnokokkal, fehérgárdista szervezetek hálózatával rendelkező burzsoázia szétverhette volna ezt a forradalmi tábort. Az orosz burzsoázia ismét erre gyüjtötte erőit. Az ellenforradalom támadását megelőzni csak a munkások és katonák fegyveres felkelésével lehetett.

Szeptember 12-e és 14-e között Lenin *két,* irányelveket tartalmazó levelet írt a Központi Bizottságnak, valamint a Petrográdi és a Moszkvai bizottságnak. Lenin megjegyezte, hogy

> „...miután a bolsevikok mindkét főváros munkás- és katonatanácsában többséget kaptak, kezükbe lehet és kell is venniök az államhatalmat"[3].

Lenin rendkívül világosan kifejtette, hogy miért éppen most került a felkelés napirendre.

> „A felkelésnek ahhoz, hogy sikeres legyen, — írta Lenin — nem összeesküvésre, nem pártra, hanem az élenjáró osztályra kell támaszkodnia. Ez az első. A felkelésnek a nép forradalmi fellendülésére kell támaszkodnia. Ez a második. A felkelésnek a fejlődő forradalom történetének olyan *fordulópontjából* kell kiindulnia, amikor a nép élenjáró sorainak aktivitása a legnagyobb, amikor a legerősebb az *ingadozás* az ellenség soraiban és a forradalom *gyönge, határozatlan és habozó barátainak soraiban*"[4].

Mind a három feltétel jelen volt.

A proletariátus teljes egészében támogatta a bolsevik pártot. Ezt bizonyította Kornyilov tábornok kalandjának kudarca, amikor a bolsevik párt hívására felkelt az egész munkásosztály. Mindkét főváros szovjetjei megerősítették ezt, elfogadván a bolsevikok határozati javaslatait. Ezt mutatták az új szovjetválasztások az ipari központokban, ahol a vezetés a proletár párt kezébe került.

> „Velünk az *osztály*nak, a forradalom élcsapatának, a néptömegeket magával ragadni képes élcsapatának többsége"[5], — írta Lenin.

A parasztság széles rétegei felszabadulóban voltak a földesurak és a burzsoázia befolyása alól. Politikailag ez az eszer párt bomlásában jutott

kifejezésre. Erősödtek a „baloldali" eszerek. A mensevikek új támpontot kerestek, a falu kulák-csoportjait képviselő zemsztvó-és szövetkezeti hivatalnokokba kapaszkodtak. A katonák megvonták bizalmuk utolsó maradékait a megalkuvóktól.

Ezt az bizonyította, hogy a bolsevik párt befolyása a hadseregben megnövekedett. A szenvedő, kiéhezett nép megértette, hogy békét, földet, kenyeret csak a proletariátustól kaphat.

„... velünk a nép *többsége*"[6], — írta Lenin.

A burzsoázia legközelebbi szövetségeseinek táborában, az eszerek és mensevikek körében bomlás, saját erejükben való bizalmatlanság volt érezhető. Mind a mensevikek, mind az eszerek között mindenféle „baloldali" áramlatok jelentkeztek.

Az ellenforradalom táborában is volt ingadozás. Bár a kadetok szilárdan gyüjtötték egységes blokkba az összes burzsoá elemeket, mégsem sikerült megszüntetniök az egyes csoportok ellentéteit. A feketeszázasok visszafelé húztak, a régi rendszerhez. A baloldali kadetok még mindig az eszerekkel és mensevikekkel való megegyezéshez tartották magukat.

Mindenekelőtt a német imperializmus igyekezett kihasználni az ingadozást. A német kormány 1917 szeptember elején titokban békeajánlattal fordult Franciaországhoz. Németország hajlandó volt engedményeket tenni Franciaországnak és Angliának Nyugaton, azzal a feltétellel, hogy Keleten kapja ki a részét. A német diplomaták a közelgő forradalom veszélyére spekuláltak, mert 1917 őszén lázadások kezdődtek a francia hadseregben. A katonák békét követeltek. Egész hadtesteket magával ragadott, sőt még angol egységekbe is behatolt a mozgalom. A forradalom lehetőségével fenyegetőzve, Németország igyekezett békéhez jutni Nyugaton, hogy Keleten szabad kezet nyerjen és végezhessen Oroszországgal.

De a tárgyalások elhúzódtak. A németek manővere nem érte el célját. Erre a német diplomácia, amely soha semilyen eszköztől sem riadt vissza, hirtelen frontot változtatott és a burzsoá ideiglenes kormányhoz fordult azzal a javaslattal, hogy kezdjék meg a tárgyalásokat a külön-békéről. Az ideiglenes kormány hajlandó volt tárgyalásokba bocsátkozni, mert ez lehetővé tette, hogy minden erejével a bolsevikokra vesse magát. De amikor a bolsevik sajtóban értesülések jelentek meg az imperialisták megegyezéséről, az egész burzsoá és megalkuvó sajtó „bolsevik rágalomról" kiabált. A kadetok lapjai a „bolsevikok különös jólértesültségét" kürtölték, s arra célozgattak, hogy az értesülést a bolsevikok állítólag német forrásból szerezték.

Eközben a kulisszák mögötti alkudozásról szóló hírek a külföldi sajtóban is megjelentek. Az entente köreiben beszélni kezdtek az ideiglenes kormány próbálkozásáról, hogy külön-békét kössön Németországgal. Az ideiglenes kormány miniszterei visszagondoltak arra, hogy egy ilyenfajta kísérlet egyszer már meggyorsította egy kormány bukását: II. Miklós igen nehéz helyzetbe került, mikor próbálkozása, hogy külön-békét kössön Németországgal, nyilvánosságra jutott. Az ideiglenes kormány kezdte a nyomokat eltüntetni.

Terescsenko külügyminiszter, aki tegnap még megcáfolta az alkuról szóló „híreszteléseket", kénytelen volt a sajtóban kijelenteni, hogy Németország valóban békét ajánlott. Amerika oroszországi követe, Francis, csak a polgárháború befejezése után ismerte be, hogy

„Terescsenko, a volt pénzügyminiszter és külügyminiszter Archangelszkbe jött és kétszer ebédelt nálam...

Terescsenko biztosított arról, hogy augusztus elseje körül előnyös békeajánlatot kapott Németországtól. Az ajánlatokat csak Kerenszkijnek mutatta meg".

Az orosz burzsoázia részt vett ebben a zsivány alkudozásban. A forradalom megfojtásáért Oroszország birtokos osztályai készek voltak eladni az ország egy részét.

Az ingadozás az ellenforradalom táborában megbénította a burzsoázia kezdeményezőképességét. Ezzel ellentétben, a forradalom táborában, a bolsevik párt vezetése alatt, növekedtek az erők és megszilárdult a harci készség. A Kornyilov-lázadás idején a bolsevikok az egész nép előtt bebizonyították, hogy vezetni tudják a harcot az ellenforradalom ellen és határozottan meg tudják védeni a dolgozók érdekeit.

Lenin a Központi Bizottsághoz, a Petrográdi és a Moszkvai bizottsághoz írt levelét a következő szavakkal fejezte be:

„A sikeres felkelés összes objektív előfeltételei megvannak. Rendkívül kedvező helyzet előtt állunk, amikor *csakis* a mi győzelmes felkelésünk fog véget vetni a népet kínzó ingadozásoknak, amiknél nincs gyötrelmesebb a világon; amikor *csak a mi* győzelmes felkelésünk *fogja meghiusítani* a forradalom ellen irányított játékot a külön békével, meg fogja hiusítani azzal, hogy nyíltan teljesebb, igazságosabb, közelebbi békét fog felajánlani, olyan békét, amely a forradalom *érdekeit szolgálja*"[7].

Lenin felkelésre szólította a pártot. De egyelőre nem volt szó a felkelés napjáról, a felkelés pontos határidejéről. Ezt a kérdést Lenin véleménye szerint azok dönthették el, akik állandó összeköttetésben voltak a munkásokkal és katonákkal, a tömegekkel. *A válság megérett — ezt kellett megértetni a párttal.* A párt egész munkájának a fegyveres felkelés előkészítésére kellett irányulnia.

De ez a feladat azt követelte a bolsevikoktól, hogy taktikájukat ennek megfelelően megváltoztassák.

Mindenekelőtt okvetlenül szakítani kellett az úgynevezett Demokratikus tanácskozással, amely szeptember 14-én nyílt meg. A Kornyilov-lázadás elleni népmozgalomtól megrémült ideiglenes kormány igyekezett helyzetét megszilárdítani. Elhatározták, hogy kiszélesítik azt az alapot, amelyre a kormány támaszkodott. Petrográdon értekezletet hívtak össze, melyet az eszerek és mensevikek, hogy a népet félrevezessék, Demokratikus tanácskozásnak neveztek. A tanácskozásra meghívták a városi dumák, a zemsztvók, a szövetkezetek, a munkás- és katonatanácsok, a katonai szervezetek, a szakszervezetek és a gyári-üzemi bizottságok képviselőit. De a városi dumáknak és a zemsztvóknak sokkal nagyobb képviseletet biztosítottak, mint a mun-

kások, katonák és parasztok szervezeteinek. Az ideiglenes kormány azt hitte, hogy a Demokratikus tanácskozás ebben a hamisított összetételében a burzsoá kormány mellett foglal állást. A megalkuvók így akarták a forradalomnak elejét venni s az országot a szovjetforradalom útjáról a burzsoá alkotmányos fejlődés útjára terelni. De a néptömegek elégedetlensége a kormánnyal oly nagy volt, hogy még ez a mesterségesen összetákolt tanácskozás is a kadetok részvétele nélkül való koalíciós kormány alakítása mellett foglalt állást.

A bolsevik párt résztvett a Demokratikus tanácskozáson, de nem azért, hogy ott szerves munkát végezzen, mint ahogy ezzel Trockij rágalmazta meg a pártot, hanem azért, hogy leleplezze az eszerek és mensevikek manővereit.

„... az Előparlamentben — olvassuk a Központi Bizottság szeptember 24-i határozatában — tevékenységünk, amely teljes egészében a tömegharc feladatainak van alárendelve, csak mellékes jellegű legyen".

De a forradalmi fellendülés fokozódása idején, a fegyveres felkelés előkészítése közben még az ilyen mellékes munka is hibás lett volna a Demokratikus tanácskozás keretében. A bolsevikok részvétele a Demokratikus tanácskozáson azt a benyomást kelthette volna a tömegekben, hogy a tanácskozás révén el lehet érni a békét, a földet, a termelés munkásellenőrzését. Továbbra is résztvenni a tanácskozáson annyit jelentett, mint a forradalom békés fejlődésének illúzióját kelteni és elvonni a tömegeket a forradalom útjáról. Lenin azt követelte, hogy a bolsevik frakció tömörüljön, hagyja ott az ingadozókat és távozzon a tanácskozásról.

„Miután felolvastuk ezt a nyilatkozatot, — írta Lenin — s arra szólítottunk fel, hogy *határozzunk*, ne pedig fecsegjünk, *cselekedjünk*, ne pedig határozati javaslatokat irkáljunk, egész frakciónkkal az *üzemekbe* és *kaszárnyákba* kell vonulnunk: ott van most a frakció helye, ott vannak az élet idegszálai, ott van a forradalom megmentésének forrása, ott van a Demokratikus tanácskozás hajtóereje"[8].

Lenin különösen hangsúlyozta, hogy az egész bolsevik frakció összpontosítása az üzemekben és kaszárnyákban lehetővé teszi számunkra, hogy helyesen válasszuk ki a pillanatot a felkelés megkezdésére.

A tanácskozáson való *részvétel* helyett a tanácskozás *bojkottja* — ezt a változást követelte a párt taktikájában a felkelésre való orientálódás.

A bolsevikok Központi Bizottságához írt második levelét így is nevezte Lenin: „A marxizmus és a felkelés". Lenin összegyüjtötte mindazt, amit Marx és Engels a felkelés taktikájáról mondtak s amit a világ összes országainak opportunistái évek hosszú során eltitkoltak a tömegek előtt. Marx és Engels tana a felkelésről az 1848-as forradalmak és a hősies párizsi kommün tanulságaiból nőtt ki. A marxizmus nagy tanítómesterei figyelemmel kisérték a forradalom minden kirobbanását, keresték bennük az új tanulságokat, új következtetéseket vontak le belőlük. Lenin általánosította Marx és Engels megállapításait és az irányelvek és tételek

szilárd rendszerébe foglalta össze őket. Leveleiben és cikkeiben szüntelenül azt követelte, hogy a felkelést, mint művészetet kezeljék. Rámutatott arra, hogy ha a felkelést már elhatároztuk, akkor végig is kell vinni. Hangsúlyozta, hogy ennek a tervnek végrehajtására a döntő helyen döntő erőket kell összegyüjteni és a felkelés folyamán meg kell őrizni az erkölcsi fölényt az ellenség felett; e célból naponként, óránként, sikert siker után kell elérni, mert a védekezés a fegyveres felkelés halála.

Végül Lenin azt követelte, hogy a bolsevikok pártja a felkelés *technikai* előkészítését a lehető legkomolyabban vegye. Erről ezt írta:

„...ahhoz, hogy marxista módon, vagyis mint művészetet kezeljük a felkelést, az kell, hogy egy percet sem veszítve, megszervezzük a felkelő osztagok *vezérkarát*, beosszuk az erőket, a legmegbízhatóbb ezredeket a legfontosabb helyekre küldjük, körülfogjuk az Alexandrinkát (a színházat, ahol a Demokratikus tanácskozás ülésezett. — *A szerk.*), megszálljuk a Péter-Pál-erődöt, letartóztassuk a vezérkart és a kormányt, a hadapródok és a vad hadosztály ellen olyan csapatokat küldjünk, amelyek inkább meghalnak, semhogy az ellenséget a város központja felé engedjék; mozgósítanunk kell a felfegyverzett munkásokat, felhívnunk őket az elkeseredett végső harcra, azonnal el kell foglalnunk a távíró- és a telefonközpontot, a *mi* felkelésünk főhadiszállását a telefonközpontnál elhelyeznünk. megteremtenünk a telefonösszeköttetést valamennyi gyárral, valamennyi ezreddel, a fegyveres harc minden pontjával stb“[9].

Ez még nem volt a felkelés terve. Mindezek a megjegyzések, mint Lenin írta, csak illusztrációul szolgáltak ahhoz, hogy a felkelést mint művészetet kell kezelni. De ha összehasonlítjuk az elkövetkező események tényleges menetét ezekkel az illusztrációkkal, akkor láthatjuk, hogy milyen mélyen átgondolta Lenin a felkelés megszervezését, milyen gondosan tanulmányozta a győzelem feltételeit. Lenin nemcsak helyreállitotta és általánosította Marx megállapításait, hanem tovább is fejlesztette Marx tanait, fényes sikerrel alkalmazta őket forradalmunk konkrét körülményeire.

A párthoz szóló merész felhívása végén Lenin kifejezést adott a győzelembe vetett törhetetlen hitének:

„Egyszerre kell megragadni a hatalmat Moszkvában is, Petrográdon is (nem fontos, hogy ki kezdi, még az is lehet, hogy Moszkva kezdheti) *feltétlenül* és *minden bizonnyal* győzünk“[10].

2

A FELKELÉS FELÉ

Lenin leveleit a bolsevik Központi Bizottság szeptember 15-én vitatta meg. Ezen az ülésen Kámenyev, akit később mint a nép ellenségét agyonlőttek, élesen állást foglalt Lenin ellen. Azt bizonyítgatta, hogy Lenin elszakadt az élettől. Kámenyev követelte, hogy égessék el a leveleket és egy „őrült lázálmának" nevezte őket. A párt vezérének harci felhívása megrémítette azokat, akik már régóta küzdöttek a párt és Lenin ellen.

A Központi Bizottság a leghatározottabban elutasította a megrémült árulót. Sztálin azt javasolta, hogy a leveleket vitassák meg és aztán küldjék szét a bolsevik párt legnagyobb szervezeteinek.

Erre Kámenyev határozati javaslatot olvasott fel, amely szembe akarta állítani Lenint a Központi Bizottsággal:

> „A Központi Bizottság, Lenin leveleit megvitatva, elveti a bennük foglalt gyakorlati javaslatokat, felhívja az összes szervezeteket, hogy csakis a Központi Bizottság utasításait kövessék, és újból leszögezi, hogy a Központi Bizottság a jelen pillanatban megengedhetetlennek tart bármily uccai akciót".

Kámenyev igyekezett azt a benyomást kelteni, hogy Lenin nem a bolsevik Központi Bizottság véleményét fejezi ki.

De az aljas manőver nem sikerült. A Központi Bizottság elvetette Kámenyev javaslatát.

Lenin leveleit szétküldték a bolsevik párt legnagyobb szervezeteinek.

A Központi Bizottság munkája e levelek megérkezésétől fogva Lenin utasításainak szellemében folyt.

> „A bolsevik párt Központi Bizottsága már szeptember végén úgy döntött, — írta Sztálin a Nagy proletárforradalom első évfordulójára, — hogy a párt minden erejét mozgósítja a sikeres felkelés megszervezésére" [11].

A Központi Bizottság több tagját megbízta azzal, hogy ellenőrizzék a Vörös Gárda erejét, foglalkozzanak felfegyverzésével, megállapítsák a fegyverraktárakat, számontartsák a katonai egységeket és hangulatukat. Aktivizálták a bolsevikok katonai szervezetét, amely megerősítette a kapcsolatot a katonai egységekkel, sejteket szervezett ott, nagy propagandát és agitációs munkát végzett a katonák és matrózok közt.

A felkelés előkészítésének egész munkája a legkonspirációsabb körülmények között folyt. A kérdéseket nem a szokásos üléseken, nem határozatokkal és jegyzőkönyvekkel döntötték el. A pártmunka körülményei, a felkelés előkészítésének feladatai meghatározták ennek a munkának sajátos jellegét is. Lenin utasításaiból kiindulva a Központi Bizottság tagjai megteremtették a kapcsolatot a helyi pártmunkásokkal, utasításokat adtak a legkipróbáltabbaknak. Néha munkaközben határozták el a legfontosabb döntéseket és szervezeti rendszabályokat, megbízható emberek személyesen

és szóbelileg adták tovább őket. Az írott utasításokat és levélbeli információkat mindenképpen igyekeztek elkerülni.

A Szergijevszkij-szerzetesek házában, a Furstádtszkája- uccában, a „Priboj" kiadóvállalat cégére alatt helyezkedett el a bolsevikok illegális főhadiszállása. S mert a templom közvetlen szomszédságában volt, tréfásan „keresztesnek" nevezték. Oroszország minden részéből nap-nap után érkeztek ide a helyi bolsevik szervezetek képviselői segítségért és utasításokért. Ez volt a támpontja Szverdlov munkájának, aki a bolsevik Központi Bizottság összes szervezeti kapcsolatait tartotta kezében.

A párt életének e jelentős szakaszában Sztálin elvtárs, mint mindig Leninnel együtt, szervezte a győzelmet. A párt VI. kongresszusán Sztálin, Lenin legközelebbi munkatársa, mint a kongresszus politikai vezetője lépett fel, akire Vlagyimir Iljics a politikai vonal megvalósítását bízta. Sztálin a Központi Bizottságban s a központi lap szerkesztőségében is dolgozott. A lapnak most, a kormány üldöző intézkedéseinek megkerülésére nem „Právda", hanem „Rabócsij Puty" („Munkás út") volt a neve. Sztálin szervezeti munkát is folytatott, valamint a bolsevikok lenini pártvonala végrehajtásának és megmagyarázásának munkáját is. A központi lap szerepe az akkori körülmények között igen nagy volt. A pártszervezetek az alapvető politikai tájékoztatást Lenin és Sztálin cikkeiből merítették.

A Központi Bizottság szilárd meggyőződéssel vette az irányt a felkelésre. Ez azonnal kifejezésre jutott a „Rabócsij Puty"-ban is.

Már szeptember 17-én, vagyis egy nappal Lenin levelének első megvitatása után, Sztálin, a bolsevik párt központi lapjának szerkesztője, a következőket írta a „Rabócsij Puty"-ba:

> „Jön a forradalom. A júliusi napokban összelövöldözött és a moszkvai tanácskozáson »eltemetett« forradalom ismét felemeli fejét: szétzúzza a régi korlátokat, megteremti az új hatalmat. Az ellenforradalom első lövészárkait bevettük. Kornyilov után visszavonul Kalegyin is. A harc tűzében feléledtek a már-már halott szovjetek, ismét a kormánykerék mellé állnak, vezetik a forradalmi tömegeket.
>
> »Minden hatalmat a szovjeteknek!« — ez az új mozgalom jelszava...
>
> Az élet egyenes kérdésére világos és határozott feleletet kell adni: A szovjetek mellett, vagy ellenük!" [12]

Ebben nem volt egyenes felhívás a felkelésre, az lehetetlen volt a legális sajtóban. De az egész cikk lenini szellemet lehelt és a döntő harcra hívott. Sztálin rendkívüli művészettel kerülte meg a cenzura akadályait, ragyogó példáját adta annak, hogyan kell széleskörű agitációt végezni a nyílt sajtóban a fegyveres felkelés mellett.

> „... Oroszországban a valóban népi, valóban forradalmi új hatalom kifejlődésének döntő folyamata megy végbe, amely hatalom elkeseredett harcot vív létéért — írta Sztálin a »Rabócsij Puty« következő számában. — Egyik oldalon a szovjetek, amelyek a forradalom élén állnak, a harc élén az ellenforradalom ellen, amely még nincs leverve, amely csak visszavonult, óvatosan megbújt a kormány háta

J. V. SZTÁLIN

mögött. A másik oldalon a Kerenszkij-kormány, amely fedezi az ellenforradalmárokat, amely megegyezik a kornyilovistákkal (kadetok!), amely hadat üzent a szovjeteknek, igyekszik szétverni őket, nehogy őt magát szétverjék.

Ki győz ebben a harcban? — ez most a lényeg... A legfontosabb most nem az, hogy általános formulát dolgozzunk ki a forradalom »megmentésére«, hanem az, hogy közvetlenül támogassuk a szovjeteket harcukban Kerenszkij kormánya ellen" [13].

Sztálin kitünően hajtotta végre Lenin kívánságát, amelyet a fegyveres felkelésről szóló első levelében nyilvánított.

„Gondoljuk meg, *hogyan* agitáljunk e mellett, anélkül, hogy a sajtóban így fejeznők ki magunkat." [14]

Sztálin cikkeiben a „felkelés" szót nem találjuk. És mégis, e cikkek minden sora egyszerű, meggyőző és nyílt agitáció a hatalom megragadásáért.

A lenini irányvonal keresztülvitele a központi lapban Kámenyevet újabb tiltakozásra serkentette. A Központi Bizottság következő ülésén, szeptember 20-án, Kámenyev tiltakozott a lap, szerinte, túlságosan éles hangja ellen és kifogásolta a cikkek egyes kifejezéseit. A Központi Bizottság erre vonatkozólag külön határozatot hozott:

„... elhalasztva a központi lap vezetése kérdésének részletes megvitatását, a Központi Bizottság megállapítja, hogy annak általános iránya teljesen egyezik a Központi Bizottság irányvonalával".

A bolsevik párt Központi Bizottsága teljes egészében helyeselte a központi lap irányvonalát, amely Sztálin vezércikkeiben szilárdan és nyugodtan követte a lenini útmutatást. Ezt maga Lenin is hangsúlyozta:

„Most nem fogunk bővebben kitérni a tényekre, melyek az új forradalom fejlődéséről tanuskodnak, mert központi lapunk, a »Rabócsij Puty« cikkei után ítélve, a párt már kifejtette nézeteit ebben a kérdésben. A növekvő új forradalom olyan jelenség, melyet, úgy látszik, az egész párt elismer" [15].

Az „új forradalom" alatt Lenin a fegyveres felkelést értette. A cenzurázott sajtóban ezt másképp nem lehetett kifejezni.

Ilyen értékelést adott Lenin már szeptember 22-én Sztálin cikkeinek a központi lapban való megjelenése után. Mint Lenin számára, a bolsevik párt Központi Bizottsága számára is a fegyveres felkelés volt az akció-jelszó. S Sztálin éppen ezt az eszmét érvényesítette szívósan és szüntelenül a lapban.

De az akció-jelszó határozott taktikai lépéseket követelt. A Központi Bizottság szeptember 21-én megvitatta azokat a taktikai rendszabályokat, melyek a felkelésre vett irányból következtek. A vita a Demokratikus tanácskozásról való kivonulás körül folyt.

A Demokratikus tanácskozás utolsó óráit élte. Főleg az elnökség ülésezett. Ezeken az üléseken az egyik miniszter, a mensevik Cereteli, igyekezett rábeszélni a képviselőket, hogy a koalíció mellett foglaljanak állást. Már el is határozták, hogy a Demokratikus tanácskozást e testület tagjaiból választott oroszországi köztársasági tanács fogja felváltani.

Az eszerek és mensevikek már jóelőre előparlamentnek nevezték az új szervet, hogy ezáltal tekintélyét fokozzák és úgy tüntessék fel a nép előtt, mintha Oroszország már a burzsoá-parlamentarizmus útjára lépett volna. Sztálin cikkeiben az előparlamentet a „kornyilovizmus korcsszülöttének" nevezte. A munkások pedig a megalkuvókat kicsúfolva, az előparlamentet „előfürdőnek" nevezték el.

A bolsevik párt Központi Bizottságának tehát döntenie kellett abban a kérdésben, mi legyen a magatartás az új eszer-mensevik intézménnyel szemben. Ezt a határozatot hozta: a Demokratikus tanácskozást nem elhagyni, a bolsevikokat az elnökségből visszahívni, azonban az előparlamentbe nem belépni. De figyelembevéve azt, hogy a határozat mellett kilencen szavaztak, ellene pedig nyolcan, a Központi Bizottság úgy határozott, hogy a végleges döntést a tanácskozás bolsevik frakciójára bízza.

Még aznap, szeptember 21-én, összeült a Demokratikus tanácskozás bolsevik frakciója. Kámenyev, Rikov, Rjazánov azt követelték, hogy a frakció maradjon benn az előparlamentben. A parlamentet bojkottálni nem szabad — mondották — a kivonulás egyértelmű a felkeléssel. Teljesen antileninista álláspontot képviselt Trockij.

Javaslata ez volt: egyelőre nem belépni az előparlamentbe, a kérdés eldöntését elhalasztani a szovjetek kongresszusáig.

Ezt az álláspontját Trockij később szélhámos módon a lenini bojkotttaktikának akarta feltüntetni.

Szabatos és világos álláspontot foglalt el Sztálin. Ha belépünk az előparlamentbe, ez annyit jelent, hogy félrevezetjük a tömegeket és a megalkuvókkal való közös blokk lehetőségének benyomását keltjük, vagyis megerősítjük az ellenséget, amelyet megdönteni készülünk. Sztálin azt javasolta, hogy bojkottáljuk az előparlamentet és fordítsunk minden erőt a falain kívül vívott harcra.

De a bojkott ellenségeinek sikerült megnyerniök a párt politikai érzéküket vesztett „parlamenti" képviselőit. A Demokratikus tanácskozás képviselőit nem közvetlenül a nép, hanem a szervezetek választották. A bolsevikok oda vagy a szovjetekből jutottak, vagy a városi dumákból, vagy a szövetkezetekből és így tovább. A megalkuvó környezet, a folytonos érintkezés a megrémült kispolgárokkal, befolyásolt egyes bolsevikokat is. A frakció 77 tagja 50 ellenében az előparlamentben való részvétel mellett foglalt állást, noha annak feladata a tömegek félrevezetése volt.

Mihelyt Lenin tudomást szerzett a frakció ezen határozatáról, levelet írt, melyet egyenesen „pártunk hibáinak" szentelt. Lenin mindeddig csak arra ösztökélte a bolsevik pártot, hogy a tanácskozásról menjen az üzemekbe és a kaszárnyákba, de még sehol sem beszélt a hibákról. Most élesen kikelt azok ellen, akik ragaszkodtak a hamisított „parlamentben" való részvételhez.

> „Nincs nálunk minden rendben a párt »parlamenti« vezetőinél, — írta Lenin — jobban kell vigyázni rájuk, a munkások jobban figyeljék őket; szigorúbban kell meghatározni a parlamenti frakciók hatáskörét. Pártunk hibája szemmel látható. Az élenjáró osztály

harcoló pártja nem ijed meg a hibáktól. Ijesztő az volna, ha ragaszkodnék a hibához, ha álszeméremből nem ismerné be és nem javítaná ki"[16].

A Központi Bizottság szeptember 23-án újból visszatért a Demokratikus tanácskozás kérdésére. A „parlamenti" frakció viselkedését éles kritikának vetette alá. A Demokratikus tanácskozás megelőzően határozatot fogadott el, amelyben a kormánytól békekötést követelt. Világos volt, hogy az eszer-mensevik árulók, akik hónapok óta fecsegtek a békéről, ez alkalommal is csak egy újabb papírlapot írtak alá. A bolsevikoknak le kellett volna leplezniök ezt a szemforgató lépést. Ehelyett a frakció Kámenyev és Rjazanov vezetésével a határozat mellett szavazott. Vezetői a parlamentarizmus útjára vonták a frakciót.

A Központi Bizottság elítélte a frakció viselkedését. Annak kihangsúlyozására, mennyire megengedhetetlen még apróságokban is a megalkuvókkal való egység „parlamentáris" illúzióit kelteni, a Központi Bizottság határozatot fogadott el:

> „A Központi Bizottság, tudomást szerezvén arról, hogy Rjazánov a deklaráció felolvasásakor »elvtársnak« nevezte Ceretelit, felszólítja az elvtársakat, hogy nyilvánosan ne szólítsák »elvtársaknak« azokat, akiknek ilyenmódon való megszólítása sértheti a munkások forradalmi érzését".

Ezenkívül a Központi Bizottság elhatározta, hogy szeptember 24-re a bolsevik Központi Bizottság, a Pétervári bizottság és a Demokratikus tanácskozás frakciója tagjait pártértekezletre hívja össze.

A pártértekezlet a kitűzött napon összeült s határozatot és felhívást fogadott el arra, hogy

> „... minden erőt meg kell feszíteni a szovjetekben szervezett széles néptömegek mozgósítására... ... mert a szovjetek ma harcos osztályszervezetek, amelyeknek hatalomrajutása aktuális jelszóvá válik".

A bolsevik frakció hibás politikai vonalát kiigazították.

De a felkelés ellenzői, ahelyett, hogy harcoltak volna a hatalom azonnali megragadásáért, továbbra is ragaszkodtak az előparlamentben való részvételhez. Ezt az áramlatot le kellett leplezni és le kellett gyűrni.

A bolsevikok Központi Bizottsága szeptember 24-én felhívta a pártot, hogy az előparlament ellensúlyozására követelje a szovjetek kongresszusának azonnali összehívását, azokon a helyeken pedig, ahol erősebb a forradalmi hangulat, hívja össze saját kezdeményezésére a területi és kerületi kongresszusokat.

> „A proletariátusnak, mint az orosz forradalom vezérének, az a kötelessége,— írta Sztálin a »Rabócsij Puty« vezércikkében, — hogy letépje az álarcot e kormányról és megmutassa a tömegeknek e kormány igazi ellenforradalmi arcát... A proletariátus kötelessége, hogy tömörüljön és fáradhatatlanul készüljön a közelgő csatákra.

A fővárosi munkások és katonák már megtették az első lépést, kifejezték bizalmatlanságukat a Kerenszkij — Konovalov kormánynyal szemben...

A vidéken van most a sor" [17].

Egy nappal a bolsevik Központi Bizottság határozata előtt, szeptember 23-án, az eszerek és mensevikek a központi végrehajtó bizottságban, a tömegek nyomására, végre elhatározták, hogy összehívják a szovjetek II. kongresszusát október 20-ára. Szeptember 27-től kezdve a „Rabócsij Puty" a következő jelszóval jelent meg: „Munkás-, katona- és paraszt elvtársak! Készüljetek a szovjetek összoroszországi október 20-i kongresszusára. Azonnal hívjátok össze a szovjetek területi kongresszusait!"

A Központi Bizottság szeptember 29-i ülésén elhatározta, hogy október 5-re összehívja az északi körzetek — Finnország, Petrográd és a környező bolsevik hangulatú városok — szovjetjeinek kongresszusát. A kongresszus feladatául a fegyveres felkelés agitációs és szervezeti előkészítésének meggyorsítását tűzték ki.

3

A BOLSEVIK PÁRT DIREKTIVÁI

A helyzet 1917 október elejére ismét megváltozott. A forradalom még egy lépést tett előre és közvetlenül a felkeléshez vezette az országot.

Finnországban ténylegesen a szovjetek kezében volt a hatalom. A forradalmi matrózok, katonák és munkások nyomására a szovjetek területi bizottsága, amelyben még erősek voltak a honvédő - pártiak, kénytelen volt összehívni a finnországi területi kongresszust.

A harmadik területi kongresszus szeptember 9-én nyílt meg Helsingforsban. Az első perctől kezdve nyilvánvaló volt, hogy a küldöttek túlnyomó többsége a forradalmi állásponton áll. Az első két finnországi kongresszuson a honvédő-pártiak voltak többségben, most pedig alig lehetett honvédőket látni. Mindenfelé harcrakész matrózok, katonák és munkások elszánt, merész arcai. A kongresszuson kezdettől fogva szilárd többség alakult a bolsevikokból és „baloldali" eszerekből, akik kiváltak az eszer pártból. Ezek a bolsevik határozati javaslatok mellett szavaztak. Csak a hatalom kérdésében terjesztettek be a „baloldali" eszerek önálló határozati javaslatot. Azonban 74 szavazat-többséggel 16 ellenében a bolsevik határozati javaslatot fogadták el. Az új területi bizottságba 37 bolsevik, 26 „baloldali" eszer és 2 internacionalista-mensevik került be.

A kongresszus után megkezdődött a finnországi szovjetek gyors bolsevizálódása. A legfontosabb központok — Viborg, Helsingfors — szovjetjeiben a bolsevikok lettek a helyzet urai. Egyidejűleg aktivizálódtak

a szovjetek Petrográdot környező más városokban is, ahol nagy helyőrségek állomásoztak. Ezek szintén határozatokat hoztak, követelve a szovjetek II. kongresszusának összehívását. Kronstadt, Jurjev, Reval városok szovjetjei kiadták a harci jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

Petrográd közvetlen mögöttes területe a bolsevikok kezébe került.

Az Északi front, ugyanúgy, mint Finnország, szintén kész volt támogatni a bolsevik pártot. Petrográdon a proletariátus követelte a hatalom átadását a szovjeteknek. Moszkvában a kerületi dumák közelmultban lefolyt választásain a bolsevikok az összes szavazatoknak több mint felét kapták. Alighanem a moszkvai választások adták leghűbb tanujelét a tömegekben végbement mély fordulatnak. Moszkva kispolgáribb volt, mint Petrográd. A moszkvai munkás szorosabb kapcsolatban volt a faluval, közelebb volt a falu hangulatához. A moszkvai szavazás, melyben a bolsevikok a katonák között 17 ezer szavazatból 14 ezret kaptak, nemcsak a proletariátus harckészségét mutatta, hanem a falusi tömegek éles fordulatát is.

A fővárosokban, a Moszkva és Petrográd körüli ipari központokban, a közeli frontok hadseregeiben a többség Lenin pártja mögött állott. Az Uralból és a Donyec-medencéből, a Volga-mentéről és Ukrajnából szintén bátorító hírek jöttek az új, a proletárforradalomra való teljes felkészültségről.

Megváltozott a nemzetközi helyzet is. A katonák külön-külön lázadásai katonai felkelések kezdetévé olvadtak össze. Németországban, ahol katonai fegyház-rendszer uralkodott, 1917 szeptemberében fellázadtak öt nagy hajó matrózai. A matrózok a tengerbe dobták a „Westphalen" cirkáló kapitányát és partraszálltak. A „Nürnberg" cirkáló matrózai letartóztatták tisztjeiket és Norvégiába hajóztak, hogy ott partraszálljanak. A kormányhű torpedónaszádok körülvették a fellázadt cirkálót és elsüllyesztéssel fenyegetve kényszerítették, hogy visszatérjen Németországba. A mozgalom olyan nagyra nőtt, hogy már lehetetlen volt elhallgatni. A német kormány a Reichstagban beismerte, hogy a hajóhadban fölkelés tört ki.

A németországi események kétségtelenül azt bizonyították, hogy Európa forradalmi tömegeinek hangulatában fordulat állott be. Ezek az események a *forradalom előestéjét* jelezték az egész világon.

> „A válság megérett — írta Lenin szeptember 29-én. — Egy kártyára van feltéve az orosz forradalom egész jövője. A bolsevik párt egész becsülete forog kockán. A nemzetközi szocialista munkásforradalom egész jövője a tét.
>
> A válság megérett..." [18]

Lenin megállapította, hogy elérkezett a pillanat: az akciójelszó — a fegyveres felkelés előkészítése — a fegyveres felkelés azonnali megkezdésének direktívájává változott.

Még ebben a pereben is az előparlamenthez ragaszkodni, már a forradalom elárulásával volt határos. A felkelés ellenzői, akik nem mertek nyíltan fellépni ellene, azt javasolták, hogy meg kell várni a szovjetkongresszust. De a hatalom kérdésének eldöntését a szovjetkongresszusig elha-

lasztani annyit jelentett, mint elárulni az ellenségnek a támadásra kitűzött határidőt. Az ellenség így lehetőséget kapott volna arra, hogy összeszedje erejét és szétverje a felkelés központjait és szervezeteit. Ez az ügy tönkretevését jelentette volna, a kezdeményezés átadását az ellenségnek.

Trockij azon az álláspontonvolt, hogy a felkelést el kell halasztani a szovjetkongresszus napjáig. Szeptember 20-án beszédet tartott a petrográdi szovjetben és azt mondta, hogy a hatalom kérdéséről a szovjetkongresszus fog dönteni. Addig pedig Trockij lehetségesnek tartotta, hogy likvidálják az „ötös tanácsot" (így nevezték a Kerenszkij kormányt. — *A szerk.*) és a Demokratikus tanácskozás ideiglenes bizottságot jelöljön ki.

De abban reménykedni, hogy az árulók által mesterségesen összetákolt tanácskozás valami „átmeneti" kormányt alakíthat a szovjetkongresszus összeüléséig, annyit jelentett, mint belemenni a megalkuvók csapdájába s a döntő pillanatban megtéveszteni a tömegeket.

Trockij másnap a demokratikus tanácskozás frakciójának ülésén újból azt javasolta, hogy a végleges döntést a hatalom kérdésében halasszák el a szovjetkongresszusig.

Trockij nem mert nyíltan fellépni a fegyveres felkelés ellen, de valójában ugyanúgy, mint Kámenyev, igyekezett elgáncsolni a felkelést. Mint minden mensevik, Trockij is félt a felkeléstől, lehetségesnek tartotta a hatalom kérdésének békés megoldását. Trockij azt bizonyítgatta, hogy ha megtagadjuk a helyőrség elvezénylését a fővárosból, azzal már háromnegyedrészben el van döntve a forradalom győzelmének kérdése. Lényegében Trockij álláspontja a burzsoá hatalom fenntartására irányult. Sőt, mi több, Trockij azzal, hogy a felkelést a szovjetkongresszusig halogatta, felfedte a forradalom kártyáit az ellenség előtt, bomlasztotta a forradalmárok sorait, demobilizálta a harcba tóduló tömegek hangulatát.

Lenin élesen kikelt a felkelés szabotálói ellen. A harcos forradalmár szenvedélyével, a győzelem biztos hitében mutatott rá arra, hogy a halogatás árulást jelent.

A vezér határozottságával, aki megértette, hogy megérett a legalkalmasabb pillanat, bélyegezte meg Lenin a vonakodókat. „A válság megérett" c. cikkének speciális mellékletében, melyet a Központi Bizottságnak és a petrográdi s a moszkvai bizottságnak küldött, Lenin, egyes helyeket kétszer, sőt háromszor aláhúzva, a következőket írta:

> „A szovjetek kongresszusára várni tökéletes hülyeség, mert ez *hetek* elvesztését jelenti, most pedig hetek, sőt napok döntenek el *mindent*. Ez annyit jelent, mint gyáván *lemondani* a hatalom megragadásáról, mert november 1—2-án az már lehetetlen lesz (politikailag és technikailag is: összeszedik a kozákokat a felkelés ostoba módon «kitűzött» napjára).
>
> «Várni» a szovjetkongresszusra hülyeség, *mert a kongresszus semmit sem fog adni, semmit sem adhat!*" [19]

Lenin újra meg újra állhatatosan és határozottan ismétli érveit a rögtöni felkelés mellett. Velünk az ország többsége. Miénk mindkét főváros szovjetje. Az eszereknél és mensevikeknél teljes bomlás. Olyan jelszavakat

adunk ki, amelyek a dolgozók teljes támogatását biztosítják: Le a békekötést halogató kormánnyal! Le a kormánnyal, amely elfojtja a földesurak elleni parasztfelkeléseket!

„A felkelés győzelme most *biztosítva van* a bolsevikok számára — írta Lenin felhívásában, — ...módunkban van (ha nem »várunk« a szovjetkongresszusra) *váratlanul* három oldalról is lecsapni, Petrográdról, Moszkvából és a Balti hajóhadból... a felfegyverzett munkások és katonák *ezreivel* rendelkezünk Petrográdon, akik *egycsapásra* elfoglalhatják a Téli palotát, a vezérkart, a telefon-központot és az összes nagy nyomdákat; onnan minket többé ki nem vernek; a *hadseregben* pedig olyan agitáció fog kifejlődni, hogy *lehetetlen* lesz harcolni e kormány ellen, amely békét ad, a parasztoknak földet stb."[20]

Mihelyt a Központi Bizottság megkapta ezt a levelet, október 3-án elhatározta, hogy Lenint Petrográdra hívja, hogy állandó szoros összeköttetésben legyen vele.

Lenin elégedetlen volt azzal, hogy távol kell lennie a fővárosban fellángoló harctól. A levelek Petrográdról elkésve érkeztek. A fővárosi lapok csak másnap este. A proletárforradalom vezére igyekezett közelebb kerülni a forradalmi események forgatagához. Lenin bejelentette, hogy át akar költözni Viborgba. Egy színházi fodrásznál ősz parókát vásároltak és Lenint ismét kimaszkírozták. Szeptember 17-én sikerült kijutnia Helsingforsból. Viborgban Lenin a város környékén szállt meg, a helyi szociáldemokrata ujság szerkesztőjénél, Latukkinál. Onnan ugyanúgy, mint azelőtt, fáradhatatlanul írt, tanított, utasításokat küldött, sürgette az elvtársakat.

A bolsevik Központi Bizottság október 5-én egy szavazat — Kámenyev — ellenében egyhangúlag elhatározta, hogy kivonul az előparlament legelső üléséről.

Ugyancsak ezen a központi bizottsági ülésen elhatározták, hogy az északi kongreszust október 10-ére teszik át és nem Finnországban, hanem Petrográdon hívják össze. A petrográdi szovjet köteles résztvenni a kongresszus munkájában. Ezenkivül elhatározták, hogy a kongresszusra a moszkvai szovjetet is meghívják. A Központi Bizottság e határozatával hangsúlyozta, hogy milyen órási jelentőséget tulajdonít az északi kongresszusnak, amely ezáltal általános seregszemlévé lett a támadás előestéjén. E kongresszus határozatai mintául szolgáltak az összes területi szovjetkongresszusok számára. Ezen a kongresszuson lehetett a tömegeket a felkelés elökészítésére mozgósítani.

Hogy az északi kongresszus határozatait direktívákká tegyék, Sztálin azt javasolta, hogy az északi kongresszus egybehívásával egyidőben, vagyis október 10-ére, pártértekezletre hívják össze a Központi Bizottság tagjait és a petrográdi és moszkvai pártmunkásokat. Sztálin javaslatát elfogadták. Elhatározták, hogy a pártkongresszust nem fogják összehívni, nem volt szabad elvonni a figyelmet a felkelés előkészítéséről, minden erőt egy kérdésre, a felkelés kérdésére kellet összpontosítani.

Harmadnap, október 7-én, a Mária-palotában megkezdte munkálatait az

előparlament. Ünnepélyes megnyitásánál jelen voltak a fővárosi intézmények képviselői, eljöttek a miniszterek és a magasrangú tisztviselők. Jobboldalt és a terem közepén foglaltak helyet a kadetok. Dúsgazdag moszkvai kereskedők, pétervári ipari mágnások, vidéki földbirtokosok, kulákok, háztulajdonosok — mind összegyűltek, hogy eldöntsék a „forradalom sorsát". Szolgálatkészen sürögnek-forognak köztük a mensevikek és eszerek. És valamennyien gyanakodva és haragosan sandítanak balfelé, azokra a padokra, ahol a bolsevikok foglalnak helyet.

Az ülést Kerenszkij nyitja meg. A jobboldal és a centrum tetszésnyilvánításaitól kísérve izgatottan panaszkodik, hogy senki sem hallgat rá, hogy a hadsereg a bolsevikok hatalmában van.

Kerenszkij után a töpörödött eszer-„nagyanyó", Bresko-Breskovszkája beszél. Öregesen duzzog, emlegeti, hogy milyen nyugalmas volt az élet a forradalom elején és most milyen nyughatatlanság van köröskörül. Üres, dagályos beszédet tart az Oroszországi köztársasági tanács elnökéül megválasztott jobboldali eszer, Avkszentyev. Ezután sokáig és fárasztó unalommal húzódnak a titkár- és altitkár-választások. Közben az előparlament „vezérei" arról tanácskoznak, hogy hogyan lehetne megakadályozni, hogy a bolsevikok felszólaljanak az ülésen. A bolsevikok erélyesen szót kérnek nyilatkozatuk felolvasására. Sokszoros követelésükre Avkszentyev végül szót ad a bolsevik frakció képviselőjének. A bolsevikok nyilatkozata felbőszíti a burzsoá és a megalkuvó képviselőket. Kihozza őket a sodrukból, hogy a bolsevikok a Kerenszkij-kormányt a „népárulás" kormányának nevezik. Lármáznak, nem hagyják végigolvasni a nyilatkozatot.

— Le a szószékről! — kiáltják a feldühödött kadetok.

— Csendesebben Kiskinek, Buriskinok! — hangzik a felelet a bolsevikok oldaláról.

Dühtől eltorzult arccal ugrálnak fel helyükről a szövetkezetiek, a városi dumák a leleplezések miatt haragos kadetjai és a régen megválasztott és azóta meg nem újított végrehajtó bizottságok megalkuvó tagjai. Ököllel mennek a szószéknek. A kadetok és a honvédő-pártiak szidalmainak és sértéseinek záporában hagyják el a bolsevikok, nyilatkozatuk felolvasása után, a termet.

— Szerencsés utat! — kiáltja utánuk dühös gúnnyal egy hang.

— Még találkozunk! — jósolják a bolsevikok.

A Központi Bizottság megtörte a szabotálók ellenállását. A párt szakított az előparlamenttel, ahol a kornyilovisták a paktálók fedezete alatt készítették elő a támadást a forradalom ellen. A munkások és a dolgozók megértették, hogy a békés illúzióknak már nincs helyük. Csak az önfeláldozó harc dönthette el a forradalom sorsát.

„A kornyilovisták első összeesküvése meghiúsult — írta Sztálin, amikor a bolsevikok kivonultak az előparlamentből. — De az ellenforradalom még nincs leverve. Csak visszavonult, a Kerenszkij-kormány háta mögé bújt, új állásokban sáncolta el magát...

Tudják meg a munkások és katonák, tudják meg a parasztok és matrózok, hogy *békéért* és *kenyérért*, *földért* és *szabadságért* harcolunk

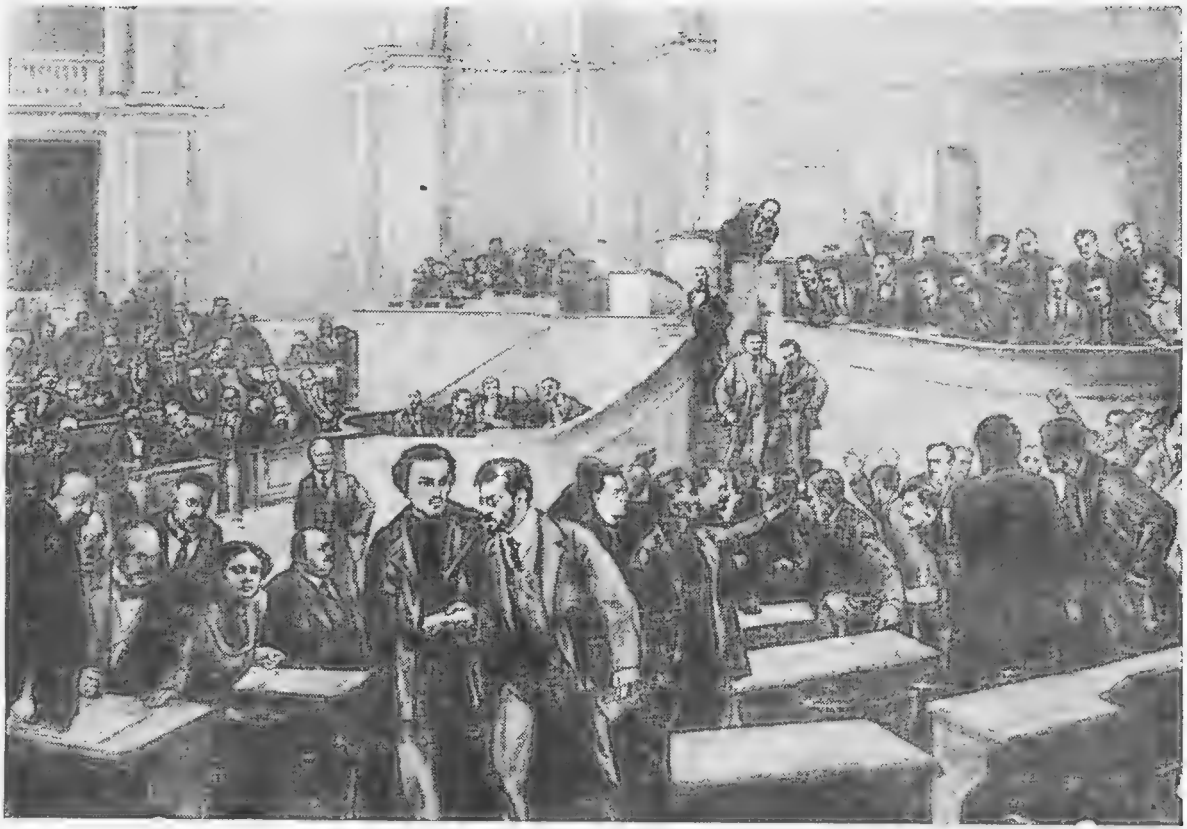

A bolsevikok kivonulnak az előparlamentből. *I. M. Lebegyev rajza.*

a kapitalisták és a földesurak ellen, a spekulánsok és a harácsolók ellen, az árulók ellen, mindenki ellen, aki nem akar egyszer s mindenkorra végezni a szervezkedő Kornyilov-ellenforradalommal.

A kornyilovizmus szervezkedik, készüljetek visszaverésére"[21].

Vlagyimir Iljics, miután értesitették róla, hogy a Központi Bizottság visszahívja Petrográdra, elhatározta, hogy vonaton utazik a finn határon fekvő Rajvola állomásig, onnan pedig ismét Jalava mozdonyán Ugyelnája állomásig.

Lenin újra megváltoztatta külsejét, átöltözött. Október 7-én 2 óra 25 perckor ült vonatra. Megegyeztek abban, hogy ő és kísérője Rachja, nem mennek be a vasúti kocsiba, hanem a folycsón maradnak. Finn nyelven fognak beszélgetni, amiben Lenin egy-egy egytagú szó — „ja" vagy „ej" közbevetésével vesz részt, ami finnül „igent" és „nemet" jelent.

A vasúti kocsi zsúfolva volt. Rachja, mint ahogy megbeszélték, elkezdett finnül beszélni. Lenin találomra felelt: ahol „igent" kellett volna mondani, tagadóan rázta fejét, ahol pedig „nemet", ott egy kurta „igennel" válaszolt.

Mégis szerencsésen elértek Rajvola állomásra. Lenin leszállt a vonatról és a sínek mentén odament, ahol Jalava, mintegy másfél kilométernyire az állomástól, fát rakott a mozdonyra. Vlagyimir Iljics elbújt a bokrokban, kisérője pedig felszállt a mozdonyra. Jalava izgatottan odasúgta, hogy úgy tünt fel neki, mintha két gyanus egyén figyelné a mozdonyt és azt ajánlotta, hogy menjenek az állomás felé, ő majd utóléri őket. Vlagyimir Iljics megindult a sínek mentén. Már csak egy perc volt az indulásig, de Jalava még mindig nem mutatkozott. Végre robogva megjelent a mozdony. Jalava hirtelen fékezett, Lenin felugrott a mozdonyra, Jalava pedig lassan a vonathoz vezette a mozdonyt.

Éjszakára Lenin elért az Ugyelnája nevű külvárosi állomásra. Innen gyalog indult neki a városnak, a Viborgi kerületnek. Lenin mindenekelőtt Sztálinnal akart találkozni. Ez október 8-án megtörtént.

A találkozás több óra hosszat tartott. Sztálin informálta Lenint a felkelés előkészületeiről. Vlagyimir Iljics részletesen, mohón kérdezte ki Sztálint, hogy milyen a hangulat a csapatoknál és a gyárakban.

Október 10-én nem lehetett megtartani a kibővített pártértekezletet, a Központi Bizottság tartott ülést. Az ülésen tizenketten voltak jelen. A júliusi napok után Lenin most vett először részt a Központi Bizottság ülésén. Az ülésre jövet Vlagyimir Iljics a felismerhetetlenségig megváltoztatta külsejét. Szakáll és bajusz nélkül, ősz parókában, amelyet néha-néha két kezével végigsimított. A jelenlevők üdvözölték Lenint szerencsés megérkezése alkalmából. Csodálkoztak rajta, hogy milyen ügyesen játszotta ki a Kerenszkij-spiclik éberségét.

A viszontlátás első örömei után, Vlagyimir Iljics kérésére, akit Sztálin már informált az események menetéről, áttértek a főkérdés megtárgyalására.

Lenin körülbelül három hónap óta nem vett részt a Központi Bizottság ülésein.

A Központi Bizottsági tagok közölték Leninnel a legírissebb híreket.

Petrográd. A Karpovka folyóparti 32. sz. ház, ahol 1917 október 17-én a bolsevikok Központi Bizottságának ülése volt.

Szverdlov elvtárs jelentést tett az Északi és Nyugati front helyzetéről. A hangulat ott a bolsevikok mellett van. A minszki helyőrség a mi oldalunkon áll. De ott valami készül. A főhadiszállás és a front vezérkara között titokzatos tárgyalások folynak. Minszk alá kozákokat vonnak össze. Folyik a bolsevik-ellenes agitáció. Nyilván be akarják keríteni és le akarják fegyverezni a forradalmi csapatokat.

Szverdlov után Lenin számolt be a politikai helyzetről.

Vlagyimir Iljics újból rámutatott a felkelés teljes technikai előkészítésének fontosságára és megállapította, hogy amit eddig csináltak, az nem elég. Politikailag a helyzet megérett. A tömegek akcióba akarnak lépni, megúnták a határozatokat és a szóbeszédet. Az agrármozgalom szintén a forradalom irányában fejlődik. A nemzetközi helyzet olyan, hogy a bolsevikoknak kell megragadniok a kezdeményezést.

„Politikailag — foglalta össze Lenin — a dolog teljesen megérett a hatalom megragadására...

A technikai részt kell megbeszélnünk. Minden azon múlik“[22].

Jelentésében Lenin kétszer hangsúlyozta, hogy a politikai helyzet megérett és magáról a felkelés pillanatáról van szó. Vlagyimir Iljics egyenesen azt javasolta, hogy fel kell használni az északi szovjetkongresszust és a bolsevik hangulatú minszki helyőrség harci készségét „a határozott akció megkezdésére“[23].

Lenin meg volt győződve arról, hogy azonnal akcióba kell lépni, mert a további halogatás „egyértelmű a halállal", és azt javasolta, hogy bármely alkalmat föl kell használni az akció megkezdésére Petrográdon vagy Moszkvában, Minszkben vagy Helsingforsban. De a *döntő harcnak* minden körülmények között, függetlenül a felkelés megkezdésének indító okától és helyétől, *Petrográdon kell lejátszódnia, az ország politikai központjában, ott, ahol a forradalom fészke van.*

Lenin számára tehát a felkelés *határidejének* kitűzéséről volt most szó. Magát a felkelést ő is, a Központi Bizottság is, eldöntöttnek tekintette.

Lenin következtetését rövid határozati javaslat formájában foglalta össze, amely rendkívül szabatosan és világosan fejezte ki a párt direktíváját:

„A Központi Bizottság megállapítja, hogy mind az orosz forradalom nemzetközi helyzete (felkelés a német hadiflottában, mint a szocialista világforradalom egész Európában való érlelődésének nyilvánvaló tünete, továbbá az a veszedelem, hogy az egész világ imperialistái békét kötnek, hogy megfojtsák az orosz forradalmat), mind a hadi helyzet (az orosz burzsoáziának s Kerenszkij és cinkosainak kétségtelen elhatározása, hogy Petrográdot átadják a németeknek), valamint a szovjetek többségének megnyerése a proletár párt számára — mindez a parasztfölkeléssel és a nép bizalmának pártunk felé való fordulásával együtt (moszkvai választások) s végül egy második Kornyilov-lázadás szemmelláthatő előkészítése (csapatkivonások Petrográdból, kozákcsapatok összevonása Petrográdon, Minszk körülfogása kozákokkal stb.) — mindez együttvéve a fegyveres felkelést tűzi napirendre.

Megállapítva tehát, hogy a fegyveres felkelés elkerülhetetlen és teljes mértékben megérett, a Központi Bizottság felhívja az összes pártszervezeteket, hogy vegyék ezt irányadóúl és minden gyakorlati kérdést ebből a szempontból vizsgáljanak meg és döntsenek el (az Északi terület szovjetjeinek kongresszusa, csapatkivonások Petrográdból, a moszkvaiak és a minszkiek akciója stb.)"[24].

Lenin határozati javaslatát a Központi Bizottság tíz szavazattal kettő ellen magáévá tette. Dzerzsinszkij javaslatára elhatározta, hogy a „közeljövőben való politikai vezetés céljából a Központi Bizottság tagjaiból Politikai irodát létesít".

A Központi Bizottság ülésén csak ketten léptek föl Lenin ellen — Kámenyev és Zinovjev. Mindkettő egész sor ellenvetéssel. Azt bizonyítgatták, hogy a nemzetközi helyzet számunkra nem előnyös. Hogy a proletariátus nem fog bennünket aktívan támogatni, hogy a németek könnyen meg fognak egyezni ellenségeikkel és rátámadnak a forradalomra. Hogy az országban nincsen többségünk — csak a munkások és a katonáknak egy része követ bennünket, a többi állásfoglalása kérdéses. Jobb lesz tehát *védekező* álláspontra helyezkedni — ezt jelentették ki Zinovjev és Kámenyev. A burzsoázia nem térhet ki az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívása elől.

A bolsevikok pártja Központi Bizottságának 1917 október 10-i Lenin által megírt határozata a fegyveres felkelésről.

Annak egyharmada a miénk lesz. A kispolgárság a bolsevikok felé hajlik. A „baloldali" eszerekkel együtt uralkodó blokkot fogunk képezni az alkotmányozó nemzetgyűlésben és ez a blokk a mi politikánkat fogja megvalósítani.

Kámenyev és Zinovjev mindent félredobtak, amit az orosz proletariátus fáradságosan kiküzdött a cárizmus és a burzsoázia ellen vívott harcban.

Az opportunisták elleni szüntelen harcokban Lenin nyomatékosan hangsúlyozta, hogy nem elég az, ha valaki elismeri az osztályharcot. Az osztályharcot még a burzsoázia sem tagadja. De csak az a valódi marxista, aki végig viszi az osztályharcot egészen a proletárdiktatúráig. A bolsevizmus éppen a proletariátus diktatúrájáért való harcban nőtt, erősödött és edződött meg.

A végzetteljes, döntő pillanatban, mellyel a bolsevik párt harcának egész történelmi szakasza zárult le, Kámenyev és Zinovjev a mensevikek áruló pozicióját foglalták el, Kautsky pozicióját, vagyis a parlament, az alkotmányozó nemzetgyülés révén a szocializmusba való békés belenövés pozicióját. Lényegében Kámenyev és Zinovjev hevesen védték a kapitalizmust.

Mint minden áruló, ők is csak az ellenség hatalmas erejét, sorainak szilárdságát látták.

Az ellenségnek, bizonygatták Zinovjev és Kámenyev, kitünő katonasága van, ágyúi vannak, aztán ott vannak a kozákok, aztán a rohamcsapatok, aztán a hadsereg... Nálunk pedig „még a gyárakban és a kaszárnyákban sincsen megfelelő hangulat". Valóban, a félelem mindent nagyítva lát!

A bolsevik Központi Bizottság erélyesen visszautasította a kapitalizmus védelmezőit. Senki sem állt a kapitulánsok mellé. A Lenin fogalmazta határozat az egész bolsevik párt direktívája lett.

A Központi Bizottság ülése késő éjszaka fejeződött be. Az uccán, a nyirkos ködben, csak itt-ott világított egy-egy uccai lámpás. Dzerzsinszkij elvtárs levetette esőköpenyét és Vlagyimir Iljics vállára borította. Lenin tiltakozott, de Dzerzsinszkij nem engedett.

— Ne tessék ellenkezni! Szíveskedjék felvenni az esőköpenyt, különben nem engedem ki az uccára.

Lenin messze lakott. Beleegyezett abba, hogy egy közellakó munkás lakásán tölti az éjszakát egy parányi kis szobában, a Pevcseszkaja-uccában. Ott most az „Elektropribor" nevű gyár épülettömbjei emelkednek.

Azt akarták, hogy Lenin az ágyba feküdjön, de ezt ő határozottan elutasította és, feje, alá könyveket téve a földre feküdt.

4

AZ ÉSZAKI TERÜLET SZOVJETKONGRESSZUSA

Miközben a bolsevik Központi Bizottság ülésezett, október 10-én, a Szmolniban gyülekeztek az Északi terület szovjetkongresszusára a küldöttek. Szverdlov figyelmeztette a kongresszus szervezőit és vezetőit, hogy a kongresszus megnyitását október 11-re kell halasztani. Október 10-én, este, a kongresszus küldöttei csak előzetes tanácskozásra gyűltek össze, megválasztották a mandátumvizsgáló bizottságot, elfogadták a napirendet.

A kongresszusra megérkeztek Petrográd, Moszkva, Novgorod, Sztáraja-Russa, Borovicsi, Reval, Jurjev, Archangelszk, Volmár, Kronstadt, Gatcsina, Cárszkoje-Szelo, Csudov, Szesztroreck, Schlüsselburg, Viborg, Helsingfors, Narva, Ábo és Kotka képviselői. Petrozavodszk, Tichvin, Pavlovszk, Venden, Pszkov nem küldték el képviselőiket.

Összesen 94 küldött gyűlt össze. Köztük 51 bolsevik, 24 „baloldali" eszer, 4 maximalista eszer, 1 internacionalista mensevik, 10 jobboldali eszer és 4 honvédő-párti mensevik.

Lenin különösen nagy jelentőséget tulajdonított ennek a kongresszusnak. Már október 8-án külön levélben fordult az „északi területi szovjetkongresszuson résztvevő bolsevik elvtársakhoz", melyben egyenesen megmondotta, hogy az északi területi szovjetkongresszusnak készenlétben kell állnia a hatalom megragadására, a felkelés megkezdésére:

> „Nem szabad az összoroszországi szovjetkongresszusra **várni**, ezt a központi végrehajtó bizottság novemberig is elodázhatja. Nem szabad halasztani a dolgot és lehetővé tenni Kerenszkijnek, hogy újabb kornyilovi csapatokat hozzon"[25].

Nem szabad tovább halogatni. Itt az aktív cselekvés pillanata...

És Lenin fáradhatatlanul újra meg újra elismételte érveit, melyek a felkelés mellett szóltak. Nem arról van szó, hogy újabb határozatokat hozzunk.

> „A felkelésről van szó, — írta Vlagyimir Iljics — amelynek sorsát Petrográd, Moszkva, Helsingfors, Kronstadt, Viborg és Reval döntheti el és kell, hogy eldöntse. *Petrográd* alatt és Petrográdon dőlhet el és valósulhat meg, itt kell, hogy eldőljön és megvalósuljon ez a felkelés és pedig minél komolyabban, minél felkészültebben, minél gyorsabban, minél erélyesebben"[26].

Lenin röviden vázolta a felkelés tervét. Azt javasolta, hogy a legközelebbi helyőrségek csapatait Petrográd felé indítsák, Kronstadtból, Helsingforsból, Revalból hívják el a hajóhadat, verjék szét a kornyilovista csapattesteket, mindkét fővárost rázzák fel és döntsék meg a Kerenszkij kormányt, ragadják meg a hatalmat és azonnal tegyenek békejavaslatot az összes hadviselő államoknak és a földet adják a parasztoknak.

A forradalom vezére a felkelés jelszavát is vázolta:

„Kerenszkij újból Petrográd alá vezényelte a kornyilovista csapatokat, hogy megakadályozza a hatalom átadását a szovjeteknek, hogy meggátolja ennek a hatalomnak azonnali békejavaslatát, hogy meggátolja az egész föld rögtöni átadását a parasztságnak és hogy Petrográdot a németek kezére játssza, maga pedig Moszkvába szökjék! Ez a felkelés jelszava, melyet minél szélesebb méretekben kell terjesztenünk és amelynek óriási sikere lesz"[27].

Lenin levelét a kongresszus bolsevik frakciójának ülésén vitatták meg. A frakció október 11-én reggel, a Központi Bizottság döntő ülése után gyűlt össze. A tanácskozás a Szmolni 18. számú tágas termében folyt le, ahol a bolsevikok rendszerint üléseztek.

A Központi Bizottság nevében tett jelentésben megismertették az ülést a Központi Bizottság direktívájával. Az előadó kerülte a „felkelés" szót és azt mondta, hogy elmúlt az az idő, amikor általánosságban tettük fel a kérdést, hogy a hatalomnak a szovjetek kezébe kell átmennie. Ideje, hogy a kérdést konkréten vessük fel: mikor és milyen alkalmat kell felhasználni? Lehet, hogy a kongresszus lesz az a szervezet, amely megkezdi az akciót.

A kongresszus vezetői Szverdlov elvtárs révén ismerték a Központi Bizottság határozatát. Tudott róla sok bolsevik delegátus is. A jelentés pedig közvetlenül a felkelés kérdéséig vitte őket. Mindenki érezte, hogy közeledik a döntő pillanat. Mindenki önkéntelenül is felfigyelt a legkisebb zajra, mintha várták volna, hogy kinyílik az ajtó és felhangzik a harci riadó.

Október 11-én este megnyitották a kongresszus ülését.

A szószékről lángoló, lelkes beszédek hangzottak el. A petrográdi szovjet képviselője a Petrográdot fenyegető veszedelemről beszél. Elmondja, hogy az ideiglenes kormány a petrográdi helyőrség kétharmadát el akarja vezényelni.

— Petrográd sorsa forog kockán! — kiáltja a petrográdi szovjet képviselője.

Utána a Balti hajóhad egyik matróza lép a szószékre:

— A helyőrség elvezénylése Petrográdról — a forradalom elárulása!

A matróz a kongresszushoz fordul:

— A Balti hajóhad azt mondja nektek: maradjatok itt és védjétek meg a forradalom érdekeit. Maradjatok itt és őrizzétek a forradalmat!

A matróz szavai elvesznek a dörgő tapsviharban. A kongresszus üdvözletét küldi a Balti hajóhadnak.

Moszkva képviselője arról beszélt, hogy a moszkvai helyőrség és munkásság a veszély pillanatában nem lesz az események egyszerű szemlélője.

— Finnországban a szovjetek máris a forradalmi hatalom szervévé lettek — közli a finnországi területi bizottság képviselője. — A területi bizottság ellenőrzi a kormánytisztviselők tevékenységét. Finnországban az ideiglenes kormány egyetlen parancsát sem teljesítik, ha nem írta alá a területi bizottság megbízottja.

Egymásután lépnek a szószékre a vidéki küldöttek. A kongresszust üdvözlik a petrográdi kormányzóság, Helsingfors, Kronstadt szovjetjeinek képviselői. Mindnyájan megegyeznek abban, hogy minél hamarabb össze kell hívni a II. szovjetkongresszust.

Váratlan disszonancia zavarja meg a kongresszus harcos hangulatát. Muchánov mensevik lép a szószékre a következő soronkívüli nyilatkozattal:

— A mensevik frakció több meggondolás alapján kénytelen elhagyni a kongresszust.

A küldöttekre egyáltalán nincsen hatással ez a nyilatkozat. Únottan, egy kézlegyintéssel intézik el Muchánovot, mint egy kellemetlenkedő legyet. A kongresszus nyugodtan másnapra halasztja ennek a nyilatkozatnak a megvitatását. A szerencsétlen mensevik szónok nagy zavarban lép le az emelvényről. Utána Golovov bolsevik katona beszél. Golovovot a viborgi helyőrség küldte a kongresszusra:

— Viborgban a hatalom jelenleg a szovjet kezében van. A szovjet elfoglalta a távíróközpontot, leváltotta a hadtestparancsnokot és az erődparancsnokot.

Ugyanilyen harcos hangulat uralkodik Rjabcsinszkij küldött szerint Revalban is.

De a megalkuvók nem csüggednek. A novgorodi küldöttség nevében Ábrámovics mensevik soronkívüli nyilatkozatot tesz. Küldöttségükhöz — közli — távirat érkezett az Északi front hadseregszervezeteinek végrehajtó bizottságától, azzal a felszólítással, hogy a jelen kongresszust hagyja el. A novgorodi küldöttség tagjai azonban nem akarnak eltávozni a kongresszusról. Krilov, a Novgorodi kormányzóság Borovicsi városának küldöttje, éles hangon válaszol Ábrámovicsnak. Kijelenti, hogy nem hajlandó alávetni magát a megalkuvó végrehajtó bizottság követelésének és biztosítja a kongresszust arról, hogy:

— A borovicsii helyőrség fegyveres erővel fogja támogatni az északi kongresszus követelését.

És újra végtelen sorban vonulnak el a kongresszus előtt a katonák, a matrózok, a munkások. Köztük sokan — a front küldöttei — titokban jöttek el a kongresszusra, leküzdve az akadályokat, amelyeket a parancsnokság gördített elébük. A kongresszuson jelen vannak a Nyugati, a Délnyugati és a Román front „lövészárok-lakóinak" képviselői. Mind sietnek csatlakozni az Északi terület matrózainak és katonáinak követeléséhez.

— Minden hatalmat a szovjeteknek!

A petrográdi helyőrség nevében a Volhíniai ezred képviselője válaszol:

— Az ezred nem fogja elhagyni Petrográdot, amíg a jelen kormány van hatalmon. Ha pedig kényszerítik, hogy elmenjen, magával viszi az ideiglenes kormányt is — általános taps és derültség közepette ezzel zárja a szónok beszédét.

A katonák és munkások követeléseit teljes egészükben magukévá teszik a parasztszervezetek jelenlévő küldöttei. A petrográdi paraszttanács végrehajtó bizottságának képviselője ragaszkodik ahhoz, hogy a szovjetek

azonnal átvegyék a hatalmat. A petrográdiak követeléséhez csatlakozik a herszoni kormányzóság parasztdelegátusa. A herszoni földbizottság küldötte a herszoni falusi lakosság nehéz helyzetéről beszél a kongresszuson, arról, hogy a falu nem bízik az ideiglenes kormányban. A parasztok egy szem gabonát sem adnak, jelenti ki a herszoni földbizottság küldötte, amíg a szovjetek nem veszik kezükbe a hatalmat.

Ezzel befejeződött a kongresszus első napja. Világosan megmutatta, hogy a hajóhadat, az Északi terület helyőrségeit és gyárait, amelyek teljes egészükben a bolsevikok mellé álltak, milyen harcos hangulat tölti el. Ezt fájó szívvel be kellett látniok még az ellenforradalmároknak és a megalkuvóknak is. Még az olyan burzsoá ujságok is, mint a „Gyeny" („Nap") és az „Utro Rossziji" („Oroszország Reggele"), kénytelenek voltak megállapítani az északi területi szovjetkongresszus megnyitásáról szóló közleményeikben, hogy a győzelem — a bolsevikoké.

A kongresszus harcos hangulata megijesztette a megalkuvókat. Másnap összes ujságjaikban a központi végrehajtó bizottság irodájának határozatát közölték, mely szerint a kongresszusnak „nincs meghatalmazása". Mindeddig az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottságnak semmi kifogása sem volt a kongresszus ellen. Mihelyt azonban kiderült a kongresszus bolsevik összetétele és valóban forradalmi hangulata, a megalkuvók tiltakozni kezdtek. A központi végrehajtó bizottság kijelentette, hogy a kongresszust csak magánjellegű tanácskozásnak ismerheti el. Ezt azzal okolta meg, hogy a kongresszust a helsingforsi szovjet „nem jogosan" hívta össze, hogy a kongresszuson jelen van a moszkvai szovjet képviselője, míg az Északi terület néhány szovjetje nincsen képviselve és végül azzal, hogy a központi végrehajtó bizottságnak nem volt tudomása a kongresszus egybehívásáról.

Október 12-én reggel a megalkuvók mosolygós, vidám arccal jelentek meg az ülésteremben. Megelégedetten dörzsölik kezüket, csoportokba verődnek, sugdolóznak, diadalmasan lobogtatják a friss ujságokat a központi végrehajtó bizottság arról szóló határozatával, hogy a kongresszusnak nincs meghatalmazása. A mensevikek a szószékre lépnek. Elsőnek Bogdánov beszél. Kijelenti, hogy a mensevikek csatlakoznak a központi végrehajtó bizottság határozatához és nem hajlandók tovább résztvenni a kongresszus munkájában. „Csak információ céljából" maradnak a kongresszuson.

A mensevik frakció nyilatkozatát a küldöttek közömbösen fogadják. A padokból türelmetlen kiáltások hangzanak: „Lássunk munkához!"

Még a jobboldali eszerek sem mernek nyíltan a mensevikek mellé állni.

A bolsevik frakció javaslatára a kongresszus határozatot fogad el, mely leleplezi a központi végrehajtó bizottság áruló magatartását.

A kongresszus áttér a politikai helyzet megvitatására.

A bolsevikok határozott javaslata — a hatalmat a szovjetek azonnal vegyék át — megijeszti a „baloldali" eszereket.

— A bolsevikok a hatalom kérdését az uccára akarják vinni és nem hajlandók parlamenti úton megoldani — panaszolja gyáván Kolegájev.

A „baloldali" eszer párt egyik egyszerű tagja, Sisko, kronstadti matróz,

vonakodik támogatni vezérét. Sisko úgy véli, hogy a bolsevikoknak és a „baloldali" eszereknek együttesen kell harcolni a hatalomért. A XXXIII. hadtest küldöttje közli a kongresszussal a katonák utasítását. Az utasításban a katonák kijelentik, hogy azonnali békekötést, a magánbirtokban lévő földek kisajátítását, a nagytőke és a nagy vagyon könyörtelen megadóztatását, a hadiprofitok elkobzását várják.

A kongresszus a következő határozatot hozta:

„A koalíciós hatalom dezorganizálta, kiszipolyozta, megnyomorította az országot. Az úgynevezett Demokratikus tanácskozás szégyenletes csődöt mondott. A munkások, katonák és öntudatos parasztok felháborodással utasítják vissza a burzsoáziával való megalkuvás végzetes és áruló politikáját... Elérkezett a pillanat, melyben az országot és a forradalmat csakis az összes szovjetek határozott és egyértelmű fellépése mentheti meg és csakis ez oldhatja meg a központi hatalom kérdését. A kongresszus a terület összes szovjetjeit aktív cselekvésre hívja fel."

A bolsevikok képviselője a hadi és politikai helyzetről tartott részletes előadásában elmondja a küldötteknek — a tengerészeknek, katonáknak és munkásoknak — Lenin terveit és a bolsevik Központi Bizottság határozatait a fegyveres felkelésről. Az előadó nem használja a „felkelés" szót, hanem, tekintettel a kongresszus legális voltára, arról beszél, hogy az ideiglenes kormányt el kell távolítani és ki kell vívni a szovjetek hatalmát.

A fővárosi bolsevikok képviselője közli, hogy Petrográdon megalakítják a forradalmi katonai bizottságot, mely rendelkezni fog az egész fegyveres erővel. Feleletül a „baloldali" eszerek frakciójának képviselője kijelenti, hogy csatlakoznak a forradalmi katonai bizottságok létesítéséről szóló javaslathoz.

A kongresszus felhívással fordult az Északi terület helyőrségeihez. Felszólította őket, hogy mindent tegyenek meg harci készségük fejlesztésére és megszilárdítására. A kongresszus felszólította a helyi szovjeteket, hogy a petrográdi szovjet példáját követve, forradalmi katonai bizottságokat létesítsenek a forradalom katonai védelmének megszervezésére.

A kongresszus különös figyelemmel foglalkozott a földkérdéssel.

A kongresszus felhívást intézett a parasztokhoz, felszólította őket, hogy támogassák a hatalomért való harcot:

„A parasztságnak tudnia kell, hogy fiai a lövészárkokban, a kaszárnyákban, a hadihajókon, hogy a munkások a gyárakban és üzemekben az ő oldalán vannak és hogy közeledik a döntő harc napja, amikor felkelnek a forradalmi munkások, katonák és matrózok, hogy harcoljanak a földért, a szabadságért, az igazságos békéért, és megteremtsék a paraszt, a munkás és katona küldöttek szovjetjeinek munkás- és paraszturalmát."

A bolsevikok javaslatára a kongresszus elhatározza, hogy megszervezi az északi területi bizottságot, melynek feladata, hogy biztosítsa az összoroszországi szovjetkongresszus egybehívását és maga körül egyesítse a terület összes szovjetjeinek tevékenységét.

A kongresszus 17 területi bizottsági tagot választ, 11 bolsevikot és 6 „baloldali" eszert.

Mielőtt a kongresszus befejezné munkálatait, számos küldöttség jelenik meg a teremben. A szószéket szuronyerdő veszi körül. A lett lövészek küldöttei üdvözlik a kongresszust.

— A lettek — mondják — a forradalom első napjától fogva kiadták a jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" És most, amikor a forradalmi Petrográd készül valóra váltani ezt a jelszót, a lett lövészek 40.000 szurony erejével készek teljes támogatást nyujtani.

A lettek után az Obuchov-gyár küldöttei lépnek a szószékre.

— Gyárunk teljes erejéből támogatni fogja a bolsevikokat — biztosítják lelkesen a munkások a kongresszust.

Az összes delegációk nyilatkozatait egy gondolat, egy hajthatatlan elhatározás hatja át: harcolni fogunk életre-halálra. A lettek is, a matrózok is, a petrográdi munkások is, felkelésre hívnak fel.

A Szmolni dísztermében szorongó száz meg száz ember tapsviharral, mennydörgő „hurrá" kiáltással és az „Internacionále" énekléséével válaszol.

A megalkuvó központi végrehajtó bizottság igyekezett diszkreditálni az Északi terület szovjetjeinek kongresszusát és kijelentette, hogy a kongresszus határozatai dezorganizálóak.

A megalkuvók megértették, hogy a felhívás, mellyel a kongresszus közvetlenül fordul az ezredbizottságokhoz, a katonákhoz, a matrózokhoz, a munkásokhoz és parasztokhoz és felszólítja őket, hogy vegyék a saját kezükbe a II. összoroszországi szovjetkongresszus választását, hogy ez a felhívás leplezett formában a központi végrehajtó bizottság ellen irányul. Ettől féltek a megalkuvók a legjobban.

Miközben az északi kongresszus ülései folytak, az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottság lapjában cikk jelent meg „A szovjet-szervezet válsága" címen. Ebben a cikkben a szerző ezt írta a szerkesztőség nevében:

> „A szovjetek kitünő szervezetek voltak, amikor a régi rendszer elleni harcot szolgálták, de a szovjetek egyáltalán nem képesek magukra vállalni egy új rendszer megteremtését: nincsenek szakembereik, nem szokták meg az ügyvezetést és nem is képesek rá és arra való szervezetük sincs."

Az eszerek és mensevikek, akik rémülten látták a bolsevikok sikereit, igyekeztek bebizonyítani a tömegeknek, hogy a szovjetek, mint a hatalom szervezeti formája, egyáltalán nem alkalmasak az ország kormányzására.

> „A küldöttek szovjetjeit ideiglenes barakkokként építettük, hogy ott meghúzódjék az egész demokrácia — írta ugyanaz a szerző.— Most a barakkok helyén felépítjük az új rend állandó kőépületét és magától értetődik, hogy az emberek fokozatosan, abban a mértékben, ahogy egyik emelet a másik után felépül, átmennek a kényelmesebb lakóházba."

A megrémült megalkuvók kapkodnak és nyögnek a közeledő forradalmi vihar előérzetében. Rémületükben, amely pánikkal határos, kifecsegték

megalkuvó politikájuknak osztályértelmét: a szovjetek segítségével visszatartani a tömegeket a forradalomtól mindaddig, amíg a burzsoázia erősebben kezébe veszi a gyeplőt és az országban a helyzet urává válik.

Az urasági szalónokban rögtön felbecsülték a burzsoázia lakájainak hűségét. A „Russzkaja Volja" („Orosz Szabadság") c. ujság, — az ellenforradalom egyik legismertebb lapja — megelégedéssel írta az „Izvesztyijában" („Értesítő") megjelent cikkel kapcsolatban:

> „A szovjetekről... még nem is olyan régen... csak a legnagyobb tisztelet hangján lehetett beszélni. A szovjetszervezet kritikáját az ellenforradalom világos megnyilvánulásának tekintették. És, ime, eljött végre a nap, amikor a szovjetek haláláról már nem az »ellenforradalmi«, sőt nem is a »burzsoá« sajtó ír, hanem egyenesen és nyíltan beszél a szovjetek központi végrehajtó bizottságának lapja".

A megalkuvó-„szocialisták" és a megcsontosodott ellenforradalmi burzsoázia megtalálták a közös nyelvet. Amit a gyáva lakájok pánikrohamukban kifecsegtek, az teljesen megfelelt ellenforradalmi gazdáik terveinek. A burzsoázia, amely új hadjáratot szervezett a munkások és parasztok ellen, mindenekelőtt azt követelte, hogy a szovjeteket szétkergessék.

Az ellenforradalom nagyszerűen megértette az imént befejezett kongresszus határozatainak óriási jelentőségét.

> „A munkás- és katonaküldöttek tegnap véget ért területi kongresszusának baloldali bolsevista hangulata a legriasztóbb kilátásokat nyujtja" — írta már a kongresszust követő napon az „Utro Rossziji" c. moszkvai ujság.

A „Gyeny" c. ujság közölte, hogy „a vidéken visszhangra találtak és pedig félreérthetetlenül visszhangra találtak" az Északi terület szovjetkongresszusának jelszavai.

A kongresszusnak nemcsak az Északi területen volt óriási mozgósító hatása, hanem messze a terület határain túl is. Résztvevői a kongresszus befejezése után azonnal hazautaztak, mindenütt elmondották a kongresszus határozatait, ellenőrizték és mozgósították a forradalom erőit.

Az északi területi szovjetkongresszus után más területek és kerületek is megtartották a maguk kongresszusát. Valamennyi kongresszus a szovjethatalomért folytatott harcra való készség jegyében folyt le.

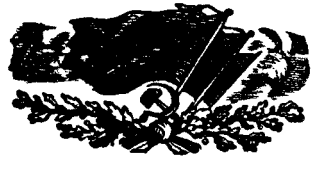

Második fejezet

A ROHAM MEGSZERVEZÉSE

1

A TÖBBSÉG MEGHÓDÍTÁSA AZ ORSZÁGBAN

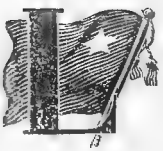

LENIN Október előtti cikkeiben és leveleiben mindig hangsúlyozta, hogy *a nép politikai sorsát*, az egész ország sorsát, elsősorban a forradalom petrográdi és moszkvai győzelme dönti el. A fegyveres felkelés Petrográdon és Moszkvában jelentős mértékben eleve eldönti a harc kimenetelét az egész országban.

De amikor a bolsevikok pártja, élén Leninnel és Sztálinnal, megállapította, hogy hol kell a *főcsapást* mérni, hogy hol dől el alapjában a forradalom sorsa, hol kell megteremteni az átütő és a döntő túlerőt, sohasem indult ki abból, hogy az egész ország csak úgy önmagától, automatikusan követni fogja Petrográdot és Moszkvát, ahol a szovjetek hatalomra jutottak. Az egész országban mozgósították az erőket. És Leninnek az a megállapítása is, hogy a felkelés megérett, teljes egészében nemcsak a központban,

hanem az egész országban működő osztályerők kölcsönviszonyának elemzésén alapult.

„Az *országban* többségben vagyunk..."[1] — írta Lenin „Megérett a válság" c. történelmi jelentőségű cikkében.

A Kornyilov-felkelés után világossá vált, hogy a bolsevikok meghódították a többséget az országban.

A bolsevik párt Központi Bizottságának a fegyveres felkelésről hozott határozata egy új, harmadik szakasz kezdetét jelezte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítésének történetében.

Az első szakaszt (1917 március — április) Sztálin úgy jellemezte, mint a párt új orientációjának szakaszát.

A második szakaszt (1917 május — augusztus), mint a tömegek forradalmi mozgósításának szakaszát.

A harmadik szakaszt (1917 szeptember — október), mint a roham megszervezésének szakaszát.

> „Ennek az időszaknak jellemző vonása az, — írta Sztálin a roham megszervezésének szakaszáról — hogy gyorsan érlelődött a válság, a kormánykörök teljesen elvesztették a fejüket, az eszerek és mensevikek el voltak szigetelve és az ingadozó elemek tömegesen jöttek át a bolsevikok oldalára"[2].

Miután a bolsevikok a petrográdi és a moszkvai szovjetben meghódították a többséget, ugyanez történt az ország majdnem összes nagyipari központjainak szovjetjeiben is: Jekaterinburgban és Minszkben, Rosztovban és Szaratovban, Kievben és Harkovban, Taganrogban és Szamarában, Cáricinben és Vlagyimirban, nem is szólva Lugánszkról és Ivanovo-Voznyeszenszkről, ahol a szovjetek röviddel a februári burzsoá-demokratikus forradalom után a bolsevikok kezébe jutottak. Az összes nagyipari központok és kerületek számadatai az alkotmányozó nemzetgyűlésbe megejtett választásokról, melyek ugyan már az októberi forradalom után történtek, de az októberi forradalom előtt kialakult erőviszonyokat tükrözték vissza, megmutatják, mennyire megnőtt az országban a bolsevikok befolyása.

Ivanovo-Voznyeszenszkben a bolsevikok 17.166 szavazatot (64%), a mensevikek 679 (2.6%), az eszerek 3389 (12.7%) szavazatot kaptak. Kinyesmában a bolsevikok 3567 szavazatot, az eszerek 858 szavazatot, a mensevikek 815 szavazatot kaptak. A Vlagyimiri kormányzóság Vlagyimiri kerületében, ahol nagy textilgyárak voltak, a bolsevikokra a választók 71 százaléka szavazott (több mint 36.000 és csak 745-en szavaztak a mensevikekre és 11.600-an az eszerekre). Ugyanennek a kormányzóságnak sujai kerületében a bolsevikok a szavazatok 63.5 százalékát kapták, az eszerek 22 százalékot, a mensevikek 2 százalékot. Jekaterinburgban a bolsevikok listájára 11.827 szavazatot, az eszerek listájára 4293 szavazatot, a mensevikek listájára 567 szavazatot adtak le.

Érdekesek az urali Asa-Balasovszkij-ipartelep adatai. Itt a bolsevikok

1829 szavazatot, az eszerek 134 szavazatot, a többi párt pedig összesen 20 szavazatot kapott. Az Ufai kormányzóság Minyárszkaja járásában (a minyárszkajai ipartelepen 2232 választó szavazott a bolsevikokra, míg az eszerek 116 szavazatot, a többi párt pedig 28 szavazatot kapott. Minszkben a szavazatok 63 százaléka esett a bolsevikokra, az eszerekre 19 százalék, a mensevikekre 1,8 százalék.

Ezek a számok világosan mutatják a mensevikek teljes csődjét, akik elsősorban éppen a nagy proletár központokban veszítették el minden befolyásukat a tömegekre. A győzelmet, melyet a bolsevikok a nagyvárosok szovjetjeiben arattak, országos méretekben kellett megszilárdítani. E célból a bolsevikok követelték a II. szovjetkongresszus összehívását. A harc a II. kongresszus idejekorán való összehívásáért és a kongresszus bolsevik vezetéséért egyúttal a vidéken a roham megszervezésének legfontosabb formájává lett.

Október elején a bolsevik párt Központi Bizottsága Szverdlov aláírásával körlevelet küldött ki a vidékre, melyben közölte, hogy a párt rendkívüli kongresszusa október 17-ére, az összoroszországi szovjetkongresszus pedig október 20-ára van kitűzve. A párt Központi Bizottsága azt javasolta, hogy a pártkongresszus és a szovjetkongresszus mandátumaival lehetőleg ugyanazokat küldjék, ejtsék meg az új szovjetválasztásokat, hívják össze a körzeti és területi szovjetkongresszusokat, hozzanak a szovjetek összkongresszusának azonnali összehívását követelő határozatokat és ezeket sürgönyileg közöljék a központtal. Szeptember 30-án az OSZDMP(b) Központi Bizottságának aláírásával a „Rabócsij Puty" („Munkás út") c. ujságban vezércikk jelent meg „A szovjetkongresszus előestéjén" címmel. A vezércikk harcra hívott fel a kongresszus összehívását gátoló megalkuvók ellen.

> „Legyetek résen, elvtársak! — szólította fel a párt Központi Bizottsága a helyi funkcionáriusokat. — Csak magatokra számítsatok. Percet se veszítve készüljetek a szovjetkongresszusra, hívjátok össze a területi kongresszusokat, vívjátok ki, hogy a kongresszusra a megalkuvás ellenfeleit küldjék, egy lépést se engedjetek azokból a poziciókból, melyeket a szovjetek a vidéken kivívtak maguknak!"

A Központi Bizottság azzal fejezte be a felhívást, hogy figyelmeztette az elvtársakat, ne lépjenek akcióba idő előtt, s lényegében azt követelte, hogy várják a jelet a központból.

> *„Nem akkor kezdjük a harcot, amikor az ellenségeink számára előnyös. Semilyen részleges akció se legyen!"*

Különösen nagy méreteket öltött a területi szovjetkongresszusok összehívásáért folyó kampány az északi területi szovjetek kongresszusának megnyitása után. Területi szovjetkongresszusokat az ország következő fontosabb központjaiban hívtak össze: (Lásd a táblázatot a 48. oldalon. — *A szerk.*).

A kongresszus neve	*Az összehívás időpontja*	*helye*
1. Az Északi terület szovjetkongresszusa	október 11	Petrográd
2. A Jekaterinburgi körzeti szovjetkongresszus	" 13	Jekaterinburg
3. A Vlagyimiri kormányzóság szovjetkongresszusa	" 16	Vlagyimir
4. A Volgamenti terület szovjetkongresszusa	" 16	Szaratov
5. A Minszki terület szovjetkongresszusa	" 16	Minszk
6. Az első össz-szibériai szovjetkongresszus	" 16	Irkutszk
7. A Tveri kormányzóság szovjetkongresszusa	" 17	Tver
8. A Délnyugati vidék szovjetjeinek területi értekezlete	" 17	Kiev
9. A Rjazáni kormányzóság szovjetkongresszusa	" 18	Rjazán

Ezenkívül, valamivel az Északi terület szovjetkongresszusa előtt, a következő kongresszusok folytak le:

1. Az urali szovjetek területi kongresszusa	augusztus 17	Jekaterinburg
2. Közép-Szibéria szovjetkongresszusa	szeptember 5	Krasznojárszk
3. A Turkesztáni szovjetek II. vidéki kongresszusa	" 29	Taskent
4. A Donyec-és a Krivojrog-medence szovjetjeinek területi kongresszusa	október 6	Harkov
5. Kelet-Szibéria szovjetkongresszusa	" 10	Irkutszk

A táblázatban felsorolt kongresszusokon a következő szovjetek képviseltették magukat: Petrográd és Moszkva, Finnország és Észtország, a Volgamellék és az Ural, Szibéria és Távolkelet, Ukrajna és Közép-Ázsia, vagyis majdnem az egész óriási ország szovjetjei. A volgamelléki területi szovjetkongresszuson jelen voltak Szaratov, Szamara, Szimbirszk, Szizrán, Asztrachán, Cáricin és más városok delegátusai. Az első összszibériai szovjetkongresszus 69 szibériai és távolkeleti szovjetet képviselt (Vlagyivosztok, Tjumeny, Harbin a kínai — keleti vasút kisajátítási területe, a Jakut terület, Habarovszk stb.) A kongresszuson összesen 184 delegátus volt jelen, köztük 65 bolsevik, 35 „baloldali" eszer.

A Délnyugati vidék szovjetjeinek területi tanácskozásán Kievben 34 szovjet volt képviselve. Az Északi terület szovjetkongresszusán, mint már említettük, jelen voltak Petrográd és a petrográdi kormányzóság, Moszkva, Archangelszk szovjetjeinek delegátusai s Finnország, Észtország, Lettország egyes szovjetjeinek küldöttei.

A szovjetkongresszusok rendszerint bolsevik határozatokat fogadtak el és a hatalomnak a szovjetek kezébe kerüléséért vívott harc jegyében folytak le. Hogy milyen volt a hangulat a vidéken, azt mutatja a Vlagyimiri kormányzóság szovjetkongresszusának határozata, ahol Vlagyimir városán kívül résztvettek Ivanovo-Voznyeszenszk, Suja, Kovrov, Gorohovec és a Vlagyimiri kormányzóság egyéb ipari központjainak szovjetjei.

„Az ideiglenes kormányt és az összes őt támogató pártokat a forradalom elárulása és a népárulás kormányának és pártjainak nyilvánítjuk. Megállapítjuk, hogy a Vlagyimiri kormányzóság összes szovjetjei és e szovjetek kormányzósági központja (a kormányzósági végrehajtó bizottság) ezentúl a nyílt és könyörtelen harc álláspontját foglalják el az ideiglenes kormánnyal szemben".

Az októberi forradalom előtt lefolyt területi és kormányzósági szovjetkongresszusok igen nagy szerepet játszottak a roham előkészítésében. Nemcsak határozatokat fogadtak el arról, hogy a hatalmat a szovjetek kezébe kell átadni, hanem konkrét kötelezettségeket is vállaltak, hogy a döntő harcok napjaiban támogatni fogják Petrográdot és Moszkvát.

A bolsevik Központi Bizottság utasításának megfelelően a helyi szervezetek készültek az egész párt október 17-i rendkívüli kongresszusára. Ez a kongresszus nem jött létre, de majdnem mindenütt pártkonferenciák és pártkongresszusok folytak le, amelyek mind ugyanazt a kérdést, „az aktuális helyzetet", vagyis a fegyveres felkelés kérdését vitatták meg.

Október 1-én megnyílt a Petrográdi kormányzóság bolsevikjeinek területi konferenciája, október 10-én a bolsevikok moszkvai városi konferenciája. Október elején összehívták a nyizsnij-novgorodi bolsevikok kormányzósági pártkonferenciáját (szeptember 30-tól október 2-ig), október 6-án megnyílt Szamarában a kormányzósági pártkongresszus, október 5-én Bjelorusszia és a Nyugati front pártszervezeteinek II. területi konferenciája. Ugyanekkor (október 2-től 7-ig) Tifliszben megtartották a kaukázusi bolsevik szervezetek első területi kongresszusát. Október elején és közepén kormányzósági pártkonferenciák folytak le Voronyezsben, Novgorodban, Ivanovo-Voznyeszenszkben, Jaroszlávlban, Vjatkában, Permben, Ufában, Jekaterinburgban, Tomszkban és más városokban.

Az ország főbb ipari központjaiban a bolsevik párt szervezetei azonnal mint önálló szervezetek álltak helyre, vagy pedig már a februári forradalmat követő első hónapokban határozottan a mensevikekkel való szakítás felé haladtak. De voltak olyan városok is, ahol a megalkuvó opportunista elemek miatt nem sikerült eléggé szilárd bolsevik magot összekovácsolni. Ezeken a helyeken a mensevikekkel közös pártszervezetek létesültek. Egyes helyeken 1917 augusztusáig, szeptemberéig, sőt októberéig is fennálltak ilyen szervezetek. De éppen ezekben az októberi harcokat megelőző őszi hónapokban vált általánossá a mensevikekkel való szakítás. A „Právda" („Igazság") szeptemberben—októberben „Pártélet" c. rovatában, nap-nap után közölt „A Központi Bizottsághoz intézett levelek"-et, melyek arról szóltak, hogy végleg kialakultak az önálló bolsevik pártszervezetek, hogy ezek a szervezetek a Központi Bizottság útmutatásai alapján dolgoznak, hogy határozottan szakítottak a mensevikekkel. 1917 augusztusában önálló bolsevik szervezetek alakultak ki Pszkovban és Vjatkában, szeptemberben—Taganrogban, Szimferopolban, Orsában, Vladivosztokban, Orenburgban, Bergyánszkban, Jeliszavetgrádban, Novo-Nyikolájevszkben és Tomszkban, októberben—Omszkban és Irkutszkban. Mint a tapasztalat mutatta, a szovjetek ha-

talmáért folyó harc nehezebb volt, a szovjetek később és bonyolultabb körülmények között jutottak hatalomra ott, ahol, a bolsevik párt Központi Bizottságának egyenes utasítása ellenére, a mensevikekkel való szakítást és az önálló bolsevik szervezetek létesítését megengedhetetlen módon halogatták.

1917 októberében a vidéken jelentékeny bolsevik csapatok voltak és szilárdultak már meg. A bolsevikok pártja hatalmasra nőtt. Mint ahogy Szverdlov elvtárs a Központi Bizottság október 16-i ülésén közölte, a bolsevik pártnak ebben az időben nem kevesebb, mint 400.000 tagja volt.

A bolsevikok 400.000-es hadserege rendkívül kedvezően oszlott meg az országban. A párt főerői természetesen a két fővárosban összpontosultak — Petrográdon októberben a pártnak mintegy 50.000 tagja volt, Moszkvában több mint 20.000, a moszkvai területtel együtt pedig kb. 70.000. Az urali pártszervezetnek több mint 30.000 tagja volt.

A bolsevikok II. északnyugati konferenciáján Minszkben (októberben) 28.590 párttag volt képviselve és a Nyugati fronttal együtt körülbelül 49.000.

A Délnyugati vidék 1917 júliusában Kievben lefolyt pártkonferenciája 8 szervezetet képviselt 7297 párttaggal; ezek közül a kievi pártszervezethez tartozott 4000, az odesszaihoz pedig 2200.

A kaukázusi bolsevik szervezetek területi kongresszusa Tifliszben (októberben) 8636 párttagot képviselt, köztük 2200 bakuit. Nagy bolsevik szervezete volt Ivanovo-Voznyeszenszknek — 6000 párttaggal. A szaratovi pártszervezetnek 3500 tagja volt, a szamarainak 4000, a nyizsnij-novgorodinak 3000, a cáricininek mintegy 1000, a kazáninak 650, a voronyezsinek 600.

A bolsevik párt Központi Bizottságának vezetése alatt az egész országban készültek a hatalom megragadására. Az óriási nehézségek s az ideiglenes kormány és szervei által való üldözés ellenére a Központi Bizottság és a vidék kapcsolata az októberi forradalom előtti napokban kitünően meg volt szervezve.

A fegyveres felkelés szükségességének eszméjét a párt VI. kongresszusának küldöttei vitték a tömegekbe. A helyi pártszervezetekkel együtt ők készítették elő gyakorlatilag és teremtették meg a fegyveres felkelés sikeres kimenetelének feltételeit.

A VI. bolsevik kongresszus küldöttei a munkás-központokba, a frontra, a falvakba mentek. Közülük 64-en működtek Petrográdon, 55-en Moszkvában, 33-an a Donyec-medencébe, Harkovba, Odesszába, 13-an Bakuba, 12-en az Uralba utaztak.

Számos küldött ment az ország többi nagyobb városába, Ivanovo-Voznyeszenszkbe, Tulába, Nyizsnij-Novogorodba, a donmenti Rosztovba, Ufába, Omszkba, Vlagyivosztokba. A bolsevik küldöttek eljuttatták a kongresszusi határozatokat a munkásokhoz, parasztokhoz és katonákhoz. Előkészítették a dolgozókat az új forradalomra, vörösgárdista osztagokat alakítottak, a tömegeket a kapitalizmus elleni rohamra, fegyveres felkelés szervezésére lelkesítették.

A bolsevik párt Központi Bizottsága tagjait az egyes területekre küldte ki. A területekre kiküldött elvtársak rendszeres jelentéseket tettek a Központi Bizottságnak a vidéki munka menetéről. Minden távoli vidékről érkező sürgönynek, melyben azt jelentették, hogy a vidék kész támogatni a központban kitörő felkelést, rendkívül nagy fontossága volt az országban uralkodó hangulat számbavétele szempontjából. Szverdlov megkövetelte, hogy a vidékről állandóan és rendszeresen informálják és ő maga mindig szoros kapcsolatban volt a legtávolabbi területekkel is.

„Petrográd nem az egész Oroszország" — kiáltoztak hisztérikusan lapjaikban a mensevikek és eszerek, eredménytelenül igyekezve bebizonyítani, hogy a döntő harc pillanatában a mérhetetlen vidék, mint a lavina, megfojtja a bolsevik „szigetecskéken" — Petrográdon és Moszkvában — kitört felkelést. De a bolsevikoknak a felkelést előkészítő vezérkarában jól tudták, hogy Petrográd és Moszkva nem „szigetecskék", melyeket egy velük szembenálló „vidék" ellenséges gyűrűje vesz körül, hanem harcos központok, élenjáró osztagok, amelyeknek felszólítására és jeladására az egész ország ban, egyik csapat, város, kerület a másik után száll majd harcba.

Nem volt egyetlen nagyobb terület sem, amely ne kapott volna külön megbízást a párt Központi Bizottságától. Az Ural és a Donyec-medence, Bjelorusszija és az Észak-Kaukázus előre tudták, hogy a készülő felkelésben hol a helyük, mi a feladatuk, mi a szerepük. A vidéki szervezetekhez kiutaztak a párt Központi Bizottságának küldöttei, közölték a legújabb határozatokat, ellenőrizték a hatalom megragadásának előkészítését. Nőttek, fegyverkeztek, véglegesen kialakultak, harcra készültek a Vörös Gárda csapatai, amelyek Október előestéjén az országnak majdnem minden nagyobb központjában meg voltak szervezve. Az egész ország, lélekzetét visszafojtva, csak a harci jelet várta és mindenki tudta, hogy ez a jel Petrográdról es Moszkvából fog jönni.

2

PETROGRÁD BOLSEVIKJEI ELŐKÉSZÍTIK A ROHAMOT

A roham előkészítésében a többi szervezet előtt haladt a bolsevikok petrográdi bizottsága.

A petrográdi szervezet vezető funkcionáriusai ismerték a leveleket, melyeket Lenin írt a felkelésről. Iljics nem egyszer fordult közvetlenül a petrográdi bizottsághoz. A Viborgi kerületben, ahová Vlagyimir Iljics október elején költözött, írógépen sokszorosították a leveleket. A munkások csoportokban olvasták, kézzel másolták ezeket a leveleket. A párt tagjai összes erőiket Lenin jelszavai körül mozgósították, aki a fegyveres felkelés előkészítésére hívott fel.

Október 5-én a petrográdi bizottság megvitatta Leninnek mind a két főváros bolsevikjeihez intézett levelét.

A felkelés ellen M. M. Lasévics, a később közismert trockista lépett fel. Ugyanazokat az érveket fejtette ki, mint Kámenyev és Zinovjev: nem vagyunk elég erősek; Petrográd és Finnország — nem Oroszország; a parasztság nem fog bennünket követni és ha követ is és hajlandó is gabonát adni, nem tudjuk azt elszállítani; az ország gazdasági, ipari és élelmezési téren a szakadék felé rohan; a hatalom magától jön felénk, de az eseményeket nem szabad erőszakolni.

Röviden szólva, az ingadozó elemek egész reménységüket a dolgok spontán folyásába helyezték. A felkelés *szervezése* helyett—*várni* az események fejlődését; az összes erők gyors, állhatatos *mozgósítása* helyett *úszni* az árral; a forradalom vezetése helyett—az események uszályában *kullogni*.

Lasévics Trockij javaslatát védte, azt, hogy a felkelést el kell halasztani a szovjetkongresszusig. Az érveket, melyeket Trockij elhallgatott, ez a híve nyíltan kimondotta. Ezekből az érvekből élesen kivilághlott, hogy milyen közel került egymáshoz Zinovjev, Kámenyev és Trockij álláspontja. Egyik álláspont a másikba csúszott át. Ha az egyik plattformjuk megbukott, a másik mögé bújtak.

A petrográdi bizottság élesen visszautasította a felkelés ellenzőit.

> „A kérdés úgy áll, — mondta M. I. Kalinyin, — hogy mi most a hatalom megragadása felé haladunk. Békés úton a hatalmat nem kapjuk kézbe. Ma még nehéz megállapítani, megkezdhetjük-e holnap az akciót. De ha harcolni akarunk, nem szabad elszalasztani a jelen pillanatot. A hatalom megragadásának kérdése élére van állítva. Csak meg kell találni a pillanatot a stratégiai támadásra".

Molotov elvtárs pontosan és világosan megformulázta a petrográdi bizottság általános véleményét:

> „Most az a feladatunk, hogy a tömegeket ne tartsuk vissza, hanem kiválasszuk a legmegfelelőbb pillanatot arra, hogy a hatalmat a kezünkbe ragadjuk. Lenin azt mondja téziseiben, hogy ne foglalkozzunk túlsokat a határidőkkel, hanem válasszuk ki a megfelelő pillanatot a hatalom megragadására. Ne várjuk meg, amíg a tömegek között kitörhet az anarchia. A pillanatot nem lehet pontosan megállapítani. Lehetséges, hogy ez a pillanat az ideiglenes kormány Moszkvába költözése lesz. De minden percben készen kell lennünk az akcióra".

A petrográdi bizottság elhatározta, hogy összehívja a főváros bolsevikjeinek városi konferenciáját. A konferencia — az 1917-es évben a harmadik — október 7-től 11-ig ülésezett. Mintegy 50.000 párttag volt itt képviselve: több mint 7000 a Narva-kerületből, 7000-nél valamivel kevesebb a Viborgiból, a Péterváriból 3000 stb. A helyzet annyira feszült volt, hogy az ülések félig konspiratívak voltak: vendégeket nem bocsátottak a konferenciára.

V. M. Molotov

A konferencia megmutatta, hogy a petrográdi szervezetben csak egyesek ellenezték a felkelést. Petrográd bolsevikjei határozottan egysorban haladtak a bolsevik párt Központi Bizottságával.

Lenin külön levélben fordult a konferencia küldötteihez, melyben kifejtette érveit a felkelés mellett. A vezér felhívása lelkes visszhangra talált. Október 10-én határozatot fogadtak el, mely teljes egészében Lenin vonalát támogatta.

> „Itt az utolsó döntő összecsapás pillanata — mondja a határozat, — amely el fogja dönteni nemcsak az oroszországi, hanem a világforradalom sorsát is. Ezért a konferencia kijelenti, hogy csak akkor lehet a) átadni a földet a parasztoknak... b) azonnal igazságos békét felajánlani... ha a Kerenszkij kormány és a hamisított Köztársasági szovjet helyébe a munkások és parasztok forradalmi kormányát tesszük..."

Ezt a határozatot ugyanazon az estén hozták, amikor a Központi Bizottság elfogadta a felkelés direktíváját.

A bolsevikok petrográdi bizottsága erélyesen készült a felkelésre. A bizottság tagjai beutazták a kerületeket, ellenőrizték, hogy milyen állapotban van a Vörös Gárda, fegyvert szereztek.

A Viborgi kerületet Vjacseszlav Mihajlovics Molotov (Szkrjábin) szervezte. Molotov elvtárs, a régi bolsevik, aki nem egyszer volt száműzetésben, az első legális pártlapok, a „Zvjezda" és a „Právda" szerkesztőségében dolgozott. A háború alatt Kelet-Szibériába száműzték, de 1916-ban Petrográdra szökött, ahol tagja lett a Központi Bizottság irodájának. Az 1917-es februári forradalom napjaiban a petrográdi bolsevikok élén állt. Ő kezdeményezte azt, hogy *egy* szovjetbe olvasszák össze a munkások és katonák képviselőit.

Molotov elvtárs 1917-ben a szovjet végrehajtó bizottságának és a bolsevikok petrográdi bizottságának volt tagja.

Miután a bolsevikok fegyveres felkelésre vették az irányt, Molotovot a forradalmi katonai bizottságba választották. Az agitációs osztály vezetését bízták rá. Miközben Molotov a helyőrségben vezette az agitációs munkát, nem hagyta abba munkáját a kerületben s a petrográdi bizottságban sem. Megismertette a bolsevik aktív pártmunkásokat Lenin leveleivel, arra törekedett, hogy a felkelés ellenzőit letörjék.

A fővárosban a vas- és fémmunkásokat Andréj Andréjevics Andréjev szervezte. A petrográdi vasasok teljesen a bolsevikok befolyása alatt állottak és igen nagy segítséget nyujtottak a Vörös Gárda megszervezésénél.

Október 15-én a petrográdi bizottság megtárgyalta a párt direktíváját az azonnali felkelésre. Harmincöt elvtárs volt jelen, akik a város összes kerületeit, a központi szakszervezeti tanácsot, a városi dumát és a fővárosi szervezet nemzetiségi osztályait képviselték. Nem elvben vitatták a kérdést — akcióba kell-e lépni vagy sem — azt már azelőtt eldöntötték, hanem a felkelés gyakorlati feladatait tárgyalták meg. A Központi Bizottság határozatairól szóló közlés után meghallgatták az egyes kerületek küldötteinek jelentéseit.

A viborgiak határozottan kijelentették: „Velünk a tömeg." A Vasziljevszkij Osztrov-kerület gyáraiban és üzemeiben teljes gőzzel folyt a katonai kiképzés. Kalinyin elvtárs informálta a petrográdi bizottságot a hadsereggel létesült kapcsolatokról:

> „A hadsereg-bizottságok — nem a mi oldalunkon állnak. Másrészről azonban ugyanonnan, a hadsereg szervezeteinek megkerülésével, küldöttségeket küldenek és ezeknek a küldöttségeknek a követelései mutatják, hogy a hadseregben harcos a hangulat".

Az Obuchov-gyárbeliek azt mondották:

> „...azelőtt az Obuchov-gyár a honvédő-pártiak támasza volt. Most a hangulat a mi javunkra fordult. A gyűlésekre 5—7000 ember jön el... A Vörös Gárdába 2000 ember iratkozott. 500 puskánk van, van gépfegyverünk, páncélgépkocsink... A gyár a petrográdi szovjet felszólítására feltétlenül akcióba lép".

A finnek nevében Eino Rachja határozottan kijelentette:

> „A finneknél az a hangulat, hogy: minél előbb, annál jobb".

A lettek közölték, hogy náluk a bolsevik párt tagjainak száma 1200. A munkások gyáraikban iratkoztak be a Vörös Gárdába.

Valamennyi kerületben forrt a munka. A tömegek türelmetlenül várták, hogy a párt felszólítsa őket: „Harcra!"

— Meg vagyok róla győződve, hogy a legközelebbi jövőben embereink megmutatják, mire képesek — mondotta Kalinyin zárszavában.

A hangulat általában olyan volt, hogy még azok is, akik nemrégiben ingadoztak, most, szervezetükkel együtt, a felkelésre szavaztak.

A petrográdi bizottság elhatározta, hogy azonnal összehívja az összes aktív pártmunkásokat és közli velük a mindennapi harcos agitáció jelszavait. A szervezeti kérdésekről a következő határozatokat hozták:

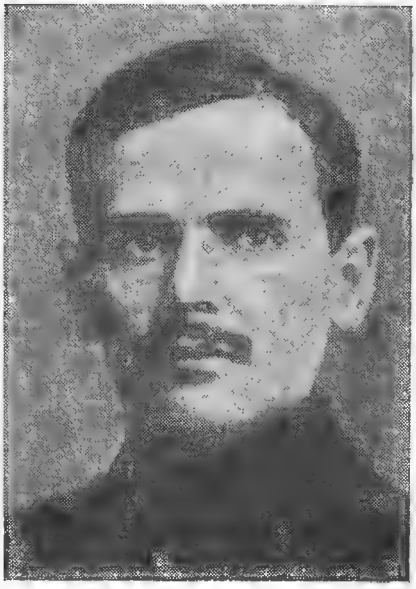

A. A. Andrejev

1. A petrográdi bizottság tagjai közül szűk csoport alakítandó.

2. A központban és az egyes helyeken megszervezendő az ügyeletes szolgálat.

3. Harcos információs központ létesítendő a kerületi bizottságok mellett.

4. Az összes kerületek lépjenek szorosabb kapcsolatba a gyári-üzemi bizottságokkal és a Központi Bizottság titkárságával.

5. Megjavítandó a kapcsolat a vasutasokkal, a posta-alkalmazottakkal, az összes munkás tömegszervezetekkel.

6. Fokozni kell az agitációt és meg kell gyorsítani a munkások tömeges kiképzését a fegyverforgatásban.

7. Megerősítendő a kerületi pártszervezetek kapcsolata a csapatrészekkel.

A petrográdi bizottság határozatának megfelelően, a petrográdi bizottság végrehajtó bizottsága három tagból álló felkelési bizottságot választott, amelyet a kaszárnyák és katonai iskolák felülvizsgálásával és a fegyverek és hadikészletek számontartásával bízott meg.

Utána általános felkelési bizottságot alakítottak a központi és a petrográdi bizottság és a bolsevikok katonai szervezete tagjaiból.

A bolsevikok petrográdi szervezetének kerületi bizottságaiban megfeszített munka folyt.

„Fokozni az agitációt!" — követelte a petrográdi bizottság és felc-

letül, a gyárakban erősebben felhangzottak a munkásokhoz szóló lelkes felhívások. A legnagyobb gyárakban mindennap voltak gyűlések. A Csőgyárban, melynek üzemi bizottságában Kalinyin dolgozott, 20.000 munkás még nemrégiben az eszereket követte. Most gyakrabban látogattak ide a bolsevik agitátorok. A hangulat gyorsan megváltozott. A munkások figyelmesen hallgatták a szónokokat és meg-megkérdezték: „Akcióba lépnek-e hamarosan a bolsevikok?"

„Erősíteni a kapcsolatokat a katonatömegekkel" — határozta el a bolsevikok petrográdi bizottsága és a párt kerületi bizottságai erélyesen munkához láttak a csapattesteknél. Az Izmajlovszki-ezred egyik századába befurakodtak az eszerek. A katonák megmaradtak a háborús-párti határozatok mellett. A kerületi bizottság odaküldte embereit. A munkások esténkint a kaszárnyák elé gyűltek és az érlelődő események értelmét magyarázgatták a katonáknak. A katonák eleinte elkergették az agitátorokat. De a munkások egyszerű, meggyőző szava nemsokára visszhangra talált náluk is. Egy-két hét mulva már csodálkoztak, hogy milyen sokáig vezették őket orruknál fogva a megalkuvók.

A bolsevikok a Viborgi és a Narvai kerület és Petrográd többi munkásnegyedének nagyüzemeire támaszkodtak. A Viborgi kerületben külön agitátor-kollégium dolgozott. Innen rendeltek a gyárak agitátorokat. Pártonkívüli munkások jöttek és kértek olvasnivalót. Időközönként vörösgárdisták jöttek és kiképzőket kértek. Csoportosan mentek innen lövőgyakorlatokra. A Vörös Gárda parancsnokságával együtt a Lesznoj proszpekt 13-as számú házában elhelyezett kerületi bizottságban állandóan tolongtak az emberek.

Szűk lett a három szobából álló helyiség. A kerületi bizottság átköltözött a Szampszonyievszkij-proszpekt 33-as szám alá, a „Csendes völgyhöz" címzett volt korcsma házába és ott két emeletet foglalt el. Lent teázó termet rendeztek be a vörösgárdisták számára. A helyiség piszkos volt, két teremből állott az első és a második emeleten és néhány kis kamrából. De a kerület legközepén feküdt.

A kerületi bizottság tagjai a gyárakban ügyeletes szolgálatot és fegyvergyakorlatokat szerveztek. Fokozott mértékben szereztek be fegyvert és egyenruhát.

A munkások a hadianyagot a „legmeglepőbb" helyeken rejtették el. Az Ochtán például egy „szövetkezeti" bolthelyiségben tartották a fegyvereket. Csak egy ládában volt ott makaróni. A többiben puska és lőszer volt.

A viborgi kerületi bizottság állandó kapcsolatban állt a petrográdi bizottsággal és a Központi Bizottság tagjaival. A kerületi bizottság képviselői rendszeresen ügyeletes szolgálatot végeztek a Szmolniban.

A viborgi kerületi bizottság ajtói éjjel-nappal tárva voltak. A kerületi bizottságban, a kerületi szovjetben és a Vörös Gárda parancsnokságában gyakran egész éjszaka dolgoztak. Jelentéseket hallgattak a gyárakban uralkodó hangulatról. A szónokok a gyűlésekről tettek jelentéseket. Össze-

számolták a harcra kész erőket. Ellenőrizték, hogy halad a toborzás a Vörös Gárdába.

A Viborgi kerület a bolsevikok erődjévé lett. Nem véletlen az, hogy a Központi Bizottság Lenint a viborgi vörösgárdisták őrizetére bízta.

„Az októberi felkelésben kiemelkedő szerepet játszottak a Balti hajóhad matrózai és a Viborgi kerület vörösgárdistái. Ezek az emberek annyira vakmerőek voltak, hogy mellettük a petrográdi helyőrség szerepe elsősorban az élenjáró harcosok erkölcsi és részben katonai támogatására szorítkozott",[3] — így értékelte Sztálin a Balti hajóhad matrózait és a Viborgi kerület vörösgárdistáit.

Ugyanígy forrt a munka a többi kerületben is. A párt rozsgyesztvenszkája-kerületi bizottságában három-naponként tartották a gyűléseket. Elsősorban mindig két kérdés állt a napirenden: a jelentés a gyárakban uralkodó hangulatról és hogy kit hova küldjenek, hogy a helyzetet a bolsevikok javára megváltoztassák. Mindennap rövid tanácskozásra gyűlt össze a kerület két-három vezető funkcionáriusa: meg kellett beszélni, hogy hova küldjenek agitátorokat. A kerületben mindig voltak ügyeletes összekötők a nagy gyárakból. Szükség esetén a legrövidebb időn belül értesíteni lehetett az akcióról az összes gyárakat.

A bizottság ülésein nem vetették fel a fegyveres felkelés kérdését — mindenki kivétel nélkül tisztában volt a bolsevik párt vonalával. Csak arról tárgyaltak, hogy hol szerezzenek fegyvert és kit fegyverezzenek fel.

A kerületnél külön instruktor dolgozott — egy altiszt, aki a bolsevikokkal rokonszenvezett. Mindennap tartottak lövőgyakorlatokat. Itt magában a kerületi bizottságban képezték ki a vörösgárdistákat.

Az akció előtti utolsó napokban rendszeresen folytattak tanácskozásokat a gyárak pártonkívüli képviselőivel. Ezeknek a küldötteknek anyagot adtak, hogy felelhessenek az eszerek és mensevikek „fogas" kérdéseire. Ezek a tanácskozások segítségére voltak a kerületi bizottságnak abban, hogy a munkások legszélesebb rétegeivel lépjen kapcsolatba.

A kerületben a hangulat olyan feszült volt, hogy a munkások éjszakánként fel-felszaladtak a kerületi bizottságba, hogy megtudják, nem kezdődött-e már el a felkelés.

A kerületi bizottságok rendkívüli forradalmi lendülettel dolgoztak. Mindenütt érezhető volt, hogy közeledik a döntő roham. Petrográd munkáskerületei mindenütt megalakították saját forradalmi katonai parancsnokságaikat — a felkelés kerületi központjait. Lázasan egészítették ki, fegyverezték fel és készítették elő a munkásosztagokat.

Röviddel a Viborgi után megalakult a Narva-Peterhofi kerület forradalmi katonai bizottsága.

A munkások lelkesedéssel fogadták a forradalmi katonai bizottság megalakulását. A kerület legnagyobb üzemében, a Putyilov-gyárban, az összes műhelyek határozatokat fogadtak el arról, hogy teljes mértékben és határozottan támogatni fogják a forradalmi katonai bizottságot.

A forradalmi katonai bizottság helyisége a bolsevikok kerületi bizottsága mellett, a Novoszivkovszkája-ucca 21 sz. házában volt. A bizottság

kapcsolatot tartott fenn a petrográdi szovjet forradalmi katonai bizottságával. Szétküldte a parancsokat a Vörös Gárda parancsnokságaihoz. A forradalmi katonai bizottságra hárult a kerület őrizete, alája voltak rendelve az összes vörösgárdista osztagok. A bizottság a párt narva-kerületi bizottságának közvetlen vezetése alatt dolgozott.

Néhány nappal az októberi forradalom előtt a Petrográdi kerületben is megalakították a forradalmi parancsnokságot. A parancsnokság itt is a bolsevikok kerületi bizottságával szoros kapcsolatban, annak közvetlen vezetése alatt dolgozott.

A parancsnokság, amelynek helyisége a szovjetépületben volt, a kerület összes vörösgárdista osztagaival rendelkezett. Ellenőrizte az osztagok harci felkészültségét, fegyverrel látta el őket, megszervezte a hidak őrizetét, ellenőrizte és állandó megfigyelés alatt tartotta az ellenforradalom fészkeit, a Vlagyimir-és a Pál-tisztiiskolát.

A Moszkva-külvárosi kerület forradalmi katonai bizottsága parancsnokságát kibővített tanácskozáson erősítették meg, ahol jelen voltak a gyáraknak és az üzemeknek a párt kerületi bizottságánál levő képviselői. Ebben az időben már a kerület legnagyobb gyáraiban, a Recskin-gyárban, a „Szkorohod" cipőgyárban stb., dolgozó munkások túlnyomó többsége fenntartás nélkül a bolsevikokat követte. Októberben a „Szkorohod" gyárban a bolsevik szervezetnek körülbelül 500 tagja volt. A kerületi bizottság nagy munkát végzett a harci osztagok szervezése körül. Ugyanígy dolgoztak a forradalom osztagtörzsei a főváros többi kerületeiben is.

Petrográd összes gyáraiban és üzemeiben a gyári-üzemi bizottságok, gyári csoportok és a Vörös Gárda kerületi parancsnokságainak vezetése alatt megszervezték a vörösgárdisták katonai kiképzését. Az Obuchov-gyárnak 400 felfegyverzett vörösgárdistája volt, de 2000-re rúgott a munkások száma, akik a Vörös Gárdába beiratkoztak. A vörösgárdistákat tíz osztagba osztották. Minden osztag élén bolsevikok álltak, akik rendszeresen folytatták a munkások katonai kiképzését.

A Moszkva-külvárosi kerületben 1917 októberében a kerületben dolgozó 13.000 munkás közül 2000 vörösgárdista volt.

A Putyilov-gyárnak körülbelül 1500 vörösgárdistája volt. A munkások kiképzése bizonyos napokon, munka után, bolsevik altisztek és katonák vezetése alatt történt. A munkások és katonák közül, a tömegek mélyéből százával és ezrével kerültek ki a nagyszerű szervezők és agitátorok. A gyári bizottság három tagból álló katonai bizottságot alakított. Ez a bizottság írta össze a gyárban a Vörös Gárdába jelentkezőket. A műhelyek ben nem kevés önkéntes segítője akadt ennek a bizottságnak.

A Vasziljevszkij-Osztrov-kerületben az egyik legszervezettebb harci osztag voltak a Csőgyár vörösgárdistái. Mind a bolsevik párt tagjai, mind a pártonkívüliek nagy lelkesedéssel sajátították el a katonai tudományt. Októberben már egész zászlóaljra, 2000 emberre rúgott a számuk.

A Vasziljevszkij-Osztrov-kerületben dolgozott Vera Szluckája, egy tehetséges propagandista nő, a bolsevik párt egyik legönfeláldozóbb funkcionáriusa. Állandó munkára a kerülethez volt kiküldve s minden reggel ki-

ment a Vasziljevszkij-Osztrov-kerületbe és az egész napot a gyárakban és üzemekben töltötte. A munkásnők „Vaskemény"-nek hívták.

„Megtörtént — beszélték később a munkásnők, — hogy bemegyünk a közös szobába és halljuk: »A mi „Vaskeményünk" újra nem aludt egész éjszaka — egy-két órát szundikált az asztalnál és újra elszaladt valamelyik gyárba».

Mire az októberi napok elkövetkeztek, a Vasziljevszkij-Osztrov-kerület és a város többi kerületének gyáraiból a vörösgárdista szuronyok erdeje meredt.

Ezekben a napokban a gyárak nem igen hasonlítottak gyárakhoz, hanem inkább fegyverben álló táborhoz. Fegyveres emberek szaladgáltak ide-oda, kattogtak a závárok. A gépeknél vörösgárdisták, vállukon töltényszalaggal. A gyárudvaron teherautókat páncéllal borítanak és géppuskákat helyeznek el rajtuk.

„Nem félünk a közeljövőben ránk váró harctól... szilárdan hisszük, hogy győztesekként kerülünk ki belőle.

Éljen a munkás- és katonaküldöttek hatalma!" —

ezt mondották határozatukban a „Sztárij Parviajnen" nevű gyár munkásai.

Ugyanilyen szellemben nyilatkoztak Petrográd többi kerületei is. A hatalmas forradalmi lendület mellett a jól megszervezett munka és győzelmi hit légköre uralkodott.

A munkások készültek a harcra.

A petrográdi bizottság harci felkészültsége megmutatta, hogy a főváros proletárjait a döntő csatában megbízható, állhatatos, tapasztalt kéz vezeti.

3

A MOSZKVAI BOLSEVIKOK ELŐKÉSZÍTIK A FELKELÉST

Moszkvában a munka feltételei némileg mások voltak, mint Petrográdon, ahol a harcot közvetlenül a bolsevikok Központi Bizottsága vezete. A petrográdi proletariátus főkáderei elsősorban a vas- és fémmunkások és a nehézipari nagyüzemekben dolgozó munkások voltak. „Régi proletároknak" hívták őket, azt hangsúlyozva ezzel, hogy a petrográdi munkások már rég elvesztették a faluval való kapcsolatukat. Moszkvában túlnyomóan textilmunkások voltak. Ezeket szorosabb szálak fűzték a faluhoz, lassabban szabadultak a kispolgári befolyások alól. Moszkvában csak kivételesen voltak nagyüzemek a kis- és középüzemek tömegében.

A petrográdi proletariátust kevésbé érzékenyen sujtotta a háborús mozgósítás, mint a moszkvait. A kormány lehetőleg nem küldte a frontra a szakmunkásokat. Moszkvában a mozgósítottak helyett új munkások jöttek

a faluból, ami bizonyos időre jelentősen csökkentette a munkások harci képességét. A moszkvai bolsevikok katonai szervezete jóval gyengébb volt a petrográdi katonai szervezetnél.

És ami a fő: Moszkvában a pártszervezetnek nem volt olyan vezetése, mint amilyet Petrográdon biztosított a párt számára Lenin és Sztálin.

A tömegek mozgósításának nagy akadálya volt az, hogy Petrográdtól és valamennyi nagy központtól eltérőleg, Moszkvában külön munkástanács és külön katonatanács működött. A megalkuvók mindenképpen akadályozták a szovjetek összeolvadását, látták, hogy a munkástanácsban a bolsevikok gyorsan erősödtek és igyekeztek legalább a katonai tanácsban megtartani befolyásukat.

Petrográdon a harc már azért is élesebb jelleget öltött, mert itt volt a központi kormányhatalom székhelye és mert a város közvetlen a front mögött feküdt. Petrográdon a megtorló rendszabályok szigorúbbak voltak. Moszkva nem látott olyanfajta jelenségeket, mint a júliusi tüntetőkre leadott sortüzek, a bolsevik ujságok ismételt betiltása, a vezetők letartóztatása. Moszkvában a júliusi napok után a helyi hatóságok arra szorítkoztak, hogy nem engedték be a bolsevikokat a kaszárnyákba és ideiglenesen betiltották a szabad ég alatti gyűléseket.

De az ellenforradalom élesen figyelte a moszkvai események fejlődését. A második fővárost, a nyugodt kereskedő várost, Moszkvát, szembeállította az elsővel, a viharos forradalmi Petrográddal. Az ideiglenes kormány Moszkvába szándékozott menekülni. Moszkvában tartották gyűléseiket a „közéleti szereplők". Ez alatt az „ártatlan" elnevezés alatt az ellenforradalom legnevesebb politikusai lappangtak: lényegében annak vezérkara. Moszkva viszonylag nem messze fekszik a Don-területtől, ahonnan mindig el lehetett hozatni a kozákokat. Egyszóval az ellenforradalom Moszkvában látta a mentséget. Minél több erőt igyekezett ott összevonni. Moszkvát még az Állami tanácskozás időszakában fel akarták használni.

Nem sokkal az Állami tanácskozás előtt köztudomásúvá lett, hogy Moszkva felé vonul a 7. szibériai kozákezred. A bolsevik sajtó riadót vert. A gyárakban és az üzemekben tiltakozó határozatokat hoztak a kozákok felvonultatása ellen. Ki vonultatta fel a kozákokat, ki adta ki ezt a parancsot — senki be nem ismerte. Akik pedig tudták, hallgattak. A bolsevikok egyenesen azt állították, hogy a kozák felvonulás az ideiglenes kormány bűne, de Kerenszkij szintén hallgatott. A moszkvai hadkerület parancsnoksága pedig egyik cáfolatot a másik után adta ki.

A kozák ezred így nem is vett részt a Kornyilov-felkelésben: a felkelést leverték, mielőtt segítségére siethetett volna a moszkvai ellenforradalom. De a kozákok Moszkvában és Moszkva alatt maradtak.

Most, amikor újra hozzáfogtak a forradalom elleni támadás előkészítéséhez, a főhadiszállás elhatározta, hogy Moszkvába egész lovashadosztályt küld.

Parancsot adott, hogy az odaküldendő hadosztály fejében a 7. kozákezredet vonják ki Moszkvából. De a moszkvai ellenforradalmárok azt tartották, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. A moszkvai hadkerület

parancsnoka, Rjabcev ezredes, sürgősen kérte, hogy hagyják az ezredet Moszkvában. A főhadiszállás megváltoztatta előbbi rendelkezését és az ezredet Moszkvában hagyta. De ezzel nem érte be, hanem azt is elrendelte, hogy a 4. szibériai kozákezredet is helyezzék át Kalugába.

A hivatalos „demokratikus társadalmi" szerv, mely körül Moszkvában az ellenforradalom harcos erői tömörültek, az 1917 júniusában választott városi duma volt. A moszkvai városi duma vezetője, egy jobboldali eszer, V.V. Rudnyev polgármester volt, foglalkozására nézve orvos, a moszkvai eszer szervezet egyik vezetője. Rudnyev ezenkívül még a városok összoroszországi szövetsége főbizottságának elnöke is volt. Mint rendkívül becsvágyó ember, miniszteri tárcára tartott igényt, sőt esetleg a miniszterelnökségre is abban az esetben, ha megvalósult volna az a terv, hogy új ideiglenes kormány alakuljon Moszkvában.

De a forradalom elleni harc reális erői nem Rudnyev rendelkezésére álltak. A fegyveres erővel a moszkvai hadkerület parancsnoksága rendelkezett, amelynek élén K.I. Rjabcev vezérkari ezredes állt, egy tehetségtelen ember, a cári idők vezérkari bürokratájának tipusa. A forradalom hulláma vezető állásba vetette, ami nyilván nem felelt meg erőinek. Mint politikai látókör nélküli katonai szakember, az eszer pártra orientálódott, amely, véleménye szerint, a hatalmat a kezében tartotta. Ő maga hivatalosan nem volt eszer. Sokan népszocialistának tartották.

Rjabcev a sokezer főnyi moszkvai helyőrségnek csak kis részére támaszkodhatott. Mindenekelőtt a két katonai iskolára és hat tartalékos tiszti tanfolyamra. A hadapródiskolákban nemesek és tisztek gyermekei nevelkedtek. A felsőbb osztályokat fel lehetett használni katonai erőként.

Moszkvában mintegy 15.000 tiszt tartózkodott, szabadságon, vagy kórházakban, vagy mint tartalék-ezredek tisztje. A kerületi parancsnokság valamennyit számontartotta, de nem fogta össze egységes csapatba. Azonban nem lehetett tudni, hogy hány tiszt hajlandó megvédeni az ideiglenes kormányt.

Az ellenforradalom a diákságot igyekezett a maga oldalára vonni. A diákok nagyobb része támogatta az ideiglenes kormányt.

A burzsoázia azonkívül megszervezte a maga „házőrségét". Ehhez diákok és hivatalnokok tartoztak és a frontról érkező tiszteket is alkalmaztak. Ez az őrség nem volt reguláris katonai erő, de a felkelők elleni uccai harcban esetleg fel lehetett használni.

Magában Moszkvában és Moszkva környékén kozák csapatok állomásoztak.

Rjabcev a legjobb esetben 20.000 emberre számíthatott. A főkáderek majdnem kizárólag a katonailag jól kiképzett hadapródokból és tisztekből álltak. Ezeket kitünően felfegyverezték. A kormány sikerének esetén számítani lehetett arra, hogy a Moszkvában lévő összes tisztek csatlakozni fognak. De nem volt előre látható, hogy az így számbavettek közül hányan fognak csakugyan résztvenni a forradalom elleni harcban.

A helyőrség viszont ezalatt nyilvánvalóan a bolsevikok kezébe ment át. Mindenekelőtt a helyörséget kellett tehát legyengíteni.

Október 15-én a hadügyminiszter által megkezdett létszámcsökkentés ürügye alatt Rjabcev kiadta a parancsot 16 tartalékezred feloszlatására. Köztük voltak moszkvai csapatok is. Az ezredek feloszlatását és a katonák kiküldését a frontra november 10-ére akarták befejezni. A parancs titkos volt. Az ellenforradalom ezzel a rendszabállyal egycsapásra kivette a bolsevikok kezéből fegyveres erőik nagy részét.

Október 21-én Rjabcev kiadta a parancsot, hogy az összes szakképzett katonákat, ácsokat, kovácsokat, cipészeket, asztalosokat, szabókat stb. azonnal küldjék a frontra. Ezek nagyrésze azelőtt munkás volt s most a bolsevikokat támogatta.

A moszkvai hadkerület parancsnoksága sietett Moszkvában katonai erőket összevonni és elküldeni onnan a forradalmi hangulatú katonákat, mert az ellenforradalomnak nyilván tudomása volt Lenin leveleiről, melyekben azt javasolta, hogy az akciót szükség esetén Moszkvában kezdjék meg.

Petrográd mellett Lenin igen nagy jelentőséget tulajdonított a moszkvai harc kimenetelének Moszkvában. Már a felkelésről írt első levelében — szeptember 12. és 14-e között — Vlagyimir Iljics azt írta:

„... nem fontos, hogy ki kezdi, még az is lehet, hogy Moszkva kezdheti .." [4]

Ez nem utasítás volt. A forradalom vezére hangsúlyozta levelében: a felkelés annyira megérett, hogy a legkisebb lökés is kirobbanthatja. Moszkvában nincs központi kormányapparátus. Ott nincsenek elkészülve azonnali robbanásra. Vlagyimir Iljics, aki gondosan figyelte az erők elosztásának legkisebb változását is, szeptember 29-én újra megismétli, hogy miért kezdődhet a felkelés Moszkvában:

„.. technikai tekintetben megvan a lehetőségünk arra, hogy Moszkvában megragadjuk a hatalmat (Moszkva még kezdhetné is, hogy az ellenséget váratlanul lepjük meg)" [5].

Október legelején Lenin harmadszor írja:

„Nem feltétlenül Petrográdon kell »kezdeni«. Ha Moszkva vérontás nélkül »kezd«, feltétlenül támogatni fogja: 1. a hadsereg a fronton rokonszenvével, 2. a parasztok mindenütt, 3. a hajóhad és a finn csapatok *Petrográdra vonulnak*" [6].

A moszkvai bolsevikok szoros kapcsolatban álltak Petrográddal és azonnal értesültek a Központi Bizottság határozatáról. Szeptember 19-én a „Szociáldemokrát" c. moszkvai bolsevik ujság közölte Sztálin: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" c. cikkét, amely felvetette a bolsevikok fegyveres felkelésre vett új irányvonalának kérdését.

Lenin levelét Moszkvában szeptember második felében kapták meg. A levelet a szervezet vezetői megvitatták. Kiderült, hogy Rikov, akit később hazaárulásért főbelőttek, a felkelés ellen volt. Rikov a hatalomnak a szovjetek kezébe jutását úgy értelmezte, hogy az a burzsoá-demokratikus forradalom egyik sajátos szakasza.

De a bolsevikok moszkvai szervezetében Rikov nem lelt támogatásra. Az egyik értekezleten, melyen Lenin levelét vitatták meg, V. A. Obuch

lakásán tartották. 12—15 ember vett rajta részt. A gyűlés sokáig tartott, folyt a vita. Nem a felkelés kérdését vitatták, ebben a kérdésben nem volt nézeteltérés, hanem azt, hogy Moszkvában kezdjék-e meg az akciót? Egyesek azt mondották, hogy Moszkva nem vállalhatja az akció kezdeményezését. Moszkva munkásai nincsenek eléggé felfegyverezve, a bolsevikok kapcsolata a helyőrséggel gyenge, a katonaküldöttek szovjetjeinek végrehajtó bizottsága mindmáig a megalkuvók kezében van és maga a helyőrség is fegyver nélkül maradt. A gyakorlatban mindez a felkelésről szóló lemondást jelentette. A bolsevikok területi bizottságának más képviselői azon a véleményen voltak, hogy egy nem nagyszámú, de jó harci erejü csoport a moszkvai katonai szervezetek ziláltsága mellett biztosíthatja a felkelés sikerét. A többség azon az álláspontón volt, hogy a felkelésre fel kell készülni, de úgy vélte, hogy aligha lesz lehetséges Moszkvában megkezdeni.

Megnehezítette a munkát Moszkvában a moszkvai területi iroda egyes vezetőinek habozása és opportunista ingadozása.

A moszkvai bizottság egyes vezető pártmunkásai, mint például Pjátnyickij, akit később mint a nép ellenségét lepleztek le, ellene szegültek annak, hogy a tömegeket a hatalom megragadására előkészítsék.

Mindez megnehezítette a moszkvai bolsevikok munkáját, de nem tarthatta vissza az erők mozgósítását. A moszkvai bolsevikok főtömege Lenint és Sztálint, a bolsevik párt Központi Bizottságát követte. Az 1905-ös decemberi fegyveres felkelés bolsevik hagyományai lelkesítették harcra Moszkva munkásait. Ezért alakultak meg jóval a felkelés előtt nagy számban moszkvai vörösgárdista csapatok.

A tömegek bolsevizálódásának folyamata Moszkvában az ottani szovjetek szeptember 5-én tartott plénumának szavazásában nyilatkozott meg. A munkástanács és a katonatanács, melyek külön-külön működtek, most először adták le szavazataik többségét arra a programjelentőségű bolsevik határozati javaslatra, mely a következő követeléseket állította fel:

„1. A munkásokat azonnal fel kell fegyverezni és meg kell szervezni a Vörös Gárdát.

2. Véget kell vetni minden megtorló intézkedésnek a munkásosztály és szervezetei ellen. A halálbüntetést a fronton azonnal el kell törölni és vissza kell állítani a hadsereg valamennyi demokratikus szervezetének teljes agitációs szabadságát. Megtisztítani a hadsereget az ellenforradalmi tisztikartól.

3. A politikai megbízottakat és egyéb funkcionáriusokat a helyi szervezetek választják.

4. Az Oroszországban élő nemzetek önrendelkezési joga gyakorlatilag megvalósítandó, elsősorban Finnország és Ukrajna követelései elégítendők ki.

5. Az államtanács és az állami duma feloszlatása. Az alkotmányozó nemzetgyűlés azonnali összehívása.

6. Az összes rendi (nemességi és egyéb) kiváltságok megszüntetése, a polgárok teljes egyenjogúsága.

Ennek a programnak a megvalósítása csak akkor lehetséges, ha szakítunk a megalkuvás politikájával és a széles néptömegek erélyesen harcbaszállnak a hatalom megragadásáért".

Ennek a határozatnak az elfogadása lemondásra kényszerítette mindkét szovjet végrehajtó bizottságának és elnökségének megalkuvó többségét.

Szeptember 19-én voltak az új választások. A *munkásküldöttek* szovjetjének végrehajtó bizottságába 32 bolsevikot, 16 menseviket, 9 eszert és 3 egyesitőmenseviket választottak (mensevikek, akik a bolsevikokkal való egyesülés hívei voltak.—*A szerk.*).

Ellenben a *katonatanács*-végrehajtóbizottságában az eszerek 26 helyet, a bolsevikok 16, a mensevikek 9 s a pártonkívüliek 9 helyet kaptak.

A moszkvai helyőrségnek csak egy harmada teljesített sorkatonai szolgálatot, a többi műhelyekben, raktárakban, fegyvertárakban és más, a frontot kiszolgáló üzemekben dolgozott. A helyőrségi sorkatonák csapatainak összetétele állandóan változott: néhány heti kiképzés után a katonákat a frontra küldték. Az állandó tiszti és katonai keretállomány képezte ki a váltakozó állományt. Az állandó állomány közt sok volt a moszkvai születésű, a burzsoázia, a hivatalnokok és a tisztviselők fiai. „Beásták magukat odahaza" — mondogatták róluk.

Az eszerek és mensevikek, hogy megtartsák befolyásukat, megtiltották a küldöttek visszahívását a szovjetekből. De egyes csapatrészek mégis sok küldöttet hívtak vissza, akikhez már nem volt bizalmuk. Ezenkívül a bolsevikok nagy mértékben kihasználták a század- és ezredbizottságok újjáválasztásának lehetőségeit.

A helyőrség katonái között sok aktív bolsevik folytatott erélyes munkát, így M. F. Skirjátov, a katonaküldöttek szovjetjének és a szovjet végrehajtó bizottságának tagja; J. Jaroszlávszkij, a bolsevikok moszkvai bizottsága katonai szervezetének vezetője; O. Varencova és sokan mások. A katonai szervezet nagy munkát végzett. Kiadta a jelszót, hogy azok, akik „odahaza beásták magukat", váltsák fel a fronton kiláradtakat. Ez a követelés a háborúspárti katonatanács ellen is irányult, mert annak fő támasza az állandó keretállomány volt. Ezenkívül a katonai szervezet (katonai iroda) nagy munkát végzett az alsóbbfokú katonai bizottságok újjáválasztásának megszervezése körül. Jaroszlávszkij Petrográdról külön utasítást kapott Szverdlovtól, hogy teljes erővel igyekezzék elérni a katonabizottságok újraválasztását. Ennek a rendszabálynak az volt a célja, hogy helyrehozza a Moszkvában elkövetett hibát, ahol a két szovjet — a munkástanács és a katonatanács — különállóan működött. Októberig az összes ezred- és századbizottságokat az első tartaléktüzérdandár kivételével újraválasztották.

A szeptember 24-i kerületi dumaválasztások megmutatták, hogy Moszkva proletár- és félproletár tömegeiben milyen mély változás ment végbe a bolsevikok javára: a szavazatoknak majdnem 50 százalékát a bolsevikok kapták, a kadetok 20, az eszerek 15 százalékot, a mensevikek pedig alig valamivel többet 4 százaléknál.

A katonák 90 százaléka a bolsevikokra szavazott. Volt olyan csapattest, amely majdnem száz százalékosan a bolsevikokra adta szavazatát.

Ez a rendkívüli siker azt mutatta, hogy Moszkvában a proletárforradalom az erők mozgósításának időszakából már átlépett a roham szervezésének időszakába.

Moszkva kerületeiben nap-nap után intenzívebben és szélesebb méretekben folyt a munka. Az eszerekkel és mensevikekkel rendezett vitákra nagy közönség gyűlt össze. Gyakran megtörtént, hogy a munkások közvetlenül egy-egy ilyen vita után más szovjetküldötteket választottak. Az ujságok nap-nap után hozták a híreket a bolsevikok győzelméről. A Prohorov textilgyárban az üzemi bizottsági választásokon bolsevikokat választottak. A Presznya-kerület szovjetjébe 11 küldött közül 8 bolsevikot választottak.

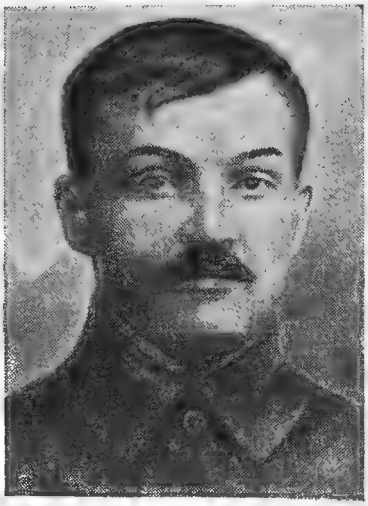

M. F. Skirjátov

A kerületi bizottságokban a munkásokat katonai kiképzésben részesítették. De a moszkvai szervezet vezetői nem eleget foglalkoztak a felkelés előkészítésének technikai oldalával — nem volt elég fegyver. Mindenütt megpróbáltak fegyvert szerezni. Tulába küldtek revolvereket vásárolni. Fegyvereket kértek a katonáktól. Előszedték az eldugott puskákat. A Zamoszkvorecsje-kerületben körülbelül száz megtisztított, beolajozott puska gondosan be volt falazva a Michelson-gyár üzemi bizottsága helyiségének falába. Csak a kerületi bizottság néhány funkcionáriusa tudott erről. Most a puskákat elővették és szétosztották a megbízható emberek között.

Október 10-én este a Politechnikai Múzeum nagytermében összeült a bolsevikok moszkvai városi konferenciája. A napirend a következő volt:

1. Az aktuális helyzet:
a) az új Kornyilov-kaland és a provokáció a fronton;
b) a gazdasági katasztrófa;
c) az egész nép harca a hideg és az éhség ellen;
2. Az alkotmányozó nemzetgyűlés választási kampánya.

Lenin három nappal a konferencia előtt levelet írt az október 7-ére kitűzött petrográdi konferenciának.

Lenin azt követelte, hogy minden erőt a Kerenszkij-kormány elleni elszánt, utolsó, döntő harcra mozgósítsanak.

Lenin leveléhez határozati javaslatot csatolt, amelyet a konferencia figyelmébe ajánlott. Lenin levelét és határozati javaslatát Moszkvába küldték és ott felolvasták a bolsevikok városi konferenciáján. A konferencia teljes egészében elfogadta Lenin határozati javaslatát.

Ez azt jelentette, hogy ugyanazon a napon, október 10-én, Lenin fegyveres felkelésről szóló határozati javaslatát nemcsak a párt Központi Bizottsága erősítette meg, hanem a bolsevikok október 10-én ülésező petrográdi és moszkvai városi konferenciája is. A moszkvai bolsevikok a petrográdiakkal egyidőben a párt vezére mellé álltak. Ilyen volt a bolsevik párt szervezettségének ereje.

Október 14-én a bolsevikok Központi Bizottságának ülése után, melyen jelen voltak Moszkva képviselői is, Moszkvában is ülést tartott a területi bizottság vezetősége. Vita nélkül elfogadta a Központi Bizottság direktíváját a felkelésről és azonnal intézkedéseket foganatosított az utasítás végrehajtására.

A bolsevikok területi vezetősége elhatározta, hogy harci pártközpontot alakít a fölkelés vezetésére, amelybe két tagot küld a területi vezetőség, kettőt a moszkvai bizottság és egyet a moszkvai körzeti bizottság.

Két nap mulva megtartották a moszkvai aktív pártmunkások kerületközi tanácskozását. Heves vita folyt. Seregszemlét tartottak. Megvitatták a munka javítását célzó rendszabályokat. Egyesek arról beszéltek, hogy nem elég a fegyver. Panaszkodtak, hogy gyenge a kapcsolat a helyőrséggel. De az aktív funkcionáriusok gyűlése majdnem egyhangúan támogatta a határozatot, amely kimondta, hogy meg kell indítani a fegyveres harcot a szovjethatalomért. Közeledett a döntő óra.

Moszkvában és a moszkvai körletben óriás léptekkel haladt előre a forradalmi válság. A bőrmunkások már tíz hete sztrájkban állottak, a vas- és fémmunkások és textilmunkások pedig sztrájkra készültek. A városi üzemek munkásai és alkalmazottai csak azért folytatták a munkát, mert a városi dumával való konfliktusukba beavatkozott a szovjet. A munkások helyzete mind elviselhetetlenebbé vált. A munkáltatók, titkos megegyezés alapján, munkáskizárásokat foganatosítottak, leállították a gyárakat és az üzemeket. A kapitalisták erősen kiélezték a válságot. Sztrájkokat provokáltak s azután a munkásokat vádolták azzal, hogy a termelést akadályozzák. Ők sértették a fogyasztók széles rétegeinek érdekeit s ugyanakkor a fogyasztókat a munkásokra uszították. A tömegeket visszatartani lehetetlen volt. A szakszervezetek a szovjetekhez fordultak panaszukkal és határozott intézkedéseket követeltek a burzsoázia munkáskizárásai ellen.

Október 18-án rendkívüli ülésre gyűlt egybe a munkásküldöttek moszkvai szovjetjének végrehajtó bizottsága. Az ülésre meghívták a szakszervezetek képviselőit. Egymásután jelentek meg a szószéken a szakszervezetek képviselői és beszámoltak a munkások nehéz helyzetéről.

A teremben a hangulat egyre izgatottabb lett. A megalkuvók érezték, hogy a végrehajtó bizottság támogatni fogja a szakszervezeteket. Az eszerek és mensevikek szünetet követeltek, hogy a frakciók kidolgozhassák konkrét javaslataikat.

Miközben a frakciók üléseztek, a megalkuvók segítségül hívták a katonatanács végrehajtó bizottságát, amelyben az eszerek és mensevikek voltak többségben.

Az ülést a katonatanács végrehajtó bizottságával együtt folytatták.

A bolsevikok a munkások gazdasági harcaiba való beavatkozást és dekrétumok kiadását követelték arról, hogy a munkáskizárások beszüntetendők s a sztrájkolók összes követelései kielégítendők. Ha a kapitalisták vonakodnának, le kell őket tartóztatni. Ez konfliktust idézhet elő a helyi és központi hatóságokkal. Akkor a szovjet, a tömegmozgalomra támaszkodva, áttér a hatalom megragadására.

A bolsevikok javaslata bombaként hatott. Az eszerek és mensevikek tomboltak. Megértették, hogy a bolsevikok a hatalom kérdését vetik fel.

V. A. Avanészov

A bolsevikok éles és határozott plattformjával szemben a mensevikek és eszerek azt indítványozták, hogy mégegyszer... az ideiglenes kormányhoz kell fordulni és kérni, hogy rendelje el a munkások követeléseinek kielégítését.

A vitának vége. Kezdődik a névszerinti szavazás. A szavazatszámolók feszült csendben hirdetik ki az eredményt: 46 szavazattal 33 ellen (egy küldött tartózkodott a szavazástól) elfogadták a mensevikek határozati javaslatát. De a paktálók nem sokáig örülhettek a győzelemnek.

Másnap, október 19-én, összeült mindkét szovjet plénuma. Akárhogy kapálóztak is ellene a megalkuvók, mégis 332 küldött, 207 ellen, a bolsevikok határozati javaslatára szavazott, 13 küldött tartózkodott a szavazástól. Viharos ováció fogadta a szavazás eredményének kihirdetését.

Alig ült el a taps, a mensevik B. Kibrik lépett a szószékre. Gúnykacaj és irónikus megjegyzések közepette a következőket mondotta:

> „Azok a rendszabályok, amelyeket a bolsevikok a termelés fő ágaiban jelentkező konfliktusok elintézésére javasolnak, a bolsevizmus teljes csődjét jelentik.
>
> A szovjet dekrétuma, mely a munkások követeléseinek kielégítését rendeli el és letartóztatással fenyegeti a kapitalistákat, annyit jelent, hogy a szovjet dekrétumával megszünteti az osztályharcot s ezzel valójában a legoktalanabb formában ragadja meg a hatalmat és elszigeteli a munkásosztályt".

Csak úgy zúdultak a fenyegetések, csak úgy röpködtek a legszörnyűbb jóslatok. A kapitalisták kiveszik pénzüket a bankokból. Megszakad az árucsere Moszkva és az egész ország között. A munkások éhenhalnak,

mert nemcsak a pénz fog eltűnni, hanem az élelmiszer is. Ez is munkáskizárás lesz, de ezt a munkáskizárást maguk a bolsevikok okozzák.

Egyszóval, a mensevikek, a burzsoázia iránti lakájhűségükben, maguk súgták meg a kapitalistáknak, hogy milyen rendszabályokhoz folyamodjanak a forradalom elleni harcban.

A burzsoázia bőbeszédű ügynöke végül is azt követelte, hogy más küldötteket válasszanak azok helyett, akik a bolsevikokra szavaztak, azonnal más vezetőséget válasszanak azokban a szakszervezetekben, amelyek a bolsevikok javasolta intézkedésekre szavaztak.

Cserepánov eszer szintén kijelentette, hogy a bolsevikok határozati javaslata lényegében a hatalom szervezetlen megragadására hív fel és ezért az ő pártja minden felelősséget elhárít magáról a súlyos következményekért.

A burzsoázia buzgó lakájainak Avanészov bolsevik felelt:

„... ha... a jobboldaliak ránk, bolsevikokra hárítják a felelősséget, mi kijelentjük, hogy ettől a felelősségtől nem riadunk vissza, hanem vállaljuk azt. De a felelősséget a munkás- és katonaküldöttek moszkvai szovjetje is viseli... Az egész tömeget felszólítjuk, hogy támogasson bennünket harcunkban és csakis erre a tömegre fogunk támaszkodni. A katonatömegre, amely szavazásával megmutatta, hogy velünk van, és a munkásokra, akik csak velünk vannak, velünk lesznek".

— Alá fogják-e vetni magukat a szovjet határozatainak? — kérdezte nyomatékkal Avanészov a megalkuvóktól.

Feleletül Kibrik mensevik valami érthetetlent mormogott arról, hogy ők ugyan alávetik magukat a szovjet határozatának, de nem vállalják a vezetést a javasolt intézkedések megvalósításában. Végül pedig világosan és minden kétértelműség nélkül hozzáfűzte:

„Egységes harcot fogunk folytatni mindvégig, de minden erőnkkel azon leszünk, hogy paralizáljuk a ma hozott határozat végzetes következményeit".

„Paralizáljuk a következményeket" — ezzel indultak a megalkuvók a nagy proletárforradalom elébe.

Az ülés hangulatáról a következőkből ítélhetünk: amikor az egyik eszer azt mondotta, hogy a moszkvai bolsevikok Lenin jelszavait valósítják meg, valaki hangosan felkiáltott:

„Éljen Lenin!"

A terem visszhangzott az üdvözlő kiáltásoktól. A gyűlést az „Internacionále" éneklésével fejezték be.

A két szovjet plénumának határozatát a burzsoázia úgy fogta fel, hogy az a hatalom megragadását jelenti. A „Russzkoje Szlovo" c. ujság következő címen közölte a hírt: „A moszkvai szovjetek határozata a hatalom megragadásáról". Rudnyev, Moszkva eszer polgármestere pedig ugyanaznap kijelentette:

„A moszkvai szovjetek határozatát úgy tekintem, hogy ez annak az általános rendszernek egy része, amelyet életbe akarnak lép-

tetni. Az üzemek elfoglalásával kezdik, aztán áttérnek a bankok lefoglalására stb".

Az egész városban elterjedtek a hírek arról, hogy a bolsevikok rövidesen akcióba lépnek.

Az ellenforradalom erősen készülődött a harcra és igyekezett elsőnek támadni. Rjabcev egyik sürgönyt a másik után küldte a főhadiszállásra és a Délnyugati front parancsnokságához, követelve, hogy küldjenek katonaságot.

A főhadiszállás biztosította Rjabcevet, hogy a moszkvai hadkerületbe irányítja a 3. lovassági gárdahadosztály I. dandárját, lovas tüzérségi üteggel együtt.

A főhadiszállás erélyes segítsége némileg megnyugtatta a kerületi parancsnokságot. Október 24-én Rjabcev a következő parancsot küldte szét telefonon a helyőrségnek:

„A közönség körében és sajnos, a sajtó egy részében is olyan híreket terjesztenek, hogy a hadkerületet s különösen Moszkvát, valaki, valahonnan, valamivel fenyegeti. Mindez nem igaz.... Én, mint a kerületi fegyveres erők parancsnoka és a nép valódi érdekeinek védelmezője, melynek egyedül szolgál a katonaság, kijelentem, hogy sem pogromokra, sem anarchiára nem kerülhet a sor. És ami Moszkvát illeti, ott minden ilyen kísérletet könyörtelenül el fog nyomni a forradalomhoz és a néphez hű katonaság. Erő ehhez van elég".

A következő napok eseményei megmutatták, hogy Rjabcev mennyire tévedett erői felbecsülésében.

Már október 22-én, a bolsevikok katonai szervezeteinek területi konferenciáján közölték a helyi küldöttek, hogy a helyőrség a legnagyobb mértékben a kormány ellen van. A katonák hangulata emelkedett. Másnap félbe kellett szakítani a konferenciát anélkül, hogy befejezte volna munkáját; nyugtalanító hírek jöttek Petrográdról, Moszkvában készültek a felkelésre, a küldötteknek helyeiken kellett lenniök.

A bolsevikok moszkvai bizottsága azt javasolta, hogy a kerületekben hozzák létre a fraternizálást a munkások és katonák között. A munkásküldöttek presznya-kerületi szovjetje, a bolsevikok javaslatára, október 23-án tüntetést rendezett a kerület összes gyárainak és üzemeinek részvételével. A munkások zászlókkal és „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszavakkal a Hodinka-mezőre vonultak. Itt közös gyűlést tartottak az 1. tüzérségi tartalékdandár katonáival. A gyűlés után a munkások és katonák, zenekíséret mellett, forradalmi dalokat énekelve, a vaganykovói temetőbe vonultak s a bolsevik N. Bauman sírjánál, akit 1905-ben meggyilkoltak a feketeszázak, megesküdtek, hogy mindvégig harcolni fognak.

Október 24-én a munkás- és katonaküldöttek egyesült ülésén megerősítették a Vörös Gárda szervezeti szabályzatát. Arról a Vörös Gárdáról volt szó, melyet a szovjet szervezett. Ez a Vörös Gárda a bolsevik párt Vörös Gárdájával párhuzamosan működött. Az eszerek és mensevikek másfél hónapig gátolták a szervezeti szabályzat megerősítését. A bolsevikok kijelentették, hogy a Vörös Gárda főfeladata a forradalom vívmányainak megő-

zése és az ellenforradalom elleni harc. Másik feladata: harcolni a pogromakciók ellen a városokban.

A mensevikek megismételték „figyelmeztetéseiket".

A katonatanács végrehajtó bizottságának eszerjei kijelentették, hogy még csak a Vörös Gárda szervezeti szabályzatáról szóló vitában sem hajlandók résztvenni: ez a munkásküldöttekre tartozik. A Vörös Gárda szervezéséből folyó összes nemkívánatos következményekért pedig a munkásküldöttek szovjetjére hárítják a felelősséget. Az eszerek ezzel a demagógiával a munkásokra igyekeztek uszítani a katonákat.

A szovjetek egyesült ülése 374 szavazattal 8 ellen elfogadta a szervezeti szabályzatot; 27-en tartózkodtak a szavazástól.

A napirend következő pontja a szovjetek október 19-i határozatának megvalósításáról szóló jelentés volt. Ennek a határozatnak kiegészítéséül a bolsevikok a következő dekrétumot javasolták:

„1. SZÁMÚ DEKRÉTUM

1. Az üzemek igazgatósága a munkásokat a gyári-üzemi bizottsággal való megegyezés alapján veszi fel és bocsátja el. Ha a gyári-üzemi bizottság és az igazgatóság között nézeteltérések merülnének fel, a kérdés a munkásküldöttek kerületi szovjetje elé kerül, amelynek határozata mindkét félre kötelező. A végleges határozatig sem a felvétel, sem az elbocsátás nem érvényes.

2. Alkalmazottak felvétele és elbocsátása az alkalmazottak bizottságának beleegyezésével történik.

1. megjegyzés. Azokban az üzemekben, ahol az alkalmazottaknak nincs külön bizottságuk, a hivatalnokok felvétele és elbocsátása a közös bizottság beleegyezésével történik.

2. megjegyzés. A munkások gyári-üzemi bizottságának joga van tiltakozni az alkalmazottak bizottságának határozata ellen. Ilyen esetekben a munkástanács mellett alakított békéltető bizottság dönt.

3. A fent megjelölt határozatok kötelezőek Moszkva összes üzemeire. A határozat megszegői ellen a munkás- és katonatanács a legerélyesebb rendszabályokat fogja foganatosítani, a szabadságvesztést is beleértve".

Az 1. számú dekrétumot túlnyomó többséggel elfogadták. Ezzel a dekrétummal a szovjet megtette az első lépést ahhoz, hogy életbe léptesse a bolsevikok jelszavát a termelés ellenőrzéséről. A szovjet hatalmi szervvé lett. A moszkvai bolsevikok a döntő akció előestéjén álltak.

„A hadüzenet megtörtént — írta a moszkvai bizottság lapja. — Kalugában szétkergették a szovjeteket, tagjaikat letartóztatták, az a hír járja, hogy közülük többet főbelőttek. A városban a kozákok garázdálkodnak, akiket az ideiglenes kormány parancsára a Nyugati frontról küldtek oda.

A helyzet világos: a kormány megüzente a polgárháborút és Kalugában már az első győzelmet aratta. Megtörtént az, amit

előre megmondottunk: most már nem Kornyilov, hanem maga Kerenszkij halad a kapitalista gazemberek élén nyiltan a nép ellen, amelyet hét-álló hónapig vezetett félre fellengzős beszédeivel... Kerenszkij és ügynökei — nyílt ellenségeink, nem tárgyalunk velük. Az ellenséggel nem tárgyalni kell, az ellenséget meg kell verni... Azonnal akcióba kell lépni! A szóbeszéd ideje elmúlt..."

* * *

A moszkvai bolsevikok és a moszkvai terület vezetősége számára a felkelés előkészítésének kérdése jóval szélesebb jellegü volt, mint a moszkvai harcok vezetéséé. A területi pártszervezethez akkor Moszkva városán kívül még a következő kormányzóságok tartoztak: Moszkva, Vlagyimir, Tver, Jaroszlávl, Kosztroma, Nizsnij-Novgorod, Voronyezs, Tula, Arjol, Szmolenszk, Rjazán, Kaluga, Tambov.

A moszkvai területi vezetőség szoros kapcsolatban állt a terület pártszervezeteivel. 1917 szeptember 27—28-án folyt le a moszkvai területi vezetőség teljes-ülése, melyen meglehetősen nagy számban voltak képviselve a helyi pártszervezetek. A teljes-ülés összegezte az utóbbi hónapok óriási munkáját. A vidéki küldöttek jelentéseiből kiderült, hogy a bolsevikok befolyása rendkívül megnőtt, hogy a bolsevikok szervezetei erősödnek és a dolgozók széles tömegeit tartják befolyásuk alatt.

Az egész területen körülbelül 70.000 volt a bolsevik párt tagjainak száma, ennek a fele Moszkvára és a Moszkvai kormányzóságra esett. A területi vezetőség teljes-ülése idején, szeptember 27-én, hirtelen azt jelentették, hogy a vlagyimiri katonatanács sürgősen választ kér: alávesse-e magát Kerenszkij rendeletének, amely az egész helyőrséget kivezényli a városból? A vitát félbeszakították. Mindenki érezte, hogy döntő események következnek. Mindenki tudta, hogy nemcsak Vlagyimirről van szó: az ideiglenes kormány támadásba ment át a forradalmi hangulatú helyőrségek ellen. A plénum ebben a kérdésben a következő határozatot hozta:

„A területi vezetőség arra törekszik, hogy a »Minden hatalmat a szovjeteknek!« jelszónak a közeljövőben való megvalósítására az összes forradalmi erőket megőrizze. Ezért erélyes harcra szólítja fel a helyi szervezeteket a forradalmi csapattesteknek a forradalmi központokból való kivonására irányuló terv ellen, amelyet az ellenforradalom a központok gyengítésére következetesen keresztülvinni igyekszik".

A vlagyimiri elvtársakat táviratilag felszólították, hogy a helyőrséget hagyják a városban.

Szeptember 28-án a területi bizottság plénumán határozati javaslatot vitattak meg a jelen politikai helyzetről. Több szónok a szovjetek hatalmáért folyó harcot összekötötte a szovjetköztársaság kikiáltásával. Ez a hatalomért való harcnak a szovjetkongresszusig való elodázását jelentette. De a többség élesen fellépett e felfogás ellen.

„Helytelen a szovjetek hatalmáért való harcot az összoroszországi szovjetkongresszus összehívásával egybekapcsolni — mondták a küldöttek. — A tényleges harc a szovjethatalomért előbb is kitörhet.

Nincs rá okunk, hogy ezt a tényleges harcot a kongresszus összehívásáig elodázzuk".

A plénum Lenin levelének szellemében fogalmazta meg határozatát.

„Az adott helyzetben a politikai harc a különböző képviseleti testületekből az uccára helyeződik át. A legfontosabb aktuális feladat a hatalomért való harc, amely a jelen körülmények között feltétlenül az élelmezés, a lakásügy és a gazdasági élet terén megnyilatkozó bomlás ellen folytatott helyi harccal kezdődik."

A teljes-ülés azt követelte, hogy katonai központokat létesítsenek a nagy ipari városokban és hogy ezek a központok szoros kapcsolatban álljanak egymással. A küldöttek a plénum után azonnal hazautaztak, hogy a plénum határozatait gyakorlatilag megvalósítsák.

A bolsevik párt Központi Bizottságának a felkelésről szóló határozata után a moszkvai területi iroda felszólította az összes helyi pártszervezeteket, hogy akciójukat akkor kezdjék, amikor a központban megkezdődött a felkelés. Ha konfliktusra kerül a sor a hatóságokkal, ne tegyenek engedményeket, de ne vigyék a dolgot véres összeütközésig se, mert az csak a közös akcióval kapcsolatban, a közös akció érdekében engedhető meg. Az iroda azt javasolta, hogy ott, ahol a hatalom valósággal a szovjetek kezében van, kiáltsák ki a szovjethatalmat az illető város vagy kerület egyedüli hatalmának.

Elhatározták, hogy a vezetőség tagjait a területre küldik ki, hogy figyelmeztessék az elvtársakat az akció közelségére, adatokat gyüjtsenek azokról a csapattestekről, amelyeknek segítségére Moszkva számíthat s a felkelés vezetésére mindenütt előre létesítsenek katonai központokat.

A területi iroda október 14-i ülésén minden egyes kerület számára burkolt távirati szöveget állapítottak meg. A táviratokat akkor kellett elküldeni, amikor a központban megkezdődött a felkelés és ezeknek a táviratoknak kellett jelként szolgálniok az akcióra.

A Moszkvai terület bolsevikjei állhatatos és megfeszített munkával készültek a döntő harcokra. A legkedvezőbb körülmények a hatalom leggyorsabb megragadására főképpen az olyan ipari kormányzóságokban alakultak ki, mint a vlagyimiri, jaroszlávli, tveri. Itt a szovjetek már Október előtt a bolsevikok kezében voltak.

Akkoriban Ivanovo-Voznyeszenszk kerületi székhely volt a Vlagyimiri kormányzóságban. Ebben a közvetlenül Moszkva közelében fekvő nagy textilkerületben az októberi forradalom sajátos menete főképpen abban nyilatkozott meg, hogy itt az októberi harcok előtt alig néhány nappal egy méreteiben és jelentőségében hatalmas sztrájk tört ki. Az Ivanovo-Kinyesmai kerület textilmunkásai sztrájkba léptek és magukkal ragadták a Vlagyimiri és a Kosztromai kormányzóság textil-központjait is.

Az ivanovo-kinyesmai textilmunkások szakszervezetének központi sztrájkbizottsága október 21-ére virradó éjjel 3 órakor a következő táviratot küldte az összes kerületeknek:

„21-én reggel tíz órakor sztrájkba lépni. Az üzemi-gyári sztrájkbizottságok azonnal értesítendők. A sztrájk gyári gyülésekkel kezdődik,

azután a munkások békésen hazamennek. Hétfőn, 23-án, az összes munkások tíz órakor reggel jöjjenek a gyárakba gyűlésre. Sürgősen nyugtázzátok ezt a táviratot, értesítsetek a sztrájk kezdetéről, menetéről".

Október 21-én pont 10 órakor leálltak Ivanovo-Voznyeszenszk, Kinyesma, Suja, Rodnyiki, Szeredä, Kovrov, Kochma, Tejkovo, Vicsuga gyárai. A sztrájkban 114 üzem és mintegy 300.000 munkás vett részt. A sztrájk azzal kezdődött, hogy a munkások a létminimum felemelését követelték. De a sztrájk élesen politikai, forradalmi jellege főképpen abban nyilvánult, hogy következményeképpen az Ivanovo-Kinyesmai kerület üzemei teljes munkásellenőrzés alá kerültek.

Az „Utro Rossziji" („Oroszország Reggele") c. burzsoá ujság ezt írta az ivanovo-kinyesmai sztrájkról:

„Sok gyárban a munkások abbahagyták a munkát, bezárták a gyárak kapuit, a kulcsokat magukhoz vették. Mindenütt fegyveres őrséget állítottak fel, amely megakadályozza, hogy a gyárigazgatóság emberei belépjenek a gyárudvarba. Sem a hadirendelések alapján elkészült, sem az élelmezésügyi minisztérium címére irányított áruk elszállítását nem engedik meg. Minthogy a munkások tömegesen fel vannak fegyverezve, a gyár műszaki alkalmazottai kénytelenek lesznek a terrornak engedni s elhagyni a gyárakat".

Egyetlen méter szövetet, egyetlen tárgyat sem lehetett kivinni a gyárból a sztrájkbizottság engedélye nélkül. A gyárba sem a tulajdonos, sem a gyári adminisztráció nem kerülhettek be a sztrájkbizottság engedélye nélkül. A munkások az üzemek tényleges gazdáivá lettek és fegyverrel a kezükben őrizték a gyárakat és üzemeket.

A sztrájkhoz csatlakozó sujai munkások M.V. Frunze, a sujai szovjet elnöke javaslatára a következő határozatot fogadták el:

„A jelenlegi államhatalom, amelyet az ideiglenes kormány és helyi ügynökei képviselnek, nem képes megbirkózni az országra zúduló nyomorral... A nép csak akkor birkózhat meg a közeledő válsággal, ha a hatalom a központban és a vidéken átmegy a munkás-, katona- és parasztküldöttek kezébe".

Október 23-án, Sujában, a munkások tömegtüntetést rendeztek, amelyen résztvettek az ottani helyőrség csapatai. A gyűlésen Frunze beszélt. Beszámolója alapján határozatot fogadtak el arról, hogy a hatalom átmegy a szovjetek kezébe és követelték, hogy az összoroszországi szovjetkongresszus vegye kezébe a hatalmat s ehhez teljes támogatásukat ígérték.

Erélyesen készültek a hatalom magragadására Tver és a Tveri kormányzóság bolsevikjei. Itt mintegy 50.000 munkás volt. Az augusztusban újraválasztott tveri szovjetben abszolut többséget kaptak a bolsevikok. September elején a munkásküldöttek tveri szovjetje a gyári-üzemi bizottságokkal és a szakszervezetekkel együtt tartott ülésen kijelentette, hogy a hatalomnak át kell mennie a szovjetek kezébe. A bolsevikok tveri szervezete főfeladatául tűzte ki, hogy fegyveres segítséget nyujtson Moszkvának

és bármi áron Tverben tartsa és ne engedje Moszkvába a tveri hadapródokat és kozákokat s hogy szükség esetén Moszkva segítségére felfegyverzett munkás- és katonaosztagokat is küldjön. És tényleg: az októberi napokban Kimriből páncélgépkocsikat küldtek Moszkvába és odairányították a Sztaricánál állomásozó árkászokat.

A szovjethatalomért való harcban előljárt a Jaroszlávli kormányzóság is, ahol a munkások száma több mint 40.000 volt. 1916-ban esupán a Karzinkin féle textilgyárban 20.000 munkás dolgozott. 1917 szeptember végén a jaroszlávli szovjet a bolsevikok kezébe került és az összes alapvető kérdésekben bolsevik határozatokat fogadott el.

Az első világháború alatt Voronyezs jelentős ipari központtá lett. 1917-ben a munkások száma elérte a 10.000-t és ezeknek több mint a fele vas- és fémmunkás volt. 1917 októberében a voronyezsi kormányzóságban magasan lobogott a parasztfelkelések lángja. Szeptember végén Voronyezsben összehívták a bolsevik kormányzósági konferenciát és megalakult a párt kormányzósági bizottsága. Október elő estéjén a voronyezsi szovjet még a mensevikek és eszerek kezében volt és a kormányzóságban a parasztság között igen nagy befolyásuk volt az eszereknek. De a mensevik-eszer voronyezsi szovjet már nem tükrözte vissza a bolsevikokat követő tömegek hangulatát.

A voronyezsiekhez hasonló viszonyok alakultak ki az októberi forradalom előtti napokban Szmolenszkben is. Itt a szovjet szintén az eszerek és mensevikek kezében volt még, de nem tükrözte vissza a tömegek hangulatát: a forradalom petrográdi győzelmét követő harcokban Voronyezs és Szmolenszk munkásai és katonái gyorsan szétverték az ellenséget.

A legfeszültebb légkör Kalugában uralkodott, ahol az ellenforradalom még a petrográdi októberi harcok előtt támadásba ment át és időlegesen győzelmet aratott.

Kalugában az októberi napok előtt olyan erőviszonyok alakultak ki, amelyek rendkívül jellemzőek voltak a kis vidéki városra. A katonaküldöttek szovjetje a bolsevikok befolyása alatt állt. A munkásküldöttek szovjetjében (Kalugában az üzemek nagyrésze kis kézműves típusú üzem volt) többségben voltak az eszerek és mensevikek. Október 17—18-án a nyugati frontról Kalugába kozák csapatok, dragonyosok és a „halál-rohamzászlóalj" érkezett. Október 18-án a helyőrségi parancsnok kihirdette Kalugában az ostromállapotot. Október 19-én reggel az ideiglenes kormány kormányzósági biztosa, Gálin, ultimátumot adott át a katonaküldöttek szovjetjének, amelyben a katonaszekció azonnali lefegyverzését és feloszlatását és a kalugai helyőrségi csapatok frontraküldését követelte.

Október 19-én este megnyílt a szovjet ülése, hogy megvitassák Gálin ultimátumát. Míg a szovjet ülésezett, az épületet kozákok és dragonyosok zárták körül, géppuskákat és páncélautókat állítottak fel. Gálin azt követelte, hogy azonnal adják ki a szovjet tagjait és öt percen belül az összes fegyvereket. A terminust be sem várva, parancsot adott, hogy tüzet nyissanak a szovjet épülete ellen. Hirtelen ropogni kezdtek a géppuskák, csörömpölt az összetört üveg — a szovjetet tűz alá fogták. A kozákok az

épületbe hatoltak, mindent összetörtek, letartóztatták és börtönbe vetették a szovjet végrehajtó bizottságának bolsevik tagjait. A kalugai helyőrség legforradalmibb csapatrészeit a frontra küldték. A kalugai szovjet szétverését az ideiglenes kormány egyenes utasítására szervezték. Nagyipari központban ezt nem merték megtenni, azért választották ki Kalugát, hogy ezzel a példával a döntő harcok előestéjén „elrémítsék" az országot. Kalugában az ellenforradalom győzött. Október 21-én a kalugai városi duma üdvözölte a szovjet szétverését és köszönetet mondott a pogromhősöknek.

A Moszkvai terület összes kormányzósági központjai közül Tulában és Tambovban folytak a leghosszadalmasabb és legbonyolultabb harcok a szovjethatalomért. A késedelem okai és a szovjethatalom útjában álló nehézségek távolról sem voltak ugyanazok Tulában, mint Tambovban. Tulában, amely akkoriban jelentős ipari központ volt, 1917-ben több mint 50.000 ipari munkás dolgozott, majdnem kétharmadrészük vasmunkás és vasutas. A bolsevik párt VI. kongresszusa idején a tulai bolsevik pártszervezetnek 1000 tagja volt.

De a tulai szovjet októberben még a megalkuvók kezében volt. Tulában a mensevikek befolyása nagyobb volt, mint az ország többi ipari központjában. Ez részben azzal magyarázható, hogy az imperialista háború éveiben a tulai proletariátus összetételében változások történtek. Kereskedők, kulákok, burzsoá csemeték stb. munkára szegődtek el a tulai hadigyárakba, hogy ne kelljen a hadseregbe menniök. Az állami gyárak vezetősége nagyon gondosan válogatta ki munkásait. A szovjethatalomért folyó harc főnehézsége Tulában az volt, hogy itt a mensevikeket támogatták és segítették a Kámenyev-Zinovjev táborabeli árulók, akik akkor a szovjet bolsevik frakciójának tagjai voltak. A harc menete Tulában rendkívül szemléltetően mutatta, hogy Október napjaiban mit jelentett a gyakorlatban Kámenyev és Zinovjev áruló pozíciója. Tulában éppen azért húzódott el a szovjethatalomért való harc egészen 1917 decemberéig, mert a „homogén szocialista uralom" hívei szövetségben álltak a mensevikekkel, akik még nem egészen vesztették el befolyásukat. Azonban annak ellenére, hogy a tulai szovjet a mensevikek és eszerek kezében volt, a munkások főtömege itt is a bolsevikok oldalán állt.

Egészen más okai voltak annak, hogy a szovjethatalom Tambovban csak hosszú és elkeseredett harc után győzött. A városban nem voltak az ipari proletariátusnak jelentős káderei. Tambovban és a tambovi kormányzóságban igen erős volt az eszer-befolyás. A bolsevikok legfontosabb feladata éppen abban állott, hogy megtörjék az eszerek befolyását. A feladat teljesítése Tambovban aránylag hosszú ideig tartott.

Bár 1917-ben a Moszkvai területhez tartozó központi kormányzóságokban az Október előtti és októberi események menete különbözött is egymástól, volt *egy* közös vonásuk: akár a bolsevikok kezében volt a szovjet, akár a mensevikek és eszerek voltak még többségben a szovjetekben (mint Voronyezsben, Szmolenszkben, Tulában és más városokban), akár békésen, akár fegyverrel ragadták meg a hatalmat — mindezekben a városok-

ban és ipari kerületekben (Tula, Tambov és talán még egy-két város kivételével) az erőviszonyok rendszerint olyanok voltak, hogy a forradalom aránylag gyorsan és könnyen győzött és már 1917 október végén és november elején létrejött a szovjethatalom.

Éppen itt, a legfőbb proletár ipari kerületekben és központi kormányzóságokban összpontosította a párt a döntő túlerőt, a munkásosztály legjobb erőit, teljesen a maga oldalára vonta a hadsereget és elszigetelte a megalkuvó pártokat.

> „Oroszország belseje — írta Sztálin — ipari, kultúrális és politikai központjaival, — Moszkvával és Petrográddal, nemzeti szempontból egynemű, elsősorban orosz népességgel — a forradalom alapjává vált»[7].

Sztálinnak e jellemzése nemcsak a moszkvai területhez tartozó kormányzóságokra vonatkozik, hanem a Volga-mentére és az Uralra is, ahol Október előtt és az októberi napokban nagyjában ugyanaz a helyzet alakult ki, mint a Moszkvai területen.

4

A VOLGA-MENTÉN

A Volga-vidéket, főképpen a Közép- és Alsó-Volgát az eszerek már régóta saját „birodalmuknak" tekintették. Már a mult század hetvenes éveiben jöttek ide a lázongók a „nép közé". Ide vonzották őket Sztjepán Razin és Jemelján Pugacsov nagy parasztfelkeléseinek történelmi hagyományai. Az eszerek igyekeztek kisajátítani a lázadók dicsfényét.

Itt, a Volga mentén, az 1905-ös forradalom alatt, a parasztmozgalom erősebben viharzott, mint másutt. És itt, a felgyujtott nemesi birtokok tűzfényében, a vészharang kongása mellett, építette ki Sztolipin, Szaratov kormányzója, a parasztfelkelések leküzdésére hivatott rendszerét. Amikor aztán II. Miklós cár kormányzóból miniszterré emelte, Sztolipin agrár-politikájával akarta megmenteni a megrendült birodalmat.

De persze, nem a történelmi hagyományokon múlt a dolog. A hagyományok maguk meghatározott gazdasági talajon nőnek és tartják fenn magukat. A földesurak 1861-ben a volgamenti parasztok földjének 25 százalékát, a szaratovi és a szamarai kormányzóságban pedig 40 százalékát hasították ki a maguk javára. A parasztot a „homokra" kergették és csak kis, koldus-szegény telket hagytak meg neki. A szaratovi kormányzóságban a parasztok harmadrésze, majdnem 35 százaléka, „ingyen felszabadítottnak" számított: a földesurak ingyen, megváltás nélkül szabadították fel őket, de telküknek csak negyedrészét hagyták meg nekik. Ez volt az alapja a volgamenti viharos agrár-mozgalomnak.

A Volga-vidék a háború alatt hátországi területté vált. A városokban igen nagy helyőrségek állomásoztak: Szamarában 60.000, Szaratovban 30.000 katona. Kazán volt a központja az óriási hadkerületnek, amely az összes volgamenti városok helyőrségeit egyesítette. Az egész kazáni hadkerületben 1917 január 1-én 800.000 főnyi katonaság állomásozott, köztük 20.000 tiszt. Az októberi forradalom előestéjén a kazáni helyőrség csaknem 60.000 főre rúgott.

Az eszerek, akik csalárdul a „földet a parasztnak!" jelszó mögé bújtak, valójában a földesurakat védelmezték, a katonák és az elmaradt munkások földéhségére spekuláltak. Ez lehetővé tette nekik hogy az 1917-es forradalom első napjaiban megvessék lábukat a falvakban, a helyőrségekben és egyes gyárakban. Egész ezredek eszer-ezredeknek nyilvánították magukat. Az eszereknek még 1917 novemberében az alkotmányozó nemzetgyűlés választásánál is sikerült a Volga-mellékén a szavazatok 70 százalékát megszerezniök. A volgamenti bolsevikoknak az eszerektől kellett elhódítaniok ezt a területet.

Ennek a feladatnak gyors megoldását megkönnyítette az a körülmény, hogy 1917-ben a Volga-vidék legnagyobb központjaiban, Szamarában, Nizsnij-Novgorodban, Cáricinben, Szaratovban, az ipari proletariátusnak jelentékeny tömegei voltak. Ezekre támaszkodva a bolsevikok legyűrhették a falvakban és a kaszárnyákban az eszerek befolyását.

1917-ben Szamarában a Csőgyárban 23.000 munkás dolgozott, Nizsnij-Novgorodban, a szormovoi gyárban 25.000 munkás. Körülbelül ugyanennyi Kanávino üzemeiben. Cáricinben 200.000 lakosra 35.000 munkás esett. Közülük mintegy 7000 vasmunkás, főképpen két gyárban, a „Francia gyárban" és az „Ágyúgyárban." koncentrálódott. Kazán abban az időben meglehetősen jelentős ipari központ volt mintegy 20.000 munkással, köztük majdnem 10.000-re rúgott a vasasok száma. Még Szaratovban, is, a tipikus volgamenti kereskedő városban, a 250.000 lakosra 12—15.000 munkás esett.

A háború alatt a Volga-mellék legnagyobb városaiban jelentősen kifejlődött a hadiipar. A falvakból új munkások jöttek a gyárakba és üzemekbe. Magukkal hozták a földesurak elleni gyűlöletet, de egyszersmind a falu maradiságát, előítéleteit is. A gyárakban sok volt a kispolgári elem, akik így bújtak ki a hadiszolgálat alól.

Mindez együttvéve talajul szolgált az eszerek munkájának. Így Szamarában a Csőgyárban, ahol a bolsevik szervezet igen erős volt — több mint 2000 taggal — a mensevikeknek csak 300 emberük volt, az eszereknek pedig körülbelül 12.000. Nizsnij-Novgorodban a Szormovo-üzemben 25.000 munkás közül mintegy 10.000 állt az eszerek taglistáján. Legkisebb és legjelentéktelenebb volt az eszerek befolyása Cáricinben.

De a forradalom minden napjával, minden hónapjával nőttek, erősödtek, szilárdultak a Volga-vidék bolsevik szervezetei.

A Volga-vidék legnagyobb bolsevik szervezete Szamarában volt. Itt a VI. kongresszus idején már 4000-re rúgott a párt tagjainak száma. A szervezet munkája Valerján Vlagyimirovics Kujbisev nevéhez fűződik.

V. V. Kujbisev

Kujbisev elvtárs 1916-ban a számüzetésből való megszökése után került Szamarába pártmunkára és Adamcsik név alatt dolgozott mint marómunkás a Csőgyárban. Kujbisev munkapadja mellett állt a vaseszterga pad, amelynél N. M. Svernyik dolgozott.

1916 szeptemberében Kujbisevet Szamarában letartóztatták és öt évre számüzték a Turuchánszki vidékre. Útközben érte a forradalom és Kujbisev sietett vissza Szamarába. 1917 március 17-én Szamara dolgozói ünnepélyes fogadtatásban részesítették Kujbisevet. Zászlókkal vonultak fel a munkások az összes gyárakból. Megérkezése után néhány nappal, március 21-én, Kujbisevet a szovjet munkás-szekciójának elnökévé választották. Pedig a szovjet akkor még eszer-mensevik volt.

Kujbisev munkához látott, hogy megszilárditsa a helyi bolsevik szervezetet. Nagygyűlést hívott össze a „Triumf" nevű moziban és erélyesen fellépett azok ellen, akik eltörölni igyekeztek a határvonalat a bolsevikok és a mensevikek között. Megalakultak a párt városi és kerületi bizottságai. A bizottságok határozott utasítást adtak: a mensevikekkel semilyen formában nem egyesülni. Szamara és a Szamarai terület bolsevik szervezetei ennek a direktívának megfelelően alakultak ki.

A szamarai bolsevikok az üzemi bizottságokon és szakszervezeteken keresztül kezdték meg a tömegek meghódítását. Idevették a legjobb erőket. A vas- és fémmunkások szakszervezetének elnöke májusban Svernyik volt, helyettese a bolsevik Galaktyionov, vezetőségi tagja — Kujbisev. Augusztus 29-én a Csőgyár munkásai egy majdnem teljesen bolsevikokból álló üzemi bizottságot választottak. Az üzemi bizottság úgynevezett végrehajtó bizottságában 18 bolsevik és 2 eszer volt. A vasmunkások, az építőmunkások, az élelmezési munkások, a vasutasok — egyik csoport a másik után — egyhangúan a bolsevikok pártjára szavaztak.

Ugyanez a folyamat ment végbe, csak lassúbb tempóban, a kaszárnyákban is, ahol a 102., 133. és 143. gyalogezred, a tartalék árkászezred, a tartalék tüzérségi dandár 4. és 5. ütege stb. állomásoztak. Szamarában megalakult a bolsevik katonai szervezet. A katonák részére bolsevik ujság jelent meg, a „Szoldátszkája Právda" („Katona Igazság"). Hamarosan sikerült leküzdeni az eszerek befolyását.

1917 augusztusában — szeptemberében a szovjet teljesen a bolsevikok

kezébe került. 1917 augusztus 21-én a munkás- és katonaküldöttek szovjetje bolsevik határozati javaslatot fogadott el az ellenforradalom elleni harcról, 97 szavazattal 72 ellen. Így vívták ki maguknak Szamara bolsevikjei lépésről-lépésre a szovjet többségét.

Szaratovban az imperialista háború éveiben erős bolsevik mag alakult ki: Olminszkij, aki az első forradalom idején Leninnel együtt szerkesztette a bolsevikok központi lapját, Mickevics és mások. Kiadtak egy „Nasa Gazeta" („A mi ujságunk") c. legális bolsevik lapot.

A bolsevikok, mihelyt 1917 márciusában kiléptek az illegalitásból, önálló szervezetet alakítottak. Március 23-tól fogva megjelent a „Szociáldemokrát" c. bolsevik ujság.

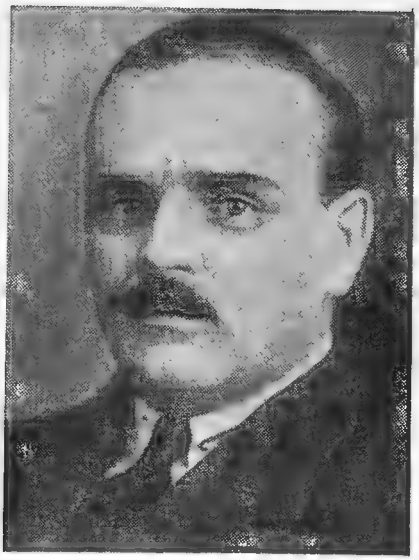

N. M. Svernyik

A szaratovi pártszervezet munkájában résztvett Lázár Mojszéjevics Kaganovics, a bolsevikok „právdista" nemzedékének képviselője, akinek 1917-ben már hétesztendős pártmunka, börtön és száműzetés volt a háta mögött. 1917 májusában a szaratovi 42. gyalogezred 7. századához került. Mint kitünő szónok, megtalálta a tömegre ható egyszerű szavakat. Erélyes, élénk alakja mindenütt a legdöntőbb pillanatokban tűnt fel a gyűléseken, amikor az eszerek vagy mensevikek „aranyszájú" szónoka már-már magával ragadta a közönséget. Kaganovics elvtárs maró gúnnyal válaszolt a megalkuvóknak, találóan felelt a közbeszólásokra, hatalmas lendülettel beszélt és értett hozzá, hogy a tömeghangulatot megváltoztassa. A katonák és munkások a legnagyobb figyelemmel hallgatták beszédeit.

A bolsevikok munkájának eredménye elsősorban a szaratovi szovjet gyors bolsevizálódásában mutatkozott. Míg a másodizben választott szovjetben (június—augusztus) 90 bolsevik, 210 mensevik és 310 eszer ült, addig az 1917 augusztus végén foganatosított választások után az új szovjetben már gyökeres változás állt be az erőviszonyokban. A szaratovi szovjetbe szeptember közepén 320 bolsevik, 76 mensevik és 103 eszer került. A bolsevikoknak abszolut többségük volt.

Cáricinben egészen a háborúig nem volt kialakult bolsevik szervezet. Csak egyes illegálisan dolgozó bolsevikok voltak az egyes gyárakban szétszórva. Az ágyúgyárban 1914-ben Kliment Jefrémovics Vorosilov dolgozott, a régi bolsevik, aki megjárta a forradalom nehéz iskoláját. Ki tudta játszani a titkos rendőrséget, megszervezte a munkások fogyasztási szövetkeztét, munkás-dalárdát létesített és ezeknek az „ártatlan" intézményeknek

L. M. Kaganovics

leple alatt bolsevik agitációt és propagandát folytatott. A bolsevikok, akiket Vorosilov nevelt, aktív részt vettek a forradalmi eseményekben.

Az 1917-es februári polgári demokratikus forradalom széttörte a cáricini proletariátus forradalmi energiáját béklyózó bilineseket. Viharos tavaszi áradatként bontakozott ki Cáricin munkásainak forradalmi alkotó ereje. A hatalmas Szkorbjasecsenszkaja-téren ezer meg ezer ember vett részt a népgyűléseken. A munkások órákhosszat hallgatták a szónokokat. A gyűlések jóval éjfélutánig elhúzódtak. Ebben a forró légkörben rendkívül gyorsan érett a proletariátus öntudata. Eljöttek a helyőrség katonái is. Igy eleven kapcsolat jött létre a proletariátus és a katonaruhába öltöztetett parasztok között.

Mintha a volgamenti népgyűlések és a Balti tenger-mellékiek egymásnak adták volna át a harci jelszót; Kronstadtban a Horgony-téren, szabad ég alatt, ezrével gyűltek össze a tengerészek. A burzoázia gyorsan észrevette, hogy az események a Volga-mentén is hasonló irányban fejlődnek: a „vörös Kronstadt" mellett a sajtó mind gyakrabban kezdte emlegetni a „vörös Cáricint".

1917 április elején a bolsevikok Központi Bizottsága Cáricinbe küldte Jakov Jermánt. A forradalomnak már legelső napjaiban felbukkant Cáricinben a trockista Sz. Minyin is. Minyin befolyása alatt Cáricinben 1917 májusáig működött az egyesült szociáldemokrata szervezet, amelyhez bolsevikok is, mensevikek is tartoztak. Hogy ez az ideiglenes „házasság" milyen mesterséges tákolmány volt, az abból látható, hogy a szakításkor — május 9-én — 380 tagból csak 30 követte a mensevikeket.

A szovjet vezetése eleinte a mensevikek és eszerek kezében maradt. De a műhelyekben, a kaszárnyákban, a város terein, ahol szüntelenül folytak a tömeggyűlések, nyilvánvalóan a bolsevikok voltak túlsúlyban.

Riadt jelentések mentek Petrográdra az ideiglenes kormányhoz, a petrográdi szovjet végrehajtó bizottságához: Cáricinben — anarchia uralkodik, Cáricin „szakítani" készül egész Oroszországgal, Cáricin — bolsevik köztársaság.

A burzsoá lapok levelezői „az alsóvolgai féktelenkedésekről" ordítoztak. „A város katonatömegek kezében van, akiket a bolsevikok uszítanak."

Az ellenség gyűlölködve írt Cáricinről, a munkások büszkén beszéltek róla az egész országban.

A júliusi napok után felbátorodó ellenforradalom a vörös Cáricinre vetette magát. 1917 július 26-án az ideiglenes kormány parancsára, a szaratovi és cáricini mensevikek és eszerek támogatásával, Korvin-Krukovszkij ezredes vezetése alatt, Szaratovból egy 500 hadapródból, 500 orenburgi kozákból álló büntető különítmény érkezett 14 géppuskával és 2 darab háromhüvelykes ágyúval. A városban ostromállapotot hirdettek, betiltottak minden gyűlést. A „Borba" („Harc") nevű bolsevik ujságot beszüntették. A cáricini helyőrség legforradalmibb ezredeit — a 141. és 155. ezredet — sürgősen kivezényelték a városból, a 141. ezredet Szaratovba, a 155.-et pedig a frontra. A városi dumaválasztásokat, melyeken a bolsevikok 102 mandátumból 39-et kaptak, érvénytelenítették és augusztus végére új választásokat tűztek ki.

J. Z. Jermán

Az új választások augusztus 27-én folytak le, amikor a Korvin-Krukovszkij különítmény még Cáricinben tartózkodott. A választások megmutatták, hogy a munkások nem ijedtek meg a büntető különítménytől. A bolsevikok 102 mandátumból 45-öt kaptak, a mensevikek 11-et, az eszerek 15-öt. A városi duma elnökéül Jermán bolsevikot választották.

A tömegek mozgósításának gyorsaságában Cáricin túltett nemcsak Szaratovon, a kormányzósági központon, hanem a Volga-mellék többi döntő fontosságú központján, Szamarán és Nizsnij-Novgorodon is. Ennek főkép az a magyarázata, hogy az ellenfél, melyet el kellett szigetelni, — az eszerek és mensevikek — Cáricinben sokkal gyengébb volt, mint a Volga-vidék többi városában.

A Volga-vidék összes városai közül Nizsnij-Novgorodban volt a hatalomért való harc a legkeményebb és a legkíméletlenebb.

Szormovoban és Nizsnij-Novgorodban egészen május végéig működtek a mensevikekkel közös szervezetek. A párt Központi Bizottságának külön utasítást kellett adnia, hogy a szormovoi bolsevikok, valamint Nizsnij-Novgorod bolsevikjei végleg szakítsanak a mensevikekkel és önálló szervezeteket létesítsenek. Ez az opportunista félelem a megalkuvókkal idejében való szakítástól volt főoka annak, hogy Nizsnij-Novgorodban a tömegek elhódítása az eszerektől-mensevikektől lassúbb tempóban haladt, mint a Volga-vidék többi központjában.

A fordulat előidézésében óriási szerepe volt a szormovoi sztrájknak. A sztrájk június 20-án kezdődött és július 8-án fejeződött be a munkások győ-

zelmével. A szormovoi sztrájk idején a munkások, a bolsevikok vezetése alatt, megtették az első lépéseket arra, hogy bevezessék a termelés munkásellenőrzését. Június 27-én a szormovoi bolsevik bizottság az üzem elkobzása mellett foglalt állást.

A háború alatt a szormovoi gyár hadi-üzem volt és a munka beszüntetése igen nagy veszteséget jelentett a kapitalistáknak. Szormovoba kormánybizottság szállt ki. A munkások állhatatos magatartása arra kényszerítette a bizottságot, hogy a szormovoi szervezetek plenáris ülésén megigérje a követelések teljes kielégítését. Csak azután vették fel a munkások újra a munkát.

Ebből a sztrájkból sokat tanultak a munkások, akik a sztrájk minden lépésével veszítettek a megalkuvásba vetett illúzióikból, melyeknek sok szormovoi munkás volt a rabja.

Augusztus közepén a nizsnij-novgorodi tömeggyűléseken csaknem az összes üzemek bolsevik határozatokat hoztak a Moszkvai tanácskozás ellen. Az „Internacionále" c. bolsevik ujság egymásután közölte ezeket a határozatokat.

A nizsnij-novgorodi szovjet az eszerek és mensevikek kezében volt. De még ebben a megalkuvó szovjetben is jelentékenyen megnőtt a bolsevikokra szavazók száma. A szovjet szeptember 10-én tartott ülésén a Demokratikus tanácskozás előtt álló feladatok kérdésében 62 szavazat esett a bolsevikok határozati javaslatára, 69 ellen.

Ebben az időben a Nizsnij-Novgorodi kormányzóságban hatalmas méreteket öltött a parasztmozgalom is.

Mind gyakrabban fordultak elő olyan esetek, hogy a parasztok elfoglalták a földbirtokokat és szétosztották a földesúri földet. A Nizsnij-Novgorodi kormányzóságban 1917-ben nem kevesebb, mint 384 paraszt-agrárakciót jegyeztek fel.

Az októberi forradalom előtt a Kazáni kormányzóság szintén hatalmas paraszt-tömegmozgalmak színhelye volt. A Kazáni kormányzóság miliciájának vezetősége október 18-án a következőket jelenti:

> „A kormányzóságnak csaknem valamennyi kerületében tömegesen folyik a magántulajdonban lévő erdők kifosztása... az élő és holt felszerelés erőszakos kiárusítása, a gabona, széna, takarmány elhordása s az intézőségek eltávolítása".

A tatár munkások és parasztok, valamint a Volga-vidék többi népei (csuvasok, márik), akik a volt Kazáni kormányzóság területét lakták, harcra keltek, hogy kivívják nemzeti felszabadulásukat. A bonyolult nemzeti összetétel, a nacionalista ellenforradalom elleni elkeseredett harc, a jelentékeny fehérgárdista erők — mindez különösen kiélezte a harcot Kazánban.

De Kazán bolsevik szervezete napról-napra nagyobb befolyásra tett szert a tömegek között. Az októberi forradalom előestéjén a bolsevikok a kazáni szovjetet is megnyerték.

Így haladtak a Volga-vidék bolsevik szervezetei a hatalom megragadása felé. A szamarai, a szaratovi és a cáricini szovjetet szeptemberben a bolsevikok teljesen meghódították. Csak a nizsnij-novgorodi szovjet maradt

meg az eszerek és mensevikek kezében, de a megalkuvók maguk is beismerték, hogy a szovjet már nem tükrözte vissza a tömegek hangulatát.

A bolsevikok Központi Bizottságának felkelési terveiben nagy szerepet játszott a Volga-vidék. Szaratovba elküldték a Központi Bizottság egyik képviselőjét. A Központi Bizottság képviselője október 8-án Szaratovban a városi pártszervezet gyűlésén kifejtette a bolsevikok felkelésre vett irányvonalát. Október 11-én összeült a bolsevikok szaratovi bizottságának értekezlete, melyen résztvettek a kerületi városok — Cáricin, Volszk, Petrovszk és Rtiscsevo — képviselői. Az értekezleten elhatározták, hogy beutazzák az egész kormányzóságot és erre a célra mozgósítanak minden erőt. Október 15-én Szaratovban megnyílt a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek területi kongresszusa, ahol a bolsevikok voltak többségben. A kongresszuson az akkoriban Szaratovban tartózkodó Jermán elvtárs tartotta a jelentést a politikai helyzetről. Egyszerű szavakkal és tömören közölte a kongresszus delegátusaival a párt Központi Bizottságának politikai vonalát.

A kongresszus 128 szavazattal 12 szavazat ellenében elfogadta a bolsevikok határozati javaslatát. A mensevikek és eszerek tüntetően elhagyták a kongresszust.

„Távozásunk főoka — mondották — az, hogy a kongresszus többsége elvetette határozati javaslatunkat, amelyben arra hívtuk fel a tömegeket, hogy tartózkodjanak az uccai akcióktól".

Igy a Központi Bizottságból Szaratovba, Szaratovból pedig a körzetbe, a kerületi székhelyekre, egészen Cáricinig megy a világos utasítás: készülni kell a hatalomért való fegyveres harcra.

Október 6-án Szamarában megnyílt a bolsevikok kormányzósági kongresszusa. Megválasztották a párt kormányzósági bizottságát és elnökéül Kujbisevet.

Október 22-én, néhány nappal az októberi felkelés előtt, a kormányzósági és a városi bizottság vezetősége és a kerületek képviselői közös gyűlést tartottak. Ezen a gyűlésen már teljes határozottsággal felvetették a felkelés gyakorlati előkészítésének kérdéseit.

Kujbisev a „tényleges cselekvésre" való áttérést követelte.

A gyűlés a következő határozatot fogadta el:

„Erélyesen keresztülviendők olyan intézkedések, mint a „Volzsszkij Gyeny" („Volgai nap") betiltása, a provokátorok letartóztatása, kényszerkölcsönjegyzés, a sorbanállás beszüntetése stb. A burzsoázia ellent fog állni, s ez fokozni fogja a tömegek energiáját és akkor, mert a többség velünk van, s mert az országban az akciók többsége ebben az irányban történik, kikiáltjuk a szovjetek diktatúráját".

Lázasan készítették elő a felkelést Nizsnij-Novgorodban is.

Röviddel azután, hogy a Központi Bizottság meghozta történelmi jelentőségű határozatát a fegyveres felkelésről, lefolyt az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt nyizsnij-novgorodi kormányzósági bizottságának ülése. Ezen az ülésen a következő határozatot hozták:

„Készenlétben kell állni, hogy szükség esetén mindent megtehessünk a sikeres forradalom érdekében".

A Volga-vidék bolsevik szervezetei szeptemberben és különösen októberben minden erejüket megfeszíve dolgoznak a munkások felfegyverzésén.

Szamara kezdte meg elsőnek. Itt már május első napjaiban megalakították a munkásmilicia osztagait, hogy meghiúsítsák a „részegek pogromjait", az italmérések kirablását stb.

A munkásküldöttek szovjetje szeptember 29-én Kujbisev jelentése alapján elfogadta a munkás Vörös Gárda szervezeti szabályzatát.

Szeptemberben Szaratovban is megkezdték a vörösgárdista osztagok alakítását. A szovjet végrehajtó bizottsága szeptember 2-án határozatot hozott a munkásosztagok szervezéséről és októberben a szaratovi szovjet a moszkvai szovjethez fordult avval a kéréssel, hogy segítsen a Vörös Gárda felfegyverzésében. Októberben egyedül a vasutasok vörösgárdista osztagában kb. 700 munkás volt. Október 22-én létrejött a Vörös Gárda városi konferenciája, mely elfogadta a szervezeti szabályzatot.

Október 15-én közös gyűlést tartottak Kanavino, Szormovo és Müza Vörös Gárdáinak képviselői. A Vörös Gárda felfegyverzésének kérdését tárgyalták. Szormovonak 285 puskára volt szüksége, Kanavinonak 200-ra, Müzának 200-ra. Egy hét mulva az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt kormányzósági bizottsága mellett már megszervezték a Vörös Gárda kormányzósági parancsnokságát.

Cáricinben jóval az októberi forradalom előtt megkezdték a munkások felfegyverzését és a fegyverkezésnek már a Kornyilov-kaland idején tömegjellege volt. Úttörők ebben két nagy gyár, az Ágyúgyár és a Francia gyár munkásai voltak.

> „Augusztus 31-re virradó éjszaka, — jelentette a »Volgo-Donszkoj Kraj« (»Volga-Donvidék«) c. cáricini polgári ujság, az OSZD(b)MP tagjaiból álló csoport a 93-as ezred egyik századából több rakomány puskát és töltényt vitt el a munkások felfegyverzésére. A puskákat még az éjszaka szétosztották a Francia gyár és a fűrésztelepek munkásai között".

A munkások között kiosztott fegyverek körül tört ki a harc.

Augusztus 30-án visszahívták Cáricinból Korvin-Krukovszkij büntető különítményét. De Korvin-Krukovszkij, mielőtt elhagyta volna a várost, kiadta utolsó „szigorú" parancsát: a munkások azonnal szolgáltassák be a lefoglalt fegyvert. Persze senki se teljesítette ezt a parancsot. A munkásoknak rögtön kellett a fegyver a Kornyilov elleni harcra.

Gyorsan haladt a cáricini munkások felfegyverzése szeptemberben és októberben. Akkor már mintegy750 tagja volt a cáricini Vörös Gárdának.

A Volga-vidék bolsevik szervezetei gyakorlatilag valósították meg a Központi Bizottság utasítását a fegyveres felkelésre.

A II. szovjetkongresszusra Szamara három bolsevik delegátust küldött; Cáricin két bolsevikot, Szaratov két bolsevikot és egy menseviket, Nizsnij-Novgorod öt bolsevikot és néhány eszert és menseviket. A Volga-vidék delegátusainak túlnyomó többsége ezt az utasítást vitte a II. szovjetkongresszusra: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

5

A DON-VIDÉKEN

Az ellenforradalom számos aktív résztvevőjében, különösen a katonai szakemberekben az a meggyőződés alakult ki, hogy Oroszország központi részében a forradalom győzelme elkerülhetetlen; jobb lesz tehát előre kiválasztani a színteret és oda összpontosítani erőiket a harc folytatására. Az ország délkeleti része erre alkalmasnak látszott. Az ideiglenes kormány, folytatva a központban a harcot, hozzáfogott, hogy a Doni területet és Észak-Kaukázust idejében az ellenforradalom támaszává tegye. A Don-vidék kozák-atamánja, Kaledin tábornok, akit azzal vádoltak, hogy Kornyilovval áll kapcsolatban s akit a kormány-bizottság felmentett e vád alól, erélyesen hozzálátott, hogy megtisztítsa a területet a forradalmi elemektől. Azzal az ürüggyel, hogy a fronton nincs elég takarmány, ide vetették át a kozák ezredeket. A bolsevik befolyás alatt álló tartalékszázlóaljakat viszont elvezényelték. A Don-vidékre és az Észak-Kaukázusba menekültek azok a tisztek, akiket a katonák elkergettek volt a csapatoktól. Itt 1917 októberében megalakult a Délkeleti szövetség kubáni, doni, tereki és asztracháni kozák csapatokból, Észak-Kaukázus hegyi lakóiból és a Doni terület s az Asztracháni kormányzóság steppéinek népeiből. Ez a szövetség volt hivatva arra, hogy a proletárforradalom elleni harc egyik bástyája legyen.

A Doni terület bolsevik szervezetei, főképpen a rosztovi szervezet, állhatatosan küzdöttek az ellenforradalom ellen, a tömegek megnyeréséért.

A bolsevikok Rosztov munkásaira és helyőrségére támaszkodtak. Augusztusban mintegy 300 bolsevik volt a városban. A pártbizottság, az eszer és a mensevik szervezettel együtt, a Városliget pavillonjában helyezkedett el. A munkások és katonák, akik idejöttek, hogy pártirodalmat vigyenek magukkal, vagy hogy szónokokat kérjenek gyűléseikre, gyakran „eltévesztették az ajtót" és a bolsevikokhoz tértek be. A megalkuvók rövidesen rájöttek arra, hogy milyen veszedelmes szomszéddal van dolguk és kiköltöztek a pavillonból. Igy a bolsevikoké lett az egész helyiség s a munka zavartalanul folyt. A ligetben és a környező uccákban majdnem állandóan folytak a gyűlések. A nép csoportokba verődve, izgatottan vitatta a bolsevikok beszédeit. Terjesztették a „Pravdát". A „Nase Známja" („Zászlónk") c. helyi bolsevik ujság több mint 15.000 példányban jelent meg. A bolsevikok a vasmunkások és vasutasok között folytatott szakszervezeti munkára fektették a legnagyobb súlyt.

Rosztov bolsevik szervezetének jelentős kárt okozott egy jobboldali csoport Szircovval az élén és egy trockista csoport, melyet Vaszilcsenko vezetett. Mind a két pártellenes csoportocska dühösen harcolt a lenini vonal ellen. Lényegében az ellenforradalmi kozák-kormány leplezett szövetségesei voltak. Azt javasolták a bolsevikoknak, hogy a mensevikekkel egyesüljenek a kozák-kormány támogatásának plattformja alapján, harcoltak Lenin áprilisi tézisei ellen, a bolsevik párt VI. kongreszszusának

határozatai ellen fordultak, amelyek a pártot a fegyveres felkelés felé irányították. A rosztovi bolsevikok erélyesen szembeszálltak a jobboldaliak és trockisták áruló politikájával. A jobboldaliakat és trockistákat kiűzték a rosztov-nahicseváni bizottságból, de azok nem hagyták abba pártellenes működésüket. A bolsevik szervezet október előestéjén, a megalkuvókat és a jobboldali és trockista árulók táborából való követőiket leleplezve, sikeresen szervezte politikai hadseregét.

A bolsevik párt Központi Bizottsága figyelemmel kísérte a doni bolsevikok munkáját. Szverdlov állandó jelentéseket kért tőlük s közvetlen útmutatásokkal segítette őket. A központból pártfunkcionáriusokat küldtek Rosztovba és a moszkvai területet megbízták, hogy Rosztovval kapcsolatot tartson. A bolsevikok VI. kongresszusa alatt a Doni terület delegátusai jártak Szverdlovnál és Sztálinnál. Jelentést tettek a szervezet munkájáról és számos útmutatást kaptak. A rosztovi bolsevikokat figyelmeztették, hogy a párt a fegyveres felkelésre veszi az irányt.

A Kornyilov-kaland után a bolsevikok munkája erősen fellendült. A városokban megkezdték a Vörös Gárda megalakítását. Rosztovban szeptember 6-án megszervezték a Vörös Gárda központi parancsnokságát. A tábornokok fellépésének ellenforradalmi jellege ingadozást vitt a kozák ezredek soraiba. Kaledinnek nem sikerült csapatokat indítani Kornyilov segítségére.

A kozák közkatonák tömege vonakodott támogatni tábornokait.

> „Akárhogy történt is, — írta Lenin — az augusztus 26—31-i tapasztalat (vagyis a Kornyilov-felkelés. — A *szerk.*) után történelmileg bebizonyított tény, hogy a burzsoá ellenforradalom érdekében folyó kozák tömegmozgalom rendkívül gyenge"[8].

A forradalmi lendület magával ragadta a kozákokat. A bolsevikok agitációja a kozákok között kézzelfogható volt, a tömegek megértették. A bolsevikok többek között kihasználták azt, hogy az állami duma volt elnökét, Rodzjanko nagybirtokost, Kaledin javaslatára beválasztották a kozákrendbe és földet adtak neki. „Az új kozák ráült a földetekre, ti pedig nyomorogtok" — mondották a bolsevikok a szegény kozákoknak s ezzel kivonták őket a gazdagok befolyása alól.

Belaja Kalitva községben a 39. kozákezredben J. A. Scsadenko működött. Scsadenko megszervezte a kozákok barátkozását a munkásokkal és parasztokkal. A közelfekvő vasziljevi, bogurájevi és szvinorecki bányákból a bányászok plakátokkal és zászlókkal, forradalmi dalokat énekelve jöttek a ezredhez. A kozákok örömmel üdvözölték a munkásokat. Ez a barátkozás végleg mozgásba hozta a kozákokat. Noha Kaledin megtiltotta nekik, hogy a szovjetbe képviselőket küldjenek, mégis megválasztották képviselőiket. Ez segítségükre volt a bolsevikoknak az ezredben folytatott munkájukban.

Különösen nehéz volt a munka a kozákok nagyközségeiben és falvaiban. A bolsevikok elérték azt, hogy a rosztovi szovjet külön osztályt szervezett a kozák területeken lakó „idegenek" (nem kozákok) számára. A szovjet mandátumával könnyebb volt bejutni a kozák községekbe. A bolsevik agi-

táció széles méretekben terjedt el az „idegen" parasztok között, ahogy őket a helyi kozákok hívták. A „Nase Známja" c. ujságnak állandó előfizetői voltak a falvakban. Az ujság leveleket közölt a parasztoktól.

Számos kozák községben bolsevik sejtek alakultak. Morozovszkája kozák községben egy vasúti fűtőház, egy kisebb vasöntőde és három-négy gőzmalom volt. A helyi bolsevikok a fűtőházban kezdték meg a pártmunkát. Odajártak a parasztok a szomszéd falvakból és kozák községekből.

A bolsevik agitáció ügyesen használta ki azokat a konkrét kérdéseket, amelyeket a mindennapi élet vetett fel: a Délkeleti Vasutak igazgatósága el akart boçsátani egy vasúti őrt, aki hadirokkant volt. A bolsevikok összehívták a vasutasokat és határozatot hoztak. A határozat két pontból állt. Először: nem szabad elbocsátani a rokkantat, másodszor: ki kell nyomtatni Lenin cikkét a munkásellenőrzésről, hogy az szolgáljon gyakorlati útmutatásul a vasutasok harcában az igazgatóság ellen. A morozovszkájai parasztszovjet mellett a bolsevikok egy mezőgazdasági munkás- és szegényparaszt-csoportot alakítottak. Ez a csoport egy 26 tagú osztagot szervezett a szegényparasztság segítségére. Az osztagban 9 nő is volt. Az osztag cséplőgépet és egyéb felszerelést szerzett és segített a szegény parasztságnak földjét megművelni. Ezzel a bolsevikok gyakorlati példával mutatták meg, hogyan fogják megoldani az agrárkérdést.

Különös sikereket értek el a bolsevikok magában Rosztovban.

Szeptember 11-én a gyári és üzemi bizottságok ülésén a bolsevikoknak a hatalom megragadásáról szóló határozati javaslatára 49-en szavaztak, a mensevikekére 58-an. Egy hónappal előbb a bolsevikok alig 5—6 szavazatot kaptak. Ez mutatta, milyen gyorsan halad a megalkuvók elszigetelésének folyamata.

A bolsevikok, akik sikereik megszilárdítására törekedtek, a gyári és üzemi bizottságok következő ülésén, szeptember 26-án, azt javasolták, hogy írják ki a szovjet és az üzemi bizottságok új választásait. A munkások elfogadták a javaslatot. Ugyanezen a gyűlésen elhatározták, hogy Vörös Gárdát alakítanak.

Megezdődtek az előkészületek az új szovjetválasztásokra. Kaledin kozákatamán, hogy gyengítse a bolsevikok befolyását, elrendelte, hogy a menetszázadokat gyorsabban küldjék ki a frontra. A bolsevikok rosztovnahicseváni bizottsága elhatározta, hogy a menetszázadokat visszatartja. Az ezredekbe agitátorokat küldtek. Ezek még a kozák-ezredekbe is beférkőztek. A katonák élénken támogatták a bolsevikokat, a megalkuvókat pedig kifütyülték.

Szeptember 29-én a 225. tartalékezred katonái vonakodtak menetszázadokat alakítani. Az ezrednél megjelent Csernojarov tábornok és Bogajevszkij, az atamán helyettese és igyekeztek a katonákat rábeszélni. De a katonák elkergették gyülésükről az ellenforradalmi tábornokokat. A helyőrség parancsnoka kiadta a parancsot, hogy fegyverezzék le az ezredőrséget állító századot. De a katonák idejében tudomást szereztek erről a titkos parancsról és erősebb őrséget állítottak a fegyverekhez.

A 225. ezred katonáit az egész rosztovi helyőrség támogatta. A bolsevikok október elsejére háborúellenes tüntetést tűztek ki.

A burzsoá sajtó lármát csapott.

„Ha az uccán tüntetni fogtok, szuronyokkal fognak szétverni benneteket... Az ideiglenes kormánnyal és Kaledinnel nem lehet tréfálni" — így ijesztgettek a megalkuvók.

A tüntetést megelőző éjszakán, a helyőrség parancsnoka telefonon elrendelte a kormányhű századok felfegyverzését, mert a „bolsevik bandák tüntetésre készülnek. A 225. ezred ügyeletese aludt. A telefonüzenetet egy véletlenül a szobában időző és a bolsevikokkal rokonszenvező katona vette át. Az írnok megbízta ezt a katonát azzal, hogy a parancsnokoknak adja át ezt a parancsot. De a katona a bolsevik bizottságba futott, ott azonban senkit sem talált. Ekkor figyelmeztette a századbizottságokat és a katonákat. A továbbképzés alatt levő legénység és a 12. század, akiknek a tüntetés ellen kellet volna fellépniök, elhatározták, hogy a bolsevikokkal együtt fognak akcióba lépni.

Október 1-én a városban hatalmas tüntetés folyt le. Az egész helyőrség kivonult. A gyárakból a munkások szakadatlan menetben vonultak fel. Plakátokat vittek, bolsevik jelszavakkal.

Október 7-én folyt le a szovjetek új választása. A bolsevikok erre a választásra gondosan készültek. Az üzemekben tömeggyűléseket tartottak. A bolsevik agitátorok bejárták a helyőrség összes ezredeit és a gyárakat. Sok gyárban még a megalkuvók ültek. Ezek nem akarták a bolsevikokat a gyűlésre engedni. De mihelyt a bolsevikok áttörték a megalkuvók kordonját, azonnal kiderült, hogy a munkások szakítottak azokkal, akik még nem régen vezetőik voltak. Igy volt ez a villamosremizben. Ott a mensevikek voltak az urak. Az üzemi bizottság ellenségesen fogadta a bolsevikokat. Az elnök szárazon kijelentette, hogy a gyűlést nem fogják megtartani, mert a többi párt képviselői nincsenek jelen. A bolsevikok már el akartak menni,de a munkások „véletlenül" még ott tartották és a remizbe vezették őket. Hirtelen kinyílt az ajtó és megjelentek a mensevikek helyi vezetői. Nagyon meg voltak lepve, mikor a remizben meglátták a bolsevikokat. Kiderült, hogy az egész így volt előre megbeszélve.

Megkezdődött a gyűlés. Elnökéül egy menseviket választottak. De mihelyt a szónokok beszélni kezdtek, azonnal kiderült, hogy milyen szakadék választja el a vezetőket a tömegektől. A mensevikek „rendetlenséget és bomlást" vetettek a munkások szemére. A hallgatóság élesen tiltakozott. A gyűlés légköre nekihevült.

A bolsevikok egyszerű beszéde arról, hogyan kell véget vetni a háborúnak és kenyeret adni a népnek, azonnal megragadta a munkásokat. Figyelmesen hallgatták, nem szakították félbe őket. A gyűlés vége felé a mensevikek észrevétlenül eltüntek, a bolsevik szónokokat pedig lelkesen ünnepelték a munkások. Igy volt ez a többi gyárban is.

Az új szovjetválasztások túlsúlyt adtak ugyan a bolsevikoknak, de még nem volt világos, hogyan fognak viselkedni a pártonkívüli küldöttek. Az új szovjet első ülésén az összoroszországi szovjetkongresszus kérdése volt

napirenden. A Petrográdból kapott direktíva alapján az eszerek és mensevikek lázasan igyekeztek saját képviselőjüket küldeni a kongresszusra. Az ülés, mely a kongresszus kérdését döntötte el, rendkívül viharos volt. Néha már úgy látszott, hogy a szovjet véleménye megoszlik, mert a mensevikeknek még volt némi befolyásuk.

A vita végetért, kezdődött a szavazás. Kiderült, hogy a bolsevikok 20—30 szavazattal többet kaptak, mint a mensevikek. A szovjetkongresszusra bolsevikot küldtek. Ez a szavazás döntő jelentőségű volt. Ettől a naptól kezdve Rosztov szovjetje a bolsevikok kezébe került.

A Don-vidéken kialakultak a proletárforradalom támaszai.

6

AZ URALBAN

Az Ural bolsevikjeinek régi és erős kapcsolatuk volt a Központi Bizottsággal. A proletariátus pártjának első szervezetei már jóval az 1917-es forradalom előtt alakultak ki az Ural vasmunkásai és bányászai között. Az urali bolsevikok vezetője és szervezője J. M. Szverdlov volt. Az urali üzemek munkásai „Andréj" és „Mihálics" párt-álnév alatt kitünően ismerték és nagyon megszerették Szverdlovot, aki az 1906—1907-es években kezdte el a munkát az Uralban. Kistermetű, sovány és látszólag törékeny ember volt, de munkájában fáradhatatlan. A fiatal bolsevik szervező mindenütt ott volt, ritkán lehetett otthon találni. Állandóan a gyárakban járt, résztvett a népgyűléseken és a munkások titkos gyülésein. Bátor volt, határozott, a párt határozatainak teljesítésében kétséget és ingadozást nem ismert s ugyanebben a szellemben nevelte az urali bolsevikokat. Miután 1917 márciusában, a száműzetésből az Uralba visszatért, Petrográdra utazott az összoroszországi áprilisi konferenciára, ahol a Központi Bizottság tagjává választották. Szverdlov nem veszítette el kapcsolatait az urali bolsevik szervezetekkel. Pártmunkásokat irányított az Uralba, leveleket írt, instrukciókat küldött, tanácsokkal, útmutatásokkal látta el az uraliakat.

Az urali bolsevikok külön megbízást kaptak a Központi Bizottságtól: ha a bolsevikokat Petrográdon és Moszkvában levernék, ragadják meg ők a felkelésben a kezdeményezést. Ezenkívül őket bízták meg azzal, hogy Szibériából és az Uralból élemiszert juttassanak az ország központjába. Nevezetesen az ufai pártszervezetre hárult a feladat, hogy gabonaszállítmányokat tartson készenlétben és ezeket a proletárforradalom győzelmét követő napon Petrográdra és Moszkvába irányítsa.

A Központi Bizottság direktivája készenlétben találta az urali bolse-

vikokat. Az Ural a bolsevikok VI. kongresszusára 22 delegátust küldött. A kongresszus határozatai harci felkészültségbe helyezték a helyi pártszervezeteket.

A területi bizottság a VI. kongresszus határozatai alapján új direktivákat adott, többek között arról, hogy teljesen végezni kell minden egyesítő irányzattal.

1917 augusztus 5-én a nyizsnij-ljálini szervezetben létrejött a szakadás. Augusztus 11-én Vjatkában végleg kialakult a bolsevik szervezet. Ugyancsak augusztusban alakult ki az önálló bolsevik szervezet Nizsnaja-Szaldában és azután a mensevikek régi fészkében, Nizsnaja-Turában. Cseljabinszkban a bolsevikok szintén határozottan szakítottak a mensevikekkel. Végül Ufában is megtörtént a szakadás, az egyetlen urali városban, ahol még nagy egyesült szervezet működött.

A bolsivekok egyik főfeladata a szovjetek meghódítása volt. Egyik másik urali szovjet már keletkezésétől fogva bolsevik volt. Igy volt ez Nyevjánszkban, a szimszki és egyéb urali üzemekben is. Az 1917 júniusában lefolyt új választások nagyon megszilárditották a bolsevik befolyást a szovjetekben. A verchnyeufaleji szovjet újraválasztásánál a bolsevikok 103 hely közül 95-öt kaptak. A minyari szovjetbe kizárólag bolsevikok kerültek. Alapájevszkben a szovjetek kerületi kongresszusán a bolsevikok 34 mandátumból 20-at kaptak meg. Még az orenburgi kormányzóságban fekvő, kozák falvaktól körülvett Trojickban, egy kispolgári szteppevároskában is többségbe kerültek a bolsevikok a szovjetek választásánál.

Augusztusban már a mensevikek fellegvárában, Nyizsnij-Tagilban is arról beszéltek a munkások, hogy ki kell írni a helyi új szovjetválasztásokat.

— Túl sokáig nyomták a széket a küldöttek — mondották a munkások a szovjet mensevik tagjairól. — Ideje már, hogy felfrissítsük az állományt.

Augusztus elején újraválasztották a nyizsnij-tagili szovjetet. A végrehajtó bizottságba, amely mindeddig kizárólag mensevikekből és eszerekből állt, most öt bolsevik került és egy pártonkívüli. A népőrség parancsnokául bolsevikot választottak.

A bolsevikok óriási munkát végeztek a helyőrség katonái között. 1917 augusztus elsején lejárt a volt politikai foglyok hadmentességének ideje. A bolsevik bizottságok felszólították az összes párttagokat, akiknek a mentessége lejárt, hogy jelentkezzenek szolgálatra a katonai parancsnoknál. A parancsnok igyekezett rávenni a bolsevikokat, hogy álljanak el szándékuktól és elmagyarázta nekik, hogy mint szovjettagoknak, joguk van a további hadmentességre. De a bolsevikok beléptek a hadseregbe, katonai szervezeteket alakítottak, agitáltak az ezredekben.

Nőtt a bolsevikok befolyása a faluban is. A parasztok közötti agitációt főképpen a gyári kerületek körzetében folytatták. A városba utazó parasztok itt találkoztak a bolsevik agitátorokkal,akik igyekeztek megmagyarázni nekik pártjuk programját és leleplezték előttük az eszerek és burzsoá nacionalisták demagógiáját.

Az urali bolsevikok sikereinek fényes tanujele volt az urali szovjetek II. területi kongresszusa, mely 1917 augusztusában ült össze. A kongresszuson több mint félmillió szervezett munkás és katona volt képviselve. A kongresszus 140 küldöttjéből 77 bolsevik volt. A mensevikek a kongresszuson 23 helyet kaptak. A „baloldali" eszerek egy része a bolsevikokkal szavazott.

A kongresszus, amely augusztus 17-től 21-ig tartott, az összes kérdésekben bolsevik határozatokat fogadott el. A 11 tagú urali végrehajtó bizottságba 7 bolsevikot választott a kongresszus, míg az előző végrehajtó bizottságban csak egy bolsevik volt, 3 eszer és 2 mensevik.

J. M. Szverdlov

Az urali szovjetek II. területi kongresszusa határozatot fogadott el arról, hogy szeptember 1-én politikai sztrájkot rendez az ellenforradalmi offenzíva elleni tiltakozás jeléül.

„Ural proletárjai!

A mi sztrájkunk — fenyegető figyelmeztetés az ellenforradalom számára!..

A mi sztrájkunk az első lövés a proletariátus általános harcában a tőke ellen!" — jelentette ki a szovjetkongresszus Ural munkásaihoz, katonáihoz és parasztjaihoz intézett felhívásában.

A szovjetkongresszus felhívása az „Uralszkája Právda" c. bolsevik területi ujság külön mellékleteként jelent meg. Ezt a felhívást 25.000 példányban nyomtatták és küldték szét a gyárakba, üzemekbe, falvakba és tanyákra. A területi kongresszus küldöttei teletömték zsebüket a bolsevik ujság friss számaival és hazasiettek. Hazautaztak a gyárakba, kaszárnyákba és jelentéseket tartottak a kongresszusról.

Csak néhány gyárban, ahol még a mensevikek és eszerek voltak az urak, történtek próbálkozások a sztrájk meghiúsítására. A megalkuvó zlatouszti szovjet szótöbbséggel visszautasította a területi kongresszus határozatát és feleslegesnek jelentette ki a politikai sztrájkot. A sztrájk ellen felléptek a kormányzósági központ, Perm mensevikjei és eszerjei, akik többségben voltak a permi városi és a körzeti szovjetben, az úgynevezett „Ural-szovjetben".

De az urali munkások meghiúsították a politikai sztrájktörést. A motovilihai szovjetben, amely a Permi körzet legnagyobb szovjetje volt, a bolsevikokból és a „baloldali" eszerekből álló többség ezt a hatá-

rozatot hozta: „Nem vetjük magunkat alá az Ural-szovjet határozatának és részt veszünk a sztrájkban." A vas- és fémmunkások permi szakszervezetének küldött-gyűlésén elhatározták a sztrájkot.

Ahol a szovjetek ingadoztak, a munkások maguk követelték a területi kongresszus határozatainak végrehajtását.

A szeptember 1-i sztrájk egybeesett a Kornyilov-lázadással. Augusztus 28-án Jekaterinburgba érkezett a hír a tábornok ultimátumáról. A bolsevikok kezdeményezésére másnap tanácskozásra hívták össze a területi, körzeti, városi szovjetek és szakszervezetek, a bolsevik, eszer és mensevik párt bizottságainak képviselőit. A tanácskozáson nyilatkozatot fogadtak el, amely követelte, hogy a hatalmat a szovjetek vegyék kezükbe és engesztelhetetlen harcra szólított fel a kornyilovisták ellen. Az agrárkérdést illető szakaszokon kívül a nyilatkozat összes pontjait bolsevik formulázásban fogadták el. Ugyanakkor egy külön szervet alakítottak az ellenforradalom elleni harc céljából: „Az urali forradalmi demokrácia végrehajtó bizottságát." A bolsevikok külön kimondták, hogy a Kornyilov elleni harc nem jelenti számukra az ideiglenes kormány elleni harc abbahagyását.

De a bizottság nem igazolta a hozzáfűzött várakozást. A bolsevikok munkájuk súlypontját áthelyezték az üzemekbe és a szovjetekbe. A jekaterinburgi szovjet végrehajtó bizottsága a bolsevikok javaslatára külön politikai megbízottakat küldött a vasútra, a távíróközpontba, a póstára. Politikai megbízottakat jelöltek ki a helyőrség parancsnoka és az ideiglenes kormány kormánybiztosa mellé, azzal, hogy egyetlen rendeletet, egyetlen írást se továbbítsanak a szovjet tudomása nélkül. Ellenőrzés alá vették a telefonbeszélgetéseket is.

A Kornyilov-lázadással kapcsolatban a szeptember 1-i sztrájk különösen nagy politikai fontosságra tett szert. Ennek a sztrájknak meg kellett mutatnia, hogy a munkás Ural készen áll arra, hogy minden ellenforradalmi akciót visszaverjen.

Az operatív vezetést a bolsevik többségű területi végrehajtó bizottság vette át. A sztrájk régebbi jelszavait kiegészítették egy újabb jelszóval: „Aktív harc a felfegyverzett ellenforradalom ellen".

Szeptember 1-én reggel igen sok urali gyárban megállt a munka. A munkások csoportosan kimentek az uccára.

Az uszty-katavszki gyárban reggel 7 órakor abbahagyták a munkát. A gyűlésen mintegy 2000 munkás vett részt. Egyhangúan fogadták el a bolsevik határozatot.

Szervezetten folyt a sztrájk a munkás Ural központjában — Jekaterinburg városában is. Az „Uralszkij Rabócsij" („Urali munkás") c. ujság levelezője így írja le a napi eseményeket:

> „A város mintha kihalt volna. Megálltak az összes gyárak, üzemek, műhelyek. Az üzleteket becsukták. Számos kormány- és közhivatalban szintén szünetelt a munka (a városházán, az állami bankban, az adóhivatalban). Az uccákon teljes nyugalom volt".

A városokban vörösgárdista osztagok tartották fenn a rendet.

A tüntetésben aktív részt vettek a katonák és parasztok. Belebejben

a szeptember 1-i tüntetés legfőbb résztvevői a helyőrség katonái voltak. Menetoszlopokban, zászlókkal, énekelve vonultak a városon keresztül. Az Alapajevszki kerületben a hatalmas tömeggyűlésen résztvettek a környékbeli falvak parasztjai.

A sztrájkban a legszerényebb számítás szerint is legalább százezer urali proletár vett részt.

A kornyilovi kaland leverésének és a szeptemberi sztrájknak napjai a bolsevik szervezetek számára seregszemlét jelentettek. A gyártelepek uccáin ezrével vonultak fel a felfegyverzett munkások. Az üzemekben új vörösgárdista osztagokat alakítottak. Szeptember elején az Ural egyik legnagyobb üzemében, a liszvai üzemben gyűlés volt. 2000 munkás kijelentette:

„...a szabadságot, melyet kivívtunk, utolsó csepp vérünkkel is megvédjük. Követeljük ebből a célból minden munkás felfegyverzését..."

A liszvai proletárok szava az Ural összes munkásainak szava volt. „Követeljük a Vörös Gárda azonnali megszervezését!" — többnyire ezekkel a szavakkal fejezték be határozataikat a munkások.

Az urali munkásoknak még az 1905-ös évből nagy tapasztalatuk volt a harci osztagok szervezésében. A februári burzsoá-demokratikus forradalom után sok üzemben szerveztek munkásosztagokat. Az első osztagokba főképpen azok a régi illegális bolsevikok és pártonkívüli munkások léptek be, akik résztvettek az 1905-ös forradalomban.

Néha sikerült szervezetten fegyvert szerezni. A forradalom első napjaiban a munkások például lefegyverezték a rendőrséget, a csendőrséget és az erdőőrséget. Előfordult az is, hogy a gyárak vezetőségétől kobozták el a fegyvereket. Néha sikerült nemcsak puskát, hanem gépfegyvert is szerezni, sőt háromhüvelykes ágyúkat is. Mindenki szerzett, amit tudott. Nemcsak lőfegyverrel látták el magukat, hanem egyéb fegyverrel is: gyakran a munkások az éjszakai munkaidőben titokban tőröket és kardokat kovácsoltak maguknak.

Júliusban Cseljabinszkban megalakult a Vörös Gárda. A város összes nagyüzemeiben, különösen a vasúton és a Sztoll-gyárban, felfegyverzett munkásosztagok jelentek meg.

A gyárakat, üzemeket, pályaudvarokat, középületeket, vörösgárdista osztagok őrizték és azok tartották fenn a közrendet. Azokban a kerületekben, ahol sok volt az eszer és mensevik, vörösgárdisták vigyáztak a bolsevik agitátorokra.

A Vörös Gárda kipróbált, tapasztalt, a forradalomhoz hű proletárokból, főképpen a bolsevik párt tagjaiból állt. Új vörösgárdistákat nagy körültekintéssel vettek fel. Maguk a munkások gondosan megvizsgáltak minden jövendőbeli vörösgárdistát.

A vörösgárdista osztag rendesen néhány tucat emberből állt, vagyis az illető gyár munkásainak viszonylag kis százalékából. De az osztag kialakításában részt vett a munkások többsége. A Perm közelében levő Motovilihai gyárban például a műhely munkásai minden 25 ember közül kiválasztottak egyet, a legmegbízhatóbbat és legtapasztaltabbat és felmen-

tették a munka alól, mert azt tartották, hogy a vörösgárdista nem képes egyidőben kéthelyütt, a gyárban is, a csapatban is szolgálni. A 25 ember pedig, aki a vörösgárdistát választotta, a saját béréből adott össze annyit, amennyit az eddig átlag megkeresett s ezt az összeget a vörösgárdista rendelkezésére bocsátotta.

A Kornyilov-felkelés és a szeptember 1-i egyöntetű sztrájk után a bolsevikok új sikereket arattak a megalkuvók elleni harcban. Szeptember 20-án az uszty-katavszki eszer szervezet végrehajtó bizottsága bejelentette tagjainak a szervezet feloszlatását. Az eszerek „öngyilkosságot" követtek el, mert elvesztették befolyásukat a munkásokra. Nekrológ helyett a „Vperjod" c. ujságban egy kis cikkecske jelent meg „Egy helyi eszer" aláírással. Miután a szerző elmondta az eszer-szervezet történetét, sírfelirathoz hasonló következtetéssel fejezte be cikkét.

„Ez az eredménye az elvtelen eszer-taktikának".

A bolsevikok csapásai alatt szétfoszlott a zlatouszti eszer szervezet is, melynek 1917 nyarán mintegy 3000 tagja volt. Az azelőtt nagyméretű szervezetből csak egy maroknyi csapat maradt. Szeptemberben az eszerek gyűléseit csak 150—200 ember látogatta.

Hogy a bolsevikok agitációja milyen mélyen behatolt a tömegekbe, azt mutatja a Bjelorecki üzem. Ez az üzem volt a Dél-Ural legnagyobb és politikai tekintetben legelmaradottabb üzeme. A vadonban, magas hegyektől környezve, távol a vasútvonaltól, távol a nagy központoktól 13.000 munkás élt. Maga az üzem azonban a Bjeloreck-Komarovo körzet központja volt és még 11 gyár volt befolyása alatt. Itt mindegyik munkásnak megvolt a maga kis földje, házacskája, gazdasága. Az üzem munkásainak alig volt fogalmuk a politikai pártokról és az osztályharcról. Kultúrszínvonaluk rendkívül alacsony volt. Ujságokra a munkások jóformán egyáltalán nem fizettek elő. 1917 augusztusában sok házban még a cár képe függött a falon. A politikai nemtörődömség és nyárspolgári poshadás e rothadt talaján buján virágzott az eszerek burjánja.

Az eszerek keményen a kezükben tartották a szovjetet, amelynek semmi köze sem volt a forradalomhoz. A júliusi napok után határozatot hozott, melyben kifejezte teljes bizalmát az ideiglenes kormány iránt, követelte, hogy a bolsevikokkal általában könyörtelenül bánjanak el és az összes helyi bolsevikokat tartóztassák le. Július 9-én és 10-én volt a gyűlés. A gyűlésen az eszerek elfogadtatták mindezeket a javaslatokat.

Ilyen nehéz viszonyok között dolgozott a Bjelorecki üzemben P. V. Tocsisszkij, régi bolsevik, aki forradalmi munkáját már a mult század nyolcvanas éveiben kezdte és Moszkvában tevékenyen részt vett az 1905-ös forradalomban. Tocsisszkij 1916-ban száműzetésből érkezett a bjelorecki gyárba és megteremtette a bolsevik szervezet magvát. De a csoport, az eszerek nyomására és a gyárigazgatóság fenyegetésének hatása alatt, szétesett. Tocsisszkij elvtárs, a bátor, kemény, meggyőződéses bolsevik, minden üldöztetés és fenyegetés ellenére folytatta munkáját. Tocsisszkijt nem engedték szóhoz jutni a gyűléseken, lelökték a szószékről, halállal fenyegették, de ő tovább is magyarázta a munkásoknak a bolsevik jelsza-

vakat. Makacsul, lépésről-lépésre vívták ki maguknak a bolsevikok új pozicióikat. Többségbe kerültek a vas- és fémmunkások szakszervezetében, megszervezték a munkásellenőrzés tanácsát. Október elején Bjeloreckben 51 bolsevik volt. Az eszerek szervezetében akkor még 2000-re rúgott a tagok száma, de már kezdődött náluk a bomlás. Az eszer munkások mind gyakrabban és gyakrabban léptek fel saját bizottságuk ellen. A bolsevikok magukkal ragadták a munkásokat.

A. A. Zsdánov

Jekaterinburgban a Verchiszetszkij-üzemben az eszer szervezet vezetősége, hogy megőrizze befolyását a munkások között, a „maximalista" nevet vette fel. De a munkás-eszerek ezt a maguk módja szerint értették:

„...eleget bolondítottak — mondották — hét hónapig csaptak be bennünket. Odáig fajult a dolog, hogy nem mernek a munkások szemébe nézni. Most már «maximalisták» lettek..."

Jekaterinburgon kívül a Permi kormányzóságnak egyetlen kerületi központja volt, ahol erős bolsevik szervezet működött, Sadrinszk városa. A helyi bolsevik szervezet bölcsője a 139. tartalék-gyalogezred volt. Ebben az ezredben a bolsevik A. A. Zsdánov zászlós működött. Zsdánov agitációjának hatása alatt 1917 derekán egy kis bolsevik katonacsoport alakult az ezredben.

Augusztus 30-án jött létre az ezredbeli bolsevikok első szervező ülése. Itt született a sadrinszki szervezet bolsevik bizottsága, melynek elnökéül Zsdánovot választották.

Ettől fogva a 139. ezred bolsevik csoportja rendszeres munkát fejtett ki a munkások és katonák között. Zsdánov elvtárs gyakran járt a Butakov Testvérek textilmunkásainál. A szervezetbe rövidesen takácsmunkások és helyi vasutasok is léptek be. A bolsevik befolyás fokozatosan behatolt a faluba. A Sadrinszki kerület számos járásában bolsevik bizottságok alakultak.

Propagandisták és agitátorok szinte egyáltalán nem voltak. Sadrinszkban egy meglehetősen erős eszer szervezet működött. De a sadrinszki bolsevikok Zsdánov elvtárs vezetése alatt gyorsan véget vetettek a helyi eszerek tömegbefolyásának. Az eszerek rövid idő alatt minden befolyásukat elvesztették, nemcsak a szovjet munkás- és katonaszekciójában, hanem a parasztszekcióban is.

Októberben Sadrinszk bolsevik szervezetének száznál több tagja volt.

Nem csekély segítséget nyujtott a bolsevik pártnak az ifjúság. Még 1917 áprilisában megszervezték „az OSzDMP(b) jekaterinburgi bizottsága mellett dolgozó ifjúsági szervezetet". Eleinte főkép a tanulóifjúság lépett be a szervezetbe. De a bolsevikok nemsokára kipótolták ezt a hiányt. Augusztusban Jekaterinburgban összehívták a városi munkásifjúságot. A gyűlés elhatározta, hogy megalapítja a „III. Internacionáléról elnevezett szocialista ifjúsági szövetséget". A szövetség tagjai augusztus 31-én tartották szervező ülésüket. Szervezeti szabályzatot fogadtak el, bizottságot választottak. Szeptemberben sejtek alakultak az üzemekben.

1917 július 27-én folyt le a szocialista ifjúság minyári egyesületének első gyűlése. Augusztus 10-én megalakították az ifjúsági szövetséget Cseljabinszkban, augusztus közepén pedig létrejött a permi szervezet. A szövetség bolsevik szellemben nevelte a munkásifjúságot. A fiatalok bolsevik ujságokat árusítottak, röpiratokat terjesztettek, összekötő szolgálatot végeztek. Ez szerény, sokszor észrevétlen munka volt, de rendkívül fontos. A bolsevik bizottságnak nem álltak rendelkezésére ujságok, telefon nem volt, az élet pedig viharosan haladt előre. Néha ugyanaznap két gyűlést is össze kellett hívni. Az ifjak egyik gyárból a másikba rohantak, hordták szét a meghívókat. A szövetség a gyárakban és falvakban agitátorcsoportokat létesített, irodalmi estéket rendezett, pénzt gyüjtött a párt számára. Jekaterinburgban októberig 500-ra nőtt a szövetség tagjainak száma, a minyári gyárban 118, a nyevjánszki gyárban 350, a verhnyeturinszki gyárban 120 tagja volt a szövetségnek stb. A bolsevikoknak a „munkásifjúság szocialista szövetsége" szervezett és tevékeny segítséget nyujtott.

Október elején lefolyt a bolsevikok vjatka-kormányzósági, ufa-kormányzósági és perm-körzeti konferenciája, október 10-én pedig megnyílt Jekaterinburgban a bolsevikok kormányzósági konferenciája. A pártkonferenciák megmutatták, hogy az urali szervezet, mely soraiban több mint 30.000 bolsevikot számlált, készenlétben van a Központi Bizottság direktíváinak végrehajtására.

A körzeti szovjetkongresszusok a „Harc előtti hadiszemle" jelszavának jegyében folytak.

Az Uralnak a II. összoroszországi szovjetkongresszusra megválasztott küldöttei azzal a tudattal utaztak el, hogy a főváros uccáin a fegyveres felkelésben fognak résztvenni.

7

SZIBÉRIÁBAN

Az ellenforradalom Szibériában gyüjtötte erőit. A nemzetközi imperializmus Szibérián keresztül szabadon hatolhatott be az országba, az oroszországi burzsoázia és földbirtokosok segítségére. Szibéria szallította a gabonát az ország központjába. A bolsevikok Központi Bizottságának számításában Szibéria ezért nagy szerepet játszott.

Nem volt könnyű a munka Szibériában. A legjobb bolsevik erőket, akiket ide száműzött a cárizmus, a forradalom után visszahívták Petrográdba és más központokba. A helyi erőkre kellett támaszkodni, azokat kellett megszilárdítani, tömöríteni a bolsevikok Központi Bizottságának vonala körül.

Szverdlov, aki 1917 március 20-án a jeniszejszki száműzetésből tért vissza európai Oroszországba, Krasznojárszkban azt javasolta, hogy egyesítsék az egész kerület és utána egész Szibéria bolsevik erőit. Elhatározták, hogy megalakítják a bolsevik vezető központot, az OSzD(b)MP kerületi irodáját.

Április elején Krasznojarszk, Acsinszk, Kanszk, Jeniszejszk bolsevik csoportjai értekezletet tartottak. Az értekezlet a krasznojárszki kerületi iroda elé azt a feladatot tűzte, hogy lépjen kapcsolatba a szibériai bolsevikokkal, és üdvözletet küldött a párt Központi Bizottságának. Április 13-án J. D. Sztászova aláírásával válasz érkezett a Központi Bizottságtól: „Üdvözöljük kezdeményezésteket, az iroda szervezését megerősítjük..."

Májusban a krasznojarszki bolsevikok kiléptek az egyesült szociáldemokrata szervezetből. Júliusban kiléptek a szervezetből az internacionalista szociáldemokraták is és a bolsevikokhoz csatlakoztak.

A krasznojárszki proletariátus soraiban a bolsevikoknak igen nagy befolyásuk volt. Krasznojárszk városában jelent meg a vidék egyetlen bolsevik ujságja a „Szibirszkaja Právda" („Szibériai Igazság"). A szovjet lapja, a „Krasznojárszkij Rabócsij" („Krasznojarszki Munkás") bolsevik befolyás alatt állt. A szovjetben 180 bolsevik, 2—3 mensevik és körülbelül 40 eszer volt.

Augusztusban Krasznojárszkban megnyílt a középszibériai területi pártkonferencia, melyen mintegy 5000 bolsevik volt képviselve. A konferencia üdvözletet küldött a párt VI. kongresszusának.

A párt összmunkájának vezetésére megalakították a középszibériai területi irodát. A Központi Bizottság felszólította az irodát, hogy sürgősen járjon el a következő direktíva alapján: a bolsevikoknek ki kell lépniök Tomszk, Barnaul, Novo-Nikolájevszk és Omszk egyesült szociáldemokrata szervezeteiből.

A középszibériai területi pártkonferencia befejezése után a krasznojárszki bolsevikok beutazták Szibériát. Előadásokat, referátumokat tartottak a munkás- és párttaggyűléseken, új pártszervezeteket létesítettek.

A krasznojarszki szervezet egyik aktív tagja, a bolsevik J. J. Bográd, Nyugat-Szibéria munkáskerületeibe utazott.

Tomszk Nyugat-Szibéria első városai közé tartozott, ahol az egyesült szervezetben szakadásra került a sor. Szeptember 1-én, mihelyt a Kornyilovlázadás részleteiről tudomást szereztek, Tomszkban gyűlésre hívták össze a szociáldemokrata szervezet összes tagjait. A gyűlés azt határozta, hogy a szovjeteknek azonnal át kell venniök a hatalmat.

Másnap a munkás- és katonatanács és a központi szakszervezeti tanács közös ülésén követelték, hogy a hatalom menjen át a forradalmi demokrácia kezébe, amelyet a szovjetek képviselnek.

A nagyszámú tomszki helyőrség katonái gyűléseket tartottak, amelyeken bolsevikok és velük rokonszenvező szónokok szólaltak fel. És a katonák majdnem mindenütt határozatokat hoztak, amelyekben azt követelték, hogy „minden hatalmat adjanak át a katona-, munkás- és paraszttanácsok központi kongresszusának".

Szeptember 6-án a szociáldemokrata szervezet gyűlésén jelentést tettek a krasznojárszki területi konferenciáról. Viharos vita után (58 a határozatra szavazott, 9 ellene, 9 tartózkodott a szavazástól) elhatározták, hogy:

> „A gyűlés magáévá teszi a középszibériai konferencia határozatát, belép az OSzD(bolsevik)MP soraiba és kijelenti, hogy a pártkongresszusok és a vezető intézmények határozatai kötelezőek azokra nézve, akik a jelen határozat meghozatala után megmaradtak a szervezet tagjainak".

Szeptember 9-én Tomszkban összeült a bolsevikok kormányzósági konferenciája.

A szudzsenkai és anzserkai tárnák, Kemerovo és Tajga állomás delegátusai elmondották, hogy a munkástömegek között erősödött a bolsevikok befolyása. A munkások teljes egészében magukévá teszik a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszót.

A konferencia a bolsevikok Központi Bizottságának és a párt központi lapjának a következő táviratot küldte:

> „A tomszki kormányzósági konferencia a pártszervezetek két és félezer munkástagja nevében elhatározta, hogy pártközpontjaként a Központi Bizottságot ismeri el és direktíváit magára nézve kötelezőeknek tekinti. Hisszük, hogy a győzelmes proletariátus rövidesen visszakapja becsületes és hű vezéreit — Lenin elvtársat és a többieket."

Néhány nappal a kormányzósági konferencia után szakadás állt be a novo-nikolajevszki pártszervezetben. A többség — 85 szavazattal 22 ellen — elhatározta, hogy a bolsevikok plattformjához csatlakozik.

A mensevik egységpártiakkal való szakítás emelte a tomszki kormányzóságban a bolsevikok tekintélyét. Ezt világosan megmutatta a paraszttanácsok kormányzósági kongresszusa, amely szeptember közepén Tomszkban nyílt meg. A kongresszuson körülbelül 200 küldött volt jelen. A jobboldali eszerek vezettek. De a vezetés a kongresszus folyamán átment az internacionalista eszerek és a bolsevikok kezébe.

A politikai helyzetről Liszijenko internacionalista eszer referált. Utána a bolsevik N.N. Jakovlev, a proletárdiktatúra szibériai harcosainak egyik legkíválóbbja szólalt fel.

Jakovlev 1905-ben lépett be a bolsevikok pártjába,amikor a moszkvai egyetemen tanult. Munkáját időközönként letartóztatás, börtön, sarkvidéki száműzetés és emigráció szakította félbe. A száműzetésből többször megszökött. Külföldön egy egész éven át dolgozott egy rézöntődében és megtanulta az öntést.

1916-ban Jakovlevet besorozták. A forradalom alatt a tomszki katonatanács elnökségébe választották. 1918-ban agyonlőtték a kolcsakisták.

A paraszttanácsok tomszki kongresszusán Jakovlev beszédének nagy sikere volt. Hosszantartó, viharos taps követte felszólalását.

A bolsevikok és az internacionalista eszerek határozatai közt egy pontban volt eltérés: a földkérdésben. Az eszerek határozati javaslatát fogadták ugyan el, de a bolsevikok határozatára is 60-an szavaztak.

N. N. Jakovlev

A tomszki bolsevikok új győzelmet arattak a munkás- és a katonatanács közös ülésén. A politikai helyzetről ismét Jakovlev tett jelentést. Elhatározták, hogy a munkástanácsot egyesítik a katonatanáccsal.

A szovjet határozatot hozott, amelyben követelte hogy „a munkás-, katona- és paraszttanácsok kongresszusát azonnal összehívják, hogy az új központi végrehajtó bizottságot válasszon és kidolgozza a forradalmi taktikát...“

Október 7-én megalakították az egyesült munkás- és katonaküldöttek tanácselnökségét. Az elnök N.N. Jakovlev lett. Ugyanezen az ülésen két bolsevik delegátust választottak a II. összoroszországi szovjetkongresszusra.

Az október 1-i tomszki városi dumaválasztások megmutatták, mennyire megnőtt a bolsevikok befolyása, akik a városi duma legerősebb frakciójává lettek. A bolsevik frakciónak 34 tagja volt, míg az eszereket 24, a mensevikeket pedig mindössze 6 küldött képviselte.

Omszkban makacsabbul és hosszabb ideig tartották magukat az egyesült szervezetek, mint bárhol másutt Szibériában. Az omszki bolsevikok főképpen a vasutasok, vasmunkások és a helyőrségi katonák között dolgoztak. Az agitátorok között kivált a 19 éves Lobkov.

Z. Lobkov rövid és tartalmas életét 1919 májusában fejezte be. Cseljabinszkban, mint az illegális bolsevik szervezet tagját letartóztatták és Kolcsák titkos rendőrsége halálra kínozta.

Lobkovnak igen nagy befolyása volt a munkás- és katonatömegekre. Ez az omszki szovjet munkájában is érezhető volt.

Szeptember 16-án az omszki szovjet határozatot hozott, amelyben követelte a II. összoroszországi szovjetkongresszus azonnali összehívását. Ugyanekkor megalakították a Vörös Munkásgárdát.

A bolsevikok már májusban, a szociáldemokrata szervezet közgyűlésén felvetették az omszki munkások felfegyverzésének kérdését. A mensevikek akkor a bolsevikok javaslata ellen léptek fel, melyet a "leninista-blanquista áramlat visszhangjá"-nak neveztek. A bolsevikok azonban, minden ellenállás ellenére, hozzáfogtak a fegyveres alakulatok szervezéséhez.

Omszkban munkásokból és parasztokból álló osztagok létesültek,melyeket a frontról hazajött katonák képeztek ki. Ezeknek az osztagoknak egyik szervezője volt Lobkov.

Október 12-én folyt le az omszki egyesült szociáldemokrata szervezet ülése. 366 küldött gyűlt össze. Egy internacionalista mensevik elnökölt. Napirenden az alkotmányozó nemzetgyűlési választások kérdése volt. De ez a kérdés teljes egészében összefüggött azzal a kérdéssel, hogy az omszki szervezet melyik pártközpontnak — a bolsevik vagy a mensevik pártközpontnak — veti alá magát.

A bolsevikok azt javasolták, hogy az omszki szervezet vezető központjaként a bolsevik párt Központi Bizottságát ismerje el. 256-an szavaztak erre a javaslatra. Szakadásra került a sor.

Az elnök letette mandátumát, távozott és magával vitte az internacionalista mensevikeket. Az új, most már tisztán bolsevik gyűlés elnökéül Lobkovot választották. A gyűlés elhatározta, hogy a szervezet az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon önálló listával fog fellépni.

Majdnem ugyanabban az időben kiléptek az egyesült szervezetből a keletszibériai központ, Irkutszk bolsevikjai. Az egyesült szervezetekben nem tudták befolyásuk alatt tartani a nagyszámú helyőrséget. Külön munkástanács és külön katonatanács volt. Proletárbefolyás híján a katonák magukra voltak hagyva.

A bolsevikok Központi Bizottsága elküldte képviselőjét Irkutszkba azzal a külön megbízással, hogy segítségére legyen az irkutszki bolsevikoknak az önálló szervezet létesítése és a munkás- és a katonatanács egyesítése körül.

Irkutszkban, mint Omszkban is, a szociáldemokrata szervezet szakadása attól a perctől kezdődött, amikor az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokra való jelöléseket vitatták. N.A. Gavrilov javaslatára a bolsevikok elhatározták, hogy önálló listával lépnek fel.

Nikoláj Andrejevics Gavrilov paraszti környezetből került ki és hivatására nézve falusi tanító volt. Először 1906-ban tartóztatták le egy csomag forradalmi írás szállítása közben. Börtön, kényszermunka, később pedig életfogytiglani száműzetés az irkutszki kormányzóságba — ez volt Gavrilov életének útja.

A forradalom után Gavrilov belépett az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt irkutszki egyesült szervezetébe. Gavrilovot 1919-ben az ellenforradalmárok halálra kínozták.

Ada Lebegyeva beszédet mond egy katonagyülésen 1917-ben.

A. J. Kulikov rajza

Október 4-én a szociáldemokrata szervezet kormányzósági bizottságának ülésén Gavrilov elvtárs azt követelte, hogy szaporítsák az alkotmányozó nemzetgyűlés listáján a bolsevik jelöltek számát, mert a városban a bolsevikoknak volt a legnagyobb befolyásuk.

A kormányzósági bizottság erre nem volt hajlandó. „Dezorganizálónak és önkényesnek" bélyegezte Gavrilov és a többi bolsevik fellépését.

Ez a konfliktus szolgált alapul az irkutszki szociáldemokrata szervezet szakadására. A bolsevikok kiléptek az egyesült szervezetből.

Éppen akkor, amikor a szakadás történt, Krasznojárszkból egy csoport bolsevik érkezett Irkutszkba.

Október 19-én megjelent a „Rabócsaja Szibir" („Munkás Szibéria") c. bolsevik folyóirat I. száma.

A bolsevikok városi bizottsága, az újonnan érkezett krasznojárszkiakkal együtt, kidolgozta a katonai szervezet alakításának és az új szovjetválasztásoknak tervét.

Ugyane napokban közgyűlést rendeztek a bolsevikok. Mintegy ezer munkás és katona jelent meg. A vasutas iskola helyisége zsúfolva volt. A politikai helyzetről az irkutszki pártbizottság tagjai és a szovjetkongresszus delegátusa ireferáltak. A gyűlésen megállapították a bolsevikok fela-

datait és taktikáját az Irkutszk és a környező kerületek tömegeinek meghódításáért való harcban.

Október 15-én az irkutszki bolsevikok kezdeményezésére 3000 főből álló katonatömeg gyűlt össze a Tihvinszki téren.

A gyűlésen az össz-szibériai kongresszus bolsevik delegátusai szólaltak fel. Őket támogatta Ada Lebegyeva, a maximalisták női küldötte. Érdekes volt hallgatni ennek az életvidám és fiús kis asszonynak erélyes és erőteljes beszédét. Ada Lebegyeva szenvedélyesen és egyszerű szavakkal magyarázta a katonáknak a jelszavakat, melyeket Lenin dobott a tömegekbe.

Ada Lebegyeva helyi lakós volt, egy száműzött lengyel és egy szibériai asszony leánya, aki már gyerekkorában magába szívta a cárizmus elleni gyűlöletet. Eleinte eszer volt, később csatlakozott a bolsevikokhoz. 1917 májusában Krasznojárszkban megalapította a jobboldali eszerektől független, különálló „baloldali" eszer csoportot, melyet rajta kívül N. Mazurin és Szergej Lázó vezettek; az utóbbi rövid idő mulva a bolsevikokhoz csatlakozott.

Ada Lebegyeva felszólalt az eszerek petrográdi kongresszusán és a jobboldali eszerek elleni bátor fellépésével bámulatba ejtette Bresko-Breskovszkáját, az öreg narodnyiknőt.

Ada Lebegyeva a fehérgárdista kozákok áldozata lett. 1918-ban Krasznojárszk közelében meggyilkolták.

A gyűlésen felszólaltak a bolsevikok irkutszki katonai szervezetének képviselői is.

A gyűlés tapsvihar közepette fogadta el a bolsevikok határozati javaslatát. Az irkutszki helyőrség katonái követelték, hogy minden hatalom a szovjetek kezébe menjen át és fegyveres támogatásukat igérték.

A mensevikek és eszerek teljes kudarcot vallottak az ideiglenes kormányt támogató javaslatukkal.

Ezután a gyűlés után az egész városban egymást követték a munkások, katonák tömeggyűlései, amelyeken a tömegeknél népszerű bolsevikok szólaltak fel.

Az összes gyűléseken határozatokat fogadtak el, melyekben azt követelték, hogy a hatalmat a szovjetek vegyék kezükbe, és bizalmatlanságukat fejezték ki a Kerenszkij-kormánnyal szemben.

A helyi megalkuvó ujságok kampányt indítottak a „krasznojárszki vendégszereplők" ellen, de a sajtórágalomnak nem volt semmi hatása. A munkások és katonák tömege mindjobban balra tolódott.

Irkutszkban október 10-én megnyílt a keletszibériai szovjetkongresszus. Itt még mindég az eszerek és mensevikek voltak többségben, 115 delegátus között csak 32 volt bolsevik és 15 „baloldali" eszer.

Krasznojárszk, Kanszk és más keletszibériai városokban a bolsevik szervezetek elhatározták, hogy résztvesznek a kongresszuson azért, hogy a kongresszust, a szovjetek össz-szibériai kongresszusa előtt, mint szervező központot és mint szószéket használják fel, a megalkuvók leleplezésére.

Már a kongresszus megnyitása után érezhető volt a rendkivül feszült hangulat. Az összecsapás elkerülhetetlen volt és be is következett, amikor a szovjetek körzeti irodájának beszámolójáról folyt a vita.

A bolsevikok kijelentették, hogy a körzeti iroda nem volt a forradalmi hatalom szerve, hogy az ideiglenes kormány pórázán haladt. Az ellenséges politikai vonalat szigorúan elítélő határozatot javasoltak. Ezzel ellentétben a kongresszus megalkuvó többsége bizalmát fejezte ki az irodával szemben.

Még viharosabb vitákra került a sor, amikor a politikai helyzetet vitatták. A bolsevik frakció nevében Valentin Jakovlev, a krasznojarszki szovjet delegátusa, nagy beszédet mondott. Könnyen elintézte a jobboldali eszer Timoféjevet, aki kijelentette, hogy a hatalom nem mehet át a szovjetek kezébe, mert azoknak nincs elég művelt emberük.

Jakovlev azzal vádolta a jobboldali eszereket, hogy a burzsoáziával léptek szövetségre és rámutatva arra, hogy hova vezet ez a szövetség, élesen odavetette:

— Kornyilov mögött Szavinkov rejtőzik.

Beszédét ezzel a váddal fejezte be:

— Eláruljátok a forradalmat!

A politikai helyzetről szóló határozatot már a bolsevikok és a „baloldali" eszerek részvétele nélkül fogadták el, akik a jobboldali eszerek bolsevikellenes sértő kirohanásai után kivonultak a kongresszusról.

Néhány nappal a keletszibériai szovjetkongresszus után kellett megnyílnia a szibériai szovjetek első kongresszusának.

A bolsevik delegátusok tanácskozásán, melyet még a kongresszus megnyitása előtt hívtak össze, előzetesen meghallgatták a jelentéseket. A kongresszus napirendjén álló összes kérdésekben megerősítették a téziseket és határozati javaslatokat. A delegátusok elhatározták, hogy megszervezik a szibériai szovjetek központi végrehajtó bizottságát és megegyeztek a jelöltekben.

Az I. össz-szibériai szovjetkongresszus október 16-án este 7 órakor nyílt meg a katonai térképintézet termében. A delegátusok már október 12—13-tól fogva gyülekeztek Irkutszkban. 69 szibériai szovjet képviselői érkeztek be: Vladivosztok, Tjumen, Harbin (a kínai-keleti vasút körzete), a Jakut terület, Habarovszk, Tajga küldöttei. Összesen 184 delegátus gyűlt össze, köztük 65 bolsevik. A „baloldali" eszerek 35-en voltak. Tehát 100 delegátus állt szovjetalapon.

A mensevikek és eszerek már jóval a kongresszus előtt tudták, hogy a szibériai szovjetek túlnyomó része amellett foglalt állást, hogy a szovjetek ragadják meg a hatalmat, és hogy a kongresszuson a bolsevikok pártja győzhet.

A megalkuvók sürgölődtek, erősítést kerestek. Irkutszkból csak úgy repültek a kérések Kirenszk, Bodajbo és Jakutszk szervezeteihez, hogy az „övéiknek", a megalkuvóknak adják a mandátumot a kongresszusra.

Az eszerek azt tűzték ki feladatukul, hogy meghiúsítják a kongresszus munkáját. Az első ürügy erre az volt, hogy a kongresszus elnökéül egy bolsevikot jelöltek.

Nagy vita támadt, végül szavazásra tették fel a kérdést. A szibériai szovjetek I. kongresszusának elnökéül mégis bolsevikot választottak, 86 szavazattal 32 ellen; 9-en tartózkodtak a szavazástól.

Megkezdődött a vita a napirend első pontjáról: a politikai helyzetről, a szovjetek taktikájáról, a forradalom és az ország védelméről.

A jobboldali eszerek kijelentették, hogy az összes kérdéseket felfüggesztik az alkotmányozó nemzetgyűlésig, a mensevikek pedig szokás szerint a forradalmi demokrácia egyesítéséről kezdtek fecsegni. A bolsevikok és a „baloldali" eszerek követelték, hogy minden hatalom a szovjetek kezébe menjen át.

Kitünő beszédet mondott Szergej Lázó, a proletárdiktatúra egyik legjobb harcosa Távolkeleten. Szergej Georgijevics Lázó a polgárháború alatt a keletszibériai tajgában tanyázó partizánok vezére volt s a bátorság, találékonyság és a forradalmi önfeláldozás csodáit művelte. Lázó borzalmas halállal halt meg. 1920 áprilisában elfogták a japánok és egy gőzkazánban elevenen elégették.

A kongresszuson Lázó lángolóan és meggyőzően beszélt:

— A szervezetlen tömegeket csak akkor irányíthatjuk egy mederbe, ha minden hatalom a szovjetek kezében van. Mi egyáltalán nem állítjuk szembe a szovjetek hatalmát az alkotmányozó nemzetgyűléssel, de nem vagyunk meggyőződve arról, hogy elérünk-e az alkotmányozó nemzetgyűlésig, ha a szovjetek előzetesen nem ragadják meg a hatalmat.

A kongresszus kétnapi vita után határozat hozatalára tért át, melynek a szibériai szovjetek politikai és taktikai vonalát kellett megállapítania. A határozati javaslatot a bolsevikok terjesztették be a „baloldali" eszerek támogatásával.

> „A burzsoáziával való bárminő alkut — mondotta a határozat — a leghatározottabban el kell vetni, az összoroszországi szovjetkongresszusnak pedig meg kell ragadnia a hatalmat. A hatalomért való harcban a szibériai szovjetek az összoroszországi kongresszust tettekkel fogják támogatni".

A javaslatot 93 szavazattal 68 ellen elfogadták alapul.

A jobboldali eszerek újra kísérletet tesznek a kongresszus meghiúsítására. Tiltakoznak a határozat egyik része ellen. Véleményük szerint az összehivandó kongresszus nem nevezhető a munkás-, katona- és parasztttanácsok összoroszországi kongresszusának; el kell hagyni a „parasztt" szót, mert a parasztküldöttek szovjetje, amelyet Avkszentyev vezet, nem hajlandó részt venni az összoroszországi szovjetkongresszus munkálataiban.

De a jobboldali eszerek javaslata megbukik és a határozatot helyesbítés nélkül fogadják el. A padokban nagy a lárma. Felugrálnak az úgynevezett „parasztok" képviselői — akiknek nagyobb részéről elsö pillantásra kiderül, hogy helyi lakós.

— Elhagyjuk a termet — jelentik ki a „parasztok", nem vagyunk hajlandók a parasztttanácsok központi végrehajtó bizottságának határozata ellen cselekedni.

És a jobboldali eszerek már vetik fel a kérdést: nevezheti-e magát a jelen kongresszus parasztküldöttek kongresszusának is?

A mandátum-ellenőrző bizottság megállapítja, hogy a kongresszusnak minden joga megvan arra, hogy munkás-, katona- és parasztttanácsok kon-

gresszusának nevezze magát, mert hiszen a kongresszuson épúgy képviselve vannak a külön paraszttanácsok, mint az egyesült munkás-, katona- és paraszttanácsok.

De az eszerek nem nyugodnak meg. Demagóg módra kijelentik, hogy a kongresszus összetétele meg van hamisítva. Túlsok a munkásküldött, míg a parasztságot nagyrészt a helyi helyőrségek katonái képviselik. De a kongresszus nem fogadja el ezt a nyilatkozatot. Az eszerek nagy lármával elhagyják helyeiket, az elnökség asztalára dobják mandátumaikat és távoznak a teremből. Az ülés nélkülük folyik tovább.

A delegátusok sürgetik a tanácskozás befejezését, hogy minél gyorsabban hazatérhessenek és folytathassák a harcot a szovjethatalomért.

Október 23-án megválasztották a szibériai szovjetek I. központi végrehajtó bizottságát (Centroszibir).

Szibéria a II. összoroszországi szovjetkongresszusra 14 delegátust küldött, köztük 6 bolsevikot, 1 „baloldali" eszert és 1 internacionalista szociáldemokratát.

Szibéria mind a hét városának képviselői, Omszk kivételével, a szovjethatalom mellett foglaltak állást. Csak az omszki szovjet volt amellett, hogy a hatalom „a demokrácia kezébe menjen át".

Szibériában a felkelés szervezésének időszaka, a többi területhez képest, visszamaradt. Ott még erős volt a megalkuvók befolyása. A bolsevikok nem szakítottak egycsapásra a mensevik egységpártiakkal.

De a bolsevikok a Központi Bizottság vezetése alatt itt is jóvátették a soraikban elkövetett hibákat, szétverték a megalkuvókat és októberre megteremtették a nagy proletárforradalom hatalmas tartalékhadseregét.

8

A SZOVJETHATALOMÉRT VÍVOTT HARC NEHÉZSÉGEI A NEMZETISÉGI VIDÉKEKEN ÉS AZ ORSZÁG HATÁRVIDÉKEIN

„A központban kitört forradalom — írta Sztálin — nem maradhatott sokáig a központi terület szűk határai között. Miután a központban győzött, feltétlenül ki kellett terjednie a határvidékekre is. És valóban, az északról jövő forradalmi hullám már a forradalom első napjaiban elöntötte egész Oroszországot és egyik határvidékről a másikra csapott át"[9].

De az ország nemzetiségi vidékein és határvidékein számos rendkívül komoly akadályba és igen nagy nehézségbe ütközött a szovjethatalom megteremtése. Még mielőtt az októberi forradalom a központban győzött volna,

Ukrajnában és Észak-Kaukázusban, a Krimben és Dél-Kaukázusban, Turkesztánban és a Távolkeleten az ellenforradalom összevonta minden erejét, hogy életre-halálra megmérkőzzék a győzedelmeskedő szovjethatalommal.

Ezért volt a proletárforradalom győzelméért vívott harc a nemzetiségi s a határvidékeken kíméletlenebb, hosszadalmasabb. Ha összegezzük a proletárforradalom előkészítésének és fejlődésének összes sajátosságait és nehézségeit az ország nemzetiségi és határvidékein, akkor alapjában négy fontos mozzanatot különböztetünk meg.

Először: a proletárforradalom előrenyomulásában — mint ahogy Sztálin rámutatott— beleütközött itt a természetüknél fogva polgári, lényegükben imperialista területi és „nemzeti kormányok" gátjába.

Az ellenforradalom egyik legfontosabb központja az ukrán központi rada volt.

A központi rada már az októberi forradalom előtt igyekezett a pusztuló orosz burzsoázia megmentőjének szerepében fellépni. A szocialista forradalom megszilárduló frontjával Oroszország valamennyi nemzetiségi burzsoáziájának blokkja állott szemben.

A nacionalista ellenforradalom abbeli igyekezetében, hogy a proletárforradalom győzelmét Oroszországban egyesült erővel meghiúsítsa, azt a feladatot tűzte maga elé, hogy darabokra tépje az országot, a nemzetiségeket szembeállítsa egymással és így meghiúsítsa az összes nemzetiségek dolgozóinak egységfrontját, szétaprózza a forradalom erőit és ezzel megszilárdítsa az ellenforradalmi erőket.

Az ukrán radán kívül még más, néha képzeletbeli, de néha valóban létező „nemzeti kormányok" is alakultak: Dél-Kaukázusban (a „Délkaukázusi Komiszáriátus" és a „Délkaukázusi Parlament") és a Krimben („Kurultáj"), Közép-Ázsiában („Kokandi Autonómia" és „Alas-orda") és Bjelorussziában („Bjelorussz Rada"), Észak-Kaukázusban („A hegyi lakók szövetségének központi bizottsága"), valamint Baskiriában, Tatárországban.

A második akadály, amely a nemzetiségi és határvidékeken a forradalom győzelmének útjában állott, a kozák ellenforradalom volt. A kozák ellenforradalom arra törekedett, hogy a forradalommal szembeállítsa a 11 kozák terület egész tömegét (a doni, kubáni, tereki, asztrachán, urali, orenburgi, szibériai, amuri, délbajkáli, usszuri és szemirécsei kozákságot), amely az ország határvidékein állomásozott és eszközül szolgált a Kaukázus, a Dél-Kaukázus, Közép-Ázsia, Szibéria és Távolkelet népeinek elnyomására és leigázására.

Míg a „nemzeti kormányok" között a főszerepet az ukrán központi rada játszotta, addig az összoroszországi ellenforradalom erőinek szervezésében a vezetés a doni kozák katonaság felső rétegeinek kezében volt. Számbelileg a doni kozákok voltak a legerősebbek és stratégiai tekintetben ezek voltak a legközelebb az ország forradalmi központjaihoz.

A szovjethatalomért folyó harc harmadik sajátossága a nemzetiségi vidékeken az volt, hogy ott, különösen a szovjetköztársaság déli és keleti határain, sokkal erősebben volt érezhető a külföldi imperialisták nyomása, mint a központban.

Oroszország határvidékeit a külföldi kormányok már régóta különös figyelemmel kísérték.

A külföldi imperialisták kezdettől fogva támogatták a „Kokandi Autonómiát" és az „Alas-ordát" Közép-Ázsiában, a „Délkaukázusi Komiszáriátust" Tifliszben, a „Hegyi lakók szövetségének központi bizottságát" Észak Kaukázusban, a szibériai és távolkeleti fehérgárdistákat.

Mint a Távolkeleten, úgy az ország másik sarkában, északon, Archangelszkben és Murmanszkban szintén beavatkoztak az idegen hatalmak a szovjethatalomért vívott harcba. Az Archangelszkben horgonyzó külföldi hajók a fehérgárdista szervezetek megbízható támaszai voltak. Nem vélet len az, hogy ott a szovjetek hatalmáért való harc csaknem egészen 1918 nyaráig elhúzódott.

Végül a szovjethatalomért való harc mind e nehézségeihez az ország nemzetiségi vidékein még egy nehézség járult. A cárizmus Oroszország határvidékeit — ahogy Lenin mondta — szándékosan a „félvadság vagy a legvalódibb vadság" állapotában tartotta. A határvidékeken az ipar nagyon gyengén volt kifejlődve és sok helyen egyáltalában nem voltak ipari üzemek. Sok nemzetiségnek egyáltalán nem volt saját ipari proletariátusa, a határszéleken és a nemzetiségi vidékeken pedig a kisszámú proletariátus főképpen orosz nemzetiségű volt. A proletárkáderek gyengeségének és csekély számának feltétlenül vissza kellett hatnia a bolsevik szervezetek munkájára. Közép-Ázsia, a Távolkelet és Szibéria legtöbb városában önálló bolsevik szervezetek részben csak az októberi forradalom előestéjén alakultak ki, némely helyen pedig csak néhány héttel, sőt néhány hónappal azután, hogy az októberi forradalom a központban győzött. Itt a megalkuvók terjesztette illuziók szívósabbak és maradandóbbak voltak. A bolsevikok és mensevikek huzamos „együttélése" az egyesült szociáldemokrata szervezetekben nem segíthette elő ezeknek az illúzióknak leküzdését. Míg az ország fő központjaiban már az októberi forradalom előtt teljesen ki volt küszöbölve a mensevikek befolyása, addig itt a mensevik méreg mint a rozsda ette be magát a munkásosztály elmaradt csoportjainak tudatába és nem volt könnyű eltávolítani onnan. Kámenyev—Zinovjev áruló vonalának hívei éppen itt, a határvidékeken, termékeny talajra találtak bomlasztó munkájuk számára. A „koalíciós kombinációk" itt merészebbek, nagyobb stílűek voltak, kevesebb ellenállásra találtak. Így például Csitában, a Bajkálon túl, több mint egy hónapig volt uralmon az úgynevezett „Néptanács" — koalíciós kormány, mensevikekkel az élén. Csitában a szovjethatalom csak 1918 február elején jött létre.

Ezek a sajátosságok és nehézségek gátolták a proletárforradalom fejlődését és győzelmét a határvidékeken és az ország nemzetiségek lakta vidékein. Természetes, hogy mindezek a mozzanatok nem egyformán hatottak a különböző nemzetiségi területeken, amelyek eltértek egymástól a termelő erők fejlettségére, a proletár rétegek számbeli erejére és a tömegek bolsevizálódásának gyorsaságára nézve is.

Ukrajnában és Bjelorussziában, a Balti tenger mellékén, a proletár Bakuban s egy olyan központban, mint Taskent, a munkásosztály rendkí-

vül erős volt és a bolsevik pártszervezeteket a legszélesebb tömegek követték. Itt sokkal gyorsabban söpörték el és küzdötték le a nehézségeket és akadályokat, mint az elmaradt nemzetiségi vidékeken s a proletárforradalom előkészítésének menete sajátszerűen párosította a nagy ipari központokra jellemző mozzanatokat az ország nemzeti határvidékeire jellemző mozzanatokkal.

Különösen szembeötlően mutatkozott ez a forradalom előkészítése során Ukrajnában és Bjelorussziában.

9

UKRAJNÁBAN

Ukrajna a forradalomig az oroszországi szén- és vasipar legfőbb területe volt. Mezőgazdasága százmillió púd számra szállította a gabonát nemcsak a központi Oroszországnak, hanem a kivitel számára is. Ukrajnának hatalmas mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipara volt.

Az imperialista háború alatt Ukrajna volt a délkeleti és román front legközelebbi mögöttes területe. Az 1916—1917-es években ezeken a frontokon játszódtak le a legfontosabb hadműveletek.

A bolsevik párt előtt rendkívül fontos feladat állt: előkészíteni Ukrajnában a fegyveres felkelést, amely megkönnyítené a proletárdiktatúra első lépéseit a központban. Éppen ezért a bolsevik párt Központi Bizottsága különös figyelmet fordított Ukrajnára.

A bolsevik párt Központi Bizottsága Ukrajnába, a Donyec-medencébe K. J. Vorosilovot küldte, aki 1905-ben vezette a Donyec-medencében a forradalmi harcot.

A központi bolsevik sajtó mindenben segítette az ukrán bolsevik lapokat. A harkovi „Proletár" nevű ujság kapcsolatba lépett a moszkvai „Szociáldemokrát" című lappal és annak szerkesztőjétől, M. S. Olminszkitől, rendszeresen kapott útmutatást és anyagot.

A Kornyilov-lázadás szétverése az ukrajnai forradalom fejlődésében is fordulópontot jelentett.

Harkov, Jekaterinoszláv, Kiev munkásai, a Donyec-medence bányászai fegyvert követeltek.

A Kornyilov-lázadással kapcsolatban a harkovi bolsevik bizottság felhívást intézett a munkásokhoz, melyben fegyverbe szólította őket:

„Azonnal fel kell fegyverezni a munkásokat! Soha még forradalom szavakkal nem győzött.

A forradalom védelmének élén a proletariátus fog állni és áll is már. A proletariátust haladéktalanul fel kell fegyverezni a városban lévő fegyverkészletből. Az idő nem vár. Éljen a munkások Vörös Gárdája!"

Fegyverekért Tulába küldtek delegátusokat.

A bolsevikok nem riadtak vissza azoktól a nagy nehézségektől, amelyek a munkások tömeges felfegyverzésével együtt jártak. E cél érdekében minden lehetőséget kihasználtak.

A harci osztagok felfegyverzésére még oldalfegyvereket is használtak. A munkások maguk készítették a szuronyt puskáikra. Boldog volt, akinek valamiféle fegyvere volt. A kiképzést sorozatosan kellett végezni, mert két vörösgárdistára egy puska jutott.

A Donyec-medencében hatalmas munkát fejtett ki K. J. Vorosilov. A februári burzsoá-demokratikus forradalom Vorosilovot Petrográdon érte.

K. J. Vorosilov

A Donyec-medence bányászai nem egyszer fordultak a Központi Bizottsághoz azzal a kéréssel, hogy adják nekik vissza Vorosilovot. A bolsevikok pártja, tekintettel a Donyec-medence roppant forradalmi jelentőségére, engedélyt adott Vorosilovnak, hogy Lugánszkba menjen. Vorosilov, régi kapcsolataira támaszkodva, már jóval a Kornyilov-lázadás előtt a bolsevikok várává tette Lugánszkot. A júliusi események után gyűlést rendezett a petrográdi proletárokkal való szolidaritás kifejezésére. A forró júliusi napon a város minden részéből tódultak a Preobrazsenszkij-tér felé a munkáscsapatok „Le az ellenforradalommal!", „Éljen a munkások, parasztok és katonák hatalma!" feliratú zászlókkal.

A tér felé haladva a tüntetők egy kozák századba ütköztek, amelyet Katájev ezredes, a lugánszki helyőrség parancsnoka vezetett. A kozákok átengedték a tüntetőket és némán követték a munkásokat a térre. Megkezdődött a gyűlés. Mihelyt a tribünön egy bolsevik jelent meg, Katájev ezredes intésére a kozákok lármát csaptak, kiabálni kezdtek. A kozák század mellett álló mensevikek soraiból kiáltások hangzottak:

„Elég volt a bolsevik demagógiából!"

A bolsevik szónok után az ideiglenes kormány kerületi biztosa, Nyeszterov, lépett a tribünre. Ez a rágalmazó demagóg egészen 1917 júniusáig ravaszul el tudta érni azt, hogy egyidejűleg az ideiglenes kormány biztosa, a társadalmi bizottság elnöke és a szovjet elnöke lehetett. De Vorosilov kampányt indított ellene s ennek eredményeképpen röviddel azelőtt Nyeszterovot kikergették a szovjetből. Most a kozákok védelme alatt próbálta megnyerni a

munkásokat. De a munkások nem hallgatták végig Nyeszterovot. „Le az árulókkal!" — kiáltották. Kiabálás, nevetés, füttyszó közepett lehúzták ezt a menseviket a tribünről.

És a tribünön megjelent Vorosilov. Támadta az ideiglenes kormányt, leleplezte az eszerek és mensevikek árulását a júliusi napokban. A mensevik csoportból újra dühödt kiáltások hangzottak fel. A mensevikekhez csatlakoztak a kozákok. A lárma nőtt. Vorosilovot nem hagyták szóhoz jutni. Ekkor Vorosilov lassan lelépett a tribünről és határozott léptekkel elindult a mensevikek és kozákok csoportja felé. Követték a felfegyverzett munkások. Felhangzott Katájev ezredes vezényszava: „Készülj!"

A kozákok kardot rántottak, de nem tudták magukat rászánni, hogy Vorosilovra vessék magukat. Ebben a percben kettévált a munkások sora és lövésre emelt fegyverrel egy bolsevik katonacsapat lépett elő. A katonák „Éljenek a szovjetek!" kiáltással nyomultak a kozákok felé. A kozákok megfordították lovaikat és elvágtattak. Utánuk futottak a mensevikek és eszerek. A gyűlés tovább folyt. Estefelé a munkások és katonák egyhangúlag megszavazták a minden hatalmat a szovjetek számára követelő bolsevik határozati javaslatot.

Azokban a napokban, amikor a Kornyilov-felkelésről még csak homályos hírek jutottak Lugánszkig, Vorosilov fáradhatatlan volt. Augusztus 27-én fellépett a katonák gyűlésén. Ugyanaznap este hatalmas gyűlésre hívta össze a munkásokat és katonákat. Augusztus 28-án a Hartmann-gyárban összegezte a munkásközönség előtt a forradalom hat hónapjának eredményeit.

> „Az élet megmutatta, hogy a bolsevikok a forradalmi proletariátus egyetlen pártja, mely helyesen értékelte az ország helyzetét és a forradalmunkban működő erőket".

Mihelyt a Kornyilov-kaland első hírei megjöttek, Vorosilov forradalmi bizottságot alakított. A bizottság parancsára még aznap éjszaka letartóztatták a helyőrségi tiszteket és a volt magasrangú cári hivatalnokokat. A bizottság az összes hivatalokba elküldte politikai megbízottait. Ezeknek az volt a feladatuk, hogy a munka rendes menetét biztosítsák és minden szabotálási kísérletet megakadályozzanak.

Augusztus 30-án a lugánszki helyőrség összes csapatai gyűléseket tartottak. Az egész katonaság a bolsevikokat támogatta és kijelentette, hogy kész felvenni a harcot Kornyilov ellen. Ugyanaznap a csapatok új parancsnokokat választottak a katonák sorából. Az egyik újonnan választott parancsnok megjelent Vorosilovnál és értesítette, hogy a katonák felvonultak a bizottság elé, hogy kifejezést adjanak a forradalom iránti hűségüknek. A bizottság tagjai kiléptek az erkélyre. A katonák zárt sorokban vonultak el a Népház előtt, ahol a bizottság helyiségei voltak, s mennydörgő „hurrá"-kiáltásokkal válaszoltak Vorosilov üdvözletére.

Hogy a helyőrségi csapatok átpártoltak a forradalom oldalára, annak nagy jelentősége volt a forradalom további fejlődése szempontjából Lugánszkban. Lugánszk proletárjai felfegyverkeztek és védelemre készültek a doni ellenforradalom támadása ellen.

„A katonák zárt sorokban vonultak el a Népház előtt, ahol a bizottsághelyiségei voltak s mennydörgő „hurrá"-kiáltásokkal válaszoltak Vorosilov üdvözletére."

P. V. Malkov rajza.

„A dolog úgy állt, — írja Vorosilov emlékirataiban — hogy a doni területtel való szomszédság és a régi ellenséges viszony, mely még az első forradalom óta állt fenn a vörös Lugánszk és a nagyon fekete Don között, rengeteg alaptalan és komoly híresztelésnek, mendemondának, számítgatásnak adott tápanyagot. Nem múlt el nap, hogy *hírek szerint*, Lugánszk ellen kozák csapatok, ezredek, sőt hadosztályok ne vonultak volna. Valójában semmi efféle nem történt, de mindez arra késztette Vörös Gárdánkat, hogy nagy és komoly munkát végezzen. Azóta sok mindent láttam, de igaz lelkemre mondom, hogy ritkán láttam harci posztokon olyan lelkiismeretesen, annyi önmegtagadással és olyan önzetlenül szolgálni a forradalmat, mint ahogy ezt a lugánszki proletárok tették.

Esőben, térdig érő sárban, hidegben, sötét éjszakában vonultak a gyári munka végeztével a vörösgárdista csapatok a város környékére, a steppékre és reggelig őrizték híven a város minden bejáratát. S nem egy-két napig folyt ez így, hanem hónapokon keresztül".

Vorosilov védelmi bizottságot alakított, élén legközelebbi fegyvertársával, A.J. Parhomenkoval, a lugánszki munkások forradalmi osztagainak

vezetőjével. A szomszédos kozák falvakba felderítőket és agitátorokat küldtek szét. A lugánszki szovjetnek sikerült kapcsolatot létesítenie Mityakinszkája és Lugánszkája kozák telepekkel, ahol a bolsevikokkal rokonszenvező kozákok voltak. Szeptemberben a kozákok elhatározták, hogy delegátusokat küldenek a lugánszki szovjetbe, hogy megbeszéljék az ellenforradalom elleni közös harcot.

Amikor a vonat Lugánszkba érkezett, a küldöttség kiszállt a vasúti kocsiból és a perronon katonásan, két sorban sorakozott fel. A munkások nem tudtak a küldöttség érkezéséről. Ellenségesen fogták körül a vendégeket és követelték, hogy a kozákok vegyék le vállpántjaikat. A küldöttek elmagyarázták a munkásoknak, hogy vállpántjaikra szükségük van a kozák tömegekre való befolyás szempontjából. A félreértés kiderült s a lugánszkiak megbarátkoztak a kozák falvak küldötteivel.

Rövidesen tartós kapcsolat jött létre Lugánszk és a környező kozáktelepek között. A helyi ellenforradalmi elemek lassanként Novocserkászkban kezdtek gyülekezni.

Egy szeptember végi lugánszki levél szemlélteti a legjobban a helyzetet, amely a városban az októberi harcok előestéjén kialakult.

„A város összes szervezetei a mi kezünkben vannak. A polgármester, a városi tanácstagok, a duma elnöke, a küldöttek szovjetje, a szakszervezetek, az ujságok — mindez a kezünkben van".

Így készültek Lugánszk bolsevikjei a hatalom megragadására. A város valódi ura a munkásküldöttek szovjetje volt, élén Vorosilovval. Az ideiglenes kormány képviselője csak névleges hatalommal rendelkezett. A lugánszkiak csak a központ jeladására vártak, hogy végleg elkergessék az ideiglenes kormánynak ezt a névleges képviselőjét is.

A munkások egész Ukrajnában fegyverkeztek és készültek a döntő akciókra. A tömegek nyomására még a megalkuvó szovjetek is kénytelenek voltak bolsevik határozatokat hozni. Az odesszai szovjet augusztus 25-én még mensevik határozatot hozott, betiltva az összes tüntetéseket, de már öt nap mulva elhatározta, hogy a Vörös Gárdát fel kell fegyverezni és a vörösgárdistákat a munkáltatók számlájára fizetni. A város őrizete átment a Vörös Gárda kezébe.

Hasonló változások következtek be a kievi szovjetben is. Augusztus 30-án a kievi szovjet határozatot hozott arról, hogy házkutatásokat kell tartani és fegyvert rekvirálni a munkásosztagok felfegyverzésére. Ugyanazon az ülésen a kievi szovjet elhatározta, hogy le kell fegyverezni a lengyel katonai alakulatokat, amelyeket a lengyel ellenforradalmár szervezetek hoztak létre Kievben.

Amikor az ideiglenes kormány a kornyilovisták leverése után megkísérelte a munkások lefegyverzését, szembetalálta magát a bolsevikok szervezte tömeg-ellenállással. Az ideiglenes kormány harkovi kormányzósági biztosa, P.P. Dobroszeljszki, teljesíteni akarta Kerenszki parancsát, mely a Kornyilov-felkelés napjaiban alakult forradalmi bizottságok feloszlatását rendelte el. De a forradalmi szervezeteket feloszlatni nem sikerült. A harkovi szovjet ülésén Kerenszki biztosai ellen fellépett Rudnyev, a 30.

ezred egyik századparancsnoka. Rudnyev a harkovi katonai szervezet és a Vörös Gárda egyik vezetője volt, akinek sikerült a 30. ezredet a bolsevikok támaszává tenni. A katonák azt mondották: „Mi mindnyájan bolsevikok vagyunk". Nikoláj Rudnyev 1918-ban, a fehérgárdista kozákok elleni harcban, Cáricin alatt, hősi halált halt.

Artyom (F. A. Szergéjev)

A megalkuvók leleplezése körül hatalmas munkát végzett Artyom (F.A. Szergéjev). Artyomot jól ismerték a Donyec-medence munkásai. Nagyszerű szónok volt és már 1905 viharos napjaiban vezetője a bolsevik szervezeteknek. Az első forradalom veresége után Artyom börtönbe, utána pedig száműzetésbe került. 1910-ben Kínán, Japánon keresztül Ausztráliába menekült és ott a forradalmi munkásmozgalom ismert vezetőjévé lett. 1917 májusában visszatért Oroszországba és azonnal a Donyec-medence proletárjainak elismert vezetőjeként lépett fel.

Artyom különös figyelmet fordított a tömegek közt végzett agitációs és propaganda munkára. A harkovi szovjet vezetése alatt, Artyom kezdeményezésére, agitátor-tanfolyamokat szerveztek. Ezek elvégeztével az agitátorokat a járásokba küldték szét, hogy a katonaság és a parasztság között dolgozzanak. A bolsevik párt legjobbjai, a nagy szervezetek vezetői, személyesen foglalkoztak agitációs tömegmunkával és megmutatták, hogyan kell a tömegeket a munkások és katonák forradalmának pártjára vonni.

Artyom 1917 augusztus végén egy csoport elvtárssal együtt elment a harkovi helyőrség állományához tartozó 6. tüzér-szertár katonáihoz. Ott a katonák gyűlésre készültek. A tisztek nem engedték Artyomot a gyűlésre. De Artyom kifogott rajtuk. Felkúszott a kaszárnya-udvar melletti távírópóznára és elkezdett hangosan felolvasni egy népszerű bolsevik brosurát, magyarázatokat fűzve hozzá. Nagy tömeg gyűlt össze. A 6. tüzér-szertár katonái, akik meghallották Artyom beszédét, félreszorították a tiszteket és a kaszárnyából az uccára tódultak. Érdeklődéssel hallgatták Artyomot, utána pedig lelkesen résztvettek a gyűlésen. A gyűlés bolsevik határozatot hozott.

A harkovi vasutasok bolsevik szervezete Artyom vezetése alatt csapatosan küldött elvtársakat az uccára agitálni. Az agitátorok zászlókkal vonultak ki és asztalokat, padokat vittek magukkal. Valamelyik népes helyen megálltak és megkezdődött a gyűlés.

A harkovi szovjet szeptember 12-i ülésén a szeptember 14-re kitűzött politikai tüntetés jelszavait tárgyalták. Artyom felszólította a szovjet eszer-mensevik többségét, hogy támogassák ezt a két jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek" és „A földet azonnal és megváltás nélkül a parasztságnak!" Az ukrán eszer Odojevszki a jelszavak ellen szólalt fel. Azt javasolta, hogy a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszót helyettesítsék „Minden hatalmat a forradalmi demokráciának!" jelszóval. Ami pedig a második jelszót illeti, ennek teljes elvetését javasolta, mivel a „parasztoknak szervezetten kell földet adni, vagyis nem azonnal".

A bolsevikok jelszavát, hogy a föld azonnal és megváltás nélkül átadandó a parasztságnak, a szovjetben többségben lévő eszerek elvetették.

A bolsevikok azonban nem érezték magukat legyőzötteknek. Artyom fölállt és haragosan odavetette az elnökségnek:

— Kérem jegyzőkönyvbe venni, hogy a szovjet három teljes órán keresztül vitatta a kérdést, hogy kié legyen a föld: a földesuraké vagy a parasztoké, és végül elhatározta, hogy... a földesuraké.

Artyom gúnyos nyilatkozatát zajos taps fogadta. Aznap a bolsevikok a szavazatoknak mintegy felét kapták a szovjetben. Az eszer-mensevik befolyás kezdett apadni.

Két nappal később Harkovban bolsevik jelszavakkal tüntettek. A tömeg csak a bolsevikokra hallgatott. A szeptember 14-i tüntetés megmutatta, hogy az eszer-mensevik szovjet befolyása a tömegekben erősen megrendült.

A bolsevikok az ukrán proletártömegek között folytatott állhatatos, önfeláldozó munkájukkal megnyerték a munkásosztály többségét.

A kapitalisták feleletül kezdték leállítani a gyárakat.

„Harkovban leállt a mozdonygyár — írta Vorosilov, a donyeci bolsevikok vezetője szeptember elején. — Pétervárott majdnem mindennap leállítanak kisebb és nagyobb üzemeket és gyárakat. A Donyec-medencében már 77 szénbányát állítottak le és még számos bányaüzemet szándékoznak beszüntetni. Nem állnak jobban a dolgok a moszkvai központi ipari kerületben, az Uralban, Szibériában és egyebütt sem. Röviden szólva: az egész oroszországi köztársaságban ugyanazt a jelenséget észlelhetjük. A nagyiparosok és gyárosok a szabotázsról áttértek a nyílt támadásra — a munkáskizárásokra".

Vorosilov a továbbiakban leleplezi a burzsoázia álpatriotizmusát, amely hazaszeretetről kiáltoz, de ugyanakkor az iparban űzött szabotázs politikájával aláássa az ország védelmi képességét.

„Önök nem a német szoldateszka támadásától félnek, mint ahogy csatlósaik kiabálják, hanem a halálnál is jobban félnek saját munkásaiktól, akik a haza igazi védelmezői, de persze nem a hazát marcangoló és kirabló kapitalisták, hanem az összes dolgozók, az egész emberiség javára..."

„Artyom... lelkúszott a távírópóznára és elkezdett hangosan felolvasni egy népszerű bolsevik brosurát."

D. A. Smarinov rajza.

A bolsevikok értelmesen elmagyarázták a munkásoknak, hogy a zsákuccából, melybe az országot a burzsoázia viszi, csak egy kiút van. Az, hogy a hatalom új osztály kezébe megy át.

A Donyec-medence kerületeiben különösen erős volt a kapcsolat a bányász-munkások és a környékbeli falvak parasztsága között. A bányászok a környező falvakba rándultak ki, a bányász-lakodalmakat a falvakban tartották. A bányászok vitték a parasztoknak a friss politikai híreket, a bányászok magyarázták meg nekik az események értelmét. Ezt a hagyományos kapcsolatot a bolsevikok a februári forradalom után arra használták fel, hogy befolyásukat a falvakban megerősítsék. A Donyec-medence falvaiban bolsevik vezetés alatt falusi szovjetek alakultak. A bolsevikok munkájának eredményeképpen olyan falvakban, mint Scserbinovka, Nyelenovci, Zaliznoje és egyebütt is a parasztok önállóan védték ki a helyi eszerek manővereit. A munkás-, paraszt- és katonatanács lugánszki kerületi vezetőségének befolyása messze túlterjedt a lugánszki kerület határain. A vezetőség elnöke Vorosilov volt. A vezetőség a munkásokkal pénz híján gyalog-„kirándulásokat" rendezett a Lugánszkot környező falvakba. Itt

a munkások — a lugánszki szovjet küldöttei — megvitatták a bérleti és tagosítási konfliktusokat, megmagyarázták a parasztoknak a föld és a béke kérdésének bolsevik programját.

Egész Ukrajnában a bolsevikok vezetése alatt fejlődött ki a parasztmozgalom. Az ukrán faluban előrehaladt kapitalista viszonyok uralkodtak és jelentős számban voltak mezőgazdasági munkások. Az ukrán nacionalisták a kulákságra támaszkodva igyekeztek kialakítani saját falusi szervezeteiket. Munkájukat a faluban az ukrán nacionalisták különféle művelődési és szövetkezeti szervezeteken keresztül végezték. Az ukrán bolsevikok, valamint a központ bolsevikjai ezzel a taktikával szembeállították a falusi szegénység és a mezőgazdasági munkások szervezésének munkáját, a falu középparaszti tömegei megnyerésére irányuló munkát.

A bolsevikok Központi Bizottságának utasítása alapján a helyi szovjetek mellett megalakították a béresek, a mezőgazdasági munkások stb. szekcióját. A jekaterinoszlávi szovjet mellett megszervezték a mezőgazdasági munkások irodáját. Ez kapcsolatba lépett az összes kerületekkel és meglehetős sikerrel szervezte a mezőgazdasági munkásokat.

A növekvő bolsevik befolyásnak és a munkásközpontok közvetlen közelségének hatása alatt a falvakban a parasztmozgalom új formái alakultak ki. 1917 őszén egész Ukrajnán végighömpölygött a mezőgazdasági munkások, béresek, földbirtokosoknál és kulákoknál dolgozó szegényparasztok sztrájkjainak hulláma. A parasztság harcának ez a formája kétségkívül az ország ipari központjaiban növekvő sztrájkmozgalomnak volt a következménye. Az ukrán falu a munkásmozgalomnak még olyan sajátos formáját is átvette, mint amilyen a munkásellenőrzés. Az Umány-körzetbeli Talynoj község ben levő nagybirtokra a falusi szovjet külön megbízottat rendelt ki az urasági cséplés ellenőrzésére. Ez az intézkedés azért történt, mert a földesurak szándékosan elpusztították a gabonát és nem szállítottak élelmiszereket az ipari központokba, hogy a milliomos Rjabusinszki tanácsa szerint, „az éhség csontkezével" fojtsák meg a forradalmat.

A burzsoázia és a földesurak képviselői, a korrupt ujságírók arról üvöltöztek, hogy a faluban rendetlenség és anarchia uralkodik. De az ideiglenes kormány képviselői kénytelenek voltak beismerni titkos jelentéseikben, hogy a bolsevik propaganda forradalmi rendet és szervezettséget teremt a faluban. Az ideiglenes kormány berdicsevi kerületi biztosa október 16-án ezt jelentette Kievbe:

> „Terescsenko egyik birtokán, az intéző kijelentése szerint, a parasztok körülbelül 10.000 pudot szállítottak el a hadsereg részére fenntartott szalmából egészen rendkívüli körülmények között. És pedig: teljesen meggondoltan, igazságuknak tudatában, azon az alapon, hogy most minden a népé, először elveszik a szalmát, aztán a felszerelést, a földet és a többit ... azaz tervszerűen és a rendszerint előforduló kihágások és viták nélkül hajtották végre előre megfontolt szándékukat... Ez a jelenség — írja a kerületi biztos — feltétlenül a bolsevik propaganda eredménye, melyet majdnem kizárólag katonák visznek a faluba".

A paraszt-szegénység már odáig fejlődött, hogy megértette a forradalom előtt álló általános politikai feladatokat. A földhasználat, a bérlet, a földesúri földtulajdon megszüntetése, a háború befejezésének kérdése mellett a paraszti határozatokban olyan követelések is felmerülnek, mint az állami duma és az állam-tanács szétkergetése, a kornyilovisták bíróság elé állítása. A Herszon-kormányzósági paraszttanács szeptember végén hozott határozatában követelte a II. szovjetkongresszus azonnali összehívását, az önrendelkezési jogot Oroszország nemzetiségei számára, a termékek termelésének és elosztásának ellenőrzését. Ukrajnában a parasztfelkelés bolsevik jelszavak alatt ment végbe. De Ukrajna sajátos viszonyai, az erős nacionalista szervezetek csökkentették a parasztmozgalom lendületét és erejét. Az eszerek és mensevikek az ukrán parasztokat a murkásokra, az oroszországi demokrácia képviselőire uszították.

A lubni-i szovjet ülésén Szuchenko ukrán nacionalista, a központi rada direktiváira hivatkozva, határozottan tiltakozott az ellen, hogy Moszkvába és Petrográdra gabonát küldjenek. A nacionalisták Rjabusinszkivel egységfrontban dolgoztak. Az oroszországi ellenforradalom nagymértékben kihasználta az ukrán nacionalista szervezeteket. A poltavai kormányzóságban a falusi szövetkezetek instruktorainak kongresszusán Bagrij ukrán eszer kénytelen volt beismerni, hogy az eszer szervezetben vannak feketeszázasok, köztük a városi duma volt polgármestere. Ez a feketeszázas az eszerek segítségével újra a városi duma elnökévé lett.

A parasztfelkeléshez csatlakozott a hadsereg mozgalma.

Október elején a délnyugati front vezérkara jelentést írt a forradalmi mozgalmakról a hadseregben. A jelentés szerzője, Bogajevszki alezredes, jól fejezte ki a tisztikar félelmét a katonatömegekkel szemben. A katona mindenütt és mindig veszedelmes, mindenütt és mindig rendbontást művel. A katonák, ha sokáig tartózkodnak egy helyen, a parasztmozgalom élére állnak. A csapatok menetelés közben a földesúri birtokokat pusztítják. Ha vonaton szállítják őket, kapcsolatba lépnek a forradalmár vasutasokkal.

Minden próbálkozás, hogy a hadseregben a felkeléseket katonailag nyomják el, csődöt mondott. A délnyugati frontparancsnokság jelentése azt mondja, hogy

> „a tisztikar minden rend-helyreállító kísérletét durván elutasítja a legénység és azzal vádolja a tiszteket, hogy a régi rezsimet vezetik be és a burzsujok és földesurak érdekeit szolgálják".

A jelentés szerzője két módszert javasol a forradalom elleni harcra: a sebészeti beavatkozást, vagyis a „büntető osztagok" módszerét, és az egészségvédelmi vagyis a „betegség megelőzésére" irányuló módszert. De ugyanakkor melancholikusan megjegyzi:

> „A helyzet, mint a jelentésekből látható, olyan, hogy a sebészeti beavatkozás gyakran lehetetlenné válik, a hatalom sebészeti műszereinek ideiglenes eltompulása folytán".

Az ellenforradalmárok még mindig azt remélték, hogy a „műszerek" csak ideiglenesen tompultak el.

Ukrajna bolsevikjei, miközben a munkások felfegyverzéséért harcoltak, aktívan készültek a II. szovjetkongresszusra.

Október 6-án Harkovban megnyílt a donyeci és krivojrogi medence munkás- és katonatanácsainak területi kongresszusa. A kongresszusra 146 delegátus érkezett, köztük 49 bolsevik, 44 mensevik, 42 eszer és két anarchista.

A napirendi vitánál a bolsevik frakció képviselője azt javasolta, hogy először a Donyec-medence proletariátusának helyzetéről szóló jelentést hallgassák meg és csak aztán térjenek át a területi bizottság jelentésére.

A bolsevikok fellépése, mely leleplezte a területi bizottságban ülő paktálók tevékenységét, még mielőtt a jelentésbe kezdhetett volna, nagy zavarba hozta az elnökséget. Az eszerek és mensevikek ugyan többségben voltak a kongresszuson, de mégsem bíztak helyzetük szilárdságában. A kongresszus összetétele nyilvánvalóan meg volt hamisítva. A kongresszuson jelen voltak döntő szavazati joggal a területi bizottság összes tagjai és a kerületi bizottságok tagjai, túlnyomó többségükben mensevikek.

A bolsevikok megsemmisítő bírálatnak vetették alá a területi bizottság jelentését.

Artyom ragyogó beszédben mutatott rá a területi bizottságban ülő mensevikek tevékenységének lényegére.

> „A területi bizottságot nem azért bírálom, mert nem tett semmit, hanem mert amit tett, azt a munkásosztály ellen tette — jelentette ki Artyom. — A bizottság a munkaügyi minisztériumnak volt az irodája. Képviselőit egyezkedés céljából küldte a különböző intézményekbe. Akadályozta a munkásokat a szervezkedésben. Igy volt ez Debalcevóban és a Donyec-medence többi kerületében. A területi bizottság ostor volt, mely a munkásokat sujtotta, nem pedig a munkások szervezete" — jelentette ki Artyom a kongresszus többségének hangos tetszésnyilvánításai közepette.

Még az eszer-mensevik frakció egyszerű delegátusai is leplezetlen rokonszenvvel hallgatták a bolsevikokat.

A kongresszus formálisan az eszerek és mensevikek győzelmével végződött, de a győztesek nyomott hangulatban hagyták el a kongresszust. A megalkuvó összoroszországi központi végrehajtó bizottságnak és saját pártjaiknak egyetlenegy direktiváját sem sikerült keresztülvinniök. Nem sikerült a kongresszust rávenni, hogy a II. szovjetkongresszus összehívása ellen foglaljon állást. Azt sem tudták elérni, hogy a kongresszus határozatot hozzon a Demokratikus tanácskozás után megalakult új összetételű ideiglenes kormány támogatásáról.

Október 17-én Kievben összeült a Délnyugati vidék szovjetjeinek területi értekezlete, amelyre 34 szovjet küldött képviselőket. Az értekezlet az eszerek és mensevikek éles támadásai ellenére is a bolsevik határozati javaslatot fogadta el, mely azt követelte, hogy minden hatalom a szovjetek kezébe menjen át.

Ukrajnában a nacionalista ellenforradalom közvetlenül az októberi forradalom előtt az ideiglenes kormánnyal való megegyezésre vette az

irányt. A központi rada, mintegy feleletül a II. összoroszországi szovjetkongresszus előkészítésére, október 20-ára Kievbe összehivja a III. összukrán katonakongresszust. Ugyanarra a napra tűzték ki a frontkozákok kievi kongresszusát. Az ellenforradalom ezt a két kongresszust akarta megtenni a bolsevikok elleni harc politikai központjának. Ezenkívül közvetlen katonai jelentősége is volt a két kongresszusnak: a több mint kétezer főnyi felfegyverzett katonaság és kozákság az ellenforradalmi csapatok magjává válhatott.

Az össz-ukrán katonai kongresszusra 940 küldött, többnyire közkatona, érkezett a frontról. Köztük körülbelül 800 az ukrán nacionalista pártoknak volt a tagja. De a központi rada még a kongresszusnak ilyen összetétele mellett sem számíthatott a front feltétlen támogatására. A kongresszus közkatona küldöttjeinek hangulata szemmelláthatóan forradalmi volt. Az ideiglenes kormánnyal való megegyezésről hallani sem akartak.

Ukrajna szovjetjei október közepén delegátusokat választottak a II. összoroszországi szovjetkongresszusra. A választások az eszerek és mensevikek elleni elkeseredett harc jegyében folytak.

A megalkuvó összoroszországi központi végrehajtó bizottság mindenképpen akadályozta a kongresszus egybehívását.

Kievbe csak október 19-én érkezett a távirat a központi végrehajtó bizottság felszólításával, hogy küldjenek küldötteket a II. kongresszusra. A kievi szovjet még aznap megválasztotta a delegátusokat. A kievi szervezetek a (városi, a körzeti és a területi szovjet) 13 küldötte közül 7 bolsevik, 3 ukrán szociáldemokrata és 3 internacionalista eszer volt.

Az odesszai szovjet október 10-én választotta meg a kongresszusi küldötteket. Mjalatt folyt az ülés, az uccán összeütközésre került a sor a hajdamákok és a Vörös Gárda között. A hajdamákok le akarták fegyverezni a vörösgárdista munkásokat. A megrémült eszerek és mensevikek azt javasolták, hogy a város őrzését a György-keresztesekre bízzák és rendeljenek ki kozák csapatokat. De az ülés végén kiderült, hogy a vörösgárdisták szétverték a hajdamákokat és helyreállították a rendet a városban. A szovjet határozatot hozott a munkások további felfegyverzésének szükségességéről. A II. kongresszus delegátusainak választását másnapra halasztották.

Október 11-én az odesszai munkás-, katona-, paraszt- és tengerésztanács közös ülésén újra napirenden állott a II. összoroszországi szovjetkongresszusi választások kérdése. Az eszerek és mensevikek taktikája 24 óra alatt megváltozott. Miután meggyőződtek arról, hogy a kongresszust megakadályozni nem képesek, egységfrontban léptek fel az egyöntetű szocialista kormány alakításának jelszava alatt. A kispolgári pártoknak ebben az egységfrontjában a jobboldali eszerek is, a mensevikek is az internacionalista eszerekhez csatlakoztak s azok „baloldaliságával" akarták leplezni az egész blokk megalkuvó taktikáját. De a „baloldali" manőver nem sikerült. A bolsevikok határozati javaslatára 306 delegátus szavazott, az "egyöntetű demokratikus forradalmi hatalmat" javasoló internacionalista

eszerek határozati javaslatára pedig 169 küldött. Egyéb határozati javaslatot nem terjesztettek be.

Az odesszai szovjet 5 bolsevik, 2 eszer és 1 internacionalista mensevik delegátust küldött a kongresszusra.

A 83 küldött közül, akiket az ukrán szovjetek a II. összoroszországi kongresszusra küldtek, 40 volt a bolsevik párt tagja. A küldöttek jelentékeny része az ukrán kispolgári pártokhoz tartozott. A választók azzal a szigorú utasítással küldték a delegátusokat a kongresszusra, hogy védjék meg a szovjetek hatalmát.

Ukrajna 40 szovjetje közül, melyek a II. kongresszuson képviselve voltak, csak öt vallotta magát a „Minden hatalmat a demokráciának" jelszó hívének, amely hamis jelszó alatt akkoriban a burzsoázia eszermensevik ügynökei léptek fel. Ez az öt szovjet már régen elvesztette kapcsolatát a tömegekkel és a februári forradalom kezdetétől fogva megmaradt régi összetételében. Ilyen volt a Donyec-medence és Krivoj-Rog szovjetjeinek területi bizottsága. Ennek a szervezetnek semmi köze sem volt a Donyec-medence és Krivoj-Rog szovjetjeihez, melyek a II. kongresszusra küldött delegátusaiknak egyhangúan azt a direktívát adták, hogy harcoljanak a szovjethatalomért.

Ukrajna bolsevik zászló alatt haladt a proletárforradalom felé.

10

ÉSZAK-KAUKÁZUSBAN

A bolsevikok harca Észak-Kaukázusban nagyon nehéz körülmények között folyt. A rendkívül bonyolult nemzetiségi összetétel, a harc a kozákságon belül, a viszályok a kozák felső réteg és a hegylakó-népek között, a kozákok és a többi parasztság között, a hegylakónépek közötti nemzeti szétháztás, a proletariátus kis száma—mindez különös óvatosságot követelt. Hogyan kell ezeket a kérdéseket átgondoltan, bolsevik módra megoldani, annak 1917-ben a Terek-vidéken mintaképét adta Szergej Mironovics Kirov.

Kirov szeptember 2-án érkezett Petrográdból, ahová a bolsevik szervezet és a vladikavkázi szovjet megbízásából utazott, és teljes erővel vetette magát a munkára. Minden nap, sőt néha napjában többször beszélt gyűléseken a munkások és katonák előtt. Mint ragyogó szónok és nagyműveltségű ember, nagyszerűen értett ahhoz, hogy eleven példákkal szemléltesse a mondottakat. Lelkes, a forradalom győzelmében való mélységes hittel áthatott beszédei valósággal gyujtottak. Miközben Kirov az északkaukázusi proletárokat és dolgozókat a fegyveres felkelésre készítette elő, igen nagy jelentőséget tulajdonított a hegylakó népek szegényparaszti rétegei közötti

munkának. A hegyi lakók között Kirov már akkor rendkívüli népszerűségnek örvendett.

A kozákság és a hegyi lakók ellenforradalmi rétegei erősen szították a nemzetiségi gyűlölködést. A kozák telepeken provokációs híreket terjesztettek arról, hogy a bolsevikok felszólítják a hegyi lakókat a kozák falvak felgyujtására és elpusztítására. A hegylakó-népekkel pedig a muzulmán papok (mullák) és kulákok azt igyekeztek elhitetni, hogy a bolsevik „sátánok" a kozákokat hívják, hogy szétrombolják mecsetjeiket és elrabolják feleségeiket és gyerekeiket. A hegyi népek és a kozákság szegényparasztjai ismerték Kirovot, a bátor bolsevikot, aki már egyszer elhárított egy elkerülhetetlennek látszó véres összecsapást. Vladikavkázban a katonák, akiket ellenforradalmárok provokáltak, július 6-án vadállati módon kegyetlenkedtek a város piacára fegyvertelenül bejövő hegyi lakókkal. Kis híja, hogy a nemzetiségi harc lángra nem lobbant a városban, a kozák telepeken, a hegyi falvakban. Kirov, aki tudta, hogy milyen rengeteg áldozatba, hány jó forradalmár életébe kerül az ilyesmi és hogy az eredmény a kozák és hegyi ellenforradalom megszilárdulása lenne—egymaga kiment Bazorkino ingus faluba, ahol fegyveres támadást készítettek elő a város ellen. Kirov megtalálta a módját annak, hogy az ingusok előtt felfedje a kozák és a hegyi ellenforradalom provokációs szándékait. Bátorsága és merészsége mély benyomást tett az ingusokra: lemondtak a támadásról. Legjobbjaik — Szultán Kosztajev, Juszuf Albagacsijev — Kirov közvetítésével kapcsolatba léptek a vladikavkázi munkástanáccsal.

Sz. M. Kirov

Kirov összekötő kapocsnak az oszét szegényparasztság „Kermen" nevű 1917-ben alakult forradalmi pártját használta fel ügyesen. Nevét e szervezet egy legendás hős rabszolga után kapta, aki felkelt jogainak védelmére és akit leigázói álnokul meggyilkoltak. A szervezetnek nem volt ugyan szabatos programja s egész sor nacionalista előítélettel és hibával volt telítve, mégis befolyással bírt a szegényparasztság között. 1918 májusában a „kermenisták" legjobb elemei beléptek a kommunista pártba és oszét körzeti kommunista szervezetet alakítottak.

1917 őszén jelentős változások történtek a vladikavkázi pártszervezetben. A bolsevikok, az egyesült szervezet proletár magjára támaszkodva, melyet Kirov vezetése alatt a maguk oldalára vontak, már a forradalom

első napjaitól kezdve önálló frakcióként léptek fel. Követték őket a vasúti műhelyek és az alagiri ipartelep.

A szervezetben 1917 október végén történt a szakadás. A vladikavkázi városi pártértekezleten 500 jelenlevő közül csak nyolcan álltak a mensevikek plattformja alapján. A mensevikek, látva, hogy ügyük elveszett, tüntetően kivonultak a gyűlésről.

A vladikavkázi bolsevikok tehát egységes és szilárd szervezettel mentek a nagy proletárforradalom elébe. Ez a tény nagy szerepet játszott abban, hogy Észak-Kaukázusban győzött a szovjethatalom. A vladikavkázi szovjet már szeptember végén a bolsevikok kezébe ment át.

Október 5-én a vladikavkázi szovjet küldöttének választotta meg Kirovot a II. összoroszországi szovjetkongresszusra. Kirov, aki a nalcsiki szovjettől is kapott kongresszusi mandátumot, elutazott Petrográdra. A vladikavkázi szovjet október 21-i ülésén, ahol új végrehajtó bizottságot választottak, Kirovot, távollétében, újra beválasztották a végrehajtó bizottságba.

Az ideiglenes kormány, mely készült a harcra az érlelődő forradalom ellen, hadiállapotot hirdetett a tereki terület grozniji, vedenoi és haszavjurti körzeteiben, október 16-án pedig az egész tereki területre kiterjesztette a hadiállapotot. A hadiállapot megkönnyítette az érlelődő forradalom elleni harcot. De rendszabályai nem jártak eredménnyel. A bolsevikok befolyása a városban és a hegyi falvakban tovább nőtt. A szovjet a bolsevikokat követte. Vladikavkáz helyőrsége szintén.

Nagy munkát végeztek a bolsevikok a tereki terület egy másik nagy központjában, a kőolajipari telepeiről és kőolajfinomító üzemeiről híres Groznijban is, ahol már az imperialista háború éveiben volt egy kis bolsevik csoport. A cárizmus bukása után a bolsevik szervezet kilépett az illegalitásból és gyors növekedésnek indult. Az áprilisi konferencia idején már 800 tagot számlált, a konferencia után pedig, amikor a konferencia bolsevik határozatai a kőolajipari és üzemi munkásokhoz eljutottak, a munkások még nagyobb számban özönlöttek a pártba. A munkás- és katonatanács az eszerek és mensevikek kezében volt. Eleinte a szovjetekben kevés bolsevik volt, de a munkáskerületekben a bolsevikok igen nagy tekintélyre tettek szert. A városban a burzsoáziának erős szervezetei voltak. Ezek a szervezetek Groznij ipartelepeinek és üzemeinek polgári műszaki személyzetére támaszkodtak.

A várost egymással ellenségeskedő kozák telepek és csecsenc falvak környezték. 1917 nyarán már nyílt összeütközésekre került a sor. A városban meglehetősen erős helyőrség volt: a 111. tartalék ezred, a 21. ezred, és a 252. szamarai osztag. A bolsevikok nagy munkát végeztek a helyőrségi katonaság között. A katonatömeg gyorsan bolsevizálódott. A munkások megszerveztek egy „védelmi osztagot", mely a valóságban a Vörös Gárda osztaga volt. A grozniji bolsevikoknak jó kapcsolataik voltak Petrográddal és Moszkvával és gyakran jártak Vladikavkázban.

Groznij proletariátusa a februári forradalom legelejétől fogva nagy harcban állt a grozniji kőolajtelepek és üzemek tulajdonosaival. A forra-

Sz. M. Kirov beszéde Bazorkino ingus faluban.

dalmi katonák segítségével a munkások 700 puskát és 100 revolvert vettek el a tereki kőolaj-iparosok tanácsától.

A bolsevikok növekvő befolyása a városban nagyon nyugtalanította nemcsak az ideiglenes kormány helyi szerveit, hanem magát az ideiglenes kormányt is. Groznij jelentősége a burzsoázia számára sokkal nagyobb volt, semhogy harc nélkül átengedte volna a munkásoknak.

A kozákok és a hegylakó népek egyesült ellenforradalma a júliusi napok után támadásba ment át. A kaukázusi front parancsnokának utasítására augusztus elején Groznijban lefegyverezték és feloszlatták a bolsevik hangulatú 21. ezredet. Az ezred lefegyverzése jelt adott a pogrom-tevékenység fokozására a kozákság ellenforradalmi felső rétegei számára, melyek a petrográdi júniusi napok után egyre vakmerőbbek lettek. Augusztus 17-én egy kozák tisztekből álló banda megtámadta a grózniji munkás- és katonatanácsot és szétkergette.

Augusztusban Psemacho Kocev, kabardiai méntelep-tulajdonos elnöklete alatt, aki a „Hegyi lakók szövetsége központi bizottságának" vezetői közé tartozott, megnyílt az ingusok és kozákok kongresszusa. Ennek az ingusok és kozákok közötti „békét" kellett volna jelképeznie. A kongresszuson felszólalt a tereki kozákság atamánja, Karaulov és kijelentette, hogy minden baj abból származik, hogy nincs kormányzó hatalom, az pe-

dig, hogy nincsen hatalom, a mindenféle bizottságok tevékenységének következménye. Erős, egységes hatalomra van szükség. Ez pedig, az atamán véleménye szerint, csak a tereki kozák-kormány lehet.

A Kornyilov-felkelés leverése után a városban újra megváltozott a helyzet. Szeptember 8-án a grozniji szovjet ülésén a bolsevik Iván Maligin, aki egyike volt a később 1918-ban az intervenciósok által áruló módon agyonlövetett 26 bakui megbízottnak, jelentést tett a Kornyilov-lázadásról. Maligin a grozniji szovjet elnökségének volt a tagja. 1917 elején és a forradalom első hónapjaiban Pjatigorszkban szolgált a 113. tartalék gyalogezredben. Egy másik katonával, G. Andzsijevszkivel együtt, aki ugyanabban az ezredben szolgált, a pjatigorszki bolsevikok és a pjatigorszki munkás- és katonatanács szervezője lett. 1917 nyarától fogva Maligin Groznijban működött, mint az ottani bolsevikok egyik vezetője. 1917 augusztusában Petrográdra utazott, a területi szovjetek képviselőinek összoroszországi értekezletére. Visszatérve Groznijba, beszédet mondott az ország forradalmi hangulatáról, a Kornyilov-felkelés szétveréséről.

Maligin világos beszédét és bolsevik határozati javaslatát tapsviharral fogadták a szovjet ülésén résztvevő munkások és katonák. Maligin után egy másik bolsevik, Nikoláj Aniszimov szólalt fel. Aniszimov is ép akkor érkezett meg Petrográdról, ahová Groznij bolsevikjei delegátusként küldték a párt VI. kongresszusára. Aniszimov ott beszámolt a grozniji bolsevik szervezet növekedéséről. Ez a bolsevik diák, Aniszimov, Groznij bolsevikjainak igazi vezetője volt. Mint kitünő szervező, óriási tekintéllyel bírt Groznij munkásai között. A grozniji szovjet szeptember 8-i ülésén elhangzott felszólalása zajos tetszést váltott ki. A mensevikek megijedtek. A szovjet elnöke, a mensevik Bogdánov, figyelmeztette a „vendégeket", a munkásokat és parasztokat, hogy ne tapsoljanak, mert különben kiürítteti a termet. Feleletül a teremben a felháborodás vihara tört ki. A szovjet bolsevik küldöttjei tiltakoztak. A jelenlevő munkásokkal és katonákkal együtt tüntetően elhagyták az ülést. Az ülés félbeszakadt. A szünet után a bolsevikok és a velük rokonszenvezők visszatértek az ülésterembe. Két határozati javaslat került szavazás alá: egy mensevik, az elnökség nevében és egy bolsevik, melyet Maligin terjesztett be. A bolsevik határozatra 207-en szavaztak. Mégis 44 szavazatnyi többséggel a szovjet elnöksége által javasolt mensevik határozatot fogadták el.

A grózniji szovjet mensevik-eszer vezetősége napról-napra egyre inkább maga ellen bőszítette a munkásokat. A munkások a kőolajtelepeken és az üzemekben tartott üléseken nyíltan kifejezték bizalmatlanságukat a szovjet végrehajtó bizottságával szemben. A mensevikeket és eszereket még csak meg sem akarták hallgatni. Szeptember végén a szovjet végrehajtó bizottsága kénytelen volt lemondani megbízatásáról. A mensevik Bogdánov, a szovjet elnöke, a szeptember 29-i ülésen azzal okolta meg a végrehajtó bizottság elhatározását, hogy „a végrehajtó bizottság tagjai nem szólalhatnak fel egyetlen munkásgyűlésen sem... a munkások bizalmát teljesen elvesztették". A mensevik vezérnek és szovjetelnöknek e nyílt beismerését tapsviharral fogadták a bolsevik munkások és dühös kiáltásokkal az eszer-

mensevik blokk tagjai. A katasztrófális helyzet láttára a területi vezetőségből eszereket, területi végrehajtó bizottsági tagokat küldtek az eszer-mensevik vezetőség segítségére. A területi végrehajtó bizottság tagjai védelmükbe vették a szovjet végrehajtó bizottságát. A bolsevikok új szovjetválasztásokat és a burzsoáziával való megegyezés felbontását követelték. Az eszerek és mensevikek határozati javaslatukban tiltakoztak az ellen, hogy a végrehajtó bizottságot „helytelen" intézkedésekkel vádolják. De a munkások nyomása alatt mégis kénytelenek voltak határozatukba foglalni egy pontot arról, hogy a legrövidebb időn belül ki kell írni az új szovjetválasztásokat. A mensevikek és eszerek határozati javaslata ezúttal mindössze hat szavazatnyi többséggel győzött. Így végződött az eszerek és mensevikek uralma Groznijban.

Kubánban a legerősebb bolsevik szervezet a jekaterinodári szervezet volt. Az 1917-es februári forradalom előtt Jekaterinodárban összpontosult Kubán összes üzemeinek több mint egy harmada és a kubáni munkásoknak mintegy fele. Április végén a jekaterinodári bolsevik szervezetnek körülbelül 200 tagja volt. Bolsevik új ág jelent meg, a „Prikubánszkája Pravda" („Kubáni Právda"), mely rövidesen nagy tekintélyre tett szert a dolgozó lakosság körében. A bolsevikok igen nagy munkát végeztek a városi dumában. A városi duma választásának előkészítő munkája nehéz körülmények között folyt. A mensevikek és eszerek erős blokkot alkottak és a helyi intelligencia s kispolgárság támogatásával elkeseredetten harcoltak a bolsevikok ellen. Mindennek ellenére a városi duma 101 tagja közül 20 bolsevik volt. Ez lehetővé tette a bolsevikok számára, hogy a városi duma szószékéről bolsevik jelszavakkal forduljanak a város dolgozó tömegeihez és főképpen a környék (Dubinka, Pokrovka) munkás lakosságához.

Megtörtént, hogy a környékről küldöttségek jelentek meg a városi dumában, bizonyos követelésekkel. Ezek a küldöttségek közvetlenül a bolsevikokhoz fordultak támogatásért. A bolsevikok aktív dumai munkájának eredményeképpen sikerült keresztülvinni számos gyakorlati rendszabályt, melyek megjavították a munkások anyagi helyzetét. Így például a környék parasztsága fejenként 3 gyeszjatyina földet kapott ingyen birtokba. A lakásbérlő munkásokat felszabadították a lakásadó alól, a munkások nem fizettek többé vízadót. Gyermekotthonokat szerveztek. A városi szegény embereknek elengedték az 1916. évre szóló házadóhátralékokat és átháritották a burzsoáziára.

Augusztusban, a munkástanács vezetése teljesen a bolsevikok kezébe ment át. Az új végrehajtó bizottság kétharmada bolsevik volt, a mensevikek és eszerek csak egy-egy helyet kaptak.

A bolsevikok, a szovjetben többségbe kerülve, feladatukul tűzték ki, hogy megnyerjék a katonaság tényleges támogatását. A kozákokon kívül a városban állomásozott a szamuri ezred és egy tüzérosztály, melyet mint „forradalmit", a kaukázusi frontról visszavontak. Mindkét csapatrész a proletariátus fegyveres támaszává lett.

Az ellenforradalom az ország délkeleti részének elszigetelését tervezte.

E célból megszervezte a kubáni tartományi kormányt, amelynek tagjai Bardizs, Filimonov, D. Szvercskov stb. lettek. Az ideiglenes kormány biztosa, Bardizs és a kubáni kozákság atamánja, Filimonov ezredes, hogy a forradalmi katonák támadása ellen biztosítsák magukat, elérték, hogy a „vad-hadosztály" egyik ezredét oda küldték a kozák csapatrészek segítségére. A bolsevikokkal rokonszenvező tüzérosztályt lefegyverezték. A mensevikek és eszerek szintén tevékeny segítséget nyujtottak a kubáni ellenforradalmároknak és az ideiglenes kormány tifliszi biztosának segítségével a városba hívták a 39. hadosztályt, mely Jekaterinodár alatt helyezkedett el a vasútvonal mentén, miután Kavkázszkája, Tihoreckája, Armavir stb. állomásokat megszállta. A bolsevikok ennek a hadosztálynak a csapatrészei közé is behatoltak.

A tüzérosztály lefegyverzése után az erő-túlsúly az ellenforradalom oldalán volt. Ekkor elhatározták, hogy a szovjet végrehajtó bizottsága mellett megszervezik a forradalmi katonai bizottságot. A bizottságba az eseményektől megriadt mensevikek és eszerek képviselői is beléptek. Érthető, hogy a forradalmi katonai bizottság ebben az összetételben nem válhatott a kozák ellenforradalom elleni harc szervezőjévé és vezetőjévé, annál is inkább, mert a valóságban a mensevikek és eszerek bojkottálták a bizottságot.

A bolsevikok, akik érezték, hogy nő a veszedelem, elhatározták, hogy a szovjet legális forradalmi katonai bizottságával párhuzamosan, melyben mensevikek és eszerek is voltak, illegális bolsevik forradalmi katonai bizottságot alakítanak.

A jekaterinodári szovjet a II. szovjetkongresszusra bolsevikot küldött. A szovjet a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszó mellett foglalt állást. A II. szovjetkongresszusra a Kubán-vidék egy másik városából, Armavirből, szintén bolsevik delegátust küldtek. A munkás-, katona- és parasztküldöttek armaviri körzeti szovjetje támogatta a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszót.

A Fekete tenger mellékén a bolsevikok két nagy város — Tuapsze és Novorosszijszk — szovjetjeit hódították meg. Innen bolsevikokat küldtek a II. összoroszországi szovjetkongresszusra.

Az ellenforradalomnak nem sikerült Észak-Kaukázust a maga számára felvonulási területté változtatni. A bolsevikok önfeláldozó munkájukkal számos támaszpontot teremtettek itt a forradalom számára. Az ellenség hátországa bizonytalanná vált. Az ellenforradalom erői meggyengültek, a forradalom elleni azonnali támadás lehetőségei meghiúsultak.

11

BJELORUSSZIÁBAN

1917-ben Bjelorusszia az arcvonal közvetlen mögöttes területe volt. A nyugati front három hadseregének lövészárkai és drótsövényei végtelen vonalban húzódtak át az egész országon. Többszázezer főnyi katonaság állomásozott városaiban. Mogilevben volt a hadseregfőparancsnok főhadiszállása, ahol a tábornokok lázasan készítették elő a katonai csapatokat a forradalom szétzúzására. Bjelorussziában nagy vasúti gócpontok voltak — Minszk, Gomel, Vitebszk, Orsa — ezeken át a frontról a forradalmi Petrográd ellen küldhették a csapatszállítmányokat. Mindez rendkívül nagy jelentőséget kölcsönzött Bjelorussziának a forradalom győzelméért való harcban. Ezt a rendkívül fontos felvonulási területet el kellett venni az ellenforradalomtól.

Elsőnek itt a gomeli bolsevik szervezet alakult ki. Gomelben már 1917 áprilisában létrejött a bolsevik bizottság. Ez a bizottság a Polészije (Erdős-vidék) bizottságának nevezte magát, megtartva a bolsevik szervezet régi, forradalom előtti nevét.

Ez a bizottság jóval Gomel határain túl kiterjesztette munkáját a kormányzósági központra is és az egész mogilevi kormányzóságra. A bizottság munkája különös lendülettel indult meg, amikor 1917 augusztusában Gomelbe érkezett L. M. Kaganovics, akit a bizottság elnökévé választottak.

Kaganovics kapcsolatba lépett a munkásokkal, a vidékre instruktorokat, szervezőket, propagandistákat küldött, a pártmunka minden részletébe behatolt, látogatta a tanulóköröket, ellenőrizte a pártmunkások működését.

Ahol a pártmunka fejlesztése a legnagyobb akadályokba ütközött, azokat a helyeket Kaganovics személyesen vállalta. Többek között ilyen volt Mogilev. Ott volt a hadseregfőparancsnok főhadiszállása. A városban hemzsegtek az ellenforradalmi tisztek, ami megnehezítette a forradalmi propagandát. Mogilevnek nem volt önálló bolsevik szervezete. A bolsevikok az egyesült szociáldemokrata szervezet tagjai voltak. Kaganovicsnak sikerült még a György-keresztesek zászlóaljával is kapcsolatba lépni, amely a főhadiszállást őrizte, s benne bolsevik szervezetet alapítania.

Minszkben júniusban váltak ki a bolsevikok az egyesült szervezetből.

A minszki bizottság munkájának jellegét jelentős mértékben a front közelsége határozta meg. Külön agitátor-tanfolyamokat rendeztek a katonák között. A hadseregben régi forradalmár bolsevikok végeztek propagandamunkát. Ismételten a frontra utazott Michail Vasziljevics Frunze, az 1905-ös forradalom résztvevője, a forradalmi harci osztagok kiváló szervezője, aki kétszer is halálra volt ítélve az önkényuralom elleni harcért. Frunze a háború folyamán „Michajlov" álnév alatt a zemsztvók és városok szövetségének alkalmazottja volt és Minszkben illegális bolsevik szervezetet alakított. Az önkényuralom bukása után Frunze vált Bjelorusszia és a nyugati front forradalmi mozgalmának egyik legkiválóbb vezetőjévé. Frunze a katonák között rendkívül népszerű volt.

Az ideiglenes kormány 1917 júliusában száz és száz forradalmi érzésű katonát tartóztatott le a fronton. A minszki börtön túl volt zsúfolva. Valamennyi katonai fogda, több kaszárnya sőt még a női gimnázium is a letartóztatottakkal volt tele.

A katonákkal rosszul bántak, éheztették őket.

A bolsevikok minszki bizottsága politikai Vöröskeresztet szervezett a letartóztatott katonák támogatására. A petrográdi munkások is támogatták a letartóztatott katonákat, pénzt és csomagokat küldtek nekik.

A minszki bizottság a letartóztatott katonák közötti munka végzésével az elvtársak egy csoportját bízta meg. A félhomályos zárkában, mely zsúfolva volt katonákkal, a bolsevik agitátorok a mécses halvány világánál lelkesen magyarázgatták a háború céljait, magyarázgatták, miért nem támogatja a parasztság ezt az igazságtalan háborút és ki támogatja.

A katonák mohón hallgatták az agitátorokat, kérdésekkel árasztották el őket, röpiratokat kértek.

A letartóztatottak között rövidesen kiváltak a bolsevikokkal rokonszenvező katonák. A börtönben pártszervezet alakult.

A letartóztatott katonákat ezreddé szervezték. Parancsnoki kart választottak, az ezredparancsnoktól le a szakasz-és rajparancsnokig.

A letartóztatott katonákat a 37. ezred őrizte, amely erősen a bolsevikok befolyása alatt állt. Az őrség megengedte, hogy a letartóztatottak szabadon kijárjanak a városba. A minszki bizottság arra használta fel a letartóztatottakat, hogy agitációs munkát végezzenek a fronton. Ötös és tízes csoportokba osztotta őket, élükre bolsevikokat állított, röpiratokkal látta el és a frontra küldte őket. A letartóztatottak, akik nem egyszer voltak a legelső arcvonalban, jól tudták, hogyan kell hozzáférkőzni a lövészárkok lakóihoz. Az agitátorok megkerülték az őrségeket, behatoltak a lövészárkokba és az előlfekvő csapatrészekhez, mindenhová elvitték a bolsevik irodalmat és eleven, egyszerű szavukkal egészítették ki a párt lángoló felhívásait.

A minszki szervezet életében igen nagy szerepet játszott a „Zvezda" („Csillag") nevű bolsevik ujság, amely július végétől jelent meg.

Az ujság alapítója A. F. Mjasznikov volt, a bjelorussziai bolsevikok egyik legkiválóbb vezetője. De a minszki bizottságnak nem volt pénze. Ekkor sorsjegyeket adtak ki és gyüjtést rendeztek.

> „Nem volt pénzünk — beszélte Mjasznikov elvtárs. — Összeszedtük utolsó filléreinket, elküldtük az egyik elvtársat Petrográdba, a Központi Bizottsághoz, azzal a kéréssel, hogy kölcsönözzenek valami pénzt, hogy irodalmi terveinket megvalósíthassuk. Reménykedtünk ugyan, de attól is tartottunk, hogy a Központi Bizottság aligha fogja tekintetbe venni egy ilyen fiatal és ismeretlen szervezet kérését. S ime, küldöttünk 2000 rubelt hozott. Hogy megörültünk neki! A pénz fedezte napilapunk teljes hat számának költségeit".

A „Zvezda" első száma július 27-én jelent meg. „A. Martuni", „Aljosa", „Bolsevik" álnevek alatt majdnem mindennap jelentek meg az ujságban harcrahívó cikkek Mjasznikov szerkesztő tollából.

A. Mjasznikov, régi bolsevik, még 1904-ben került a forradalmi moz-

L. M. Kaganovics felszólalása Gomelben egy katonagyűlésen.

B. J. Vladimirszkij rajza

galomba. Eleinte Nahicsevánban, később Bakuban működött. A háború elején mint tartalékos zászlós szolgált. Mjásznikov megszervezte ezredében a kapcsolatot a bolsevikokkal, röpiratokat terjesztett. A nyugodt, kemény, szerény és jól felkészült szervező Dorogobuzsban, az ezred altiszti iskolájában, melynek ő volt a parancsnoka, bolsevik csoportot létesített. Mjásznikov kimondottan ellenségesen viselkedett a reakciós tisztikarral szemben, kerülte a tisztek társaságát s ügyesen és óvatosan válogatta ki a forradalmárokat. Lakásán összegyüjtötte a katonákat, a leendő altiszteket és lassanként az önkényuralom elleni harcosokká változtatta őket. Az iskolát a parancsnokság az ezred közelébe helyezte át. De Mjásznikov türelmesen folytatta munkáját. A forradalom elején a szervezetnek az ezredben 13 tagja volt.

Az ujság Mjásznikov vezetése alatt rendkívül népszerűvé lett a nyugati front katonái, Bjelorusszia munkásai és parasztjai között.

> „Nehéz a te utad, kedves »Zvezda«, mert árván világítasz az uralkodó reakció fenyegető sötétjében... Azt kívánjuk neked, kedves »Zvezda«, hogy e sötét éjszakát eloszlasd... Fényed ne halványuljon el ezekben a nehéz időkben" — így üdvözölték az ujságot a kalancsevszki helyőrségi fogda foglyai Minszkben.

A letartóztatott katonák utolsó filléreiket küldték el az ujságnak. Még azt a pénzt is odaadták, amit a petrográdi munkásoktól kaptak. Ebből az

M. V. Frunze

összegből az ujság kiadására tartalékalapot létesítettek. Az ujság példányszáma, mely júliusban 3000 volt, augusztusban már 6000-re emelkedett.

A bolsevik ujság fenyegető veszedelmet jelentett a nyugati front parancsnoksága számára.

„A minszki katona- és munkástanács mellett a szociáldemokrata párt »Zvezda« címen élesen lenini irányzatú ujságot ad ki. Megtettem a szükséges intézkedéseket, hogy az ujság ne kerüljön a frontra" — ezt jelentette Petrográdban augusztus 22-én a front katonai biztosa.

Kerenszkij kiadta a parancsot az ujság betiltására.

Az ujság vezetői, egy csoport fiatal emberrel együtt, akik aktívan dolgoztak a bizottságban, tehergépkocsit szereztek és otthagyták a „Zvezda" eddigi nyomdáját. Az egész kiszedett ujságot átvitték egy másik nyomdába. Mikor a rendőrség megjelent, a lap már nem volt ott.

A minszki szervezet nagy figyelmet fordított a parasztok közötti munkára. Ezt a munkát Frunze vezette.

Michail Frunze, mint a népőrség parancsnoka, sokat járt a bjelorussz falvakban. Összegyüjtötte a parasztokat, beszélgetett velük, forradalmi propagandát folytatott közöttük. A szegényparasztok között Frunze talált olyanokat, akik rokonszenveztek a bolsevizmussal, segítségükre volt a szervezkedésben, pártirodalommal látta el őket.

A parasztok bizalma a bolsevik párt iránt szemmel láthatóan megnyilatkozott a minszki kormányzóság paraszttanácsainak II. kongresszusán, amely július 30-án nyílt meg. A küldöttek között sok volt az idősebb paraszt, aki először jött a városba. A kongresszust Frunze nyitotta meg. Az első perctől fogva látszott, milyen nagy tekintélye van Frunzénak, mennyire szeretik a parasztok.

„A parasztok megállapítják, hogy milyen nagy érdemeket szerzett Michajlov elvtársunk a minszki kormányzóság parasztjainak szervezése körül — írta a »Zvezda«. — Ő volt az, aki elsőnek foglalkozott szervezésükkel, vezérük volt és szellemi tanítójuk, teljes bizalmukat élvezi és ezért a parasztok azt javasolják, hogy minden vita nélkül Michajlov elvtársat válasszák elnöknek. A javaslatot egyhangú tapssal fogadják".

Ekkor az eszerek képviselője kijelentette:

— Jobb, ha egy paraszti kongresszuson olyan ember elnököl, aki a „Föld és szabadság" zászlaja alatt (azaz eszer zászló alatt. — *A fordító.*) halad.

A javaslat ellen a delegátusok élénken tiltakoztak. A tömegből felkiáltások hallatszottak: „Ne olyat válasszatok, aki nem akar földet adni a parasztnak!" Az eszerek ijesztgették a parasztokat: „Michajlov — bolsevik". De a parasztok feleletül ezt kiáltották: „Sebaj! A mi emberünk!"

A. F. Mjásznikov

Az eszer vezetők sokáig próbálkoztak azzal, hogy meggyőzzék a parasztokat. Elnyujtották az ülést, tanácskoztak, újra kezdték a rábeszélést. De a küldöttek ragaszkodtak álláspontjukhoz. Frunzét a kongresszus túlnyomó többséggel megválasztotta elnökéül. Öreg parasztok vállukra vették a bolsevik Frunzét és úgy vitték a tribünig.

A minszkiekkel majdnem egyidőben a vitebszki bolsevikok és internacionalisták is kiléptek az egyesült szociáldemokrata szervezetből. Június 20-án, azon az ülésen, amelyen az egyesült szervezetből való kilépés kérdését vitatták, 56 bolsevik, 28 egyesült internacionalista és 11 internacionalista mensevik volt jelen.

Az elvtársak felszólalásaikban megállapították, hogy „az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt helyi bizottsága túlságosan jobbra tolódott" és azt javasolták, hogy a bolsevikok és az internacionalista szociáldemokraták önálló szervezetet alakítsanak

Az ülésen ideiglenes bizottságot választottak. Július 4-re összehívták az ideiglenes bizottság és a lett szociáldemokrata bizottság ülését. Megegyeztek abban, hogy ezt a két szervezetet egyesíteni fogják és megalapítják a bolsevikok közös városi bizottságát.

Bjelorusszia bolsevikjei szervezettségük és egységük bizonyságát adták a Kornyilov-felkelés napjaiban. Minszkben megalakították a nyugati front forradalmi bizottságát. Frunzét nevezték ki a forradalom védelmére kész csapatok vezérkari főnökévé.

A minszki helyőrség hadi készenlétben várta az akció kezdetét jelző parancsot.

Vitebszk bolsevikjei a szovjet mellett egy forradalmi katonai vezetőséget létesítettek. A vasútra, a postára és a főhadiszállás táviró-központjába kiküldték a szovjet képviselőit.

Orsában megalakították a forradalmi osztagokat, amelyek készenlétben álltak, hogy Kornyilov ellen menjenek.

Mogilevben a Kornyilov-összeesküvés központjában, a szovjet egy időre megszűnt. A bolsevikok illegális összejövetelt tartottak, hogy megtárgyalják a helyzetet. Elhatározták, hogy felhívással fordulnak a néphez, hogy megmutassák a munkásoknak, katonáknak s az ellenforradalmi tábornoki karnak is, hogy Mogilevben van forradalmi párt. A felhívást az egyik mogilevi nyomdában titokban kinyomtatták.

A felhívást nyomtató munkások közül néhányat letartóztattak.

Gomelben, a bolsevikok kezdeményezésére öt tagból álló rendkívüli bizottságot alakítottak. A Polészije bizottsága bolsevik biztosokat küldött a város legfontosabb pontjaira, a postához és a távíró-központba.

A Polészije bizottsága letartóztatta Zavojkót, Kornyilov tábornok „eszmei tanácsadóját" és több elvtársat küldött Minszkbe, Recsicába, Orsába, az összeköttetés fenntartására.

A kornyilovisták elleni harc rendkívül növelte Gomel bolsevik szervezetének tekintélyét. És ez azonnal megváltoztatta az erőviszonyokat a gomeli szovjetben, ahol eddig a megalkuvók voltak többségben.

A gomeli szovjet elnöke Szevruk mensevik volt, aki ugyan bolseviknak nevezte magát, de már 1917 márciusában, mint honvédőpárti mensevik lépett fel a szovjetek összoroszországi értekezletén. Szevrukot kizárták a bolsevik pártból, de ezt titokban tartotta, amikor Petrográdból visszatért Gomelbe.

A Szevruk vezette szovjet üldözte Gomel bolsevik szervezetét.

Szeptember 1-én a gomeli szovjet rendes ülését tartotta. A politikai helyzetről, nevezetesen a Демократическое Совещание vitája.

A „Zvezda", a bolsevikok minszki szervezetének ujsága.

Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія.

ЗВѢЗДА

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Органъ Минскаго Комитета Р. С.-Д. Р. П.

№ 11 ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА. 13 Августа 1917 г.

Товарищи рабочіе, солдаты и всѣ трудящіеся! Вчера въ Москвѣ началось государственное совѣщаніе контръ-революціонной буржуазіи и пятущихся за ними меньшевиковъ и эсъ-эр. Протестуйте противъ этого совѣщанія въ резолюціяхъ, этимъ вы покажете, что голосъ совѣщанія не есть голосъ страны и попытка обмануть этимъ совѣщаніемъ революціонныхъ рабочихъ и крестьянъ не удастся.

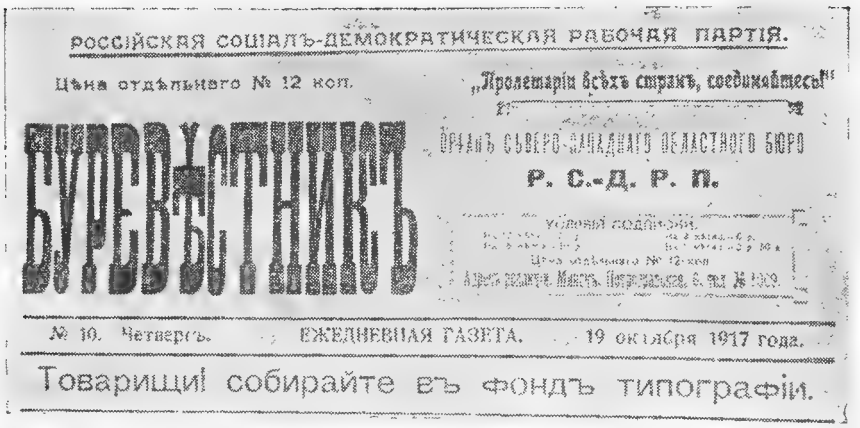
РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЪ-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ.

Цѣна отдѣльнаго № 12 коп. „Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!"

БУРЕВѢСТНИКЪ

ОРГАНЪ СѢВЕРО-ЗАПАДНАГО ОБЛАСТНОГО БЮРО Р. С.-Д. Р. П.

№ 10. Четвергъ. ЕЖЕДНЕВНАЯ ГАЗЕТА. 19 октября 1917 года.

Товарищи! собирайте въ фондъ типографіи.

„Burevesztnyik", a bolsevikok minszki szervezetének ujságja, az ideiglenes kormány által betiltott „Molot" helyett.

bolsevikok befolyása alatt a szovjet elvetette azt a határozati javaslatot, melyet a megalkuvó elnökség nyujtott be arról, hogy „az ország összes eleven erőit" egyesíteni kell. Szeptember 9-én azonban újra napirenden állt a Demokratikus tanácskozás kérdése. A jelentést Szevruk tartotta.

Szevruk beszéde végeztével beterjesztette ugyanazt a javaslatot, amelyet a mult ülésen megbuktattak. A bolsevikok újra elvetették. Szevruk, aki kétszer vereséget szenvedett, kénytelen volt lemondani az elnökségről.

A szovjet elnökségének választásánál alelnöknek bolsevikot választottak.

A Kornyilov-felkelés után új bolsevik szervezetek alakultak Rogacsevben, Klinciben, Dvinszkben.

Szeptemberben végleg kialakult Orsa bolsevik szervezete.

Orsa pártszervezetének életében nagy szerepet játszott P. N. Lepesinszki, régi bolsevik, volt reáliskolai tanár, aki a városban igen nagy népszerűségnek örvendett. Lepesinszki a városi duma elnöke volt, aktív részt vett a bolsevik bizottság munkájában, sok előadást és gyűlési beszédet tartott, harcolt az Orsát meglátogató mensevik vezérek ellen. Szeptemberben Orsába érkezett az ismert mensevik, Liber, hogy ott előadást tartson. A bolsevikok felkészültek, mozgósították az összes rokonszenvezőket. Lepesinszki elvtárs felszólalását lelkesen fogadta a hallgatóság, amely csatlakozott a bolsevik jelszóhoz: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

A polocki bolsevikok közölték a vitebszki bizottsággal, hogy a szervezet, melyet július 3—5-én szétvertek, feleleventette munkáját. Októberben a polocki szervezetnek már körülbelül 75 tagja volt.

Szélesen bontakozott ki a pártmunka a nyugati front csapatai között. A III. szibériai hadtestben szolgáló bolsevikok szeptember 9-én ezt írták a Központi Bizottságnak:

„Folytatjuk a munkát a hadtest csapatainál, új szervezeteket létesítünk, a régebben kialakult pártsejteket megszilárdítjuk és

kibővítjük... Jelenleg a hadtestben 14 sejtszervezetünk van, tagjaik száma körülbelül ezerre rúg".

A roham előkészítésének izgalmas napjaiban tízével, százával tódultak a szervezetekbe a forradalom új harcosai. A pártbizottságokba naponta jöttek munkások és katonák, hogy belépjenek a harcos lenini párt soraiba. Augusztusban csak Vitebszkben 212 ember iratkozott be a bolsevik szervezetbe, szeptemberben már 353, októberben pedig már 735 új tag lépett a bolsevik szervezetbe.

Bjelorusszia pártszervezetének szeptemberben több mint 9000 tagja és rokonszenvezője volt.

A bolsevikok Központi Bizottsága nagy figyelmet szentelt Bjelorussziának. Szervezőket küldött, részletes utasításokat adott a munkára. Szverdlov nem egyszer hívta magához a bjelorussziai bolsevikok vezetőit, akiket rendszeresen értesítettek a Központi Bizottság terveiről és rendelkezéseiről.

Szverdlov gyakran látta el gyakorlati utasításokkal a helyi pártmunkásokat.

„Jelenleg — írta Orsa város bolsevikjeinek — egyetlen csak valamennyire is becsületes internacionalista sem maradhat blokkban a honvédőpártiakkal, akik megalkuvó politikájukkal elárulják a proletariátust..."

A Központi Bizottság különös jelentőséget tulajdonított a hadseregben végzett munkának.

„A katonai szervezet felépítésénél — írta Szverdlov ugyanabban a levélben — legyetek tekintettel arra, hogy ennek a szervezetnek szoros kapcsolatban kell állnia a munkásszervezettel. A katonai szervezet személyi összetétele osztályszempontból olyan, hogy ez az elem kevéssé fogékony a proletár szocializmus eszméi iránt. A munkásokkal való szoros kapcsolat ezért igen fontos..."

Ezt a szoros kapcsolatot a munkások és katonák között a legkönnyebben közös területi- és frontszervezet útján lehetett biztosítani.

A területi szervezet létesítését a bolsevikok minszki bizottsága vállalta magára. Közölte Vitebszk, Polock, Mogilev, Gomel, Bobrujszk, Szluck, Boriszov és más városok bolsevikjaival, hogy szeptember 1-ére tűzi ki a területi konferenciát. Elhatározta, hogy ugyanarra az időre összehívja a front bolsevik konferenciáját is.

Kornyilov tábornok lázadása miatt az egyes helyekről nem lehetett elvonni a bolsevik erőket. Szeptember 1-éig mindössze 46 szavazati és 6 tanácskozási joggal bíró küldött érkezett Minszkbe. Elhatározták, hogy a konferencia helyett tanácskozást tartanak, meghallgatják a helyi küldöttek jelentéseit, a jelen politikai helyzetről való beszámolót, a katonai pártszervezetek alapszabályáról és a területi konferencia összehívásáról szóló jelentéseket.

A tanácskozás szeptember 3-án fejezte be munkálatait, miután területi vezetőséget választott. Elhatározták, hogy a területi konferenciát Minszkbe, szeptember 15-re hívják össze.

Hogy a Központi Bizottság milyen figyelemmel kísérte a területi párt-

szervezet kialakulását, azt láthatjuk a levélből, melyet Szverdlov írt a III. hadtest bolsevikjeinek:

„Nagyon jó, hogy a területi egyesülés megtörtént. Ennek az egyesülésnek mindig nagy jelentősége volt, de a jelen pillanatban különösen fontos, annál is inkább, mert a szervezet tagjait képező csoportok szét vannak szórva különböző helyeken".

A bjelorussziai bolsevikok területi konferenciája 1917 szeptember 15-én ült össze. A konferencia Minszkben nyílt meg. 88 küldött érkezett: 61-et a hadsereg, 27-et a terület küldött.

A konferencián elsőnek a bolsevikok elleni erőszakos rendszabályok kérdését vitatták meg.

A konferencia határozatot fogadott el, melyben a szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadságot, a politikai harc tényleges szabadságának biztosítását, a bolsevikok elleni erőszakos rendszabályok megszüntetését, az összes politikai jellegű bírósági eljárások megszüntetését, az összes letartóztatottak haladéktalan szabadlábrahelyezését és az elítéltek számára amnesztiát követelt.

A konferencia kimondta, hogy mindezek a követelések csak akkor valósíthatók meg, ha a hatalom az imperialista burzsoázia kezéből átmegy a proletariátus és a szegényparasztság kezébe.

A delegátusok elmondották, hogy a bolsevikok befolyása a tömegekre rendkívül megnőtt. A helyőrségek majdnem mindenütt a bolsevikokat követik. Az eszerek és mensevikek el vannak szigetelve. A fronton az ezredekben forradalmi harci osztagokat alakítanak az ellenforradalom elleni küzdelemre.

A politikai helyzetről Mjásznikov elvtárs számolt be. A konferencia hangsúlyozta, hogy:

„egyre nagyobb mértékben válnak a szovjetek a forradalmi ország egyedüli szervezett központjaivá... A szovjetek erősödnek, a proletariátus és a katonák, akik többségükben már öntudatosak és tisztában vannak a forradalom érdekeivel, erősítik a szovjeteket. Sok helyen a szovjetek kezükbe veszik a hatalmat..."

A határozatok minden sora, a konferencia minden következtetése ebbe torkolt: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

Az alkotmányozó nemzetgyűlésről meghallgatott beszámoló alapján a konferencia elhatározta, hogy a terület és a front minden olyan pontján, ahol pártszervezetek vannak, az agitátorok és instruktorok részére rövid tartamú tanfolyamokat létesít, a vitebszki és a mogilevi választó kerületben konferenciákat rendez az alkotmányozó nemzetgyűlési jelöltek felállítására és megejti a jelöléseket a minszki körzetben és a front körzetében.

A területi bizottság sajtószerveként a „Molot" („Kalapács") nevű ujságot jelölték ki, mely szeptember 15-én kezdett megjelenni a kormány által betiltott „Zvezda" helyett.

A „Zvezdához" hasonlóan a „Molot" is nagy szervező szerepet játszott Bjelorusszia és a nyugati front pártéletében. A frontparancsnokság egyik táviratot a másik után küldte a központba az ujságot illetően. Végül ok-

tóber 3-án a főparancsnokság vezérkari főnöke, Virubov tábornok, a következőket közölte a nyugati front parancsnokával, Balujev tábornokkal:

„Kértem, hogy tiltsák be a »Molot« nevű ujságot. Amíg ezt az ujságot a fronton terjeszthetik, addig a rend seminő intézkedéssel fenn nem tartható. A hadseregfőparancsnok kiadta a parancsot a »Molot« betiltására és a nyomda lefoglalására, amiről is ma táviratban értesítettük önt".

Október 6-án betiltották a „Molot" c. ujságot. Lepecsételték a nyomdát, ahol az ujságot nyomták. A katonai hatóságok elhatározták, hogy a nyomdát zár alá veszik és őrizetet állítottak a nyomdához. De a katonák nem voltak hajlandók rendőr-szolgálatot teljesíteni. A minszki szovjet magára vállalta, hogy gondoskodik a nyomdáról, melyben a „Molot" megjelent. A szovjet katonai őrséget állított a nyomdához és követelte, hogy vegyék le a nyomdáról a pecsétet. A szovjet követelését az egész helyőrség támogatta, amely felháborodással vette tudomásul a bolsevik ujság betiltását elrendelő parancsot. A 289. gyalogezred fegyvert akart használni.

A megrémült parancsnokság engedett a helyőrség követelésének. Két nap mulva, október 8-án, a betiltott „Molot" helyett Minszkben új bolsevik ujság jelent meg, „Burevesztnyik" („Viharmadár") címmel.

A „Burevesztnyik" egészen a proletárforradalom győzelméig nem hallgatott el. A nyugati front munkásai, parasztjai és katonái az ujságot olvasva ismerkedtek meg Lenin cikkeivel. Az ujság október 11-i 3. számában megjelent Lenin „Megérett a válság" c. cikke, október 17-i 8. számában „A bankok nacionalizálása" c., 13—16. számában pedig a „Levél az elvtársakhoz".

Vlagyimir Iljicsnek a „Burevesztnyikben" megjelent cikkei, valamint a minszki bizottság által is kiadott „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?" c. brosurája, Bjelorusszia bolsevikjeinek cselekvési programjává váltak.

Az 1. területi konferencia határozatainak gyakorlati megvalósítására megszervezték az új szovjetválasztásokat.

Bjelorussziában elsőnek a minszki szovjetet választották újra, mely kezdettől fogva a bolsevikok befolyása alatt állt.

A minszki pártszervezet arra használta fel az új választásokat, hogy megmagyarázza a tömegeknek az ország politikai helyzetét. A minszki bizottság rövid idő alatt negyven előadást rendezett a politikai helyzetről. Az új választások lefolyása megmutatta, hogy a tömegek bizalma a bolsevikokban összpontosult. Az újonnan választott szovjetbe 184 bolsevik, 60 eszer, 21 mensevik stb. került.

Az újonnan választott szovjetnek igen nagy befolyása volt.

A bolsevik szovjet egész októberben a fegyveres erő szervezésével, fegyvergyüjtéssel és a fegyverek számontartásával volt elfoglalva.

Még azokban a szovjetekben is, ahol nem voltak új választások, vagy pedig e választások után a bolsevikok nem voltak számbelileg túlerőben, szeptemberben jelentősen nőtt a bolsevik frakciók befolyása és tekintélye.

A vitebszki pártbizottság nagy figyelmet fordított a szovjetmunkára.

Vitebszk bolsevikjei szeptember második felében tevékenyen készülnek a kormányzósági szovjetkongresszusra.

A szovjetek mensevik és eszer vezetői, akik féltek, hogy a bolsevikok a kormányzósági kongresszuson tényleg többségbe jutnak, a választások előtt különböző machinációkkal elérték azt, hogy a kongresszuson több mint 300 parasztküldött volt és csak vagy 40 munkás- és katonaküldött. A kongresszus október 4-én nyílt meg. Mindössze 26 bolsevik volt a kongresszuson, de az a 26 bolsevik nagyszámú küldöttet befolyásolt. Ez akkor tűnt ki, mikor az aktuális politikai helyzetről szóló eszer határozati javaslat került szavazásra és a kongresszusnak majdnem ötödrésze szavazott az eszer határozati javaslat ellen, a bolsevikok mellett.

A bolsevikok vitebszki bizottsága október közepén, amikor még nem volt többsége a szovjetben, tevékenyen készült arra, hogy a hatalmat a szovjetek ragadják meg. A pártbizottságot az október 20-i ülésen kiegészítették a hadseregben szolgáló elvtársakkal és ezáltal szorosabb kapcsolatot teremtettek a felfegyverzett nép tömegeivel. Ugyanezen az ülésen katonai szervezetet alakítottak.

Gomelben a bolsevikok harcát a befolyásért még az is megnehezítette, hogy a zsidó munkások tömege nacionalista eszmékkel volt megfertőzve. Gomelben erős bundista szervezet működött, amelynek élén minden hájjal megkent álpolitikusok álltak. Ezeknek nagy befolyásuk volt a kispolgárság között. Gomelbe ellátogatott Liber, eljött Weinstein, a Bund központi bizottságának elnöke, aki azelőtt állandóan Minszkben dolgozott, és mások. A bolsevikoknak különösen meg kellett feszíteniök minden erejüket.

De már szeptemberben az összes összejöveteleken, ahol a vendég mensevik és bundista vezérek felszólaltak, világosan érezhető volt a bolsevikok túlsúlya.

Október 5-én Minszkben lefolyt Bjelorusszia és a nyugati front pártszervezeteinek II. területi konferenciája.

A fennmaradt jegyzőkönyvi feljegyzések igen szűkszavúan számolnak be arról a jelentékeny munkáról, amelyet a bolsevik szervezetek az I. konferenciától a II. konferenciáig tartó idő alatt végeztek. Ékesebben beszél erről a párttagok számának növekedése. A két konferencia között eltelt 20 nap alatt Bjelorusszia pártszervezete majdnem hatszorosára nőtt. A II. konferencián 28.591 párttag és 27.856 rokonszenvező volt képviselve.

A nyugati front hadseregszervezeteinek taglétszáma, amely az első konferencia idején 6500 párttagból és rokonszenvezőből állt, a II. konferencia idejére 49.000-re nőtt. Az I. konferencián a területi nemkatonai pártszervezetekben 2642 tag és rokonszenvező volt. 20 nap mulva számuk 7453-ra nőtt.

A konferencia, melyen Mjásznikov elvtárs elnökölt, üdvözletét küldte Leninnek.

A szovjetek és a hadseregbizottságok új választásait illetően a konferencia felszólította a szervezeteket, hogy az egyes helyeken

> „minden erejük megfeszítésével igyekezzenek biztosítani azt, hogy a munkás-, katona- és paraszttanácsok összoroszországi kongresszusát a kitűzött időben, október 20-ára egybehívják".

A konferencia azt javasolta, hogy a hadseregbizottságokat újra válaszszák abból a célból, hogy a hadseregbizottságok képviselői a szovjetkongresszuson „a dolgozó tömegek akaratát tükrözzék és érdekeiket megvédjék".

A bjelorussz szervezetek helyesen egyik főfeladatuknak tekintették a harcot a II. összoroszországi szovjetkongresszus időben való összehívásáért.

A bolsevik Központi Bizottság szeptember 24-i határozata értelmében, amely szerint az összoroszországi szovjetkongresszus előkészítésére területi kongresszusok hívandók össze, Minszkben október 16-án megtartották a szovjetek kerületi konferenciáját.

A küldöttek túlnyomó többségükben bolsevikok voltak. A konferencia halaszthatatlan feladatként ismerte el az összoroszországi szovjetkongresszus összehívását október 20-ára és csatlakozott az Északi terület szovjetkongresszusának az összoroszországi szovjetkongresszusért való harcról szóló felhívásához.

Október 22-én a minszki szovjet megünnepelte a petrográdi szovjet megalapításának 12. évfordulóját. Az 1905-ös pétervári szovjetről Mjasznikov elvtárs beszélt s rámutatott a hatalom fegyveres megragadásának szükségességére. A szovjet határozatában támogatta az előadót.

Bjelorusszia dolgozói a II. összoroszországi szovjetkongresszusra 46 küldöttet küldtek: köztük 20 bolsevikot és 6 „baloldali" eszert. Csaknem valamennyi küldött a következő utasítást vitte magával: a szovjeteknek kell átadni minden hatalmat.

Minszk, Gomel, Vitebszk, Gorodok, Nyeszvizs, Szluck, Recsica, Orsa városok szovjetjeinek, a X. hadsereg, a gárdahadtest, a XXXV. hadstest, a 37. gyalogezred szovjetjeinek küldöttei közölték a szovjetkongresszussal választóik követelését: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" És csak három szovjet — a vitebszki kormányzósági, a mogilevi városi és az orsai kerületi szovjet — amelyek még mindig a megalkuvók befolyása alatt álltak, — jött a kongresszusra ezzel a követeléssel: „Minden hatalmat a demokráciának."

A bolsevikok Október előtt kiragadták Bjelorussziát az ellenség kezéből és a forradalom bástyájává tették.

12

A BALTI-TENGER MELLÉKÉN

Az októberi szocialista forradalom előtt a helyzet a Balti tenger mellékén sokban különbözött az ország többi nemzetiségi vidékének helyzetétől.

Számos körülmény elősegítette itt a tömegek gyors bolsevizálódását és megkönnyítette a forradalmi válság érlelődését. De a balti területnek megvoltak a maga nehézségei is, amelyek rányomták bélyegüket a forra-

dalom fejlődésének egész menetére Október előtt is, az Októbert követő időszakban is.

Ennek a magyarázatát a vidék a cárizmus alatti fejlődésének sajátosságaiban kereshetjük.

A balti országok (Lettország, Észtország és Litvánia), melyek az Orosz Birodalom balti tengermelléki kormányzóságait — a kurlandi, livlandi, észtlandi, a kovnói, a vilnai kormányzóságokat és más kormányzóságok részeit alkották, mindenekelőtt magasfejlettségű kapitalista vidékek voltak, ami jelentősen megkülönböztette őket a keleti nemzetiségi vidékektől.

Az első világháború előtt a balti országok, elsősorban Lettország és Észtország, Oroszország nagy iparvidékei voltak. Lettországban 1913-ban több mint 110.000 munkás volt (az egész lakosság körülbelül 2 milliót tett ki). Észtországban 70.000 volt a munkások száma (az egész lakosság körülbelül 1 millió). Csak Litvániában, a legnagyobb balti országban volt a kapitalista nagyipar majdnem teljesen fejleten, úgy, hogy Litvánia tipikus elmaradt agrárország volt.

Lettország legnagyobb ipari központja Riga volt. Észtországé Revál (Tallinn) és Narva.

A rigai gyárak és üzemek között olyan nagyüzemek voltak, mint a „Provodnyik" nevű gumigyár (12.000 munkással), a Balti vagóngyár (4000 munkással), a „Phőnix" vagóngyár (6000 munkással). A reváli balti hajógyárban 5000 munkás dolgozott, a Krenholmi textilgyárban, Narvában — a forradalomelőtti Oroszország egyik legnagyobb textilgyárában — 14.000 munkás stb. Összesen Rigában 1914-ben 90.000 munkás volt, Reválban pedig 40.000. Lettországban az első helyet a fémipar foglalta el (több mint 25.000 munkással).

Észtországban a textilmunkások (19.000) és a vasmunkások (11.500) voltak túlsúlyban.

De az észtországi és lettországi nagyipari központok munkás-külvárosainak határánál a balti falu kezdődött. A városokban — a legmodernebb kapitalista ipar, a technika legújabb vívmányai alapján épült óriási gyártömbök, ahol tízezerszámra dolgoztak régi szakmunkások, mellettük pedig a lett és észt faluban, mint sok évszázaddal ezelőtt, megosztatlan hatalommal uralkodtak a mai idők feudálisai: a német bárók, azoknak a német eb-lovagoknak (ahogyan Marx a német lovagrendet nevezte. — A *fordító*) a leszármazottjai, akik 700 évvel ezelőtt törtek be a Balti tenger mellékére.

A német bárók rendkívüli kiváltságokat élveztek és a legteljesebb rabságban tartották, bestiálisan kizsákmányolták, embertelenül elnyomták Lettország és Észtország néptömegeit. A föld legnagyobb része földesúrbárók kezén volt. Óriási latifundiumaik voltak, néha soktízezer gyeszjatyina. Lettországban 35 olyan birtok volt, melynek mindegyike több mint 10.000 gyeszjatyinát foglalt el. Dundag bárónak több mint 66.000 gyeszjatyina földje volt, Popennek több mint 46.000, Wolf báró családja 36 birtok ura volt, 165.227 gyeszjatyina földterülettel.

Az Osten-Sacken bárók, a von Fredericksek, a von Rosenek, a von Rennenkampfok, a Meller-Zakomelszkiek, mint véres hóhérok, gyilkosok, a néptömegek szabadságának megfojtói voltak hirhedtek. 1905-ben vérbefojtották a balti munkások és parasztok felkelését. A német bárók, akik magas hivatalokat töltöttek be a cári állami intézményekben és a hadseregben, akiknek nagy összeköttetéseik voltak a cári udvarral, az első világháború idején nagykiterjedésű kémszolgálatot végeztek Németország javára. A balti dolgozók lángoló gyűlölettel tekintettek a német bárókra, évszázados elnyomóikra.

A parasztság embertelen feudális jobbágyi kizsákmányolásához itt még hozzájárult a modern kapitalista viszonyok nyomása is. A XX. században az észt és lett falvakban már nagyon előrehaladt volt a parasztság rétegeződése. A balti paraszt nyakán nemcsak a „fekete báró", — a német földesúr, hanem a „szürke báró", — a kulák is ott ült. Észtország és Lettország parasztságának főtömege földnélküli parasztokból és kisbérlőkből állt. Lettországban már a XIX. század végén a falusi lakosság 66 százalékának nem volt földje.

Ha ehhez a kettős — kapitalista- és feudális-jobbágyi — elnyomáshoz még hozzáadjuk a cári önkényuralom és a német bárók által gyakorolt nemzeti elnyomást, akkor világossá válik, hogy a balti faluban 1917 előtt miért voltak olyan rendkívül élesek az osztályellentétek.

A kapitalizmus fejlődésének magasabb foka, az osztályellentétek világosabb, határozottabb, élesebb volta és a kegyetlen nemzeti elnyomás, a lakosság nagyobb koncentrálódása a városokban és kultúrális fejlődésének magasabb foka — ez volt, Lenin szerint, a magyarázata a forradalmi mozgalom gyors fejlődésének a nyugati határszéleken és a lett szociáldemokrácia sikereinek. Ez a párt létének majdnem egész ideje alatt elszakíthatatlanul össze volt kapcsolva az OSzDMP bolsevik szárnyával.

A balti munkások és parasztok 1905-ben elől haladtak a cárizmus és a földesurak elleni harcban. Lettországban 1905-ben a legnagyobb kegyetlenséggel nyomták el a felkelést, melyben majdnem minden proletár és mezőgazdasági munkás részt vett. Az ifjúságot, mely átélte a megtorló rendszabályok és a reakció minden borzalmát, izzó gyűlölet fűtötte az elnyomók — a cári önkényuralom és a német földesurak — ellen. Ez a gyűlölet nem halványult el benne az 1917-es októberi napokig sem.

A Balti tenger mellékén a forradalom fejlődésének második sajátossága az volt, hogy az első imperialista háború éveiben ezek az országok elkeseredett harcok színterei voltak. 1915 őszén elesett Vilna és vele együtt német kézre került egész Litvánia és Kurland. 1917 augusztusában Kornyilov-Kerenszkij áruló módon átadták a németeknek Rigát. Ilyenformán a Baltikumot, Észtországnak és Lettország északi részének kivételével, az októberi forradalom idején a császári Németország csapatai tartották megszállva. A német hódítók kirabolták az országot, mindent, aminek értéke volt, Németországba hurcoltak. A legnagyobb nyomorba döntötték a lett, litván és észt népet. Lettországban a községeknek több mint negyedrészét földig lerombolták. Több mint 200.000 épületet döntöttek romba. 600.000 lakos maradt fedél nélkül. Lettország számos nagyüzemét az ország mélyébe

helyezték át. Rigából 300.000 lakost telepítettek át (a háború előtt Rigának 500.000 lakosa volt). A háború alatt még jobban megnőtt a balti lakosság gyűlölete az évszázados elnyomó, a német ellen. A lett és az észt parasztság a támadó német hadseregben ugyanazokat a gyűlölt elnyomókat látta, akik ellen már évszázadokon át harcolt.

A háború okozta súlyos nyomor, amely különös élességgel mutatkozott az olyan frontmenti területen, mint a Baltikum, oda vezetett, hogy a tömegek forradalmasodásának folyamata, különösen a februári burzsoádemokratikus forradalom után, sokkal gyorsabban ment végbe, mint másutt.

És végül a Baltikumban a forradalom fejlődésének harmadik sajátossága az a tény volt, hogy a hadműveletekkel kapcsolatban alapjában Lettország területén összpontosult az Északi front három hadserege, a XII., I. és V. A legnagyobb jelentősége a XII. hadseregnek volt, amely közvetlenül Petrográd közelében állomásozott. Lettország és Észtország meg nem szállt részein az októberi harcokra való előkészületek elszakíthatatlanul össze voltak kapcsolva az októberi forradalom menetével és fejlődésével az északi fronton.

Az északi front katonáinak állásfoglalása jelentős mértékben meghatározta a harc kimenetelét a fővárosban, Petrográdban. Ugyancsak óriási jelentősége volt annak a ténynek, hogy a XII. hadsereghez tartoztak a lett lövészezredek. Ezeket a lövészezredeket 1915 nyarán a lett burzsoázia kezdeményezésére szervezték, a cári kormány beleegyezésével. A februári forradalom idején a lett lövészek, akiknek főtömege proletár és félproletár elemekből állott, nyolc ezredet alkottak, két dandárban voltak egyesítve és számuk 30—35.000 közlegény és 1000 tiszt volt. A lett burzsoázia és a cári kormány reményei ellenére, a bolsevikok roppant munkája következtében, a lett lövészezredek az októberi szocialista forradalom előtt rendkívül fontos fegyveres erővé váltak, amelyre támaszkodva vették kezükbe a hatalmat Lettország szovjetjei.

Már 1917 márciusában kialakult a lett lövészezredek bolsevik szervezete. Ebben az időben mintegy 70 tagja volt a szervezetnek, júniusban már több mint 1500, augusztusban 3000. A XII. hadsereg katonái közötti agitáció szempontjából nagy jelentősége volt az „Okopnaja Právda" („Igazság a lövészárokban") c. ujságnak, melyet a bolsevik katonai szervezet adott ki.

1917 májusában a lett lövészezredek egyesített szovjetje bolsevik határozatot fogadott el és ettől az időtől fogva a lett lövészezredek szovjetjének végrehajtó bizottsága Rigában a bolsevizmus bástyája lett.

Igen gyorsan nőtt a reváli bolsevik szervezet is, amelyhez sok tengerész tartozott a Reválban horgonyzó balti flotta legénységéből. Júniusban 2123 tagja volt, augusztusban 3182.

A Kornyilov-lázadás után a XII. hadsereg csapatrészei csaknem minden értekezletükön bolsevik határozatot hoztak. Kiélesedett az osztályharc a faluban, a falusi szegénység és a gazdag parasztok (kulákság) között. Augusztusban a lettországi mezőgazdasági munkások aratósztrájkba léptek. A sztrájkok élén a földnélküliek tanácsa állt, amely még 1917 áprilisában alakult meg.

Augusztus 13—15-én Revalban a bolsevikok vezetése alatt összeült a földnélküli parasztok konferenciája, mely 40.000 mezőgazdasági munkást, földtelen parasztot és törpebirtokost képviselt.

A lettországi forradalmi szociáldemokrácia befolyásának növekedését a falusi szegénység között bizonyítja az a tény, hogy a kerületi mezőgazdasági tanácsok szeptemberi választásain a szociáldemokráciára szavazott a Walk-kerületben a szavazók 71 százaléka, a wolmari kerületben 76 százaléka és a wendeni kerületben 74 százaléka.

Szeptemberre Lettország és Észtország szovjetjeinek legnagyobb része szintén bolsevizálódott. A narvai szovjetet már megszervezésének első napjaitól fogva szilárdan meghódították a bolsevikok. Augusztusban a rigai szovjet már a bolsevikok kezében volt. Összetételüknél fogva bolsevik szovjetek voltak Wenden és Wolmár szovjetjei is.

A bolsevik párt befolyásának növekedését szemléltetően mutatják az 1917 augusztusi városi dumaválasztások.

A rigai városi dumaválasztások alkalmával a lettországi bolsevikok 120 mandátum közül 49-et kaptak, a wolmári választásoknál 28 helyből 18-at. Revalban, a város központjában a szavazók egyharmada szavazott a bolsevikokra, a külső területeken pedig a szavazók 50 százaléka. Narvában a bolsevikokra szavazott a szavazók 74 százaléka. Itt dolgozott 1917-ben az észt proletariátus kiváló vezére, Viktor Kingisepp, aki 1906 óta volt a bolsevik párt tagja.

Miközben a városi dumák választási kampánya folyt, megkezdődött a németek támadása Riga ellen. Augusztus 21-én az ideiglenes kormány a németek kezére adta Rigát. A lett lövészek a legnagyobb hősiességgel védték a várost.

Bátran és hősiesen harcoltak az orosz csapatok. Még a XII. hadsereg katonaküldöttjeinek eszer-mensevik végrehajtó bizottsága is kénytelen volt elismerni a katonatömegek harci szellemét és forradalmi tudatosságát ebben a nehéz percben. A németek, miután a várost megszállták, ostromállapotot hirdettek Rigában s szervezett terrort alkalmaztak a békés lakosság és a bolsevikok ellen.

Riga eleste és a német csapatok további előnyomulása után Lettország forradalmi szociáldemokráciájának legális tevékenysége a livlandi kormányzóság három kerületére — Walk, Wenden és Wolmár környékére — szorítkozott.

1917 október 16-án Walkban összeült a lett vidék szociáldemokráciájának rendkívüli pártkonferenciája. Napirendjén egy kérdés állt: az aktuális politikai helyzet. A konferencia teljes egészében csatlakozott Leninnek a fegyveres felkelésről szóló, történelmi jelentőségű határozati javaslatához, melyet a párt Központi Bizottsága október 10-i ülésén elfogadott. A konferencia határozata így szólt:

„A konferencia megállapítja, hogy elérkezett az utolsó döntő harc pillanata, mely eldönti nemcsak az oroszországi forradalom, hanem a világforradalom sorsát is... Lettország proletariátusa, e harcokra készülve, feladatának tekinti, hogy a legszorosabb egységet

tartsa fenn Petrográd és Moszkva forradalmi munkásaival és minden erővel és minden eszközzel támogassa az oroszországi proletariátus harcát az államhatalomért".

Az Északi terület szovjetjeinek Petrográdon tartott kongresszusán a lett lövészek küldöttje ékesszóló kifejezést adott a hadsereg készségének a felkelés támogatására. A küldött arról beszélt, hogy a lett ezredek 40.000 katonája kész támogatni Petrográdot, mely megvalósítani készül a jelszót: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

Az Északi terület szovjetjeinek kongresszusa után megkezdődött a közvetlen felkészülés a fegyveres felkelésre. A pártkonferencia határozatának értelmében október 18-ról 19-re virradó éjszakán Wendenben megszervezték az illegális forradalmi katonai bizottságot, mely szoros kapcsolatot teremtett a XII. hadsereg bolsevik szervezetei között. A forradalmi katonai bizottságra a következő feladat hárult: mihelyt Petrográdon megkezdődik a felkelés, el kell foglalnia a Petrográd irányába vezető összes stratégiai pontokat és meg kell bénítania a XII. hadsereg parancsnokságának és a katonatanácsok mensevik végrehajtó bizottságának ellenforradalmi tevékenységét.

Október 20-án összeült a lett lövészek kongresszusa. Egyhangúan, vita nélkül elfogadta a bolsevik Központi Bizottság képviselőjének határozati javaslatát, mely azt követelte, hogy a lettek készüljenek a szovjetek hatalmáért való fegyveres harcra és az összoroszországi szovjetkongresszus védelmére.

A lett lövészek kongresszusa megerősítette a lett pártkonferencián megválasztott forradalmi katonai bizottságot.

Október 22-én az észtországi munkás- és katonatanácsok végrehajtó bizottságának és a reváli szovjetnek közös gyűlésén 40 tagú forradalmi katonai bizottságot választottak, mely ellenőrzés alá vette a város és az erőd-körzet stratégiailag fontos pontjait.

Lettország és Észtország munkásai és parasztjai a bolsevik párt vezetése alatt így készültek a döntő októberi harcokra.

13

DÉL-KAUKÁZUS

Dél-Kaukázusban a proletár forradalom győzelméért folyó harcban a bakui proletariátus járt legelől. Baku a vidék ipari oázisa volt. Bakuban voltak összpontosítva a legnagyobb kőolajtelepek, kőolajfinomító gyárak és a proletariátus nagy forradalmi multú főkáderei.

A forradalom előtt a délkaukázusi iparban foglalkoztatott munkások száma körülbelül 100.000 volt, köztük több mint 36.000 (38 százalék) Baku

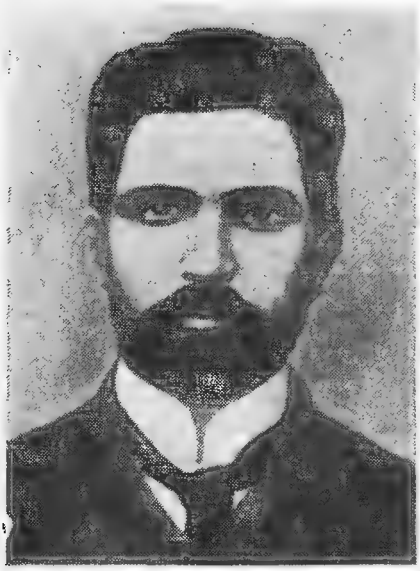

Sz. G. Saumján

kőolajtelepein dolgozott. Tifliszben, a kaukázusi helytartóság volt közigazgatási és kereskedelmi központjában alig voltak nagy ipari üzemek, a vasúti főműhelyek kivételével. Erivánnak a forradalom előtt alig 30.000 lakosa volt és egyáltalán semmi ipari proletariátusa. Kutaiszban mindösszesze néhány száz munkás dolgozott. Mindez a proletár Bakut tette a Dél-Kaukázus forradalmi mozgalmának központjává.

A bakui bolsevik szervezet Sztálin közvetlen vezetése alatt alakult, nőtt és szilárdult meg.

„A dicső bolsevik hagyományok, amelyeket a nagy Lenin legközelebbi fegyvertársa, Sztálin elvtárs oltott a bakui proletariátusba, a forradalom győzelméért, a proletárdiktatúráért, a szocializmus győzelméért való harc élcsapatává tették azt" — írta L. P. Béria.

A bakui bolsevik szervezet élén, 1917-ben, a párt olyan kiváló vezérei álltak, mint Sztyepán Saumján és Aljósa Dzsaparidze. Sztyepán Georgievics Saumján — régi bolsevik, aki résztvett a párt IV. és V. kongresszusán, 1907-től 1911-ig Bakuban működött Sztálin közvetlen vezetése alatt. Saumjánnak rendkívüli tekintélye volt; a bakui munkások nagyon szerették. Éveken át levelezett Leninnel, főkép a nemzeti kérdésről. A februári forradalom Szarátovban érte Saumjánt, ahová a cári kormány tízhónapi börtön után száműzte. Mihelyt híre érkezett a februári forradalomnak, Saumján azonnal elutazott szeretett Bakujába. Utközben tudta meg, hogy távollétében a bakui munkások megválasztották a bakui munkástanács elnökének.

Aljósa Dzsaparidze 1898-ban lépett a szociáldemokrata pártba. Mint Saumján élete, az övé is, a hivatásos forradalmár életének és harcának ragyogó példája. Az élénk és lelkes Aljósa mintegy kiegészítette nyugodt és elmélyülő barátját, Sztyepán Saumjánt.

Dzsaparidze életében egymást követték börtön és száműzetés. 1915-ben a cári kormány a Jeniszeiszki-kormányzóságba száműzte, ahonnan rövid idő mulva megszökött és a párt megbízásából forradalmi munkát végzett a kaukázusi hadsereg katonái között.

A februári forradalom után Dzsaparidzét Trapezundból, ahol forradalmi munkát végzett, Bakuba hívták.

A délkaukázusi bolsevikok az összoroszországi áprilisi konferencia után Lenin és Sztálin egyenes utasítására szakítottak a mensevikekkel Baku-

Dzsaparidze elvtárs a bakui kőolajtelepen az 1917-es szeptemberi sztrájk idején. *T. J. Zvonarjova rajza.*

ban, Tifliszben, Batumban és más városokban önálló bolsevik szervezeteket alakítottak. Tifliszben március 11-től kezdve megjelent a „Kavkázszkij Rabócsij" („Kaukázusi Munkás") c. bolsevik ujság. Április 22-én Baku bolsevikjei kiadták a „Bakinszkij Rabócsij" („Bakui Munkás") c. ujságjuk első számát. Az 1906—1908-as években ugyanilyen cím alatt jelent meg ez az ujság Sztálin vezetése alatt.

Az erélyes bolsevik vezetés, a saját lap nagy előnyöket nyujtott a bakui bolsevikoknak harcukban, amelyet azért vívtak, hogy a burzsoá-demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődjék.

A tömegek bolsevizálódásának, a hatalom megragadásának azonban nagy és komoly nehézségek állták itt útját.

Sztálin elvtárs Dél-Kaukázus két sajátosságát emelte ki, melyek rányomták bélyegüket a proletárforradalom menetére.

> „Ami a nemzeti összetétel sokféleségét és tarkaságát illeti, az oroszországi föderáció összes határvidékei között nyilván Dél-Kaukázus Oroszország legjellegzetesebb sarka. Grúzok és oroszok, örmények és azerbajdzsáni tatárok, turkok és lezgek, ingusok és oszétek, csecsen-

cek és abházok, görögök és kumikok — ez a hétmilliós délkaukázusi lakosság képe, amely távolról sem meríti ki a terület egész nemzeti tarkaságát" [10].

A nemzeti ellentétek bonyolult volta — mint Sztálin elvtárs mondta — arra vezetett, hogy igen „kényelmes" viszonyok alakultak ki arra, hogy az „osztályharcot nemzeti zászlókkal és hangzatos frázisokkal leplezzék" [11].

A Dél-Kaukázus másik jellegzetes sajátossága a terület gazdasági elmaradottsága volt.

„Ha nem számítjuk Bakut, a vidéknek ezt az ipari oázisát, amelyet elsősorban a külföldi tőke hoz mozgásba, akkor Dél-Kaukázus: agrárország, többé kevésbbé fejlett kereskedelemmel a tengerparton és még erős, kifejezetten hűbéri maradványokkal a központi vidékeken" [12] — írta Sztálin.

Baku proletariátusának, melynek soraiban sok volt az orosz munkás, kevés kapcsolata volt az azerbajdzsáni faluval és ennek a körülménynek feltétlenül nyomokat kellett hagynia a proletárforradalom menetén Dél-Kaukázusban.

1917 márciusában az ideiglenes kormány a kaukázusi helytartó és a kaukázusi front parancsnoka N. N. Románov helyébe megszervezte saját hatalmi szervét, a Külön kaukázusi bizottságot. Ez a bizottság összetételénél fogva nyilvánvalóan ellenforradalmi volt. A tömegek megnyugtatására kénytelenek voltak a bizottságba bevenni a mensevik Cshenkelit. Az összes délkaukázusi tartományi kormányszervekben (a munkás-és katonatanács tartományi központjában, a kaukázusi hadsereg szovjetjében) a vezető szerepet a gruziai mensevikek játszották, akik blokkot alkottak az eszerekkel és a burzsoá nacionalista szervezetekkel.

Még Bakuban is, ahol a munkástanács első elnökévé a bolsevik Sztyepán Saumjánt választották, a szovjet plénumának túlnyomó többsége mensevik-eszer volt.

A megalkuvók, kihasználva azt, hogy a bakui munkástanács 1917 májusában összeolvadt a katonatanáccsal, Saumján helyett az egyesült szovjet elnökéül saját emberüket, Szaakján eszert választották.

A grúziai mensevikek, szövetségben a két polgári nacionalista szervezettel, a „Dasnakcutyun"-al (örmény burzsoá és földesúri párt) és a „Musszavat"- tal (azerbajdzsán burzsoá és földesúri párt), nemzeti ellentétek és nemzeti viszályok szításával mindenképpen azon igyekeztek, hogy elvonják a néptömegek figyelmét az osztályharc feladataitól.

A dasnakok és a musszavatisták üdvözölték az ideiglenes kormányt és az egész vonalon támogatták. Ezeknek a burzsoá-nacionalista szervezeteknek sikerült demagóg jelszavak segítségével, különösen a februári forradalom első hónapjaiban, Gruzia, Azerbajdzsán, Örményország dolgozó tömegeinek jelentős részét, főképpen a falusi tömegeket, magukkal ragadni.

Dél-Kaukázus bolsevikjeinek hosszú és kemény harcot kellett vívniok, hogy meghódítsák a tömegeket.

A muzulmán dolgozó tömegek közötti munkában nagy jelentősége volt

a „Gummet" („Erély") nevű szervezetnek, amelynek élén egy régi bolsevik, Mesadi Azizbekov állt. A „Gummet" a bakui bolsevik szervezethez tartozott, saját ujságot adott ki azerbajdzsán nyelven. A párt VI. kongresszusa üdvözölte a „Gummetet", mint a muzulmánok első szociáldemokrata szervezetét. A „Gummet" tagjainak sorába leplezett nacionalisták hatoltak be, akik mindenképpen akadályozták a nemzeti tömegek tömörítését a bolsevik párt körül. A „Gummetnek" nem volt nagy befolyása a faluban. De ez a szervezet minden hibája és hiányossága ellenére 1917-ben mégis bolsevik munkát végzett, amelynek komoly eredményei voltak.

A. Dzsaparidze

A bakui bolsevikokat a VI. kongresszuson Aljósa Dzsaparidze képviselte. Dzsaparidze Petrográdon találkozott Sztálinnal és Szergo Ordzsonikidzével és megkapta tőlük a szükséges utasításokat a további munkára a Dél-Kaukázusban. A párt VI. kongresszusa Sztyepán Saumjánt központi bizottsági taggá, Aljósa Dzsaparidzét póttaggá választotta.

A délkaukázusi bolsevikok a párt VI. kongresszusának határozataira támaszkodva fokozott erővel harcoltak a szovjetek bolsevizálásáért és a hatalom megragadásáért.

A júliusi és különösen a kornyilovi napok után Dél-Kaukázusban és főkép Bakuban gyökerében megváltozott a helyzet.

1917 augusztus 30-án a bakui szovjet, amelynek ülésén a szovjet tagjain kívül még mintegy ezer munkás- és katonaküldött is résztvett, először hozott bolsevik határozatot.

A szovjet ülésén követelték az új szovjetválasztások kiírását, amit a széles tömegek lelkesen támogattak. Szeptemberben élénk választási kampány indult meg. A bolsevikok fokozatosan tért hódítottak a szakszervezetekben is. Baku legnagyobb vezető szakszervezetében, a kőolajipari munkásokéban a vezetés már 1917 májusában a bolsevikok kezébe került. Az elnökség öt tagja közül három bolsevik volt. A szakszervezeti vezetőség elnöke I. Fiolétov bolsevik volt.

1917 őszén a Dél-Kaukázusban erősebb lett a parasztmozgalom, melyet a mensevikek és eszerek fegyveres erővel igyekeztek elnyomni. A katonák között a bolsevikok uralkodó befolyásra tettek szert.

A mindenütt növekvő forradalmi válság közepette kezdődött meg a bakui

munkások általános sztrájkja. A munkások kollektív szerződés megkötését követelték, az általuk kidolgozott feltételek alapján. Mikor a kőolaj-nagyiparosok visszautasították a munkások ultimátumát, szeptember 27-én, a sztrájkbizottság terve szerint, megkezdődött Bakuban az általános sztrájk. Az üzemekben azonnal kihalt az élet. A sztrájkharcban az egész proletár Baku résztvett. A sztrájk vezetése a bolsevikok kezében volt. A sztrájkbizottság elnökének Dzsaparidzét választották meg. A sztrájk hat napig tartott — szeptember 27-től október 2-ig — és a munkások teljes győzelmével végződött. Sem az ideiglenes kormány beavatkozása nem segített, sem a munkaügyi miniszter megjelenése Bakuban. A kőolaj-iparosok kénytelenek voltak elismerni vereségüket. A bolsevik párt Központi Bizottsága üdvözölte

„Baku város forradalmi proletariátusát, amely nyílt harcban legyőzte a szervezett tőkét".

A szeptemberi sztrájk után a bolsevikok befolyása még nagyobb lett Bakuban. Megkezdődtek a döntő harcok előkészületei. Szeptember 15-én Saumjánt Petrográdra hívták, a párt Központi Bizottságának ülésére, amely Leninnek a fegyveres felkelésről szóló leveleit tárgyalta.

Dél-Kaukázusba visszatérve, Saumján vezette Tifliszben a délkaukázusi bolsevik szervezetek I. kongresszusát, mely 1917 október 2-től 7-ig tartott. A kongresszus határozatainak alapjául a párt Központi Bizottságának a fegyveres felkelésről szóló direktíváit tette és határozatokat hozott a nemzeti és az agrár kérdésben. Csak a tifliszi bolsevikok egy csoportja foglalt el hibás, opportunista álláspontot, amikor a hatalom „békés úton" való megragadásának és a mensevikekkel való megegyezésnek lehetőségét hirdette.

Az opportunisták csoportjának ez az áruló álláspontja volt az oka annak, hogy Baku kivételével, Dél-Kaukázus valamennyi döntő pontjában oly soká húzódott a szovjethatalomért való harc.

Október közepén a bakui szovjet vezetése a bolsevikok kezébe ment át. A szovjet október 13-án tartott ülésén a mensevik-eszer végrehajtó bizottság lemondott. Ideiglenes végrehajtó bizottságot alakítottak, Saumjánnal az élén. Október 15-én folyt le a szovjetnek a munkások és katonák képviselőivel kibővített ülése. Az ülés delegátusokat választott a II. összoroszországi szovjetkongresszusra és határozatot fogadott el arról, hogy ki kell ragadni a hatalmat az ellenség kezéből és át kell adni magának a népnek, amelyet a munkás-, katona- és paraszttanácsok képviselnek. A bakui bolsevikok, útjukból minden nehézséget elhárítva, szilárdan és biztos léptekkel haladtak a hatalom megragadása felé.

14

KÖZÉP-ÁZSIA

A februári burzsoá-demokratikus forradalom semmi változást sem hozott Közép-Ázsia népei — az üzbégek, kazákok, kirgizek, tadzsikok, türkmének számára.

1917 áprilisában az ideiglenes kormány, a legfőbb helyi hatalom gyakorlására, Turkesztánba küldte az úgynevezett turkesztáni bizottságot, melynek élén az állami duma volt tagja, a kadét Scsepkin állott.

Mikor az ideiglenes koalíciós kormány megalakult, a turkesztáni bizottság kissé megváltoztatta összetételét: kadetból mensevikké lett. De vonala a régi maradt.

A turkesztáni bizottság ellenforradalmi tevékenységében nemcsak a mensevikekre és eszerekre, a volt cári hivatalnokokra és fehérgárdistákra támaszkodott, hanem az 1917 márciusában alakult burzsoá-nacionalista „Suro Iszlámija" és „Ulema" nevű szervezetekre is.

A „Suro Iszlámija" az üzbég nacionalista burzsoázia pártja volt. Az „Ulema" a muzulmán papságot, a félfeudális földesurakat és a nacionalista nagyburzsoáziát egyesítette.

A „Suro Iszlámija" és az „Ulema" ismételten kifejezték az ideiglenes kormány iránti hűségüket. A turkesztáni bizottság a forradalom egyetlenegy alapvető kérdését sem oldotta meg. A nemzeti elnyomás nem szűnt meg, csak, mint Sztálin mondta, új formát vett fel, burkoltabbat és ezért veszedelmesebbet.

Az agrárkérdést szintén nem oldották meg. A munkások helyzete ugyanaz maradt, mint a forradalom előtt. 1917 szeptemberében Turkesztán munkásai továbbra is napi 12 órát dolgoztak, mikor az egész országban a munkásosztály már régen kivívta magának a 8 órás munkanapot.

A harc nehézségeit növelte az, hogy Turkesztánban majdnem 1917 végéig nem alakult önálló bolsevik szervezet. Taskent, Szamarkand, Perovszk, Új-Buhara stb. bolsevikjeinek egyes csoportjai az OSzDMP egyesült szervezetéhez tartoztak. Az OSzDMP II. tartományi kongresszusa, mely Taskentben június 21-től 27-ig ülésezett, összetételében főképpen mensevik volt és határozatában bizalmat szavazott az ideiglenes kormánynak.

Taskent bolsevikjeinek nem volt saját sajtószervük. Cikkeiket az OSZDMP „Rabócseje Gyelo" („Munkásügy") c. ujságjában kellett nyomtatniok, mely teljesen a mensevikek kezében volt, akik különböző ürügyek alatt gyakran megtagadták a bolsevik cikkek közlését.

Szverdlov elvtárs, az orenburgi bolsevikok közvetítésével a turkesztáni bolsevikoknak azt az utasítást adta, hogy mindenáron vessenek véget a bolsevikok és a megalkuvók „vadházasságának".

De Szverdlov utasítását nagyon sokáig nem hajtották végre.

A bolsevikok tömegbefolyása gyorsan nőtt. Kokandban erős bolsevik csoport alakult ki. E csoport élén J. P. Bábuskin állt, — 1903 óta a bolsevik párt tagja, a kokandi munkás-és katonatanács elnöke.

Az egyesült szociáldemokrata szervezetben jelentékeny munkát végeztek a szamarkandi bolsevikok.

Új-Buharában az októberi forradalom idején a bolsevikok egy csoportja dolgozott Poltoracki vezetése alatt, akit később, 1918-ban, az eszerek meggyilkoltak.

A taskenti bolsevikok élén A. Persin állt, a középázsiai vasúti műhelyek munkása és N. Sumilov, a vasúti műhelyek szerszámlakatosa, aki 1918-ban a taskenti szovjet elnöke lett.

Turkesztán bolsevikjei munkájukban a dolgozó muzulmánok szövetségeire támaszkodtak, melyeknek „Ittifaki" volt a nevük.

1917 márciusában Szkobelevben (a mostani Fergánában) megalakult a dolgozó muzulmánok első szervezete; később ugyanilyen szervezeteket alakítottak Taskent, Szamarkand, Kokand, Margelán, Katta-Kurgán, Hodzsent és más városokban is. Ezek a szervezetek nagyrészt azoknak a munkásoknak és szegényparasztoknak kezdeményezésére alakultak, akiket a cári kormány 1916-ban frontmögötti munkára mozgósított. Turkesztánba visszatérve, megszervezték a volt mozgósított munkások kezdeményező csoportját és felhívást intéztek a dolgozók szövetségeinek megalapítására. Ebben a felhívásban a kezdeményező csoport azt írta, hogy

> „azt a feladatot tűzi ki maga elé hogy a szegényekből és dolgozókból, a tatárokból és szártokból megalkossa a dolgozók családját, amely támogatni fogja a munkás osztályt a tőke elleni harcában és segítségére lesz az új élet valóban demokratikus alapokon való megteremtésében".

A mozgósított munkások és muzulmán szegényparasztok közül sokan nagy forradalmi iskolán mentek át Oroszországban és kapcsolatban álltak a bolsevik párttal és az orosz munkásokkal.

Az „Ittifaki"-szervezetek tevékenységük első idejében még erősen mensevik befolyás alatt állottak, de lassan felszabadultak alóla és mind szorosabb kapcsolatba léptek a bolsevikokkal. A bolsevikokkal együtt közös listát állítottak fel a helyi önkormányzati szervek és az alkotmányozó nemzetgyűlés választásaira és a szovjetekben támogatták őket a paktálók elleni harcban. A dolgozó muzulmánok szövetsége napról-napra erősebben harcolt a „Suro Iszlamija" és „Ulema" nevű burzsoá-nacionalista szervezetek ellen. Ez cáfolta meg a legjobban a burzsoá-nacionalisták „teóriáját", hogy Turkesztánban nincs osztályharc, hogy az összes muzulmánok egyenlőek s megcáfolta jelszavukat is, mely így hangzott: „Muzulmánok, egyesüljetek!"

A Kornyilov-lázadás leverése után új szakasz kezdődött Turkesztán dolgozóinak forradalmi harcában. 1917 szeptemberében a városokban minduntalan munkás-sztrájkok törtek ki. Sztrájkoltak a gyapot-, az olajfeldolgozó-, a szappangyári munkások. Béremelést és a 8 órás munkanap bevezetését követelték. A sztrájkokban résztvettek Taskent, Szamarkand, Namangan, Andizsán és más városok munkásai. Katta-Kurgánban és Új-Buharában konfliktusok törtek ki az olajfeldolgozó gyárakban.

A turkesztáni falvakban („kislák") az agrármozgalom a földért és a vízért folyó harccá fejlődött.

Nőtt a forradalmi mozgalom a hadseregben is, nevezetesen Taskent helyőrségében.

De a forradalmi válság fokozódásának legélesebb jele az úgynevezett „szeptemberi események" voltak Taskentben.

A Kornyilov-lázadás után a taskenti bolsevikok nagy munkát végeztek a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszó alatt.

A tartományi munkás- és katonatanács, valamint a taskenti szovjet is, a mensevikek és eszerek kezében volt. 1917 szeptember 11-én a tartományi demokratikus szervezetek értekezletén Taskent bolsevikjei azt a javaslatot terjesztették be, hogy a jelen értekezlet nyilvánítsa magát forradalmi bizottságnak és vegye át az egész hatalmat. A javaslatot elutasították. A bolsevikok ugyanezt a javaslatot a taskenti szovjet végrehajtó bizottságának ülésén is megismételték, ahol sok munkás és katona volt jelen.

A taskenti szovjet végrehajtó bizottságának elnöke és alelnöke, (mindketten jobboldali eszerek,) tiltakozásul a bolsevikok fellépése ellen, kijelentették, hogy leteszik mandátumaikat s elhagyták a gyűlést. Távozásuk után a szovjet végrehajtó bizottsága először fogadott el bolsevik határozatot a forradalmi bizottság megalapításáról és egy városi tüntetés rendezéséről, amelynek jelszava ez legyen: „Minden hatalmat a szovjeteknek!"

Mihelyt az ideiglenes kormány turkesztáni bizottsága hírét vette annak, hogy a tömegek a bolsevikok felhívására akcióra készülnek, azonnal határozatot hozott, amelyben szeptember 12-től 15-ig minden gyűlést betiltott. De a tömegek mozgalmát a turkesztáni bizottság seminő tilalma sem tudta feltartóztatni. Szeptember 12-én Taskent dolgozói spontánul kivonultak az uccára. A volt Sándor-parkban több ezer főnyi tömeg gyűlt össze. A gyárakból és üzemekből a munkások, a kaszárnyákból a katonák vonultak ki a gyűlésre. A bolsevikok beszédeit mindnyájan lelkesen fogadták. A gyűlésen lángoló beszédeket tartottak a gyűlés egyszerű résztvevői, a munkások és katonák. A gyűlés elfogadta a bolsevik határozati javaslatot arról, hogy a taskenti szovjet ragadja meg a hatalmat és hogy a gyűlés alakítson ideiglenes forradalmi bizottságot. Ezt a bizottságot azonnal meg is választották. 14 tagja közül 5 bolsevik, 5 eszer, 2 mensevik, 2 anarchista volt.

Igy tehát a bolsevikok, bár határozat volt arról, hogy a hatalom a szovjetek kezébe menjen át, a forradalmi bizottságban kisebbségben voltak. Sztálin a szeptemberi eseményeket elemző cikkében rámutatott arra, hogy Taskentben sikerült egységes forradalmi frontot létesíteni a szovjethatalom követelésének alapján, de hangsúlyozta, hogy a további események egész menete attól függ, ki áll az ideiglenesen kialakult forradalmi egységfront élére, ki szabja meg irányát — a bolsevikok-e, vagy a forradalmi bizottság „baloldali" eszer tagjai.

Taskent bolsevikjeinek nem sikerült magukhoz ragadniok a forradalmi bizottság vezetését és leleplezni az eszerek ingatag és felemás álláspontját. És ez döntő volt az események további fejlődésére.

Taskentben a „szeptemberi események" kétségtelenül megmutatták, hogy a tömegekben döntő fordulat történt a bolsevikok javára. Az ország egyik legfontosabb nemzetiségi határvidéke közvetlenül elérkezett a fegyveres fel-

keléshez. De a „szeptemberi események" természetesen nem jelentették azt, hogy a hatalom tényleg átment a szovjetek kezébe.

A forradalmi bizottság megválasztása nagy nyugtalanságot keltett a taskenti ellenforradalmi körökben. Szeptember 12-én délután 5 órakor a turkesztáni bizottság sürgős tanácskozásra ült össze a tartományi szovjet képviselőivel és Cserkesz tábornok hadkerületi parancsnokkal. Elhatározták a forradalmi bizottság azonnali letartóztatását. Cserkesz hadapródokkal és egy tiszti különítménnyel körülfogta a „Szabadság házát", melyben a forradalmi bizottság és a taskenti szovjet párhuzamosan üléseztek.

A taskenti szovjet éppen új végrehajtó bizottságot választott, melyben a „baloldali" eszerek voltak többségben. Cserkesznek sikerült letartóztatni és börtönbe küldeni a forradalmi bizottság tagjait. Amikor a szovjet ülésén résztvevő munkások és katonák meghallották, hogy a forradalmi bizottság tagjait letartóztatták, felvilágosítást kértek és követelték a forradalmi bizottság azonnali szabadlábrahelyezését.

Cserkesz demagógikus felszólalása úgy felháborította a gyűlést, hogy kövekkel, székekkél dobálták meg. Cserkesz kénytelen volt szégyen-szemre megfutamodni. Egész éjszaka egy árokban bújt meg, reggel letartóztatták.

Mihelyt az 1. és a 2. szibériai tartalékezred katonái hírt kaptak a forradalmi bizottsági tagok letartóztatásáról, akcióba akartak lépni és azzal fenyegetőztek, hogy megostromolják a börtönt és kiszabadítják a letartóztatottakat. A megrémült megalkuvók kénytelenek voltak engedni és szabadon bocsátani a forradalmi bizottságot, mely újból felvette munkáját.

A megalkuvó tartományi szovjet vezetői fejvesztetten futottak Szkobelevbe, hogy az ott kapott segítséggel támadásba menjenek át a forradalmi Taskent ellen.

A turkesztáni bizottság az ideiglenes kormányhoz fordult segítségért, maga pedig megtette az előkészületeket, hogy az akciót fegyveres erővel leverje.

A forradalmi bizottság és az új összetételű végrehajtó bizottság számos intézkedést foganatosítottak ugyan hatalmuk megszilárdítására, de semmi határozott lépést nem tettek abban az irányban, hogy elnyomják és lefegyverezzék az ellenforradalmi erőket.

Szeptember 16-án megváltozott a helyzet a városban. Kerenszkijtől távirat érkezett, amelyben élesen elítélte a taskenti szovjet magatartását. Azt követelte, hogy a taskenti szovjet 24 órán belül vesse alá magát az ideiglenes kormány helyi képviselőinek. Nyíltan fenyegetőzött azzal, hogy a „törvény teljes szigorával" fog a „hatalom bitorlóira" lesujtani.

A távirat azt is közölte, hogy Taskent felé büntető különítmény van útban. Kerenszkij fenyegető „parancsa" új lelket öntött a meglapuló, de harcra kész ellenforradalomba. A fehérgárdisták kezdték felfegyverezni a „megbízható" csapatokat. A turkesztáni bizottság, miközben a büntető osztag érkezését várta, tárgyalásokba lépett a taskenti szovjet végrehajtó bizottságával. A taskenti bizottság élén álló mensevik Nalivkin szeptember 18-án időnyerés céljából megegyezést írt alá a szovjet végrehajtó bizottságával; ez a megegyezés biztosította „az utóbbi eseményekben résztvett személyek és csapatok

sérthetetlenségét" és követelte a Taskentbe küldött büntető különítmény visszahívását.

A turkesztáni bizottság nem tartotta be az egyességet. Taskentben szeptember 20-án délután 4 órakor, tiltakozásul a büntető különítmény ellen, megkezdődött a munkások általános sztrájkja. Sztrájkba léptek az összes üzemek, megálltak a villamosok, nem működött a villanytelep. A város teljes sötétségbe borult. A turkesztáni bizottság feleletül kihirdette az ostromállapotot.

De a dolgozók minden erőfeszítése, hogy elhárítsák a büntető különítményt, teljesen eredménytelen maradt. September 24-én a büntető osztag Korovicsenko tábornok vezetése alatt megérkezett Taskentbe. Az ellenforradalom nagy ünnepélyességgel fogadta Korovicsenkót, a proletariátus pedig Taskent majdnem minden üzemében folytatta a szeptember 20-án megkezdett sztrájkot.

Korovicsenko, az ideiglenes kormány főmegbízottja, szeptember 26-án parancsot adott ki, hogy a szeptember 12-én megválasztott forradalmi bizottsági tagokat állítsák hadbíróság elé, bizottságot szervezett a forradalmi bizottság és a taskenti szovjet intézkedéseinek kivizsgálására, betiltotta a gyűléseket. A kozákok körülkerítették a „Szabadság házát", házkutatást tartottak, elvitték a taskenti szovjet és a végrehajtó bizottság pénztárát és iratait.

Korovicsenko megígérte, hogy megszünteti a hadiállapotot, ha a munkások beszüntetik az általános sztrájkot. A mensevikek és eszerek beleegyeztek abba, hogy a sztrájknak végetvetnek s ezt a sztrájkbizottság szeptember 27-én kihirdette. A sztrájk még aznap megszűnt, de a munkások és a muzulmán szegényparasztok harca nemcsakhogy nem szűnt meg, hanem még jobban kiéleződött.

A vasutasok Taskentben s Üzbekisztán más városaiban fegyveres harci osztagokat szerveztek, ami a Vörös Gárda megszervezésének kezdetét jelentette. Taskentben, Kokandban és Turkesztán más városaiban újra magasra csapott a sztrájkhullám. Sztrájkoltak Szamarkand nyomdaipari munkásai és alkalmazottai. A sztrájkoló munkások 50 százalékos béremelést követeltek. Ugyanilyen követeléseket állítottak fel a munkások a „Zemlja i Volja", a „Pecsátnyik" és az „Ideál" nyomdák tulajdonosaival szemben.

A munkáltatók vonakodtak a sztrájkolók munkabérét kiadni, az eszerek a taskenti vállalkozókat támogatták ebben a kérdésben. A taskenti nyomdászok általános gyűlésükön bizalmatlanságukat fejezték ki az eszer vezetőkkel szemben.

Hogy a bolsevikok és jobboldali eszerek között mennyire kiéleződött a viszony, az a lehető legvilágosabban megnyilvánult a turkesztáni munkás- és katonatanácsok II. rendkívüli tartományi kongresszusán, amelyet a bolsevikok kezdeményezésére szeptember 29-ére hívtak össze. A kongresszusnak kellett megoldani a taskenti eseményekkel összefüggő kérdéseket, a tartományi szovjetválasztások és az alkotmányozó nemzetgyűlésre való előkészületek kérdését.

Turkesztán szovjetjeinek II. kongresszusa nehéz körülmények között folyt le. A büntető különítmény Taskentben tartózkodott. Csájkin, jobboldali

eszer, napokon át mindent elkövetett, hogy meghiúsítsa a kongresszust. A kongresszuson rendkívül arcátlanul viselkedett és nyíltan támogatta az „Ulemát". De Csájkin minden igyekezete ellenére kénytelen volt elismerni, hogy:

„Taskent képviselői, élükön a volt forradalmi bizottság tagjaival, a más városokból valók egy részét magukkal ragadták".

A kongresszuson szervezett, de kisszámú bolsevik csoport lépett fel. A kongresszus delegátusai emlékeztek választóik utasítására és nem mentek lépre az eszereknek. Kuska küldöttei a helyőrség és a munkások általános gyűlésén a következő kongresszusi utasítást kapták:

„1. »Minden hatalmat a szovjeteknek!«; 2. a háború végéig egyetlen katona sem bocsátható el, ha mégis elbocsátják, fegyverét meg kell tartania; 3. tekintettel az élelmiszerválságra, a templomok összes értéktárgyai elkobzandók s a pénzen élelmiszerek szerzendők be".

A jobboldali eszerek, Csájkinnal élükön, javaslatot terjesztettek elő, melyben követelték a forradalmi bizottság tevékenységének elítélését a szeptemberi akció miatt. A jobboldali eszerek ragaszkodtak hozzá, hogy a forradalmi bizottság tagjai ne vegyenek részt a határozat feletti szavazásban s mert a kongresszus elutasította indítványukat, tüntetően elhagyták az üléstermet.

Az új-buharai munkás- és katonatanács nevében a bolsevik Poltaracki vett részt a kongresszuson. Poltaracki megbélyegezte a jobboldali eszerek viselkedését a forradalmi bizottság volt tagjaival és a végrehajtó bizottság tagjaival szemben, és azt a követelésüket, hogy vizsgáló bizottság küldessék ki s kijelentette, hogy a forradalom bírái „nem lehetnek azok, akik hóhérai voltak".

A munkás- és katonatanácsok tartományi kongresszusán a bolsevikok kemény harcot vívtak a mensevikek és eszerek ellen, leleplezték áruló politikájukat; a kongresszusi delegátusok egy része nagy figyelemmel hallgatta a bolsevikok beszédeit és támogatta őket.

Október folyamán a helyzet a városban a végletekig kiéleződött. Az összes üzemek és helyőrségi csapatok tiltakozó határozatokat hoztak a büntető különítmény tevékenysége ellen és követelték, hogy a szovjetek vegyék át a hatalmat.

Október 18-án a munkás- és katonaküldöttek taskenti szovjetje kibővített ülésre hívta össze a munkás-szervezetek, ezredbizottságok és szakszervezetek képviselőit. Napirendre tűzték a politikai helyzet megvitatását és a II. összoroszországi szovjet-kongresszusra küldendő képviselő utasításának megfogalmazását. Az értekezlet tiltakozását fejezte ki Korovicsenko működése ellen és a következőket követelte a turkesztáni bizottságtól: 1. a halálbüntetés eltörlését, a taskenti szovjet letartóztatott tagjainak szabadonbocsátását: 2. az egész föld átadását a földbizottságok kezébe; 3. a termelés társadalmi ellenőrzését; 4. fegyverszünetet az összes frontokon; 5. az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását a kitűzött időpontra.

A szónokok követelték, hogy a szovjetek ragadják meg a hatalmat.

A II. összoroszországi szovjetkongresszus küldöttjének adandó utasítás körül az értekezleten élénk vita támadt. A bolsevikok ragaszkodtak ahhoz, hogy

az utasítás kimondja, hogy minden hatalomnak át kell mennie a szovjetek kezébe, mert különben az alkotmányozó nemzetgyűlés sem jön létre. Az országban a szovjethatalomnak fenn kell maradnia az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívása után is. Az értekezlet 89 szavazattal 4 ellen a bolsevikok határozati javaslatát fogadta el. Hatan tartózkodtak a szavazástól.

A bolsevikok meghódították a taskenti szovjetet.

A szovjethatalomért való döntő fegyveres harc tehát elkerülhetetlen volt. Az ideiglenes kormány, mely Taskentben jelentős fegyveres erőket összpontosított, vérbe akarta fojtani Taskent dolgozóinak akcióját és így akarta „megleckéztetni" egész Oroszország munkásait. De az ellenforradalomnak ez a „taskenti számvetése" is meghiúsult, mint ahogy meghiúsult minden egyéb olyan próbálkozás is, mely fegyveres erővel akarta elfojtani a tömegek forradalmi akcióját.

A taskenti szovjet végrehajtó bizottsága segítséget kért a II. szovjetkongresszustól, mely éppen akkor ült össze. A munkások erélyesen fegyverkeztek, nőttek a Vörös Gárda osztagai.

* * *

Így szervezték a rohamot az egész országban.

A roham szervezésének ebben az időszakában a bolsevikok munkájának mélysége és lendülete páratlan volt.

„Hogy megértsük a bolsevikok taktikáját az Októbert előkészítő időszakban, — írta Sztálin, a bolsevik párt 1917-ben végzett gigászi munkáját összegezve — tisztában kell lennünk legalább is e taktikának néhány különösen fontos sajátosságával...

Mik ezek a sajátosságok?

... *egy* párt, a kommunista párt, osztatlan vezérszerepe, mint Október előkészítésének alapmozzanata: ez az októberi forradalom jellemző vonása, ez a bolsevikok taktikájának első sajátossága az Októbert előkészítő periódusban.

... a mensevikek és eszerek pártjának elszigetelése, mint Október előkészítésének alapvonala: ez a bolsevik taktika második sajátossága.

... az a politika, amely a szovjeteket az államhatalom szerveivé tette, mint a megalkuvó pártok elszigetelésének és a proletárdiktatúra győzelmének legfontosabb feltétele: a bolsevik taktika harmadik sajátossága az Októbert előkészítő periódusban.

... az a képesség hogy a tömegeket saját tapasztalatuk alapján meggyőzzük a pártjelszavak helyességéről és pedig úgy, hogy elvezetjük ezeket a tömegeket a forradalmi pozíciókig, ez a képesség, mint a legfontosabb feltétele annak, hogy a dolgozók millióit a párt számára megnyerjük: ez a negyedik sajátossága a bolsevik taktikának az Októbert előkészítő periódusban" [13].

Október előkészítésének időszakában az óriási ország összes vidékein megnyilvánult a bolsevikok taktikájának mind e négy sajátossága. A bol-

sevik párt mindenütt *szervezte* a győzelmet, leküzdötte a nehézségeket, elsöpörte az akadályokat, magával ragadta a dolgozók milliós tömegeit, osztatlanul vezette a szovjethatalom megteremtéséért folyó történelmi harcot.

A bolsevik párt szervező kezének nyomát az is mutatja, hogy Október előtt és az októberi napokban hogyan voltak elosztva az erők az ország legfontosabb vidékein: a forradalom vezérkarában, Petrográdon — ott volt a párt nagy vezére, Lenin és legközelebbi fegyvertársa, Sztálin, aki élén állt a fegyveres felkelést vezető Pártközpontnak. Petrográdon dolgoztak a bolsevik párt legkiválóbb tagjai — Szverdlov, Dzerzsinszkij, Kalinyin, Molotov, Ordzsonikidze, Andréjev és mások. Moszkvában a párt Központi Bizottságának vezetése alatt kipróbált bolsevikok készítették elő a történelmi jelentőségű harcokat — Szkvorcov-Sztyepánov, Jaroszlávszkij, Skirjátov; a Volga mellékén Kujbisev, Svernyik és mások; Ivanovo-Voznyeszenszk vidékén Frunze; Észak-Kaukázusban Kirov; az Uralban Zsdánov; Ukrajnában Vorosilov, Szergéjev (Artyom), Petrovszkij; Bjelorussziában Mjásznikov, Kaganovics; Dél-Kaukázusban Saumján és Dzsaparidze.

A bolsevikok pártja tömör, öntudatos, fegyelmezett szervezet volt, amely biztos kézzel vezette a proletariátust és a dolgozókat. Az egyedül mindvégig következetes forradalmi osztálynak valódi élcsapata volt ez, melynek tagjai egytől-egyig résztvettek a párt harcában, a tömegek mozgalmában, mindennapi életében.

> „Élő és hatalmas párt, — írta Sztálin — amely élén állt a burzsoá hatalom ellen rohamot intéző és azt megdöntő forradalmi tömegeknek—ilyen volt pártunk ebben az időszakban"[14].

Harmadik fejezet

A FEGYVERES FELKELÉS ELŐKÉSZÍTÉSE PETROGRÁDON

1

A BOLSEVIK PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA — A FELKELÉS SZERVEZŐJE

MIHELYT az Északi terület szovjetkongresszusa befejeződött, Lenin magához hívta a bolsevik katonai szervezet vezetőit, N. I. Podvojszkit és másokat. Tájékoztatást kért tőlük a felől, hogy a katonák és matrózok mennyire készültek fel a fegyveres felkelésre. A katonai szervezet vezetője közölte, hogy a tengerészekben teljesen meg lehet bízni. A hajóhad a bolsevikok első felszólítására harcba fog lépni. Ilyen a matrózok hangulata Helsingforsban és a balti hajóhad többi kikötőjében.

A petrográdi helyőrségi csapatokról szólva Podvojszki megállapította, hogy a katonák szemmelláthatóan rokonszenveznek a felkeléssel.

A bolsevikok katonai szervezetének vezetői azt hangoztatták, hogy a fegyveres akciót bizonyos időre el kell halasztani, mert hiszen a hadsereget és a vidéket is megfelelően kell előkészíteniök, valamint azért is, hogy a frontokra, Moszkvába, Kievbe, Szaratovba, Jekaterinoszlávba,

Nyizsnij-Novgorodba megbízottakat küldjenek ki. A katonai szervezet egyik-másik vezetője túlságosan óvatos volt, fékezte a harc megkezdését.

A felkelés elodázására irányuló összes érveket Lenin határozottan elutasította. Nyomatékosan rámutatott arra, hogy a felkelés elodázását az ellenség az összes forradalmi erők szétverésére fogja felhasználni.

Lenin minden követ megmozgatott: követelte az előkészületek meggyorsítását, nehogy az ellenforradalom megelőzze az eseményeket. Vlagyimir Iljics maga foglalkozott a felkelés szervezésével. Illegális lakására több ízben magához hivatta Sztálint, Szverdlovot, ellenőrizte a pártszervezetek felkészültségét, utasításokat adott. Podvojszkival és a forradalmi katonai bizottságban dolgozó különböző elvtársakkal folytatott megbeszélések során ellenőrizte a felkelés megszervezésének technikai vonatkozásait, a csapattestekkel való kapcsolatokat, a katonaság hangulatát, a Vörös Gárda összetételét, a munkásnegyedek hangulatát. Lenin erőt és lelkesedést öntött munkatársaiba. Az ő közvetlen, eleven, harcos vezetése alatt gyorsan folytak a fegyveres felkelés előkészületei.

Petrográdon már szeptember végén kerületi katonai szervezeteket létesítettek amelyek a Vörös Gárda számára kiképzőket válogattak ki, fegyvert gyüjtöttek, az ezredekben agitációs munkát folytattak. A kerületi katonai szervezetek számontartották a katonai iskolákat. A katonai iskolákban a hadapródok mellé beosztott géppuskás legénység és fegyvermesterek között folyt a munka. A petrográdi kerületben tanulmányozták a Péter-Pál erődhöz és az arzenálhoz vezető utakat, ahol sok fegyvert őriztek. Az erőd legénységéből tíz-tizenöt öntudatos katona kész volt a bolsevikokkal együtt dolgozni. Az arzenálban a megalkuvók magukhoz ragadták a munkás- és katonabizottság vezetését, de a Péter-Pál erődben dolgozó bolsevikok segítségével sikerült az arzenál katonái és munkásai között nagyméretű felvilágosító munkát folytatni. Az arzenál eszer-mensevik bizottsága elszigetelődött a tömegektől. Az arzenálból a bolsevikok titokban kezdték fegyverrel ellátni a Vörös Gárdát és a helyőrség forradalmi ezredeit.

A felkelés előkészítésének gyakorlati munkájával a legális szovjetközpontot, a petrográdi szovjet mellett működő forradalmi katonai bizottságot bízták meg. A bizottság megalakítására okul a kornyilovisták ama kísérlete szolgált, hogy Petrográdot megtisztítsák a forradalmi csapatoktól. Az ellenforradalom megkísérelte a főváros lefegyverzését. A petrográdi hadkerület parancsnoksága sürgős hadiszükség ürügye alatt a pétervári helyőrség csapatainak átcsoportosítására és a frontra való küldésére adott ki parancsot.

Október 9-én, azon a napon, amikor a csapatok kivonását elrendelő parancsot kihirdették, a mensevikek a petrográdi szovjet végrehajtó bizottságával határozatot fogadtattak el, amely a fővárosi helyőrség elvezénylésének erélyes előkészítésére bizottság alakítását követelte.

De október 9-én a petrográdi szovjet teljes ülése elvetette a mensevik határozati javaslatot és hogy a petrográdi hadkerület parancsnokságának a fővárosi katonaság eltávolítására irányuló kísérleteit meghiúsítsa,

a bolsevikok indítványára forradalmi katonai bizottság létesítését határozta el.

Nyílt kihívás volt ez a bolsevikok részéről az ellenforradalommal szemben.

Október 12-én a petrográdi szovjet végrehajtó bizottságának zárt ülésén meghatározták a forradalmi katonai bizottság feladatait. Ezek a következők voltak: a főváros védelmére minimálisan szükséges, onnan ki nem vonható fegyveres erő megállapítása; kapcsolat fenntartása a balti hajóhad központi bizottságával, a finnországi helyőrséggel; a petrográdi helyőrség pontos számontartása, Petrográd védelme a pogromokkal szemben, a munkások felfegyverzése, a forradalmi fegyelem fenntartása Petrográdon.

Miután a felkelésről megtörtént a döntés, a központi bizottság a felkelés előkészítésére a főváros összes kerületeiben illegális parancsnokságokat szervezett. E parancsnokságok összetétele a következő volt: a katonai szervezet vezetője, a Vörös Gárda parancsnoka és a kerületi szovjet elnöke, feltéve, hogy bolsevik volt. A forradalmi katonai bizottság vezetése alatt a parancsnokságok lázasan dolgoztak: ellenőrizték a kerületi Vörös Gárdák harcképességét, kijelölték azokat az intézményeket és támaszpontokat, melyeket a felkelés kitörésekor meg kell szállani, az altisztek és az alantastisztek közül kiválogatták a forradalmi osztagok parancsnokait.

A vidékkel való kapcsolat megerősítésére és a pártszervezetek konkrét támogatására a bolsevik párt Központi Bizottsága tagjait a különböző területekre küldte szét. A küldöttek feladata az volt, hogy a helyszínen közöljék a párt utasításait és tájékoztassanak a felkelés általános tervéről. Ugyanezek a küldöttek adatokat gyüjtöttek arról, hogy a vidék mennyire készült fel haditechnikai tekintetben a felkelésre, hogy a felkelés megkezdésekor a központ tudja, milyen szervezetekre és milyen fokig lehet számítani.

A Központi Bizottság megbízásából a petrográdi bizottság ülésén jelentést tettek a felkelés előkészítéséről.

Október 14-én a bolsevik párt moszkvai területi vezetősége felszólította összes vidéki szervezeteit, hogy fogjanak hozzá a felkelés gyakorlati előkészítéséhez: szervezzenek vörösgárdista harci különítményeket, lépjenek kapcsolatba a helyőrségekkel, jelöljenek ki a harc vezetésére bizottságokat.

A Központi Bizottság elküldte képviselőjét Szaratovba, aki felhívta a bolsevik helyi szervezet figyelmét a készülő felkelésre és a pártemberek szűk körével közölte a Központi Bizottság terveit. A maga részéről információt kért a tömegek hangulatáról és a szervezetet a hadi-technikai előkészületek fokozására szólította fel.

A bolsevik párt Központi Bizottságának képviselője jelen volt a lett bolsevikok rendkívüli kongresszusán Valk városban. A Központi Bizottság azzal bízta meg a letteket, hogy tartsák vissza a katonaságot, akadályozzák meg átvonulását, ha az ideiglenes kormány a katonaságot visszarendelné a frontról. Ugyanekkor azt kívánta tőlük a Központi Bizottság, hogy tegyenek előkészületet arra, hogy a forradalmi katonai bizottság felszólítására csapatokat küldjenek Petrográdra. Lettország bolsevikjei illegális forradalmi katonai bizottságot szerveztek. Elhatározták, hogy a forradalmi

Petrográd segítségére két lett ezredet tartanak készenlétben, a többi ezredet pedig úgy helyezik el, hogy a frontról az ideiglenes kormány hívására egyetlen csapattest se vonulhasson keresztül. Az összes lett ezredek megigérték, hogy a szovjeteket a hatalomért való harcukban támogatni fogják.

A Központi Bizottság sürgető kívánságára forradalmi katonai bizottságot létesítettek a XII. hadseregben is. Ez a bizottság kapcsolatba lépett Petrográddal és a felkelés esetére konkrét utasításokat kapott.

A vidékkel való kapcsolat megszervezésére a Központi Bizottság felhasználta a városok szövetségének Moszkvában ülésező összoroszországi kongresszusát. A kongresszus bolsevik frakciójának ülésén a Központi Bizottság küldöttei beszámoltak a bolsevik párt direktívájáról. Az értekezlet megtárgyalta, hogy milyen gyakorlati segítséget kell nyujtani a központnak, ha Moszkva és Petrográd magukhoz ragadják a hatalmat. Ugyanekkor megállapították az egyes szervezetek konkrét feladatait. Tulára hárult a fegyverszállítás feladata, Ivanovo-Voznyeszenszk, Kolomna és a többi Moszkvához közeleső kerület azt vállalta, hogy harci különítményekkel fognak Moszkva segítségére sietni.

A bolsevik párt Központi Bizottsága számolt azzal, hogy az élelmezési bizottságokban helyetfoglaló eszerek és mensevikek a felkelés győzelme után meg fogják kísérelni, hogy a forradalmat kiéheztessék és nem adnak majd kenyeret a forradalomnak. Ezért már jóval a felkelés előtt a Központi Bizottság megfelelő intézkedéseket tett. Például Ufára az a feladat hárult, hogy gabonaszállítmányokat készítsen elő és a felkelés kitörése után azonnal indítsa el azokat a fővárosba.

Az ufai bolsevikok azonnal hozzáfogtak e feladat megoldásához. A kormányzósági élelmezési bizottság, amelynek élén a bolsevik A.D. Cjurupa állott, minden előkészületet megtett arra, hogy gyorsan a központ segítségére siethessen. Az urali gyárak munkásait is küldöttek útján figyelmeztették az egyre érlelődő eseményekre.

Az urali bolsevikok nemcsak azt a sürgős feladatot vállalták, hogy Szibériából gabonát szállítanak Petrográdra, de ezenkívül arra is felkészültek, hogy a forradalomnak katonai segítséget nyujtsanak.

A fővárosokban küszöbön álló felkelés tervét Lenin dolgozta ki. De Lenin, mint zeniális stratéga, számolt azzal a lehetőséggel is, hogy sem Petrográdban, sem Moszkvában nem sikerül a felkelés: ha a pétervári felkelés nem járt volna sikerrel, a hatalomért vívott harcban a kezdeményezést az Uralnak kellett volna magához ragadnia.

> „Az egész vidéki forradalmi hadseregnek — írta a bolsevikok területi bizottságának lapja, az „Uralszkij Rabocsij" („Urali Munkás") — teljes készenlétben kell állania, hogy szükség esetén a petrográdi forradalmi élcsapat segítségére siessen, vagy a petrográdiak esetleges veresége esetén itt a vidéken vállalja a harcot a támadásbamenő ellenforradalom ellen".

A bolsevikok Központi Bizottsága nagy figyelmet fordított a fővároshoz vezető utak megszállására. Képviselőket küldött ki a vasúti csomópontokra, azzal a figyelmeztetéssel, hogy az ideiglenes kormány a csapat-

szállítások biztosítására meg fogja kísérelni a vasúti csomópontok elfoglalását.

A párt Központi Bizottságának megbízásából a petrográdi forradalmi katonai bizottság képviselői felülvizsgálták Lugát, Dnot, Pszkovot és több helységet. Mindenütt ellenőrizték a szervezetek harci felkészültségének fokát és utasításokat adtak, hogy ne engedjenek át csapatokat a frontról a forradalmi Petrográd ellen.

Külön rejtjelzést állapítottak meg arra, hogy a pártszervezetekkel közöljék a felkelés időpontját. A vidéki szervezeteket előre figyelmeztették, hogy a Központi Bizottság idejekorán közölni fogja a kedvező időpontot és a támadás alkalmas módszereit.

A páratlan fegyelmezettség és pontosság a munka szervezésében, a gyors kölcsönös segítség abban lelte magyarázatát, hogy a Központi Bizottság figyelmeztette a szervezeteket arra, hogy önkényes lépéseket ne tegyenek, hanem saját kezdeményezésüket az általános utasításnak vessék alá.

Nevezetesen a központ és a vidéki szervezetek összes akcióiban megnyilvánult összhang magyarázza meg azt a tényt, hogy sok város éppen a petrográdi győzelem napján, vagy a petrográdi győzelmet követő napon lépett fel az ideiglenes kormány ellen. *Soha még felkelés, soha még forradalom nem játszódott le ilyen szervezetten, ilyen összhangban, ilyen pontosan megszabott kölcsönös kapcsolatban. Ezt a szervezettséget és ezt a fegyelmezettséget a bolsevik párt Központi Bizottsága biztosította Lenin és Sztálin vezetése alatt.*

A felkelés minden kérdését a Központi Bizottság előre megvitatta. Mindent gondosan előkészítettek: a felkelés tervét, az összeköttetéseket, a mögöttes terület biztosítását, a jelszavakat.

Különös gonddal szervezték a felkelés harci erejét — a Vörös Gárdát.

A felkelésről szóló határozat elfogadása gondos haditechnikai és szervezeti előkészítésre kötelezett.

„A történelem — írta Lenin — most a *katonai* kérdést tette meg *politikai* főkérdéssé." [1]

Egyesek nem értékelték kellőképpen a felkelés katonai részének fontosságát és jelentőségét. Itt kétségtelenül a mensevik, a szociáldemokrata opportunizmus befolyása mutatkozott, melynek egyik jellemző vonása éppen a munkások felfegyverzésétől, a tényleges forradalomtól való irtózás volt. Ez a vonás különösen élesen mutatkozott az áruló Trockijnál.

Pedig a felkelés hadi-technikai előkészítésének elhanyagolása a biztos kudarcot jelentette volna. A felkelés kérdésének ezt a vonatkozását Lenin mindenképen hangsúlyozta a Központi Bizottság, a petrográdi és a moszkvai bizottság tagjai előtt. Ugyanekkor ebben a kérdésben Lenin maga közvetlenül is fordult egyes szervezetekhez és elvtársakhoz.

A legnagyobb központok szovjetjei, melyek a paktálók befolyása alatt állottak, mindeddig akadályozták a forradalom katonai erőinek megszervezését. A Vörös Gárdát az egyes gyárak és üzemek, az egyes helyi szovjetek, a bolsevik párt bizottságai félig titokban szervezték. A bolsevikok követelésére a szovjetek kezdték a maguk kezében összpontosítani a fegy-

veres erők szervezését. A petrográdi szovjet végrehajtó bizottsága október 16-án kijelentette:

„1. A helyzet haladéktalanul megköveteli, hogy munkásgárdát szervezzünk, amelynek közvetlen feladata az ellenforradalom elleni harc s a forradalom vívmányainak védelme és 2. ... a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje a munkásgárda megszervezésének és politikai vezetésének egész ügyét saját kezébe veszi".

A petrográdi szovjet példáját más szovjetek is követték. A Vörös Gárda részére szervezőket jelöltek ki, pénzt és fegyvert bocsátottak rendelkezésére. Mindenütt gyorsan nőttek a proletárhadsereg osztagai.

Petrográdhoz hasonlóan a szovjetek mellett a vidéken és a fronton is forradalmi katonai bizottságokat szerveztek. Ezekre hárult a felkelés gyakorlati megvalósításának feladata. A pártszervezetek a bizottságokba a legjobb erőket küldték és így fokozták a szovjet végrehajtó bizottságok erejét.

Minden előkészület a felkelésre befejeződött. A bolsevikok Központi Bizottsága kidolgozta az általános tervet. Megalakították a felkelés vezérkarát — a forradalmi katonai bizottságot. Mozgósították a fő harci erőt — a Vörös Gárdát. A vidéki szervezeteket előzetesen tájékoztatták. Kidolgozták a titkos jelzést. Megszervezték az eleven kapcsolatot. Kiosztották az egyes pártszervezetekre háruló feladatokat. Ellenőrizték az összes rendelkezésre álló erők harcképességét. Biztosították a vasúti csomópontok elfoglalását. Az eszereket és mensevikeket elszigetelték a tömegektől. A bolsevikok jelszavait már régen magukévá tették a proletariátus és az összes dolgozók. A Központi Bizottság vezetése alatt a bolsevikok pártja felkészült a hatalomért való döntő küzdelemre.

Lenin a felkelés kezdetét nem kötötte pontos határidőhöz. Bármelyik napon megkezdődhetett. De minden esetre úgy tervezték, hogy a felkelés még a szovjetkongresszus előtt fog megkezdődni, amelyet az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottság október 20-ára tűzött ki.

A felkelés előkészületeinek ellenőrzése céljából, valamint azért is hogy a készülő felkelésről tájékoztassák a pártfunkcionáriusok szélesebb rétegeit, Lenin október 16-ára központi bizottsági ülés összehívását javasolta, a petrográdi bizottság, a katonai szervezet, a petrográdi szakszervezeti tanács, a gyári-üzemi bizottságok, a vasutasok és a petrográdi körzeti bizottság képviselőinek részvételével. Mintegy harminc elvtársat hívtak meg erre az ülésre. Ilyen népes konspirativ ülés számára nehéz volt megfelelő helyiséget találni. M. I. Kalinyin, aki akkoriban a Lesznoj alkerület előljárója volt, segített, és a városháza egyik szobáját bocsátotta az ülésezők rendelkezésére. A városháza helyisége a viborgi kerületben volt, a Bolotnaja-ucca egyik villájában.

Este 7 órakor az ülésen megjelent Lenin. Mielőtt belépett a terembe, levette parókáját és a zsebébe dugta.

Lenin leült egy székre, zsebéből egy csomó sűrűn teleírt papírt vett elő, gyorsan átfutotta írásait és megkezdte beszédét. Felolvasta a bolsevikok Központi Bizottságának október 10-én hozott határozatát és közölte, hogy a határozat ellen csak ketten szólaltak fel. Tömören, röviden jellemezte

M. I. Kalinyin

az általános helyzetet. A petrográdi és moszkvai városi dumaválasztások adatai alapján kimutatta, hogy a tömegek már a Kornyilov-felkelés előtt is a bolsevikokat követték.

„A Kornyilov- felkelés még határozottabban a mi oldalunkra tolta a tömegeket"—mondotta Lenin és a Demokratikus tanáeskozáson megnyilvánult erőviszonyok elemzése után a következőket jelentette ki: „A helyzet világos: vagy Kornyilov diktatúrája, vagy a proletariátus és a szegényparasztság diktatúrája" [2].

A szobában feszült csend uralkodott. Vlagyimir Iljics néha-néha felemelte hangját, mintha a hallgatók tudatába akarta volna vésni érveit, néha, mellényébe dugva ujjait, felkelt és a szobában fel és alá járva folytatta beszédét. Néha, amikor a felkelés ellenfeleinek válaszolt, hangja élesebben csengett, tekintete elsötétült. Fejét símogatva, maró gúnnyal cáfolta meg azoknak az érveit, akik a felkelést ellenezték.

Az ország belpolitikai helyzetének vázolása után Lenin áttért a nemzetközi helyzet értékelésére. Azt bizonyította, hogy Európában nehezebb megkezdeni a forradalmat, mint nálunk. De az, hogy olyan országban, mint Németország, a hajóhadban lázadások kezdődtek, mutatja, hogy mennyire előrehaladt a forradalmi mozgalom. Ha most akcióba lépünk, az egész proletár Európa a mi oldalunkra áll.

„... a burzsoázia fel akarja adni Petrográdot. Ezt csak úgy akadályozhatjuk meg, ha Petrográdot saját kezünkbe vesszük. Mindebből világosan következik, hogy napirenden áll az a fegyveres felkelés, melyről a Központi Bizottság határozata szól... Oroszország és Európa osztályharcának politikai elemzéséből az következik, hogy a leghatározottabb és legaktívabb politikát kell folytatni és ez csak a fegyveres felkelés lehet“ [3] — ezzel fejezte be beszédét Lenin.

Mindenki lélekzetvisszafojtva hallgatta Lenint. Néhány percig senki sem kért szót. Aztán Szverdlov nyugodt, erős hangon felszólította az egyes helyi küldötteket, hogy kezdjék meg jelentéseiket. A Központi Bizottság titkársága nevében az első jelentést Szverdlov tette. A bolsevik párt óriási növekedéséről beszélt, melynek már legalább 400.000 tagja van. Hatalmasan megnőtt a bolsevikok befolyása a hadseregben, a hajóhadban, a szovjetekben. Beszédében végül az ellenforradalmi erők mozgósításáról közölt adatokat.

Szverdlov után a bolsevikok petrográdi bizottsága és a katonai szervezet nevében szólaltak fel. Azután az ülés a szakszervezetek és a gyári-üzemi bizottságok jelentéseit hallgatta meg. Külön megtárgyalták a vasutasok, a pósta- és távirda alkalmazottainak hangulatát. Az előadók elmondották, hogy az alsóbbrangú alkalmazottak a bolsevikokat követik, hogy a levélhordók például készek a döntő pillanatban elfoglalni a postahivatalt. A vasutasok arról beszéltek, hogy a közlekedési munkások tömegei gyűlölettel vannak eltelve a burzsoá kormány iránt. A vidéki küldöttek jelentései teljesen megerősítették Lenin elemzését: a tömegekben megérett a készség a felkelésre.

Befejezésül Szverdlov hozzáfűzte:

„Moszkvában a Központi Bizottság határozatával kapcsolatban lépéseket tettünk, hogy tisztázzuk a helyzetet a felkelés lehetőségét illetően“.

Megkezdődött a vita. Néhány felszólaló a felkelés gyenge technikai előkészültségéről hozott fel példákat, de lényegében nem mondottak ellent Leninnek.

Egyedül Kámenyev és Zinovjev hajtogatták „figyelmeztetéseiket“. Zinovjev, aki nem merte nyíltan a kapitalizmus fenntartását védelmezni, provokációs kérdéssel kezdte beszédét: vajjon biztosítva van-e a felkelés sikere?

„A kérdés már az első napon el fog dőlni — folytatta Zinovjev — még pedig Petrográdon, mert ellenkező esetben a tömegek demoralizálódnak. Finnországból és Kronstadtból nem lehet erősítésre számítani. Petrográdon pedig nem olyan nagy az erőnk. Ezenkívül ellenségeinknek hatalmas szervező erők állnak rendelkezésére“.

Petrográd. A Lesznoj-alkerületi községi előljáróság épülete, ahol 1917 október 16-án a bolsevikok Központi Bizottsága ülését tartotta.

Az ablak alatt a kertben a szél rázta a fákat. A vizes ablaküvegen kopogott az eső. Zinovjev vékony hangján egy és ugyanazt a siránkozó nótát fújta. Unalmasan és makacsul ismételgette egyre ugyanazokat az érveket: az ellenség erős, nem szabad sietnünk.

A hallgatók únottan legyintettek és átmentek az asztal másik oldalára. Zinovjev körül fokozatosan üres lett a hely. Majdnem mindannyian Lenin, Sztálin körül csoportosultak. Egyedül Kámenyev támogatta Zinovjevet.

Kámenyev visszaélt azzal, hogy Lenin, Sztálin, Szverdlov konspiratív okoknál fogva nem beszélhettek arról, hogy az elmult hét folyamán mi mindent végeztek, egészen féktelenül rágalmazni kezdte a párt vezetőségét:

> „Egy hét telt el a határozat elfogadása óta és ez a határozat épp ezért mutatja, hogy hogyan nem szabad felkelést szervezni. Semmit sem csináltak ezen a héten. Csak elrontották azokat az intézkedéseket, amiket végre kellett volna hajtani. Ennek a hétnek az eredménye mutatja, hogy az erőviszonyok most a felkelés számára nem kedvezőek".

Két nap mulva Lenin ezt írta Kámenyev arcátlan kirohanásáról:

> „*Nem* cáfolhattam meg, mert nem beszélhettem arról, hogy *mit csináltunk*" [4].

Kámenyev, aki lényegében a burzsoá-demokrácia fenntartása érdekében szólalt fel, nyílt mensevik álláspontot foglalt el. Úgy tekintett a felkelésre, mint az elemi iskolai tanító a szépírási leckékre: minden a kijelölt vonalon fekszik-e, minden rendben van-e, kéznél van-e minden fegyver, ismerjük-e már eleve az ellenség minden tervét, megvan-e minden biztosítékunk a győzelemre... A mensevikekhez hasonlóan, ő is blanquizmussal, összeesküvés-játszással vádolta Lenint.

„Szociális értelemben — dörmögte egyre Kámenyev — a válság ugyan megérett, de semmi bizonyíték sem szól amellett, hogy 20-áig meg kell kezdenünk a harcot. A kérdés nem úgy áll: most vagy soha... Nem vagyunk eléggé erősek ahhoz, hogy a biztos győzelem tudatában kezdjük meg a felkelést... Itt két taktika harcol egymás ellen: az összeesküvés taktikája és az orosz forradalom mozgatóerőibe vetett hit taktikája".

Az asztal mellől határozott mozdulattal szólásra emelkedett Sztálin. Nyugodtan izekre szedte Zinovjev és Kámenyev érveit és élesen visszavágott a kapitulánsoknak:

„Mondhatja valaki, hogy várni kell a támadással, de meg kell értenünk, hogy mit is jelent a támadás. A kenyér árának emelése, a kozákok elvezénylése a Don-vidékre stb.— ez már mind támadás. Meddig várjunk még, ha nem lesz katonai támadás? Hisz amit Kámenyev és Zinovjev javasolnak, objektíve arra vezet, hogy az ellenforradalomnak lehetőséget nyujtunk a szervezkedésre. Ha szüntelenül csak visszavonulunk, az egész forradalmat elveszítjük. Miért ne biztosítsuk a magunk számára a lehetőséget, hogy mi válasszuk meg a napot és a körülményeket, hogy ne adjuk meg a lehetőséget az ellenforradalomnak a szervezkedésre"[5].

Sztálin haragos, meggyőző érvei valósággal pellengérre állították a gyávákat. Szavai mint ostorcsapások hatottak. Kámenyev idegesen tépdeste szakállát, összehúzta magát. Zinovjev izgett-mozgott a sarokban és igyekezett félbeszakítani a szónok beszédét, mely őket leálcázta.

Sztálin áttért a nemzetközi helyzet elemzésére. Miután bebizonyította, hogy a nemzetközi viszonyok rendkívül kedvezően alakultak számunkra, meggyőződéssel így fejezte be beszédét:

„Két vonalról van itt szó: az egyik a forradalom győzelmére veszi az irányt és ugyanakkor Európára veti tekintetét, a másik nem hisz a forradalomban és csak az ellenzékieskedésre számít. A petrográdi szovjet már a felkelés útjára lépett, amikor megtagadta hozzájárulását a csapatok kivonásához. A hajóhad máris felkelt, amennyiben Kerenszkij ellen fordult" [6].

A Központi Bizottság tagjai egymásután szólaltak fel Zinovjev és Kámenyev ellen. Nem arról volt szó, hogy a két fejvesztett kapitulánst meggyőzzék. Egyáltalán nem is velük vitatkoztak, hanem az egyszerű funkcionáriusok esetleges kételyeit kellett eloszlatni. Azokra a kérdésekre feleltek, melyek a gyűléseken felmerülhettek. Az egész bolsevik pártot harcra

kellett előkészíteni. A küszöbön álló döntő ütközetben ingadozóknak nem lehet helye — ez volt a felszólalások értelme.

Szverdlov elvtárs Lenin ama gondolatát fejtette ki, hogy a felkelés kérdése politikai területről immár technikai területre tolódott át. Szverdlov kapcsolatban állt az ország összes nagy kerületeivel és az ülés előtt személyesen is tárgyalt a felelős funkcionáriusok legnagyobb részével s így kitünően ismerte a helyzetet. Részletesen beszámolt az ülésen az ellenforradalom titkos, lázas előkészületeiről. Kimutatta, hogy az ellenforradalmi tábornokok sietve meg akarják előzni a forradalmat. Szverdlov kigúnyolta Kámenyevet azért a következtetésért, hogy a Központi Bizottság október 10-i határozata a gyakorlatban nem valósult meg.

F. E. Dzerzsinszkij

„Az erőviszonyok nekünk kedveznek — mondotta Szverdlov. — A határozat hatályon kívül helyezésére nincs szükség, de ki kell egészíteni azzal, hogy a technikai előkészületeket erőteljesebben kell folytatni" — így fejezte be beszédét Szverdlov.

Szverdlov után izgatottan emelkedett szólásra Dzerzsinszkij. Széles, nyílt homloka mintha megnőtt volna. Érezni lehetett, mennyire fel van villanyozva. Hangja reszketett, szenvedélyes gesztusok kíséretében védte Lenin javaslatát. Kifejtette, hogy a bolsevikok miért éppen most szólítanak felkelésre. Haragosan rátámadt Kámenyevre, aki Lenint összeesküvő taktikával vádolta.

Dzerzsinszkij, aki nagyszerűen elsajátította a marxizmus klasszikus eszméit a felkelésről, felfedte Zinovjev és Kámenyev okoskodásának mensevik jellegét. Érveivel szinte csupaszra vetkőztette a kapitulánsokat s a hallgatóság előtt lepel nélkül álltak ezek a szánalmas, gyáva emberkék, akik csak véletlenül kerültek a forradalmárok soraiba.

> „Éppen az az összeesküvősdi, ha valaki azt követeli, hogy a felkeléshez mindent a legapróbb részletekig előbb technikailag készítsünk elő — magyarázta nekik Dzerzsinszkij irónikusan. Meglesz a felkelés, meglesznek a technikai erők is. Ugyanez vonatkozik az élelmezésre is".

Lenin összegezte a felszólalásokat. Beszédét éles, maró gúnnyal fűszerezve magyarázta Zinovjevnek és Kámenyevnek a forradalom ábécéjét:

„Amikor «népek» felkeléséről beszélünk, akkor nem beszélhetünk összeesküvésről. Ha a felkelés politikailag elkerülhetetlen, akkor tudni kell, hogy a felkelés művészet. Politikailag pedig a felkelés már megérett"[7].

Lenin, mintegy jelezve, hogy tovább nincs miről beszélni, felkelt az asztal mellől és felszólította a gyűlést, hogy erősítse meg a Központi Bizottság határozatát, erélyesen készítse elő a felkelést, az időpont meghatározását pedig bízza a Központi Bizottságra.

A Központi Bizottság egyértelmű visszautasító magatartása arra késztette Zinovjevet és Kámenyevet, hogy még az ülés folyamán taktikát változtassanak. Kámenyev naiv ábrázatot öltött. Csodálkozó mozdulattal kérdezte:

„Azelőtt arról beszéltek, hogy az akciónak 20-a előtt kell megkezdődni, most pedig arról beszélnek, hogy a forradalomra veszik az irányt".

De a kapitalizmus e két pártfogója azonnal megmutatta, hogy részükről ez csak galád fogás volt. Zinovjev kérve-kérte az ülést, hogy legalább még öt napig ne kezdjék meg a felkelést. Kámenyev azt javasolta, hogy az akciót három napra halasszák el. Ezzel ők maguk is megmutatták, hogy nem a felkelésre vett általános irányról, hanem az akció legközelebbi napjairól volt már szó.

Lenin harmadszor is felszólalt Zinovjev ellen. Röviden és élesen magyarázta, hogy mi a különbség az új, a proletár forradalom és a februári burzsoá-demokratikus forradalom között, és a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

„A gyűlés üdvözli és teljes egészében támogatja a Központi Bizottság határozatát, felszólítja az összes szervezeteket és az összes munkásokat és katonákat, hogy minden vonalon fokozott mértékben készítsék elő a fegyveres felkelést, támogassák a központot, melyet a Központi Bizottság e célból szervez, és kifejezi abbeli meggyőződését, hogy a Központi Bizottság és a szovjet idejében megjelölik a támadás kedvező pillanatát és célszerű módszereit"[8].

„A gyűlés egyértelműen szavazni készült, mikor újra felhangzott Zinovjev sipító, tolakodó hangja. Saját külön határozati javaslatát terjesztette be:

„A gyűlés kijelenti, hogy a felderítő és előkészítő lépések folytatását szükségesnek, a felkelésre irányuló akciókat azonban a szovjetkongresszus bolsevik részével való tanácskozás előtt megengedhetetlennek tartja."

Miután Zinovjev meggyőződött arról, hogy minden kertelés hiábavaló, a tanácskozás legvégén Trockij álláspontjára helyezkedett. Trockij nem lépett fel nyíltan Lenin ellen, hanem a burkolt szabotázs aljas álláspontjára helyezkedett és követelte a felkelésnek a szovjetkongresszusig való elhalasztását. Most Zinovjev a bolsevik párt ütései elől Trockij mensevik poziciója mögé próbált megbújni.

Néhány nappal később Lenin ezt írta Zinovjevnek erről az utolsó kibúvójáról:

„... Zinovjev ártatlan képpel terjesztette be a határozati javaslatot, amelyet a gyűlés visszautasított: «Ne kezdjék meg a felkelést a szovjetkongresszus bolsevik tagjaival való tanácskozás előtt, akiknek megérkezését 20-ára várják».

Gondoljuk csak meg: a *központ* sztrájkhatározata után Zinovjev az alantas szervek gyűlésén a sztrájk elhalasztását javasolja (a 20-án megnyíló szovjetkongresszusig, amelyet pedig később elhalasztottak... a zinovjevek hisznek a liberdánoknak), javasolja átadni a döntést egy *olyan* testületnek, amilyet a párt szervezeti szabályzata nem ismer, amely *nem* adhat utasításokat a Központi Bizottságnak, amely Petrográdot *nem* ismeri"[9].

Nem segített a csalafintaság, sem a ravasz fondorlatok: a gyűlés 19 szavazattal 2 ellen elfogadta Lenin határozati javaslatát. Négyen tartózkodtak a szavazástól.

Kámenyev és Zinovjev még egy kísérletet tettek a Központi Bizottság határozatának feltartóztatására: írásban követelték, hogy azonnal táviratilag hívják össze a Központi Bizottság teljes ülését.

Beadványukat minden válasz nélkül egyszerűen a jegyzőkönyvhöz csatolták. A pőrére vetkőztetett és magára hagyott Kámenyev újabb nyilatkozatot nyujtott be. Azt írta, hogy a Központi Bizottság álláspontja a pártot és a proletariátust a vereség felé hajtja és hogy ő lemond központi bizottsági tagságáról.

E szemtelenül hazudozó gyáva fickó a döntő ütközet elől megfutamodott.

Ezzel a gyűlés befejeződött. A Központi Bizottság tagjai átvonultak a szomszéd szobába és elhatározták, hogy a felkelés gyakorlati vezetésére pártközpontot alakítanak Sztálinnal az élén, Szverdlov, Dzerzsinszkij és Urickij részvételével. Ez a központ, mint a forradalmi katonai bizottság része, arra volt hivatva, hogy a felkelést vezesse.

Az ülés reggel felé végződött. Úgy széledtek szét, mint ahogy összejöttek: egyenként. Lenin ment ki utolsónak. Az erős szél letépte sapkáját és parókáját. Vlagyimir Iljics felemelte a parókát meg a sapkát és visszatette a fejére. Észre sem vette, hogy a sapka átnedvesedett. A nagy vezér minden gondolatát egy kérdés foglalta le: a forradalom sorsa.

Mélyen a kabátja zsebébe süllyesztve kezeit, gyors léptekkel nekivágott a szélnek. Minden idegét megfeszítve, a fegyveres felkelés utolsó előkészületeit gondolta át.

2

ÁRULÁS

Miután Kámenyev és Zinovjev a Központi Bizottságban vereséget szenvedtek, olyan gaztettre határozták el magukat, melyre a pá t történetében nem volt példa. Október 17-én, néhány órával az ülés után, a Központi Bizottságban felmerült nézeteltérések ügyében nyilatkozattal fordultak a „Novaja Zsizny" c. mensevik ujsághoz.

„Tekintettel arra, hogy az akció kérdését egyre erősebben tárgyalják — közölte Kámenyev, — én és Zinovjev elvtárs levéllel fordultunk pártunk legnagyobb szervezeteihez, a petrográdi, moszkvai és finnországi szervezetekhez, amelyben határozottan állást foglaltunk az ellen, hogy pártunk a legközelebbi időben bármilyen fegyveres akció kezdeményezését magára vegye... Nemcsak én és Zinovjev elvtárs, hanem számos gyakorlati munkát végző elvtárs is úgy találja, hogy a jelen pillanatban, a jelenlegi társadalmi erőviszonyok mellett, a szovjetkongresszustól függetlenül és néhány nappal a kongresszus összeülte előtt megengedhetetlen és a proletariátusra s a forradalomra nézve végzetes lépés lenne a fegyveres felkelés kezdeményezését vállalni".

A mensevik Szuchánov, a lap szerkesztője, azonnal közölte pártbarátaival Zinovjev és Kámenyev levelét. A felkelés kérdésének tárgyalása mindeddig titokban folyt. A tervbevett lépésekről a bolsevik pártkörökön kívül senki sem tudott. És most váratlanul, a felkelés előestéjén, Kámenyev és Zinovjev a nyilvánosság elé vitték a Központi Bizottság titkos határozatát.

Még aznap, október 17-én, alig egy-két órával Szuchánov értesítése után, sietve összeült a központi végrehajtó bizottság eszer-mensevik elnöksége. Elhatározta, hogy a szovjetkongresszust október 25-ére napolja el és a kongreszszuson biztosítja a többséget a kispolgári pártok számára. Még három nappal azelőtt jogellenesnek nyilvánították az Északi terület szovjetkongreszszusát és elhallgatták a kongresszus táviratát, amely felszólította a hadsereget, hogy minden akadályt leküzdve, küldjön képviselőket az összoroszországi szovjetkongresszusra. Most azonban az eszerek és mensevikek merész fordulattal az északi kongresszus felhívására hivatkoztak és ők szólították fel a hadsereget, hogy biztosítsa képviseletét a kongresszuson. Táviratokkal halmozták el a hadseregnek azokat a szovjetjeit, ahol még nem folytak le az új választások és ahol paktáló többség volt.

„A kongresszus politikájának állandóságot és olyan irányt kell adnunk, amely megfelel az egész forradalmi demokrácia és a forradalom érdekeinek" — így magyarázgatták a kispolgári vezetők ezt a manőverüket.

Az eszerek és mensevikek számítása meglehetősen átlátszó volt. Tudták, hogy Trockij azt követelte, hogy a felkelést a szovjetkongresszusig halasszák el. Most pedig kitudódott, hogy Zinovjev és Kámenyev a fegyveres felke-

lés ellen foglaltak állást. A paktálók arra számítottak, hogy a szovjetkongresszus elhalasztásával lehetővé teszik, hogy a forradalmi taktikának a bolsevik pártban lévő ellenfelei fokozhassák Lenin és Sztálin ellen a harcot. Az eszerek és mensevikek ezenkívül arra is fel akarták használni a halasztást, hogy a kongresszuson többséget szerezzenek. A szovjetkongresszus elhalasztása lehetővé tette az ideiglenes kormánynak, hogy jobban felkészüljön a felkelés szétverésére.

Október 18-án reggel Kámenyev és Zinovjev levele megjelent a sajtóban. Az ellenség megtudta, hogy felkelés készül. A petrográdi hadkerület parancsnoka, Polkovnyikov ezredes azonnal a következő „igen sürgős" parancsot küldte szét a helyőrségnek:

„1. Minden egyes csapattest a különleges utasításoknak megfelelően saját elhelyezési körzetén belül az állami és közintézmények védelmében mindenképpen támogatni köteles a városi önkormányzat szerveit — a rendőrbiztosokat és a népőrséget;

2. a kerületi parancsnokkal és a városi népőrség képviselőjével együtt járőröket kell szervezni és a bűnöző elemek és a katonaszökevények letartóztatására meg kell tenni a szükséges intézkedéseket;

3. mindazokat, akik a kaszárnyákban megjelennek és fegyveres akciókra és zavargásokra szólítanak fel, le kell tartóztatni és át kell adni a helyettes városparancsnoknak;

4. megakadályozni uccai tüntetések, gyűlések és felvonulások rendezését;

5. fegyveres akciókat és zavargásokat a rendelkezésre álló fegyveres erők segítségével azonnal el kell fojtani".

Október 18-án nappal, a Téli palota előtti téren géppuskákkal felszerelt páncélgépkocsikat állítottak fel.

Október 18-án este az ideiglenes kormány titkos ülésre jött össze. Verhovszkij hadügyminiszter és Nyikityin belügyminiszter jelentették, hogy milyen intézkedéseket foganatosítanak a felkelés ellen. A kormányülés után Kerenszkij dolgozószobájában katonai tanácskozást tartottak Petrográd védelméről. Jelen voltak: Polkovnyikov ezredes, a hadkerület főparancsnoka és segédtisztje Kozmin, Bagratunyi tábornok, a hadkerület vezérkari főnöke és a dandárparancsnokok.

Polkovnyikov és Bagratunyi jelentést tettek a felkelés megelőzése és elnyomása céljából foganatosított rendszabályokról. A fővárost körzetekre osztották fel. Minden körzetben a katonai parancsnok volt a felelős a „rend fenntartásáért". A városban a járőrök és őrszemek számát szaporították. A város külső kerületeibe erős katonai őrségeket küldtek, hogy megakadályozzák a tömeg összeverődését. Városszerte lovastartalékokat rejtettek el, amelyek egyetlen hívó szóra bármely percben készen álltak a „rendzavarások" elfojtására.

„A konkrét intézkedéseket már megállapítottuk és jóváhagytuk s a holnapi naptól kezdve életbe fogjuk léptetni" — jelentette ki Polkovnyikov.

Reggel 6 óráig tárgyalták a készülő fegyveres felkelés elleni harc módjait. Október 19-én reggel hadapródokat hívtak a városba, az őrségeket megerősítették, a város különböző részein kozákokat helyeztek el.

A mensevikek kifecsegték a kormány intézkedéseit. Központi lapjuk, a „Rabócsaja Gazeta" október 19-én közölte olvasóival:

„A veszedelmes zavargások megakadályozására már egész sor rendszabályt foganatosítottak. Tegnap kivétel nélkül az egész népőrséget revolverekkel fegyverezték fel. A népőrséghez 600 válogatott, rendkívül öntudatos és az ideiglenes kormányhoz hű katonát osztottak be".

De a megrémült kispolgárok keveselték ezt. A mensevikek a cikk végén nyugtalansággal állapították meg:

„Mégis meg kell mondanunk, hogy a fővárosban a kétes elemekkel szemben a védelem nem áll a kellő magaslaton, mert hiányzik az eléggé megbízható és gyorsan végrehajtó szerv".

A kormány egyik mensevik tagja megnyugtatta idegeskedő társait. Az ujságban közölték Nyikityin belügyminiszter nyilatkozatát. Nyikityin kijelentette, hogy a bolsevikok akciója ellen „a leghatározottabb és legerélyesebb rendszabályokat foganatosították".

Az ellenség, amelyet előre figyelmeztettek, lehetőséget nyert arra, hogy felkészüljön és a kezdeményezést saját kezébe ragadja. Ebben az összefüggésben érthetővé válik az ellenforradalom akciója október 19-én Kalugában.

Az egész polgári sajtó lármát csapott, üvöltözött. A mensevik „Rabócsaja Gazeta" október 19-én „Zinovjev Lenin ellen" címen cikket közölt. A mensevikek kárörömmel gúnyolódtak a bolsevikok belső ellentétein és aljas rágalmakat szórtak reájuk. Azt hazudták, hogy a bolsevikok a szökevény matrózokat és a katonaszökevényeket a kormányra uszítják s a tolvajvilágból toboroznak híveket stb. Ezek a lebzselő vénasszonyok már „látták", hogy „kétes egyéniségek" jelentek meg Petrográd uccáin.

„A levegőben érezni a vihar közeledtét — kiabáltak hisztérikusan a mensevikek. — A szervezetlen tömegek féktelensége most nyilván még azoknak akarata ellenére is kitörhet, akik izgatásaikkal előkészítették erre a talajt".

A „Gyeny" c. ujság még a bolsevik felkelés „tervét" is közölte. E „terv" szerint a bolsevikoknak október 18-án éjszaka kellett megkezdeniök a felkelést. Az egyik „hadseregnek" az Ochtáról, a Lityejnij-hídon keresztül kellett volna elindulnia és a viborgi kerülettel együtt a Tauriszi palotát elfoglalni. A másik „hadsereg" Narva kerületből indult volna ki a Téli palota és egyéb kormányintézmények elfoglalására, a harmadik „hadsereg" pedig a Régi- és Új-faluból a Péter-Pál-erőd elfoglalására.

„Estére megtudtuk, — fűzte hozzá a »jólértesült« laptudósító, — hogy a bolsevikok mégis csak tartózkodni fognak az akciótól. Mégpedig azért halasztották el, mert tegnap a Köztársaság tanácsa egyik bizottságának titkos ülésén a petrográdi hadkerület főparancs-

noka, Polkovnyikov ezredes közölte, hogy milyen lépéseket tett az esetleges rendzavarások elfojtására".

A burzsoá és kispolgári csürhe valóságos szennyáradatot zúdított a bolsevik pártra s ugyanakkor kérve kérte a kormányt, hogy intézkedjék.

Az eszerek és mensevikek a hadseregben sem voltak tétlenek. A XII. hadsereg megalkuvó bizottsága, amely még nemrég a „front nevében" azzal fenyegetődzött, hogy meghiúsítja a kongresszust, most, ugyancsak a „front" nevében, sietve mozgósította erőit. Akik még a közelmultban ellenezték a kongresszust, most a központi végrehajtó bizottságnak és a katonai osztály vezetőségének ilyen táviratokat küldözgettek:

„Kérjük, hogy minden erejükkel igyekezzenek megszervezni a frontról a kongresszusra érkező küldötteket. A kongresszus sikere a küldöttek gyors és széleskörű megszervezésétől függ. A mi küldöttségünk október 23-án teljes számban ott lesz. A hadseregbizottság igazolványa nélkül ne adják ki a mandátumokat".

A központi végrehajtó bizottság katonai osztálya, amely mindeddig a kongresszus ellen volt, október 22-én sürgősen határozatot hozott, amelyben követelte a békét és a föld átadását a parasztoknak. De a megalkuvók még ebben a határozatukban is a hangzatos frázisok mellett a régi elcsépelt nótát fújták:

„Még attól sem szabad visszariadnunk, hogy a hatalom a demokrácia kezébe menjen át",— így kezdődött a határozat —„de nem a szovjet kezébe" — tették hozzá rémülten a megalkuvók. Az eszerek és mensevikek azt sugalmazták az ideiglenes kormánynak, hogy sajátítsa ki a bolsevikok „béke" és „föld" jelszavait. E tapasztalt politikai szélhámosok ezt a fogást azért ajánlották, hogy megfosszák a szovjeteket a hatalom megragadásának és a népkövetelések tényleges megvalósításának lehetőségétől.

Kámenyev—Zinovjev gyalázatos fellépésének a forradalom harcosai közt is támadt bizonyos visszhangja, de megingatni zárt soraikat ez a fellépés nem volt képes. A petrográdi szovjet a felkelési terv galád elárulása folytán kénytelen volt nyilvánosan kijelenteni, hogy semmiféle akciót sem készít elő. Ez a nyilatkozat megzavarhatta a tömegeket, amelyeket a bolsevikok felkelésre szólítottak fel. És valóban, az ezredbizottságok október 21-i rendkívüli ülésén az egyik szónok csodálkozását fejezte ki az

„ellentmondás felett, amely oly élesen szembeötlik, ha egybevetjük egymással a petrográdi szovjetnek a kozákokhoz intézett felhívásban tett nyilatkozatát, ahol a szovjet tagadja az akció lehetőségét, és Leninnek a »Rabócsij Puty«(„Munkás Út") -ban megjelent cikkeit, amelyekben nyíltan felkelésre hív fel".

Október 18-án reggel Lenin még nem tudott Zinovjev és Kámenyev árulásáról. Kezében volt Zinovjev és Kámenyev levele a petrográdi, moszkvai és még más bizottságokhoz, amelyet ezek a bolsevik Központi Bizottságnak a felkelésről hozott október 10-i határozata után küldtek el. Levelükben, melynek „A jelen helyzet" címet adták, Zinovjev és Kámenyev újra megismételték a fegyveres felkelés ellen hangoztatott összes érveiket.

„Az érvek, amelyekkel ezek az elvtársak előhozakodnak — írta Lenin feleletül a kapitulánsoknak — olyannyira gyengék, olyan bámulatos fejvesztettséget, zavart árulnak el, annyira csődöt mondottak náluk a bolsevizmus s a forradalmi proletár-internacionalizmus összes alapvető eszméi, hogy nem könnyű magyarázatot találni az ilyen szégyenletes ingadozásokra. De a tény tény marad. És miután forradalmi pártnak nincsen joga ilyen komoly kérdésben ingadozásokat eltűrni s mivel ez a két elveit vesztett elvtárs bizonyos zavart okozhat, meg kell vizsgálni érveiket, le kell leplezni ingadozásukat és rá kell mutatni annak szégyenletes voltára"[10].

Alighogy Lenin megírta válaszát, a „Novaja Zsizny" legújabb számát adták át neki, ahol Zinovjev és Kámenyev a felkelés titkát elárulták az ellenségnek. Az árulók a forradalom hátába döfték a tőrt. Az ellenséget figyelmeztették, az ellenség tudja, hogy ma-holnap kitörhet a fegyveres felkelés; az ellenség kétségtelenül sürgős intézkedéseket tett. A felkelés ügyét, amelytől a forradalom sorsa függ, amelybe annyi észt, annyi erőt fektettek, amelyhez a proletariátus és a szegényparasztság milliós tömegeinek reményei és vágyai fűződnek — ezt az ügyet a bukás veszélye fenyegeti.

Mintha csak fizikailag érezte volna az áruló csapást, Lenin a vezér és a szervező egész szenvedélyével lecsapott az árulókra. Levélben fordult a bolsevik párt tagjaihoz. E levél minden sora haragot és felháborodást lehelt magából, rásütötte a szégyenbélyeget a sztrájktörőkre és megvetést váltott ki a burzsoá rend védelmezői, az árulók iránt.

„A válságos október 20-i nap előestéjén — írta Lenin — égetően fontos harci kérdésben két „neves bolsevik", *nem* a pártsajtóban, hanem éppen olyan ujságban, amely az adott kérdésben *karöltve h lid a burzsoáziával a munkáspárt ellen*, egy ilyen ujságban megtámadja a pártközpontnak nyilvánosságra *nem* hozott határozatát!

De hiszen ez ezerszer galádabb és *milliószor károsabb* cselekedet, mint akár Plechánov cikkei a párton kívül álló sajtóban 1906—1907-ben, amelyeket a párt olyan élesen elítélt! Hiszen akkor csak választásokról volt szó, most pedig felkelésről, a hatalom elfoglalása céljából!

Egy ilyen kérdésben a központ határozata *után*, nem pártujságban, a Rodzjankók és a Kerenszkik füle hallatára vitába szállni ezzel a *nyilvánosságra nem hozott* határozattal — vajjon lehet-e elképzelni árulóbb, sztrájktörőbb cselekedetet?"[11]

Az árulókat ostorozva, Lenin hangsúlyozta, hogy a pártból való kizárásukat fogja követelni. Lenin úgy vélte, hogy Zinovjev és Kámenyev árulása a bolsevik pártnak óriási kárt okozott és a felkelést kétségkívül elodázta.

„Ami a felkelés kérdését illeti, most, amikor olyan közel vagyunk október 20-ához — írta Lenin — én innen a távolból nem tudom

megítélni, hogy ez a sztrájktörő fellépés a párton kívül álló sajtóban mennyire ártott az ügynek. Kétségtelen, hogy *gyakorlati* szempontból igen nagy kárt okozott. Hogy a dolgot jóvátegyük, mindenekelőtt a sztrájktörők kizárásával a bolsevik front egységét kell helyreállítani" [12].

Lenin azonban még akkor, a forradalom egyik legdrámaibb pillanatában sem kételkedett egy percig sem a győzelemben. Hitt a bolsevik párt erejében és összetartásában. Tudta, hogy milyen felbecsülhetetlen erőforrásokat rejt magában a proletariátus. Tudta, mire képes a nép, ha kipróbált proletárpárt áll az élén. Ostorozó levelét Lenin a következő szavakkal fejezte be:

„Nehéz idők. Nehéz feladat. Súlyos árulás.

És mégis, a feladatot meg fogjuk oldani, a munkások tömörülni fognak, a parasztfelkelés és a katonák rendkívüli türelmetlensége a fronton megteszik a magukét! Szorosabban zárjuk sorainkat — a proletariátusnak győznie kell!" [13].

Miután Lenin elküldte a levelet, újra tollat fogott. Ezúttal csak a bolsevikok Központi Bizottságának címezte a levelet. Azt követelte, hogy az árulókat azonnal zárják ki a Központi Bizottságból és kergessék ki őket a pártból.

„Kámenyev és Zinovjev fellépése a párton kívül álló sajtóban— fűzte hozzá Iljics — különös galádság volt még azért is, mert *cselszövő hazugságukat* a párt nyíltan nem cáfolhatja meg... Mi nem mondhatjuk meg a kapitalisták előtt az igazat és pedig azt, hogy *elhatároztuk* a sztrájkot és elhatároztuk, hogy *titokban fogjuk tartani a sztrájk kitörésén kívüli pillanatát.*

Nem cáfolhatjuk meg Zinovjev és Kámenyev cselszövő hazugságát anélkül, hogy *még többet ne ártsunk az ügynek.* Éppen abban rejlik e két személy felmérhetetlen aljassága, valóságos hitszegése, hogy a kapitalistáknak elárulták a sztrájkolók tervét, mert ha mi hallgatunk a sajtóban, bárki kitalálja, *hogyan* áll a dolog" [14].

Lenin levelében újra elemezte Zinovjev és Kámenyev gaztettét és megmutatta, milyen nagy aljasságot követtek el.

Lenin leveleit a Központi Bizottság október 20-án tárgyalta. Kámenyevet kizárták a Központi Bizottságból, Zinovjevnek és Kámenyevnek megtiltották, hogy a bolsevikok nevében bármi néven nevezendő nyilatkozattal lépjenek fel s ezzel megfosztották őket a párttagság jogától.

Zinovjev és Kámenyev árulása nem állíthatta meg a forradalom fejlődését. A bolsevikok hatalmas erőket gyüjtöttek össze és szerveztek meg. A néptömegek mozgósítva voltak. Az ellenforradalmat a munkások és parasztok viharos forradalmi tengere vette körül. De a fegyveres felkelést Zinovjev és Kámenyev árulása után el kellett halasztani. Az akció az adott pillanatban azt jelentette volna, hogy az ellenségnek lépremegyünk.

Az elhalasztás azonban nem azt jelentette, hogy a felkelés lekerült a napirendről. A Központi Bizottság számára vezető útmutatásként szolgált az, amit Lenin utolsó levelében írt:

> „A fegyveres felkelés kérdése nem került le a napirendről, a párt nem vette le a napirendről, még ha a sztrájktörők árulása folytán, akik elárulták a dolgot Rodzjankónak és Kerenszkijnek, az ügy hosszú időre halasztást is szenved"[15].

Félrelökve az útból mindkét kapitulánst, a Központi Bizottság Lenin vezetése alatt állhatatosan és szívósan folytatta a felkelés szervezésének munkáját.

3

A DÖNTŐ HARC ELŐESTÉJÉN

Mindenekelőtt további erőket kellett összevonni, mert az ellenség a fővárosban új csapatokat összpontosított. Sürgősen növelni kellett a vörösgárdisták számát és harcra készíteni elő a helyőrség jelentős részét — világos volt, hogy nem elég egyes ezredekre támaszkodni. És végül módosítani kellett a fegyveres felkelésnek a tervét is: feltételezhető volt, hogy az ellenség egyes részletekről tudomást szerzett.

A bolsevik párt Központi Bizottsága határozatainak gyakorlati végrehajtását a forradalmi katonai bizottság vette a kezébe, amelynek lelke és mozgatója a bolsevik Központi Bizottság által a felkelés gyakorlati irányítására kiküldött Pártközpont lett, élén Sztálinnal.

A forradalmi katonai bizottság a Pártközpont közvetlen vezetése alatt a fegyveres felkelés harcos vezérkarává vált. A helyőrség összes csapataival való összeköttetéseket és a fegyveres felkelés legfőbb harci erejének, a Vörös Gárdának közvetlen vezetését a bizottság gyorsan a maga kezében összpontosította.

A forradalmi katonai bizottság tekintélye a katonatömegek között napról-napra nőtt; rendelkezései rövidesen katonai parancsok erejével hatottak. Október 18-án, azon a napon, amikor a sajtóban megjelent Zinovjev és Kámenyev áruló levele, a Szmolniban összehívták a petrográdi helyőrség ezred- és századbizottságainak képviselőit. Az ülésen sokan voltak jelen. Megjelentek a város és a városkörnyék majdnem összes csapatrészeinek képviselői. Elsőnek az Izmajlovszkij-ezred delegátusa szólalt fel. Az izmajlovszkij-ezredbeliek — mondotta — ellene vannak az ideiglenes kormánynak és csak a szovjetnek hisznek. Az első hívásra azonnal akcióba lépnek. A Gárda-vadászezred küldöttje is kijelentette, hogy a petrográdi szovjet parancsára a katonák szervezetten fognak fellépni és az ideiglenes kormány azonnali megdöntését fogják követelni.

A petrográdi forradalmi katonai bizottság ülése.

B. V. Joganszon festménye.

A Moszkvai-ezred delegátusa kijelentette, hogy az ezred kizárólag csak a petrográdi szovjetben bízik és várja a parancsot a fegyveres akcióra.

A Pál-ezred, a Volhíniai tartalékezred és a Gránátos-ezred küldöttjeik útján azt üzenték, hogy minden eszközzel—ideértve a szervezett felkelés eszközét is — támogatni fogják a petrográdi szovjetet.

A Kekszholmi ezred küldöttje határozatot olvasott fel, amely az ideiglenes kormánnyal szemben az ezred bizalmatlanságát fejezte ki.

A Szemjonovszkij ezred delegátusa közölte, hogy náluk az ezredben gyűlés volt, ahol a mensevik Szkobelevet és az eszer Gocot nem engedték szóhoz jutni. A katonák követelik, hogy a hatalmat a szovjeteknek adják át.

A Gárda-tengerészek és a 2. balti hajóhad tartalék legénysége biztosította a gyűlést, hogy a tengerészek a petrográdi szovjet parancsát várják, hogy akcióba lépjenek.

Még a hadapródiskolák — a 2. Oranienbaumi hadapródiskola és az 1. Petrográdi gyalogos iskola — képviselői sem mertek az ideiglenes kormány iránti bizalmukról beszélni. A hadapródok kijelentették, hogy csak a központi végrehajtó bizottság felszólítására fognak akcióba lépni.

Óriási szótöbbséggel határozatot fogadtak el, hogy a forradalmi katonai bizottságot fenntartás nélkül támogatni fogják. A központi végrehajtó bizottság mensevik és eszer tagjai még csak szóhoz sem jutottak. Nem tehettek egyebet, szégyenszemre távozniok kellett a gyűlésről, melyet „jogtalannak" nyilvánítottak.

A gyűlés több határozatot fogadott el, hogy a forradalmi katonai bizottság és a helyőrség összes csapatai között a fennakadás nélküli kapcsolatot biztosítsa. Az ezredekben állandó ügyeletes telefonszolgálatot rendeltek el. Mindegyik csapattest két összekötőt küld ki a Szmolniba. A forradalmi katonai bizottság az ezredeket naponként tájékoztatja a helyzetről.

Másnap, az október 18-i bolsevik gyülés ellensúlyozására, a megalkuvó központi végrehajtó bizottság a maga részéről tanácskozásra hívta össze a helyőrség képviselőit.

A politikai helyzetről és a küszöbön levő szovjetkongresszusról a mensevik F. Dán tett jelentést. A gyülés nyugodtan fogadta ugyan, de a padokból éles közbeszólások és a katonák gúnyos nevetése jelezték, hogy a felháborodás minden percben kitörhet.

Dán egyre izgatottabb lett. Kiabáló hangon fenyegetőzni kezdett:

> „Ha a petrográdi helyőrség engedelmeskedik a felhívásnak és Petrográd uccáin akcióba lép, hogy a szovjetek a hatalmat megragadják, akkor kétségtelenül meg fognak ismétlődni a július 3—5-i események".

Dán fenyegetőzése felháborodást váltott ki. Az ezredekben még nem felejtették el, hogy a júliusi tüntetés szétverésében milyen szerepet játszottak az eszerek és mensevikek. Az ezredek képviselői egymásután szólásra emelkedtek és a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását követelték. Több szónok nagy hévvel követelte a rögtöni fegyverszünetet és a föld átadását a parasztoknak.

Különösen felingerelte a hallgatóságot Dánnak az a kijelentése, hogy a kongresszus összehívását nem tartja időszerűnek. A katonák rátámadtak a szónokra és a kongresszus meghiusításával vádolták a mensevikeket.

A megalkuvók abbeli kísérlete, hogy a helyőrség képviselőinek október 18-i gyűlését hamis színben tűntessék fel, teljes kudarcot vallott. Sőt, az értekezlet határozatilag kimondta, hogy a jelen gyűlést nem tekinti határozatok hozatalára jogosultnak, mert a központi végrehajtó bizottság azt a petrográdi szovjet katonai szervezetének megkerülésével hívta össze. A helyőrség a forradalmi katonai bizottságot követte.

A petrográdi szovjet tagjain és a helyőrség küldöttein kívül a forradalmi katonai bizottságba bevonták még a balti hajóhad matróz-szovjetjei központi bizottságának, a szovjetek finnországi területi bizottságának, a helyi önkormányzatnak, a gyári és üzemi bizottságoknak és szakszervezeteknek, a párt-és katonai szervezeteknek stb. képviselőit is.

A forradalmi katonai bizottság első teljes ülését október 20-án tartották. A teljes ülés a bizottság legfontosabb feladatairól tett jelentés meghallgatása után határozatot hozott arról, hogy a helyi és városkörnyéki csapatokkal kapcsolatot kell létesíteni és gondoskodni kell Petrográd védelméről, mert a papság október 20-ára a kozákok számára keresztes felvonulást tűzött ki. Az egyes helyekre azonnal agitátorokat küldtek. Az ülés elhatározta, hogy felhívással fordul a kozákokhoz, amelyben megmagyarázza az ellenforradalom mesterkedéseinek politikai értelmét.

A bizottságba különböző forrásokból beérkezett hírek világosan mutatták a tömegek éberségét és a forradalom védelmére való készségét. Az egyik nyomda munkásai közölték, hogy egy feketeszázas szervezet proklamációjának a nyomtatására kaptak rendelést. A bizottság a nyomdászok szakszervezetével együtt azonnal intézkedett, hogy engedélye nélkül semmiféle rendelést ne teljesítsenek.

A Péter-Pál-erőd Kronwerk-arzenáljának munkásai és alkalmazottai jelentették, hogy a kormány fegyvert szállít el a Petrográdon és a Petrográd környékén állomásozó csapatoknak. A Don-vidékre tízezer puska elszállítását rendelték el. A forradalmi katonai bizottság a Kronwerk-arzenálba azonnal megbízottat küldött ki. A megbízott azt az utasítást kapta, hogy szüntesse be a fegyverek kiadását a hadapródoknak és a Novocserkászknak szánt tízezer puskát tartsa vissza. Az arzenál parancsnoka vonakodott fogadni a megbízottat. A megbízott erre a munkásokhoz és katonákhoz fordult. Néhány rövid gyűlést tartottak, ahol a katonák és a munkások a megbízott bebocsátását követelték. Az arzenál katonáinak és munkásainak segítségével a megbízott elfoglalta a parancsnok szobáját és elrendelte, hogy aláírása nélkül ne adjanak ki fegyvereket. A forradalmi katonai bizottság az összes katonai raktárakba kiküldte képviselőit.

A forradalmi katonai bizottság október 21-ére virradó éjjel a petrográdi helyőrség összes csapataihoz megbízottakat nevezett ki. A megbízottak megerősítették a forradalmi katonai bizottság befolyását a csa-

patok között, megszilárdították a forradalmi katonai központ kapcsolatát a tömegekkel, lehetővé tették a pontos, gyors vezetést a kibontakozó harcokban.

A megbízottakat, a keletkezőben levő új hatalom képviselőit, a csapatoknál majdnem az egész tisztikar már az első napoktól fogva makacs ellenállással fogadta. A helyzet urai azonban a megbízottak maradtak, mert a katonák túlnyomó többsége önfeláldozóan támogatta őket és mert a bolsevikok katonai szervezetei az októberi napok előtt a petrográdi helyőrségben hatalmas munkát végeztek.

Október 21-én a forradalmi katonai bizottság összehívta a petrográdi helyőrség képviselőit. A gyűlés újra teljes bizalmát fejezte ki a katonai forradalmi bizottság iránt és követelte, hogy az összoroszországi szovjetkongresszus vegye a kezébe a hatalmat és biztosítsa a nép számára a békét, a földet és a kenyeret.

„A petrográdi helyőrség — így hangzott a gyűlés határozata — ünnepélyesen ígéretet tesz az összoroszországi kongresszusnak, hogy az ezekért a követelésekért való harcban rendelkezésére fogja bocsátani minden erejét, az utolsó szál emberig... Mindnyájan őrhelyeinken állunk és készek vagyunk *győzni vagy meghalni*".

A forradalmi katonai bizottság tagjai közül még aznap elnökséget jelölt ki, amelybe három bolsevik és két „baloldali" eszer került. Az elnökség a petrográdi katonai kerület parancsnokságához három elvtársat megbízottakként küldött ki, hogy a helyőrség vezetését kezükbe vegyék.

Október 22-ére virradó éjjel a forradalmi katonai bizottság megbízottai megjelentek a hadkerület parancsnokánál, Polkovnyikovnál és a maguk számára azt a jogot követelték, hogy ellenőrizhessék összes parancsait. Polkovnyikov kategórikusan visszautasította ennek a követelésnek a teljesítését.

Október 22-én reggel a Szmolniban rendkívüli gyűlésre hívták össze a helyőrség összes ezredeinek képviselőit. A forradalmi katonai bizottság küldöttsége jelentést tett a Polkovnyikovval folytatott tárgyalásokról. A közgyűlés határozatot fogadott el, amelyben összefoglalta a Polkovnyikovval való tárgyalások egész menetét és megállapította, hogy a hadkerület parancsnoksága vonakodott elismerni a forradalmi katonai bizottságot. A gyűlés jóváhagyta a határozatot, amely szerint a helyőrségi parancsokat csak abban az esetben szabad végrehajtani, ha ezek a forradalmi katonai bizottság aláírásával vannak ellátva. A hadkerület parancsnokságát pedig, amely szakított a főváros helyőrségével, az ellenforradalmi erők közvetlen eszközének nyilvánították. A határozat így szólt;

„Petrográd katonái!

1. Rátok hárul a feladat, hogy a forradalmi katonai bizottság vezetése alatt megvédelmezzétek a forradalmat az ellenforradalom támadásai ellen.

2. A forradalmi katonai bizottság aláírása nélkül egy helyőrségi parancs sem érvényes.

3. A mai napra — a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetjének napjára — kiadott összes rendelkezések teljes érvényben maradnak.

4. A helyőrség minden egyes katonájának kötelessége, hogy éberséget, kitartást és hajthatatlan fegyelmet tanusítson.

5. Veszélyben a forradalom.

Éljen a forradalmi helyőrség!"

Miközben a Szmolniban üléseztek, a hadkerület parancsnoksága megkísérelte, hogy a forradalmi katonai bizottság megkerülésével forduljon a helyőrséghez. Polkovnyikov az ezred- és dandárbizottságok, valamint a központi végrehajtó bizottság és a petrográdi szovjet képviselőit a kerületi parancsnokságra hívatta. Az ezredbizottságok képviselői azonban nem jelentek meg a parancsnokságon. A Szmolniban voltak ülésen, ahová a forradalmi katonai bizottság hívta őket.

Polkovnyikov elhatározta, hogy a Szmolniban folyó helyőrségi gyűléshez fordul azzal a kéréssel, hogy küldje el hozzá képviselőit. A Szmolniból küldöttség érkezett a kerületi parancsnokságra. A küldöttség képviselője kijelentette, hogy a helyőrségi gyűlés őket csak egy határozat közlésére hatalmazta fel: ezentúl a kerületi parancsnokság minden parancsát a forradalmi katonai bizottságnak kell megerősítenie. A küldöttség képviselője hozzáfűzte, hogy nincsen feljogosítva arra, hogy többet mondjon, és az egész küldöttséggel együtt visszatért a Szmolniba.

A kerületi parancsnokság még aznap meggyőződött a forradalmi katonai bizottság erejéről. Egyetlenegy raktár sem adott ki fegyvert a parancsnokságnak. A parancsnokság minden parancsát visszaküldték, mert hiányzott a bizottság aláírása.

Egész október 22-e a közeledő döntés jegyében folyt le.

A bolsevikok pártja a munkástömegek harcra mozgósítása céljából október 22-ét „A petrográdi szovjet napjának" nyilvánította. Ugyanerre a napra tűzte ki az ellenforradalom a kozákok keresztes felvonulását. A kozák ezredeket bejárták a kormány agitátorai. Azt mondották a kozákoknak, hogy a bolsevikok tudatosan választották ki október 22-ét, hogy megsértsék a hívők vallásos érzéseit. Kétes egyének a kozákokat a helyőrségi katonák ellen uszították. A templomokban pogromprédikációkat tartottak.

Az ideiglenes kormány megkísérelte, hogy összemérje erejét a forradalommal. De az utolsó percben a kormány eszer-mensevik cinkosainak inába szállt a bátorságuk és azt javasolták, hogy ne tartsák meg a kozákok keresztes felvonulását.

A petrográdi hadkerület főparancsnoka már október 21-én felszólította a kozák katonai szövetség tanácsát, hogy mondjon le a keresztes felvonulásról, mert azt felhasználhatják a fegyveres felkelésre. A kozákok parancsnoka A. N. Grekov feleletül kijelentette, hogy a kozákok nem mondanak le a már kitűzött keresztes felvonulásról s hozzáfűzte még, hogy a keresztes felvonulást tulajdonképpen az ezredek kezdeményezték és a kozák katonai szövetség tanácsának nincs joga visszavonni ezt a határozatot.

Российская Социаль-Демократическая Рабочая Партія.

Цѣна 30 коп.

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Центральный органъ Р. С.-Д. Р. П.

РАБОЧІЙ ПУТЬ.

Сегодня-день Петроградскаго Совѣта.

Товарищи рабочіе и солдаты! Устраивайте сборы и отчисленія! Зовите массы подъ знамя Петроградскаго Совѣта!—Всѣ на митинги!

Сегодня въ номерѣ.

„Rabócsij Puty" — a bolsevikok pártjának központi lapja.

Világos volt, hogy a kozákság vezetői provokálták az összeütközést. De a kérdést a kozák katonák döntötték el. Október 21-én este az ezredbizottságok helyőrségi ülésén a 4. doni kozákezred képviselője közölte, hogy ezrede a tábori lelkész rábeszélése ellenére sem fog résztvenni a keresztes felvonuláson. A 14. doni kozákezred küldötte az egész terem viharos tapsa közepette jelentette ki, hogy „szívesen nyujtja kezét" a 4. kozákezred képviselőjének.

A provokáció nem sikerült. A kozákezredek nem voltak hajlandók résztvenni a keresztes felvonuláson.

Október 22-e seregszemle napjává lett. Petrográd proletárjai megmutatták, hogy készen állnak a harcra a bolsevikok zászlója alatt.

A helyőrségi csapatok közt, a gyárakban és az üzemekben gyűlés gyűlést követett. A nap eredményei a legmerészebb számításokat is felülmúlták. A Népházban tartott gyűlésen néhány ezer ember vett részt. A terem zsúfolva volt. A katonák a szó szoros értelmében a mennyezet tartó gerendáin lógtak. Ezer és ezer ember nyüzsgött a színház körül.

A cáricini szovjet képviselője üdvözletet hozott a forradalmi Petrográdnak „a széles Volga partjáról". A Balti hajóhad küldöttje kijelentette, hogy a matrózok inkább meghalnak, de nem tűrik, hogy tovább folytassák a paktáló politikát. A küldött nyilatkozatát tapsviharral fogadták. A munkások és katonák lelkesedése ezen a gyűlésen oly nagy volt, hogy egyetlen hívó szó elég lett volna és az egész óriási embertömeg puszta kézzel ment volna a barrikádekra, a halálba. A bolsevik szónokok felhívására az egész hallgatóság kezét felemelve megesküdött, hogy a petrográdi szovjet első hívására végső harcba száll a burzsoázia kormányával. Igy volt ez egész

Petrográdon. Nem volt egyetlen gyár, üzem vagy kaszárnya, ahol ezen a napon a munkások és munkásnők tömeges részvételével ne folytak volna le gyűlések.

A párt összes agitátorai ezen a napon kint voltak a kerületekben. Mindenünnen agitátorokat kértek. A bolsevik agitátorok mindenhol megfordultak. Mindegyik agitátor napjában több gyűlésen beszélt. A népgyűlések szószékein leggyakrabban az egyik kiváló bolsevik agitátornak, G. Volodárszkijnak karcsú alakja tűnt fel. Volodárszkij lángoló szavú szónok volt és nagy népszerűségnek örvendett a munkás- és katonahallgatóság között. Mindenütt, ahol a paktálókkal kemény összeütközésre volt kilátás, Volodárszkijt követelték. A kerületekből telefonáltak: „Volodárszkijt küldjétek hozzánk, sokan lesznek a gyűlésen".

Az Október előtti napokban nagymértékben használták fel agitátori minőségben a munkás- és katonagyűléseken a második szovjetkongresszus bolsevik delegátusait, akik akkoriban már kezdtek gyülekezni Petrográdon.

A mensevikek és eszerek utolsó pozicióikat vesztették.

A mensevik Martov felszólalása a „petrográdi szovjetnapon" a Viborgi kerületben a műegyetemen tartott gyűlésen az „elvtársak" szóval kezdődött és ezzel be is fejeződött. Nem hagyták beszélni. Beszédét túlharsogták a kiáltások:

„A Népházban tartott gyűlésen néhány ezer ember vett részt."

I. A. Vlagyimirov rajza.

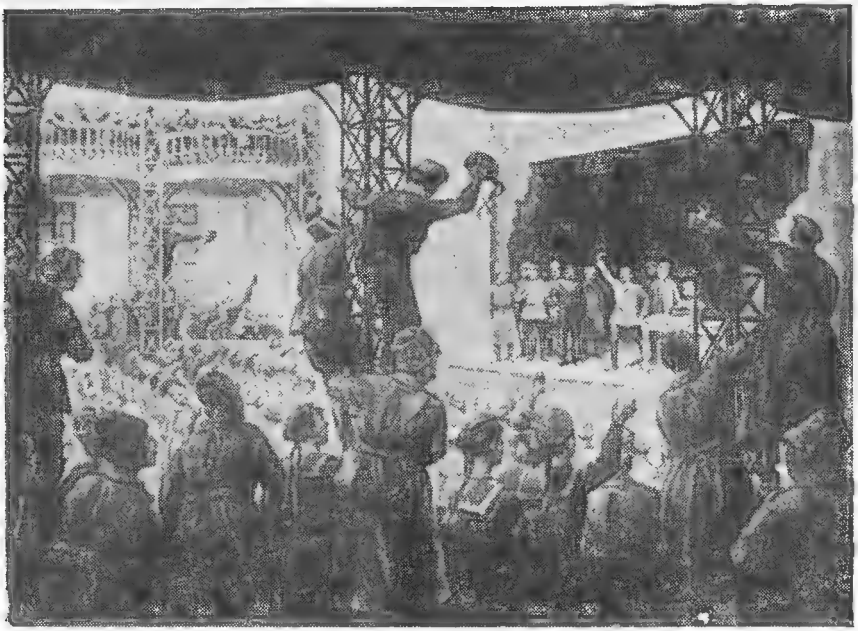

— Le vele! Elég volt! Tünjetek el, kornyilovisták!

Különös lelkesedéssel folyt le október 22-ének napja a Putyilov-gyárban.

„Elhatároztuk, hogy kezünkbe vesszük a hatalmat" — beszélik erről a gyűlésről a Putyilov-gyár bolsevik munkásai. A mensevik Szuchánov pedig „Feljegyzések a forradalomról" c. írásában arról panaszkodik, hogy többszöri hiábavaló próbálkozás után kénytelen volt lemondani a szólásról, mert a munkások a bolsevikokon kívül senkit sem akartak meghallgatni.

V. Volodarszkij

Október 22-én éjszaka a forradalmi katonai bizottság telefon útján közölte a Szmolnijban tartott helyőrségi gyűlés határozatát, hogy a helyőrség összes csapataihoz megbízottakat neveznek ki. A helyőrség ezredeit felszólították, hogy csak a forradalmi katonai bizottság aláírásával ellátott parancsokat teljesítsék.

Október 22-én késő éjszaka A. I. Konoválov, a miniszterelnök helyettese, véletlenül értesült arról, hogy milyen telefonparancsot küldtek szét az ezredeknek. Azonnal a Téli palotába rohant és közölte ezt Kerenszkijjel, aki még semmit sem tudott a történtekről. Konoválov elcsodálkozott azon, hogy a kerületi parancsnokság nem tett erről jelentést a kormánynak.

Az ezredmegbízottak kinevezését és a forradalmi katonai bizottság azon követelését, hogy a hadkerületi parancsnokság összes parancsait megerősítés végett hozzá küldjék, a kormány úgy tekintette, mint a hatalom tényleges megragadásának kezdetét a szovjetek részéről.

Az ideiglenes kormány az utóbbi napokban állandóan növekvő izgalommal figyelte az eseményeket. Úgy látszott, hogy hiába fecsérelték a fáradságot az erők összpontosítására. Érezhető volt, hogy a forradalom a kormány összes intézkedéseit megelőzi. Kerenszkij rohamzászlóaljakat készített elő, a bolsevikok viszont hasonlíthatatlanul nagyobb számban állították fel a Vörös Gárda zászlóaljait. Az ellenforradalmi tábornokok a mögöttes területekre kozákokat vontak össze, a bolsevikok pedig a fronton hadosztályt hadosztály után hódítottak meg. Az ideiglenes kormány néhány ezer lengyel és csehszlovák legionáriust készült felhasználni. A forradalom viszont az elnyomott nemzetek dolgozóinak óriási tömegét vonta a maga oldalára.

Az ideiglenes kormány minden erejét latba vetette, hogy fegyveres

csapatokat szedjen össze, de mindez csak helybenfutás volt. Kerenszkij egész idejét vonaton töltötte. A fővárosban érlelődő forradalom elől a frontra menekült. De a fegyveres felkelés közeledését hirdető vésztjósló hírek ott is utólérték. Az összes ujságok hírekkel, „megbízható közleményekkel", célzásokkal, jóslatokkal voltak tele. Ez a híráradat napról-napra izzóbbá tette a légkört, ideges feszültségben tartotta az országot, forró hangulatot teremtett.

„Október 15-re virradó éjszaka egy órakor — írja a »Rjecs« (»Szó«) c. kadet ujság október 15-én — a fővárosi népőrség parancsnokságára a különböző kerületekből fegyveres vörösgárdista csapatok átcsoportosításáról érkeztek hírek".

Október 18-án ezt közölték:

„A bolsevikok lázasan, makacsul, állhatatosan készülnek a véres színjátékra. Fegyvert gyüjtenek, felkelés-tervet dolgoznak ki, támaszpontokat foglalnak el".

Október 19-én:

„A gyárak és üzemek munkásai sürgősen fegyverkeznek a bolsevikok tervbevett akciójára. Október 17-én és 18-án fegyvert — puskát és revolvereket — osztottak szét a bolsevikok legfőbb fellegvárának, a Viborgi kerületnek munkásai között. Október 18-án a Nagy- és Kis-Ochta és a Putyilov-gyár munkásai kaptak fegyvert".

Október 20-án:

„Elérkeztünk Október huszas napjaihoz, amelyekhez nemcsak Pétervár, hanem Oroszország is izgatott és feszült várakozásokat fűz. El kell ismerni, a bolsevikok minden eszközt felhasználnak arra, hogy a nyugtalanságot állandóan növeljék, kiélezzék a várakozást és az idegfeszültséget odáig fokozzák, hogy végül is a fegyverek már maguktól kezdenek lőni".

Az ideiglenes kormány számára minden egyes nap újra és újra azzal a kérdéssel kezdődött: akcióba lépnek-e ma a bolsevikok? A miniszterek találgatták, hogy mikor lesz a felkelés. Lesték a híreket, hogy mikor kezdődik a döntő harc. Konoválov miniszterelnökhelyettes egy ujságírónak a következőket beszélte:

„Október 16-án az egész nap folyamán az ideiglenes kormány nem tudta pontosan, melyik napon szándékoznak akcióba lépni a bolsevikok. Még az előző napon arról érkeztek hírek az ideiglenes kormányhoz, hogy a bolsevikok a felkelést nem 20-ára, mint mindenki gondolta, hanem 19-ére tűzték ki. Minden jel szerint a bolsevikok még maguk se döntöttek pontosan ebben a kérdésben — vígasztalta magát Konoválov.

Az ideiglenes kormány számára a dolog még bonyolultabba lett azáltal, hogy a bolsevikok a rohamot a védelem leple alatt készítették elő. Ezekben a napokban a bolsevik taktika sajátossága az volt, hogy a támadást a védelem formájával leplezték. Amikor nem engedték kivonni a katonaságot a

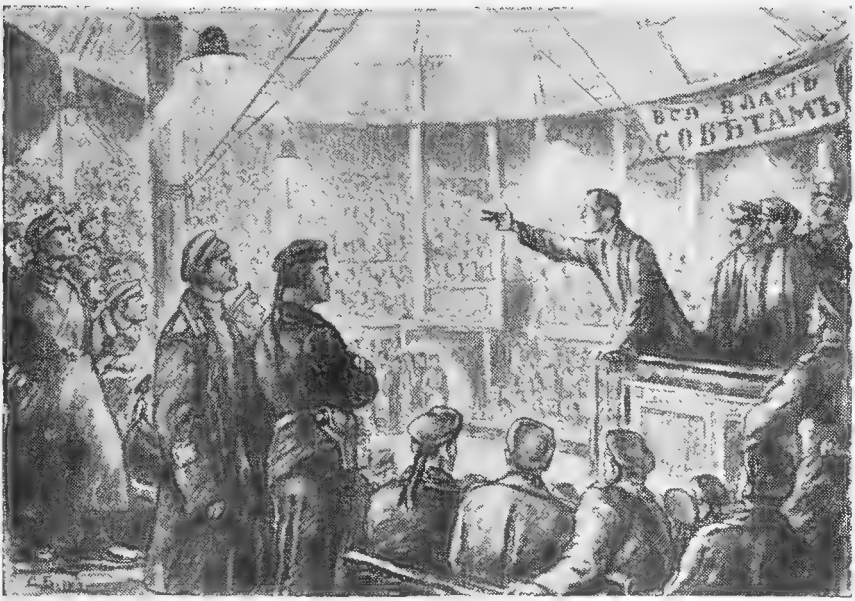

V. Volodárszkij beszédet mond a „Modern" cirkuszban.

fővárosból, ez tulajdonképpen a forradalom támadását jelentette, de ez a lépés Petrográdnak a németekkel és az ellenforradalommal szemben szükséges védelme jegyében történt. A forradalmi katonai bizottság a forradalom harci vezérkaraként alakult meg, de a bizottságot azzal az indokkal alakították, hogy erősíteni kell a város védelmét. A megbízottak kiküldése az ezredekbe a forradalmi erők mozgósítását jelentette, külsőleg azonban a petrográdi szovjet védelme volt a reakció támadása ellen.

> „A forradalom — írta Sztálin — mintegy a védelem burkával leplezte támadását, hogy annál könnyebben vonja befolyása alá a határozatlan, ingadozó elemeket" [16].

A bolsevikok ezzel az ügyes manőverrel megfosztották az ideiglenes kormányt annak lehetőségétől, hogy őket polgárháború kezdeményezésével vádolhassa. Ez viszont megnehezítette az ideiglenes kormány számára az ingadozók mozgósítását.

Az állandó feszültség, amelyben a bolsevikok a kormányt tartották, magában a kormányban is zűrzavart és bomlást idézett elő. Október 14-én Maljantovics igazságügyminiszternek mind a három államtitkárja beadta lemondását. Azzal vádolták a minisztert, hogy engedékeny a bolsevikokkal szemben: néhány bolsevikot pénz-biztosíték ellenében kiengedett a börtönből.

Kerenszkij magához hívta Maljantovicsot és eljárását élesen elítélte.

Röviddel ezután Verhovszkij hadügyminiszter körül támadt zavar. Már eddig is volt néhány apróbb összeütközés közte és a kormány között. Először, a leszerelési bizottság megszervezésének kérdésében. Verhovszkij ezt az új intézményt a saját hatáskörébe akarta bevonni, de az ideiglenes kormány egy másik miniszter, Tretyjakov hatáskörébe utalta. A második összeütközés az idősebb évfolyambeli katonák leszerelése miatt robbant ki. A hadügyminiszter a leghatározottabban megtagadta az ilyen intézkedés végrehajtását, mert mint mondotta, attól tart, hogy a front védtelenül marad. A miniszter, akit a forradalmi hangulat növekedése a hadseregben nyilván rémületbe ejtett, nem vett részt a kormányüléseken és rejtett célzásokat tett, hogy nézeteltérései vannak a kormánnyal. Amikor azt követelték tőle, hogy küldjön maga helyett képviselőt, Verhovszkij azzal felelt, hogy ténylegesen beadta lemondását. Miután nem akarták nyilvánosságra hozni az ügyet, a minisztert szabadságolták.

Az ideiglenes kormány nem tudott kilábolni a válságokból.

Az Előparlamentben is megmutatkoztak az erős ingadozások. Október 18-án tárgyalták az ország védelméről szóló határozati javaslatot. A kadetok, a kozákok, a jobboldali eszerek és a szövetkezetek képviselői saját határozati javaslatukat terjesztették az Előparlament elé, amire 141 szavazat esett 132 ellen. Ez délután 2 órakor történt. Tíz perc mulva a mensevikek azt követelték, hogy a szavazást ellenőrizzék oly módon, hogy aki szavazott, az távozzék a helyiségből. Ezúttal a határozat mellett 135 szavazatot adtak le, ellene pedig 139-et. A továbbiak során még öt határozati javaslat felett szavaztak. Kettőt az eszerek és hármat a különböző mensevik csoportok terjesztettek elő. Valamennyi javaslatot elvetették.

A vitát meghosszabbították. Majd szünetet rendeltek el, hogy a frakciók egymás közt tárgyaljanak, de megegyezésre jutni nem tudtak. Igy az ország életének alapvető kérdésében, a védelem kérdésében, az Előparlament nem is hozott határozatot.

Ebben az ideges és fejvesztett helyzetben a forradalmi katonai bizottság határozata a megbízottak kinevezéséről nagy izgalmat váltott ki.

Október 22-én a végsőkig felizgatott Kerenszkij telefonon felhívta a hadkerület vezérkari főnökét, Bagratunyi tábornokot és éles hangon megparancsolta neki, hogy semmiesetre se ismerje el a megbízottakat. Kerenszkij felszólította Bagratunyit, hogy „ultimatív formában követelje, hogy a telefon-parancsot vonja vissza az a testület, amely küldte", azaz, hogy maga a forradalmi katonai bizottság hatálytalanítsa saját határozatát.

A kormány egész éjszaka hol a kerületi parancsnokság vezérkarával, hol a hadügyminisztériummal tanácskozott. A Téli palotába hívták az egyes minisztereket. Megjelentek az Oroszországi köztársasági tanács tagjai. Kivilágosodtak a Mária-palota ablakai, itt gyülekeztek a köztársasági tanács tagjai. A Mária-palotában a forradalmi katonai bizottság telefonparancsát úgy értékelték, mint a hatalomért meginduló harc kezdetét. Az ideiglenes kormány teljesen egyetértett Kerenszkijjel és Konoválovval

A forradalmi katonai bizottság megbízottja a petrográdi helyőrség egy ezredében.
D. A. Smarinov rajza.

abban, hogy a forradalmi katonai bizottság ellen határozott rendszabályokat kell foganatosítani.

Október 23-án reggel a forradalmi katonai bizottság közhírré tette, hogy a helyőrség összes csapattesteihez megbízottakat nevezett ki. A felhívásban ez állt:

> „A megbízottaknak mint a szovjet képviselőinek személye sérthetetlen. Aki bármit is cselekszik a megbízottak ellen, az a munkás- és katonaküldöttek szovjetje ellen cselekszik".

Október 23-án Kerenszkij már korán reggel újra tárgyalt a miniszterekkel és a vezérkari tisztekkel. Miután a forradalmi katonai bizottságnak esze ágában sem volt hatálytalanítani telefon-parancsát, elhatározták, hogy engedményt tesznek: megnövelik a petrográdi szovjet képviseletét a hadkerület parancsnoksága mellett. Az egyezkedő javaslatot közölték a Szmolnival. De a forradalmi katonai tanács hallgatott, az általa kinevezett megbízottak pedig mind nagyobb számban jelentek meg a helyőrségi ezredekben.

Október 23-án nappal a központi végrehajtó bizottság eszer-mensevik vezetősége titkos ülést tartott. Ezúttal nem a Szmolniban üléseztek, ahol a központi végrehajtó bizottság rendszerint ülésezni szokott, hanem a Mária-palotában. A központi végrehajtó bizottság elítélte a forradalmi katonai bizottság magatartását és a kormánytól erélyes, még a vezetők letartóztatásától sem visszariadó intézkedéseket követelt.

Amíg Kerenszkij a Téli palota és a Mária-palota között ide-oda futkározott, a forradalmi katonai bizottság a megbízottakat szétküldte az ezredekbe. Az első napon mintegy száz megbízottat neveztek ki, a következő napokban körülbelül hatszázat.

Mindenütt, ahol megjelentek a megbízottak, újult erővel és lendülettel fogtak a munkához. A bolsevik megbízottak, a katonák forradalmi részének segítségével legyőzték a tisztek ellenállását, a parancsnokokat elszigetelték a katonatömegektől, vagy az alantas parancsnoki állomány és katonák köréből kikerült parancsnokokkal váltották fel őket. Az odaadó forradalmi harcosok magja az ezredekben gyorsan kialakult. Népes gyűléseken magyarázták meg a katonáknak a lejátszódó események osztályértelmét. Harcias hangú határozatokban mondták ki a forradalmi katonai bizottság támogatását. A megbízott fegyvert szerzett, ellenőrizte az élelmiszerek elosztását. A helyőrségi ezredek harcképessége egyre nőtt.

A helyőrség túlnyomó többségének meghódításával egyidejűleg fejeződött be az októberi forradalom fő harci erejének, a munkás Vörös Gárdának szervezése is.

Az első Városi kerület szovjetjének helyiségében, október 20-án megnyílt Petrográd és a környékbeli községek — Szesztroreck, Schlüsselburg, Kolpino, Obuhov — vörösgárdistáinak alaposan előkészített városi értekezlete. Az értekezleten száz küldött jelent meg, főképen bolsevikok, akik körülbelül 12.000 hivatalosan bejegyzett vörösgárdistát képviseltek.

A vörösgárdisták száma úgyszólván óráról-órára nőtt, mert az összes gyárakban folyt a toborzás. A petrográdi Vörös Gárdába minden gyárban csak az illető gyár munkásait vették fel, tilos volt a gyárban nem dolgozó önkéntesek felvétele. Ez megóvta a főváros Vörös Gárdáját attól, hogy mindenféle kétes elemek hatoljanak be soraiba. A Vörös Gárda közvetlenül a gyárak és üzemek munkásainak ellenőrzése alatt állt. A Putyilov-gyár több műhelyében a vörösgádistákat a munkások gyűlésén választották s az így megválasztottak büszkén tekintették magukat a gyárak megbízottjainak.

Nem volt olyan üzem, ahol ne szerveztek volna osztagokat. Még a mensevik párt egyszerű tagjai közül is sokan kérték felvételüket a Vörös Gárdába. Magával ragadta őket az általános lelkesedés.

A Vörös Gárdába munkásnők is jelentkeztek. Az orvosi műszergyárban ápolónő-osztagot szerveztek. A gyár példáját más gyárak is követték. Egyetlen osztag sem jelentkezett a szovjetnél ápolónők nélkül. A munkásnők a vörösgárdistákkal együtt teljesítettek szolgálatot, velük együtt készültek a harcra.

A „Sztárij Parviajnen" gyár vörösgárdája

A kerületi küldötteknek a városi konferencián elhangzott jelentései megmutatták, hogy a Vörös Gárda telve van határozottsággal és lelkesedéssel. Ha a szovjet két harcost kért, öten jöttek. Ha tíz önkéntesre volt szükség, az egész osztag jelentkezett. A vörösgárdisták fegyverüket már nem hagyták a gyárban. Hazavitték magukkal, hogy kéznél legyen.

A petrográdi vörösgárdisták értekezlete a politikai helyzetről a bolsevikok által javasolt határozatot fogadta el és új szervezeti szabályzatot erősített meg. A szervezeti szabályzat egyöntetűvé tette a Vörös Gárda szervezetét, megszilárdította a fegyelmet, pontosan körülírta a főparancsnokság, annak vezérkara és a kerületi parancsnokságok jogait és kötelességeit. Az elfogadott szervezeti szabályzat szerint a kerületek parancsnokságai egy-egy állandó képviselőt küldtek a főparancsnoksághoz. A Viborgi és a Porhov kerület két-két képviselőt adott.

Az értekezlet október 23-án fejeződött be. Mindenki érezte, hogy puskaporos a levegő. Sürgősen összehívták a Vörös Gárda főparancsnokságának és a kerületek képviselőinek tanácskozását. Az ülésen megválasztották a főparancsnokság vezérkarát. A főparancsnokság elhatározta, hogy fegyveres készenlétben tartja a Vörös Gárdát, elrendelte, hogy a vörösgárdista osztagok ügyeletes szolgálatot létesítsenek, a gyárakban pedig erősítsék meg az őrjáratokat és a felderítő szolgálatot.

A Vörös Gárda után a forradalom legfontosabb fegyveres ereje a Balti hajóhad volt. A tengerészek hangulata már régen élesen a kormány ellen fordult. A Balti hajóhad matróz-szovjetjeinek központi bizottsága már szeptember 19-én határozatban jelentette ki, hogy „az ideiglenes

kormány parancsait ezentúl nem fogja teljesíteni és a kormány hatalmát nem ismeri el".

A tengerésztisztek legnagyobb része, „pártonkívüliségét" és a „politika iránti közömbösségét" hozván fel ürügyül, távolmaradt a matrózok gyűléseiről. A matrózok ellenben valamennyien a bolsevikokat támogatták.

Október 23-án este a forradalmi katonai bizottság összehívta a helyőrség ezredbizottságait. Az ülésen számos küldött jelent meg a frontról is, akik a II. szovjetkongresszusra érkeztek. Az ezredképviselők több mint 6 órán keresztül tettek jelentést a katonák hangulatáról. Mindenki mohón hallgatta őket. A beszédeket általános tapssal fogadták. A Petrográdi gárdaezred és a Moszkvai tartalék-gárdaezred képviselői kijelentették, hogy elérkezett a pillanat, amikor a szovjeteknek a kezükbe kell venniök a hatalmat. Az Izmajlovszkij-ezred egyik katonája röviden, négy szóban fejezte ki ezrede hangulatát:

— Minden hatalmat a szovjeteknek!

A szószéken egyszerre megjelent az 1. lövészhadosztály képviselője, aki a Román frontról érkezett meg:

„Az ideiglenes kormány semmit sem tett, hogy megvalósítsa a dolgozó nép akaratát és ezért a legfelsőbb hatalmat az országban a szovjetek kezébe kell átadni"—jelentette ki viharos taps közepette.

A „Vulkán" gyár vörösgárdája.

Vörösgárdisták. *V. V. Hvosztyenko rajza.*

Követte őt a szószéken a hadrakelt csapatok egyik gárdalövészhadosztályának képviselője. A lövészárkok életének borzalmairól, a hidegről, az éhségről beszélt.

Felszólaltak a Gránátos-ezred, a gatcsinai helyőrség csapatai, a 2. géppuskás ezred és a Szemjonovszkij ezred képviselői. A küldöttek egymásután jelentették ki: csapataik katonái teljesen a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje és a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére bocsátják magukat.

Ugyanakkor tartott ülést a petrográdi szovjet, mely a forradalmi katonai bizottság jelentését tárgyalta.

A bizottság munkáját a petrográdi szovjet túlnyomó szótöbbséggel jóváhagyta:

> „A petrográdi szovjet megállapítja, hogy a forradalmi katonai bizottság erélyes munkája folytán a petrográdi szovjet és a forradalmi helyőrség közötti kapcsolat megszilárdult, és kifejezi ama meggyőződését, hogy a küszöbön lévő összoroszországi szovjetkongresszus szabad és akadálytalan működését csak úgy lehet biztosítani, ha a bizottság továbbra is ebben az irányban folytatja munkáját. A petrográdi szovjet megbízza forradalmi bizottságát, hogy azonnal tegye meg az intézkedéseket a petrográdi polgárok biztonságának védelmére, s erélyes rendszabályokkal fojtson el minden zavargásra és rablásra irányuló kísérletet stb.“.

A petrográdi szovjet tagjainak egyenes kötelességévé tette, hogy a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére álljanak és résztvegyenek annak munkájában.

A szovjet ülése után, október 23-án késő éjszaka a Pártközpont összehívta a forradalmi katonai bizottságot. Számbavették az erőket. Minden csapattest számára kijelölték az akció esetén reá háruló konkrét feladatokat. Az összeköttetés fenntartása céljából mindegyik ezred két-két küldöttet rendelt a forradalmi katonai bizottság mellé.

A forradalmi katonai bizottság az ellenforradalom támadásával a Vörös Gárda osztagainak, a helyőrségi ezredeknek és a Balti hajóhad hadihajóinak öntudatos erejét szegezte szembe. A forradalom harci erői csak a bolsevikok Központi Bizottságának parancsára vártak.

Az ideiglenes kormányban egyre nőtt az izgalom. A miniszterek riasztóbbnál riasztóbb híreket közöltek egymással. A Mária-palotából telefonon jelentették a Téli palotába, hogy milyen a hangulat az eszerek és mensevikek frakcióiban. A helyőrségi gyűlések és a petrográdi szovjet üléseinek több résztvevője megérkezett a Szmolniból. Elmondották, hogy a helyőrséget katonai készenlétbe helyezik. A felkelés kitörése a legközelebbi órákra várható.

Kerenszkij magához rendelte Manyikovszkij tábornokot, akit nem régen bíztak meg a hadügyminisztérium ügyeinek vezetésével, és Cseremiszov tábornokot, az Északi front főparancsnokát. A tanácskozáson arról tárgyaltak, hogy

> "meghiúsítsák a petrográdi szovjetnek a fegyelem aláásására és a helyőrségi élet megzavarására irányuló újabb kísérletét".

Mindkét tábornok megállapította, hogy a szovjet „igen káros" befolyással van a helyőrségre.

Október 23-án délután 5 órakor a hadkerület vezékari tisztjeit Kerenszkij dolgozószobájába hívták össze titkos ülésre. Bagratunyi tábornok, a vezérkar főnöke, részletesen beszámolt arról, hogy milyen intézkedéseket foganatosítottak a bolsevikok akciója ellen.

A kormánykörökben tudtak Trockij felszólalásairól, aki azt javasolta, hogy a felkelést a szovjetkongresszusig, vagyis október 25-ig halasszák el. Feltételezték: ha Trockij ezt a napot említi, a bolsevikok akkor nyilván ehhez bizonyos terveket fűznek. Ebből az áruló figyelmeztetésből kiindulva, elhatározták, hogy egy-két nappal a bolsevikok fellépése előtt ők maguk lépnek akcióba. A Kerenszkijnél lefolyt tiszti értekezlet október 24-re tűzte ki az akciót. A tervet elfogadták.

Október 23-án éjszaka összegyűlt az ideiglenes kormány. A napirenden csak egy kérdés állt: milyen katonai rendszabályok szükségesek a bolsevikok készülő felkelése ellen? Kerenszkij volt az előadó. Ingerült állapotban és nagyon határozottan beszélt. Számos adatot közölt a felkelés előkészítéséről és követelte, hogy azonnal lépjenek akcióba a bolsevikok ellen. A bolsevikok minden késlekedésben a kormány gyengeségét láthatják. Kerenszkij tájékoztatta a minisztereket a felkelés elleni harc tervéről. Befejezésül közölte, hogy már megtette az előzetes intézkedéseket. Kiadta

A Szovjetek hatalmáért! *N. P. Kocsergin rajza.*

a parancsot, hogy tartóztassák le a forradalmi katonai bizottság vezetőit, legelőször is azokat, akik a törvényes hatalommal szemben engedetlenségre hívnak fel.

A kormány Kerenszkij összes intézkedéseit jóváhagyta. Néhány kormánytag azt ajánlotta, hogy biztosítani kell az Előparlament támogatását is. Az ideiglenes kormány ennek a támogatásnak az alapján teljességgel keresztülviheti a megtorló rendszabályokat a bolsevikok ellen.

A kormány Kerenszkijt bízta meg azzal, hogy az Előparlamentben felszólaljon. A miniszterek október 23-án csak késő éjjel távoztak a Téli palotából. Kerenszkij közölte a hadkerületi parancsnoksággal, hogy a bolsevikok elleni akció tervét jóváhagyták.

Elérkezett a döntő pillanat. Szemtől-szemben állt egymással a két ellenség.

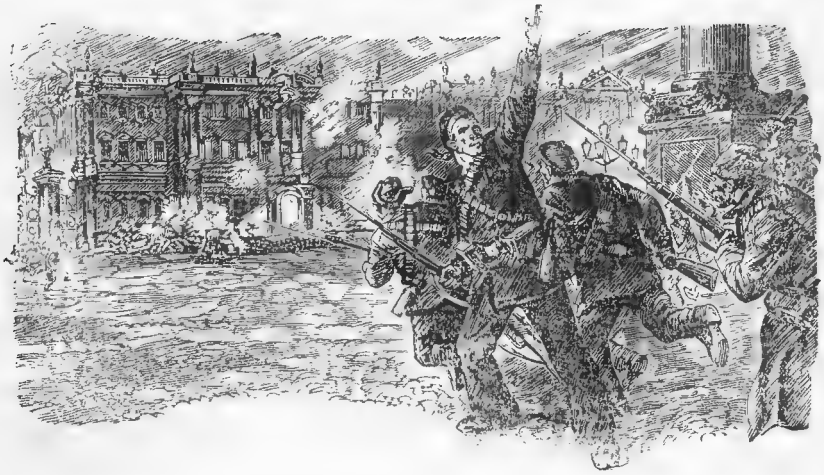

Negyedik fejezet

A PETROGRÁDI FELKELÉS

1

A FELKELÉS KEZDETE

KTÓBER 24-ének hajnalán a bolsevik párt központi lapjának nyomdájában megjelent a 3. Rozsgyesztvenszkij-kerület rendőrbiztosa a 2. oranienbaumi hadapródiskola növendékeinek kíséretében. Az ideiglenes kormány képviselője írást mutatott fel, amelyben a Petrográdi hadkerület parancsnoka elrendeli a nyomda bezárását és betiltja a „Rabócsij Puty" („Munkás Út") és a „Szoldát" („Katona") c. ujságokat. A nyomda munkásai határozottan megtagadták a parancs teljesítését. A nyomda vezetője kijelentette, hogy csak a forradalmi katonai bizottság aláírásával ellátott rendeleteket és parancsokat ismeri el és megtagadta az írás átvételét. A hadapród-osztag megszállta az épület valamennyi bejáratát.

Reggel hat felé járt az idő. A munkások siettek a gyárakba. A nyomda megszállásának híre gyorsan elterjedt a kerületben. Izgatott tömeg kezdett a nyomda körül összeverődni s körülvette a hadapródokat. A tömegben vörösgárdisták is voltak a közeli gyárakból. Az egyik telefonált a bolse-

vik párt rozsgyesztvenszkij-kerületi bizottságának és közölte, hogy a hadapródok rombolják a nyomdát. A párt kerületi szervezője, — akkoriban a kerületi bizottságok titkárait így nevezték — Mescserjákov, értesítette a bolsevik párt kerületi bizottságának tagjait. Telefonon értesítették az ujság szerkesztőjét, Sztálint.

Izgatott hang jelentette:

— A hadapródok a „Právdát" rombolják.

— Sokan vannak?

— Kisebb különítmény, tiszttel az élén.

— Rendben van! Azonnal páncélautókat küldök.

Sztálin elrendelte, hogy egy teljesen bolsevik-hű csapatból két páncélautót küldjenek.

A Szmolniban, a forradalmi katonai bizottság szobájában, éppen befejeződött az ülés. A fal mentén a székeken és egyszerűen a padlón ültek az összekötők — két-két ember minden ezredből és a Vörös Gárda parancsnokságaiból. Halkan parancsokat adtak ki.

Mindantalan a Szmolni elé érkező csapatok képviselői jöttek a szobába. Az összekötőkhöz telepedtek,vagy átvették a parancsot és távoztak. Gyakran csengetett a telefon, de sokan mégis tovább szunyókáltak, mert fáradtak voltak az álmatlan éjszakák után.

A hírre, hogy megszállták a bolsevik központi lap nyomdáját, mindnyájan talpraugrottak.

„Megkezdődött!"

Az összekötők izgatottan vették körül a lihegő vörösgárdistát. A Litván ezred egy katonáját azonnal elküldték a napos szolgálatot teljesítő századért. Az összekötők motorkerékpárokon robogtak ezredeikhez.

Ezalatt a hadapródoknak sikerült szétzúzniok a lap kiöntött formáit. Lepecsételték a „Rabócsij Puty" nyomdáját, s mintegy nyolcezer kész példányt elvittek magukkal a rendőrségre.

Az ideiglenes kormány tudta, hogy mit csinál. Éppen ebben a lapszámban jelent meg Sztálin felhívása:

„Februárban a katonák és munkások megdöntötték a cár uralmát. De miután legyőzték a cárt, nem akarták saját kezükbe venni a hatalmat. A munkások és parasztok, akiket rossz pásztorok, az eszerek és mensevikek vezettek, önként átadták a hatalmat a földesurak és kapitalisták embereinek: a Miljukovoknak és Lvovoknak, a Gucskovoknak és a Konoválovoknak...

Ezt a hibát azonnal jóvá kell tenni. Elérkezett a pillanat, amikor a további habozás pusztulással fenyegeti a forradalom egész ügyét.

A földesurak és kapitalisták jelenlegi kormányát fel kell váltani a munkások és parasztok új kormányával...

Ami nem történt meg februárban, annak most kell megtörténnie.

Ezen és csakis ezen az úton vívhatjuk ki a békét, a kenyeret, a földet és a szabadságot"[1].

Az ideiglenes kormány az előre megállapított terv végrehajtását azzal kezdte, hogy szétrombolta a „Rabócsij Puty" nyomdáját. Ki akarta ragadni

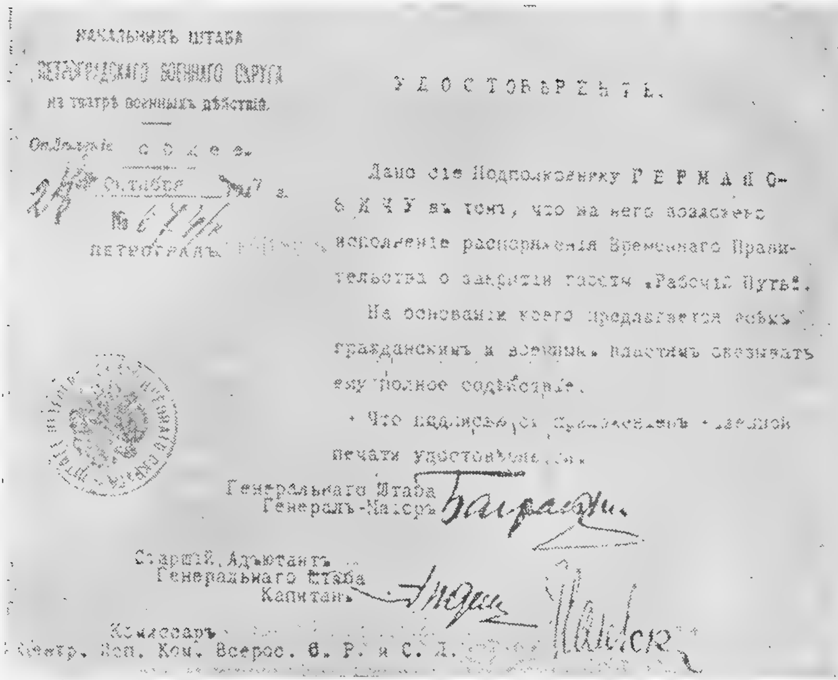

НАЧАЛЬНИКЪ ШТАБА
ПЕТРОГРАДСКАГО ВОЕННАГО ОКРУГА
на театрѣ военныхъ дѣйствій.

Отдѣленіе

24 Октября 1917 г.
№ 6/...
Петроградъ.

УДОСТОВѢРЕНІЕ.

Дано сіе Подполковнику ГЕРМАНОВИЧУ въ томъ, что на него возложено исполненіе распоряженія Временнаго Правительства о закрытіи газеты «Рабочій Путь».

На основаніи коего предлагается всѣмъ гражданскимъ и военнымъ властямъ оказывать ему полное содѣйствіе.

Что подписью съ приложеніемъ казенной печати удостовѣряется.

Генеральнаго Штаба
Генералъ-Маіоръ Багратуни.

Старшій Адъютантъ
Генеральнаго Штаба
Капитанъ

Комиссаръ
Центр. Исп. Ком. Всерос. С. Р. и С. Д.

A „Rabócsij Puty“ betiltásáról szóló rendelet.

a bolsevikok kezéből azt a hatalmas fegyvert, amit a központi lap jelentett.

Reggel tíz óra körül Kerenszkij a Téli palotában minisztertanácsot hívott össze. Közölte a miniszterekkel, hogy kezébe vette a kezdeményezést, aztán kifejtette az Előparlament számára készített beszédének főbb pontjait. A beszédet jóváhagyták és Kerenszkij a Mária-palotába hajtatott, ahol az Előparlament székelt,

Az Előparlament ülését 12 óra 30 perckor nyitották meg. A képviselők únottan hallgatták végig a belügyminiszter, A.M. Nyikityin közleményeit az élelmezési zavarokról. A miniszteri páholyban váratlanul megjelent Kerenszkij. Izgatott arca feltűnt a képviselőknek. A terem megelevenedett. Mihelyt Nyikityin befejezte beszédét, Kerenszkij lépett gyorsan a tribünre. Élesen támadta a bolsevikokat, azzal vádolta őket, hogy felkelést szerveznek.

> „Hogy ne csak a levegőbe beszéljek! — mondta Kerenszkij — és hogy az ideiglenes kormánynak senki se vethesse a szemére, hogy alaptalanul megvádol, vagy gonoszul megrágalmaz egy pártot, kötelességemnek tartom e helyütt idézni a legjellemzőbb részeket azokból a felhívásokból, melyeket a «Rabócsij Puty» c. lapban a hazaárulással vádolt, de szökésben lévő Ujánov-Lenin tett közzé“.

Kerenszkij idézni kezdte Leninnek „Levél az elvtársakhoz" c. Zinovjev és Kámenyev árulása ellen irányuló írását. A teremben nagy volt az izgalom. Kerenszkij beszédét dühödt, bolsevikellenes közbeszólások szakították félbe. Kerenszkij részletesen beszámolt arról, hogy a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottakat nevezett ki az ezredekbe és hogy a parancsnokság hiába igyekezett ezeket a kinevezéseket hatálytalanítani. Beszédét így fejezte be:

„Ilyenformán meg kell állapítanom az ideiglenes tanács előtt, hogy Pétervár lakosságának egy része a teljes, világos, határozott felkelés állapotában van".

A kadetok padjaiból kiáltások hangzottak:

— Idáig jutottunk!

Hirtelen a tribünre lépett A. I. Konoválov miniszterelnök-helyettes és egy írást adott át Kerenszkijnek. Csend volt. Kerenszkij idegesen átfutotta az írást és ezt kiáltotta az elcsendesedett terembe:

„Annak az okmánynak a másolatát adták át nekem, amelyet most osztanak szét az ezredekben: «A petrográdi szovjet veszélyben van. Elrendelem, hogy az ezredet teljes harci felkészültségbe helyezzék és várják a további rendelkezéseket. Minden késlekedést és a parancs nem-teljesítését a forradalom elárulásának fogjuk minősíteni. Az elnök helyett — Podvojszkij»".

A teremben leírhatatlan zaj támadt. Kerenszkij rendkívüli felhatalmazást követelt az Előparlamenttől, hogy a felkelést a legerélyesebb intézkedésekkel leverhesse. Délután két órakor Kerenszkij éljenzések közepette lépett le a tribünről és a Téli palotába sietett. Az Előparlament szünetet rendelt el a frakciók tanácskozására.

Miközben Kerenszkij hisztériás, viharos és rendkívül hosszú beszédét mondotta, a városban a következő történt.

A hadapródoknak a „Rabócsij Puty" ellen intézett támadása után nyomban összeült a bolsevikok Központi Bizottsága, melyet Sztálin arról értesített, hogy Kerenszkij kezébe igyekszik venni a kezdeményezést.

A Központi Bizottság meghallgatta a jelentést az eseményekről. Hosszú beszédek és viták nélkül úgy határozott, hogy a központi bizottsági tagok nem oszlanak szét, hanem kapcsolatba lépnek a petrográdi bizottsággal és a Szmolniban s a petrográdi bizottságban ügyeletes készültségben maradnak.

A Központi Bizottság határozatot hozott a „Rabócsij Puty" dolgában:

„Azonnal őrséget küldeni a nyomdába és gondoskodni arról, hogy a lap idejében megjelenjék".

A Központi Bizottság Szverdlov elvtársat bízta meg azzal, hogy az ideiglenes kormány minden lépését figyelemmel kísérje. A postát és a távíró központot Dzerzsinszkij elvtársra bízták.

A Központi Bizottság azt is elhatározta, hogy tartalékvezérkart szervez a Péter-Pál-erődben. A Központi Bizottság összes tagjait ellátták az erődbe való belépési igazolvánnyal. Szverdlov elvtárs azt a megbízást kapta, hogy állandó összeköttetésben álljon a vezérkarral.

Utasitást adtak, hogy sürgősen értesítsék a moszkvai elvtársakat a petrográdi eseményekről.

A Központi Bizottság elhatározta, hogy szakít a központi végrehajtó bizottság megalkuvó és a szovjetkongresszus összehívását szabotáló titkárságával és a közös akciókat illetően tárgyalásokat kezd a „baloldali" eszerekkel.

Szverdlov elvtárs azonnal közölte a bolsevikok Központi Bizottságának határozatát a forradalmi katonai bizottsággal.

A forradalmi katonai bizottság a határozatok értelmében mindenekelőtt kiadta a rendeletet:

„1. A forradalmi ujságok nyomdái megnyitandók; 2. a szerkesztőségeknek és nyomdászoknak folytatni kell az ujságok előállítását; 3 a a forradalmi nyomdák ellenforradalmi támadások elleni megvédésének megtisztelő feladata a Litván ezred és a 6. tartalék árkászászlóalj vitéz katonáira hárul".

Délélőtt 11 órakor a forradalmi katonai bizottság parancsait már végrehajtották. A bolsevik ujságokat újra nyomták.

Ugyanakkor telefonon a következő 1. számú parancsot közölték az összes politikai megbízottakkal és ezredbizottságokkal:

„A petrográdi szovjetet közvetlen veszély fenyegeti. Az éjszaka az ellenforradalmi összeesküvők megkísérelték, hogy a környékről Petrográdra hadapródokat és rohamzászlóaljakat hívjanak. A »Szoldát« és a »Rabócsij Puty« c. ujságokat betiltották. Az ezred álljon riadókészültségben. Várjátok a további rendelkezéseket.

Minden késlekedést és fejvesztettséget a forradalom elárulásának fogunk minősíteni.

Küldjetek két képviselőt a Szmolni-épületben tartandó küldöttgyűlésre".

Az ezredekhez ugyanezzel a paranccsal összekötőket küldtek. A Szmolniba rendelték a Litván ezred katonáit és az árkászokat. A Péter-Pál-erőd politikai megbízottjának és helyőrségi bizottságának kiadták a rendeletet, hogy az erőd riadókészültségben álljon és a kapukhoz a legmegbízhatóbb őrséget állítsák. Elrendelték, hogy a forradalmi katonai bizottság igazolványával ellátott csapatokon és személyeken kívül sem az erődbe, sem onnan ki, senkit se bocsássanak.

A Vörös Gárda főparancsnoksága utasítást kapott, hogy 1500—2000 főből álló munkásosztagot küldjön a Szmolniba. Mozgósítsa az összes szállítóeszközöket. A kerületekben szállja meg az összes taktikailag fontos pontokat. Szervezze meg a gyárak és üzemek őrizetét és küldjön fegyveres erőt a kormányhivatalok elfoglalására.

A felkelés megkezdődött.

A főváros proletárnegyedei készenlétben álltak. Az akció első hírére lázas tevékenységbe kezdtek a gyárak és üzemek. A Putyilov-gyár üzemi bizottsága azonnal vörösgárdista csapatokat küldött a Szmolni-épületbe és jelt adott a tartalék gyülekezésére. A schlüsselburgi gyár 200 emberből álló csapatot állított ki. A Viborgi kerület vörösgárdista parancsnoksága

valamennyi gyárat értesítette az akcióról és kiadta a rendelkezést az üzemi bizottságoknak, hogy minden gépkocsit foglaljanak le.

Az „Orosz Renault" nevű gyár vörösgárdistái a Preobrazsenszkij ezred kaszárnyáiba vonultak, hogy a katonákat csatlakozásra bírják. A kaszárnyában már folyt a gyűlés. A forradalmi katonai bizottság képviselője, Csudnovszkij, felhívta a katonákat arra, hogy a munkásokkal együtt lépjenek akcióba. A katonák kijelentették, hogy hajlandók csatlakozni a felkeléshez.

A Néva-kerületben a Vörös Gárda megszállta a városba vezető összes utakat. Őrjáratokat szerveztek Szmolenszkoje községtől egészen a Nyikolájvasútvonal rendezőpályaudvaráig.

A petrográdi kerületi szovjet épületéhez a kisebb üzemek kisebb osztagai gyülekeztek. A nap második felében körülbelül kétezer vörösgárdista gyűlt össze és várta a parancsot.

A Vasziljevszkij-sziget városrészben háromszor megszólalt a „Csőgyár" sípja. Ez volt a jel a gyülekezésre. A vörösgárdisták a sziget minden oldaláról és különösen a kikötőből és a Balti-gyárból sűrű sorokban tódultak a kerület harci osztagainak parancsnoksága felé.

A Szmolni előtti térre teherautókon vörösgárdisták és katonák érkeztek. Különböző irányokba őrjáratok siettek, hogy elfoglalják őrhelyeiket. Két litván század érkezett. Részben a Szmolni-épület előtt helyezkedtek el, részben magában az épületben. A Vörös Gárda osztagai megszállták a Szmolni-épület összes kijáratait. Az őrség parancsnoksága földszinti kisebb szobát foglalt le. Itt álltak a géppuskák is, amelyeket a tetőn készültek felállítani.

Megérkezett a 6. árkász-zászlóalj különítménye, melyet a petrográdi szovjet őrzésére küldtek.

A fővárosnak mind a tíz kerületéből szüntelenül özönlöttek a Vörös Gárda újabb és újabb századai. Sokuknak nem jutott fegyver és főleg töltény volt kevés. B forradalmi katonai bizottság sürgősen megbízottakat küldött a legközelebbi kaszárnyákba, azzal a felszólítással, hogy küldjék el felesleges fegyvereiket és lőszereiket.

Nemcsak a lövész-ezredeknek, hanem a műszaki zászlóaljaknak és osztagoknak is küldtek ilyen felszólításokat. Azok is sietve fegyverkeztek, hogy résztvegyenek a felkelésben.

Az elektrotechnikus tartalékzászlóalj bizottsága ezt a határozatot hozta a forradalmi katonai bizottság felszólítására:

„Nincs felesleges fegyverünk; miután 190 főből álló legénységre 70 darab jut, azt tartjuk, hogy a fegyver magunknak sem elég".

A zászlóalj saját osztagot alakított.

A Pártközpont tagjai — Sztálin, Szverdlov, Dzerzsinszkij — állandóan a forradalmi katonai bizottságban tartózkodtak. Részleteiben kidolgozták a felkelés tervét. Kijelölték a csapatrészeket, melyeknek az volt a feladatuk, hogy megszállják a telefon- és távíró-központokat. A forradalmi katonai bizottság csapatokat küldött a hidak védelmére, nehogy megszakadjon az összeköttetés a kerületek és a központ között.

Ostromra a téli palota ellen!

V. Szvarog festménye.

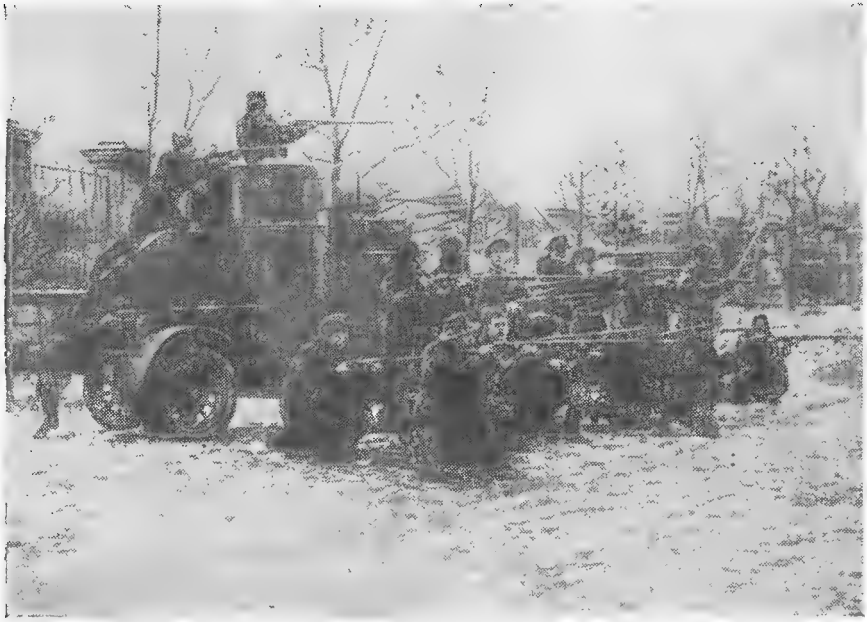

Vörösgárdisták a Szmolninál.

A fegyveres felkelés tervét teljesen Lenin útmutatásainak megfelelően dolgozták ki. A bolsevik párt központi és petrográdi bizottságához szeptemberben és októberben írt leveleiben Lenin kifejtette a terv alapjait. Ezek szerint óriási túlerőt kellett összpontosítani, „hogy körülfogjuk és elszigeteljük Petrográdot és a hajóhad, a munkások és a katonaság együttes támadásával elfoglaljuk"[2]. A felkelés terve volt: váratlanul lecsapni az ellenségre, elfoglalni a főváros legfontosabb pontjait, a telefonközpontot, a távírót, a pályaudvarokat, a hidakat és a kormányépületeket. A terv egyik legfontosabb mozzanata a Téli palota körülkerítése és elfoglalása, az ideiglenes kormány letartóztatása volt.

A Finnországi és a 180. ezredre hárult az a feladat, hogy a vörösgárdistákkal együtt őrizzék az összes névai átkelőhelyeket a Vasziljevszkij-sziget felől. Petrográdvárosrész munkásait azzal bízták meg, hogy a gránátosezreddel és a vegyészzászlóaljjal együtt nyomják el az esetleges ellenforradalmi akciókat — a Pál-és a Vladimir-hadapródiskolákra gondoltak. Ugyanezekre a csapatokra bízták az összes átkelőhelyek és taktikailag fontos pontok megszállását. A Viborgi kerület vörösgárdistáinak és a Moszkvai ezred katonáinak az volt a feladatuk, hogy megszállják a Lityéjnij, Grenagyorszkij és Szampszonyijevszkij hidakat. A Moszkvai ezred és a gránátosezred ugyanakkor erős (háromezer főnyi) őrséget állított fel Bjeloosztrovvárosrész irányában. Ezzel elvágták az utat, melyen az ideiglenes kor-

mány Finnországból át akarta dobni az ellenforradalmi csapatszállítmányokat.

A Petrográd felé vezető utak védelmét a Varsói és a Balti vasútvonal mentén, valamint a Peterhofi országút felől a Moszkvai és a Narvai külváros összevont vörösgárdista különítményére, az Izmajlovszkij és a Petrográdszkij ezredekre bízták. A Szmolni-épület közvetlen környékét a Volhíniai ezred, az 1. litván tartalékezred és a 6. árkász-zászlóalj csapatai szállták meg. Ezzel elérték, hogy második zárógyűrű alakult ki a Téli palota körül.

A petrográdi vörösgárdisták és forradalmi csapatok segítségére kirendelték a Balti hajóhad hadihajóit és tengerészeit.

A Kronstadttal való kapcsolat fenntartásával a kronstadti végrehajtó bizottság két képviselőjét bízták meg, akik aznap érkeztek Petrográdra. Ezek átvették megbízásaikat és siettek vissza Kronstadtba, hogy október 25-én reggel Petrográdra indítsák a hajókat és csapatokat.

A Balti hajóhad hajóinak az volt a feladatuk, hogy befussanak a Néva folyóra, nehéz ágyúik tüzével fenyegessék a Petrográd felé vezető főutakat. Útközben tisztítsák meg Oranienbaumot, Peterhofot, Sztrelnát a kadapródfészkektől és szállják meg a Balti vasútvonalat. A hadihajókról ötezer kronstadti tengerésznek kellett partraszállnia Petrográdban. Néhány hadihajó a Néván helyezkedett el és a Téli palotára irányította ágyúit. A felkelés terve tehát megvalósította Lenin utasítását, a váratlan és gyors támadást Petrográd ellen:

„feltétlenül kívülről is, belülről is, a munkásnegyedekből is, Finnországból is, Revalból is, Kronstadtból is...“[3].

Leninnek részletes beszámolót küldtek az összes tervbevett intézkedésekről.

A Szmolni-épület körül eleven élet pezsgett. Állandóan új vörösgárdista osztagok és helyőrségi csapatok érkeztek. A katonák és vörösgárdisták között a forradalmi katonai bizottság kiáltványait osztogatták.

Október 24-én napközben a forradalmi katonai bizottság az „Auróra“ nevű cirkáló rádióállomásán keresztül a következő rendeletet adta ki:

„1. A Petrográd bejáratait védő helyőrség teljes harci felkészültségben legyen.

2. A pályaudvarokon meg kell erősíteni az őrséget.

3. Petrográdra egyetlen katonai egységet sem szabad engedni, amelyről nem ismeretes, hogy milyen álláspontot foglal el a jelenlegi eseményekkel szemben. Minden csapatrész elé néhány tucat agitátort kell kiküldeni, magyarázzák meg a Petrográd ellen vonuló csapatoknak, hogy a népre akarják uszítani őket.

A Kornyilov híveiből álló csapatszállítmányokat, ha a rábeszélés nem járna eredménnyel, erőszakkal kell feltartóztatni. Szigorúan és óvatosan kell eljárni, de szükség esetén erőszak alkalmazandó.

A katonaság minden mozdulatáról azonnal értesíteni a petrográdi Szmolni-intézetben lévő forradalmi katonai bizottságot és odairányítani a helyi szovjetek és ezredbizottságok képviselőit az összeköttetés létesítése céljából. A szovjetek maradjanak permanenciában“.

Az „Auróra“ cirkáló matrózainak partraszállása. *I. A. Vlagyimirov festménye.*

Ez volt a történelemben az első eset, amikor a felkelő proletariátus rádiót használt.

A rádió a forradalmi katonai bizottságot az egész országgal összekötötte és biztosította azt, hogy a katonák és a vasutasok még egyöntetűbben álljanak ellen az ideiglenes kormány ama kísérleteinek, hogy a frontról csapatokat vessen Petrográdra. Viborgban feltartóztatták az 5. kubáni kozák hadosztályt, Revalban semlegesítették a 3. lovashadtest megbízhatatlan ezredeit, Cárszkoje-Szeloban visszatartottak egy rohamzászlóaljat, Peterhofban feltartóztatták és lefegyverezték az 1. peterhofi tartalékos tisztiiskolát.

Október 24-én sok gyárban gyűlést tartottak. A munkások kijelentették, hogy készek akcióba lépni az ideiglenes kormány ellen. A Putyilov-gyárban a 2. körzet munkásai ezt határozták:

„1. Ellentmondás nélkül alávetjük magunkat a petrográdi szovjet forradalmi bizottságának.

2. Követeljük a küldöttek összoroszországi szovjetjétől, hogy a hatalom csakis a szovjetek kezében legyen.

3. Követeljük az összes munkások felfegyverzését".

A petrográdi kerületben a katonai orvosi műszergyárban a munkások elhatározták, hogy azonnal kivonulnak a forradalom védelmére és mindnyájan belépnek a Vörös Gárdába. A gyűlés e határozatát megvalósították. Két napon belül a kis gyárnak majdnem mind az ötszáz munkása belépett a Vörös Gárdába és résztvett a harcokban az ideiglenes kormány csapatai ellen.

Délután négy órakor a Téli palotát őrző kerékpárosok elhagyták az őrséget és kijelentették, hogy a palotát tovább nem hajlandók őrizni. Azonnal hadapródokkal helyettesítették őket.

Ugyanazon a napon a Péter-Pál-erőd, egész hatalmas fegyvertárával együtt végleg átment a felkelés oldalára. Öt órakor a „Modern" cirkuszban tartott népgyűlésen a kerékpáros zászlóalj, az erőd helyőrségének ez az utolsó ingadozó része amellett foglalt állást, hogy a hatalom a szovjetek kezébe menjen át. Óriási jelentősége volt annak, hogy az erőd helyőrségének utolsó egysége is átpártolt a forradalmi katonai bizottság oldalára.

A Péter-Pál-erőd Petrográd fontos stratégiai pontja volt. Ez az erőd két harcos kerület, — a Viborgi és a Petrográdi kerület — határán emelkedett. Bevehetetlen volt és ágyúinak lőtávolságába estek a Trojickij-híd, a Néva és az ideiglenes kormány székhelye: a Téli palota.

A forradalmi katonai bizottság parancsára az erőd harci felkészültségben állott. Falaira gépfegyvereket állítottak, hogy tűz alatt tarthassák a Trojickij-hidat s a Kámenno-Osztrovszkij-proszpekt és a Bolsája Dvorjánszkája ucca sarkán lévő Kseszinszkij-villát, ahol a rohamcsapatok táboroztak. Különböző irányokba őrjáratokat küldtek. Megerősítették az őrségeket. Egy osztag a Népház erkélyét szállta meg. Az erőd parancsnokát és segédtisztjét letartóztatták. Az erőd hadikészleteit azonnal a Vörös Gárda osztagainak felszerelésére használták fel. A Péter-Pál-erőd arzenálja, ahol körülbelül 100.000 fegyver volt felhalmozva, a munkáskülönítmények felfegyverzésének

A Pártközpont — az 1917-es októberi felkelés vezetője.

B. Szvarog festménye.

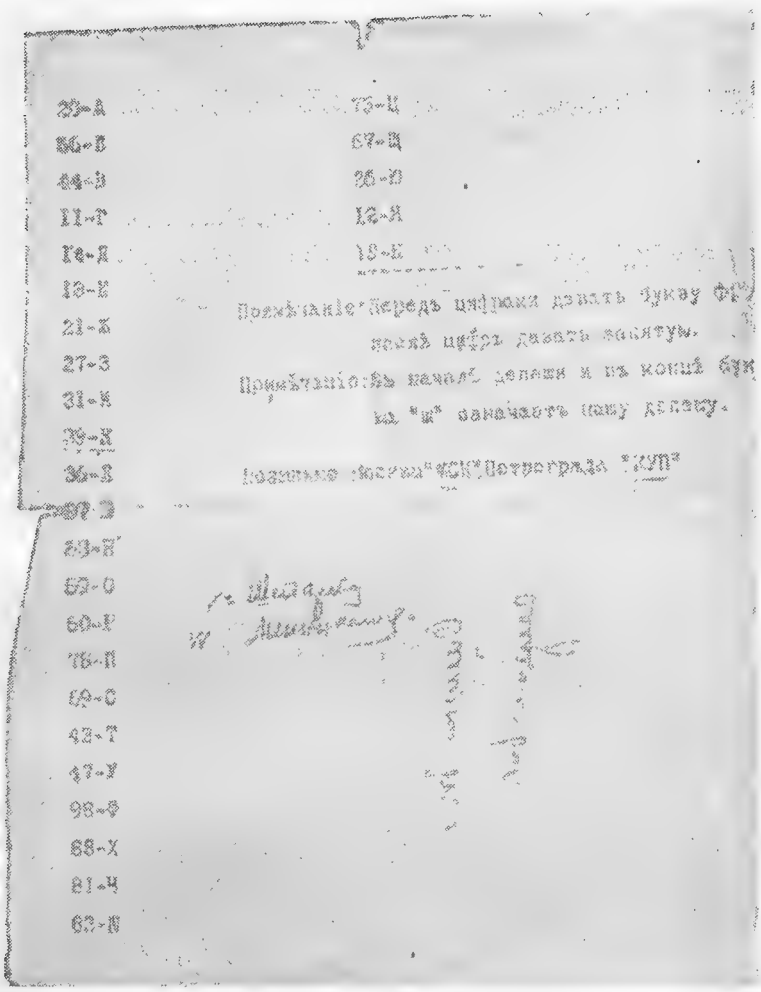

A Centrobalt rejtjelkulcsa.

főforrása lett. A kerületi parancsnokságok innen szállították teherautószámra a fegyvert. A munkáskülönítmények egyenesen a gyárakból érkeztek. Puskákat munkaszámuk felmutatása ellenében adtak nekik. A munkáskülönítmények felfegyverkeztek és elindultak, hogy a felkelés tervében kijelölt harci feladatokat végrehajtsák.

Délután öt órakor a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottjai egy vörösgárdista osztaggal megszállták a távírót.

A bolsevik párt kerületi bizottságai — a Vasziljevszkij-sziget, a Narva-kerület, az I. Városi kerület bizottsága esti hat órára gyűlésre hívták össze a

párt tagjait. A 2. Városi (Kolomnai) kerületben az összes gyári-üzemi bizottságok ülést tartottak. Az Izsora-gyárban összegyűlt a szovjet végrehajtó bizottsága, az üzemi bizottság és Kolpino város bolsevik szervezete. A petrográdi szakszervezeti tanács helyiségeiben összehívták a szakszervezetek bolsevik funkcionáriusait. Mindenütt egy kérdés szerepelt a napirenden: a felkelésben való részvétel. A gyűlések rövidek és tárgyilagosak voltak. A bolsevikok elhatározták, hogy kiki a maga területén azonnal kapcsolódjék be a burzsoázia megdöntésére irányuló harcos munkába; a gyűlések befejezése után foglalják el helyüket a Vörös Gárda parancsnokságaiban, a különítményekben, a bizottságokban és az üzemekben.

Az Izsora-gyáriak azonnal küldöttséget menesztettek a Szmolni-épületbe a kapcsolat fenntartása céljából. A Kolomnai kerületben már az előző nap estéjén őrséget állítottak fel a Fontánka-Krjukov-csatorna körzetben, egészen a Mojkáig. Őrszemeket állítottak a pósta épületéig. A peterhofi kerületi szovjet parancsára a Putyilov-gyár munkásai a Moszkva-kerület vörösgárdistáival együtt figyelőket állítottak az Obvodnij-csatorna mentén. Őrjáratokkal vették körül az 1. és 4. doni kozákezredek kaszárnyáit és a Nyikoláj lovassági iskolát, hogy elszigeteljék ezeket az ingadozó csapategységeket.

A Fémgyár munkásai két általuk kijavított ágyút vonszoltak elő és állítottak fel a Néva partján. Az ágyúgyár munkásai géppuskákkal vonultak ki.

A Petrográdi kerület bolsevik bizottsága a kerület különböző fontos pontjaira osztotta be összes tagjait. A vas- és fémmunkások narva-kerületi szakszervezete egész irodai személyzetét a Szmolni-épület rendelkezésére bocsátotta.

Percről-percre szaporodtak a forradalom erői. Az üzemekben, az üzemi bizottságokban és a Vörös Gárda parancsnokságaiban fegyverekre várva százával nyüzsögtek a munkások. A fegyvereket szétkapkodták és azonnal indultak a Szmolni épületébe.

Esti nyolc órakor a forradalmi katonai bizottság a következő előzetesen megállapított szövegű táviratot küldte Helsingforsba:

„A Balti hajóhad központi vezetőségének. Küldjétek az alapszabályt!"

Ez azt jelentette: azonnal küldjetek hadihajókat és tengerészcsapatokat.

A felkelés óráról-órára világosabb, kézzelfoghatóbb eredményeket mutatott fel. A munkáskerületeket a központokkal egyesítő tíz csapóhíd közül kilenc a felkelők kezén volt. A hidakat többnyire mindkét part felől egyidejűleg szállták meg. A kitűzött órában megérkeztek a Szmolniból a csapatok. Ugyanakkor megjelentek a kerületi parancsnokságok által küldött vörösgárdisták. A hadapródok, akiket két oldalról szorítottak, a legtöbb esetben komoly ellenállás nélkül visszavonultak.

A vörösgárdisták harci járőrei az egész várost ellepték és fokozatosan bezárták a Téli palota kerületét az első gyűrűbe.

2

AZ ELLENFORRADALOM VEZÉRKARÁBAN

Kerenszkij, miután megkapta az Előparlament jóváhagyását arra, hogy a bolsevikokkal végezzen, a Téli palotába sietett, hogy kiadja utasításait. Megsürgette, hogy a frontról erősítéseket küldjenek, mindenfelé sürgönyileg érdeklődött, hogy mi van a fennakadt csapatszállítmányokkal. Cárszkoje-Szelo helyőrsége parancsot kapott, hogy csapatokat küldjön Petrográdra. A sérültekből álló lövész-ezred parancsnokához kérdést intéztek, hogy mikor érkezik az ezred, nem lehetne-e legalább egy részét azonnal Petrográdra küldeni.

Napközben a petrográdi hadkerületi parancsnoksághoz hírek érkeztek arról,hogy vörösgárdista csapatokat vontak össze a Szmolni-épületnél. Közölték,hogy a vörösgárdisták között fegyvereket osztanak szét. A hadkerületi főparancsnok azonnal a következő parancsot küldte szét az összes csapatrészekhez.

„1. Az összes csapatrészeknek és egységeknek megparancsolom, hogy a hadkerületi parancsnokság további rendelkezéséig ne hagyják el a kaszárnyákat. Megtiltok minden önálló akciót. Mindenkit, aki a parancs ellenére fegyveresen az uccára megy, fegyveres lázadásért bíróság elé állítok.

2. Bárminő önkényes fegyveres akció esetén, vagy ha egyes csapatrészek vagy katonacsoportok a hadkerületi parancsnokság parancsa nélkül az uccára vonulnának, elrendelem, hogy a tisztek a kaszárnyában maradjanak. Azokat a tiszteket, akik feletteseik parancsa nélkül akcióba léptek, fegyveres lázadásért bíróság elé állítom.

3. Szigoruan megtiltom, hogy a katonaság különböző szervezetektől származó, bármily „parancsot" végrehajtson.

Polkovnyikov vezérkari ezredes,
a hadkerület főparancsnoka".

Polkovnyikov nem bízott a helyőrség katonáiban s ezért a tisztekhez fordult. De a vezérkar tudta, hogy a tisztek a csapatoknál milyen kevéssé urai a helyzetnek. Polkovnyikov tudta, hogy a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottjai a tiszteket elszigetelik vagy egyenesen eltávolítják.

Egy második parancsban Polkovnyikov azt követelte, hogy az ezredekből távolítsák el a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottjait, a vezérkarral közöljék a politikai megbízottak névsorát és indítsanak ellenük vizsgálatot, hogy törvényellenes tetteikért a bűnösöket a bíróság elé állíthassák.

A petrográdi hadkerület katonai megbízottja, Malevszkij, akit az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottság nevezett ki, a maga részéről felhívta a helyőrségi ezredeket, hogy vessék alá magukat a vezérkar parancsainak. Amikor az eszer-mensevik megbízott megtudta, hogy a Szmolni

épületben katonai erőt vonnak össze, újabb hisztériás paranccsal fordult az összes bizottságokhoz:

„Ismételten hangsúlyozom: az ország és a forradalom védelmének nevében, azért, hogy Petrográdon elejét vegyük a vérfürdőnek, és hogy Petrográdon és a fronton elejét vegyük az éhinségnek, ami elkerülhetetlen következménye a polgárháborúnak, szigorúan megkövetelem, hogy a Petrográdon és környékén állomásozó összes csapatrészek csak a petrográdi hadkerület parancsnokságának rendeleteit és parancsait hajtsák végre".

Az éhinség és a polgárháború veszedelme — ezek voltak az érvek, melyekkel az eszerek és mensevikek a munkásokat és katonákat azelőtt is ijesztgetni szokták.

De ez a fenyegetőzés nem hatott és az ellenforradalom szervezői ahhoz az eszközhöz folyamodtak, melyet már az 1917 évi júliusi napokban kipróbáltak. A petrográdi hadkerület főparancsnok-helyettese és az eszerek hivatalos vezérkari képviselője, A. Kozmin százados, a következő parancsot küldte a helyőrségi csapatoknak:

„A PETROGRÁDI HELYŐRSÉG ÖSSZES CSAPATRÉSZEIHEZ!

1. A demokrácia, melyet végrehajtó szervei, a munkás- és katonaküldöttek tanácsának központi végrehajtó bizottsága és a parasztküldöttek tanácsának végrehajtó bizottsága képviselnek — elítéli azt, hogy a petrográdi helyőrség katonasága megtagadja a kerületi parancsnokság parancsainak teljesítését.

2. A határozat, mely szerint csak a petrográdi munkás- és katonatanács forradalmi katonai bizottságának rendeleteit teljesítik, anarchiát szül s így a haza és a forradalom vesztét idézi elő. Ez a központi végrehajtó bizottságot, a petrográdi hadkerület parancsnokságát és katonai megbízottját arra kényszeríti, hogy a fronthoz forduljanak.

3. A tisztek és katonák vegyék tudomásul, hogy az új csapatok Petrográdra való bevonulásának és az összeütközéseknek súlyos következményeiért azok lesznek felelősek, akik a kormányt és a forradalmi demokrácia legfőbb szervét arra kényszerítették, hogy ilyen rendszabályhoz folyamodjanak.

1917 október 24-én".

Valójában már néhány nappal azelőtt fordultak a fronthoz, de titokban. Most az eszerek és mensevikek nyíltan jóváhagyták az ellenforradalom terveit és beleegyeztek abba, hogy a frontról katonaságot hívjanak.

Polkovnyikov, hogy a felkelés vezérkarát, mely a város központjában székelt, elszakítsa a szovjethatalomért hősi harcra kész munkáskerületektől, kiadta a parancsot, hogy a Nyikolájevszkij, Trojickij és a Lityéjnij-hidat tolassák szét, a Palotahídra pedig őrséget állítsanak.

Jóelőre közölték a villamosremizekkel, hogy a villamosközlekedés a város folyóntúli részével hét órakor megszünik.

Az „Auróra" cirkáló

M. A. Dobrov rajza

A parancsot október 24-én délután két órakor adták ki. Két óra negyven perckor kézbesítették a milicia parancsnokságán. A hadapródok és a rohamcsapatok siettek a hidakhoz, de elkéstek. A forradalmi csapatok a forradalmi katonai bizottság parancsára már reggel megszállták a hidakat. Más kerületekben, ahová a forradalmi katonai bizottság még nem tudott csapatokat küldeni, maguk az ezredek vagy a Vörös Gárda tették meg a szükséges intézkedéseket. A munkások a júliusi napok tapasztalatai alapján tudták, hogy a kormány mindenekelőtt a központot igyekszik majd elvágni a munkáskerületektől. Jeremájev elvtárs, akit a forradalmi bizottság küldött a hidak széttolatásának megakadályozására, a Lityéjnij-hídnál találta az árkász-zászlóalj egyik osztagát. A híd másik végét a vörös gárdisták és a Moszkvai ezred csapatai szállták meg. A Trojickij-híd egyik végét a Pál-ezredbeli katonák vették őrizetbe, a másikon vörösgárdisták álltak, akik elkergették a hadapródokat.

A Petrográdi és a viborgi kerületet összekötő Grenagyorszkij-hidat, és a Szampszonyijevszkij-hidat az „Orosz Renault" és a „Parviajnen" gyárak forradalmi őrjáratai állították helyre. A „Benz" -gyári vörösgárdisták egy náluk a gyárban javított páncélgépkocsival mentek a híd elfoglalására. A hidak széttolatásához szükséges óriási kulcsokat elvitték az őrszobából és a Gránátos gárdaezred politikai megbízottjának szobájába dobták.

A Nyikoláj-hídon a hadapródok egy kisebb vörösgárdista különítménybe ütköztek. A hadapródok a parancsnokságtól egy rohamcsapatot hívtak és visszaszorították a vörös csapatot. Ez volt a hadapródok egyetlen győzelme. De ez sem volt hosszú lélegzetű. A Néva összes többi átkelőhelyei a felkelők kezében voltak.

A vörösgárdisták és a helyőrségi katonák harcos ébersége meghiúsította a kerületi parancsnokság tervét. A Szmolni palota megőrizte a teljes kapcsolatot a kerületekkel.

A hidak széttolatását elrendelő paranccsal egyidőben Polkovnyikov kiadta a rendeletet, hogy a rendőrségi szolgálatot erősítsék meg. Az uccákon hadapródok és rohamcsapatok különítményei jelentek meg. Kettőzött őrséget állítottak a vezérkar épületének boltívéhez, mely a Palota-térre, a Téli palotához vezetett.

A városban nőttön nőtt az izgalom. A minisztériumokban és bankokban a kishivatalnokok abbahagyták a munkát. A Nyevszkin és a központba vezető uccákon sok üzletet becsuktak és leeresztették a redőnyöket.

A Nyevszkin a kormány őrjáratai kezdték megállítani a gépkocsikat, s igazolásra szólították fel a bennük ülő utasokat.

A júliusi napok után először vágtattak végig kozák különítmények a főuccákon, a Nyevszkin és a Morszkáján. A városi rendőröket szintén lovasították. A Téli palotához vonták össze az ideiglenes kormányhoz hű utolsó csapatokat. Megérkezett a női zászlóalj. Felvonultak a Mihály-tüzériskola növendékei könnyű ágyúkkal.

A hadapródok megszállták a telefonközpontot és kikapcsolták a Szmolni-épület telefonjait.

Október 24-én délután hat óra körül a petrográdi hadkerület parancsnokságának tudomására jutott, hogy a bolsevikok központi lapja, a „Rabócsij Puty" továbbra is megjelenik és a katonák között osztogatják. Ez a hír a végletekig felingerelte a parancsnokságot: nem sokkal előbb — öt óra felé — közölték vele, hogy a milicia főnöke kiadta a parancsot, hogy a rozsgyesztvenszkij-kerületi kapitányságon fűtsék be a kályhákat és égessék el a „Rabócsij Puty" elkobzott számait. A feldühödött Polkovnyikov újra elküldött egy hadapród-osztagot Germanovics alezredes vezetése alatt azzal, hogy szüntessék be az ujság nyomását és tartóztassák le Sztálin szerkesztőt. Bagratunyi tábornok, a kerületi parancsnokság vezérkari főnöke azt javasolta, hogy páncélgépkocsit és harminc kerékpárost is vigyenek magukkal. Az osztag négy gépkocsin indult el. Germanovics egy kerékpárost és tizenhárom hadapródot vitt magával.

A „Rabócsij Puty" nyomdájánál a hadapródok felfegyverzett vörösgárdistákat és katonákat találtak. Az alezredes átment a Finlyandszkij-proszpekten lévő „Szabad értelem" nevű munkásklubba. Kihívatta a klub vezetőjét és követelte a „Rabócsij Puty" szerkesztőjének kiadását, aki, tudomása szerint, a klubban tartózkodik. A kerületi szovjetet értesítették a hadapród-osztag érkezéséről. A szovjet egyik tagja követelte, hogy az alezredes mutassa fel a klub látogatására feljogosító igazolványát és a letartóztatási parancsot a „Rabócsij Puty" szerkesztője ellen. Az alezredes megtagadta az okmányok felmutatását. Vörösgárdisták érkeztek és a klub munkástagjaival együtt körülvették és lefegyverezték a hadapródokat. Az alezredest elszállították a Vörös Gárda parancsnokságára, onnan pedig a hadapródokkal együtt a Péter-Pál erődbe.

A „Rabócsij i Szoldát" („Munkás és Katona") c. ujság nyomdájában 6 óra 30 perckor megjelent egy rendőrtiszt, hét rendőrrel. A rendőrtiszt lefoglalta az ujságot és a forradalmi katonai bizottság három frissen kinyomtatott felhívását. A rendőrök kezdték szétzúzni a formákat. De csak egyet sikerült széttörniök. A munkások, két matrózzal együtt, kikergették az ideiglenes kormány képviselőit és elvették lefoglalt ujságokkal megrakott autójukat. A rendőrök egy része a munkásokhoz csatlakozott. A rendőrtiszt sürgősen távozott. A forradalmi katonai bizottság nemsokára őrizetet küldött — két szakasz katonát a Preobrazsenszkij-ezredből.

Meghiúsult a kerületi parancsnokság második próbálkozása, hogy megakadályozza a bolsevik ujságok megjelenését. Ezt a balsikert csakhamar másik is követte. Esti kilenc órakor a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottja egy tengerészcsapattal megszállta a Petrográdi távirati ügynökséget. Az ügynökség igazgatója kijelentette, hogy csak az ideiglenes kormánynak engedelmeskedik. A politikai megbízott a legnagyobb nyugalommal félre tolta az igazgatót, íróasztalához ült és követelte, hogy az összes távirati közleményeket adják át neki felülvizsgálás végett. A különböző táviratok között a megbízott elé tették az Előparlament határozatát is, amelyet éppen akkor küldtek a Mária-palotából.

A Mária-palotában Kerenszki beszéde és távozása után négy óra hosszat üléseztek a frakciók. A képviselők minden pillanatban telefonáltak a Téli

palotába és a Szmolni-épületbe. Egyik frakcióból a másikba szaladgáltak. Az eszerek már az ötödik határozati javaslatot hiúsították meg. Lassanként kitudódott, hogy az Előparlament elnökségéhez több határozati javaslatot nyujtottak be: egyet a szövetkezetiek és kadetok, egy másikat az eszerek és mensevikek. A kozák csoport szintén akart benyujtani egyet. Az Előparlament többsége, úgy látszott, az első javaslat felé hajlott. De aztán kezdtek érkezni a hírek a forradalmi csapatok felvonulásáról. Az Előparlamentben a hangulat a második határozati javaslat javára kezdett billenni.

Kerenszkijt telefonon értesítették a frakciókban lefolyt vita menetéről. Kétsége lévén az iránt, hogy párthívei képesek-e elérni a szükséges határozat elfogadását, Kerenszkij három óra felé felhívta Ivánov szenátort és arra kérte az összes szenátorokat — a köztársasági tanács tagjait —, hogy menjenek el a tanács ülésére.

A hosszú viták csak hat órakor fejeződtek be és Pesehonov elnök megnyitotta az Előparlament ülését. Közölte, hogy két napirend előtti indítvány érkezett. Az első, melyet a mensevikek, internacionalista mensevikek, „baloldali" -eszerek és eszerek nyujtottak be, a következőképpen hangzott:

„Az utóbbi napokban készülő forradalmi akció, melynek célja a hatalom elfoglalása, polgárháborúval fenyeget, termékeny talajt ad a pogrom-mozgalomnak és az ellenforradalmi feketeszázas erők mozgósításának, ami a gazdasági élet megbénulása s az ország teljes felbomlása közepette elkerülhetetlenül maga után vonja az alkotmányozó nemzetgyűlés meghiúsulását, az új katonai katasztrófát, és a forradalom bukását. Az említett agitáció sikere számára nemcsak a háború és a gazdasági bomlás objektív körülményei teremtik meg a talajt, hanem az is, hogy késik az égetően szükséges rendszabályok életbeléptetése. Ezért mindenekelőtt az szükséges, hogy azonnali hatállyal dekrétumot bocsássanak ki a földnek a földbizottságok kezébe való átadásáról és határozottan fel kell lépni a külpolitika terén. A szövetségesek felszólítandók, hogy hozzák nyilvánosságra a békefeltételeket és kezdjék meg a béketárgyalásokat. Az anarchia és a pogrommozgalom aktív megnyilvánulásai ellen való harc céljából azonnali intézkedéseket kell tenni azok elfojtására és e végből a városi önkormányzat képviselőinek és a forradalmi demokrácia szerveinek részvételével meg kell szervezni Petrográdon a közrendi bizottságot, amely az ideiglenes kormánnyal szorosan összeműködnék".

A második indítvány, melyet a szövetkezetiek és kadetok javasoltak, így hangzott:

„Az oroszországi köztársaság ideiglenes tanácsa, meghallgatva a miniszterelnök jelentését, kijelenti, hogy teljes támogatást nyujt a kormánynak abban a harcában, melyet a haza és a forradalom ügyének árulói ellen folytat, akik az ellenség színe előtt az alkotmányozó gyűlés előestéjén nyílt felkelésre vetemedtek a fővárosban. Az ideiglenes tanács a lázadás elnyomására a legerélyesebb intézkedéseket követeli és áttér a napirendre".

Hadapródok a Téli palota termében a forradalom előestéjén.

A kozákok a kadetok és a szövetkezetiek indítványához csatlakoztak. Sztrúve is ezt a határozatot támogatta a moszkvai „közéleti szereplők tanácskozása" nevében. Néhány jobboldali eszer és mensevik szintén ezt az indítványt fogadta el.

A szavazásnál az első indítványra 123-en szavaztak, 102-en ellene; 26-an tartózkodtak a szavazástól. Tartózkodtak a népszocialisták és az eszerek egy része, köztük Csajkovszkij és mások.

Az Előparlament elnöke Avkszentyev, a mensevikek vezetője Dán és az eszerek vezetője Goc, felkapták a nehezen szült okmányt és rohantak a Téli palotába, ahol Kerenszkij és a kormány tagjai utolsó intézkedéseiket dolgozták ki a bolsevizmus ellen. Az ülésről kihívták Kerenszkijt, aki sokáig tárgyalt a lihegve érkezett politikusokkal. Avkszentyev hivatalosan közölte Kerenszkijjel az Előparlament határozatát. Kerenszkijre a határozat mély benyomást tett. A határozatot az ideiglenes kormány elleni kihívásnak minősítette és ingerülten felajánlotta állásáról való lemondását, az Előparlament pedig lásson hozzá új kormány megalakításához.

Avkszentyevet meglepte ez a viharos kirohanás. Megmagyarázta Kerenszkijnek, hogy a határozat egyáltalán nem fejez ki bizalmatlanságot az ideiglenes kormánnyal szemben.

— Ellenkezőleg — magyarázta Avkszentyev — az összes frakciók vezetői, amelyek erre a határozatra szavaztak, hangsúlyozzák, hogy megmaradnak

előbbi álláspontjukon és teljes készségüket fejezik ki a kormány támogatására. A föld és béke kérdésének a határozatba foglalásával a frakciók csak ki akarták ragadni a bolsevikok kezéből azt az ütőkártyát, melyet azok az ideiglenes kormány elleni harcban felhasználnak, azt állítván, hogy az ideiglenes kormány idegenül áll szemben a nép legégetőbb érdekeivel.

— Akkor miért hiányzik a határozatból a kormány iránti bizalom megszokott parlamenti kifejezése? — kérdezte Kerenszkij ingerülten.

— Ennek a magyarázata a határozat hevenyészett összeállításából fakadó, nem éppen szerencsés fogalmazás, de szó sincs szándékos elhallgatásról — bizonygatta Avkszentyev.

Hasonló kijelentést tett Kerenszkijnek Goc az eszerek nevében és Dán a mensevikek nevében.

> „Mi azzal a teljesen határozott és konkrét javaslattal jöttünk az ideiglenes kormányhoz — írta Dán erről a látogatásról — hogy azonnal lényegbe vágó határozatokat fogadjon el a háború, a föld és az alkotmányozó nemzetgyűlés kérdéseiben és erről sürgönyök szétküldése és hirdetmények kiragasztása útján azonnal értesítse a lakosságot. Ragaszkodtunk ahhoz, hogy ezt feltétlenül még azon éjjel meg kell csinálni, hogy reggelre már minden katona és munkás értesüljön az ideiglenes kormány határozatairól... Javaslatunk elfogadása és végrehajtása a kormány részéről fordulatot vált majd ki a tömegek hangulatában és ebben az esetben remélni lehet, hogy a bolsevik propaganda hatása gyorsan csökkenni fog".

Igy hát az egész hűhó nyílt csalásra lyukadt ki, hogy erélyes rendszabályokat igérjenek és így elszakítsák a tömegeket a forradalomtól.

A „Liber-Dán blokk" egyik tagja, Sztankévics, volt hadseregfőparancsnoksági megbízott, nyíltan beismerte emlékirataiban, hogy e „forradalmi" határozattal siettek mégegyszer becsapni a sokszor becsapott tömegeket. Sztankévics beszéli, hogy Kerenszkij lemondással fenyegetőzött, ha a határozatot nem változtatják meg, és a következőket közli:

> „Kerenszkij elhatározása rendkívül meglepte őket (a megalkuvókat. — *A szerk.*), miután ők a határozatnak tisztán elméleti jelentőséget tulajdonítottak, véletlen szüleményének tartották és még csak eszükbe sem jutott, hogy a határozat gyakorlati lépéseket is vonhat maga után".

Az Előparlament képviselői este tizenegy óra felé hagyták el a Téli palotát. Távozásuk után Kerenszkij beszámolt az ideiglenes kormánynak a lefolyt beszélgetésről. A kormány tagjai úgy vélték, hogy szó sem lehet lemondásról, most arra van szükség, hogy a legerélyesebb eszközökkel eltiporják a lázadást.

Palcsinszkij beszéli, hogy az ülésen heves „elméleti vita" támadt. Arról volt szó: ki teszi tönkre a forradalmat? De egyszerre csak közölték, hogy a Petrográdi távirati ügynökséget és a központi távírót megszállták. Rogovszkij kormánybiztos jelentette, hogy megszállták a Nyikoláj-hidat és

hogy a Vörös Gárda-osztagok a Palota-híd felé vonulnak fel. A felkelők állhatatosan, feltartóztathatatlanul közeledtek a Téli palotához. A kormány kiadta a parancsot, hogy páncélkocsikat és hadapródokat küldjenek a Petrográdi távirati ügynökséghez, a távíróhoz és a Balti pályaudvarra.

Kerenszkij, Palcsinszkij és néhány tiszt éjféltájban a kerületi parancsnokságra rohantak. Polkovnyikov hadkerületi parancsnok, aki az utóbbi napokban olyan fennhéjázóan viselkedett, váratlanul teljes fejvesztettséget árult el. Parancsait a forradalmi katonai bizottság politikai megbízottjai hatályon kívül helyezték. Az ezredek egymásután mentek át a forradalom oldalára. A Vörös Gárda, amelyet komolyan számba sem vettek, mindenki szeme láttára hatalmas erővé nőtt.

Polkovnyikov a Téli palotától, Kerenszkijtől várt utasításokat. De Palcsinszkij értésére adta, hogy várakozása hiábavaló. „Bolondok háza az" — foglalta össze feljegyzéseiben Palcsinszkij benyomásait a Téli palotában uralkodó helyzetről.

A kerületi parancsnokság hangulata élesen megváltoztatta Kerenszkij szándékait. Támadásra még csak gondolni sem lehetett.

> „Saját kezünkbe kellett volna venni a vezetést, — írta erről az időpontról Kerenszkij — de már nem a felkelők elleni támadás céljából, hanem azért, hogy magát a kormányt védelmezzük, amíg friss csapatok érkeznek a frontról és a fővárosban újjá szervezzük a kormány erőit".

A Téli palotából kérdést intéztek Duhonyin tábornokhoz, a főhadiszállás vezérkari főnökéhez. Az október 24-re Kerenszkijnek megígért frontcsapatok nem érkeztek meg. Követelték, hogy gyorsítsák meg szállításukat. A főhadiszállás megnyugtató választ adott: megígérte, hogy siettetni a dolgot.

Késő éjszaka a Téli palotához rendelték ki a hadapródiskolák és a tartalékos tiszti iskolák növendékeit, akik egyelőre a kaszárnyákban tartózkodtak. Kerenszkij elrendelte, hogy az összes kozák csapatokat vezényeljék ki a Palota-térre.

Rövidesen azonban kiderült, hogy a parancs ellenére több katonai iskola nem vett részt az akcióban. A Pál-katonaiskola növendékei például kijelentették, hogy nem léphetnek akcióba, mert tartanak a Gránátos ezred fellépésétől. Kerenszkij elhatározta, hogy kirendeli az eszer katonai szervezeteket, de azoknak hült helyét találta.

Ugyancsak október 24-én éjjel 12 órakor a fejvesztett Polkovnyikov a következő jelentést küldte a főhadiszállásra és az Északi front főparancsnokának:

> „Jelentem, hogy Petrográdon fenyegető a helyzet. Nincsenek uccai harcok és rendzavarások, de tervszerűen folyik a középületek és pályaudvarok megszállása, letartóztatásokat foganatosítanak. A parancsokat egyáltalán nem teljesítik. A hadapródok ellenállás nélkül adják át őrhelyeiket. A kozákok a sok parancs ellenére még min-

dig nem vonultak ki kaszárnyáikból. Az ország előtti teljes felelősség tudatában jelentem, hogy az ideiglenes kormányt az a veszély fenyegeti, hogy teljesen elveszíti a hatalmat. Emellett nincsen semmiféle biztosítékunk arra, hogy nem fogják-e megkísérelni az ideiglenes kormány elfogását".

Ugyanakkor, amikor Polkovnyikov „fényesen" kidolgozott terve alapján „győzelmes támadással" szándékoztak elfoglalni a Szmolni-épületet, ugyanez a Polkovnyikov beismerte, hogy a Téli palota minden pillanatban a felkelők kezébe kerülhet.

Az ideiglenes kormány ülése október 25-re virradó éjjel két órakor fejeződött be.

Mielőtt a kormány befejezte volna ülését, a városi dumából telefonáltak, ahol rendkívüli ülés folyt. Az Előparlamentből éppen odaérkező Schreider polgármester jelentést tett a bolsevikok akcióba lépéséről. Jelentette, hogy a városi duma élelmezési osztályában megjelent a forradalmi katonai bizottság megbízottja. Ugyanilyen megbízottak jelentek meg a többi városi intézményben is. Schreider, hogy megijessze a városi képviselőket, a maga részéről hozzátette, hogy másnapra házkutatások várhatók az összes lakásokon.

Viharos vita kezdődött a dumában. Különösen az eszerek dühöngtek. Az eszer Gyeduszenko az egész terem helyeslése mellett azt kiáltozta, hogy az összes megbízottakat ki kell kergetni, ha megjelennek a városi hivatalokban. A kadetpárti Nábokov üdvözölte Gyeduszenko beszédét. A kadetok vezére, Miljukov is támogatta az eszereket.

A vita összes résztvevői mindenképpen hangsúlyozták, hogy a városi dumát általános, közvetlen, egyenlő, titkos választójog alapján választották és hogy a városi duma a hatalom „egyetlen törvényes képviselője". Az eszerek és mensevikek elhatározták, hogy a dumát teszik meg a forradalom elleni erők gyülekezési központjává. Az 53 szavazattal 16 szavazat ellen elfogadott határozatban felszólították Petrográd lakosságát, hogy a duma köré tömörüljön. Elhatározták, hogy végrehajtó szervként az Előparlament eszer-mensevik határozatának megfelelően „közrendi bizottságot" alakítanak, melynek tagjai lesznek: a városi duma 20 képviselője, a társadalmi szervezetek 21 képviselője, a kerületi dumák 17 képviselője és a hadkerületi parancsnokság és az ügyészség egy-egy képviselője. Ezt megelőzőleg az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottság ülésén hasonló határozatot hoztak a „közrendi bizottság" megalakításáról.

V. I. Lenin a Szmolniban a Nagy proletárforradalom napjaiban.

N. Szokolov festménye.

3

A FORRADALOM VEZÉRKARÁBAN

Lenin fáradhatatlan energiával vezette a felkelés előkészítését. Ez időben a Lesznoj-kerületben M. Fofanova lakásán rejtőzködött. Óvatosságból csak Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkája és Lenin nővére, Mária Iljinyicsna látogatták a lakást. Lenin találkozásai Sztálinnal és tanácskozásai a bolsevik Központi Bizottsággal más helyeken voltak. A ház elé, ahol Lenin lakott, a Központi Bizottság rendeletére a Viborgi kerület titkos vörösgárdista őrséget állított.

Lenin lakására ujságokat, leveleket, írásokat hoztak. Az ajtót csak a megbeszélt csengetésre nyitották ki. Egy este Krupszkája egy diákot látott a lakás ajtajánál. Fofanova unokaöccse volt. Akkor jött, amikor Leninen kívül senki sem volt a lakásban. Leninnek úgy tünt fel, mintha a megbeszélt csengetés szólna. Már-már elhatározta, hogy kinyitja az ajtót, de az idegen hang hallatára visszatért a szobába. A diák tovább csengetett. Ebben a percben érkezett oda Nagyezsda Konsztantyinovna.

— Képzelje, a lakásban... idegen van a lakásban — mondotta ijedten a diák.

— Idegen?

— Idejövök, csengetek. Valami férfihang válaszol, aztán újra csengetek, csengetek — de senki sem felel.

A hivatlan vendégtől végül is sikerült megszabadulni.

Lenin ritkán távozott titkos lakásáról. Egyszer késő éjszaka tért vissza sétájáról. Az őrjárat megállította, de aztán, semmi gyanusat sem találva, elengedte. Lenin elment a ház mellett, félt, hogy felfedezik rejtekhelyét.

Kis idő mulva visszatért, az őrjárat még mindig az előbbi helyén állt. Észrevétlenül az udvarra kerülni lehetetlen volt és Lenin elhatározta, hogy más úton megy haza. Elment Lanszkája állomásra, átment a pályatesten, de a sötétségben eltévedt és egy mocsárba került. Csak hajnalban érkezett haza.

Lenin naponta egész köteg ujságot olvasott át és ott írta meg cikkeit a „Právda" számára, leveleit a Központi Bizottságnak.

Október 24-én reggel Lenin, mint rendesen, gyorsan átfutotta az ujságokat. Minden jel arra mutatott, hogy közeledik a döntő pillanat. Lenin értesítést kapott arról, hogy a hadapródok megtámadták a „Právdát" és hogy milyen intézkedéseket tett a Központi Bizottság. A hivatalokban, a városban uralkodó izgalomra való tekintettel korán végződött a munka. A háziasszony alig tudott csónakon átkelni a Néván és elmondta Leninnek, hogy a kormány széttolatja a hidakat.

Vlagyimir Iljics gyorsan levelet írt. Engedélyt kért, hogy átmehessen a Szmolniba.

— Ezt az írást azonnal vigye a Központi Bizottsághoz és rögtön térjen vissza — mondta Fofanovának.

A háziasszony elvitte az írást a viborgi bizottsághoz, onnan telefonáltak a Központi Bizottságba és megállapították, hogy még korai lenne, ha Lenin kijárna.

A háziasszony tagadó válasszal tért vissza. Lenin idegesen járt fel és alá a szobában. Elfelejtette, hogy ha nincs otthon a háziasszony, nem szabad mozognia, hogy lépéseit meg ne hallják az alatta lévő lakásban. Lenin, elolvasva az írást, ujabb levelet írt:

„Elvtársak!

E sorokat 24-én este írom. A helyzet a végletekig válságos. A napnál is világosabb, hogy most már valóban halált jelent a felkelés halogatása.

Teljes erőmből hangsúlyozom, elvtársak, hogy egy hajszálon függ most minden, hogy olyan kérdések vannak napirenden, amelyeket nem ülések, nem kongresszusok döntenek el (még szovjetkongresszusok sem), hanem kizárólag a nép, a tömegek, a felfegyverzett tömegek harca.

A kornyilovisták burzsoá támadása, Verchovszkij eltávolítása mutatja, hogy várni nem lehet. Bármi áron, ma este, ma éjjel le kell tartóztatni a kormányt, le kell fegyverezni (ha ellenkezni fognak, le kell győzni) a hadapródokat stb.

Nem szabad várni!! Mindent elveszithetünk!!

A hatalom azonnali átvételének ára: megvédeni a *népet* (nem a kongresszust, hanem a népet, elsősorban a hadsereget és a parasztokat) a Kornyilov-kormány ellen, amely elkergette Verchovszkijt és egy második kornyilovi összeesküvést szőtt.

Kinek kell átvennie a hatalmat?

Ez most nem fontos. Vegye át a forradalmi katonai bizottság «vagy más intézmény», amely kijelenti, hogy a hatalmat csak azoknak a kezébe adja át, akik valóban a nép érdekeit, a hadsereg érdekeit (azonnali békejavaslat), a parasztok érdekeit (a földet azonnal elvenni, megszüntetni a magántulajdont), az éhezők érdekeit képviselik...

A kormány ingadozik. Meg kell *dönteni* bármi áron.

Az akció megkezdésének halogatása halált jelent"[4].

Ugyanabban a percben, amikor Lenin levelét írta, Sztálin összekötőt küldött Lenin illegális lakására. A Központi Bizottság a Szmolniba hívta Lenint.

Fofanova, aki Lenin levelét a Szmolniba vitte, féltízkor érkezett vissza lakására. Lenin szobájában már ott ült az összekötő, Ejno Rachja.

Hogy ne legyen a dolognak felesleges tanuja, konspiratív okokból, Lenin még egy harmadik levelet is írt és elküldte a Szmolniba.

— Tizenegy óráig várunk magára. Ha nem jön vissza, úgy fogok tenni, ahogy jónak látom — mondotta Lenin, Fofanovát elbocsátva.

Villamos már nem járt, gyalog kellett menni. Míg a küldönc megtette az utat a Szmolniig és vissza, beletelt vagy két óra. A nap olyan izgal-

Petrográd. A Szampszonyievszkij proszpekt és a Szerdobolszkája-ucca sarkán lévő 92-1 sz. ház, melynek 42-es számú lakásában lakott V. I. Lenin illegálisan, Finnországból való visszatérte után, 1917 október 25-ig.

mas volt, hogy Vlagyimir Iljics több elővigyázatossági rendszabályról megfeledkezett. Úgy volt megbeszélve, hogy ha Fofanova kimegy a lakásból, akkor a lámpát nem oltják el, hanem csak elfüggönyzik az ablakot, hogy a világosság az uccáról ne lássék. Mikor azonban Fofanova visszatért, látta, hogy a lakásban sötét van. Gyufát vett elő, meggyujtotta a lámpát — senki. Az asztalon edények, Lenin felöltője hiányzik, sárcipői sincsenek ott, egy tiszta mélytányéron pedig cédula fekszik:

„Oda mentem, ahova maga nem akart elengedni. Viszontlátásra. Iljics".

A forradalom vezére sietett oda, ahol a felkelés szíve vert — a Szmolni-épületbe.

Lenin ruhát váltott, mélyen a fejére húzott egy zsíros sapkát, kendővel bekötötte az arcát és az összekötővel együtt kiment az uccára. Az uccák üresek voltak. Egy árva villamos sietett a remizbe. Vlagyimir Iljics fölugrott a kocsira és elkezdte kérdezgetni a kocsivezetőt, hogy hova megy?

— Furcsa ember vagy, honnan csöppentél ide? Hát nem tudod, mi van a városban?

— Nem én, nem tudom.

— Micsoda munkás vagy te, ha nem tudod, hogy forradalom lesz? Megyünk burzsujt verni!

Lenin elmosolyodott és élénken kezdte magyarázni, hogyan kell forradalmat csinálni. Társa úgy érezte magát, mintha tűkön ülne: a kocsiban emberek voltak, megismerhették és elárulhatták Lenint. De a villamos a remizbe kanyarodott. Gyalog folytatták az utat. A Spalernaja-uccán két lovas hadapród utólérte őket. Igazolványt követeltek. Rachja szóváltást kezdett velük, hogy Lenin előre mehessen. A hadapródok nyilván azt hitték, hogy berúgott munkásokkal van dolguk és odébb álltak.

Lenin éjfél után került a Szmolniba. Oda igazolvány nélkül bejutni nem volt könnyű. A kapuknál csak úgy nyüzsgött a nép. Vlagyimir Iljics és kísérője elvegyült egy csoportba, mely az őrséggel vitatkozott. A tömeg mind jobban szorította az őröket, ezek nem bírták a nyomást és utat engedtek.

— Ezeknek nem könnyű ellenállni — mondta Lenin nevetve és a tömeggel együtt besodródott a Szmolni-épületbe.

Felérve az emeletre, Lenin leült egy ablak mellé és elküldte kísérőjét, hogy értesítse Sztálint jöveteléről. Ebben a percben egy csoport mensevik lépett be. Lenin egyikükben felismerte Dánt. A mensevikek az asztalhoz ültek és Dán, kifújva magát, a szomszédjához fordult.

— Akar valamit enni? Fehér cipó van nálam kolbásszal.

Miközben Dán cipóját csomagolta ki, hirtelen figyelmesen ránézett Leninre, úgylátszik, felismerte, — aztán gyorsan felkapta az ennivalót és kifutott a szobából. Vlagyimir Iljics felkacagott.

A szobába, ahol Lenin várt, bejött Sztálin egy csoport elvtárssal.

Lenint gyorsan megismertették a helyzettel. Sztálin informálta a Központi Bizottság legújabb határozatairól. Ettől a perctől fogva Lenin nem hagyta el a Szmolnit. A történelem éles fordulatánál a forradalom vezére közvetlenül a kormánykerék mellett állt.

A Szmolni teljesen a bolsevikok kezében volt. A proletárforradalom harcos vezérkara a „nemesi hajadonok" volt intézetében székelt. Ez az épület több mint 150 évig volt „az istenfélelem és a cár iránti hűség" iskolája. Bartolomeo Rastrelli, a híres építész, aki szobrász atyjával együtt 1716-ban jött Oroszországba, Erzsébet cárnő megbízásából egy női kolostor építésének tervét készítette el. Az eredeti terv szerint a világ egyik legnagyobb épülete lett volna a kolostor. Rastrelli a kolostor temploma mellé 120 méter magas harangtornyot akart emelni. Az építés óriási összegeket követelt. Ezrével terelték össze a templom építésére a jobbágy-munkásokat. Az egész országban összegyüjtötték a legjobb, legügyesebb kőműveseket, ácsokat, asztalosokat. Külön téglagyárakat építettek. A téglagyárakhoz nagyszámú falut csatoltak, melyek a munkaerőt voltak kötelesek szolgáltatni. Seregestül küldték ki a katonákat értékes kövek fejtésére. A szibériai és tulai gyárakban vasból öntötték a tetőfedő lemezeket.

De Erzsébet cárnő mégsem tudta szeszélyét megvalósítani: nem volt elég pénze. Halála után a kincstárban mindössze néhány rubel maradt, de a tékozló cárnő ruhatárában több mint hatezer ruhát találtak. Rastrelli sem fejezte be az épületet — elkezdte a Téli palota építését. 1764-ben, a félig kész Szmolni-kolostorban, megalapították a „nemesi hajadonok ne-

„A Spalernaja-uccán két lovas hadapród utólérte őket... Rachja szóváltásba elegyedett velük, hogy Lenin előre mehessen."

J. O. Maskevics rajza.

velőintézetét" — az első állami tanintézetet a nemesek leányai számára. 1808-ban pedig a kolostor mellett Quarenghi híres építész vezetése alatt befejezték az özvegy-otthon építését. Az óriási, oszlopos, kétemeletes épület 200 méternyire húzódott. Az új házat széles boltíves folyosóival, óriási világos szobáivalés gyönyörű oszlopos termével bálok és hangversenyek számára átadták a „nemesi hajadonok" intézetének, az özvegyeket pedig a végre is felépített kolostor épületébe helyezték el.

A Szmolni-intézet egészen 1917-ig állott fenn. Csak 1917 augusztusában osztották szét növendékeit más tanintézetek között, az intézet épületébe pedig beköltözött a központi végrehajtó bizottság és a petrográdi szovjet. Petrográd munkásai és a helyőrség katonái azóta jól ismerik az intézetbe vezető utat. A Szmolni már a Kornyilov-lázadás napjaiban Petrográd védelmének központjává lett. A bolsevik frakció a 18-as számú szobában helyezkedett el, idejöttek tanácsért és útbaigazításért a gyárak, üzemek és forradalmi ezredek képviselői. Az októberi forradalom napjaiban a Szmolni lett a felkelés központja. A forradalmi katonai bizottság abban a három másodikemeleti szobában helyezkedett el, ahol még nemrégen a „nemesi hajadonok" tanárnői laktak. A forradalmi katonai bizottság előtt

itt volt az eszer-mensevik központi végrehajtó bizottság katonai bizottságának helyisége. Akkoriban csend és béke uralkodott itt. A tiszta, párnázott ajtókon tetszetős feliratok díszelegtek és tudatták a közönséggel a fogadó órákat. Az eszerek és mensevikek idejük legnagyobb részét mindenféle egyeztető bizottságokban töltötték, ahol az ideiglenes kormány képviselőivel együtt a bolsevikok elleni harc rendszabályait dolgozták ki. A nemrég még csendes, boltíves folyosókon most a beszélgetések szakadatlan zaja, ezer láb dobogása, fegyvercsörgés volt hallható. A forradalmi katonai bizottság szobáiban nagy volt a lárma és sok az ember. Minden percben kinyílt az ajtó. Katonák jelentek meg, akik az ezredek hangulatáról tájékoztattak. Különleges megbízásokkal ki-be jártak a vörösgárdisták. Fegyveres táborrá vált a Szmolni. A bejáratnál őrség. Az épület előtti téren nyüzsögtek a munkások, vörösgárdisták és katonák izgatott csoportjai. Felnyergelt lovak álltak készenlétben. Sorban álltak a gépkocsik és motorkerékpárok. A kerekektől és ezer csizmától feltúrt udvaron tábortüzek égtek. A pompás boltíves kapuhoz, ahol nemrégiben aranyos hintók álltak meg, most dübörgő ágyúkat vontattak. A boltíves folyosókon keresztül nagy robajjal vonszolták a géppuskákat, fegyvert és töltényt cipeltek. A csillárfényben úszó oszlopterem pedig tele volt munkásokkal és katonákkal. Gyülekeztek az ország új gazdái, megérkeztek a szovjetkongresszus küldöttei.

Itt a Szmolniban erősítette meg végleg Lenin az ideiglenes kormány utolsó vára, a Téli palota elfoglalásának tervét.

Úgy határoztak, hogy a Téli palotát a következő vonalon fogják bekeríteni: Zimnaja Kanavka — Mojka, egészen a Mária-térig és tovább, a Néváig, fokozatosan összevonva. az ostromzár gyűrűjét a Palota-térre nyíló uccák torkolatánál. E döntő hadművelet számára a Vörös Gárda legjobb csapatait, a hajóhad matrózait, a gárdaezredek — a Kekszholmi, Petrográ-

Petrográd. A Szmolni-intézet.

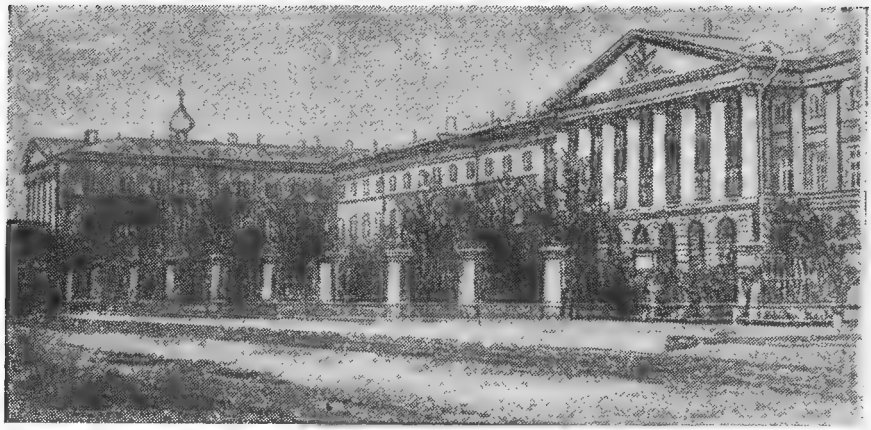

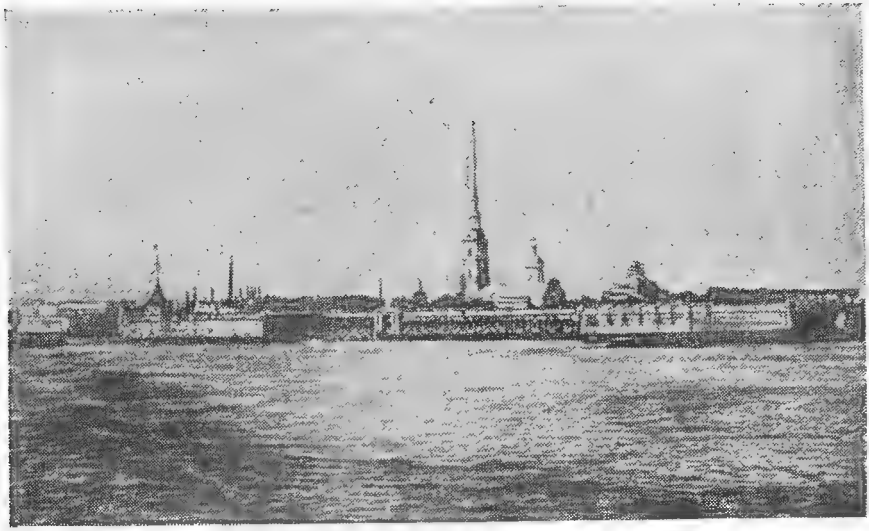

Petrográd. A Péter-Pál erőd.

di, Izmajlovszkij-, a Pál- és a Vadászgárda-ezred — legforradalmibb hangulatú részeit jelölték ki. A terv szerint október 25-én déli 12 órára kellett befejezni a hadműveletet.

A felkelés vezérkara a Péter-Pál erődben helyezkedett el. Most oda összpontosult a Téli palota elfoglalásának és a hadműveletek előkészítésének közvetlen vezetése.

Lenin megérkeztével a forradalmi katonai bizottság munkája hatalmas lendületet vett. Lenin fegyvertársaival, Sztálinnal és Szverdlovval együtt, tág teret nyitott a tömegek forradalmi kezdeményezésének és öntevékenységének. Vörösgárdistákat, a kerületek, az üzemek és csapattestek képviselőit hivatta magához. Pontos, kimerítő utasításokat adott. A forradalmi katonai bizottság tagjaihoz irányította a kerületek képviselőit és követelte, hogy azonnal foganatosítsák azokat az intézkedéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy egyes legfontosabb szakaszokon igen nagy túlsúlyt biztosítsanak.

A felkelés összes szálai a proletárforradalom lángeszű stratégájának, Vlagyimir Iljics Leninnek és legközelebbi tanítványainak, Sztálinnak és Szverdlovnak a kezében futottak össze.

Ezen az október 25-ére virradó éjszakán Leninnél a Szmolniban tucatjával fordultak meg a munkások és katonák, vörösgárdista századok parancsnokai, összekötők. A putyilov-gyári bizottság és a narva-kerületi szovjet képviselőinek Lenin személyesen adott részletes útbaigazításokat, hogy hogyan szervezzék meg a kerületben a hatalom gyors és teljes megdöntését.

Röviddel Lenin megérkezése után egy kerékpáros csoport hagyta el a Szmolni bejáratát: a felkelés hírnökei száguldottak a főváros kerületeibe és külvárosaiba.

Jóval éjfél után járt az idő, amikor az egyik Szmolniból küldött motorkerékpáros megállott a bolsevik párt obuchov-kerületi bizottsága előtt. A küldönc kinthagyta kerékpárját, felmutatta az őrnek igazolványát és bement abba a helyiségbe, ahol már harmadik napja megszakítás nélkül dolgozott a forradalmi katonai bizottság. A kerékpáros kézbesítette a Vörös Gárda parancsnokának a parancsot az akció megkezdésére és a részletes utasítást.

Elérkezett a pillanat, amelyre az Obuchov-gyár bolsevikjei olyan soká készülődtek. A forradalmi bizottságból mindenki kiment az utcára. A gyár felé vezető úton és a mellékuccákban munkások jártak-keltek. A gyárnál gépkocsik álltak. A gyáriroda nagytermében nyüzsögtek az emberek, várták a fegyverkiosztást. A munkások felíratkoztak, különítményekbe csoportosultak, átvették a fegyvereket, kézigránátokat, revolvereket, felszálltak az autókra és elindultak a városba.

Felkeltek Petrográd külvárosai. A munkások siettek oda, ahol fegyvereket osztottak.

A Moszkva-külvárosban október 24-én este, a Szkorohod-gyár klubjában kerületi népgyűlés folyt le. Határozatot fogadtak el a fegyveres felkelés azonnali megkezdéséről. A népgyűlés éjjel két órakor végződött. A munkás vörösgárdisták egy részét közvetlenül a gyűlés után a forradalmi katonai bizottság parancsnokságának rendelkezésére küldték.

A Szkorohod-gyárban, a mázsaházban, az étkezővel szemben töltényeket osztottak szét. Innen puskákkal, vállukra vetett töltényszalagokkal jöttek ki az emberek, az udvaron rövid névsorolvasásra sorakoztak fel. A gyár kapuiból az éjszakai homályban gyors léptekkel indultak egymásután a különítmények. Ugyanilyen különítmények indultak a Recskin-gyárból, a Siemens-Schuckert-gyárból. A Moszkva-külváros proletárjai mentek, hogy teljesítsék Október harcos feladatait.

A Putyilov-színháznál, ahol tegnapelőtt az utolsó gyűlés zajlott le, most szótlanul sorakoztak a vörösgárdista századok. Zaj nélkül, gyorsan és pontosan ment végbe minden. A vörösgárdista osztagok a gyárakból a kerületi szovjethez mentek, onnan pedig a Szmolniba. Éjfél után egyenesen a középületek, a pályaudvarok elfoglalására irányították őket. Egész éjjel őrjáratok cirkáltak az utcákon. Kihalt volt a külváros. Elcsendesedett a Narva-tér. Csak néha-néha hangzottak fel felfegyverzett munkások kisebb csoportjainak gyors léptei. A Novo-Szivkovszkája-uccába, a szovjetházba siettek, melynek ablakai egész éjszaka fényben úsztak.

A párt kerületi bizottságaiban, a forradalmi katonai bizottságokban, a Vörös Gárda parancsnokságain és a kerületi szovjetekben sietve fejezték be az utolsó előkészületeket. Előzetes terv alapján a peterhofi kerületi szovjet minden egyes tagját felfegyverzett munkás és vörösgárdista tartalékosokból álló kisebb csoport kíséretében élelmezési állomások létesítésére, fegyverek kiosztására, őrjáratok és őrszemek szervezésére küldték ki. A kerü-

A forradalom főhadiszállása. A Szmolni az 1917-es októberi napokban. *V. Kuznyecov festménye.*

leti szovjet tagjainak támogatására bevonták a Putyilov-gyár bizottságának tagjait, akik gyógyszereket, kötszereket, gépkocsikat szereztek és megszervezték az összekötő szolgálatot.

A Narva-kerület gyárai éjszaka is dolgoztak. A fegyverek a munkapadok mellett álltak. A gyári kürt első jelzésére a Putyilov-gyár műhelyeiben leálltak a gépek, a munkások fegyvert ragadtak és az előre kijelölt gyülekezési helyre futottak.

A Viborgi-kerületben a kerületi szovjet már október 24-én este ellenőrzés alá vette a postát és távírót, irodát szervezett az összes sürgönyök lemásolására. Az éj beálltáig lefoglalták a kerület összes szállítóeszközeit. Mozgósították és a szovjet teljes rendelkezésére bocsátották az összes vállalatok teher- és személy-gépkocsijait.

A Vörös Gárda kerületi parancsnokságát felfegyverzett munkások özönlötték el. A Viborgi-kerület valamennyi gyárából kivétel nélkül voltak itt vörösgárdisták. A parancsnokságon el se fértek. Átmentek a szomszédos házba, a kerületi szovjet székházába. A fémgyár egy osztagot küldött és közölte, hogy a másik osztag a gyárban maradt és az első telefonhívásra kirendelhető.

A viborgiak egy különítménye a kerületi szovjet által kinevezett politikai megbízottal az élén megszállta a Finnországi pályaudvar távíróhivatalát, egy másik különítmény elfoglalta a lesznojkerületi postát. A távíró politikai megbízottja, egy finn munkás, fontoskodó képpel visszatartotta a dán, svéd, finn és orosz nyelvű sürgönyöket. Ez a nagy „nyelvtudás" egyszerre tiszteletet szerzett neki a távirdász kisasszonyok részéről. Kivétel nélkül minden sürgönyt odavittek neki átnézés végett.

A Rozsgyesztvenszkij-kerület vörösgárdistái éjfél után kezdték megszállni az uccákat és őrszemeket felállítani. A Tauriszi palotához vezető úton összeütköztek egy kozák lovasjárőrrel. Lövöldözés kezdődött. A kozákokat szétszórták. Éjjeli egy óráig elfoglalták a Tauriszi palotát.

Az Izsora-gyár képviselői a Szmolniból visszatértek Kolpinoba. Még azon éjjel, egy percet sem késlekedve, tizenhét géppuskával felszerelt páncélgépkocsit vezettek ki a gyárból és irányítottak Petrográdra. Két páncélgépkocsit maguknál fogtak, hogy a városka uccáin cirkáljanak. Kolpino átment az ezen az éjszakán megalakult forradalmi bizottság kezébe.

A főváros legfontosabb pontjainak megszállása tervszerűen és gyorsan ment végbe. Egy óra 25 perckor a Vörös Gárda viborgiakból, a balti hajógyár munkásaiból, a Kekszholmi ezred katonáiból és matrózokból álló különítménye elfoglalta a postahivatalt, melyet már előzőleg a kolomnai kerület munkás őrszemei tartottak megfigyelés alatt. Éjjel két órakor két erős összevont különítmény elfoglalta a Nyikolájevszkij-és a Balti pályaudvart. A Nyikolájevszkij-pályaudvar távíró hivatalában ellenállást kíséreltek meg. Az összevont különítményhez csatlakozott vasutas vörösgárdisták megtisztították a távíró helyiségeit az ellenforradalmároktól és letartóztatták az ellenállás szervezőit. Megszállták a távíró és telefonhivatal összes őrhelyeit. A távíróhivatal ellenőrzését egy távirdász vörösgárdistára bízták. Megszállták a szertárt, a műhelyeket, a forgó hidat és őrséget állítottak oda.

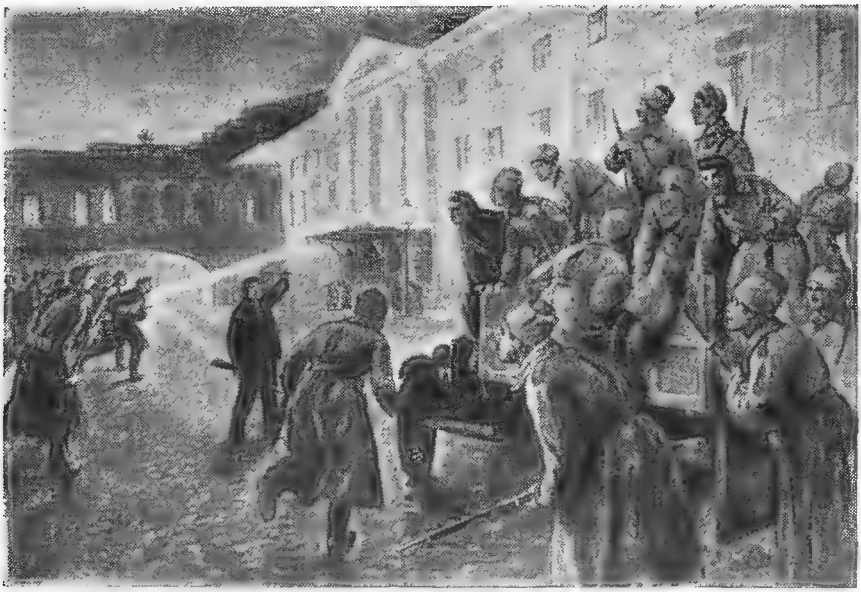

A forradalmi katonai bizottság csapatai elfoglalják a főpostát.

B. J. Vlagyimirszkij rajza.

Egyidejűleg a forradalmi különítmények elfoglalták a villanytelepeket és a főváros egyéb fontos üzemeit. A városi vasutak elektromos központjában a munkások maguk állítottak őrséget. A munka egy percre sem szakadt félbe. A villamosvasutasok fennakadás nélkül végezhették összekötő munkájukat és szállíthatták a vörösgárdistákat.

Itt-ott az ellenforradalom megpróbálkozott azzal, hogy ellenálljon a vörösgárdisták harcos nyomásának. Éjszaka a kerületi katonai parancsnokság kísérletet tett arra, hogy hadapródok segítségével visszafoglalja a Petrográdi távirati ügynökséget és a táviró központot. Néhány hídnál összeütközésre került a sor a hadapródokkal. De a forradalmi katonák és a petrográdi vörösgárdisták minden kísérletet visszavertek.

Hajnali három óra körül a Millionnaja-uccában a Pál-ezred őrséget állított fel. Az őrség feltartóztatott egy hadapródokkal teli gépkocsit, mely a Téli palotából a György-keresztesek bizottságához ment segítségért.

A vörösgárdista és katonai őrjáratok egy személyautót tartóztattak fel a Millionnája-uccán. Ebben az autóban ült az ideiglenes kormány éjszakai ülése után a Téli palotából hazatérő vallásügyi miniszter, Kartasov és az ideiglenes kormány ügyvezetője, A. Galpérin. Letartóztatták őket és bevitték a Szmolniba.

Letartóztatták Sztankévics főbiztost is. Az ezredbizottságba vitték, de nemsokára szabadon engedték.

A forradalmi katonai bizottság a következő parancsot adta az „Auróra“ cirkálónak:

„A pétervári munkás- és katonatanács forradalmi katonai bizottsága megbízottjának az «Auróra» cirkálón. A munkás- és katonaküldöttek pétervári szovjetjének forradalmi katonai bizottsága elhatározta, hogy önt bízza meg azzal, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel helyreállítsa a forgalmat a Nyikolájevszkij-hídon“.

Az „Aurórát“ a Francia-Orosz-gyárban javították. A hajót gépei kipróbálása céljából október 22-én próbaútra szándékoztak indítani, de a Balti hajóhad központi bizottsága utasította a matrózokat, hogy maradjanak Petrográdon. Az „Auróra“ ágyúira bármely pillanatban magán Petrográdon lehetett szükség.

Október 24-én éjszaka az ideiglenes kormány, mely csapást készült mérni a forradalomra, kiadta a parancsot, hogy a cirkálót vigyék ki a nyílt tengerre. A matrózok megkérdezték a forradalmi katonai bizottságot. Onnan parancs érkezett: „Nem kimenni a tengerre; megbízottat küldünk részletes utasításokkal“.

Amikor a megbízott megkapta a parancsot a forradalmi katonai bizottságtól, hogy a Nyikolájevszkij hidat foglalja el,elrendelte a kazánok befűtését

A forradalmi katonai bizottság csapatai elfoglalják a Balti pályaudvart.

T. Travin rajza.

A forradalmi katonai bizottság csapatai elfoglalják a telefonközpontot.

N. A. Pavlov rajza.

és felszedette a horgonyt. Míg az előkészületek folytak, a megbízott összeköttetésbe lépett a második Balti tengerész különítménnyel, melyet felszólított, hogy az „Auróra" ágyúinak fedezete alatt foglalja el a hidat és állítsa helyre a hídon való közlekedést. Az „Auróra" már útrakészen állt, amikor a hajó parancsnoka megtagadta a cirkáló vezetését. „Félek, hogy zátonyra jutunk" — mentegetőzött, igyekezve kihúzni ezzel magát a harcból. A megbízott megparancsolta, hogy mélység-méréseket végezzenek. Kiderült, hogy a hajó szabadon kifuthat. Azonnal letartóztatták az összes tiszteket és indulásra készültek. A hajó parancsnoka a legutolsó percben beleegyezett abba, hogy a hadműveletet vezesse. Az „Auróra" három óra harminc perckor horgonyt vetett a hídnál, a különítménybeli matrózok pedig hozzáfogtak a híd összetolásához és visszaszorították a hadapródokat.

Reggel felé a Kolomnai kerület vörösgárdája az „Auróra"és a gárdatengerészkülönitmény matrózaival együtt megszállta az „Astoria" nevű katonai

szállodát és megtisztította az ott megtelepedett tisztektől. Az Ericson-gyár munkásainak egy osztaga elfoglalta a lovardát és a karaván-uccai katonai műszaki főiskolát.

Október 25-én reggel hat órakor a gárdamatrózok közül negyven ember a kekszholmiakkal együtt elfoglalta az állami bankot anélkül, hogy az őrség ellenállt volna. A Szemjonovszkij ezred katonái álltak őrséget. Kijelentették, hogy a forradalmi katonai bizottság pártján állnak és megszégyenítőnek tartanák, ha eltávolítanák őket őrhelyeikről. Meghagyták őket az őrségen az odaküldött forradalmi csapattal együtt.

Hajnali négy óra körül adták ki a telefonközpont elfoglalását elrendelő parancsot. A Putyilov-gyár bizottsága és a Viborgi kerület parancsnoksága utasítást kaptak, hogy egy megállapított órában különítményeket rendeljenek ki a Morszkája-uccához. Ugyanilyen utasítást kapott a kekszholmi ezred is. A Csőgyár vörösgárda-osztaga a következő megbízatást kapta: a narva- kerületi élelmiszerraktárból szállítsanak élelmiszert a telefonközpontba, 300 telefonkezelőnő részére.

A Kekszholmi ezred megbízottja M. Prigorovszkij két század katonát vett magához és a telefonközponthoz vonult. Hét órára ugyanide megérkeztek a vörösgárdista különítmények. A Csőgyár munkásai élelmet hoztak: 300 kenyeret, 300 doboz konzervet, cukrot és teát.

A telefonközpont kapui nyitva voltak: egy hadapród állt az őrségen. A vörösgárdisták és katonák a kapura vetették magukat és egyetlen puskalövés nélkül behatoltak az udvarra. Az udvaron álló páncélgépkocsit lefoglalták — a benneülő géppuskások aludtak.

A telefonközpont szűk udvarába minden oldalról kezdtek futva gyülekezni a hadapródok. Csattogni kezdtek a fegyverzávárok. A forradalmi különítmény parancsnoka a sötétség védelme alatt hangosan vezényelt: „Töltényt rejts!" A hadapródok, nem tudva, ki vezényelt, kiszedték fegyvereikből a töltényt. A vörösgárdisták és a kekszholmiak felhasználták a pillanatot, körülvették a hadapródokat és lefegyverezték őket.

A peterhof-kerületi szovjet ügyeletese, Gáza Iván, a Putyilov-gyár munkása, a Szmolnival igyekezett telefonösszeköttetést kapni, hogy jelentse a parancs végrehajtását, vagyis hogy a telefonkezelőnők számára kiadták az élelmiszert. Éppen akkor hívta fel a telefonközpontot, amikor a vörösgárdisták foglalták el.

Sokáig nem kapcsolták, végre is durva férfihang szólalt meg a telefonban.

— Én bizony nem tudom, hogyan kell kapcsolni, a telefonos kisasszonyok meg mind elájultak.

A telefonközpontot elfoglalták. Azonnal kikapcsolták a Téli palota és a hadkerületi parancsnokság telefonjait. Ez rendkívül megnehezítette a kormány és a kerületi parancsnokság kapcsolatát az alárendelt csapatrészekkel és a vezető hivatalokkal. A kormány és a parancsnokság kénytelen volt gépkocsikon összekötőket küldeni, de ez a kapcsolat is rövidesen megszakadt a Vörös Gárda csapatai és a forradalmi katonaság által vont zárógyűrű következtében.

Reggel egy tengerészekből és vörösgárdistákból álló különítmény elfoglalta a Palota-híd utolsó, a Téli palotához kiszögellő részét. „A Palota-hidat (szobáim ablaka alatt) — jegyezte fel rémülettel Kerenszkij — bolsevik matróz őrszemek szállták meg".

Nyolc órakor a forradalmi csapatok és a moszkva-kerületi munkások a Varsói pályaudvaron vetették meg a lábukat.

A vörösgárdista, matróz és katona különítmények így kerítették kezükbe lépésről-lépésre a fővárosi élet központjait és taktikailag legfontosabb részeit. Az összes jelentések a Szmolniban futottak össze. Minden 10—15 percben hozták a forradalmi katonai bizottságnak a hírt arról, hogy a csapatok sikeresen hajtják végre a rájuk bízott feladatokat.

4

KERENSZKIJ SZÖKÉSE

Az ideiglenes kormány végső erejét feszítette meg, hogy saját védelmét megszervezze.

Október 25-én éjjel 2 óra 20 perckor a Kerenszkijhez szolgálattételre beosztott tábornok, Levickij felhívta a főhadiszálláson Duchonyint és a hadseregfőparancsnok két sürgős táviratát közölte vele az Északi front főparancsnoka számára, kategórikusan követelve azoknak haladéknélküli végrehajtását.

„Elrendelem, hogy jelen parancs átvétele után az 5. kaukázusi kozákhadosztály valamennyi ezredét az egész tüzérséggel, a 23. doni kozák ezredet és valamennyi többi Finnországban állomásozó kozák egységet, az 5. kaukázusi kozák hadosztály parancsnokának vezetése alatt indítsák el vasúton a Petrográd-Nyikolajevszkij-pályaudvarra, a petrográdi hadkerület főparancsnoka, Polkovnyikov ezredes rendelkezésére. A csapatok elindulásának idejéről rejtjelzett táviratban értesítsen. Ha a vasúton lehetetlen a szállítás, indítsa el a csapatokat oszloponként gyalogmenetben".

A másik táviratban Kerenszkij parancsot adott, hogy gyüjtsék össze az 1. doni kozák hadosztály Északi fronton szétszórt csapatait és azonnal rendeljék Petrográdra. Kerenszkij körültekintően hozzátette: ha a vasutasok nem adnának vasúti kocsikat, az ezredeket gyalog küldjék. A Téli palota segítségére mindenhonnan főképpen kozákokat rendeltek ki.

Amint megkapta Kerenszkij sürgönyét, Duchonyin azonnal felhívta az Északi front vezérkari főnökét, Sz.G. Lukirszkij tábornokot.

A tábornok jelentette, hogy az 1. doni kozák hadosztály két ezrede éppen most érkezett meg Revalba, a másik két ezred október 24-én reggel

az első hadsereghez ment, hogy lefegyverezze azt a gyaloghadosztályt, amely megtagadta a hadiparancsok teljesítését.

Duchonyin megparancsolta, hogy a tábornok a maga választása szerint küldjön kozákcsapatokat, mert a helyzet nem tűr semmi késlekedést. Parancsának alátámasztására Duchonyin hozzátette, hogy a Kerenszkijhez szolgálattételre beosztott tábornoktól éppen most a következő táviratot kapta:

„Petrográd helyőrsége jelenleg, néhány egység kivételével, ténylegesen vagy a bolsevikok oldalán áll, vagy semleges. A Téli palota nyilván körül van kerítve; komolyra fordul a helyzet. Értesítse erről Cseremiszovot. Valószínűleg nemsokára nem lesz többé módomban beszélni. *Levickij*".

Az Északi front azt válaszolta, hogy már minden intézkedést megtett. Elsőnek a kerékpáros zászlóalj századai fognak Petrográdra érkezni, melyek már indulásra készen állanak Batyeckája állomáson.

Reggel Duchonyin felhívta Levickijt a Téli palotában. „Nagyon örülök, hogy módomban van beszélni önnel" — mondotta Duchonyin és közölte a főhadiszállás és az Északi front intézkedéseit. Petrográdra irányították a 44-es gyaloghadosztály dandárjait két üteggel, az 5. kaukázusi kozák hadosztályt tüzérségével együtt, a 43-as doni kozák ezredet. Ezenkívül az Északi frontról Petrográd felé elindultak tüzérségükkel együtt a 13. és 15.

Női rohamcsapatok őrzik a Téli palotát.

A forradalmi katonai bizottság őrjárata Petrográd uccáin az 1917-es októberi napokban.

doni ezred, az Első doni kozák hadosztály ezredei pedig, melyek útban voltak az Első hadsereghez, parancsot kaptak, hogy irányt változtatva azonnal vonuljanak Petrográdra. A 3. és 6. kerékpáros zászlóalj már a vasútvonal mentén menetelt. Duchonyin elrendelte, hogy a katonák elé „bizalmi embereket" küldjenek. Az Északi frontnak azt ajánlotta, hogy a csapattestekkel együtt a hadseregbizottságok választott képviselőit is küldjék el. Az eszereknek és a mensevikeknek az volt a hivatásuk, hogy a katonákat a forradalom elleni fellépésre beszéljék rá.

Végül Duchonyin arra kérte Levickijt, hogy az összes frontok tájékoztatása céljából adjon rövid helyzetjelentést.

Levickij részletesen beszámolt a legutóbbi eseményekről. Kronstadtból matrózok érkeztek. A fölvont hidakat a forradalmi csapatok újra helyreállították. Őrségek hálózata borítja be az egész várost. A telefonközpont a bolsevikok kezén van. A Téli palota be van kerítve.

„Általában — fejezte be Levickij tábornok, a frontról sürgősen csapatok küldését kérve — olyan a benyomás, mintha az ideiglenes kormány ellenséges állam fővárosában lenne, mely már befejezte a mozgósítást, de még nem kezdte meg az aktív hadműveleteket".

Kerenszkij október 25-én reggel négy óra felé megjelent a hadkerületi parancsnokságon, de ott sem talált semmi vigasztalót. A döntő pontok az

ellenfél kezében voltak; erősítést nem volt honnan várni: a csapatrészek, melyek segítséget ígértek, átmentek a felkelők oldalára.

Kerenszkij a kerületi parancsnokságon tanácskozást hívott össze. Elhatározták, hogy kirendelik a Petrográdon állomásozó 1., 4. és 14. doni ezredet. Az ezredekhez a következő telefonparancsot küldték:

„A hadseregfőparancsnok megparancsolta, hogy az 1., 4. és 14. kozák ezredek, a hazai föld szabadsága, becsülete és dicsősége nevében siessenek a forradalmi demokrácia szovjetjei központi végrehajtó bizottságának, az ideiglenes kormánynak segítségére és mentsék meg a pusztuló Oroszországot".

A telefonparancsot Bagratunyi vezérőrnagy írta alá és a központi végrehajtó bizottság megbízottja, Malevszkij erősítette meg.

A kozákok tudták, hogy kaszárnyáik minden oldalról körül vannak véve a Vörös Gárda őrségeivel. A Moszkva-, Narva- és Peterhofi kerületből bármely percben a munkások ezrei özönölhettek volna ide, hogy megakadályozzák a kozákok akcióbalépését. Kérdést intéztek a parancsnoksághoz: fellép-e velük együtt a gyalogság, mert egyedül nem hajlandók akcióba lépni.

A kerületi parancsnokságról Kerenszkij kora reggel visszatért a Téli palotába.

A Téli palotában kiderült, hogy fogytán az élelmiszer. Amikor a kormány nagyszámú különítményt összpontosított a Téli palotában, körülbelül 1600 embert, nem számolt azzal, hogy egy szép napon a Téli palotát el fogják vágni az összes hivataloktól és nem gondoskodott a szükséges élelmiszer odaszállításáról. Már az október 25-ére virradó éjszaka úgy kiéleződött a Téli palotában az élelmezési válság, hogy élelem szerzésére hadapródokat voltak kénytelenek kiküldeni. Az egyik ilyen hadapród-gépkocsit a Nyikolájevszkij-pályaudvarnál feltartóztatta a Vörös Gárda és a Szmolniba vitte.

Ez alatt azok az erők, amelyekre az ideiglenes kormány támaszkodni szándékozott, egyre fogytak.

„A hadapródok — írta Kerenszkij — akik kezdetben nagyszerű hangulatban voltak, csüggedni kezdtek. Később a páncélgépkocsik legénysége kezdett nyugtalankodni. Az erősítésekre való meddő várakozás minden további perce egyre jobban csökkentette ezeknek is, amazoknak is »harcképességét«".

A Mihály-lovardában tartott gyűlés után a páncélgépkocsi-osztály. katonáinak nagyrésze átment a forradalmi katonai bizottság oldalára Később, október 25-én 11 órakor, a páncélgépkocsi-osztály teljes létszámban megjelent a Szmolniban és a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére bocsátotta magát.

A Téli palotában csak egy páncélgépkocsi maradt, az „Achtirec". Ennek legénysége kijelentette, hogy hajlandó a palotát „mint műemléket" őrizni.

A kormány új tanácskozásra ült össze. A Téli palotából a vezérkarba, és annan vissza percenként futkostak miniszterek, tisztek, futárok. Egymást

kergették a riasztóbbnál-riasztóbb hírek. A helyzet feszültsége tetőfokra hágott.

A kormány ülésén Kerenszkij közölte, hogy elhagyja a palotát. Kerenszkij — mint kijelentette — „elhatározta, hogy személyesen fogadja az érkező csapatokat". Október 25-én 11 órakor reggel elhagyta Petrográdot. Maga Kerenszkij szökéséről azt írta, hogy saját autóján utazott, de távozásának híre „nem tudom mi módon... a szövetséges követségek fülébe jutott".

Valójában pedig Kerenszkij külföldi követség zászlajának védelme alatt szökött.

Buchanan angol követ így írja le Kerenszkij szökését:

„Reggel tíz órakor (október 25-én. — *A szerk.*) Kerenszkij egy tisztet küldött azzal a megbízással, hogy új gépkocsit szerezzen neki. A tiszt találkozott Whitehouse-zal, az Amerikai Egyesült Államok követségének egyik titkárával és rábírta, hogy adja kölcsön autóját Kerenszkijnek amerikai zászló alatt. Együtt visszamentek a Téli palotába. Kerenszkij azt mondotta Whitehouse-nak, hogy Lugába szándékozik menni, hogy a frontról berendelt csapatokhoz csatlakozzék. Ezután Kerenszkij a követségi titkár útján arra kérte a szövetséges követeket, ne ismerjék el a bolsevik kormányt, mert reméli, hogy 12-én (a régi időszámítás szerint október 30-án. — *A szerk.*) elég katonasággal tér vissza, hogy helyreállítsa a rendet",

Buchanan elbeszélését teljes egészében megerősítik a Kerenszkijt kísérő tisztek vallomásai. Reggel tíz órára a kerületi vezérkarba hívták a petrográdi hadkerület gépkocsiosztag-parancsnokának segédtisztjét, B.I.Knirs zászlóst. Polkovnyikov azt a parancsot adta neki, hogy szerezzen két gépkocsit Kerenszkij számára, aki a közeledő csapatok elé akar utazni.

A hadkerület főparancsnoka parancsot adott, hogy forduljanak valamelyik követséghez gépkocsiért. Az amerikaiaktól szereztek is gépkocsit. A segédtiszt az amerikai követség katonai attaséjával együtt tért viszsza a kerületi parancsnokságra.

Amikor a külföldi zászlóval fellobogózott gépkocsi a Palota-térre hajtott, a vörösgárdisták átengedték.

Egyáltalán nem volt „véletlen", hogy Kerenszkij külföldi gépkocsira tett szert és ez a gépkocsi egyáltalán nem tartotta magát „tisztes távolban". A külföldi zászló segítette Oroszország ideiglenes kormányának elnökét abban, hogy megszökjék a forradalmi Petrográdról.

A forradalom támadása feltartóztathatatlan volt. Az ideiglenes kormány minden egyes kísérletét, hogy a felkelés diadalmenetével szemben ellenállást fejtsen ki, haladéktalanul visszaverték. A miniszterek számára nem maradt más hátra, mint hogy bezárkózzanak a Téli palotába és reménytelenül várják a katonaság megérkezését a frontról.

5

OKTÓBER 25 — A GYŐZELMES SZOCIALISTA FORRADALOM ELSŐ NAPJA

Október 25-én reggelre a proletariátus meghódította a főváros összes harcászatilag döntő jelentőségű pontjait. A kormány kezében csak a hadkerületi paranesnokság és a Téli palota épülete maradt. A felkelés győzött. Reggel tíz órakor a forradalmi katonai bizottság a következő kiáltványt bocsátotta ki Oroszország polgáraihoz:

„Az ideiglenes kormány megdőlt! Az államhatalom a petrográdi munkás- és katonatanács szervének, a petrográdi proletariátus és a helyőrség élén álló forradalmi katonai tanácsnak kezébe ment át.

Az ügy, melyért a nép harcolt, a demokratikus béke azonnali felajánlása, a földesúri földtulajdon megszüntetése, a munkásellenőrzés a termelés fölött, szovjetkormány létesítése — mindez most biztosítva van.

Éljen a munkások, katonák és parasztok forradalma!"[5]

Ezt az okmányt Vlagyimir Iljics Lenin írta. Még aznap reggel továbbították az ország összes ipari központjaiba. A felhívás óriási forradalmasító hatással volt az egész ország munkásosztályára és elősegítette a vidéken a hatalom gyors átmenetelét a szovjetek kezébe. Mindenütt, ahová eljutott a győzelem híre, harcra keltek fel a proletártömegek.

A forradalmi katonai bizottság erői állandóan szaporodtak. A főváros munkások lakta külvárosaiból egyre jöttek az erősítések a Szmolniba. Az összes kerületek egyre küldötték ide különítményeiket. Közlekedési eszközöket szereztek, fegyvert és élelmiszert szállítottak. A Péter-Pál erőd arzenáljában gyorsan átvették a fegyvereket és szétvitték a gyárakba.

A gyárakban szünet nélkül folyt a munka. A villamosok fennakadás nélkül jártak. Közvetlenül a felkelés kitörése előtt Petrográdon sztrájkoltak a famunkások. A felkelés napján azonban a sztrájkbizottság az összes sztrájkolókat a munka azonnali megkezdésére hívta fel.

„Ezekben a napokban — mondotta a sztrájkbizottság határozata — minden munkásnak a helyén kell lennie és be kell bizonyítania az új hatalom iránti odaadását".

A bolsevikok narva-kerületi bizottságában megjelentek a fűrésztelep sztrájkbizottságának tagjai. Közölték a sztrájk megszüntetését és a felkeléshez való csatlakozásukat és azt, hogy a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére bocsátják magukat. Azonnal megbízást kaptak különítmény szervezésére és arra, hogy azt a Szmolniba küldjék.

A gyári bizottságokban állandóan szólt a telefon. A kerületi parancsnokságok hívták a Vörös Gárda különítményeit. A vörösgárdisták az utolsó kormány-hivatalokat szállották meg a városban és a környéken.

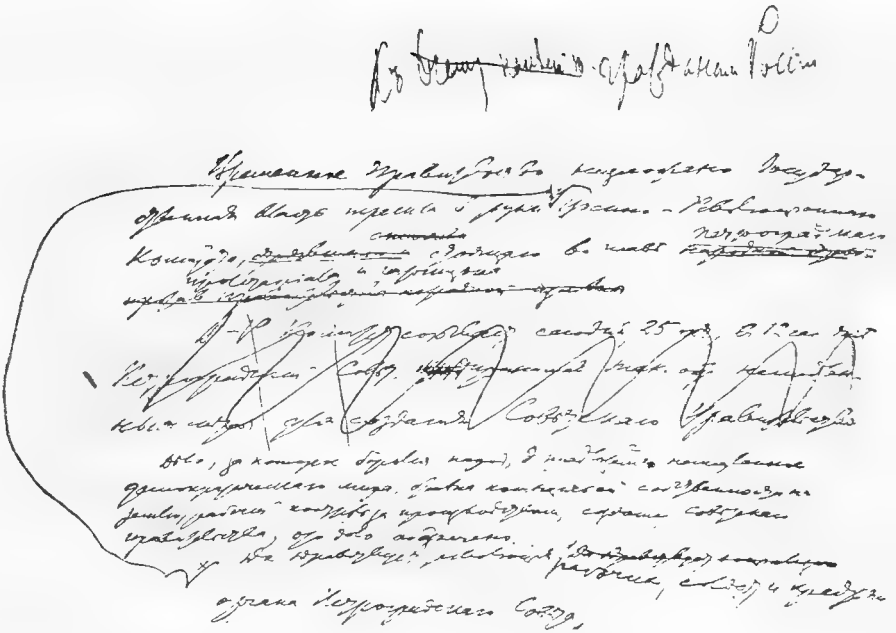

A V. I. Lenin által megírt felhívás „Oroszország polgáraihoz".

A Rosenkranz- és a Vas- és fémgyár különítményei a Mihály-tüzériskola hadapródjait fegyverezték le. A Narva-kerület vörösgárdistái a Gorochovaja-ucca 2. számú házat, a rendőrfőkapitányság épületét szállták meg. A forradalmi csapatok kezükbe kerítették a moszkvai, kievi, revali közvetlen telefonvonalakat. A Viborgi kerületben a munkások megszállták a "Kreszti" börtönt és kiszabadították onnan az ideiglenes kormány által még júliusban letartóztatott bolsevikokat. A Szesztrorecki fegyvergyár különítménye azt a feladatot kapta, hogy a hadmérnöki iskola növendékeit fegyverezze le.

A forradalmi csapatok megszállták a gyár kész lőfegyver-raktárát, ahonnan ládaszámra kezdték elszállítani a gyárakba a revolvereket. A Putyilov-hajógyár ezer revolvert kapott. A Francia-Orosz gyárba szintén nagyszámú revolvert hoztak. Új örösgárdista különítmények vonultak a Szmolniba.

A munkásnegyedekben népesek voltak az uccák. Csoportokba verődtek az emberek, élénken tárgyalták az utóbbi órák eseményeit. Fegyveres munkásokkal és katonákkal telt gépkocsik robogtak az uccákon és a tömeg közé szórták a forradalmi katonai bizottság kiáltványait.

A központ felé csendesebb volt az élet. A Nyevszkin egy lélek sem mutatkozott. A Kazáni székesegyházon túl az őrszemek senkit sem engedtek át. Itt érezhető volt a még be nem fejezett harc feszültsége.

Lenin azt követelte, hogy az ideiglenes kormány utolsó menedékét — a Téli palotát és a hadkerületi parancsnokságot — a lehető leggyorsabban foglalják el. A forradalmi katonai bizottság képviselői kimentek a gyárakba, hogy felkelésre mozgósítsák a tömegeket és a Vörös Gárda új harci különítményeit megszervezzék.

A petrográdi helyőrség a legerősebb csapatait adta a Téli palota elfoglalására. Október 25-én reggel 11 órakor légelhárító ágyúkat és a forradalmi katonai bizottsághoz pártolt páncélgépkocsi-osztály páncélautóit hozták a Szmolni elé. A gépkocsikat azonnal a Téli palota ellen irányították.

A 6. gépkocsijavító század elküldte képviselőjét a Szmolniba azzal a határozattal, hogy csatlakozik a felkeléshez. A század azt a feladatot kapta, hogy biztosítsa a Vörös Gárda csapatainak a Téli palotához való átszállítását és vegye kezébe a fegyverszállítást a munkáskerületekbe. A század garázsából azonnal küldtek gépkocsikat, melyeket addig a kerületi parancsnokságnak azzal az ürüggyel nem adtak ki, hogy nincsenek kijavítva.

Délben megkezdődött a Téli palota és a hadkerületi parancsnokság fokozatos körülkerítése. A zárógyűrű a Mojka vonalán huzódott a Marsmezőtől egészen a Mária-térig, két szárnya pedig a Névára támaszkodott. E gyűrű különböző szakaszaihoz a Vörös Gárda és forradalmi katonák újabb és újabb különítményei érkeztek állandóan. A Kekszholmi ezred hét százada a zárógyűrű bal szárnyán reggel megszállta az utakat, jobboldali szomszédjai a 2. Városi (Kolomnai) kerület és a Francia-Orosz

Belépési engedélyek ellenőrzése a Szmolninál.

Vörösgárdista őrség Petrográd uccáján az 1917-es októberi napokban.

gyár Vörös Gárda-különítményei voltak. A jobbszárnyon, a Millionnája-uccán a Pavloszkij-ezred helyezkedett el, mely a közeli uccákba és mellékuccákba osztagokat rendelt ki. A nap folyamán a Putyilov-gyárból a gyári katonai bizottság rendelkezésére légelhárító ágyúkkal felszerelt tizenegy White tehergépkocsi indult el. A gépkocsikat a páncélgépkocsiosztály páncélautóival együtt elosztották az egész zárógyűrűre. Két légelhárító ágyút és két páncélgépkocsit a Pavlovszkij-ezredhez osztottak be.

Tizenkét órakor a forradalmi katonai bizottság csapatai körülfogták a Mária-palotát. Ott az Előparlament legközelebbi ülésére készülődtek. Sok képviselő gyűlt össze. Mihelyt megérkezett az Előparlament elnöke, N.D Avkszentyev, körülfogták és izgatott kérdésekkel halmozták el. Leginkább az iránt érdeklődtek, hol van Kerenszkij? Avkszentyev mindenkit biztosított arról, hogy Kerenszkij rövid időre a frontra ment és nemsokára visszatér Petrográdra.

Egyszerre csak azt a hírt hozták, hogy a palotát körülfogták a vörösgárdisták és a Litván ezred egy százada. Később megérkeztek a Kekszholmi ezred és a gárdaezred századai páncélgépkocsi kíséretében. A képviselőket felszólították, hogy hagyják el a helyiséget. Avkszentyev gyorsan összegyüjtötte a frakciók képviselőit. A tanácskozáson elhatározták, hogy határozott tiltakozásukat fejezik ki az erőszak ellen. Avkszentyev a tanácskozás

után még eljutott az ülésterembe,ahol mintegy száz képviselő gyűlt össze. Szótöbbséggel elhatározták, hogy „engednek az erőszaknak" és szétszélednek. A képviselők elhagyták a palotát, melyet azonnal megszálltak a forradalmi osztagok.

A katonák a kadetképviselők letartóztatását követelték, de az igazolványokat ellenőrző parancsnok azt felelte:

— Lefogni azokat, akiket kell, mindig ráérünk.

A petrográdi proletariátus segítségére tengerészkülönítmények siettek.

Az előző napon, október 24-én este, Kronstadtban rendkívüli ülést tartott a szovjet végrehajtó bizottsága. A forradalmi katonai bizottság küldötteinek helyzetjelentése alapján elhatározták, hogy a Balti hajóhad matrózaiból azonnal összevont csapatot küldenek Petrográdra. Egész sor intézkedést foganatosítottak, melyek biztosították a szovjetek teljes uralmát Kronstadtban. Egy órakor éjjel a szovjetplénum jóváhagyta a végrehajtó bizottság javaslatát. Október 25-én kora reggel óriási népgyűlést tartottak a Horgony-téren. A sokezer emberből álló tömeg fölött zászlók lengtek a következő feliratokkal:„Éljen a szovjethatalom!" „Le az ideiglenes kormánnyal!" A kronstadti matrózok lelkes beszédekben kijelentették, hogy készek harcolni a burzsoázia hatalmának megdöntéséért.

Reggel nyolc órára befejeződött hét osztag behajózása. Elől haladt Petrográd felé az „Amur" aknaromboló, rajta a forradalmi parancsnokság. A matrózok 7. osztaga, amely a többiek mögött haladt, külön hadműveleti feladatot kapott, még pedig a következőt:

Sztrelna és Peterhof helyőrségével együttműködve, azonnal szállja meg a Balti vasútvonalat és a Balti pályaudvart, fegyverezze le a hadapródokat és a tengerésztiszti iskolát, vegye fel a kapcsolatot Lugával és Pszkovval és a „Zárja Szvobodi" („Szabadság Hajnala") nevű Kronstadtból küldött cirkáló tizenkéthüvelykes ágyúinak védelme alatt szálljon partra Oránienbaumban.

Két órakor a kronstadti hajók és matrózcsapatok megjelentek a Néva torkolatánál. A csapatok összetétele a következő volt: a gépésziskola, az aknász kiképző-osztag, a mótor-gépész-iskola,a kronstadti tartalék tengerészlegénység fele, a „Szláva", a„Narodovoljec", az „Ázsia", a „Pulkovo" és az „Okeán" hadihajók és a „Prjamiszláv" nevű aknarakó legénysége. Ezenkívül a csapatokhoz tartozott még a kronstadti hajóépítő műhelyek munkásainak egy része.

A működő Balti hajóhadból öt hadihajó érkezett, élükön az „Oleg" nevű cirkálóval.

A „Zárja Szvobodi" nevű páncélos a tervnek megfelelően, útban Petrográd felé, megállt Ligovonál. A matrózok 7. osztaga a tizenkéthüvelykes ágyúk fedezete alatt kiszállt Szpaszatyelnája állomáson és lefegyverezte az oranienbaumi és a peterhofi hadapródokat. Október 25-én este nyolc órára a matrózok Petrográdra érkeztek és megszállták az egész Balti vasútvonalat.

A Petrográdra vasúton megérkezett helsingforsi csapat 1500 matrózból állt; köztük a partvédő aknász-század, a Helsingforsnál állomásozó

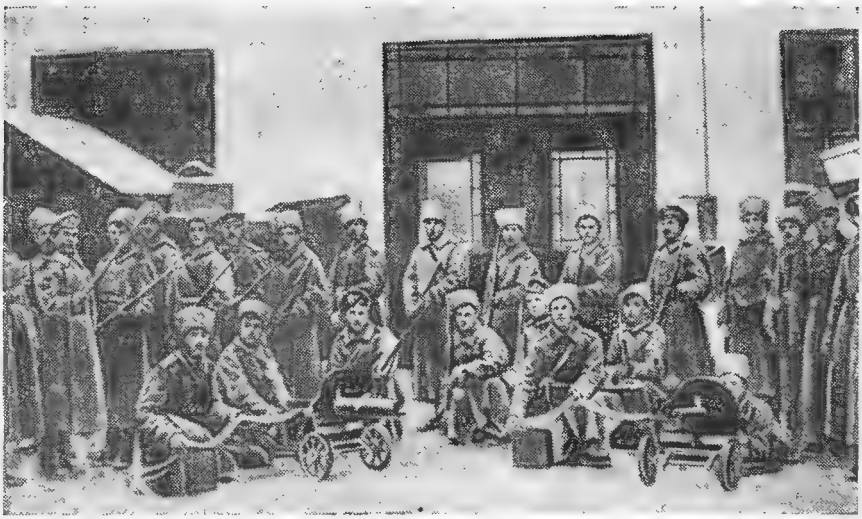

A forradalmi katonai bizottság csapatai őrzik a telefonközpontot.

hadihajók matrózai, a sveaborgi hajóhad legénységének egy része és a helsingforsi kórház legénysége.

A petrográdi matrózok megszállták a hadi kikötőt, a rádióállomást és a tengernagyi hivatal új épületét, ahol letartóztatták a magasrangú vezérkari tiszteket.

A Téli palotában, Kerenszkij távozása után, Konoválov elnöklete alatt tovább folyt a minisztertanács. Elhatározták, hogy a Téli palotában maradnak és védekezni fognak, amíg a frontról meg nem érkeznek a csapatok. Ilyen szellemben fogalmaztak meg egy felhívást az országhoz. Kimondották annak szükségességét, hogy Polkovnyikovot eltávolítsák állásából.

A főhadiszállási megbízott, Sztankévics, felhívta Duchonyint; Duchonyin biztosította Sztankévicset, hogy a frontról már elindultak a csapatok és rövid időn belül kezdenek megérkezni Petrográdra.

„— Tényleg nem érkeztek volna meg? — kérdezte Duchonyin. — Nekem azt mondták, hogy elébük mentek... Mi van a Konsztantyin-iskolával? A Nyikoláj lovassági iskolával? Valószínüleg akad még több is... Azt gondolom, hogy össze lehet szedni elég erőt, csak helyesen kell megszervezni a dolgot, aztán majd beérkeznek a csapatok is a frontról...

— Azt hiszem — felelte Sztankévics, — az érkező csapatszállítmányok parancsnokainak utasítást kell adni, hogy abban az esetben, ha Petrográdba érkezésük után a kerületi parancsnokságnak nem lesz módjában utasításokat adni, hagyjanak őrséget a pályaudvaron és azonnal vonuljanak a kerületi parancsnokságra és a Téli palotához, még ha ellenállásra találnának is útközben.

Vörösgárdista

N. M. Kocsergin rajza.

— Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy az érkező katonákat két-három állomással Petrográd előtt különösen megbízható emberek várják... Ezenkívül kértem az Északi front parancsnokságát, hogy a csapatszállítmányokkal együtt küldje a hadseregbizottságok vagy a frontbizottság képviselőit is" —fejezte be a beszélgetést Duchonyin.

A kormány ülésére meghívták Bagratunyi tábornokot, a kerületi parancsnokság vezérkari főnökét. Bagratunyi közölte, hogy kevés a katonaság a kormány védelmére. Csak azokra az erőkre lehet számítani, amelyek a Téli palotában vannak összpontosítva. A minisztertanács elhatározta, hogy külön megbízottat nevez ki az ideiglenes kormány védelmére. Nyikityin mensevik Palcsinszkijt ajánlotta erre a megbizatásra, de a többség, közte az eszer és mensevik miniszterek, Kiskin kadetot választotta, aki 1917 őszén a kadetok moszkvai kongresszusán megigérte, hogy „merészséget önt" a kormányba.

„Úgy látszik—így magyarázta a dolgot Nyikityin —azért nevezték ki őt,mert neki, mint kadetnak, erkölcsi szempontból könnyebb volt a felelősséget vállalnia olyan parancsokért, amelyek vérbefullasztanák a felkelést, mint a szocialista miniszterekének".

Ebben a tényben mégegyszer megmutatkozott a kispolgár aljas lelkülete. Az eszer és mensevik miniszterek véres leszámolásra készültek a munkásosztállyal és megbízhatóbb kézbe adták a vezetést. Ha a munkásokkal nem sikerülne elbánni, mindig moshatják majd a kezüket és a kadetokra háríthatják a felelősséget.

Kiskin helyetteseiül P. Palcsinszkijt és P. Rutenberget nevezték ki. Az újdonsült katonai diktátor Palcsinszkijjel és a kerületi parancsnokság vezérkari főnökével együtt azonnal nekiült, hogy kidolgozza a védelmi intézkedéseket. Kiskin elmozdította Polkovnyikovot és maga igyekezett megszervezni a Téli palota védelmét, amíg a frontról megérkeznek a csapatok, de még a palota tervrajza sem volt kéznél. A tisztek és hadapródok harci kedve egyre csökkent. Palcsinszkij feljegyzéseiben megállapította, hogy „a tisztek fejvesztettek és csüggedtek voltak, a hadapródok se nagyon lelkesedtek."

Hogy a hadapródokba lelket öntsenek, elhatározták, hogy kitörést szerveznek. Sztankévics magához vette a műszaki hadapródiskolának egy századát és elindult a Mária-palota visszafoglalására. De a Mária-palotánál páncélgépkocsik álltak és Sztankévics jobbnak látta, hogy a morszkaja-uccai telefonközpont megszabadításával foglalkozzék. A hadapródok két félszázadra oszlottak és váratlanul akartak

Vörösgárdista

N. M. Kocsergin rajza.

a telefonközpont őrségén rajtaütni. „Ha a legények látják, hogy nem tréfálnak velük, azonnal olcsóbban fogják adni" — mondotta Sztankévics, miközben az egyik félszázadot elküldte, hogy megkerülje a központot, a másikkal pedig maga egyenesen a központnak indult.

De amikor a „legények" meglátták a hadapródokat, elkiáltották magukat: „Fegyverbe!" A támadókat géppuskatűzzel fogadták. Az egész félszázad egy szempillantás alatt szétszaladt. A lövöldözés nemsokára megszűnt. A telefonközpont kapuin át kitódultak a telefonkezelőnők. Közölték a hadapródokkal, hogy a telefonközpont tele van katonákkal, akik ellenőrzik a telefonbeszélgetéseket.

A hadapródok meg akarták ismételni a támadást, de ekkor hozzájuk lépett a francia követség titkára és figyelmeztette őket, hogy hátulról veszély fenyeget: a vörösgárdisták géppuskákkal állást foglaltak a Gorohovája-uccán és a Mojkán. A hadapród-félszázad parancsnoka arra kérte a titkárt, hogy ugyanezt közölje a másik félszázaddal és a Téli palotával.

Sztankévics félszázadával együtt visszasietett a Téli palotába. A másik félszázadot a Nyevszkin a vörösgárdisták körülfogták és lefegyverezték.

A kirohanás nem sikerült. Ez volt az ideiglenes kormány csapatainak egyetlen kísérlete arra, hogy áttérjenek aktív hadműveletekre. E balsiker után a kormány bezárkózott a palotába és áttért a védelemre. Várták az erősítéseket a frontról.

Október 25-én 2 óra után Nyikityin belügyminiszter a Téli palotából telefonált a városi dumába. A telefonkezelőnők, kihasználva a forradalmi katonai bizottság ellenőrzőinek tapasztalatlanságát, titokban kapcsolták a Téli palotát. Nyikityin figyelmeztette a városi dumát arra, hogy a telefonközpontot megszállták és kérte, hogy a központba küldjék el a városi duma képviselőit. Segítséget követelt és mindenekelőtt élelmiszert.

A városi dumában 3 órakor megkezdődött a „közrendi bizottság" második ülése. Az első ülés október 25-én reggel folyt le. Ezen az ülésen elhatározták, hogy az összes kerületekben helyi „közrendi bizottságokat" szerveznek, élükön a kerületi dumák elnökeivel. Aztán felmerült a házbizottságok szervezésének kérdése, állítólag a lakosság életének és vagyonának védelmére.

A „közrendi bizottság" második ülésén azt határozták, hogy háztulajdonosokból, tisztviselőkből és hivatalnokokból úgynevezett polgárőrséget szerveznek. A burzsoá gárda kiegészítő osztagát szándékozták megszervezni. Az őrség parancsnokául J. P. Mazurenko hadnagyot nevezték ki, ugyanazt, aki 1917 júliusában az ideiglenes kormány büntető osztagait vezette.

Az ülésen Schreider polgármester közölte, hogy Nyikityin belügyminiszter segítségért fordult hozzá. A „közrendi bizottság" azonnal élelmiszereket küldött tehergépkocsival, de a forradalmi őrjáratok ezt feltartóztatták. A telefonközponthoz a városi intézőség két tagját, A. D. Korotnyev kadetot és Zachárov eszert, küldték. A városi duma megbízottainak gépkocsijai 3 órakor kimentek a Morszkája-uccába, de a gépkocsivezetők féltek a lö-

völdözéstől és határozottan megtagadták, hogy a küldötteket átvigyék a telefonközponthoz. Gyalog kellett menniök. A telefonközpontban a „közrendi bizottság" küldöttei igyekeztek a bizottság nevében megnyugtatni az alkalmazottakat és köszönetüket fejezték ki nekik nehéz és önfeláldozó munkájukért.

A „közrendi bizottság" tagjainak beavatkozását a forradalmi katonai bizottság képviselője szakította félbe. Felszólította a küldöttséget, hogy hagyja el a központot. A küldöttek, elmormogván azt, hogy törvényellenesnek tekintik a forradalmi katonai bizottság viselkedését és csak az erőszaknak engednek, távoztak.

A dumával való tárgyalások után Nyikityin miniszter telefonösszeköttetésbe lépett Moszkvával és felhívta Rudnyev polgármestert. Rudnyev közölte, hogy Moszkvában megkezdődött a felkelés, de a városi duma határozottan tiltakozik az ellen, hogy a bolsevikok megragadják a hatalmat.

Nyikityin kijelentette Rudnyevnek, hogy az ideiglenes kormány védekezésre határozta el magát, amíg a csapatok meg nem érkeznek a frontról. Rudnyevet felszólította, hogy szoros kapcsolatot tartson fenn a Téli palotával és rendszeresen számoljon be a moszkvai helyzetről. Nyikityin hozzáfűzte, hogy a kormány felhatalmazza Rudnyevet, hogy a katonai hatóságokkal egyenlő jogon forduljon az ország összes kormányhatóságaihoz.

A Szmolniban, a proletárforradalom főhadiszállásán, megfeszített munka folyt. A harc minden egyes résztvevője önfeláldozóan teljesítette kötelességét. A győzelembe vetett hit megingathatatlan volt. Egymásután érkeztek a vörösgárdista osztagok. A folyosókon nagy robajjal vonszolták a géppuskákat. A szobákat izgatott munkás- és katonatömegek töltötték meg. A forradalmi katonai bizottság ajtóinál különösen nagy volt a mozgás. Utasításokért jöttek, szüntelenül rohantak megbízások teljesítésére. A vörösgárdisták őrizte utolsó szobában dolgozott a forradalmi katonai bizottság. Jelentéseket vett át. Rendelkezéseket bocsátott ki. Az egész országban mindenüvé, továbbították a felhívást:

> „Petrográdon a hatalom a munkás- és katonaküldöttek szovjetje forradalmi katonai bizottságának kezében van. Az egy szívvel-lélekkel felkelt katonák és munkások minden vérontás nélkül győztek. Kerenszkij kormánya megdőlt.
>
> A bizottság felhívást intéz a fronthoz és a hátországhoz, hogy ne hagyják magukat provokálni és támogassák a petrográdi szovjetet és az új forradalmi hatalmat, mely azonnal igazságos békét ajánl fel, átadja a földet a parasztoknak, összehívja az alkotmányozó nemzetgyűlést. A hatalom az országban mindenütt átmegy a munkás-, katona-és parasztküldöttek kezébe".

Repültek a frontra a táviratok, amelyek felhívták a katonaságot: akadályozzák meg, hogy megbízhatatlan csapatokat küldjenek Petrográdra; a tiszteket, akik nyíltan és egyenesen nem csatlakoznak a forradalomhoz, azonnal tartóztassák le mint ellenségeket.

A bolsevik párt Központi Bizottságának tagjai a forradalmi katonai bizottság szobájában tartózkodtak. Lenin és Sztálin a legélénkebben és legdöntőbben vettek részt a forradalmi katonai bizottság munkájának minden részletében. A legfontosabb okmányokat, kezdve az ideiglenes kormány megdöntéséről szóló felhíváson, Lenin írta. Lenin beleegyezésével történtek az egyes kinevezések. Lenin hagyta jóvá a többi vezető legfontosabb intézkedéseit. Egyidejűleg Lenin határozatot készített elő a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetjének rendkívüli ülése számára.

Az ülést október 25-én két óra 35 perckor nyitották meg.

A forradalmi katonai bizottság jelentését a forradalom győzelméről szünni nem akaró örömrivalgás fogadta. Ekkor jelent meg a júliusi napok óta először nyilvánosan a győzelem szervezője és lelke — Lenin. A küldöttek felugrottak helyeikről. Viharos éljenzéssel fogadták a forradalom vezérét. És amikor Lenin kapott szót, hogy jelentést tegyen, a küldöttek újra felemelkedtek helyeikről és újra lelkesen üdvözölték Lenint. Visszhangzott a terem a „hurrá" kiáltásoktól. A terembe fegyvercsörtetve vörösgárdisták léptek be, puskaporszagot és a harc izgalmát hozták magukkal. Iljicset üdvözölve, saját győzelmüket, a forradalom győzelmét ünnepelték.

A küldöttek, — akiket a vezérükkel való találkozás öröme felhevített — csak lassan csillapodtak le. Lenin megkezdte beszédét — az első beszédet a világon először győzelemre jutott proletárforradalomról.

„Elvtársak! A munkás- és parasztforradalom, amelynek szükségességét a bolsevikok mindig hangoztatták, végbement.

Mi a jelentősége ennek a munkás- és parasztforradalomnak? Ennek a forradalmi átalakulásnak jelentősége mindenekelőtt az, hogy szovjetkormányunk lesz, saját hatalmi szervünk, a burzsoázia legcsekélyebb részvétele nélkül. Maguk az elnyomott tömegek teremtik meg a hatalmat. Gyökerében szétrombolják a régi államgépezetet és szovjetszervezetek formájában új kormánygépezetet létesítenek.

Új szakasz kezdődik most Oroszország történetében és ennek a harmadik orosz forradalomnak végső eredményében el kell vezetnie a szocializmus győzelméhez"[6].

A proletariátus nagy vezére így jellemezte e történelmi győzelem jelentőségét. A vezér beszéde az egész októberi forradalom akcióprogrammja lett.

A gyűlés elhatározta, hogy Lenin beszéde után nem nyit vitát. A petrográdi szovjet elfogadta a Lenin által megfogalmazott következő határozatot:

„A munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje üdvözli a petrográdi proletariátus és a helyőrség győzelmes forradalmát. A szovjet különösen kiemeli azt az összetartást, szervezettséget, fegyelmezettséget, azt a teljes egyöntetűséget, amelyet ebben a különösképpen vértelen és rendkívül sikeres felkelésben a tömegek tanusítottak.

A szovjet kifejezi törhetetlen meggyőződését, hogy a munkás-és parasztkormány, melyet a forradalom mint szovjetkormányt fog megalakítani és amely biztosítani fogja a városi proletariátus számára a szegényparasztság egész tömegének támogatását, hogy ez a kormány kemény léptekkel fog haladni a szocializmus felé, amely az egyetlen eszköz arra, hogy megmentsük az országot a háború hallatlan nyomorától és borzalmaitól...

A szovjet meg van győződve arról, hogy a nyugateurópai országok proletariátusa segíteni fog nekünk abban, hogy a szocializmus ügyét teljes és tartós győzelemre vigyük"[7].

6

A TÉLI PALOTA OSTROMA

A Téli palota körül mind szűkebbre és szűkebbre szorult a zárógyűrű. Október 25-én délután öt órára a Vörös Gárda osztagai harcolva eljutottak közvetlenül a palotáig.

A Téli palota a Néva partján emelkedik. Óriási kétemeletes épület, majdnem 200 méter hosszú, 160 méter széles és 22 méter magas. Körülbelül kilenc hektárnyi területet foglal el a mellette lévő Ermitage-zsal és annak színházával együtt. A palota előtt széles tér van. A teret különböző oldalakról a vezérkar és a tengerészeti főparancsnokság óriási épületei szegélyezik. Az épületek és a palota között az üres tér közepén áll a Sándor-emlékoszlop.

A forradalmi katonai bizottság csapatai megszállták a Palota-térre vezető összes utakat. Jobbról a gárda-parancsnokság és a Pevcseszkij-híd mellett gyűltek össze a Vörös Gárda és az Izmajlovszkij-ezred különítményei. A Pavlovszkij-ezred és a Preobrazsenszkij-ezred katonáinak kisebb csoportjai a gárda-parancsnokság épületéhez vezető Millionnája uccán a keskeny Téli csatornáig nyomultak, amely a Téli palota és az Ermitage között torkol a Névába. A Néva mentén, a Nagy Péter-parton és a Trojickij-híd körletében a Revali matróz-rohamzászlóalj helyezkedett el.

A Téli palotával szemben, a vezérkar épülete mögött, a Morszkája-uccán és a környező uccákon, a Policejszkij híd mellett Vörös Gárda különítmények erős csoportját vonták össze a Viborgi és a Petrográdi kerületből. Ugyanitt voltak a páncélgépkocsi-osztály páncélautói, a légelhárító ágyúk és egy fél tábori ágyús üteg. Messzebb, a Nyevszkin, a Kazáni székesegyház mellett, teljes harci készült égben álltak a vontatókra kapcsolt ágyúk. Ezeket az ideiglenes kormány rendelte vissza a frontról, de kiszolgáló legénységük a fővárosba való megérkezés után átpártolt a petrográdi szovjethez.

A forradalmi katonai bizottság ultimátumát átnyujtják az ideiglenes kormánynak
D. Smarinov rajza.

A főhadiszállás mellett lévő Sándor-kert felől a palotát a Vörös Gárda különítmények, a Kronstadtból érkezett aknásziskola matrózai, a 2. balti és a gárdahajó-egységek tartaléklegénysége, a Kekszholmi ezred katonái és a páncélgépkocsi-osztály páncélautói vették körül.

Balfelől, a tengerészeti főparancsnokságnál helyezkedtek el a gépésziskola, az „Okeán" nevű iskolahajó és más Kronstadtból érkezett egységek matrózai. Ezenkívül a balszárny és a központ a Vadászezred s a Volhíniai ezred katonáiból álló tartalékokra támaszkodott.

A Néva túloldalán a Vasziljevszkij-sziget kerületének gyári munkáskülönítményeit vonták össze. A Vasziljevszkij- szigetet a központtal a Palotahíd köti össze. A hídhoz vezető" utak a vörösgárdisták kezében voltak.

A folyón túl, a Téli palotával szemben az esti égboltozatra vetette magasra árnyékát a Péter-Pál- erőd hegyes tornya. Az erőd szintén készült arra, hogy tevékeny részt vegyen a harcban.

A vörösgárdisták és matrózok áttörése a Palota-térre. *I. M. Jermolajev rajza.*

A Péter-Pál- erőd Petrográd legelső, legrégibb építménye I. Péter építtette és 1703-ban fejezték be az építést a kis Jenisaari-szigeten (Nyulak-szigete), a Néván. Az önkényuralom ezen első névaparti erődítményének építésénél több mint 60 ezer jobbágy és katona pusztult el. Később a Péter-Pál-erődből állami börtön lett. A Péter-Pál-székesegyházban volt az orosz cárok sírboltja. A zsarnokok pompás síremlékei mellett pedig a középkori sáncok dohos kőpincéiben élve temették el a nép legjobb fiait — a forradalmárokat. Most a Péter-Pál-erőd a Téli palotára, a régi hatalom utolsó támaszára szegezte ágyúi csövét.

A forradalmi katonai bizottság kidolgozta a hadműveletek végleges tervét. Elhatározták, hogy ultimátumot küldenek az ideiglenes kormánynak, felszólítják, hogy pontosan megszabott határidőn belül, 6 óra 20 percig adja meg magát. Elutasítás esetén a Péter- Pál-erőd jelző lövést ad le. Az „Auróra" cirkáló hathüvelykes ágyúiból ad le két vak lövést. Ezeknek a lövéseknek kellett jelül szolgálniok a Téli palota elleni roham megkezdésére.

Önkéntes jelentkezőket hívtak fel az ultimátum átadására. V. Frolov, az I. kerékpár-zászlóalj kerékpárosa vállalta a megbizatást.

Sietve másolták le írógépen az ultimátumot. A forradalmi katonai bizottság ágyúzással fenyegetve azt követelte az ideiglenes kormánytól, hogy adja át a Téli palotát és a hadkerületi parancsnokságot; a Péter-Pál-erőd és az „Auróra" cirkáló készen álltak, hogy megnyissák a tüzet.

A parlamenter Galanyin kerékpáros kíséretében elindult a kerületi parancsnokságra. Az Ermitage közelében megállította őket a vörösgárdista rajvonal. A követek megmagyarázták útjuk célját és fehér zászlóval az ellenfél táborába indultak. Három szuronyos hadapród jött elébük. A követek azt követelték, hogy az ultimátum átadása végett vezessék őket a parancsnokságra.

A hadapródok útközben fenyegetőztek, hogy „majd megmutatják nekik, mi az az ultimátum". . . de mégis elvezették Frolovot a kerületi parancsnokságra, ahol éppen jelen volt az ideiglenes kormány tagja, N.N. Kiskin, aki azzal volt megbízva, hogy helyreállítsa a rendet Petrográdon, és két helyettese: P. Palcsinszkij és P. Rutenberg, valamint Bagratunyi tábornok és N.N. Poragyélov alezredes. „Húsz perc a gondolkodási idő" — jelentette ki Frolov, átadva az ultimátumot. Kiskin, helyettesével és Bagratunyi tábornokkal együtt, elindult a Téli palotába és megigérte a kerékpárosoknak hogy telefonon ad majd feleletet.

Az ultimátumot a kormány tagjai elé terjesztették.

Az ideiglenes kormány a Malachit-teremben helyezkedett el, melynek óriási ablakai a Névára nyíltak. A miniszterek elolvasták a kurta, rideg sorokat és aztán tekintetük a folyóra tévedt. A sarokterem ablakaiból láthatók voltak a hídnál álló „Auróra" cirkáló fenyegető körvonalai. A Néva másik oldalán titokzatosan világítottak a Péter-Pál-erőd tüzei. Megadják magukat vagy segítségre várjanak? A kormány elhatározta, hogy mielőtt választ adna az ultimátumra, tanácskozik a főhadiszállással.

A felkelők már régen megszállva tartották a központi távíró épületét. Úgy látszott, mintha a Téli palota el lett volna vágva az egész világtól. De nem így volt. Az egyik vezeték felfedezetlen maradt, valószínűleg a közlekedésügyi vagy a hadügyminisztérium vonala. E vezetéken az ideiglenes kormánynak az utolsó percig közvetlen kapcsolata volt a főhadiszállással. Nyikityin mensevik beszélt a főhadiszállással. Onnan pontosan közölték vele, hogy milyen ezredeket küldtek a Téli palota felszabadítására.

Az ideiglenes kormány elhatározta, hogy nem lép tárgyalásba a forradalmi katonai bizottsággal.

Elmúlt húsz perc. A követek követelték az ígért választ. Poragyélov megkérte a kerékpárosokat, hogy várjanak még tíz percig és megígérte, hogy azalatt választ kap a Téli palotából. Felhívta telefonon a Téli palotát, de feleletet nem kapott. Amíg Poragyélov felhívta a minisztereket, a követek kimentek az uccára és beszólították a Pavlovszkij ezred őrségét és a Vörös Gárda osztagát. Az összevont osztag bement a kerületi parancsnokságra, lefegyverezte a hadapródokat, letartóztatta Poragyélovot, a vezérkari tisztek csoportját, és valamennyiüket elvitték a Péter-Pál-erődbe.

A kerületi parancsnokság elfoglalása után a Téli palota körül teljes lett a zárógyűrű. A forradalmi katoni bizottság csapatai a Téli palota közvetlen megrohamozására foglaltak állásokat.

Miközben a követek visszatérésére vártak, a Péter-Pál-erődben megtették az előkészületeket a Téli palota ágyúzására. Kiderült, hogy az erőd tüzérsége vonakodott lőni. A lövedékek nem megfelelők, nincs olaj, az ágyúk csak üdvlövésekre alkalmasak — ilyen kifogásokkal igyekeztek kivonni magukat.

Miután a forradalmi katonai bizottság képviselői meggyőződtek arról, hogy az erőd tüzérsége megbízhatatlan, telefonon értesítették erről Szverdlovot, aki azonnal utasítást adott, hogy az erődbe rendeljék ki a tengerészeti tüzérségi gyakorlótér tengerésztüzéreit.

Sötétedett. Amíg az ágyúkkal bajlódtak, az erődben elterjedt a hír, hogy az ideiglenes kormány elfogadta a megadást követelő ultimátumot. A Péter-Pál-erődben kezdtek készülni a letartóztatottak befogadására.

A lövöldözés azonban nem szünt meg. A Téli palota felől géppuska kattogása hallatszott. A forradalmi katonai bizottság tagjai, Podvojszkij és Jeremájev elvtársak gépkocsin robogtak a Téli palotához. A Téli palota csatornájánál megállították őket. Megmondották, hogy kik és mi járatban vannak, közölték a hírt, hogy a Téli palota megadta magát. A rajvonalban fekvő vörösgárdisták határozottan kijelentették:

„Dehogy is adta meg magát! Nemrég még erősen tüzeltek ránk onnan. Veszedelmes odamenni."

Kiderült, hogy csak a kerületi parancsnokságot szállták meg. A Téli Palota folytatta az ellenállást.

I. I. Podvojszkij

Nyikityin miniszter telefonon felhívta Hizsnyakov államtitkárt és tájékoztatta az ultimátumról. Kérte Hizsnyakovot, közölje az összes társadalmi szervezetekkel, hogy a kormány teljes támogatást követel tőlük, és biztosította Hizsnyakovot, hogy ha a Téli palotát körülzáró katonaság hátába kisebb erőket küldenek, akkor az ostromlók szétszaladnak. Hizsnyakov elment a városi dumába és bejárta az összes frakciókat. A kadetok, eszerek és mensevikek támogatást ígértek.

Nyikityin újra felhívta telefonon Rudnyev moszkvai polgármestert és közölte vele a kormány határozatát, hogy védekezni fog.

— Helyes — felelte Rudnyev és hozzátette, hogy Moszkvában épúgy, mint Petrográdon, elhatározták, hogy „közrendi bizottságot" alakítanak.

— Ez nem elég, feltétlenül a legélesebben fel kell vetni a hatalom kérdését—vágott közbe Nyikityin.—Ha önök az ideiglenes kormány álláspontján állnak, akkor egész Oroszországhoz kell fordulniok.

Rudnyev megígérte, hogy azonnal teljesíti a kormány megbízását.

A főhadiszálláson lázasan szedték össze az erőket. A hadsereg előtt titokban tartották a forradalmi katonai bizottság sürgönyét, melyben értesíti a hadsereget a felkelésről. Csak a frontparancsnokokkal közölték az értesítést. Azok a frontbizottságokat tájékoztatták. Október 25-én este hat óráig a hadseregbizottságok sürgönyileg jelentették a főhadiszállásnak, hogyan fogadják a csapatok a petrográdi események hírét.

A Román front, a Feketetengeri hajóhad és az Odesszai hadkerület végrehajtó bizottsága kijelentették, hogy elég erejük van ahhoz, hogy leverjék a felkelést.

A Délnyugati front végrehajtó bizottságának elnöke kijelentette, hogy a hatalom fegyveres megragadását megengedhetetlennek tartja és megígérte, hogy az egész bizottság nevében ugyanilyen szellemű határozatot küld.

A Nyugati front végrehajtó bizottságának tagjai ama meggyőződésüknek adtak kifejezést, hogy a bizottság támogatni fogja a főhadiszállást. E mellett rámutattak arra, hogy a II. hadseregben nem alakult még ki határozott hangulat.

Az Északi front végrehajtó bizottsága azt jelentette, hogy a XII. hadsereg — nyilván — el fogja ítélni a bolsevikokat. Ehhez hozzáfűzték: lehetséges,

hogy az V. hadseregben a bolsevikok támogatásra fognak találni. Ugyanilyen jelentés érkezett az Északi front mögöttes területen lévő csapatairól is.

Minél közelebb estek a bizottságok a forradalmi fővároshoz, annál bizonytalanabbul léptek fel. A Román front minden fenntartás nélkül kijelentette, hogy kész a felkelést leverni. Az Északi front csak egyik hadseregébe helyezte reményét. És nem minden ok nélkül. Mialatt a frontbizottság a főhadiszállással folytatott tárgyalásokat, az V. hadsereg a petrográdi forradalmi katonai bizottsággal lépett táviratì érintkezésbe. „Van-e szükség fegyveres segítségre és élelmiszerre?" — kérdezték a hadseregből. Petrográd azt válaszolta, hogy a jelen pillanatban nincs szüksége segítségre. Kérte az V. hadsereget, hogy álljon készenlétben.

Este 7 óra körül, közvetlenül azután, hogy a felkelők elfoglalták a kerületi parancsnokságot, a főhadiszállás távirón felhívta a Téli palotát. Danyilévics hadnagy, Kerenszkij szolgálattévő tisztje, közölte a főhadiszállással Konoválovnak, Kerenszkij helyettesének sürgönyét:

„A munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje megdöntöttnek nyilvánította a kormányt és a Péter-Pál-erőd és az «Auróra» cirkáló ágyúival fenyegetve a Téli palotát, követeli a hatalom átadását. A kormány csak az alkotmányozó nemzetgyűlésnek adhatja át hatalmát és elhatározta, hogy nem adja meg magát, hanem a hadsereg és a nép védelme alá helyezkedik. Sietessék katonaság küldését".

A főhadiszállásról azt felelték, hogy a kerékpáros zászlóaljaknak még aznap, október 25-én Petrográdra kell érkezniök; a 9. és 10. doni ezred tüzérséggel és az 5. kaukázusi hadosztály két ezrede 26-án reggel érkeznek. A 23. doni ezred 26-án este, a kaukázusi hadosztály többi ezrede pedig 28-án reggel jön. A 44. hadosztály dandárját két üteggel együtt 30-án nappalra várják.

A főhadiszállás ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy a Téli palotának sikerül megszerveznie a védelmet és tartani tudja magát egészen addig, amíg a frontról a csapatok megérkeznek.

A kormány elhatározta, hogy folytatja az ellenállást. A Fehér-teremben összegyüjtötték az oranienbaumi és a péterhofi hadapródokat. Palcsinszkij beszédet mondott. A hadapródok hallgattak. Palcsinszkij emelt hangon felhívta őket, hogy teljesítsék kötelességüket. Azt felelték neki: „Teljesítjük!" De a válasz minden különösebb lelkesedés nélkül hangzott és távolról sem volt egyhangú.

Idézzük a Petrográdi műszaki hadapródiskola egyik növendékének elbeszélését. Az iskolát október 25-én nappal rendelték a Téli palotába.

„Nem volt világos előttünk — beszéli a hadapród — hogy miért kell a Téli palotában tartózkodnunk. Nyugtalanok voltunk, szerettünk volna a többi hadapródda beszélni (a Mihály-iskolásokkal, az Északi front iskolájával stb.), de nem engedték meg. Végül egy-két óra mulva megigérték, hogy mindent meg fognak magyarázni, és megparancsolták, hogy az udvaron sorakozzunk. Már egészen sötét volt. Felsorakoztunk. Odajött valaki. Palcsinszkij főkormányzónak nevezte magát és nagyon hosszú beszédbe kezdett. Összefüggéstele-

nül beszélt arról, hogy védenünk kell az ideiglenes kormányt, hogy teljesítenünk kell kötelességünket stb".

Palcsinszkij, hogy emelje a hadapródiskolások hangulatát, nyilvánvaló hazugságra szánta rá magát. Kijelentette:

— Kerenszkij már Lugában van a csapatokkal, mindössze 40 versztnyire Petrográdtól.

A hadapródok elcsendesedtek. A csendet hirtelen félbeszakította egy mogorva, irónikus hang:

— Nézze meg a vasúti menetrendben, hogy Luga hány kilométernyire fekszik Petrográdtól, mielőtt beszélne.

Valójában Luga 140 kilométernyire fekszik Petrográdtól.

Mindenfelől elégedetlen felkiáltások, kérdések hangzottak. Nagy zűrzavar támadt. Palcsinszkij alig tudott szabadulni.

A Téli palota helyőrségében ingadozás kezdődött.

„Jelentették nekünk, hogy a hadapródok látni akarják az ideiglenes kormány tagjait — beszéli Maljantovics volt igazságügyminiszter, aki az ideiglenes kormány többi tagjaival együtt a Téli palotában rekedt. — A kívánságot nagyon makacsul hangoztatták... Maga az a tény, hogy hozzánk fordultak, arra mutatott, hogy a hadapródok soraiban ingadozás támadt. Kimentünk hozzájuk. A hadapródok, körülbelül százan vagy talán többen is, összegyűltek az előcsarnokban.

Milyen katonai parancsot adhattunk volna mi? Semilyent!" — jegyzi meg búsan Maljantovics.

Az egészből szánalmas rábeszélés lett, amit aztán a hadapródok gyűlésükön megtárgyaltak. A minisztereket kellemetlen helyzetükből az mentette ki, hogy megérkezett Kiskin „diktátor" és közölte, hogy a forradalmi katonai bizottság ultimátumot küldött és azt követeli, hogy húsz percen belül adják meg magukat.

„Belépett Palcsinszkij, — beszéli tovább Maljantovics — és jelentette, hogy a kozákok beszélni akarnak az ideiglenes kormánnyal. Két tiszt van itt, az egyik közülük parancsnok.

Behívták őket.

Úgy emlékszem, egy kozák ezredes lépett be. Vele együtt még egy tiszt.

Kérdik, mit kíván az ideiglenes kormány.

Kiskin és Konoválov beszéltek. Mi körülöttük álltunk. Néha-néha hol egyikünk, hol másikunk egy-egy szót ejtett el.

Ugyanazt mondtuk nekik, amit a hadapródoknak.

Az ezredes hallgatott, hol felemelte, hol lehajtotta a fejét. Néhány kérdést tett fel. A végén felemelte a fejét. Udvariasságból végighallgatott bennünket. Semmit sem mondott. Felsóhajtott és mind a ketten távoztak. De távozásukban lerítt az arcukról, hogy nem értik a dolgot vagy... hogy már döntöttek is.

Kis idő mulva Palcsinszkij újra bejött és közölte: a kozákok elhagyták a palotát, elmentek, azt mondják, nem tudják, mit csináljanak itt".

Az ideiglenes kormány csüggedtsége átragadt védelmezőire is. A három kozákszázad után, melyek minden rábeszélés ellenére elhagyták a palotát, megkezdődött a többi csapattest távozása. Este hat órakor a Mihály-tüzériskola növendékeinek többsége lépett meg és a Téli palotában levő hat ágyúból négyet magával vitt. A Nyevszki proszpekten a forradalmi csapatok feltartóztatták őket. Este nyolc órakor az Oranienbaumi iskola küldötte meghívta a forradalmi katonai bizottság tagját, Csudnovszkij elvtársat, hogy tárgyaljanak azoknak a hadapródoknak megadásáról, akik nem hajlandók többé az ideiglenes kormány oldalán harcolni. A hadapródok biztosították Csudnovszkij sértetlenségét és ezt az igéretüket be is váltották. Mindennek ellenére Palcsinszkij parancsára Csudnovszkijt letartóztatták, de a hadapródok követelésére kénytelenek voltak azonnal szabadon bocsátani. Csudnovszkijjal együtt az Oranienbaumi tisztiiskola és még néhány más iskola növendékeinek nagyobbrésze elhagyta a palotát.

A palotában maradtak: a 2. peterhofi tartalékos tisztiiskolából 310-en, a 2. oranienbaumi tisztiiskolából 352-en kilenc géppuskával; az 1. petrográdi női zászlóalj egyik századából 130-an, a műszaki iskola növendékeinek egy százada, az Északi front tisztiiskolájának növendékei, az „Achtyrec" nevű páncélgépkocsi két géppuskával és két ágyú. Ezenkívül még 50-60 véletlenül odavetődött katona volt a palotában. Ez a jól felfegyverzett csapat körülbelül 850 emberből állott. A páncélgépkocsi a főkapunál volt. Hogy megnehezítsék a palotába való behatolást, tűzifából emeltek barrikádokat. A barrikádok mögül géppuskák és ágyúk látszottak, melyek tűz alatt tartották a teret és a térre nyíló uccákat.

A Téli palota segítségére, nyilván Pavlovszkból, tüzérség vonult. A tüzérek biztosítás nélkül meneteltek, nem gondolták, hogy a városban támadás érheti őket. A vörösgárdisták a Morszkája-uccán, amelyen a tüzérek felvonultak, a házak kapui alatt lesben álltak. Mikor a tüzérek velük egyvonalba értek, hirtelen támadással lefegyverezték őket. A támadás olyan meglepetésszerű volt, hogy a tüzérek semmi ellenállást sem fejtettek ki. Ágyúikat elvették és azonnal a Téli palota ellen irányították.

A vörösgárdisták mind bátrabban közeledtek a Téli palotához. Mintegy ötvenen, a tengerészekkel együtt, az Ermitage bejáratánál behatoltak az épületbe. A szokatlan kép, a bársony és az arany zavarba ejtette a vörösgárdistákat. Egy pillanatra meghökkentek. Óvatosan kezdtek felfelé menni a lépcsőn. Az egyik vörösgárdista kinyitotta valamelyik terem ajtaját. Az óriási tükörben visszaverődött egy falonfüggő kép, amely lovas díszfelvonulást ábrázolt. „Lovasság!" — kiáltotta a vörösgárdista és félreugrott. A hadapródok kihasználták a zavart és lefegyverezték a palotába nyomulók egy részét. A többiek lefelé rohantak. Az udvari cselédség és a földszinten lévő hadikórház katonái segítettek nekik kikerülni a palota labirintusából. Palcsinszkij megemlíti ezt a mozzanatot: „Az összes ajtók nyitva állnak. A cselédség segít nekik. Rabszolgák. Az osztagok szintén azok".

7

A TÉLI PALOTA BEVÉTELE

Minthogy az ideiglenes kormány a forradalmi katonai bizottság ultimátumára nem adta meg magát, a Téli palota ellen meg kellett kezdeni a döntő hadműveleteket. Minden határidő lejárt. A bolsevik párt Központi Bizottsága meghallgatta a jelentést a Téli palotánál folyó harc menetéről. Lenin rövid levelet küldött Podvojszkij és Csudnovszkij elvtársaknak és sürgette a Téli palota bevételét.

A Vörös Gárda kerületi parancsnokságait felszólították, hogy azonnal új csapatokat küldjenek. A gyárakban megadták a vészjelt. A munkásokat felszólították, hogy lépjenek be a Vörös Gárdába. A Viborgi kerület munkásai csapatosan vonultak a „Vulkán" gyár felé. A parttól magas vasráccsal elválasztott óriási gyárudvaron rengeteg, fegyverekkel teli vadonatúj hosszúkás láda volt felhalmozva. Ezeket a ládákat éppen akkor hozták a Szesztrorecki fegyvergyárból.

Az udvar villanylámpák fényében úszott. A ládák körül fejszékkel és feszítővasakkal felfegyverkezett munkások nyüzsögtek. Tehergépkocsik vártak. A magas kapukon át vég nélküli sorokban jöttek a Vörös Gárda osztagai. Parancsok hangzottak, kalapácsütések, ládák recsegése, gépkocsimotorok zúgása. A munka szorgosan, megállás nélkül folyt. És a petrográdi munkásosztagok, egyik a másik után, felfegyverkezve, vidáman, énekelve indultak rohamra a Téli palota ellen.

Minden irányból idejöttek a harcos vörösgárdista csapatok. Jöttek Ochta felől, a Moszkvai kerületből, a Vasziljevszkij-szigetről, a Narva-és a Néva-kerületből. A Putyilov-gyár egyszerre több osztagot küldött. Útközben a putyilov-gyárbeliek csatlakoztak a Siemens-Schuckert és a Szkorohod gyár munkásaihoz és együtt foglaltak állást a Sándor-kert mellett. A Szesztrorecki gyár vörösgárdistái egy másik, 600 főből álló osztagot küldtek. Szélesen kibontott zászlóval, melyre ez a büszke szó volt írva: „Forradalom", kiszálltak Novaja Gyerevnyánál és a palota felé meneteltek.

A petrográdi kerület második nagyszámú osztagot alakított. Ez az osztag a kisebb gyárak — a Duflon, a Langensippen-gyár, a villamosremiz, a repülőgép-gyár, a Scsetyinyin gyár, a rádióállomás stb. vörösgárdistáiból állott. Az osztagot a kerületi szovjet erélyes elnöke, P. A. Szkorohodov alakította. A vörösgárdisták rendelkezésére páncélgépkocsit bocsátottak. A szállítás gyorsítása céljából sok csapatot tehergépkocsikra ültettek, többek között egy ápolónői osztagot is. A petrográdiak a Palota-rakpartra mentek és onnan vettek részt az általános támadásban.

A haditengerészeti kórházban osztagot állítottak össze a lábadozó legénységből. A matrózok elmentek a 2. tengerész-tartalékosztaghoz, puskákat hoztak, felfegyverkeztek és ellátták gépfegyverekkel a kórház segédszemélyzetét.

Több kisebb vörösgárdista osztag, miután teljesítette a kormányintézmények megszállásával kapcsolatban rábízott harci feladatokat, szintén

a Téli palota felé vonult. A munkások emelkedett hangulatban voltak. A siker fellelkesítette őket. Bekapcsolódtak az ostromgyűrűbe, ahol az első sorokban munkás-zubbonyok, bekecsek, és sötét matrózruhák feketéllettek. Az ostromlók türelmetlenek voltak. Harcolni akartak, egy csapással megtörni a burzsoá ideiglenes kormány védelmezői kicsiny, de jól elsáncolt csapatának ellenállását.

Este kilenc órakor felhangzott a Péter-Pál-erődből a jeladó ágyúlövés. Ugyanilyen lövést adott le az „Auróra" cirkáló is. Azután egy tábori ágyúból, melyet kézzel vonszoltak ki és állítottak fel a vezérkari épület boltozata alá, éles lövést adtak le, mely a palota párkányzatát érte. Az ágyúdörgést sűrű puska- és géppuskalövések kísérték mindkét fél részéről.

A hadapródok a Palota-térre nyomulni akaró vörösgárdista és tengerész-osztagokat puska- és géppuskatűzzel fogadták.

Az üres téren nem lehetett fedezéket találni. Ez megnehezítette a barrikádokkal körülvett palota megközelítését.

Az ultimátum átvétele után az ideiglenes kormány a Malachit-teremből, amelynek ablakain át vésztjóslóan fénylettek az „Auróra" cirkáló lámpái, átment a Téli palota belső termeibe. Innen nem látszott a cirkáló és az ágyúzás is kevésbbé hallatszott.

A miniszterek a Tábornagyi teremben jártak fel és alá és rosszabbnál-rosszabb híreket adtak át egymásnak. Egyszerre felülről kiáltás hallatszott. „Vigyázat!" Mindnyájan szétszaladtak. Az erkélyről egy matróz hajolt be bombával a kezében. Néhány másodperc mulva robbanás hallatszott. Palcsinszkij egy csoport hadapródda l együtt az erkélyre rohant, lefogták a matrózt és diadalmasan vonszolták lefelé. A bomba csak egy hadapródot sebesített meg, de az a tény, hogy a felső emeleten matrózok jelentek meg, siettette a bomlást a 2. oranienbaumi iskola hadapródjai között. Ezek után vonakodtak a palotában maradni és csak a sűrű lövöldözés akadályozta meg őket abban, hogy a Téli palotát elhagyják.

Este tíz órára a petrográdi női rohamzászlóalj százada nem állta tovább az ostromlók tüzét és megadta magát. A női rohamszázaddal együtt az északi-fronti hadapródiskola növendékeinek jelentékeny része és más iskolák egyes csoportjai is távoztak a Téli palotából. Egy időre mindkét részről elcsendesedett a lövöldözés.

Tíz óra öt perckor az ideiglenes kormány sürgönyt fogalmazott meg és küldött szét: „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek...", amelyben a hadsereg és a nép védelme alá helyezte magát.

A Téli palotába közlés érkezett a főhadiszállásról, Duchonyintól. Duchonyin részletes jelentést tett arról, hogy milyen kozák katonai alakulatok érkeznek október 26-án és általában milyen támogatásra lehet számítani.

Esti 11 óra körül a lövöldözés megújult. Az ideiglenes kormány makacssága arra késztette a forradalmi katonai bizottságot, hogy a Péter-Pál-erőd ágyúiból lövesse a Téli palotát.

A Péter-Pál-erődbe a tüzérségi gyakorlótérről tüzérek érkeztek, kiket Szverdlov parancsára küldtek. A matrózok megvizsgálták az ágyúkat s azokat teljesen használhatóknak találták. Amikor parancs érkezett, hogy lőj-

jenek a háromhüvelykes ágyúkból, megnyitották a tüzet a Téli palota ellen. Mintegy 35 lövést adtak le. Csak két lövés talált. Az egyik lövedék közvetlenül a mellett a szoba mellett robbant fel, ahol az ideiglenes kormány tagjai tartózkodtak. Az erődítmény ágyúinak tüze ugyan kevés kárt okozott, de annál nagyobb volt a morális hatás. Az „Auróra" és a Téli palota ostromának parancsnoksága — a Péter-Pál-erőd — között fényjelzést szerveztek meg. Az „Aurórá"-nak magadták a jelet: „gyors tűz, vaktöltéssel". Az „Auróra" nehézágyúi tüzével támogatta a Péter-Pál-erődöt. Csak vaktöltéssel lőttek ugyan, de azért a hatás a Péter-Pál-erőd hadműveleteivel kapcsolatban óriási volt.

A tüzérségi tüzeléssel egyidőben erősödött a puska-és géppuskatűz is. A forradalmi katonai bizottság csapatai a tér felől támadásba mentek át. De a támadást visszaverték. Csak egy kis csapat, mintegy ötven vakmerő vörösgárdista törte át magát a barrikádokon, egészen a palota főkapujáig. Itt azonban a hadapródok közrefogták és lefegyverezték őket.

Az ostrom már több mint 6 órán át tartott. Sok vörösgárdista és katona reggel óta szünet nélkül a palota körül volt. A csapatokhoz mozgó-konyhák érkeztek, ennivalóval látták el a munkásokat és katonákat. A villamos-vasutas vörösgárdisták, a villamos-vezetők és jegyszedők közvetítésével megüzenték az egyik villamosremízbe, hogy miután a palota ostroma sokáig tart, küldjenek élelmiszert.

A villamos remízben az üzemi bizottság tagjai teljesítettek ügyeletes szolgálatot. Az élelmezési állomásról kenyeret és kolbászt szereztek. Megraktak egy villamoskocsit. Petrográd elcsendesedett uccáin, az őszi éjszaka ködében, egy fényesen kivilágított villamoskocsi haladt —, szállította az élelmiszert a vörösgárdistáknak. Egy idő mulva a Palota-térhez még néhány vörösgárdistákkal teli villamoskocsi érkezett.

A proletárfelkelés e harcos napjaiban óriási szerepet játszottak a munkásnők, ha ez nem is volt nagyon szembeszökő. A Vörös Gárda minden nagyobb csapatában voltak nők betegápolói minőségben, vagy néha harcosként is. Voltak külön női betegápoló osztagok is. A Vasziljevszkij-szigeten egy kisebb varróműhelyben 50 munkásnő dolgozott. Október 25-én mindnyájan kivétel nélkül felíratkoztak betegápolóknak. Csoportokra oszlottak, csatlakoztak a vörösgárdista csapatokhoz és egész éjszaka virrasztottak a Téli palota közelében, bekötözték a sebesült katonákat és vörösgárdistákat.

A Téli palotánál nem szűnt meg a fegyver- és géppuskatűz. Az ágyúk dübörgésére megremegtek az ellenforradalom nyílt és titkos hívei. Minden pillanatban várható volt az ideiglenes kormány dicstelen eltünése a színtérről. Nyikityin miniszter utoljára beszélt a városi dumával. A duma kadetfrakciójának tagja, Kuszkova, még közölni tudta vele, hogy a Téli palotához nagy küldöttség indult a városi duma összes frakcióinak képviseletében. A kispolgári pártok vezetői, akik az ideiglenes kormánynak a legkisebb segítséget sem tudták nyújtani, a kadetokkal együtt felvonulást rendeztek a Téli palotához. Amikor a városi dumában megtudták, hogy az ideiglenes kormány ultimátumot kapott, a polgármester azt javasolta, hogy a lövöldözés megakadályozására küldöttséget menesszenek az „Auróra" cirkálóra. El-

határozták, hogy nemcsak az „Aurórára", hanem a Téli palotába és a munkás- és katonaküldöttek szovjetjébe is menesztenek küldöttségeket. A három küldöttség tagjai voltak: Schreider polgármester, Iszájev, a duma elnöke, Pányina grófnő, Korotnyev és más duma-tagok. Elsőnek, éjszaka 11 felé, az „Aurórára" küldött küldöttség került vissza a városi dumába. Azonnal folytatták a duma ülését. A küldöttség közölte, hogy nem bocsátották a cirkálóra.

A küldöttség közlése valóságos vihart keltett. Bichovszkij eszer ugrott a szószékre.

— A duma nem állhat távol az eseményektől abban a pillanatban, amikor a nép ügyének érdemes harcosai egyedül maradtak a Téli palotában és készek meghalni — kiáltotta Bichovszkij. Hisztériás beszédét azzal az indítvánnyal fejezte be, hogy az egész duma menjen át a Téli palotába és haljon meg választottjaival együtt.

E percben megjelent a duma ülésén Prokopovics miniszter. Sírástól elcsukló hangon panaszolta, hogy nem eresztik be a Téli palotába, hogy ott az ideiglenes kormány sorsában osztozhasson. Karjait a képviselők felé kitárva könyörgött:

— Most, amikor az önök választottjai meghalni készülnek, feledjük el a pártviszályokat... és menjünk mindnyájan vagy megvédeni őket, vagy meghalni.

A duma-frakciók tárgyalni kezdték a kérdést, meghaljanak-e az ideiglenes kormánnyal együtt? Az eszerek és mensevikek elhatározták, hogy meghalnak. A kadetok és a többi párt képviselői kijelentették, hogy elmennek meghalni az eszerekkel és mensevikekkel együtt. Pjatyigorszk városának polgármestere, aki véletlenül volt jelen az ülésen, annak az óhajának adott kifejezést, hogy ő is csatlakozhassék a menethez. A pjatyigorszki képviselőhöz csatlakozott a szaratovi duma egyik tagja, aki szintén véletlenül volt jelen az ülésen.

A javaslat felett, hogy a Téli palotába menjenek, névszerinti szavazással döntöttek. A teremben csend volt. Egymásután név szerint felhívták a városi duma tagjait. Mindenki felállt és azt felelte: „Igen, megyek és meghalok az ideiglenes kormány tagjaival együtt". Ezt hatvankét ember jelentette ki. Tizennégyen kijelentették, hogy elmennek a munkásküldöttek szovjetjébe. Három internacionalista mensevik tartózkodott a „meghalástól".

A városi duma tagjai lementek a lépcsőn, hogy kimenjenek az utcára. Ebben a percben közölték velük, hogy a Téli palotából visszaérkezett a küldöttség. Mindnyájan visszatértek és újra megnyitották a duma ülését. A küldöttség elmondta, hogy nem jutott be a Téli Palotába. Mindenféle sötét sikátorokon keresztül, nagynehezen elvezették őket a Millionnája-utcából a Palota-térre. A képviselők fehér kendőt lobogtatva a Téli palota felé mentek, de onnan tüzelni kezdtek rájuk. A küldöttség azzal vigasztalta magát, hogy a Téli palota védelmezői a sötétben nyilván nem látták a fehér zászlót. Az egyik duma-tag kijelentette, hogy nyilván azért lőttek rájuk, mert féltek, hogy a bolsevikoknak nyitnak utat a Téli palotába.

Pányina grófnő lépett a dobogóra.

— Ha a városi duma tagjai nem férkőzhettek a Téli palotához, odaállhatnak a Téli palotát ostromló ágyúk elé és kategórikusan kijelenthetik, hogy a bolsevikok csak a testükön keresztül lőhetnek az ideiglenes kormányra — kiáltotta.

A grófnő szónoklata újra fellelkesítette a már-már lehangolt városatyákat és a duma tagjai másodszor is kimentek az uccára. Hideg eső permetezett. Az uccák népteleneknek látszottak. Lövések sem hallatszottak. A duma tagjai határozatlanul álldogáltak. Egyszerre „hírnök" érkezett:

— Várjanak, a parasztküldöttek tanácsa vonul a dumához teljes létszámban, hogy együttes ülést tartsanak.

Újra visszatértek a terembe, várták a küldöttséget. A hisztériás, felcsigázott hangulat kezdett lelohadni. Közölték, hogy Sz. Mászlov, a földművelésügyi miniszter, aki a Téli palotában volt, valamilyen módon írást küldött, amelyet Mászlov maga „halála utáninak" nevez s azt írja benne, hogy „ha meg kell halnia, utolsó percében átkozni fogja a demokráciát, mely őt az ideiglenes kormányba küldte és most védelem nélkül hagyja".

A cédula mély benyomást keltett. Arról kezdtek újra beszélni, hogy azonnal el kell indulni és meg kell halni az ideiglenes kormányért. Végül is, késő éjszaka, elindultak a Téli palota felé. A menet élén Schreider polgármester és Prokopovics haladtak, egyik kezükben lámpással, a másikban esernyővel. De a városi duma tagjainak mégsem kellett meghalniok.

A menet csak a Katalin-csatornáig jutott el. Az utat elállta egy kisebb tengerész csapat. „A bizottság azt parancsolta, hogy senkit se engedjünk a Téli palotába."

Schreider és Prokopovics vitatkozni kezdtek a tengerészekkel. A tömegből hangos kiáltások hallatszottak.

Egy tengerész hangosan, élesen kiadta a parancsot:

— Menjenek haza és hagyjanak bennünket békében!

A menet egy kicsit még álldogált, aztán csendesen megfordultak és visszamentek a dumába.

Elég volt rákiáltani ezekre a politikai hullákra, hogy visszaforduljanak.

Ez idő alatt a főhadiszálláson lényegesen megváltozott a helyzet. Duchonyin tábornok esti tíz óra és éjjeli egy óra között felhívta az Északi frontot. A telefonhoz a vezérkari főnök, Lukirszkij tábornok jött. Jelentette, hogy az Északi front főparancsnoka, Cseremiszov tábornok, tíz órakor hatálytalanított minden parancsot a katonaság Petrográdra küldését illetőleg. Duchonyin megparancsolta, hogy keressék meg Cseremiszovot. Cseremiszov közölte Duchonyinnal, hogy Petrográdon az előző kormány már nem létezik és a kadetpárti Kiskint nevezték ki kormányzónak. Ez a kinevezés fordulatot hozott létre a front katonai szervezeteinek hangulatában és pedig nem az ideiglenes kormány javára.

Duchonyin elcsodálkozott. Arról kezdett beszélni, hogy a kormányt támogatni kell, beszélt a haza iránti kötelességről, de Cseremiszov félbeszakította:

„Egyelőre tartsa titokban a mondottakat, de vegye tudomásul, hogy Petrográdon már nincsen ideiglenes kormány".

„Menjenek haza és hagyjanak bennünket békében!" (Prokopovics, Schreider és társaik felvonulása a Téli palotához.)

A Kukrinyikszik karikatúrája.

Duchonyin felhívta a Nyugati frontot. Kiderült, hogy Cseremiszov már beszélt a front parancsnokával, Balujev tábornokkal. Mint Duchonyin, ez is az egységet, a becsületet és a kötelességet emlegette, de Cseremiszov megmaradt a véleménye mellett.

A főhadiszállás újra felhívta az Északi frontot. Balujev a maga részéről megkísérelte felhívni Duchonyint, de az a Téli palotával beszélt.

Miközben a tábornokok egymással tárgyaltak, a hadseregben villámgyorsan terjedt a forradalmi átalakulás híre. Az ezredek vonakodtak az ideiglenes kormány védelmére akcióba lépni. A kerékpárosok megálltak a fővárostól 70 kilométernyire. A forradalmi katonai bizottság hozzájuk küldte Szergo Ordzsonikidzét, aki csak 25-én reggel érkezett Dél-Kaukázusból, ahová a párt VI. kongresszusa után a Központi Bizottság küldte. Gyűlést hívtak össze. Lángoló szavakkal beszélt a petrográdi felkelésről, arról, hogy a kerékpá-

rosokat becsapták. A katonák viharosan üdvözölték Szergot és a forradalmi katonai bizottsághoz csatlakoztak.

Az Északi front hadsereg-bizottsága megoszlott. A többség határozottan nem az ideiglenes kormány oldalán állt. Miközben Cseremiszov a főhadiszállással beszélt, a bizottság éppen határozatot dolgozott ki. Az északi front parancsnoka már nem volt ura a helyzetnek. Rendelkezéseinek már nem volt hatóereje. A tömegek nyomása alatt kénytelen volt visszatartani az indulásra kész csapatokat.

Magán Petrográdon sem ment senki az ideiglenes kormány segítségére. Még a kozákok is faképnél hagyták.

A kozákok viselkedése volt a legjellegzetesebb példája annak, hogy a forradalom milyen gyorsasággal bomlasztotta az ellenforradalom harci erőit. A kozák csapatok szövetségének tanácsa a Petrográdon állomásozó 1., 4. és 14. doni kozákezred ezredbizottságaival együtt október 25-én egész nap ülésezett. Az ezredek képviselői kijelentették, hogy a kozákok nem akarnak az ideiglenes kormány védelmére kelni és semmi esetre sem hajlandók támadásra gyalogsági támogatás nélkül. A kozák katonai előljárók, köztük az ujdonsült kozák, Szavinkov eszer, akit kiegészítőleg vettek be a kozák csapatok szövetségének tanácsába, hosszú órákon keresztül könyörögtek a kozákoknak, hogy támogassák Kerenszkijt. Szavinkov és a tanács tagja, Filátov, azt igérték a kozákoknak, hogy főköveteléseiket teljesíteni fogják, ha támogatják a kormányt. Hízelegtek nekik, igyekeztek őket megnyerni azzal az ígérettel, hogy meg fogják tartani kiváltságos helyzetüket, fenyegették őket, hogy a bolsevikok első dolga az lesz, hogy elbánnak a kozákokkal, elveszik földjüket.

Az ezredbizottságok képviselői, akiket agyongyötörtek a hosszú rábeszélésekkel, mégsem akarták a kozák szövetségi tanács vezetőinek javaslatát szavazásra bocsátani és szünetet kértek, hogy a kérdést közvetlenül az ezredbizottságokban tárgyalják meg. Amikor az ülést újra megnyitották, két ezred (az 1. és a 14.) megigérte, hogy teljesíti a parancsot, de ezeknek az ezredeknek néhány százada is ragaszkodott ahhoz, hogy előzőleg gyalogságot vonultassanak az uccára. A 4. doni kozákezred pedig egyáltalán vonakodott akcióba lépni. A kozák szövetségi tanács határozatot fogadott el az ideiglenes kormány támogatásáról és közölte, hogy az ezredek készek akcióba lépni a felkelők ellen.

De „gazda" nélkül határoztak: este mind a három ezred, ezredbizottságaik határozata ellenére, kijelentette, hogy: 1. az ideiglenes kormány parancsait nem teljesíti, 2. a petrográdi szovjet ellen nem harcol és 3. kész olyan őrszolgálatot teljesíteni a városban, mint az előző kormány alatt.

A Téli palotánál nem szűnt meg a sűrű lövöldözés. A vörösgárdisták és a matrózok, akiket felingerelt a tüzelőfa-barrikádok mögött ülő hadapródok konok ellenállása, állandóan megújították kísérleteiket, hogy behatoljanak a palotába. Nem törődve a veszéllyel, lassan, hasoncsúszva, kis csoportokban, közvetlenül a barrikádokhoz jutottak.

Legkönnyebb volt behatolni a Téli palotába a tengerészeti főparancsnokság oldaláról, a Szaltikov-bejárón át, ahol egy katonai kórház volt. A sebesült

katonák segítettek az arra kerülő matrózoknak és vörösgárdistáknak. Ugyanakkor csapatosan kezdtek behatolni a palotába az ostromlók az Ermitage felőli őrizetlenül hagyott bejáratokon keresztül.

A matrózok, a vörösgárdisták és katonák gyorsan szétszéledtek az összes emeleteken. A palotában uralkodó zűrzavart kihasználva, egyes vörösgárdisták — a „vörös agitátorok", ahogy őket emlékirataiban Sztankévics főmeghízott nevezi — a hadapródok csoportjába vegyültek és bomlást vittek a kormány védelmezőinek soraiba. A hadapródoknak sikerült a vörösgárdisták egy részét lefegyverezni.

Főként két oldalról intéztek támadásokat a Téli palota ellen: a Millionnája-ucca és a Sándor-kert felől. A petrográdi helyőrség csapatainak élén a Pavlovszkij ezred,a Kekszholmi ezred és a 2. Balti-tartaléktengerészosztag harcolt. Velük együtt az első sorokban harcoltak a kronstadti összevont csapat matrózai. Legelől jártak, példájukkal mindenkit magukkal ragadva, a vörösgárdisták.

A hadihajók fényszórói, áttörve a homályt, megvilágították a palotát.

A palota vörös volt, mintha vérrel festették volna be. A megvilágított szobákból az ablakokon keresztül világos fénysávok estek az udvarra. A hadapródok kezdték eloltani a szobákban a lámpákat. A fegyverropogás, géppuskakattogás és ágyúlövések irtózatos hangzavarrá kavarodtak.

Éjjel egy órakor gyengült a tüzelés a barrikádok felől.

Az ostromlók tömege mind közelebb és közelebb jutott a palotához és a Sándor-emlékoszlopnál gyűlt össze. Mindkét oldalról még erősebben nyomták a hadapródokat. A vörösgárdisták a farakásoknál kezdtek csoportosulni és barrikádokként használták fel azokat a hadapródok ellen. Az ostromlók szájról-szájra adták a parancsot: beszüntetni a tüzelést, várni a „Rohamra!" hívó puskalövést.

A palotán belül a már előbb behatolt vörösgárdista csoportok harcoltak. Időről-időre még elhangzott egy-egy puskalövés, itt-ott még kattogott egy gépfegyver, de az ellenségnek már nem volt ereje ellenállni az őt körülvevő embertömegek nyomásának.

Nemsokára felhangzott a „Rohamra!" hívó puskalövés s az emberáradat ellepte a palota kapuit és bejáratait és benyomult az épületbe.

A Péter-Pál-erőd háromhüvelykes ágyúinak dörgése elhallgatott. A levegő visszhangzott a szüntelen, géppuska- és fegyverlövéseket túlharsogó, dörgő, győzelmes „hurrá" kiáltástól. A vörösgárdisták, matrózok, katonák keresztülugrottak a barrikádokon, meg-megbotlottak, elestek és újra felkeltek s az eleven áradat elöntötte a bejáratokat, az előcsarnokot, a lépcsőket.

Éjjeli két órára bevették a Téli palotát. A burzsoá ideiglenes kormány utolsó fellegvára elesett.

A cári nagytermek nyugalmát „hurrá" kiáltások, ezer és ezer láb dobogása, fegyvercsörgés verte fel. Másfél évszázad óta állt ez a nagyszerű, óriási épület, mint bevehetetlen erőd, mint a nemesi, földesúri és burzsoá hatalom megingathatatlanságának szimbóluma. És íme, a petrográdi munkás-, katona- és matrózcsapatok, mint teljesjogú gazdák léptek be az épületbe, mely azelőtt zárva volt számukra.

A Téli palota építését 1762-ben III. Péter cár alatt fejezték be. A „bőven ömlő korcsmapénzeken"— azaz a cári korcsmák jövedelméből — építették ezt a palotát. Épúgy, mint a Szmolnit, a XVIII. század híres építésze, Rastrelli építette. Amikor Rastrelli a szenátus elé terjesztette Erzsébet cárnő kívánságát, hogy a palota építésére pénzt engedélyezzenek, így határozta meg a palota jelentőségét: „A téli kőpalota egész Oroszország dicsőségére épül". A nagy tér közepén magasba emelkedtek a cári palota oszlopai. Itt álltak meg az udvar aranyos hintói. A rongyos városi munkasemberek tisztes távolban mentek el a ragyogó ablakok alatt. Az őrök elkergették a köznépet, ha a palota közelébe merészkedett.

1837 telén a Téli palota leégett. I. Miklós cár még pompásabban újra felépíttette. A tűzvész helyén azonnal megjelentek az építőállványok. Oroszország különböző részeiből hatezer ügyes munkást hoztak. Télvíz idején, csikorgó fagyban, éjjel-nappal folyt a munka. A palota termeiben 30 fokos hőség volt. Azért fűtötték úgy a kályhákat, hogy gyorsabban száradjanak a falak. A palota termeit festő munkások különleges, jéggel töltött sapkákat viseltek, enélkül nem tudtak dolgozni a hőségben. A munkások tucatjával haltak meg a kibírhatatlanul nehéz munkaviszonyok következtében. Valamivel több mint egy év alatt a palota már újból felépült.

Az újonnan felépült palota fenséges benyomást keltett. Minden belépőt ámulatba ejtettek gyönyörű termei, pompás berendezése. Óriási termek végtelen sora vezetett a cári család belső termeibe.

A palota architekturájában a diadalmaskodó abszolutizmus eszméje volt kifejezve. I. Miklós cár külön rendeletet adott ki arról, hogy tilos Petrográdon 22 méternél magasabb, vagyis a Téli palotánál magasabb házat építeni. Azelőtt néhány évvel — 1834-ben — I. Miklós a Téli palota előtti téren egy emlékoszlopot állított fel — a Sándor-oszlopot. A 25 méteres gránitoszlop tetején egy keresztet tartó angyal állt, mely lábával tapossa agyon a forradalom kígyóját. Lentről úgy látszott, mintha az angyal tisztelegve állna őrt a palota ablakai előtt.

A nép keserűségének, könnyeinek és haragjának hullámai mosták a palota gránit-talapzatát. Itt, a cári termek falainál, nem egyszer csapott fel a népharag hulláma. 1825 decemberében egészen a Téli palota faláig jöttek a fellázadt csapatok. A Téli palota termeiben, leeresztett redőnyök mögött, hallgatta ki I. Miklós éjszakánként a dekabristákat. 1905-ben, egy fagyos januári napon, idejöttek a „cár-atyuskához" szentképekkel és a cár képeivel a pétervári munkások. A Téli palota golyózáporral fogadta őket. Munkások, feleségeik és gyermekeik vére fröccsent a Téli palota falainak gránitjára és márványára.

1917 júliusa után az ideiglenes kormány, a bolsevikok feletti győzelmét ünnepelve, a Téli palotába tette át székhelyét. Kerenszkij, a „szocialista" miniszter, beköltözött III. Sándor cár termeibe, dolgozó- és hálószobájába. A Téli palota termeiben csak a személyek változtak. A földesurak és a burzsoázia hatalmának ez az évszázados vára csak 1917-ben, az október 26-ára virradó éjszaka, dőlt meg végleg. A 117 márványlépcsőn felmentek a Téli palotába az ország új gazdái, a munkások, parasztok és katonák. Mind az

Az ideiglenes kormány letartóztatása.

P. M. Suhmin festménye.

Petrográd. A Téli palota.

1786 ajtó egymásután feltárult előttük. A cári palota 1050 szobájának és termének boltozata alatt dübörögtek a vörösgárdisták nehéz lépései.

A vörösgárdisták, matrózok és katonák lavinaként özönlötték el a palotát és rohantak, hogy lefegyverezzék a rémületükben majd kővé vált hadapródokat.

— Provokátorok! Kornyilovisták! Népgyilkosok! — ezt kiáltozták feléjük.

De senki se bántalmazta a hadapródokat.

A nagyteremben, az előtt a szoba előtt, ahol az ideiglenes kormány tartózkodott, néhány hadapród állt, — az ideiglenes kormány védelmezőinek utolsó csoportja — lövésre kész fegyverrel. Kicsavarták kezükből a fegyvert.

Palcsinszkij ugrott a támadók elé és azt kiáltotta, hogy megegyezés jött létre és a városi dumából és a szovjetből küldöttség vonul a Téli palotába. Palcsinszkijt letartóztatták.

A forradalmi csapatok azonnal megszállták a szobát, ahol az ideiglenes kormány tagjai tartózkodtak.

A miniszterek sápadtan, fejvesztetten álltak. Letartóztatottaknak nyilvánították őket.

— Mit teketóriázunk velük, eleget szívták a vérünket! — kiáltott hangosan egy zömök matróz és puskáját a padlóhoz verte.

A matrózt lecsillapították: a forradalmi katonai tanács rendelkezik; minden önkényeskedés tilos.

Ünnepélyesen összeállították a letartóztatott miniszterek jegyzékét. Azután elvezették őket. A minisztereket egyenként kiszólították, mindegyiket

fegyveres katona követte. Eleven lánc képződött így, mely a homályos folyosókon keresztül a kijárat felé mozgott. A sötét, nedves téren vörösgárdisták, matrózok, katonák nyüzsögtek.

— Hol van Kerenszkij? — kérdezték.

Amikor megtudták, hogy a miniszterelnök megszökött, átkozódni kezdtek és fogadkoztak, hogy kézrekerítik.

A „mult embereit" őrizet alatt a Péter-Pál-erődbe szállították.

A Téli palota elestével az ideiglenes kormány hatalma végleg megszűnt. A fővárosban győzött a Nagy proletár forradalom.

8

AZ OKTÓBERI FELKELÉS—A GYŐZELMES PROLETÁRFELKELÉS KLASSZIKUS PÉLDÁJA

Az októberi felkelés klasszikus példája a fegyveres felkelés ama taktikájának, melyet a tudományos szocializmus megalapítói, Marx és Engels és nagy utódjuk, ügyük folytatója, Lenin teremtettek meg. Az októberi forradalom általánosította a világ proletariátusának összes harci tapasztalatait, összegezte a bolsevik párt forradalmi útjának eredményeit. A petrográdi proletárok hősies harca újra megerősítette azt, hogy a fegyveres felkelés a politikai harcnak *sajátos* formája, mely *sajátos* törvényeknek van alávetve. A marxizmusnak talán éppen ezt az igazságát ferdítette el leginkább a II. Internacionále. A nemzetközi mensevizmus lázadóknak bélyegezte mindazokat, akik át akarták ültetni a gyakorlatba Marx forradalmi gondolatait, blanquistáknak nevezte mindazokat, akik a felkelés sajátos törvényeinek gondos tanulmányozását követelték. Az ismert francia forradalmár, Blanqui, a forradalmat olyan politikai átalakulás formájában képzelte, melyet az összeesküvők szűk és jól konspirált köre készít elő és visz végbe. Blanqui azt bizonygatta, hogy ha egy kisszámú, erősen összekovácsolt csoport váratlanul fellép, akkor ez a csoport első sikereivel képes magával ragadni a tömegeket és így végbevinni a forradalmat.

A marxizmusnak semmi köze az „összeesküvő" forradalom ezen elméletéhez és gyakorlatához.

Az októberi proletárforradalom ragyogó példája annak, hogy a fegyveres felkelés marxista elméletét gyakorlatilag hogyan kell alkalmazni. Melyek hát az 1917-es októberi fegyveres felkelés legfontosabb politikai és taktikai tanulságai?

1. A győzelem sohasem jön „magától", hanem csak nehéz, kitartó, szervezett harc árán. Bármily fokú is a bomlás az ellenség táborában, bármily jelentős is az ingadozás soraiban, az ellenséget szét kell verni, az ellenséges osztályt szét kell zúzni.

Ez pedig rendkívül gondos előkészületét követel.

A bolsevik párt minden alkalmat megragadott, hogy mozgósítsa erőit, hogy erősítse kapcsolatait a vidékkel. A Központi Bizottság minden konferenciára, kongresszusra, értekezletre elküldötte képviselőit, hogy informálják a bolsevikokat, megbeszéljék velük, hogyan kell csoportosítani az erőket. Az északi szovjetkongresszus küldötteit felhasználta arra, hogy eljuttassák a párt utasításait az egyes helyekre. A városok moszkvai kongresszusán a bolsevik frakció megállapította, hogy az egyes vidékek milyen szerepet fognak játszani a készülő felkelésben. A vidékre központi bizottsági tagokat, vagy bizalmi embereket küldtek. Az ipari központokból pedig eljöttek a helyi pártmunkások. A központ és a vidék a legszorosabb kapcsolatban állt egymással. A Központi Bizottság meghatalmazottait, leveleket, újságokat, telefonbeszélgetéseket — mindent számbavettek, mindent felhasználtak arra, hogy a párt vezetőemberei az érlelődő eseményekről tájékozva legyenek, hogy az egész pártot harci készültségben tartsák.

Rendkívül nagy szerepet játszott a felkelés előkészítésében a megalkuvó pártok elszigetelése. Ez az elszigetelés a fővárosokban és az ipari központokban abban nyilvánult meg, hogy a szovjetek a bolsevikok kezébe kerültek. Lenin azt javasolta, hogy a falvakba agitátorcsoportokat küldjenek, akik megmagyarázzák a bolsevik politikát. A szabadságolt katonák rövid kurzusokat végeztek, ellátták őket bolsevik irodalommal.

A megalkuvó pártok elszigetelése megkönnyítette az *egységfront* létrejövését a forradalmi proletárok és a többi dolgozók között. Az Októberi Szocialista Forradalom *nép-forradalom* volt, a szó marxista értelmében. A bolsevikoknak sikerült elhódítaniok a tömegeket az eszerektől és a mensevikektől. A megalkuvó pártok sok közkatonája búcsút mondott vezéreinek és a bolsevikokat követte. A dolgozók túlnyomó többsége a bolsevik párt vezette proletariátust támogatta.

„Velünk az *osztálynak*, a forradalom élcsapatának, a nép élcsapatának többsége — írta Lenin —, mely képes magával ragadni a tömegeket. Velünk a nép *többsége*. És ez a forradalom általánosan népi jellegének legfőbb tényezője".

Az Októberi Szocialista Forradalom megmutatta, hogy milyen rendkívüli hozzáértéssel harcol a bolsevik párt, hogy a maga oldalára vonja a hadsereget. A forradalom kiszakította a hadsereget az ellenforradalom kezéből. A burzsoázia csak az osztályszempontból megválogatott fehérgárdista csapatokat: a hadapródokat, önkénteseket, tiszti alakulatokat stb. tudta felhasználni.

Hatalmas munkát végeztek a bolsevikok az ellenség sorainak bomlasztása körül. A bolsevik agitátorok állandóan behatoltak az ideiglenes kormány csapatai közé. A tiszti-iskolákban a hadapródokat kiszolgáló legénység nagy része a bolsevikok befolyása alatt volt. Még az ostromlott Téli palotában is igen gyakran le-letartóztattak bolsevik agitátorokat.

Lenin javaslatára és Sztálin közvetlen irányítása mellett előre megszervezték a felkelés vezérkarát, elosztották az erőket, kidolgozták a tervet. Külön osztagokat jelöltek ki a döntő pontok elfoglalására. Rendkívül nagy figyel-

met fordítottak arra, hogy minden oldalról értesítéseket kapjanak a Petrográd alatt és Petrográdon állomásozó katonaság létszámáról, elhelyezéséről, gondoskodtak a Vörös Gárda és a forradalmi ezredek katonai kiképzéséről. Lenin ezt írta:

„Nevetséges és ostoba helyzetbe kerülhetünk, ha ezt nem csináljuk: megmaradnak a szebbnél szebb határozatok és a szovjetek, de — *hatalom nélkül!!*"[9]

„*A felkelés, miként a háború, művészet*", ezt a marxi-engelsi megállapítást tette a bolsevik párt működésének alapjává. A párt egész előkészítő munkája Lenin követelése szellemében folyt:

„Sohasem *játszani* a felkeléssel, hanem, miután már megkezdtük, határozottan tudatában lenni annak, hogy *végig kell vinnünk*"[10].

2. A felkelés megvalósításában rendkívüli jelentőséggel bírt *magának a felkelés pillanatának a megválasztása*. Lenin továbbfejlesztette és kiegészítette Marx tanítását a forradalmi helyzetről, jellemezte a forradalmi helyzetet létrehozó és a forradalomra való átmenetet meghatározó feltételeket. Az általános válság, mely harcra készteti a legszélesebb néptömegeket, az uralkodó osztályok képtelensége arra, hogy a régi módon kormányozzanak, amit még fokoz a kormány táborában dúló marakodás és a néptömegek vonakodása attól, hogy tovább tűrjék az elnyomást és kizsákmányolást — ezek a forradalmi helyzet alapvető, jellegzetes vonásai, amelyek híján minden felkelés rövid fellobbanássá, puccsá válik. Lenin nemcsak kiegészítette és továbbfejlesztette a forradalmi helyzet marxi gondolatát. Kimutatta, hogy csak öntudatos, fegyelmezett, eszmeileg tömör *párt létezése* változtathatja át a forradalmi helyzetet forradalommá. Lenin pontosan elhatárolta egymástól a forradalom és a fegyveres felkelés kérdéseit, melyeket a mensevikek és a trockisták összezavartak. A mensevik árulókkal vitatkozva, — akik ellenezték a fegyveres felkelés előkészítését, időpontjának megállapítását és megvalósítását, azzal érvelve, hogy a népforradalom időpontját nem lehet kitűzni, hanem azt a társadalmi viszonylatokban beálló fordulat készíti elő —, Lenin ezt írta:

„Hogy a népforradalom időpontját kitűzni nem lehet, az igaz... De teljesen megvalósítható dolog kitűzni a felkelés időpontját, ha azt tényleg előkészítettük és ha a társadalmi viszonyokban már *beállott* változások következtében a nép felkelése lehetséges"[11].

Az Októberi Szocialista Forradalom nagyszerű példáját mutatta meg a bolsevik párt abbeli képességének, hogy a felkelés pillanatát megválassza. Trockij, a nagyszájú fecsegő és áruló, valamint a Trockijt támogató árulók, Zinovjev és Kámenyev azt javasolták, hogy a felkelést halasszák el a szovjetkongresszusig és ezzel elárulták a felkelés tervét az ellenségnek. Elárulták a forradalmat, mert lehetővé tették az ellenség számára, hogy összegyűjtse erőit.

Lenin zseniálisan átlátott az ellenség szándékain. A párt vezére számos jelből látta, hogy milyen lázas készülődés folyik az ellenség táborában. A forradalom vezetője, aki nagy mestere volt a forradalmi dialektikának, felfedte a burzsoázia és a kormány terveit. Lenin elérte azt, hogy a felkelést a szovjetkongresszus előtt kezdték meg és hajtották végre. A harc konkrét menete

Vörösgárdista őrség V. I. Lenin ajtaja előtt a Szmolniban.

megmutatta, hogy milyen lángész volt a forradalom vezetője. Ha a bolsevik párt október 24-én nem ment volna át támadásba, akkor a forradalom egész menete teljesen más lett volna: a kezdeményezés átment volna az ellenség kezébe.

3. A forradalom sikeres keresztülviteléhez az erők nagy túlsúlyának a döntő helyre való összpontosítása szükséges. A letűnő osztály mindig jobban fel van fegyverezve és több katonai szakemberrel rendelkezik. A pusztulásra ítélt osztály uralmának hosszú évei során tapasztalt katonai parancsnokokat tudott kinevelni. Ennek az osztálynak az oldalán volt a technikai fölény,

igen gyakran a jobb szervezet és a jobb felkészültség is. Ez pedig a felkelők részéről rendkívüli önfeláldozást és odaadást követelt. A felkelés a jobb technikával, a nagy katonai fölénnyel nagyobbszámú erők összpontosítását helyezte szembe. Lenin nem egyszer követelte a párttól:

„... *óriási túlerő összpontosítását* 15—20.000 főből álló (és talán még erősebb) «burzsoá gárdánkkal» (a hadapródok) és «Vendée-csapatainkkal» (a kozákok egy része stb.) szemben"[12].

A felkelés e törvényéről Lenin a következőket írta:

„A döntő helyen, a döntő pillanatban az *erők nagy túlsúlyát* kell összpontosítani, mert különben az ellenség, melynek jobb kiképzése, jobb szervezete van, a felkelőket megsemmisíti"[13].

4. A felkelésnek a siker érdekében ellenállhatatlan erejű támadást kell kibontakoztatnia.

Az októberi fegyveres felkelés elejétől végig ezt a lenini szabályt erősítette meg, mert az ellenség ellen vezetett ellenállhatatlan erejű támadás taktikája öltött testet.

A felkelt munkásosztály elsősorban a város azon pontjait és épületeit szállta és erősítette meg, melyeknek a későbbi hadműveletek szempontjából gyakorlati jelentősége volt.

Ebben a tekintetben bámulatos pontossággal került kivitelre Leninnek az az útmutatása,

„hogy feltétlenül meg kell szállni és *bármily veszteségek* árán tartani kell: a) a telefonközpontot, b) a távirót, c) a pályaudvarokat és d) főképpen a hidakat"[14].

A felkelés során a forradalmi katonai bizottság mindezt pontosan teljesítette.

Milyen előnyöket adott ez a felkelőknek? Azáltal, hogy a hírszolgálati eszközöket és elsősorban a telefonközpontot a felkelők kezükbe kerítették, ki tudták azokat használni az ideiglenes kormány és fegyveres erői elszigetelésére. Az októberi felkelés körülményei között óriási jelentősége volt a pályaudvarok megszállásának, mert minden percben várható volt a frontról az ideiglenes kormány segítségére küldött csapatszállítmányok megérkezése. Végül pedig, tekintve azt, hogy a harc olyan városban folyt, ahol a központot széles folyó választja el a külső negyedektől, a központ és a külváros kapcsolata szempontjából rendkívül nagy jelentőséggel bírt a hidak megszállása.

Miután a város taktikai szempontból fontos kiinduló pontjait és intézményeit megszállták, fokozatosan következett a többi intézmény megszállása. A felkelők minden órában a főváros újabb és újabb pontjainak megszállásáról kaptak, hírt az ideiglenes kormány pedig állandóan növekedő elszigetelődéséről.

Lenin alapvető útmutatása a fegyveres felkelés taktikáját illetőleg így hangzott:

„Ha a felkelés már megkezdődött, a legnagyobb *határozottsággal* kell cselekedni és okvetlenül, feltétlenül *támadásba* kell átmenni. »A védekezés a fegyveres felkelés halála«[15].

5. Hogy a felkelés sikeres legyen, váratlanul kell érnj az ellenséget. Az akció megkezdése előtt a sajtó napokig tele volt a felkelést illető hírekkel, a kormányt megrémítették a minden oldalról érkező értesítések. A kormány tagjait mindenütt — a minisztertanács ülésein, a fronton, ahová segítségért szökött Kerenszkij, a megalkuvó intézményekben — üldözték a hírek, hogy összeesküvés készül. Nap-nap után várták a felkelést. Minden reggel rémüldözve ébredtek: „Megkezdődött!" A megalkuvók egyik lakásról a másikra futottak, kikérdezték az embereket, igyekeztek megtudni, hogy mikor következik már be ez a múlhatatlan dolog. A bolsevik párt pedig nyugodtan várta a percet, hogy váratlanul csaphasson le az ellenfélre.

„Igyekezni kell az ellenséget meglepni — tanította Lenin — és azt a pillanatot kilesni, amikor csapatai még szét vannak szórva"[16].

6. A sikeres felkelés állandó sikereket követel, még ha jelentéktelenekre is.

Az ideiglenes kormányhoz rendszeresen érkező hírek arról, hogy a forradalmi katonai bizottság csapatai újabb és újabb intézményeket foglaltak el, mindjobban fokozták a Téli palota védelmezőinek és az ideiglenes kormány tagjainak rémületét. Kerenszkijhez minden percben érkeztek a baljóslatú hírek: a hadapródok küldöttsége közölte, hogy ultimátum érkezett a forradalmi katonai bizottságtól, melyben követeli a palota kiürítését. A kormány tagjai a kronstadti matrózok érkezését adták hírül. A kerületi parancsnokság tisztjei fejvesztetten értesítették Kerenszkijt arról, hogy az ezredek vonakodnak támogatni az ideiglenes kormányt. Kerenszkij nem birta ki és „elébe ment" a frontról érkező katonaságnak.

Mindezeket a híreket azonnal közölték a felkelő csapatokkal. A győzelmi hírek büszkeséggel töltötték el a felkelőket, emelték hangulatukat, harcra lelkesítették őket. Minden újabb siker csökkentette az ellenfél számát és növelte a forradalmi csapatokét. Minden lépés növelte a pánikot az ellenfél soraiban és az önbizalmat a felkelők között. Minden újabb pont elfoglalásával reményvesztettebbek lettek a kormány védelmezői és erősödött a proletárcsapatok győzelmi hite.

A felkelők ezekben a harcokban rendszeresen valósították meg Lenin útmutatását.

„*Naponként,* (ha egy városról van szó, mondhatnánk, óránként) új sikereket kell elérni, ha csak kicsinyeket is s minden áron fenn kell tartani az, »*erkölcsi túlsúlyt*«"[17].

Az októberi győzelem megmutatta, hogy milyen erővé válnak a néptömegek, ha kipróbált, harcos proletárpárt vezeti őket. A megalkuvók és a burzsoázia azzal ijesztgették a proletariátust, hogy a polgárháborúban „patakokban fog folyni a vér". De a sikeres felkelés száz- és százezer katonát mentett meg attól, hogy az imperialista háborúban elpusztuljon, millió és millió szegényparasztot szabadított meg a földesurak jobbágyi elnyomásától, millió és millió proletárt a munkanélküliség rémétől, az éhhaláltól és kizsákmányolástól.

Soha a világon felkelés nem volt olyan megszervezett és egységes, olyan rendezett és összeegyeztetett, oly gondosan és alaposan előkészített, mint az

Októberi Szocialista Forradalomban. Mindezt a gondos előkészítést, szervezettséget és fegyelmezettséget, mindezt a merészséget, merészséget és újra csak merészséget — ahogy Danton mondotta — a bolsevik párt Központi Bizottsága biztosította, Lenin és Sztálin vezetése alatt. Nem volt a felkelésnek olyan kérdése, melyet a Központi Bizottság jóelőre meg ne vitatott volna. A Központi Bizottság pontosan és egész teljességében kidolgozta az általános tervet, az összeköttetést, a rejtjelkulcsokat, biztosította az összeköttetéseket a hátországban, kiadta a jelszavakat. Ez a magyarázata annak, hogy ennek az óriási forradalomnak, ennek a hatalmas felkelésnek, ahol óriási erők csaptak össze s a résztvevők száma százezrekre rúgott, olyan kevés áldozata volt: a Téli palotáért folyó harcban csak nagyon kevesen pusztultak el.

A Párizsi Kommün nagy hősei Párizs városán belül védekeztek, ahelyett, hogy teljes erejükből az ellenségre vetették volna magukat. Az 1848-as és 1871-es nyugateurópai forradalmakban, valamint az 1905-ös oroszországi forradalomban rengeteg harcos esett el anélkül, hogy harcukat győzelem koronázta volna, mert eltértek Marx és Engels ama követelésétől, hogy a felkelést mint művészetet kell kezelni. Az Októberi Szocialista Forradalom, melyet Lenin és Sztálin pártja szervezett és vezetett, kijavította a Párizsi Kommün harcosainak hibáját, tekintetbe vette az összes felkelések tapasztalatait s ezért, mint a gyakorlati cselekvés ragyogó vezérfonala íródott bele a forradalmi proletár világmozgalom történetébe.

Ötödik fejezet

A II. ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUS

1

A KONGRESSZUS MEGNYITÁSA

A PETROGRÁDI szovjet forradalmi katonai bizottsága, miután megdöntötte a burzsoázia kormányát, az október26-ára virradó éjszakán átadta a hatalmat a II. összoroszországi szovjetkongresszusnak. A küldöttek már október 17—18-án kezdtek gyülekezni Petrográdon, mert a kongresszus megnyitását kezdetben 20-ára tűzték ki. A központi végrehajtó bizottság eszer és mensevik vezetői a küldötteket szánt-szándékkal a város egymástól távoleső helyein szállásolták el, hogy megakadályozzák tömörülésüket. A ravaszkodás azonban balul ütött ki. A küldöttek valamennyi szállása csakhamar élénk politikai klubbá alakult át. A küldöttek bejárták a gyárakat, az ezredeket. A főváros izzó légköre szétoszlatta néhány a frontról vagy a távoli vidékről érkezett küldött egyezkedő illúzióit. Esténként szállásaikon meghányták-vetették a viharos nap benyomásait. Mindenütt heves megbeszé-

lés és vita folyt. Azok a küldöttek is, akik formálisan nem tartoztak a bolsevik párthoz, többségükben határozottan az ideiglenes kormány ellen foglaltak állást. A fővárosban és a bolsevik küldöttek között uralkodó harcias hangulat még a pártonkívülieket is magával ragadta.

1917 október 22-éig 175 küldött érkezett Petrográdra, köztük 102 bolsevik és bolsevik álláspontón lévő. A bolsevikok Központi Bizottságának képviselői — listákkal a kezükben — naponta megjelentek a küldöttek szállásán. Érintkezésbe léptek a bolsevik küldöttekkel és Petrográd munkáskerületeibe irányították őket.

A bolsevik küldöttek a Központi Bizottság megbízásából felszólaltak a gyár- és ezredgyűléseken. Észak-Kaukázus küldöttje, Sz. M. Kirov, napjában többször tartott szenvedélytől izzó beszédeket.

J. Z. Jerman arról beszélt, hogy a forradalom hogyan erősödik Cáricin városában. A bolsevik küldöttek választó-utasításokat hoztak magukkal, melyekben az ipari vidékek tíz- és tízezer proletárja követelte, hogy a hatalmat a szovjetek vegyék át. A bolsevik katonák arról beszéltek, hogy a hadseregben lesik az érlelődő forradalomról szóló híreket és Kerenszkij nevét csak gúny és szidalmak közepette emlegetik. Az Ural, a Donyec-medence, a Volga-mente, Ukrajna, a front — az egész ország végigvonult ezeken a viharos gyűléseken a hallgatóság előtt. A bolsevik küldöttek beszédeiből a petrográdi munkások meggyőződtek arról, hogy nem állnak egyedül, hogy az egész munkásosztály, az egész szegényparasztság támogatni fogja őket.

A II. kongresszuson képviselt 318 vidéki szovjet közül csak 59 nyilatkozott amellett, hogy a hatalom „a demokrácia kezébe" menjen át, 18 szovjet pedig felemás határozatot hozott (részben „a demokrácia hatalma", részben a „szovjetek hatalma" mellett). 241 szovjet küldöttje bolsevik utasításokkal jött a kongresszusra. Minden fenntartás nélkül jelentette ki 241 szovjet: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" Ilyen volt a vidék hangulata.

Minél inkább teltek a napok a kongresszus megnyitása előtt, annál gyakoribbá váltak a Szmolniban a küldöttek gyűlései.

A lövészárkok, a gyárak, a falvak képviselői izgatott, gondterhelt arccal jöttek ide. A hosszú, boltíves, gyengén megvilágított folyosókon, dohányfüst ködében állandóan nyüzsgött a tömeg, sötét, olajos munkás-zubbonyok, szürke katonaköpenyek, fekete matrózkabátok, parasztbekecsek váltották egymást.

A munkáskerületekből és az ezredekből küldöttségek jöttek, hogy a forradalom és a gyülekező szovjetkongresszus iránti hűségüket fejezzék ki.

Október 25-én egész napon át, kora reggeltől késő estig folytak a frakciók tanácskozásai a Szmolni termeiben. A kongresszus legnépesebb frakcióját a bolsevikok alkották. Az övék volt a II. kongresszuson a túlnyomó többség. A kongresszus kezdetéig megérkezett 650 küldött közül 390 bolsevik volt. A kongresszus tárgyalásai közben még számos küldött érkezett.

A bolsevik frakció helyisége a Szmolni földszintjén volt. Szüntelen emberáradat özönlött ide. Az óriási szoba, amelynek egész bútorzata egy asztal és néhány szék volt, zsúfolva volt emberekkel. A bolsevik kongresszusi küldöttek a falak mentén, a padlón ültek.

V. I. Lenin a szovjetek második összoroszországi kongresszusának delegátusai között.

Sz. V. Geraszimov festménye.

A hangulat emelkedett, de nyugodt és bizakodó volt. Sok bolsevik küldött a kongresszus előtti utolsó napokban még az éjszakát is a Szmolniban, a frakció helyiségében töltötte. A földre ujságot, kabátot vagy katonaköpenyt terítettek le és két-három órahosszat szunyókáltak, hogy reggel újra készenlétben álljanak a párt megbízásainak végrehajtására. Egy részük revolverrel, puskával, kardokkal volt felfegyverkezve, derékszíjukon kézigránátok lógtak.

A II. szovjetkongresszus küldötteinek összetétele szemléltetően megmutatta, hogy az ideiglenes kormány fennállásának hét hónapja alatt mennyire sikerült a bolsevik pártnak meggyőzni a tömegeket arról, hogy a föld és a béke kérdése proletárforradalom nélkül nem oldható meg.

A mensevikek és a jobboldali eszerek — az I. szovjetkongresszus legerősebb pártjai — a II. szovjetkongresszuson, hitelüket vesztvén, nyomorúságos képet nyújtottak. Csak nagyon rövid időre volt szükség, hogy a munkások és parasztok szemében a népnek ezek a hamis barátai, mint árulók, mint a forradalom szökevényei teljesen lelepleződjenek.

A jobb oldali eszerek az eszer-párt centrumával együtt 60 küldöttből álló csoportot alkottak. Az eszer-párt többi tagja a „baloldaliakat" követte. Később, a kongresszus folyamán a „baloldali" eszereket, akik a vidéki jobboldali és centrumbeli eszer-küldöttek egy részét meghódították, 179 küldött követte és a bolsevikok után ők voltak a kongresszus második legerősebb frakciója. A különböző irányzatú mensevikek, beleértve a Bundot is, a kongresszus elején körülbelül 80 küldöttből álló csoportot alkottak.

A mensevik és eszer vezérek sápadtan, fejvesztetten, vigasztalanul jártak-keltek a Szmolni folyosóin. Seregüket vesztett tábornokok voltak. A számtalan kis csoportra oszló mensevikek és eszerek frakció-ülésein szakadás állott be. Kezdetben a mensevik és a jobboldali eszer-vezérek úgy határoztak, hogy a kongresszuson nem fognak résztvenni. Azonban a tömegek hangulata oly annyira forradalmi volt, hogy a mensevik és az eszer párt egyszerű tagjai nyíltan kikeltek vezéreik e határozata ellen.

A mensevik frakcióban se vége se hossza nem volt a vitáknak, de a mensevik vezérek mégsem tudtak egységet teremteni. Szünetet hirdettek, hogy összeüljön a mensevik központi bizottság. Este hat órakor újra összeült a frakció. Dán közölte a mensevik központi bizottság határozatát, hogy a végbement forradalomért nem vállalja a felelősséget és ezért a mensevik párt nem állhat ki a bolsevik barrikádokra. A mensevikek központi bizottsága felszólította a frakciót, hogy ne vegyen részt a kongresszuson és ugyanakkor elhatározta, hogy a kormányalakítás kérdésében tárgyalásokba bocsátkozik az ideiglenes kormánnyal.

Az eszer-frakcióban szintén arról folyt a vita, hogy a kongresszussal szemben milyen álláspontot foglaljanak el. Az eszerek központi bizottsága azt javasolta, hogy maradjanak távol a kongresszus tanácskozásaitól, de a frakció többsége kimondta, hogy a kongresszust nem hagyja el.

Az eszerek és mensevikek a frontról érkezett küldöttekből úgynevezett frontcsoportot szerveztek, hogy ilymódon befolyásuk alatt tarthassák a frontok képviselőit. Felhasználva a bolsevikok távollétét, akik frakciójuk ülé-

sére mentek, az eszerek és mensevikek összehívták a csoportot és 16 szavazattal 9 ellen (6 küldött tartózkodott a szavazástól), elhatározták, hogy nem fognak résztvenni a kongresszuson.

A frakciók ülései késő estig elhúzódtak.

Az összes frakciók megállapodása szerint a kongresszus megnyitását este 8 órára tűzték ki. 10 órakor a mensevik frakció még mindig ülésezett. A bolsevikok két képviselőt küldtek a mensevikekhez, hogy tisztázzák, mikor szándékoznak megjelenni az ülésteremben. A mensevikek azt felelték, hogy még legalább is egy órára van szükségük.

Végül is éjjel 10 óra után a régi központi végrehajtó bizottság mensevik és eszer tagjainak csoportja megjelenik az elnökség asztalánál.

Bár előrehaladott az idő, a Szmolni most is tele van élettel. A fehér oszlopterem fényáradatban úszik. Az emberek felmásztak az oszlop-kiszögelésekre, ablakpárkányokon, padokon helyezkedtek el. Sűrű tömeg szorongott az ajtókban és a bejáratoknál. 10 óra 40 perckor megjelenik az asztalnál katonazubbonyban, orvosi karszalaggal a mensevik Dán kövér alakja. Az I. kongresszus központi végrehajtó bizottsága nevében megnyitja a kongresszust.

De a mensevikek és elválaszthatatlan útitársaik, a jobboldali eszerek voltaképpen csak azért jelentek meg az ülésen, hogy a kongresszus szószékén a munkások és katonák felkelt tömegei előtt nyíltan megmutassák ellenforradalmi ábrázatukat. Az első pillanattól kezdve nyíltan és fenntartás nélkül támogatták az ellenforradalmat, melynek fészkét — a Téli palotát — éppen akkor vették be rohammal, fegyverrel a kezükben a petrográdi munkások és katonák.

„Én a központi végrehajtó bizottság elnökségének vagyok a tagja, pártbeli elvtársaim pedig a Téli palotában fegyvertűz alatt vannak, mialatt önmegtagadással teljesítik miniszteri tisztségüket" — jelentette ki Dán kongresszusi megnyitójában.

Ezek a miniszterek, akikkel Dán szolidaritását fejezte ki, ugyanekkor a frontról katonaságot rendeltek, hogy letörjék a petrográdi proletariátust. Kerenszkijt is ők küldték a frontra, hogy kozák csapatokat hozzon Petrográdra. Ők nevezték ki „diktátornak" a kadetpárti Kiskint és ruházták fel rendkívüli teljhatalommal, hogy a „rendet" Petrográdon helyreállítsa.

„Minden szónoklat nélkül — jelentette ki Dán — a kongresszus ülését megnyitottnak nyílvánítom és felszólítom a küldötteket, hogy válasszák meg az elnökséget".

A bolsevikok az elnökség összeállítását a kongresszuson jelenlevő frakciók arányalagos képviselete alapján javasolták. A mensevikek és a jobboldali eszerek azonban nem nevezték meg képviselőiket. Az internacionalista mensevikek szintén kijelentették, hogy „bizonyos kérdések tisztázásáig" a kongresszusi elnökség választásában „nem óhajtanak" résztvenni.

Ezután az internacionalista mensevikek azt követelték, hogy „elsősorban azt vitassák meg, hogyan lehet megelőzni az elkerülhetetlen polgárháborút".

Martov sovány, nekikeseredett alakja jelenik meg a szószéken. A mensevikek vezére rekedt hangon kiáltozva a bolsevikokat kezdte szidalmazni, a proletariátus győztes felkelését „titkos összeesküvésnek" nevezte és a fel-

kelt munkásoknak azt javasolta, hogy térjenek észre, amíg nem késő. A mensevikek javaslatának lényege az volt, hogy a kongresszus tagjai menjenek ki Petrográd uccáira és a felkelő munkásokat és katonákat beszéljék rá, hogy oszoljanak szét.

Az internacionalista mensevikek nevében Martov küldöttség választását javasolta a kongresszusnak, mely

> „küldöttség folytasson a többi szocialista párttal és szervezettel megbeszéléseket a már megkezdett összeütközés megszüntetése céljából". Martov a polgárháború elkerülésének lehetőségét, mint mondta, „egységes demokratikus kormányzat létrehozásában" látta.

A „többi szocialista párt és szervezet" képviselői, akikkel Martov megegyezést akart létrehozni az „egységes demokratikus kormányzat megteremtését illetően", ott ültek a kongresszuson. És ha őszintén teljesíteni akarták volna a dolgozó tömegek óriási többségének követelését, akkor részt kellett volna venniök a kongresszus munkálataiban és alá kellett volna vetniök magukat a kongresszus összes határozatainak. Martov javaslata mögött más lappangott. A „megkezdett összeütközés megszüntetése", a Téli palota ostromának megszüntetését jelentette, akciószabadságot a Téli palotában rekedt miniszterek számára, élükön Kiskinnel, a „diktátorral", időnyerést az ideiglenes kormány számára, hogy a frontról érkező erősítéseket kivárja, magában Petrográdban pedig az ellenforradalmi erőket mozgósítsa. Ez a javaslat az ellenforradalom egyenes támogatását jelentette.

Martov javaslatához a kongresszus más, ingadozó frakciói is, a „baloldali"eszerek és a front-csoport is csatlakoztak. A bolsevikok frakciója kijelentette, hogy

> „a legcsekélyebb kifogása sincs Martov javaslata ellen. Ellenkezőleg, érdekelve van abban, hogy az összes frakciók világosan kifejezzék álláspontjukat a végbemenő eseményekkel szemben és megmondják, miben látják a mostani helyzetből a kivezető utat".

Ebben az értelmezésben, hogy t. i. a kongresszus frakciói a végbemenő eseményekkel szemben világosan kifejezzék véleményüket, a kongresszus egyhangúan elfogadta Martov javaslatát.

Az elfogadott határozat nyilván nem elégítette ki a mensevikeket. Javaslatuk lényeges tartalmát — „a már megkezdett összeütközés megszüntetését" — a kongresszus figyelmen kívül hagyta. Az eszerek és mensevikek képviselői egymásután jelentkeztek szóra, hogy „soronkívül nyilatkozatot tegyenek". Tehetetlen dühükben továbra is teli torokkal a bolsevikok „összeesküvéséről" és „kalandorságáról" ordítoztak. A kongresszus szószékéről nyíltan hirdették a polgárháborút a szovjethatalom ellen.

> „A mensevikek és eszerek szükségesnek tartják kijelenteni, hogy az itt történő dolgokkal semmi közösséget sem vállalnak. Tömöríteni kell a társadalom erőit, hogy a hatalom megragadására irányuló kísérlettel szemben állhatatos ellenállást fejtsenek ki" — jelentette ki J. A. Charas mensevik, aki a XII hadseregbizottság képviseletében szólalt fel.

Utána a „front-csoport" nevében egy mensevik tiszt, G. D. Kucsin lépett a szószékre.

Martov *A Kukrinyikszik karikaturája*

— A harc színtere mostantól fogva a vidékre helyeződik át — ott kell az erőket mozgósítani — jelentette ki a mensevik küldött.

— Kinek a nevében beszél? — kérdezik őt a padokból. — Mikor választották? És mit szólnak mindehhez a katonák?

Kucsin kezdi felsorolni a hadseregbizottságokat — a II., a III., IV., VI. VII. és a többi hadsereg bizottságait. A hangja egyre fenyegetőbbé válik, Azzal ijesztgeti a kongresszust, hogy a fronton levő húsz hadsereg Petrográd ellen vonul és kő-kövön nem marad. A front megnyitásával és Oroszország pusztulásával fenyegeti meg a kongresszust. Szavainak megerősítéseként Kucsin a hadseregbizottságok határozatait olvassa fel, amelyek ugyanilyen fenyegetőzésekkel voltak tele.

A teremben minden elcsendesedett. Mintha hideg szél borzongatta volna meg a küldötteket. A frontcsapatok hatalmas katonai erőt jelentenek. És hátha igaz az, amit ez a tiszt beszél... De a terem feszült csendjét erős, határozott hang töri meg: egy frontkatona tör előre sáros katonaköpenyben a szószék felé.

„Ezek itt annak a pár embernek a véleményét hangoztatják, akik a hadsereg- és frontbizottságokban ülnek. A hadsereg már régen követeli az új választásokat... A lövészárkok lakói türelmetlenül várják, hogy a hatalom a szovjetek kezébe menjen át".

És a szónok a kongresszus lelkes kiáltásai és tapsa közepette egész halom a frontról hozott katona-határozatot lobogtat.

Utána a lett lövészek képviselője szólal fel. A következőket mondja:

„A hadseregbizottságok két képviselőjének nyilatkozatát hallottuk és ezeknek a nyilatkozatoknak volna is értékük, ha szerzőik tényleg a hadsereget képviselnék... De ők nem képviselik a katonákat... Távozzanak — a hadsereg nincsen velük!"

Charas és Kucsin azoknak a hadseregbizottságoknak voltak jellegzetes képviselői, amelyeket csaknem a februári forradalom elején választottak. A közkatonák tömege a bizottságok képviselőit teljes joggal a hadsereg-főparancsnokság ügynökeinek tekintette, amely az önkényuralom bukása óta alig változott. És már a kongresszus megnyitásának első perceitől fogva megkezdődött a harc a hadsereg, a parasztság és a vasutasok felsőbb szervezeteinek szónokoló képviselői és a padokban s az óriási terem bejáratainban szorongó munkások, katonák és parasztok között, akik az alsóbb szervezeteket képviselték. A kongresszus egyszerű delegátusai a bizottságbeliek minden egyes szavát gyűlölettel és gúnnyal fogadták. A kongresszus ülésterme, mint ellenséges tábor állott szemben velük. A felháborodott közbekiáltások, melyek a mensevikek és eszerek fenyegetőzéseire a küldöttek padjaiból feleletül elhangzottak, csak annak az óriási felháborodásnak voltak gyenge visszhangjai, amelyet a szociál-megalkuvók politikája az egész országban kiváltott. Kucsin és a többi katonabizottságbeli fökolompos hangja a forradalom tegnapját tükrözte vissza.

— Árulók... Ti a parancsnokság, nem pedig a hadsereg nevében beszéltek! — ilyen megvető kiáltások hangzottak fel a delegátusok padjaiból Kucsin felé.

És amikor Kucsin „az összes öntudatos katonákat" felhívta, hogy a kongresszusról távozzanak, száz-meg-száz katonahang felelte neki a teremből:

— Kornyilovisták!

Charas és Kucsin mocskolódó kirohanásai megismétlődtek a mensevikek és eszerek által felolvasott nyilatkozatokban, melyek tele voltak a szocialista forradalom ellen tajtékzó, tehetetlen dühvel és a bolsevikok ellen irányuló ellenforradalmi kirohanásokkal.

A mensevikek nyilatkozatukban a Nagy szocialista forradalmat „kalandnak," „összeesküvésnek" nevezték, mely „testvérharcba dönti az országot" és „az ellenforradalom diadalára vezet". A mensevikek szerint a helyzetből az egyetlen kivezető út... „tárgyalni az ideiglenes kormánnyal a kormányalakítás kérdésében".

Az eszerek csatlakoztak a mensevikek nyilatkozatához. Gendelman olvasta fel deklarációjukat, amely teljes egyetértésben a mensevik nyilatkozattal, az októberi felkelést „a haza és a forradalom elleni gonosztettnek nevezte".

A mensevikek és eszerek nyilatkozataikban kijelentették, hogy elhagyják a kongresszust. Utánuk a bundista csoport képviselője szólalt fel, aki szintén közölte pártja határozatát, hogy a kongresszusról távoznak.

A szószéken megjelent a bundisták képviselője, Ábrámovics. Közölte, hogy az összes mensevikek, eszerek, a parasztküldöttek végrehajtó bizottságának és a városi dumának tagjai el vannak szánva arra, hogy a kormány-

nyal együtt pusztulnak el és ezért valamennyien a tűz alatt álló Téli palotához mennek. Ábrámovics a kongresszus összes tagjait felszólította, hogy az eszerekkel és mensevikekkel együtt menjenek a Téli palotához.

— Nem esik utunkba — felelték a padokból.

Ezekután a mensevikek, a jobboldali eszerek és a bundisták kivonultak a kongresszusról, melyre úgyis csak azért jöttek el, hogy szószékéről az ellenforradalmi erők tömörülésére hívjanak fel.

Az elnökség asztalától a kijáratig az egész termen keresztül vezetett az út. A paktálók vezérei a küldöttek sűrű tömegén keresztül törtek utat maguknak. A távozókat az összes padokból gúnyos nevetés, füttyszó, felháborodott kiáltások kísérték.

— Szökevények! Árulók! Csak menjetek — kiáltozták utánuk.

Az eszer és mensevik vezéreknek azonban még a saját híveiket sem sikerült magukkal vinni. A megalkuvó pártok alsóbb rétegeinek balratolódása magán a kongresszuson is folytatódott. A mensevikek frakciója 80 tagot számlált, a jobboldali eszerek frakciója pedig 60 tagot. Azt lehetett volna hinni, hogy a kongresszusról 140 küldött fog eltávozni. Az eszerek egy része azonban átment az ukrán eszerekhez; ez utóbbiak száma egy éjszaka folyamán 7-ről 21-re nőtt. A mensevikek egy része az egyesült internacionalistákhoz ment át, akik a kongresszuson maradtak. Az egyesült internacionalisták száma 14-ről 35-re nőtt. Sok jobboldali eszer és pártonkívüli a „baloldali" eszerekhez csatlakozott. A „baloldali" eszerek száma 179-re nőtt. A kongresszus megnyitása előtt az összes eszer küldöttek száma 193 volt. Ilyenformán a kongresszust legfeljebb 70 delegátus hagyta el. Magán a kongresszuson is folytatódott a megalkuvók elszigetelődése: nem kevés volt az olyan egyszerű eszer vagy mensevik párttag, aki a párt vezéreit otthagyta.

Az internacionalista mensevikek sem maradtak sokkal tovább a kongresszuson. Habár a mensevikek és eszerek magatartása világosan mutatta, hogy ellenséges érzülettel vannak eltelve a forradalommal szemben, az internacionalista mensevikek továbbra is makacsul ragaszkodtak ahhoz, hogy egy általános demokratikus kormány alakítása céljából meg kell velük egyezni.

Röviddel a megalkuvók távozása után távoli tompa dörgések visszhangja hallatszott be a kongresszus termébe. Ágyúlövések voltak. A küldöttek a nagy sötét ablakok felé fordultak, abba az irányba, ahol az októberi éjszakán vége felé közeledett a nagy felkelés utolsó jelenete, a Téli palota ostroma.

A teremben újra megjelentek az eszerek és mensevikek. Pániktól és dühtől eltorzult arccal forgolódtak a küldöttek között, kiabáltak, hogy a bolsevikok lövik a Téli palotát. A szószéken újra Ábrámovics tűnt fel. Kezét tördelve, hisztériásan kérlelte a kongresszust, hogy siessen az ideiglenes kormány tagjainak segítségére, akik közt a mensevik párt képviselői is ott vannak.

Ábrámovicsot Martov követi a szószéken.

— Az itt közölt hírek még sürgősebben követelik, hogy erélyes lépéseket tegyünk — kezdi beszédét.

De a padokból közbeszólnak:

— Miféle hírek? Mit ijesztget itt bennünket? Nem szégyenli magát? Ezek csak híresztelések!

— Ez nem csak híresztelés. Ha közelebb mennek az ablakokhoz, akkor ágyúdörgést is hallanak.

Martov, akit a lövöldözés halálra ijesztett, katonai összeesküvéssel, vérengzés rendezésével vádolja a bolsevikokat és végül idegesen rángatózva nyilatkozatot olvas fel, melyben a válság békés megoldása céljából egy bizottság kiküldését követeli.

Az internacionalista mensevikek azt követelték, hogy e bizottság javaslatainak beterjesztéséig a kongresszus munkáját szakítsák meg.

Alig csendesedett el a mensevik vezér rikácsoló hangja és tűnt el hajlott alakja az ajtó mögött, máris ugyanilyen „intelmekkel" fordult a kongresszushoz a parasztküldöttek szovjetje végrehajtó bizottságának eszer képviselője. Arra hívta fel a küldötteket, hogy ne vegyenek részt „ezen a kongresszuson", hanem vonuljanak a Téli palotához, ahol

> „a parasztküldöttek végrehajtó bizottságának három tagja van, köztük Bresko-Breskovszkája. Mi most odamegyünk, hogy meghaljunk azokkal együtt, akiket mi küldtünk oda, hogy akaratunkat végrehajtsák".

A parasztküldöttek végrehajtó bizottsága képviselőinek maroknyi csoportja elhagyta a termet. Az eszerekkel és mensevikekkel együtt a Téli palotához mentek. A kongresszus szószékéről az „Auróra" egy matróza nagylelkűen, megnyugtatóan kiáltja utánuk:

— Ne féljetek! Vaktölténnyel lövünk.

Az „Auróra" képviselője közölte ugyan a delegátusokkal, hogy a Téli palotát vaktöltényekkel lövik, de ugyanakkor biztosította a kongresszust, hogy a matrózok mindent el fognak követni, hogy a szovjetkongresszus „nyugodtan folytathassa munkálatait".

Újra óriási tapsvihar rázkódtatja meg a termet. A kijárat felé igyekvő mensevikek és eszerek, burzsoá dumatagok és a parasztszovjet végrehajtó bizottságának tagjai kis csoportjával szemben egy most érkezett csoport tör magának utat.

Az elnök közli, hogy „a bolsevikok dumafrakciója megjelent, hogy együtt győzzön, vagy haljon az összoroszországi kongresszussal".

A terem bejáratánál megjelennek a petrográdi városi duma bolsevik tagjai. A kongresszus ovációval fogadja őket.

Október 26-án reggel 3 óra tíz perckor, rövid szünet után a szovjetkongresszus ülését újra megnyitják, azzal a közléssel, hogy a Téli palotát elfoglalták. Megdőlt az ellenforradalom utolsó vára. A Téli palotában rekedt minisztereket — az ideiglenes kormány tagjait — élükön Kiskin „diktátorral" a Vörös Gárda és a katonák letartóztatták. Az ideiglenes kormány, mely rövid idő alatt a néptömegek megérdemelt gyűlöletét vonta magára, megszűnt létezni.

Egyik hírt a másik után közölték a szovjetkongresszussal a nagy proletárforradalom győzelmeiről, arról, hogy egyre újabb és újabb csapatrészek pártolnak át a felkelő nép oldalára.

A szószéken megjelenik Cárszkoje-Szelo helyőrségének megbízottja és kijelenti:

„Cárszkoje-Szelo helyőrsége a Petrográdhoz vezető utakon áll őrt... Amikor értesültünk, hogy kerékpárosok közelednek, ellenállásra készültünk, de felesleges volt a riadó, mert kiderült, hogy a kerékpáros elvtársak között az összoroszországi szovjetkongresszusnak nincsenek ellenségei. Amikor megbízottjainkat elküldtük hozzájuk, kiderült, hogy ők szintén a szovjethatalom oldalán vannak... Kijelentem, hogy Cárszkoje-Szelo helyőrsége az összoroszországi kongresszus, a forradalom pártján van, melyet mindvégig védelmezni fogunk".

Utána a 3. kerékpáros zászlóalj képviselője lép fel a szószékre. Ennél a zászlóaljnál járt Szergo Ordzsonikidze. A kongresszus viharos tapssal fogadja a katonát. A kerékpárosok képviselője a következőket mondotta:

„A legutóbbi ideig a Délnyugati fronton szolgáltunk. A napokban távirati parancs alapján északra indítottak el bennünket. A táviratban az állt, hogy Petrográdot fogjuk védelmezni, de hogy ki ellen — azt mi nem tudtuk. Olyan emberhez hasonlítottunk, aki bekötött szemmel jár. Nem tudtuk, hova küldenek bennünket, de homályosan sejtettük, hogy miről van itt szó. Útközben mindnyájunkat gyötört a kérdés: hova, miért?

Peredolszkája állomáson az 5. kerékpáros-zászlóaljjal együtt rövid gyűlést tartottunk, hogy a helyzetet tisztázzuk. A gyűlésen kiderült, hogy a kerékpárosok között nem akad olyan ember, aki hajlandó lenne testvérei ellen harcolni és azok vérét ontani... Elhatároztuk, hogy nem fogjuk magunkat alávetni az ideiglenes kormánynak. Azt mondottuk, hogy ebben a kormányban olyan emberek ülnek, akik nem a mi érdekeinket akarják védeni, hanem saját testvéreink ellen küldenek bennünket. Nyíltan kijelentem önöknek: nem adjuk a hatalmat olyan kormánynak, amelynek élén burzsoák és földbirtokosok állanak!"

A kerékpárosok képviselőjének beszéde után bejelentették, hogy sürgöny érkezett, amely közli, hogy az Északi fronton forradalmi katonai bizottság alakult, mely „meg fogja akadályozni a csapatszállításokat Petrográd ellen."

A szovjetkongresszus üdvözletet küldött az Északi front forradalmi katonai bizottságának.

A szovjetkongresszus elfogadta Leninnek „A munkásokhoz, katonákhoz és parasztokhoz" írt kiáltványát. A kiáltvány a következőket mondta:

„Megnyílt a munkás- és katonaküldöttek II. összoroszországi szovjetkongresszusa. A kongresszuson képviselve van a szovjetek óriási többsége. A parasztszovjetek számos küldöttje is megjelent a kongresszuson. A paktáló központi végrehajtó bizottság megbízatása lejárt.

A munkások, katonák és parasztok óriási többségének akaratára és a petrográdi munkásság és a petrográdi helyőrség győzelmesen végrehajtott felkelésére támaszkodva, a kongresszus kezébe veszi a hatalmat.

Az ideiglenes kormány meg van döntve. Tagjainak többsége már le van tartóztatva...

A kongresszus elhatározza: a vidéken minden hatalom a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át és ezeknek kell gondoskodniok a valódi forradalmi rend fenntartásáról".

A rövid, szűkszavú, tömör lenini nyelven megírt felhívás új korszakot nyitott a sokmilliós nép életében. Mostantól kezdve mindörökre megszűnt a földesurak és a burzsoázia hatalma s az állam kormányzásába bevonták a dolgozó nép legszélesebb tömegeit. Befejezésül Lenin kiáltványa a szovjetkongresszus nevében forradalmi felhívással fordult a katonákhoz, munkásokhoz és alkalmazottakhoz. Éberségre és állhatatosságra szólította őket.

„Katonák! — mondotta a kiáltvány,— fejtsetek ki aktív ellenállást a kornyilov-párti Kerenszkij ellen! Legyetek résen!

Vasutasok! Állítsátok meg az összes vonatokat, amelyeket Kerenszkij Petrográd ellen küld!

Katonák, munkások, alkalmazottak! A forradalom sorsa és a demokratikus béke sorsa a ti kezetekben van!

Éljen a forradalom!"

A történelem során először nyilatkoztatták ki ilyen egyszerűen és ilyen röviden azt, hogy a hatalom az egyik osztály kezéből a másik osztály kezébe ment át.

A felhívás felolvasását gyakran félbeszakította a küldöttek tapsvihara. A „baloldali" eszerek, akik a kongresszuson maradtak, szintén csatlakoztak a felhíváshoz. Öt órakor reggel a kongresszus az összes szavazatokkal 2 ellenében elfogadta a felhívást. 12 küldött tartózkodott a szavazástól.

És bár már reggel felé járt az idő és a küldöttek fáradtak voltak, mindannyiuk szeme életvidáman, fiatalosan ragyogott és szívük tele volt örömteljes reménnyel. A főváros felett első sugarait ontotta az októberi nap. A világ felett új élet hajnala derengett.

2

A NAGY PROLETÁRFORRADALOM DEKRÉTUMAI

A bolsevik küldöttek többsége a Szmolniban töltötte az október 26-ára virradó éjszaka hátralevő részét. A következő nap — október 26-a — lázas munkában telt el. A távíró és telefondrótokon az egész országba és az összes hadseregekhez repült a II. szovjetkongresszus felhívása. A forradalmi katonai bizottság majdnem szünet nélkül ülésezett. Határozatait Leninnel való megállapodás értelmében hozta, gyakran maga Lenin fogalmazta őket. Lenin azt kívánta, hogy minél gyorsabban állítsák helyre a város normális életét. Reggel megjelent a forradalmi katonai bizottság rendelete:

október 27-től kezdve megnyitandók az összes üzletek. A forradalmi katonai bizottság lefoglalta az üres helyiségeket és lakásokat.

A legtöbb figyelmet az ellenforradalom végleges szétzúzására fordították. A forradalmi katonai bizottság elrendelte, hogy az összes Petrográd felé vonuló csapatszállítmányokat útközben állítsák meg és tartsák fel.

„A forradalmi katonai bizottság a jelen rendeletet kibocsátva abbeli reményét fejezi ki, hogy az Összoroszországi vasutas szövetség teljes mértékben támogatni fogja, és éberségre hívja fel az összes forradalomhű vasutas alkalmazottakat és munkásokat" — így hangzanak a rendelet befejező sorai.

A vasutasokhoz a forradalmi katonai bizottság külön felhívást intézett. Közölte, hogy a forradalmi szovjethatalom meg fogja javítani a vasutasok anyagi helyzetét.

Ennek a felhívásnak, a vasutasok és az ideiglenes kormány között nemrégiben lejátszódott konfliktus után, igen nagy szerepe volt. Éket ütött a magasrangú és az alantasabb vasutasok közé. Megakadályozta, hogy a vasutas-szakszervezet vezetői az egész tömeget magukkal rántsák a forradalom elleni harcba.

Lenin, Sztálin és Szverdlov sok időt szenteltek az élelmezés, a Petrográdra és a frontra való gabonaszállítás megszervezésének.

A viharos nap estéjén összegyűlt a bolsevik párt Központi Bizottsága. Ezen az ülésen jelölték ki az új, a szovjetkormány tagjait. Az új kormány neve Népbiztosok Tanácsa lett.

A szovjetkongresszus második, utolsó ülése október 26-án este 9 órakor nyílt meg. Óriási történelmi jelentőségű határozatokat hoztak ezen az ülésen. Az első határozat: a szovjetkongresszus eltörölte a frontokon a halálbüntetést, amit Kerenszkij újra bevezetett és elrendelte, hogy az összes letartóztatott katonák és forradalmár tisztek szabadon bocsáttassanak. Azután határozatot hozott a földbizottságok tagjainak szabadlábrahelyezéséről, akiket a Kerenszkij-kormány tartóztatott le, és arról, hogy a vidéken minden hatalom a szovjetek kezébe megy át.

„Minden hatalom mostantól fogva a szovjetek kezében összpontosul. A kormánybiztosok eltávolíttatnak. A szovjetek elnökei közvetlenül a forradalmi kormánnyal tartják a kapcsolatot".

A kongresszus külön határozatban meghagyta a hadsereg összes szervezeteinek, hogy intézkedjenek Kerenszkij azonnali letartóztatását és Petrográdra való szállítását illetően.

A kongresszus a határozat megerősítése után áttért az alapvető kérdés,— a béke és a föld kérdésének megtárgyalására. E kérdések előadója Lenin volt. Lenin a kongresszuson mindeddig nem jelent meg. A Szmolniban dolgozott, teljesen igénybevette a felkelés szervezése. Most nemcsak mint vezér és tanító lépett a kongresszuson a szószékre, — ebben a minőségében a tömegek eddig is ismerték — hanem mint az az ember, aki megszervezte a proletariátus győzelmét az ellenforradalom egyesült erői felett.

A kongresszus elnöke alig ejtette ki ezt a világrengető nevet, s az egész terem mennydörgött, olyan hallatlan erővel tört ki a tapsvihar. Mintha

hirtelen orkán söpört volna végig a termen. A küldöttek felugrottak helyeikről. Az egész kongresszus talpon volt. Viharos tapssal, ujjongó kiáltásokkal fogadták a világ legnagyobb forradalmának vezérét.

Száz és száz szempár szeretettel és lelkesedéssel tapadt a szószékre, ahonnan egy alacsonytermetű, nyílt, magas homlokú és figyelő, éles szemű ember nézett le a teremre.

Lenin várt, amíg elül a tapsvihar. Végre többszörös kérésére elcsendesedett az ováció. Lenin megkezdte jelentését.

Beszéde, amely mintha egész tartalmával azt hangsúlyozta volna: „sokat beszéltünk, most térjünk át a tettekre" — határvonalat jelentett két korszak között.

„A béke kérdése — mondotta Lenin — a mai nap égető, fájó kérdése. Erről a kérdésről már sokat beszéltek, sokat írtak és önök valószínűleg nem egyszer megvitatták. Engedjék meg tehát, hogy áttérjek a nyilatkozat felolvasására, melyet az önök által választott kormánynak kell majd kibocsátania"[1].

Ezt a nyilatkozatot — a békéről szóló dekrétumot — a szovjetkongresszus „Felhívás az összes hadviselő országok népeihez és kormányaihoz" címen fogadta el. A „Felhívás"a következő szavakkal kezdődött:

„A munkás- és parasztkormány, amelyet az október 24—25-i forradalom teremtett meg és amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, az összes hadviselő országok népeinek és kormányainak javaslatot tesz, hogy azonnal kezdjék meg a tárgyalásokat az igazságos, demokratikus béke megkötésére".

A „Felhívás" rámutatott arra, hogy

„a kormány igazságos, illetve demokratikus békének az azonnali, annexió (vagyis idegen földek elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése) és hadisarc nélküli békét tekinti".

A „Felhívás" azonnali békekötést javasolt és kifejezte a kormány abbeli készségét, hogy a maga részéről késedelem nélkül megteszi az összes döntő lépéseket,

„amíg a béke összes feltételeit valamennyi ország és valamennyi nemzet képviselőinek teljhatalmú gyűlései végleg meg nem erősítik".

A „Felhívás" ugyanakkor kimondotta, hogy a szovjetkormány

„egyáltalán nem tekinti végérvényesnek a fent megnevezett békefeltételeket, azaz hajlandó minden más békefeltételről tárgyalásba bocsátkozni, csak ahhoz ragaszkodik, hogy a hadviselő felek minél gyorsabban közöljék javaslataikat és hogy ezek a javaslatok teljesen világosak legyenek, vagyis feltétlenül kizárjanak minden kétértelműséget és titkolózást".

A szovjetkormány egyúttal kinyilatkoztatta, hogy eltörli a titkos diplomáciát, kifejezte határozott szándékát, hogy a tárgyalásokat teljesen nyíltan, az egész nép szemeláttára fogja folytatni. A szovjetkormány ígéretet tett, hogy azonnal meg fogja kezdeni a titkos szerződések nyilvánosságra hozatalát és e szerződéseket feltétlenül azonnal hatálytalannak nyilvánította.

A „Felhívás" javaslatot tett azonnali háromhónapos fegyverszünet megkötésére és befejezésül felhívással fordult a leghaladottabb kapitalista országok — Anglia, Franciaország és Németország proletariátusához.

„Ezeknek az országoknak munkásai meg fogják érteni, hogy rájuk vár a feladat, hogy megszabadítsák az emberiséget a háború és következményeinek borzalmaitól... és segíteni fognak teljes sikerre juttatni a béke ügyét és ezzel együtt a lakosság dolgozó és kizsákmányolt tömegei felszabadítását minden rabság és minden kizsákmányolás alól".

„A békéről szóló dekrétum" -nak, melyet a II. szovjetkongresszus fogadott el, nagy nemzetközi jelentősége volt.

Az ország gazdasági fejlődése, népeinek nemzeti érdekei megkövetelték, hogy Oroszország kilépjen az igazságtalan háborúból. Az imperialista háború folyamán Oroszország mindinkább a külföldi tőke félgyarmatává lett. A burzsoá ideiglenes kormány alatt fokozódott az ország gyarmati függősége. Az angol és francia imperialisták kölcsönök útján teljesen rabbá akarták tenni az országot. Oroszországnak kellett volna megtérítenie a külföldi imperializmus kiadásait, az imperialista Németország Oroszország rovására igyekezett engedményeket kapni Nyugaton. De az oroszországi burzsoázia nem tudta megakadályozni, hogy Oroszországot gyarmattá ne tegyék. Az oroszországi burzsoázia önző osztályérdekeinél fogva belebonyolódott a kölcsönök hálójába és mindjobban a külföldi imperializmus ügynökségévé vált. Nem tudta megmenteni az országot a kispolgárság sem, amelynek felső rétege teljesen a nagytőkések oldalán állt.

Ezenkívül majdnem az egész parasztság békére vágyott. A parasztság nem a szocializmus jegyében harcolt a békéért. A parasztság egyáltalán nem csak „demokratikus" békét követelt annexió és hadisare nélkül, a parasztságnak mindenekelőtt a földesúri földek felosztására kellett a béke.

Az ország nemzeti fejlődésének kérdését csak egy osztály oldhatta meg,— a proletariátus.

A bolsevikok már jóval a bolsevik párt hatalomra jutása előtt kidolgozták békeprogrammjukat. Lenin 1915-ben megmondta, hogy ha a bolsevikok hatalomra jutnának, feltétlenül demokratikus békét ajánlanának az *összes* hadviselő országoknak. Ennek a békének a feltétele az összes függő helyzetben lévő és elnyomott népek felszabadítása lenne. A jelenleg hatalmon lévő kormányok mellett sem Németország, sem a többi hadviselő ország nem fogadná el az ilyen feltételeket. Akkor a bolsevikok teljes mértékben valóra váltanák az összes rendszabályokat, melyeket a párt programja megjelölt, átépítenék az ország gazdaságát, előkészítenék és megindítanák a forradalmi háborút a szocialista társadalom védelmében.

Egyedül a bolsevikok vezette munkásosztály szabadította meg az országot a félgyarmati függőségtől, ragadta ki az igazságtalan háborúból és teremtette meg az alapot igazságos háború folytatására.

Az oroszországi proletariátus lett az ország nemzeti érdekeinek kifejezője. Az oroszországi proletariátus testesítette meg a demokratikus rétegek reményeit. De a proletariátus nem a kormánnyal való békés megegyezés

útján oldotta meg az ország nemzeti demokratikus feladatait, hanem az egyedüli lehetséges forradalmi módon: az imperialista háborút polgárháborúvá változtatta. Az oroszországi proletariátus szocialista forradalmat vitt véghez és közben befejezte a burzsoá-demokratikus forradalom meg nem oldott feladatait.

A „békéről szóló dekrétumban" megformulázták a szovjetállam egész külpolitikájának alapját. A dekrétum szabatosan kifejtette és félreérthetetlenül kijelentette, hogy a szovjetkormánynak nincsenek hódító céljai. A „békéről szóló dekrétum" döntő csapást mért a háború imperialista céljaira, leleplezte az egész világ előtt a háború rabló jellegét. Lenin a szovjetkongresszuson a békéről tartott beszédében kijelentette:

„Egyetlen kormány sem mondja ki mindazt, amit gondol. Mi pedig a titkos diplomácia ellenségei vagyunk és nyíltan, az egész nép szemeláttára fogunk cselekedni"[2].

A proletárállam békeprogrammja világos és elejétől végig határozott volt. Állami aktusként egyidejűleg a hadviselő országok kormányaihoz is, népeihez is volt intézve. Lenin a szovjetkongresszuson tartott beszédében ezt külön kiemelte. Ezt mondotta:

„A kormányokat nem ignorálhatjuk, mert különben elhúzódik a békekötés lehetősége, a népkormány pedig ezt nem teheti, de semmiesetre sincsen jogunk ahhoz, hogy ugyanakkor ne forduljunk a népekhez is. A kormányok és a népek mindenütt eltérő álláspontonvannak és ezért segítenünk kell a népeknek, hogy beavatkozhassanak a béke és a háború kérdéseibe"[3].

Lenin, miután megállapította, hogy nem szabad ultimativ formában állítani fel a békefeltételeket, megmondotta:

„Természetesen mindenképpen ragaszkodni fogunk a mi annexió és hadisarc nélküli békét követelő programunkhoz. Ettől a programtól nem fogunk eltérni, de nem szabad megadnunk a lehetőséget ellenségeinknek arra, hogy kijelentsék, hogy az ő békefeltételeik mások és ezért nincs miért tárgyalásokba bocsátkozniok velünk. Nem, ettől a kényelmes poziciótól meg kell őket fosztanunk és nem szabad feltételeinknek ultimativ formát adni"[4].

A szovjetkongresszuson Jeremejev elvtárs felszólalt ez ellen az álláspont ellen. „Azt hihetik, gyengék vagyunk, félünk — mondotta.

Lenin zárszavában határozottan Jeremejev ellen fordult.

„Az ultimativ forma végzetessé válhat egész ügyünkre nézve — magyarázta. — Nem követelhetjük azt, hogy követeléseinktől valóvalamely jelentéktelen eltérés alapján az imperialista kormányok azt mondhassák, hogy hajthatatlanságunk miatt nem bocsátkozhattak velünk béketárgyalásokba"[5].

De a legerősebb érv a békefeltételek ultimativ formája ellen az volt, melyre Lenin kongresszusi zárszavában utalt. Lenin rámutatott arra, hogy „valamelyik távoli kormányzóságban" azt mondhatja a paraszt:

„Elvtársak, miért zártátok ki a lehetőségét annak, hogy bármiféle békefeltételeket javasoljanak. Én ezeket a békefeltételeket megvi-

Lenin beszél a második összoroszországi szovjetkongresszuson.

B. J. Vlagyimirszkij festménye.

tatnám, megvizsgálnám őket, aztán pedig utasítanám az alkotmányozó nemzetgyűlésbe küldött képviselőimet, hogy miként cselekedjenek"[6].

Leninnek minden egyes szava úgy hatott, mint üdítő eső a kiszáradt, az olvadt vérrel borított földre. A Szmolni termében száz meg száz küldött mohón figyelt minden lenini szóra. Lenin beszédének és a „Felhívás"-nak egyszerű, mesterkéletlen szavai a különböző nemzetiségű embermilliók fájó szívére balzsamként hatottak. Lelkük mélyéről fakadt vágyaikat és reményeiket fejezték ki.

Az elnyomott nemzetek képviselői egyöntetűen támogatták a bolsevikok békéről szóló dekrétumát. A kongresszus tribünjén megjelent Félix Dzerzsinszkij magas, szikár alakja.

Szigorú, aszkéta arca diadalmasan ragyogott.

„Tudjuk — mondotta Dzerzsinszkij — hogy az egyetlen erő, amely a világot felszabadíthatja, a szocializmusért harcoló proletariátus...

Azok, akiknek nevében ezt a nyilatkozatot javasoljuk, a proletariátus, a szegényparasztság soraiban menetelnek, mindazok pedig, akik ezekben a tragikus percekben elhagyták a termet, — a forradalomnak és a proletariátusnak nem barátai, hanem ellenségei. Náluk hiába kerestek visszhangot erre a felszólításra, de visszhangot találtok az egész világ proletariátusának szívében. Ezekkel a szövetségesekkel elérjük a békét.

Mi nem akarunk a forradalmi Oroszországtól különválni. Azzal mindig meg fogunk egyezni. A népek egységes, testvéri családjában fogunk egyesülni, ahol nem lesznek viszályok és nem lesznek ellentétek".

A teremben csend volt. A küldöttek feszült figyelemmel hallgatták a lengyel forradalmár lelkes beszédét és győzelmi hite győzelmi hittel töltötte el őket is. Mintha szenvedélyes szavaira félretolódtak volna a terem falai és a kongresszusi delegátusok szinte látták, hogyan hullanak le a cári Oroszországnak, a népek börtönének évszázados bilincsei. Egymásután léptek a szószékre az elnyomott nemzetek szabadságharcosai. A lett proletariátus és szegényparasztság nevében Sztucska, a régi forradalmár, támogatta a békéről szóló dekrétumot. Kapszukász-Mickévics, a litván dolgozók nevében hozzáfűzte:

„Kétségtelen, hogy a «Felhívás» visszhangra talál nemcsak Oroszország, hanem a többi ország népeinek a szívében is. A forradalmi proletariátus, a hadsereg és a parasztság hangja a szuronyok erdején keresztül elhatol Németországba és más országokba is és elő fogja segíteni az általános felszabadulást".

A forradalmat követő nap hajnalán a rádió az egész világon kihirdette az imperialista háború vasbilincseit szétzúzó szovjet „béke-dekrétum" nagy és bölcs szavait. E szavak hallatára sírva fakadtak az emberek és szemükben újból kigyulladt a rég kihúnyt remény sugara.

A szovjetkongresszus küldöttei lelkesen fogadták el a Szmolniban ezt a történelmi jelentőségű dekrétumot. Az ülésen a rend megbomlott. Az emberek felugráltak helyeikről, a küldöttek az elnökség tagjai közé vegyül-

tek. Sapkák repültek a levegőbe, az arcok kipirultak, a szemek lelkesedéstől égtek.

Az „Internacionále" — a proletárhimnusz hangjai összeolvadtak a forradalom nagy vezérét üdvözlő mennydörgő „hurrá" kiáltásokkal.

A tribünön megjelent az egyik kongresszusi küldött és általános tetszésnyilvánítás közepette javasolta, hogy a kongresszus üdvözölje Lenint, mint „a Felhívás szerzőjét és a győzelmes munkás- és parasztforradalom rendíthetetlen harcosát és vezérét".

Az összes küldöttek felálltak és ovációt rendeztek Leninnek.

Az elnök kihirdette, hogy a kongresszus áttér a napirend második pontjára. Viharos tapstól kísérve Lenin ismét a kongresszus szószékére lép. Napirenden — a földkérdés.

„Felolvasom önöknek a dekrétumot, amelyet az önök szovjetkormánya kibocsátani szándékozik" — mondja Lenin és az elcsendesedett teremben felhangzanak a „Földről szóló dekrétum" megrázó szavai.

A dekrétumban a következők álltak:

„1. A földnek földesúri tulajdona azonnal, minden megváltás nélkül eltöröltetik.

2. A földesúri birtokok, valamint az összes koronabirtokok, kolostori és egyházi földek, egész élő és holt felszerelésükkel, beltelki épületeikkel és minden tartozékukkal együtt az alkotmányozó nemzetgyűlésig a járási földbizottságoknak és a parasztküldöttek kerületi szovjetjeinek rendelkezésére bocsáttatnak"[7].

A dekrétum továbbá megállapította, hogy „az elkobzott, mostantól fogva az egész nép tulajdonát képező vagyon bárminemű rongálása súlyos bűn, amelyet a forradalmi bíróság büntet"[8]. A kerületi szovjeteket a dekrétum arra kötelezi, hogy a földesúri birtokok elkobzásánál gondoskodjanak a rend legszigorúbb fenntartásáról és a nép kezébe átmenő gazdaság forradalmi őrizetéről.

„Az alkotmányozó nemzetgyűlés végleges határozatáig a földet illető nagy átalakulások dolgában mindenütt az a közös utasítás veendő alapul, amelyet a parasztoktól kapott 242 helyi utasítás alapján állított össze «A Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetjének Értesítője» c. ujság szerkesztősége"... [9]

Végül a dekrétum megállapítja, hogy „az egyszerű parasztok és egyszerű kozákok földje nem kobzandó el" [10].

A békéről szóló nyilatkozat mellett ez a földről szóló dekrétum főhelyet foglal el a szovjethatalom legfontosabb határozatainak sorában.

A parasztság óriási tömege már régen várta a földesurak kisajátítását. Ezt a feladatot, amelyet a polgári demokratikus forradalom képtelen volt megoldani, megoldotta a földről szóló dekrétum. A dekrétum alapgondolatát Lenin a II. szovjetkongresszuson a következő szavakban fejezte ki:

„A lényeg az, hogy a parasztság határozottan tudja, hogy a faluban nincsenek már földesurak, hogy maguknak a parasztoknak kell eldönteniök az összes kérdéseket, maguknak kell berendezniök életüket"[11].

A „földről szóló dekrétum" megmutatta a parasztságnak, hogy a szovjethatalom végleg és visszavonhatatlanul megsemmisíti a faluban a földesurat az elnyomással és kizsákmányolással együtt és ugyanakkor biztossá tette a paraszt számára, hogy a földdel tényleg ő fog rendelkezni.

A „földről szóló dekrétum" 4. pontja, mely „a földre vonatkozó nagy átalakulások végrehajtásának vezérfonala gyanánt" az úgynevezett „Parasztutasítást" javasolta, alapul szolgált az eszereknek és menseviekeknek arra, hogy újra nekitámadjanak a bolsevikoknak. Az eszerek 242 utasítás alapján, amelyet a parasztok a parasztküldöttek I. összoroszországi kongresszusa küldötteinek adtak, egy „Mintautasítást" állítottak össze, melyben összegezték a paraszti követeléseket. Az eszerek az utasítást „A parasztküldöttek Összoroszországi Tanácsa Értesítőjének" 1917 augusztus 19-i számában tették közzé. Ebben az utasításban a parasztok kimondták, hogy a föld az egész nép tulajdonává válik és „átmegy azok használatába,akik rajta dolgoznak"[12], „egyenlősítő földhasználatot" állapítottak meg, megtiltották a bérmunka alkalmazását a mezőgazdaságban. Az eszerek programja eltért a bolsevikok programjától, akik a föld nacionalizálását akarták. A bolsevikok visszautasították az egyenlősítő földhasználatot, a bérmunka eltiltását és az „Utasítás" néhány más pontját.

De egy kérdésben — és pedig a döntő kérdésben — az „Utasítás" megegyezett a bolsevikok áprilisi konferenciáján megformulázott programmal. Ez a 17. pont volt. A bolsevikok is, az „Utasítás" is, az összes földesúri, kincstári és kolostori földek elkobzását követelték és átadásukat a helyi szovjet-szervek: a szovjetek és járási bizottságok kezébe. És éppen ez volt az az alapvető és legfontosabb forradalmi rendszabály, amelyet a parasztság várt. Az volt a fontos, hogy a földet elvegyék a földesuraktól és kihirdessék, hogy a parasztoknak joguk van a föld használatára, hogy a földesúri elnyomás megszűnt. És miután a parasztság többsége szervezetten ama kívánságát fejezte ki, hogy az elfoglalt föld használatát az „Utasításban" kifejezett módon rendezze, az Októberi Szocialista Forradalom első aktusa a földre vonatkozólag az kellett, hogy legyen, hogy elismerje a parasztoknak ezt a jogát.

Meg kell állapítani, hogy a dolgok ilyetén állása nem érte váratlanul sem Lenint, sem az egész pártot. Már jóval az októberi forradalom előtt, a párt IV. kongresszusa előtt, Lenin „Az agrárprogram reviziója" c. brosurájában rámutatott erre:

> „Hogy senki se gondolhassa, hogy a munkáspárt bármilyen reformtervezeteket is rá akarna kényszeríteni a parasztságra, függetlenül annak akaratától, függetlenül a parasztságon belüli önálló mozgalomtól, a programtervezethez csatoljuk az «A» *variánst*, ahol nem követeljük közvetlenül a föld nacionalizálását, hanem egyelőre arról beszélünk, hogy a párt támogatja a forradalmi parasztság törekvéseit, amelyek a föld magántulajdonának megszüntetésére irányulnak"[13].

Lenin tudvalevőleg mindig ezt a gondolatot védte, valahányszor az agrárprogramot vitatták, és hangsúlyozta, hogy ez a program „semmiesetre sem szolgál majd viszály okául a demokráciáért harcoló parasztság és proletariátus között"[14].

Ezért Leninnek minden oka megvolt arra, hogy a II. szovjetkongresszuson komolytalannak minősítse a vádat, hogy a bolsevikok idegen programot valósítanak meg. Lenin ezt mondotta:

„Itt arról beszélnek, hogy magát a dekrétumot és az «Utasítást» a szociálforradalmárok fogalmazták. Ám legyen. Hát nem mindegy-e, hogy ki fogalmazta? De nekünk, mint demokratikus kormánynak, tudomásul kell vennünk a nép alsó rétegeinek határozatát, még ha nem is értünk egyet vele. A parasztok az élet tüzében, a gyakorlatban, a helyszínen megvalósítva határozatukat, maguk rájönnek arra, hogy hol az igazság és még, ha a parasztok továbbra is a szociálforradalmárokat fogják követni és ha ennek a pártnak juttatják is a többséget az alkotmányozó nemzetgyűlésben, akkor is azt fogjuk mondani: — Ám legyen! Az élet a legjobb tanító és az élet majd megmutatja, hogy kinek van igaza és hadd oldják meg a parasztok ezt a kérdést az egyik végről, mi pedig a másikról“[15].

A lenini politikának egész bölcsesége, éleslátása és reális volta ebben a kérdésben éppen abban nyilvánult meg, hogy a bolsevikok, bár nem titkolták, hogy az „Utasítás“ egyes pontjaival nem értenek egyet, azt mégis az októberi forradalom agrárprogramjának alapjául vették. A párt előrelátta, hogy a parasztok, ha majd gyakorlatban alkalmazzák a törvényt, maguk is eljutnak a „másik végről“ a kérdés bolsevik megoldásához, hogy maguk fognak lemondani a kispolgári eszer „egyenlősítésről“ és áttérnek a mezőgazdaság új formáinak szervezésére. A parasztság saját tapasztalata alapján meggyőződik majd arról, hogy egyedül a föld egyenlősítése segítségével a szegényparaszt nem szabadul fel a kulák-járom alól. Mihelyt megszűnt a földesúri elnyomás, kitör a harc a falu szegényparaszt rétegei és a kulákság között, a föld felosztásának, megmunkálásának, a felszerelésnek stb. kérdésben.

Az „Utasításban“ vázolt program lényegében már megszűnt eszerprogram lenni, mert éppen az eszerek lelkesen támogatták az ideiglenes kormányt, amikor fellépett a parasztok ama kísérlete ellen, hogy elvegyék a földbirtokosoktól a földet, vagyis, hogy a saját „Utasításuk“ követelését keresztülvigyék. A földről szóló dekrétum ilyen körülmények között sajátos formája volt az eszerek *elszigetelésének* a parasztságtól. A szovjethatalom egyetlen csapással óriási tömegeket ragadott ki a megalkuvó eszerek befolyása alól. A szovjethatalomnak, amely előtt az a feladat állt, hogy a tömegeket a burzsoáziától és a kispolgári pártoktól elhódítsa azzal, hogy *„forradalmi módon kielégíti legégetőbb gazdasági szükségleteiket“*[16] (*Lenin*), első intézkedése az volt, hogy kielégítse a parasztságnak éppen ezt a követelését.

A parasztok „Utasítását“ augusztus 19-én tették közzé az eszerek és két hónap múlva, — október 18-án — ugyanazoknak az eszereknek, a Kerenszkij-kormány tagjainak részvételével nyilvánosságra hoztak egy miniszteri föld-törvénytervezetet, amely gyökerében ellentmondott az „Utasítás“nak. A paraszti „Utasítást“ több mint két hónapon keresztül senki sem vette figyelembe. Csak a proletárforradalom keltette életre. Lenin javaslatára a II. szovjetkongresszus a „földről szóló dekrétumban“ rendíthetetlen törvénnyé emelte a parasztok „Utasítását“. A bolsevikok azáltal,

ДЕКРЕТЪ О ЗЕМЛѢ

Съѣзда Совѣтовъ Рабоч. и Солдат. Депутатовъ.

(Принятъ на засѣданіе 26-го октября въ 2 часа ночи).

1) Помѣщичья собственность на землю отмѣняется немедленно безъ всякаго выкупа.

2) Помѣщичьи имѣнія, равно какъ всѣ земли удѣльныя, монастырскія, церковныя со всѣмъ ихъ живымъ и мертвымъ инвентаремъ, усадебными постройками и всѣми принадлежностями переходятъ в распоряженіе волостныхъ земельныхъ Комитетовъ и уѣздныхъ Совѣтовъ Крестьянскихъ Депутатовъ впредь до Учредительнаго Собранія.

3) Какая бы то ни была порча конфискуемаго имущества, принадлежащаго отнынѣ всѣму народу, объявляется тяжкимъ преступленіемъ, караемымъ революціоннымъ судомъ. Уѣздные Совѣты Крестьянскихъ Депутатовъ принимаютъ всѣ необходимыя мѣры для соблюденія строжайшаго порядка при конфискаціи помѣщичьихъ имѣній, для опредѣленія того, до какого размѣра участки и какіе именно подлежатъ конфискаціи для составленія точной описи всего конфискуемаго имущества и для строжайшей революціонной охраны всего переходящаго къ народу хозяйства на землѣ со всѣми постройками, орудіями, скотом, запасами продуктовъ и проч.

4) Для руководства по осуществленію великихъ земельныхъ преобразованій впредь до окончательнаго ихъ рѣшенія Учредительнымъ Собраніемъ долженъ повсюду служить слѣдующій крестьянскій наказъ, составленный на основаніи 242 мѣстныхъ крестьянскихъ наказовъ редакціей «Извѣстія Всероссійскаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ» и опубликованный в номерѣ 88 этихъ «Извѣстій» (Петроградъ, номеръ 88, 19 августа 1917 г.).

О землѢ.

Вопросъ о землѣ можетъ быть разрѣшенъ только всенароднымъ Учредительнымъ Собраніемъ.

Самое справедливое разрѣшеніе земельнаго вопроса должно быть таково:

1) Право частной собственности на землю отмѣняется навсегда; земля не можетъ быть ни продаваема, ни покупаема, ни сдаваема в аренду либо въ залогъ, ни какимъ либо другимъ способомъ отчуждаема. Вся земля: государственная, удѣльная, кабинетская, монастырская, церковная, поссессіонная, майоратная, частновладѣльческая, общественная и крестьянская и т. д. отчуждается безвозмездно, обращается во всенародное достояніе и переходитъ в пользованіе всѣхъ трудящихся на ней.

За пострадавшими от имущественнаго переворота признается лишь право на общественную поддержку на время, необходимое для приспособленія къ новымъ условіямъ существованія.

2) Всѣ нѣдра земли: руда, нефть, уголь, соль и т. д., а также лѣса и воды, имеющіе общегосударственное значеніе переходятъ въ исключительное пользованіе государства. Всѣ мелкіе реки, озера, лѣса и проч. переходятъ въ пользованіе общинъ, при условіи завѣдыванія ими мѣстными органами самоуправленія.

Dekrétum a földről.

3) Земельные участки с высоко-культурными хозяйствами: сады, плантации, разсадники, питомники, оранжереи и т. под. не подлежатъ раздѣлу, а превращаются въ показательные и передаются въ исключительное пользованіе государства или общинъ, въ зависимости отъ размѣра и значенія ихъ

Усадебная городская и сельская земля съ домашними садами и огородами остается въ пользованіи настоящихъ владѣльцевъ, причемъ размѣръ самихъ участковъ и высота налога за пользованіе ими опредѣляется законодательнымъ порядкомъ.

4) Конские заводы, казенные и частные племенные скотоводства и птицеводства и проч. конфискуется, обращаются во всенародное достояніе и переходятъ либо въ исключительное пользованіе государства, либо общины, въ зависимости отъ величины и значенія ихъ.

Вопросы о выкупѣ подлежатъ разсмотрѣнію Учредительнаго Собранія

5) Весь хозяйственный инвентарь конфискованныхъ земель, живой и мертвый переходитъ въ исключительное пользованіе государства или общины въ зависимости отъ величины и значенія ихъ, безъ выкупа.

Конфискація инвентаря не касается малоземельныхъ крестьянъ

6) Право пользованія землею получаютъ всѣ граждане (безъ различія пола) Россійскаго Государства, желающіе обрабатывать ее своимъ трудомъ, при помощи своей семьи, или въ товариществѣ, и только до той поры, пока они въ силахъ ее обрабатывать. Наемный трудъ не допускается.

При случайномъ безсиліи какого-либо члена сельскаго общества въ продолженіи 2 лѣтъ, сельское общество обязуется до возстановленія его трудоспособности на этотъ срокъ прійти ему на помощь, путемъ общественной обработки земли

Земледѣльцы, вслѣдствіе старости и инвалидности, утратившіе навсегда возможность лично обрабатывать землю, теряютъ право на пользованіе ею, взамѣнъ того получаютъ отъ государства пенсіонное обезпеченіе.

7) Землепользованіе должно быть уравнительнымъ, т. е земля распредѣляется между трудящимися, смотря по мѣстнымъ условіямъ — по трудовой или потребительной нормѣ.

Формы пользованія землею должны быть совершенно свободны: подворная, хуторская, общинная, артельная, какъ рѣшено будетъ въ отдѣльныхъ селеніяхъ и поселкахъ.

8) Вся земля, по ея отчужденіи, поступаетъ въ общенародный земельный фондъ Распредѣленіемъ ея между трудящимися завѣдуютъ мѣстные и центральныя самоуправленія, начиная отъ демократически организованныхъ безсословныхъ сельскихъ и городскихъ общинъ и кончая центральными областными учрежденіями.

Земельный фондъ подвергается періодическимъ передѣламъ въ зависимости отъ роста населенія и поднятія производительности и культуры сельскаго хозяйства.

При измѣненіи границъ надѣловъ, первоначальное ядро надѣла должно остаться неприкосновеннымъ.

Земля выбывающихъ членовъ поступаетъ обратно въ земельный фондъ, причемъ преимущественное право на полученіе участковъ выбывшихъ членовъ получаютъ ближайшіе родственники ихъ и лица по указанію выбывшихъ

Вложенная въ землю стоимость удобренія и мелиораціи (коренныя улучшенія), поскольку они не использованы при сдачѣ надѣла обратно въ земельный фондъ, должны быть оплачены

Если въ отдѣльныхъ мѣстностяхъ наличный земельный фондъ окажется недостаточнымъ для удовлетворенія всего мѣстнаго населенія, то избытокъ населенія подлежитъ переселенію.

Организацію переселенія, равно какъ и расходы по переселенію и снабженію инвентаремъ и проч., должно взять на себя государство.

Переселеніе производится въ слѣдующемъ порядкѣ: желающіе безземельные крестьяне, затѣмъ порочные члены общинъ, дезертиры и проч., и, наконецъ, по жребію либо по соглашенію.

Все содержащееся въ этомъ наказѣ, какъ выраженіе безусловной воли огромнаго большинства сознательныхъ крестьянъ всей Россіи, объявляется временнымъ закономъ, который впредь до Учредительнаго Собранія проводится въ жизнь по возможности немедленно, а въ извѣстныхъ своихъ частяхъ съ той необходимой постепенностью, которая должна опредѣляться уѣздными совѣтами крестьянскихъ депутатовъ.

Земля рядовыхъ крестьянъ и рядовыхъ казаковъ не конфискуется

Предсѣдатель Совѣта Народныхъ Комиссаровъ
Владиміръ Ульяновъ-Ленинъ.

26-го октября 1917 г.

Dekrétum a földről.

hogy az „Utasítást" törvénnyé tették, megmutatták a parasztoknak, hogy Lenin-Sztálin pártja egy nap alatt többet tett a dolgozókért, mint az eszerek a forradalom hét hónapja alatt.

A „földről szóló dekrétumot" a kongresszus egyöntetűen elfogadta. Csak egy küldött szavazott ellene és nyolcan tartózkodtak a szavazástól. A kongresszus hangulatát szemléltetően kifejezte a tveri kormányzóság egyik parasztküldötte. Kijelentette, hogy „a parasztok mélyen meghajolnak a jelen gyűlés előtt és üdvözletüket küldik".

A paraszt választói nevében „üdvözölte Lenin elvtársat és köszönetét fejezte ki a szegényparasztság legállhatatosabb védelmezőjének".

Beszédét a küldöttek lelkes üdvrivalgással fogadták.

Évszázadokig harcoltak a parasztok a földért. Oroszország összes népeinek parasztjai évszázadokon keresztül millió és millió hektár szűzföldet szántottak fel. Hihetetlen munka árán irtották az óriási sűrű erdőségeket, tették termőfölddé a pusztaságot, a mocsarakat.

De évszázadokon keresztül a paraszttól elvették a nemzedékek munkája árán szerzett földet. A feudális földesurak elrabolták a földet és a parasztokat jobbággyá tették. A kapitalisták, földesurak és kulákok gazdasági kényszer útján, a tőke segítségével kergették a parasztokat „a homokra". A parasztok nem egyszer keltek fel a rablók, a földesurak ellen. De akkor még nem volt proletariátus, ez az egyetlen, mindvégig következetes forradalmi osztály, amely képes a parasztmozgalom élére állni. Csak az Októberi Szocialista Forradalom váltotta valóra a dolgozó parasztság évszázados, ködös, gyámoltalan vágyait: a győzedelmes elnyomott osztályok a proletariátus vezetése alatt elkobozták a földet, megváltás nélkül elvették a földesuraktól.

A „földről szóló dekrétum" megsemmisítette a földesúri Oroszországot. De a földesurak elzálogosították földjeiket és újra meg újra kölcsönöket vettek fel rájuk a bankokban. A földesúri tulajdonra mért csapás a kapitalizmus egész rendszerére csapást jelentett. A föld magántulajdonának megszüntetése aláásta az összes termelőeszközök magántulajdonát. A föld-magántulajdon megszüntetése ezenkívül aláásta a parasztok évszázados előítéletét a magántulajdont illetően. Megnyílt az út a gazdaság új, szocialista formájához a régi, jobbágyi formák helyett, amelyek a parasztság legnagyobb részét arra kárhoztatták, hogy egy talpalatnyi földön nyomorogjon és éhezzen. Ez volt a „földről szóló dekrétum" szocialista arculata.

A „földről szóló dekrétum" épúgy mint a „békéről szóló dekrétum", végigvitte a polgári demokratikus forradalmat, megoldotta azokat a feladatokat, amelyeket a polgári demokratikus forradalom nem fejezett be, de „futtában, mellesleg" oldotta meg.

> „... hogy Oroszország népei számára megszilárdítsuk a polgári demokratikus forradalom vívmányait, tovább kellett mennünk és mi tovább mentünk. A polgári demokratikus forradalom kérdéseit futtában, mellesleg oldottuk meg, mint a mi legfőbb és valóságos, *proletár*forradalmi, szocialista munkánk mellékterméket."[17]

Így írt Lenin a Nagy proletár forradalom vívmányairól.

A kongresszus napirendjének utolsó pontja a hatalom felépítésének a kér-

dése volt. E kérdésben a kongresszus dekrétumot fogadott el a munkásparaszt kormány, a Népbiztosok Tanácsa megalakításáról. A dekrétum így hangzott:

„A Munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjének összoroszországi kongresszusa elhatározza:

Az ország kormányzására az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásáig ideiglenes munkás- és parasztkormányt alakít. Népbiztosok Tanácsa elnevezéssel.

A népbiztosok ellenőrzésének és elmozdításának joga a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek szovjetje összoroszországi kongresszusát, valamint annak központi végrehajtó bizottságát illeti".

A Népbiztosok Tanácsának elnökéül Lenint, a nemzetiségi ügyek népbiztosává pedig Sztálint választották meg.

Az első szovjetkormányt kizárólag a bolsevikokból állították össze. A „baloldali" eszerek visszautasították a bolsevikok ajánlatát, hogy a kormányban résztvegyenek. Képviselőjük a kongresszuson kijelentette, hogy

„a bolsevik minisztériumba való belépésük szakadékot nyitna köztük és a forradalmi hadseregnek a kongresszusról távozott csapatai között, olyan szakadékot, mely kizárná a lehetőséget, hogy közvetítőkként lépjenek fel a bolsevikok és ezen csoportok között".

A „baloldali" eszerek, akik a falu jómódú felső rétegeinek ideológiáját és egyszersmind a paraszt föld-éhségét tükrözték vissza, a bolsevikok és a kispolgári pártok között ingadoztak. Ideológiailag az utóbbiak közelebb álltak hozzájuk, de a „baloldali" eszerek ugyanakkor kitünően megértették, hogy a parasztok csakis a bolsevikok kezéből kaphatják meg a földet. Innen a „baloldali" eszerek ide-oda futkározása a bolsevikok és a kispolgári pártok között. Ők a proletárforradalom útitársai voltak ideig-óráig, akik válságos pillanatban cserbenhagyhatták és elárulhatták a forradalmat.

A kongresszus végül megválasztotta a 101 főből álló központi végrehajtó bizottságot, köztük 62 bolsevikot, 29 „baloldali" eszert, 6 egyesült internacionalista szociáldemokratát, 3 ukrán szocialistát és 1 szociálforradalmár maximalistát.

Október 27-én reggel 5 óra 15 perckor befejeződött a II. szovjetkongresszus. A delegátusok viharosan éltették a forradalmat, a szocializmust és az „Internacionálét" énekelve szétoszlottak.

Így született meg a szovjethatalom, a világ első munkás- és parasztkormánya.

Már hajnalodott, mikor a delegátusok elhagyták a Szmolni épületét. Friss ujságokkal és röplapokkal, bolsevik irodalommal megterhelten siettek az állomásra, igyekeztek haza, hogy minél gyorsabban hírül adhassák az egész országnak, hogy győzött a proletárforradalom.

Hatodik fejezet

A SZOVJETELLENES LÁZADÁS LEVERÉSE

1

A SZOVJETHATALOM ELLEN IRÁNYULÓ ELLENFORRADALMI FELKELÉS MEGSZERVEZÉSE

MIUTÁN Kerenszkij október 25-én dél felé elhagyta a Téli palotát, automobilon Gatcsinába robogott. Ott híre-hamva sem volt a frontról odarendelt katonaságnak. A helyőrség már tudott a hadseregfőparancsnok szökéséről. A katonák csoportokba verődtek, lármás gyűléseket tartottak. Kerenszkijt az a veszély fenyegette, hogy minden percben letartóztathatják. Csak éppen nagy sietve benzint vett fel s máris tovább robogott, hogy megkeresse a frontról berendelt csapatokat. Ámde útközben semmiféle katonasággal sem találkozott, az útbaejtett városok helyőrségei pedig akkor már a forradalmi katonai bizottság oldalára mentek át. Ködös esthomályban, permetező őszi esőben, sáros országúton robogott tovább és tovább a tegnapi diktátor gépkocsija.

Késő este, kilenc óra körül, a fáradt, komor Kerenszkij elvergődött Pszkovba, ahol az Északi front parancsnoksága állomásozott. Itt megtudta,

hogy Cseremiszov visszavonta a Petrográdra csapatokat rendelő parancsot. Október 25-én a parancsnokságon a front katonai megbízottjánál, a mensevik Vojtyinszkijnél tanácskozás folyt le, melyen jelen voltak a frontparancsnokságnak, az Északi front katonai bizottságának és a pszkovi szovjet végrehajtó bizottságának képviselői. Vojtyinszkij azt javasolta, hogy Petrográdra, az ideiglenes kormány segítségére küldjenek fegyelmezett katonaságot.

A tanácskozás azonban éles bírálattal fogadta Vojtyinszkij javaslatát, sőt magával Vojtyinszkijjal szemben is bizalmatlanságát fejezte ki. Este az Északi front biztosságánál folytatták az ülést. Maga Vojtyinszkij nem volt jelen és helyettese Szavickij zavartan közölte, hogy petrográdi hírek szerint a kadetpárti Kiskint nevezték ki a város diktátorának, ami a katonák között felháborodást váltott ki. A front bizottsága minden esetre a csapatok Petrográdra küldése ellen foglalt állást. Az ülésen jelenlévő összes szervezetek egyértelműen ellenezték a csapat-küldést az ideiglenes kormány segítségére. Ugyanakkor elhatározták az északnyugati forradalmi katonai bizottság megalakítását, amelyet megbíztak azzal, hogy tegyen meg minden intézkedést a Petrográd elleni csapatszállítások megakadályozására. Egyszerre csak újra megjelent Vojtyinszkij, közölte, hogy a front három hadseregéből a következő jelentések érkeztek: az I. hadsereg ellenzi a csapatküldést, az V. hadsereg hajlandó katonaságot küldeni, de nem a petrográdi forradalmi katonai bizottság ellen, hanem inkább annak segítségére; csak a XII. hadsereg volt állítólag a csapatküldés mellett. Ilyen formán a három hadsereg közül csak egy és az is csak Vojtyinszkij szavai szerint nyilatkozott az ideiglenes kormány támogatása mellett.

Vojtyinszkij bejelentette, hogy miután álláspontja nyilván nem tükrözi vissza a tömegek hangulatát, lemond frontbiztosi tisztségéről. Hozzáfűzte még, hogy Cseremiszov tábornokkal együtt Petrográd felé beszüntetett mindenféle csapatszállítást.

Miután Kerenszkij ezeket a részleteket meghallotta, nem merte rászánni magát arra, hogy az arcvonal főparancsnokához, Cseremiszov tábornokhoz forduljon. A pszkovi helyőrségben sem bízott. A hadseregfőparancsnok Baranovszkij főszállásmesterhez, a hadügyminiszter kabinetirodájának volt vezetőjéhez ment. Riasztó hírekkel fogadták. Baranovszkij közölte Kerenszkijjel, hogy Pszkovban már működik a forradalmi katonai bizottság, a távirda ellenőrzés alatt áll, Petrográdról parancs érkezett Kerenszkij letartóztatására.

Kerenszkij később mégis magához kérette az Északi arcvonal főparancsnokát, Cseremiszov tábornokot, aki megerősítette mindeneket a híreket és hozzáfűzte, hogy nincsenek megbízható csapatai, amelyeket Petrográdra lehetne küldeni. Jelentését befejezve, hozzátette, hogy Pszkovban még Kerenszkij személyes biztonságáért sem vállal kezességet.

Kerenszkij megkérdezte Cseremiszovtól, hogy az összes kijelölt csapatok, köztük a Krasznov parancsnoksága alatt álló III. lovas hadtest elindítását is letiltotta-e. Cseremiszov igennel válaszolt.

„— Beszélt-e ön Krasznov tábornokkal? Ő is a maga véleményén van? — szakította félbe idegesen Kerenszkij.

—Krasznov tábornok hozzám készül, minden percben megérkezhet Osztrovból.

— Akkor azonnal küldje őt hozzám, tábornok úr.

— Parancsára".

Cseremiszov a forradalmi katonai bizottság ülésére ment, ahova őt berendelték.

Csak éjszaka egy órakor tért vissza Kerenszkij lakására és újból megerősítette, hogy a kormánynak semminemű segítséget sem nyujthat. A tábornok azt tanácsolta Kerenszkijnek, hogy utazzon el a főhadiszállásra, mert Pszkovban feltétlenül le fogják tartóztatni.

Kerenszkij kétségbeesésében e határozta, hogy minden áron elmegy Osztrovba, a III. lovashadtest parancsnokságához és onnan a kozákokkal a vörös Petrográd ellen vonul. Azonban október 26-án, még mielőtt hajnalodott volna, hirtelen megjelent Kerenszkij lakásán Krasznov tábornok hadtestparancsnok, vezérkari főnöke kíséretében. Kiderült, hogy Krasznov nem hitte el a csapatszállítási parancs visszavonását és eljött Pszkovba, hogy személyesen ellenőrizze. Az arcvonal-főparancsnok éppen a forradalmi katonai bizottság képviselőivel együtt ülésezett. Cseremiszov félt, hogy az értekezlet tagjai gyanút fognak, kelletlenül kiment Krasznov tábornokhoz és röviden azt tanácsolta neki, hogy térjen vissza Osztrovba. Krasznov írásban követelte a parancsot. Cseremiszov haragosan visszament az ülésre, mégegyszer felszólítva Krasznovot, hogy térjen vissza Osztrovba.

Krasznov egy ideig a parancsnokságon tartózkodott, majd pedig kétségektől gyötörve elment az arcvonal-megbízott, a mensevik Vojtyinszkij lakására, akit még a Kornyilov-felkelés idejéből ismert. Sokáig kellett várakoznia. A megbízott ugyanazon a gyűlésen volt, amelyen Cseremiszov.

Vojtyinszkij a legnagyobb titokban elmondotta Krasznovnak, hogy Kerenszkij a városban tartózkodik és megkérte Krasznovot, hogy azonnal keresse fel.

Krasznov nagy elővigyázatossággal még virradat előtt felkereste a menekülő hadseregfőparancsnok rejtekhelyét. Kerenszkij nagyon megörült Krasznovnak és elhatározta, hogy vele együtt azonnal elindul a hadtesthez.

A Kornyilov összeesküvés leverése után a III. kozák lovas hadtestet nem oszlatták fel. Ellenkezőleg, Kerenszkij szeptember elején titkos parancsot adott ki, amely a hadtest összpontosítását rendelte el Pavlovszk-Gatcsina-Peterhof körletében, „tekintettel arra, hogy a németek partraszállhatnak Finnországban". Már maga a hadtest elhelyezése arra vallott, hogy nem a németek partraszállásáról, henem a bolsevikok elleni harcról volt itt szó.

„Röviden és teljesen nyíltan vázoltam a helyzetet a tisztek és kozákok előtt, — így magyarázta Krasznov később a hadtest áthelyezésének okát. — Nem titkoltam előttük, hogy tervezett petrográdi tartózkodásunk oka nem annyira a német partraszállás, mint inkább

a bolsevikok szörnyű, sötét munkája, akik kezükbe akarják ragadni a hatalmat".

A hadtestet gondosan védték minden forradalmi befolyástól. Krasznovnak az volt a terve, hogy a kevéssé megbízható csapatokat eltávolítja és új kozák ezredekkel pótolja. Lovasságra azonban a fronton is szükség volt a katonafelkelések ellen. A petrográdi szovjet azonkívül szemmel tartotta a kozákok gyanús összevonását a főváros közelében. A hadtestet Osztrovba helyezték át, ahova szeptember 28-án érkezett meg. Egy hónapi állomásozás alatt a hadtest megfogyatkozott. Több kozák századot elszállítottak különböző városokba. A 10. doni ezrednek két százada és két ágyúja Toropecben, az usszuri ezred három százada és két ágyúja Osztaskovban, öt lovasszázad és két ágyú pedig Vitebszkben volt.

Október 20-a körül az Északi fronton az 51. gyalogos hadosztály megtagadta, hogy állásba menjen a 184. hadosztály leváltására. A 184. hadosztály katonái erre elhatározták, hogy elhagyják a lövészárkokat. Nem használt a hadsereg- és a hadtestbizottság semilyen rábeszélése. Az Északi front főparancsnoka és megbízottja erre elrendelte „az 51. hadosztály feloszlatását, szükség esetén fegyveres erő alkalmazása árán is". A parancs végrehajtását Krasznov tábornok III. lovas-hadtestére bízták. Krasznov tábornok október 23-án kiadta a parancsot, hogy az egész hadtest induljon el az I. hadsereghez, az 51. hadosztály elhelyezkedési körletébe. A lovassági hadtest mindkét hadosztályának ezredei megkezdték a berakodást.

Krasznov október 24-én táviratilag közölte a front és az I. hadsereg vezérkarával, hogy a berakodást megkezdték és a húsz csapatszállítmány lebonyolítása három napot vesz igénybe. A tábornok kérte, hogy Osztaskovból, Toropecből és Vitebszkből sürgősen rendeljék vissza az ott állomásozó csapatrészeket.

Alig indultak el a csapatszállítmányok, amikor Kerenszkijnek és a kozák katonai szövetség elnöki teendőit végző Grekov kozák őrnagynak aláírásával október 25-én a következő tá irat érkezett a lovas hadtesthez:

„Elrendelem, hogy a jelen parancs vétele után az I. doni kozák hadosztály összes ezredeit az Északi fronton levő egész tüzérséggel együtt, az 1. doni kozák hadosztály parancsnokának vezetése alatt a vasúton továbbítsák Petrográdra, a Nyikolájevszki-pályaudvarra, a petrográdi katonai kerület főparancsnokának, Polkovnyikov ezredesnek rendelkezésére. Az indulás idejéről rejtjeles táviratban értesítsen. Ha a vasúton lehetetlen a szállítás, a csapatrészeket indítsa menetoszlopban útnak".

Nyomban Kerenszkij távirata után az Északi front megbízottjától, a mensevik Vojtyinszkijtől a következő felhívás érkezett:

„Közölni a donvidékiekkel és a tengermellékiekkel:

Az ideiglenes kormány teljes egyetértésben a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek központi bizottságával a forradalomhoz és a haza iránti kötelességükhöz hű csapatokat Petrográdra vonja

össze. A petrográdi ezredek, melyek azzal az ürüggyel, hogy a mögöttes területen kell védeni a szabadságot, makacsul vonakodtak kimenni a frontra, képteleneknek mutatkoztak arra, hogy Petrográdot megvédjék a rendzavarásoktól és az anarchiától. Fennáll a veszély, hogy az alkotmányozó nemzetgyűlés meg fog hiúsulni. Azok között a csapatok között, melyek e vészes órában hivatva vannak megmenteni Oroszországot, a kozák ezredek az első helyek egyikét foglalják el.

Bárhogy dühöngenek is a kozákok ellen a front mögött meghúzódott katonaszökevények, a kozákok mindvégig teljesíteni fogják hazájuk iránti kötelességüket".

A Nagy proletárforradalom által halálra ijesztett kispolgár a cári tábornokok nyelvén szólalt meg.

Krasznov tábornok október 25-én 11 órakor nagy megelégedéssel tette közzé a mensevik Vojtyinszkij felhívását.

Ugyana nap este 7 órakor Krasznov tábornok új hadtestparancsot küldött szét. Krasznov azt találta, hogy azok az érvek, amelyeket Vojtyinszkij hozott fel a mellett, hogy a forradalmi Petrográd ellen kozákokat küldjenek, nem elégségesek. Saját érveivel állt elő. Vilmos császár későbbi cselédje (Krasznov 1918-ban a donvidéki ellenforradalmi kormány élén állott) új parancsában kijelentette, hogy a forradalom „felelőtlen, Vilmos császár által megvásárolt" maroknyi csoport műve. Krasznov visszavonta október 23-i parancsát és az I. hadseregbe csak egy hadosztályt küldött. A hadtest többi csapatrészeinek Kerenszkij rendelkezése értelmében a következő parancsot adták:

„A.) Popov vezérkari ezredes különítménye:

a 9. donvidéki kozákezredből . . .	5 század,	4 géppuska
a 10. " *	5 "	4 "
a 13. " "	5 "	4 "
a 15. " "	5 "	4 "
az I. donvidéki tüzérosztályból		10 ágyú
az I. amuri kozáküteg		4 "

Összesen 20 század, 16 géppuska, 14 ágyú.

A berakodást azonnal megkezdeni Osztrovban, Revalban, Palliferben, Toropecben. Menetirány Narván és Pszkovon keresztül, Alexandrovszkája állomásig, ahol bevárandó az egész hadosztály összpontosítása Pulkovo—Cárszkoje-Szelo körzetében. Ha a vasúti szállítás akadályokba ütköznék, akkor a kirakodás helyéről ezredenként menetelve és harc útján igyekezzenek a fent jelzett helyekre jutni".

Ugyanebben a parancsban Krasznov tábornok közölte azt is, hogy Petrográdra rendelték a 44. gyaloghadosztályt, a kerékpáros zászlóljakat, az 5. kaukázusi kozákhadosztályt, a 23. és 43. doni kozákezredeket és még más csapattesteket. Ez volt a helyzet a lovashadtestben, amikor október

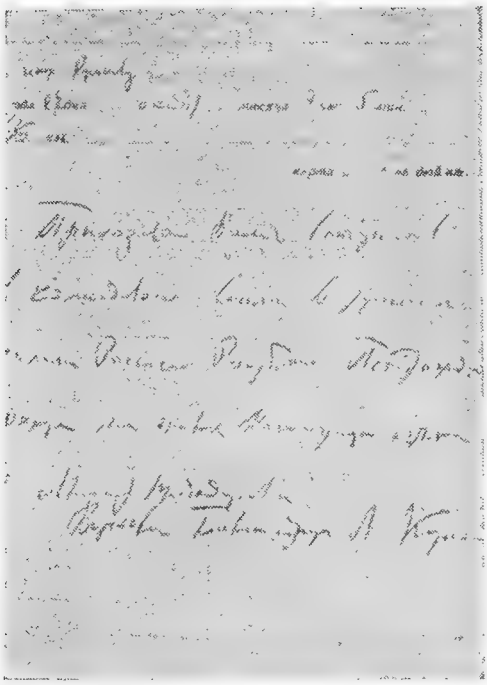

Kerenszkij tábori jegyzetkönyvéből: Parancs, amelyben Kerenszkij Krasznov tábornokot „az Oroszországi köztársaság összes fegyveres erőinek és a petrográdi kerületnek" parancsnokává nevezi ki.

25-én éjjel az Északi front parancsnoksága kénytelen volt hatályon kívül helyezni a Petrográd elleni csapatszállításra vonatkozó parancsot.

Amint Kerenszkij megpillantotta Krasznov tábornokot, izgatottan kérdésekkel halmozta el:

— Tábornok, hol az ön hadteste? Útban van? Itt van már a közelben? Azt reméltem, hogy Luga alatt találom.

Krasznov jelentette Kerenszkijnek, hogy a hadtest kész a bolsevikok ellen menni, de gyalogság is szükséges. Csak lovassággal nyomulni előre és még hozzá kisebb osztagokkal — veszélyes. Ekkor Kerenszkij megparancsolta Baranovszkijnak, hogy vonja össze a hadtest összes kozákszázadait, melyek a fronton voltak elszórva, ezenfelül csatolja a hadtesthez a 37. gyaloghadosztályt, az 1. lovashadosztályt és az egész XVII. hadtestet. Kerenszkij kérdésére, elég-e ez az erő, Krasznov így felelt:

— Ha mindezt összeszedjük és ha a gyalogság velünk jön, akkor Petrográdot elfoglaljuk és megszabadítjuk a bolsevikoktól.

Baranovszkij Kerenszkij parancsát közölte a főhadiszállással. Kerenszkij és Krasznov Osztrovba siettek.

A főhadiszállás Petrográddal a Téli palota eleste után is fenntartotta az összeköttetést. Október 25-én éjszaka egy óra után a főhadiszállás összeköttetést kapott Scheer hadnaggyal, a hadügyminisztérium politikai osztályának képviselőjével. Scheer közölte a Téli palota elestének hírét.

„— Hol tartózkodnak most az ideiglenes kormány tagjai? — kérdezték a főhadiszállásról.

— A Téli palotában voltak és egy órával ezelőtt letartóztatták őket. Hol vannak most, nem tudom. Prokopovics minisztert nappal tartóztatták le, de utána szabadlábra helyezték...

— Ki most a hadseregfőparancsnok?

— Alexander Fjodorovics Kerenszkij.

— És hol van Kerenszkij?

— Éppen most közölte velem Virubov, hogy Kerenszkij Pszkovban van. Mi úgy tudtuk, hogy a frontról jövő katonaság elé ment...

— Miként fogadta a hadügyminisztérium az ideiglenes kormány eltávolítását, a Köztársasági tanács megszüntetését és a hatalomnak a bolsevikok által való megragadását?

— A hadügyminisztériumot véletlenül még nem szállta meg a felkelő katonaság és Petrográdon nyilván ez az egyetlen távíró vonal, amelyet még nem foglaltak le. Itt csak a politikai osztály tisztjei tartózkodnak, akik elhatározták, hogy minden munkát megtagadnak, ha az osztályt is elfoglalják. A vezérkari főnökséget, a főparancsnokságot még nappal megszállták a felkelők".

Alighogy befejezték a beszélgetést Petrográddal, a Nyugati front hívta fel a főhadiszállást. Balujev tábornok jelentette, hogy többrendbeli parancsot kapott a petrográdi forradalmi katonai bizottságtól és kérdezte, mitévő legyen. A főhadiszállás megkérdezte, rendelkezik-e a nyugati frontparancsnokság olyan csapatrészekkel, melyek hajlandók az ideiglenes kormányt támogatni.

„Egyetlenegy csapattestért sem kezeskedhetem — felelte Balujev. — A legnagyobb részük semmi körülmények közt sem fogja támogatni az ideiglenes kormányt. Kezességet még az itt közelemben levő osapatrészekért sem vállalhatok, melyek talán felhasználhatók arra, hogy a rombolásokat és rendzavarásokat meggátolják, de az ideiglenes kormány támogatására aligha".

A főhadiszállás felhívta a Román frontot és ugyancsak kormányhű csapatok iránt érdeklődött. A válasz innen az volt, hogy a Román front, a Fekete-tengeri hajóhad és az odesszai kerület végrehajtó bizottsága elhatározta, hogy a hadseregbizottságok ajánlása alapján kiválogatott csapatok katonából hadosztályt szervez és ezt az alkotmányozó nemzetgyűlés védelmének jelszava alatt Petrográdra indítja. A főhadiszállás türelmetlenül félbeszakította a beszédet. Nem az alkotmányozó nemzetgyűlésről van szó — ezt az új kormány is megigéri, — hanem arról, képes-e a Román arcvonal csapatokat küldeni, hogy az előbbi kormányt megmentse. Erre a Román front megbízottja, Tiesenhausen jött a távíró készülékhez.

„Mély meggyőződésem — jelentette ki Tiesenhausen, — hogy a kormány tagjainak személyes védelmére aligha lehet a frontról csapatokat küldeni... Az egész front feltétlenül hajlandó az alkotmányozó nemzetgyűlés védelmére kelni és kész visszaverni az alkotmányozó nemzetgyűlés megadályozására irányuló kísérleteket... Az alkotmányozó nemzetgyűlés védelmének gondolata rendkívül népszerű. Az előbbi kormány tagjai azonban vajmi kevés népszerűségnek örvendenek a csapatoknál és nagyon kevéssé érdeklik a katonákat".

Az ellenforradalom ilyenformán már a polgárháború első napjaiban megértette, hogy minden nyílt fellépés a régi rend védelmére teljes

sikertelenségre van kárhoztatva. Akciójukat tehát valamilyen „demokratikus" jelszóval kellett leplezni, mely a tömegekben még némi bizalmat kelthetett. Az „alkotmányozó nemzetgyűlés" az ellenforradalmi erők mozgósításának jelszavává lett. A főhadiszállás ezt nem értette meg mindjárt, de a kispolgári árulók gyorsan tájékozódtak és azt a jelszót adták ki, amelyet csak néhány nap előtt mint bolsevik jelszót elvetettek.

Diterichs tábornok a főhadiszállásról a Délnyugati front parancsnokságát hívta fel. Ugyanazt az információt adta neki és ugyanazt a kérdést intézte hozzá, mint a többi fronthoz. A frontparancsnokság a felelettel két órahosszat váratta meg Diterichset a távírókészüléknél. Nyilván adatokat szedtek össze. Végül, mikor a tábornok egyenesen feltette a kérdést a megbízható csapatokra vonatkozólag, a következő választ kapta:

— Ha az Északi front főparancsnoka megtagadta a csapatküldést, miért küldjünk mi akkor innen csapatokat?

Hosszú húza-vona után a főhadiszállás csak annyit tudott meg, hogy a Délnyugati front kozákbizottsága utasítást kapott az éppen akkor ülésező kozák harctéri kongresszustól, hogy a parancsnokságon erősítsék meg az őrszolgálatot és rendeljenek el ügyeletes szolgálatot a távírónál.

Október 26-án reggel a főhadiszállás megküldte a frontparancsnokságoknak Kerenszkijnek az Északi front főparancsnokához intézett távirati parancsát:

„Elrendelem, hogy a jelen parancs vétele után folytassák a III. lovassági hadtest szállítását Petrográd felé. Október 26-án, 5 óra 30 perekor!"

Ez volt minden, ami felől a főhadiszállás az éjszaka folyamán intézkedni tudott.

Október 26-án reggel az Északi front megbízottja, Vojtyinszkij, megjelent Pszkovban a forradalmi katonai bizottság ülésén, de már egészen más hangulatban. Közölte, hogy Kerenszkij parancsot adott a csapatoknak Petrográdra való küldésére, és hogy a megfelelő intézkedéseket már megtették. Az egyenesen feltett kérdésre, elismeri-e az északnyugati katonai forradalmi bizottság hatalmát, Vojtyinszkij azt felelte:

— Csak a központi végrehajtó bizottságnak vetem alá magam, amely katonaságot követel.

Röviddel ezután a mensevik Vojtyinszkij Krasznov-Kerenszkij különítményeihez csatlakozott.

Miközben Kerenszkij ide-oda kapkodott és mindenáron azon igyekezett, hogy legalább valamilyen csapatrészt küldjön a frontról, hívei Petrográdon szervezték az erőket, hogy hátbatámadják a forradalmat.

Október 26-án éjjel a Téli palotához rendezett sikertelen felvonulás résztvevői a városi dumába tértek vissza s rögtön megnyitották a „közbiztonsági bizottság" ülését. Szkobelev, a volt „szocialista" miniszter

A „honmentő bizottság". *A Kukrinyikszik karikatúrája.*

azt javasolta, hogy a „bizottságot" hatalmasabb harcias jellegű szervezetté alakítsák át. Szerinte az új szervezet az ország összes demokratikus erőit egyesítené és elszánt harcot folytatna a bolsevikok ellen. Szkobelev javaslatát elfogadták. Az új szervezet hangzatos elnevezést kapott: „Bizottság a haza és a forradalom megmentésére." A petrográdi munkások csakhamar más, találóbb névvel illették: „Bizottság az ellenforradalom megmentésére".

A „honmentő bizottság" volt az októberi forradalom ellen fellépő forradalmi erők első harci szervezete. Összetétele a következő volt: a központi városi duma, a II. szovjetkongresszus eszer és mensevik frakciója, melyek a kongresszusról tüntetően eltávoztak, az Előparlament tagjai és az eszer és mensevik párt központi bizottságainak, a Plechánovféle „Egység" csoportjának és egyéb szovjetellenes csoportocskáknak képviselői.

A bizottságban olyan szervezetek is képviseltették magukat, mint a bankhivatalnokok szövetsége, a hadirokkantak szövetsége, a Györgykeresztesek szövetsége stb. Ezeket a szövetségeket az ideiglenes kormány külön a munkásosztály elleni harc céljából hozta létre.

A „honmentő bizottság" elnökséget választott, melyet azzal bíztak meg, hogy a további akciótervet kidolgozza.

Október 26-án a „bizottság" tagjai egész nap kapcsolatokat igyekeztek létesíteni azokkal a szervezetekkel, amelyek hajlandók voltak a szovjethatalom ellen harcolni. A „bizottság" ülésén megjelent Grekov is, a kozák katonai szövetség képviselője, aki Kerenszkijjel együtt rendelte Petrográdra a III. lovashadtestet.

A „honmentő bizottság" a legközelebbi városokba tájékozódás céljából egy csoport tisztet küldött ki. Az egyik ilyen tiszt igazolványát, akit Lugába és Revalba vezényeltek, A. Goc, az eszer párt központi bizottságának tagja írta alá.

A „honmentő bizottság" létezésének első óráitól kezdve összeköttetésbe lépett a petrográdi szovjetellenes érzületű kiképző csapatrészekkel, amelyeket még nem fegyvereztek le. Megbízható kapcsolat létesült a Mihály- és a Konstantin-tüzériskolával, a Pál-, a Vlagyimir-, a Műszaki-, Nikoláj- és még néhány más katonai iskolával.

Október 27-én reggel a „honmentő bizottság"-ban megjelentek a vasúti szakszervezet eszer és mensevik vezetői és kijelentették, hogy a bolsevikok hatalmát nem ismerik el és semmiféle parancsot sem fognak teljesíteni. A vasutas szakszervezet csak a „demokrácia hatalmának" veti magát alá, melynek vezetőjéül a „honmentő bizottságot" ismeri el. A vasutas szakszervezet az egész vasútigazgatást a maga kezébe veszi.

A vasutasok felszólítást kaptak, hogy három állandó képviselőt küldjenek a „honmentő bizottságba".

Délután két órakor folyt le a városi dumában az első szovjetkongresszus központi végrehajtó bizottságának, a parasztküldöttek végrehajtó bizottságának, a köztársasági tanács tagjainak, a duma-tagoknak, a megalkuvó pártok központi bizottságainak és más szervezeteknek a gyűlése. A „haza és a forradalom megmentésének bizottsága" nevében a mensevik M. I. Szkobelev beszélt. Bejelentette a „bizottság" alakulását, majd így folytatta:

> „Nemcsak az tartozik legsürgősebb feladataink közé, hogy ártalmatlanná tegyük a felelőtlen demagógokat, hanem az is, hogy az ellenforradalom ellen harcoljunk. A vasutas szövetség csatlakozása a „honmentő bizottság"-hoz lehetővé tette, hogy az új kormány egyetlen táviratát se továbbították".

Ez nyilvánvaló hazugság volt. A szovjetkormány táviratait az ország minden irányába szétküldték. De az ellenforradalmi gyűlés viharos tapssal fogadta a mensevik nyilatkozatot. A jelenlevők azt hitték, hogy az ilyen nyilatkozat erőről tanuskodik, amivel magaa gyűlés egyáltalán nem dicsekedhetett.

„Egységfront" Martovtól és Csernovtól Miljukovig, Rodzjankóig és Puriskévicsig.

A. M. Kanyevszkij karikatúrája.

„Ez azonban nem elég, — folytatta belemelegedve a mensevik.— A harcban, melyet folytatnunk kell, fizikai erőre kell támaszkodnunk. Helyre kell állítani a vasúti munkások és szürke katonaköpenyes testvéreink szövetségét. Ez a forradalom megmentésének záloga."

A gyűlés elé azt a javaslatot terjesztették, hogy az egész országban építsék ki a „honmentő bizottságokat".

A mensevikek képviselője, Weinstein rövid beszédet tartott, nyugalomra és kitartásra szólított fel.

„A ‚honmentő bizottság, körül kell összpontosítani — mondotta Weinstein a mensevikek központi bizottsága nevében — az

egész közvéleményt és csak azután, amikor már elég világosan látjuk erőinket, kell majd áttérni a védelemről a támadásra".

A bizottság a fegyveres harc vezetésére saját kebeléből katonai szervezetet alakított. Ugyanakkor kiküldöttek közvetítésével érintkezésbe lépett Kerenszkijjel és így létrejött a teljes együttműködés a Petrográd ellen vonuló ellenforradalmi csapatokkal.

Az ellenforradalmi felkelés vezetőjéül Polkovnyikov ezredest, a petrográdi hadkerület volt főparancsnokát szemelték ki. A hadműveletek vezetésére vezérkart szerveztek.

Az eszerek és mensevikek nem érték be azzal, hogy a „honmentő bizottság" zászlaja alatt a győzelmes forradalom szétzúzására fegyveres erőket gyüjtöttek. A szovjethatalom elleni harcnak másik módját is alkalmazták: a szabotálást. A „honmentő bizottság" felhívta a tisztviselőket és hivatalnokokat, hogy bojkottálják a bolsevik hatóságokat, ne vessék alá magukat parancsaiknak.

A „honmentő bizottság" teljes egyetértésben dolgozott a legmegrögzöttebb reakciósokkal.

Október 26-án este a kozák szövetség tanácsának irodahelyiségében megjelent a tanács új elnöke, A. P. Anyikéjev, doni kozák kapitány. A régi elnök, A. I. Dutov, akit az orenburgi kozákság gyűlése megválasztott atamánnak, odautazott. Anyikéjevvel együtt eljött a kozák szövetség tanácsának helyettes elnöke is, A. P. Mihéjev. Mindketten jelentették, hogy most jönnek egy bizalmas tanácskozásról, amelyet Alexéjev tábornok, a hadseregfőparancsnok volt vezérkari főnöke, nagy tekintéllyel biró cári tábornok hívott egybe. Az ülés Alexéjevnél még nem ért véget és Anyikéjev felszólította a kozák szövetség tanácsát, hogy azonnal küldje el a tanácskozásra képviselőit. Amikor a kozák szövetség tanácsának képviselői odaérkeztek, Alexéjev tábornokon kívül ott találták B. Szavinkovot és egy hadapródot is. Alexéjev tábornok közölte velük, hogy értesülései szerint Krasznov tábornok III. lovashadteste Petrográd ellen vonul. Alexéjev és Szavinkov elébe szándékoznak utazni. A jelenlevők kijelentették, hogy Alexéjev tábornoknak nem szabad utaznia, felismerhetik és letartóztathatják. Kevésbbé ismert embereket kell küldeni. A kozák szövetség tanácsának egyik képviselőjét és a hadapródot jelölték ki erre a célra. Alexéjev tábornok átadta nekik a vasúti jegyeket, amelyeket az ő és Szavinkov számára még nappal váltottak, a kozák szövetség tanácsa pedig hamis okmányokkal látta el őket. Mindketten elindultak Krasznov kozákjainak fogadására.

A „honmentő bizottság" kapcsolatot létesített V. Puriskévics monarchista szervezetével is. Még 1917 októberében, mielőtt a hatalom a szovjetek kezébe ment át, Puriskévics, az ismert reakciós vezér, monarchista szervezetet alapított. A szervezet célja egyik befolyásos tag szavai szerint az volt, hogy

„a háború győzelmes befejezése és később az oroszországi monarchia feltétlen visszaállítása érdekében erős kormányhatalmat létesítsen az országban".

A szervezet tagjait a tisztek és katonai iskolák növendékei sorából toborozták. A tagokat ötös csoportokba osztották be, úgy hogy a különböző ötös csoportok tagjai nem ismerték egymást.

Maga Puriskévics beszélte el egyik hívének, hogy „körülbelül kétezer megbízható embere van Petrográdon, körülbelül hétezer a fronton és nagyszámban vannak emberei Moszkvában és más városokban". A mozgalmat titokban akarták folytatni és a monarchia visszaállítása kérdését egyelőre nem bolygatták. Puriskévics a diktatúrára törekvő csoportok — a monarchisták, a kadetpártiak és Szavinkov szervezete erőinek egyesítését javasolta.

> „Puriskévics — beszélte később egyik cinkosa — különösen ragaszkodott a Szavinkovval és híveivel való szoros együttműködéshez és ezt azzal magyarázta, hogy a monarchisták egyedül túlságosan gyengék ahhoz, hogy sikert érjenek el és a jobboldali «szociálforradalmárok» és szavinkovisták nélkül vereségre vannak kárhoztatva".

A Nagy proletárforradalom azonban meghiusította Puriskévics számításait. Szervezete szétesett. Összetoborzott híveinek egy része szétszéledt más városokba.

Maga Puriskévics azon a nézeten volt, hogy Petrográdban haladéktalanul fegyveres felkelést kell kezdeni. Mindenkit igyekezett meggyőzni arról, hogy éppen a jelen pillanatban, amikor a szovjethatalom még nem szilárdult meg, Kerenszkij és az eszerek kormánya pedig még nem hódolt be véglegesen, szükséges haladéktalanul akcióba lépni, hogy a hatalmat kezükbe ragadják és visszaállítsák a monarchiát.

Puriskévics kijelentette híveinek, hogy Polkovnyikov és a „haza és a forradalom megmentésének bizottsága" segítséget ígértek.

Így alakult ki főképpen a mensevikek és eszerek erőfeszítései folytán az egységes szovjetellenes front. Ez a front a legsötétebb reakciósoktól a „forradalmi demokrácia" képviselői által vezetett „A haza és forradalom megmentésének bizottságáig" terjedt.

A mensevikek és eszerek a szovjethatalom ellen folytatott harcukban az entente imperialistáihoz is fordultak segítségért. Erről a következőket beszéli el Buchanan angol nagykövet „Egy diplomata emlékiratai" c. könyvében:

> „Ma meglátogatott Avkszentyev, a köztársasági tanács elnöke és azt hajtogatta, hogy bár a bolsevikoknak sikerült megdönteniök a kormányt ez utóbbinak bűnös gondatlansága folytán, de csak néhány napig fogják tudni magukat tartani. Az összoroszországi szovjetkongresszus éjszakai ülésén a bolsevikok egészen elszigetelődtek, mert az összes többi szocialista csoportok elítélték módszereiket és kijelentették, hogy nem hajlandók tovább résztvenni a kongresszus ülésein. A parasztküldöttek tanácsa szintén a bolsevikok ellen foglalt állást. A városi duma — folytatta Avkszentyev — megszervezte a „honmentő bizottságot". Ez a bizottság a

köztársasági tanács, a szovjetek központi végrehajtó bizottsága a parasztküldöttek tanácsa és a frontdelegátusok bizottsága képviselőiből alakult. Néhány napon belül valószínűleg megérkezik a Pszkovból iderendelt katonaság is.

Azt mondottam Avkszentyevnek, hogy én minderről nem vagyok úgy meggyőződve, mint ő".

Nehéz elképzelni, hogy Avkszentyev csak azért látogatta volna meg az angol nagykövetet, hogy elmondja neki a friss híreket.

2

ELLENFORRADALMI TÁMADÁS PETROGRÁD ELLEN

A hírek, amelyeket Kerenszkij a „haza és a forradalom megmentésének bizottságától" a Petrográdon készülő felkelésről kapott, újra felébresztették benne a reményt, hogy rövidesen visszatérhet a hatalomra.

Kerenszkij sürgette Krasznovot a támadás megkezdésére. Osztrov alatt találkoztak a 9. doni ezred századaival. A kozákok szállásaikra igyekeztek. Krasznov megállította őket, parancsot adott, hogy térjenek vissza a vonatra és folytassák az előnyomulást Petrográd ellen.

Kerenszki megérkezésének híre egy pillanat alatt elterjedt a városban. Lakása előtt kezdett gyülekezni a nép. A tömeg egyre nőtt. Túlnyomóan a helyőrség katonái voltak ott. A szürke katonaköpenyes tömeg eleinte nyugodtan viselkedett, de aztán feltűnően barátságtalan magatartást kezdett tanusítani. Zaj támadt, hangos felkiáltások hangzottak el. Kerenszkij letartóztatását követelték. Egész kozák századot kellett kirendelni a hadseregfőparancsnok védelmére. Kerenszkij összehivatta a lovashadtest ezred- és hadosztály-bizottságait és izgatott beszédben fordult hozzájuk. De itt is ellenséges hangulat volt érezhető.

— Kornyilovista! — vágta több kozák Kerenszkij szemébe.

A gyűlés felrobbant. Kerenszkij egy kozák szakasz fedezete alatt az állomásra ment és vonatra szállt. Krasznov kiadta a parancsot a vonatok elindítására, de a mozdony nem mozdult. Hiábavaló volt minden fenyegetés. Bár a vasutasok megigérték, hogy a vonatot azonnal elindítják, a vonat továbbra is csak állt. Közben Kerenszkij kocsija előtt izgatott katonák kezdtek összeverődni. A tömeg egyre nőtt. Ekkor Krasznov a mozdonyra ültette saját kíséretének parancsnokát, aki régebben segéd-mozdonyvezető volt és még két kozákot. Október 26-án 3 óra körül a vonat végre elindult. Megkezdődött a támadás a szovjetek Petrográdja ellen.

Pszkovon keresztül vitt az út. Az állomás tele volt fegyveres katonákkal. A vonat megállás nélkül robogott át a veszedelmes helyen. Teljes gőzzel mentek Dno állomásig és tovább Gatcsina felé.

Október 27-én hajnalban a Krasznov tábornok különítményét szállító katonavonatok Gatcsina alá értek.

Rövid idő mulva jelentették Krasznovnak, hogy a Balti vasútvonal állomásán egy Petrográdról érkezett katonaszázad és matrózok rakodnak ki. Minden oldalról fegyveres kozákok vették őket körül. Rájuk irányították a pályatesten felállított ágyút úgy, hogy a katonák és matrózok kénytelenek voltak megadni magukat. Azonnal lefegyverezték őket. A kozákoknak minden harc nélkül sikerült elfoglalni a Varsó felé vezető vasútvonal pályaudvarát, foglyokat ejtettek és 14 géppuskát zsákmányoltak.

Kerenszkij ugyanakkor megbízható őrség védelme alatt szárnysegédjeivel együtt a gatcsinai cári palotába vonult.

A csendes, álmos város hírtelen lármás, fegyveres táborrá változott át. Mindenütt felvillantak a kozákok vörös nadrágsávjai. Vezényszavak hallatszottak.

Kerenszkij a következő táviratot küldte szét:

„Gatcsina városát elfoglalta a kormányhű katonaság és pedig vérontás nélkül.

A kronstadti, a Szemjonovszkij és Izmailovszkij ezred századai s a tengerészek minden feltétel nélkül letették a fegyvert és csatlakoztak a kormány csapataihoz.

Megparancsolom, hogy az összes kirendelt katonavonatok gyorsan folytassák útjukat.

A forradalmi katonai bizottságtól parancs érkezett, hogy a katonaság vonuljon vissza".

A hirtelen átmenet a kétségbeesésből, amikor még saját tábornokaitól is félnie kellett, a pillanatnyi sikerhez, megszédítette az ingatag hadseregfőparancsnokot. „Egész századokat" képzelt maga elé, amelyek letették a fegyvert, holott a kozákok váratlan rajtaütéssel csak egyetlenegy századot fegyvereztek le. Kerenszkij nekilendült képzelete csábító képet festett: a katonák, a tengerészek önként megadják magukat és boldogan csatlakoznak a hadseregfőparancsnok csapataihoz. De jaj! Gatcsina elfoglalása éppen nem jelentette azt, hogy Gatcsina helyőrsége alárendeli magát Krasznovnak. Kerenszkijnek és Krasznovnak, minden igyekezetük ellenére, a városban állomásozó csapatok közül egyet sem sikerült rábírni arra, hogy harcbalépjen a petrográdi proletariátus ellen. Csupán azt tudták elérni, hogy a gatcsinai tartalékos tisztiiskola növendékeit a városban és a város környékén őrszolgálatra vették igénybe. Ezenkívül a gatcsinai repülőiskola tisztjei két repülőgépet bocsátottak a különítmény rendelkezésére. A repülőgépek még aznap felszálltak a repülőtéren, hogy Petrográd és Petrográd környéke felett Kerenszkij felhívásait és Krasznov parancsait szórják el.

De a várva-várt erősítés a frontról csak nem érkezett.

A főhadiszállás október 26-án reggel újra felhívta az Északi frontot. A front vezérkari főnöke jelentette, hogy Kerenszkijnek a csapatszállításról szóló parancsait nem tudta továbbítani, mert a pszkovi forradalmi

katonai bizottság ügyeletesei nem engedik a távírókészülékhez. Petrográd felé csak a III. lovashadtest vonul. Duchonyin kérte, hogy Kerenszkijnek Pszkovban átutazásakor az alábbi táviratot kézbesítsék:

„Szükségesnek tartom, hogy ne csak a III. hadtest, hanem a többi kijelölt csapat is Petrográd ellen vonuljon: az utat természetesen gyalogmenetben kell megtenni, mivel a vasutas szövetség határozatot hozott, hogy nem szállít katonaságot Petrográdra".

A főhadiszálláson tervbevették, hogy Vrangel tábornok vezetése alatt vegyes különítményt állítanak össze és Petrográd ellen küldik, de erre a célra nem sikerült megbízható csapatokat találni.

Október 26-án délután a főhadiszállás újból összeköttetésbe lépett Petrográddal, a hadügyminisztérium politikai osztályával. Az osztályvezető helyettese, Tolsztoj gróf, beszélt a „honmentő bizottság" tevékenységéről, de hangsúlyozta, hogy Petrográdon nem rendelkeznek csapatokkal.

A főhadiszállás az északi frontparancsnoksághoz fordult, ahonnan közölték, hogy Kerenszkij az első katonavonattal már átutazott Pszkovon.

A főhadiszállás felhívta a nyugati frontparancsnokságot. Onnan is nagyon vígasztalan hírek érkeztek. Balujev tábornok szavai szerint Minszkben minden hatalom a katona- és munkásküldöttek szovjetjének kezében van. A frontbizottság — mondotta a tábornok — harcol a szovjet ellen, a helyőrségért azonban nem lehet kezeskedhetni.

„A 37. ezred egy őrsége jelent meg ép most — folytatta Balujev tábornok—engem és az egész parancsnokságot letartóztatottnak nyilvánított és azt követeli, hogy az ő forradalmi parancsnokságuk ellenőrzése alatt folytassuk a munkát. A helyzet altalában nem rózsás és én nem tudom, mi lesz a vége. A megbízottak szintén tehetetlenek".

A főhadiszállás október 26-án nem volt képes erősítést küldeni Kerenszkijnek. A katonák kereken megtagadták az engedelmességet. A vasutasok nyíltan akadályozták az útrakész csapatszállítmányok elindítását.

Mindenütt falragaszok hirdették a petrográdi forradalmi katonai bizottság parancsait és a szovjethatalom békéről és földről szóló dekrétumait.

A régi,komor gatcsinai palota,ahol valamikor a félőrült I.Pál cár élt és rendezett őrségparádékat,most hirtelen átalakult. Katonák sürögtek-forogtak, olyan volt a légkör, mint valami frontparancsnokságnál. Maga Kerenszkij segédtisztjeivel együtt a harmadik emeleti szobákat foglalta el. Az épület szembenlévő oldalán volt az ideiglenes kormány irodája és segédhivatala. A városparancsnoktól, aki lent dolgozott, küldöncök hordták Kerenszkij szobáiba az írásokat. Felülről a lépcsőkön állandóan jöttek lefelé, sarkantyúikat pengetve, a különféle megbizatásokat teljesítő tisztek.

Petrográdról katonai személyek érkeztek jelentésekkel és hírekkel. Megjelent Vojtyinszkij, akit azonnal beosztottak Krasznov különítményéhez. Vojtyinszkij táviratozott Pszkovba, az Északi front politikai osztályára, hogy amíg a válságos események tartanak, állandóan Krasznov különítményénél fog tartózkodni.

Megérkezett a kozák szövetség tanácsának két képviselője. Tájékoztatták Kerenszkijt a petrográdi helyzetről, a kozák tanács és Alexéjev tábornok

tevékenységéről. A kozák szövetség tanácsának kiküldöttei közölték, hogy a Petrográdon állomásozó 1., 4. és 14. kozák ezredek készek a III. lovashadtest elébe vonulni, mihelyt ez a főváros közelébe érkezik. A kozák szövetség tanácsának egyik képviselője Gatcsinában maradt, a másik pedig visszatért Petrográdra, hogy közölje, hogy a hadtest már közeledik Petrográdhoz és a kozákok legyenek készenlétben, hogy a kellő pillanatban akcióba léphessenek a bolsevikok ellen.

Kerenszkij a petrográdi hadkerület csapatainak a következő parancsot küldte:

„Közhírré teszem, hogy én, — az ideiglenes kormány miniszterelnöke és az Oroszországi Köztársaság összes fegyveres erőinek főparancsnoka — a mai napon megérkeztem a hazához hű frontkatonaság élén. Megparancsolom a petrográdi hadkerület összes csapatainak, amelyek félreértésből vagy tévedésből csatlakoztak a hazaárulók, a forradalom árulóinak bandájához, hogy habozás nélkül... térjenek vissza kötelességük teljesítéséhez".

Újra és újra repültek a fenyegetőző táviratok a főhadiszállásra, az Északi front parancsnokságára, csapatok küldését sürgetve. A tábornokok feleletül igértek, megnyugtattak, de az igért katonavonatoknak még csak nyoma sem volt. Katonaság helyett csak távirat érkezett a kaukázusi frontparancsokságtól. Przsevalszkij, a front parancsnoka és Donszkoj, a front megbízottja a Petrográdon kitört felkelés feletti megbotránkozásuknak adtak kifejezést és ünnepélyes szavakban igértek támogatást az ideiglenes kormánynak.

De a kaukázusi front többezer kilométer távolságban volt — mit ért ez az igéret? Kerenszkij hidegen megköszönte. De még ez alkalommal sem mulasztotta el, hogy újra eljátssza Hlesztakov (Gogolj orosz író „Revizor" c. vígjátékában a hencegő és hazug ember tipusa.— *A ford.*) szerepét.

„Örömmel állapítom meg, hogy az egész hadrakelt hadsereget ugyanaz a lelkesedés tölti el" — írta a hadseregfőparancsnok, habár egyetlenegy csapatszállítmány elindítását sem tudta keresztülvinni.

Kerenszkij ide-oda kapkodott, mint a csapdába került patkány. Leveleket írt egyes parancsnokoknak, ismerős tiszteknek. Megbízásából a petrográdi katonai hadkerület főparancsnokának helyettese, A. Kozmin százados, aki Kerenszkijjel együtt szökött meg Petrográdról, egymásután írta a személyes leveleket. Schreider polgármester közvetítésével levelet küldött Petrográdra az eszer Krakoveckij ezredesnek. Kozmin egy tiszttől, akit a „haza és forradalom megmentésének bizottsága" Lugába küldött, tudta, hogy Krakoveckij résztvesz a készülő felkelésben.

„Kérem önt, ezredes úr — írta Kozmin — lépjen velem kapcsolatba, hogy megoldhassuk a kérdéseket, amelyek Petrográd és környékének a bolsevikoktól való megmentésével függnek össze... Válaszoljon nekem, vagy ami még jobb, az összeköttetés céljából küldjön futárommal együtt egy megbízottat. Az ő közvetítésével meg fogunk egyezni további együttműködésünkre vonatkozólag".

Ugyanilyen kéréssel fordult Kozmin Rebinder grófhoz is, az egyik lovas tartalék-gárda tüzérdandár parancsnokához. Kozmin levelet írt egy sebesültekből összeállított lövészezred parancsnokának, közölte vele Kerenszkij megérkezését Gatcsinába és felszólította, hogy „a közös ügy érdekében minden lehető módon támogassa őt". Kozmin könyörgő levelei azonban nem jutottak el a címzettekhez, futárait elfogta a forradalmi katonai bizottság. Ugyancsak a forradalmi katonai bizottság kezébe került Kozminnak a hadügyminisztérium politikai osztályához küldött levele is. Ebben Kerenszkij családjának hogyléte felől érdeklődött és kérte, hogy küldjenek valakit a politikai osztály munkatársai közül Kerenszkijhez.

Kerenszkij környezetétől értesült azoknak az ezredeknek és csapatrészeknek a címéről, amelyeknek élén ismerős vagy hozzájuk közelálló parancsnokok állottak. A tisztek közül valaki megemlítette, hogy az 5. páncélgépkocsi-osztályban bajtársa van. Kerenszkij táviratilag megparancsolta az Északi front főparancsnokának, hogy a páncélgépkocsi-osztályt azonnal indítsa el Gatcsina-Cárszkoje-Szelo irányába. De mivel Kerenszkij a frontban nem bízott, egyidejűleg megbízta Kovanyko főhadnagyot, egyik adjutánsát, hogy forduljon közvetlenül az 5. hadosztályhoz a következő távirattal:

„A hadseregfőparancsnok elrendelte, hogy segítség nyujtandó az 5. osztálynak szállítási előkészületeiben. Az osztály a Petrográd alatt működő hadsereg főparancsnokának, Krasznov tábornoknak rendelkezésére bocsátandó."

Kerenszkij, aki már lemondott arról, hogy a frontról csapatszállítmányok érkezzenek, mohón kapott minden híresztelésen, ami arról szólt, hogy állítólag szabadcsapatok, önkéntes zászlóaljak készek segítségére sietni. Késő este a főhadiszállásnak, Duchonyinnak és Orsa város parancsnokának a következő parancsot adta ki:

„Megparancsolom, haladéktalanul intézkedjék, hogy az összes önkéntes zászlóaljakat engedjék át Orsán — Gatcsina-Cárszkoje-Szelo irányában az én rendelkezésemre".

Éjszakára kiderült, hogy az összes segítségkérésekre csak Luga felelt. A munkás- és katonaküldöttek lugai szovjetjének elnöke az eszer Voronovics volt. Hozzá utazgattak a „haza és forradalom megmentésének bizottsága" képviselői. Járt nála Malevszkij is, a központi végrehajtó bizottságnak a petrográdi hadkerület mellett működő megbízottja. A lugai eszerek közölték, hogy az 1. vártüzérezred egy 800 főből álló csapatszállítmányát fogják Gatcsinába indítani.

Október 27-én Kerenszkij-Krasznov különítményeihez mindössze csak két és fél kozákszázad vonult be. Az egyik Pulkovo irányába kiküldött kozák járőr egy az úton megrekedt páncélgépkocsit zsákmányolt. Estefelé a páncélgépkocsit Gatcsinába szállították, ahol a repülőiskola tisztjei kíjavították. Ezt a páncélgépkocsit beosztották a különítményhez.

A petrográdi forradalmi katonai bizottság még aznap értesült arról, hogy a kozákok elfoglalták Gatcsinát. Október 27-én a gatcsinai helyőrség megbízottjai, az egyes katonák és munkások folytonosan hozták

a jelentéseket a forradalmi katonai bizottságnak a kozákok működéséről.

A petrográdi forradalmi katonai bizottság figyelme eleinte Krasznoje-Szelora összpontosult. Onnan várták a kozákok támadását Petrográd ellen. Parancsot adtak ki, hogy a forradalmi csapatokból egy vegyes különítményt indítsanak Krasznoje-Szeloba. Ez a különítmény négy páncélos gépkocsiból, egy kronstadti zászlóaljból 4 géppuskával, egy helsingforsi zászlóaljból ugyancsak 4 géppuskával és egy hatlöveges viborgi ütegből állott.

Az események azonban megmutatták, hogy a kozákok fő támadási iránya Petrográd ellen nem Krasznoje-, hanem Cárszkoje-Szelo és Pulkovo volt. Krasznoje-Szeloba irányították a Pál-tartalékezredet, a tengerészkülönítményeket pedig a Vörös Gárda munkásosztagaival együtt Pulkovo irányában összpontosították. Később tűzérséget, valamint a Petrográdi és az Izmajlovszkij tartalékezredeket is idevonták.

Egyidejűleg a forradalmi katonai bizottság a város déli és délkeleti határainak védelmét is megszervezte. Ezt a megerősített területet „Petrográdi védelmi vonalnak", vagy a „Tengeröböl—Néva állásnak" nevezték. Ez utóbbi elnevezés pontosan jelzi, hogy honnan meddig húzódott ez a vonal. A védelmi vonal szakaszokra oszlott, melyeket a Vörös Gárda osztagai, a litván tartalékezred és a petrográdi helyőrség egyéb csapatai szálltak meg. Október 27—28-án itt sietve lövészárkokat ástak és egyes helyeken drótakadályokat létesítettek.

Petrográd felett egy fehérgárdista repülőgép jelent meg, amely Kerenszkij röpcéduláit szórta le. Kerenszkij második repülőgépe kényszerleszállást hajtott végre Ligov kerületében és a gépet visszatartották. Ezzel kapcsolatban a forradalmi katonai bizottság parancsot adott ki, hogy a Városparancsnoki repülőtéren a repülőgépeket harci készültségben kell tartani.

A forradalmi katonai bizottság mindezeket az intézkedéseket közvetlenül Lenin vezetése alatt foganatosította.

Október 27-én Lenin és Sztálin megjelentek a parancsnokságnál és a harc tervéről jelentést kértek. Podvojszkij kérdésére, vajjon bizalmatlanságot jelent-e ez a látogatás, Vlagyimir Iljics élesen és határozottan így válaszolt:

„Nem bizalmatlanság ez, csupán a munkás- és paraszt-kormány tudni óhajtja, hogyan dolgoznak katonai szervei".

A parancsnokság jelentése nem elégítette ki Lenint. Vlagyimir Iljics figyelmesen tanulmányozta a térképet és egész sor hiányra, rengeteg hanyagságra mutatott rá. Érezhető volt, hogy az új szerv még nem sajátította el eléggé munkáját. Embert a frontra sokat hoztak össze, de megszervezni őket nem tudták.

Lenin kívánságára Podvojszkij dolgozószobájába asztalt állítottak. Lenin az asztalhoz ült és saját maga kezdte ellenőrizni a terv összes részleteit. A munka gyorsan haladt. Lenin magához hívta a gyárak képviselőit, a tüzérség felől érdeklődött, utasítást adott, hogy páncélozott vasúti kocsikat készítsenek.

Lenintől származott az a gondolat, hogy a Balti flotta hadihajóit igénybe vegyék Petrográd védelmére. Október 27-én Lenin a távíróhoz hivatta a

hadsereg és hajóhad finnországi területi bizottságának képviselőjét. Közölte vele, hogy Kerenszkij elfoglalta Gatcsinát és követelte, hogy sürgősen küldjenek erősítést. Helsingforsból megkérdezték:

— És még mi a közölnivaló?

Lenin ezt válaszolta:

— A „még mi" kérdés helyett azt a kijelentést vártam, hogy önök indulásra és harcra készek.

A területi bizottság katonai osztályának elnöke jött a távírókészülékhez és azt kérdezte Lenintől:

— Hány harcosra van szükség?

— Annyira, amennyit csak adhatnak, de csakis megbízható és harcrakész emberekre. Hány ilyen ember van?

— Ötezer körül. Soronkívül lehet elindítani olyanokat, akik harcolni fognak.

— Ha a lehető leggyorsabban elindítja a szállítmányt, hány órára tudja biztosítani a megérkezést Petrográdra?

— Mostantól számítva legkésőbb 24 órán belül.

— Szárazföldi úton?

— Vasúton.

— El tudja-e látni a szállítmányt élelmiszerrel?

— Igen, élelmiszerünk bőven van. Van még körülbelül 35 géppuskánk, itteni helyzetünk gyengítése nélkül némi tábori tüzérséget is küldhetünk, kiszolgáló személyzettel együtt.

— A köztársaság kormánya nevében sürgősen kérem, hogy azonnal kezdjék meg a csapatszállítást. Kérem, válaszoljon arra is, tudnak-e önök az új kormány megalakulásáról és hogyan fogadták ezt a hírt ott önöknél a szovjetek?

— A kormányról egyelőre csak a lapokból van értesülésünk. A hírt, hogy a hatalom a szovjetek kezébe ment át, nálunk lelkesedéssel fogadták.

— Tehát a szárazföldi csapatokat azonnal elindítják és élelmezésüket biztosítják?

— Igen, azonnal hozzáfogunk a szállításhoz és ellátjuk őket élelmiszerrel[1].

A Balti hajóhad központi bizottságának képviselőjétől Iljics azt kívánta, hogy néhány hadihajót küldjön teljes harci felkészültségben a petrográdi proletariátus segítségére.

Lenin nemcsak erősítést kért, hanem azonnal nagyszerű tervet is dolgozott ki arról, miként használják fel a hajóhadat a szárazföldi hadműveleteknél. Megérkezésük után a hadihajókat a következőképpen használták fel:

Az „Oleg" cirkálót és a „Köztársaság" sorhajót a Tengeri csatornán helyezték el. Szükség esetén ezeknek a hajóknak kellett majd megnyitni a tüzet Cárszkoje-Szelora és a Cárszkoje-Szelotól Petrográd felé vezető utakra. A „Zabijáka", a „Pobegyityel" és „Metkij" torpedónaszádokat felvonultatták a Néván, egészen Ribackoje faluig és ezek a hajók innen négyhüvelykes ágyúik-

kal fenyegették Cárszkoje-Szelo északkeleti környékét és a Nyikoláj-vasútvonalhoz vezető utakat.

A torpedónaszádok tisztikara megtagadta a parancs teljesítését. Erre a matrózok közvetlenül maguk hajtották végre a hadihajók átcsoportosítását.

Sztálin ellenőrizte, miként hajtják végre Lenin intézkedéseit, gyári küldöttségeket fogadott, magához hivatta a párt kerületi szervezőit és részletes utasításokkal látta el őket. Óriási munkát végzett hogy a helyőrséget előkészítse az ellenállásra Krasznovval és Kerenszkivel szemben. Nagy számban jöttek Sztálinhoz a megbízottak, a közkatonák, beszámoltak a csapatok hangulatáról.

— Hány fegyvert tud adni? — mindig ezzel a kérdéssel fejezte be a beszélgetést Sztálin, kezében tartva a tollat, hogy feljegyezze a választ.

Petrográd védelmének és az ellenforradalom ellen működő összes csapatoknak főparancsnokává Muravjov alezredest nevezték ki, aki később elárulta a szovjethatalmat. Tiszti pályáját Muravjov az 1. Nyevszkij gyalogezredben kezdte meg és a kazáni katonai iskolában folytatta, mint tanfolyamvezető tiszt. Muravjovnak nem volt szilárd politikai meggyőződése. Óriási becsvágy vezette cselekedeteit. Ez a becsvágy a szó legszorosabb értelmében égette, egyik végletből a másikba taszította. Az 1917-es forradalom elején Muravjov burzsoá rohamcsapatokat szervezett, amelyeknek főfeladata a forradalom elleni harc volt. A Kornyilov-lázadás napjaiban átment a „baloldali" eszerekhez. Az októberi fegyveres felkelés idején a petrográdi hadkerület főparancsnokává lett, habár akkoriban a „baloldali" eszerek megtiltották a párt tagjainak, hogy felelős szovjetállásokat vállaljanak.

Muravjov mellé politikai megbízottnak Jeremejev elvtársat, a forradalmi katonai bizottság tagját nevezték ki. Jeremejev régi bolsevik, a reakció és a fellendülés éveiben a „Zvjezda" és „Právda" nevű bolsevik ujságok egyik szerkesztője volt. A nagy proletárforradalom napjaiban ő vezényelte a Téli palotát elfoglaló csapatok egy részét. Muravjov vezérkari főnökének Valden ezredest nevezték ki.

Lenin és Sztálin jövetelével a parancsnokság munkája teljesen megváltozott. Az ideges futkosást felváltotta a pontosság, szervezettség lépett a bizonyosfokú kapkodás és esetlenség helyére, melyek a fiatal apparátus munkáját kezdetben jellemezték. Mindenki tudta, hogy hol a helye, mindenkit meghatározott munkával bíztak meg. Nyugodt, komoly arccal jöttek ki az emberek a parancsnokság épületéből,és vitték szét a városba Lenin és Sztálin parancsait.

Sztálin mindenekelőtt elrendelte, hogy írják össze a fegyvereket. Az ezredek, az arzenál és a hadigyárak megbízottai közölték, hány puskával és gépfegyverrel rendelkeznek. A forradalmi katonai bizottság képviselői tehergépkocsikon mentek a raktárakhoz, felrakták a fegyvereket és lőszereket, amiket azonnal a frontra, Pulkovo alá szállítottak. A forradalmi katonai bizottság lefoglalta a teher- és személyautókat. A helyőrség ezredeit és hadosztályait készültségbe helyezték. Megbízottakat neveztek ki azokhoz a csapatokhoz, ahol ilyenek még nem voltak. Más csapatoknál pedig a katonákat szólították fel, hogy válasszanak maguknak megbízottakat.

„Ezennel felszólítjuk az osztályt — szólt a forradalmi katonai bizottságnak a tartalék gárdatüzérosztályhoz intézett parancsa, — hogy, ha eddig nem küldött, válasszon megbízottat; az osztály álljon harci felkészültségben s teljesítse a kerületi parancsnokság rendelkezéseit."

A petrográdi hadkerületi paranesnokság, valamint a hadügyi és tengerészeti minisztérium összes régi hivatalnokait felszólították, hogy azonnal kezdjék meg újból munkájukat. Akik nem jelentkeztek, forradalmi törvényszék elé voltak állítandók. A vasútvonalakat, a városokat és a falvakat agitátorok járták be, hogy a fővárosban végbement forradalomról a dolgozók széles köreit tájékoztassák.

Az új hatalom közvetlenül a dolgozókhoz fordult. Erélyes felhívásai felébresztették a tömegek alkotó tevékenységét. A vörösgárdisták saját kezdeményezésükből fegyver után kutattak és a forradalmi katonai bizottságnak azonnal jelentették, ha fegyvert találtak. Cárszkoje-Szelo pályaudvarán a vörösgárdisták hadianyaggal megrakott páncélvonatot vettek észre. Körülzárták a vonatot, nem engedték, hogy Kerenszkij segítségére küldjék. Értesítették erről a forradalmi katonai bizottságot. A bizottság ötven embert küldött a vonat őrizetére.

Öt óra körül a páncélgépkocsi-osztály megbízottja jelentette, hogy „a parancsnokság 4 páncélgépkocsit készül fölöttébb gyanus szándékkal Lugába küldeni". Az elindítás megakadályozására a megbízott azonnal felszerelt egy páncélgépkocsit.

A városban itt-ott részegeskedni kezdtek. Az ellenforradalmárok titokban szeszes italokat bocsátottak áruba vagy pedig a katonák elmaradottabb csoportjait a boros pincék fosztogatására bujtogatták. A forradalmi katonai bizottság járőröket küldött ki. A gyanus helyeken a közelben állomásozó osztagok megbízottainak segítségével razziákat és házkutatásokat tartottak. A szeszes italokat elkobozták, a szeszes italok árusítóit és a raktárak fosztogatására bujtogatókat letartóztatták.

A forradalmi katonai bizottság már a felkelés első napjaiban betiltott néhány polgári ujságot. Október 25-én a vörösgárdisták megszállták több lap helyiségét: így például a „Russzkaja Volja" („Orosz Szabadság") c. ujságét, melyet még Protopopov cári miniszter alapított, a „Birzsevije Vedomosztyi" („Börzehírek") c. szélső reakciós lapét, Burcev „Obscseje Gyelo" („Közügy")c.lapjáét stb.Az ellenforradalom ügynökei, kihasználva a hiányos őrizetet, behatoltak az ujságok nyomdáiba, elvitték a betűket, néha még felhívásokat is sikerült nyomtatniok. A be nem tiltott ujságokban féktelen ellenforradalmi izgatás folyt az új kormányhatalom ellen. Az ujságok közölték Kerenszkij felhívásait és a „honmentő bizottság" közleményeit.

A forradalmi katonai bizottság betiltotta a „Novoje Vrémja" („Új idő") c. ujságot és nyomdájában a „Právdát" kezdte nyomtatni. Betiltotta a Rjecs" („Szó") c. kadetujságot és a kadetokhoz közelálló „Gyeny" („Nap") c. ujságot. Ezeknek az ujságoknak a nyomdáiban nyomtatták a „Szoldátszkája Právda" („Katona Igazság") és a „Gyerevenszkája Bjednota" („Falusi Szegénység") c. ujságokat. A betiltott ujságok őrségeinek megparancsolták,

hogy lépjenek szoros kapcsolatba az üzemi munkástanáccsal, éberen őrizzék a gépeket és a betűket és a forradalmi katonai bizottság tudta nélkül ne engedjék meg semmiféle írás kinyomtatását.

A forradalmi katonai bizottságot mindenfelől értesítették Krasznov és Kerenszkij csapatainak minden egyes mozdulatáról. Jelentéseket hoztak a Gatcsinából visszavonuló csapatok megbízottjai. Munkások jöttek a bizottsághoz, akik az ellenséges őrsök vonalán vágták át magukat. Egyszerű távirdászok küldtek figyelmeztetéseket a csapatmozdulatokról.

Krasznov folytatta a támadást. Mohón gyüjtötte a petrográdi helyzetről szóló híreket. Személyesen hallgatta ki a Petrográdról hozzá menekült tiszteket, hadapródiskolásokat, diákokat. Telefonon beszélt Cárszkoje-Szeloban élő feleségével. Összeköttetésbe lépett Petrográdon a kozák katonai szövetség tanácsával, ahonnan felvilágosításokat kapott.

Krasznov tábornok október 27-én késő éjszaka magához hívta a kozák bizottságokat, beszámolt a helyzetről és azt javasolta, hogy hajnalban támadják meg Cárszkoje-Szelot, amikor az ellenség nem tudja egykönnyen megállapítani, mekkora erők vesznek részt a támadásban. A bizottságok jóváhagyták Krasznov tervét. Október 28-ára virradó éjjel 2 órakor Krasznov kozák ezredei megindultak Cárszkoje-Szelo ellen. Krasznoje-Szelo irányába csak kisebb lovasjárőröket küldött ki.

Október 28-án hajnalban a kozákok Cárszkoje-Szelohoz közeledtek. A város déli határain egy körülbelül zászlóaljerősségű sűrű gyalogsági lánccal találták szemben magukat. Megszólaltak a puskák, sűrű lövöldözés támadt, mely rövid idő mulva heves harcba ment át. A szovjetcsapatok felett csakhamar robbanó srapnellek villantak fel — a támadó kozák századokat tüzérség támogatta. A szárnyakról fenyegető megkerülés veszélye miatt a gyalogsági rajvonalak egy része visszavonult a park irányába.

A kaszárnyák környékén és a parkba nyíló Orlov-kapunál a cárszkojeszeloi helyőrségből fegyveres csapat verődött össze. A kozákbizottság tagjai odamentek a katonákhoz. A tisztek hajlandók voltak letenni a fegyvert. Sokan közülük rábeszélték erre a katonákat.

A helyi forradalmi katonai bizottság tagjai és a cárszkoje-szeloi bolsevik szervezet tagjai egymásután járták be az izgatott csapatokat. Feltárták a katonák előtt a tisztek provokációs hazugságát és felolvasták a II. szovjetkongresszus földről és békéről szóló dekrétumait. A tömeg megoszlott: egyik része a kozákokhoz ment át, hogy letegye a fegyvert, a többség azonban a bolsevikokat követve, lelkesedéssel vonult a park széle mentén a kozákok balszárnyának megkerülésére.

A katonákhoz, félig egyenruhába öltözötten, odajött Szavinkov. Petrográdról megérkezett automobilon Sztankévics is, aki beszédet intézett a katonákhoz. Kis híja, hogy ez a beszéd siralmasan nem végződött Sztankévics számára. A katonák le akarták tartóztatni, de Sztankévicsnek, saját beismerése szerint, sikerült „bár sietve, de a külső tisztesség megóvásával" távoznia.

A katonák gyűlésezése hatással volt a kozákokra is. Ugyancsak Sztankévics beszélte, hogy közvetlenül Cárszkoje-Szelo mellett egy lovaskülönít-

ményre bukkant. A kozákok „külseje és hangulata" „szomorú" benyomást keltett benne. A kozákok tisztjei is megerősítették ezt, akik Sztankévicshez fordultak „azzal a kéréssel, hogy beszéljen a kozákokkal és közölje velük", hogy „Petrográdon még nincs mindenki a bolsevikok pártján" és győzze meg a kozákokat, hogy korántsem „mennek az egész nép ellen". Sztankévics beszédét,saját bevallása szerint, a kozákok némán hallgatták végig.

A Gatcsina felé vezető úton gépkocsik tűntek fel. Ahogy Krasznov később leírta, „Kerenszkij jött parancsőrtisztjeivel és elegáns, izgatott dámákkal".

Kerenszkij mindeddig a gatcsinai palotában székelt. Gatcsinában ostromállapotot hirdettek. Krasznov szétkergette a munkásküldöttek szovjetjét és a bolsevikok ellen letartóztatási parancsot adott ki. B. I. Szvisztunov kapitány, akit helyőrségi és városparancsnoknak neveztek ki, október 28-án délelőtt 11 órakor a következőket jelentette Kerenszkijnek:

„A szovjetben ülő bolsevikokat letartóztattuk. Le kell fegyverezni a 2. tartalék tüzérosztályt, melynek 300 fegyvere van".

A frontról érkező jelentéseket várva, Kerenszkij megszakítás nélkül hol a főhadiszállással, hol pedig a közelfekvő helyőrségekkel lépett összeköttetésbe. Nem nagyon vigasztalóak voltak a beérkezett hírek. De határozott értesülése volt arról, hogy Lugából útban van a segítség a kozákok számára. Krasznov különítménye számára Kerenszkij a következő értesítés átadását parancsolta meg:

„1. Hajnalban (október 29-én — *A szerk.*) megérkezik a 4. vártüzérezred négy ágyúval.

2. Lovasság érkezése várható Tosznóból...

3. Lugából még egy könnyű üteg fog érkezni.

4. A 3. finnországi hadosztály, a 17. doni ezreddel együtt útban van és 29-én este fog megérkezni Petrográdra.

5. A mai napon Moszkvában a bolsevikok megadták magukat".

De mindez csak a jövő időben — feltételesen: várható, megérkezik... Egyelőre nincsen semmi kézzelfogható, Krasznovtól, a frontról sincsenek hírek. 3 óra 40 perckor Kerenszkij személyesen írja Krasznovnak:

„Szükségesnek tartom, hogy Cárszkoje-Szelo elfoglalását a legrövidebb időn belül fejezzék be".

Kerenszkijt felingerelte Krasznov hallgatása, autóba ült és Cárszkoje-Szeloba utazott.

„Mit jelentsen ez, tábornok úr? — fordult szaggatott mondatokban, haragosan Krasznov tábornokhoz. — Miért nem értesít engem semmiről? Ülök Gatcsinában anélkül, hogy valamit is tudnék".

Krasznov a Kerenszkijjel való beszélgetést a következőképpen beszéli el: Krasznov jelentést tett Kerenszkijnek a helyzet állásáról.

„Kerenszkij — folytatja Krasznov — rendkívül ideges, felhevült állapotban van, szemei égnek. Az automobilban ülő hölgyek, azok ünnepélyes külseje — mintha bálba mennének — olyan idegenül hat itt, ahol csak nemrég ágyúk dörögtek. Arra kérem Kerenszkijt, hogy térjen vissza Gatcsinába.

Lənin és Sztálin Petrográd védelmének irányítói között.

B. J. Vlagyimirszkij festménye.

Cárszkoje-Szeloba autón jött meg Kerenszkij „elegáns, izgatott dámákkal".
A Kukrinyikszik karikatúrája.

— Azt hiszi, tábornok úr? — mondja Kerenszkij szemét összehunyorítva.—Ellenkezőleg, én megyek oda hozzájuk. Én rá fogom őket beszélni".

Krasznov egy jeniszeji kozák századnak megparancsolta, hogy üljenek lóra és kísérjék el Kerenszkijt.

Kerenszki a sűrű tömeg közé hajtott gépkocsijával és az ülésre állva hisztériás beszédben fordult a katonákhoz. Torkaszakadtából kiabált, de a nedves átható szél miatt alig hallották szavait. A katonák komoran, bizalmatlanul hallgatták. Közben a kozákok hozzáférkőztek az ingadozó katonatömegekhez és kezdték erőszakkal elszedni tőlük a fegyvereket. Egyesek leadták a fegyvert, de a többiek, kezükbe szorítva fegyverüket, a park kijáratához tódultak. Ott a forradalmi katonai bizottság rendelkezett. Felsorakoztatták a katonákat és különítményekbe osztották őket. A különítmények távoztak a parkból, gyorsan csatárláncot képeztek és fokozatosan kezdték körülfogni a kozákokat. Eldördült egy lövés, utána a második, a harmadik — újra lövöldözés kezdődött. Kerenszkij sietve kercket oldott. Krasznov tábornok parancsára az ütegek megnyitották a tüzet. A támadó katonák feje felett süvítve robbantak a srapnellek.

A harc kimenetelét végül is a tüzérség döntötte el.

A katonatömeg a srapnell eső hatása alatt szétoszlott. Az út szabad volt és alkonyatkor a kozákcsapatok megkezdték bevonulásukat a városba.

A kozákok mindenekelőtt a pályaudvart, a telefonállomást és a szikratávíró állomást foglalták el. Utána, már éjszaka, megszállták a cári palotákat.

A Petrográdtól alig húsz kilométernyire fekvő Cárszkoje-Szelot ellenforradalmi csapatok szállták meg. Az a veszély fenyegetett, hogy a komédia, amelyet Kerenszkij Petrográd alatt eljátszott, a forradalom tragédiájává változik át. Cárszkoje-Szelo helyőrsége mintegy húszezer főre rúgott. Ezeket a katonákat kényszeríteni lehetett arra, hogy Petrográd ellen vonuljanak. Krasznov tábornok arra számított, hogy a cárszkoje-szeloi ágyúdörgés a petrográdi helyőrségre is hatással lesz és az ingadozókat az ellenforradalmi csapatokhoz való csatlakozásra fogja késztetni.

A lobbanékony Kerenszkij Cárszkoje-Szelo bevételében a győzelem kezdetét látta. Október 28-án nappal még a legnagyobb bizonytalanságban járt fel s alá a gatcsinai kastély termeiben, de már éjszaka 11 órakor Cárszkoje-Szeloból diadalmasan a következőket táviratozta a főhadiszállásra:

„Szükségesnek tartom megállapítani, hogy a bolsevizmus szétesőben van, elszigetelődött s mint szervezett erő Petrográdon sem létezik már".

Kerenszkij leveleit és táviratait a III. lovashadtest-parancsnokság tábori naplójába írta és ezek a feljegyzések véletlenül a forradalmi csapatok kezébe kerültek. A könyvben fennmaradtak az elküldött okmányok másolatai, valamint az el nem küldött táviratok eredeti szövege. A fentebb idézett távirat fogalmazványában a következő sorok olvashatók:

„Cárszkojét a kormánycsapatok elfoglalták. Petrográdon még az »Auróra« is kijelenti, hogy fellépése félreértésen alapul. A magatartás, úgy vélem, csak egyirányú lehet: államhű, nem pedig bolsevik irányú".

Ezek a sorok azonban nem kerültek a távirat végleges szövegébe. Hlesztakov e hazudozó vetélytársában mégis volt némi szégyenérzet, ami meggátolta, hogy közölje az „Aurórá"-ról szóló hazugságot. De Kerenszkij hangulata folyton emelkedőben volt. Este 11 óra 10 perckor az összes kormányzósági megbízottaknak és kormányzósági élelmezésügyi bizottságoknak a következő parancsot küldte szét:

„Felszólítom önöket, hogy minden erővel folytassák az élelmiszerszállítást a frontra, valamint fokozottabb mértékben újítsák fel a Petrográdra irányuló gabonaszállítást. Ne zavarja önöket az előállott helyzet, mellyel szemben a kormány erélyes rendszabályokat foganatosít".

Kerenszkij annyira meg volt győződve Petrográd elfoglalásáról, hogy már gabonát is akart küldetni a városba. Arról ábrándozott, hogy bevonul a városba, gabonát hoz magával és ezzel végleg ki fogja rántani a talajt a bolsevikok lába alól.

11 óra 25 perckor Kerenszkij a még el nem foglalt Petrográdra az összes minisztériumoknak és főigazgatóságoknak táviratot küld, amelyben felszólítja őket, hogy ne teljesítsék a népbiztosok rendelkezéseit,

ne lépjenek velük tárgyalásba és ne bocsássák be őket a kormányintézményekbe.

Október 28-ának napját Kerenszkij a Krasznov tábornokhoz intézett következő levéllel fejezte be:

„A csapatszállítmányok mozgása után ítélve szükségesnek tartom, hogy holnap reggeltől fogva Cárszkoje-Szelot véglegesen biztosítsuk s hogy előkészületeket tehessünk Pétervár bevételére. Üdvözlöm. *A. Kerenszkij*".

Kerenszkij nyugodtan, rózsás reményekkel telve aludni tért. Éjszaka volt, a távolban felcsillantak Petrográd lámpái. Kerenszkij arról álmodozott, hogy szégyenletes szökése után újra mint az ideiglenes kormány miniszterelnöke és mint hadseregfőparancsnok tér vissza Petrográdra.

3

A HADAPRÓDOK PETROGRÁDI FELKELÉSE A SZOVJETEK ELLEN

Eközben Petrográd kaszárnyáiban és munkásnegyedeiben feltartóztathatatlanul folyt az erők mozgósítása. Gatcsina és Cárszkoje-Szelo elfoglalásának híre éppen az ellenkező hatást váltotta ki, mint amire Kerenszkij és Krasznov számítottak.

A forradalmi katonai bizottság a következő parancsot adta ki a kerületi szovjeteknek és a gyári-üzemi bizottságoknak:

„Kerenszkij kornyilovista bandái a fővárost veszélyeztetik. Minden szükséges intézkedést megtettünk, hogy a nép és vívmányai ellen intézett ellenforradalmi merényletet könyörtelenül szétzúzzuk.

A forradalom hadseregének és Vörös Gárdájának szüksége van a munkások haladéktalan támogatására.

A kerületi szovjeteknek és gyári-üzemi bizottságoknak megparancsoljuk:

1. Minél több munkást mozgósítsanak lövészárkok ásására, barrikádok és drótakadályok emelésére.

2. Ha ennek érdekében szükségessé válna — még a munkát is azonnal félbe kell szakítani a gyárakban és üzemekben.

3. Gyüjtsék össze a meglévő közönséges és szöges drótkészleteket, valamint a lövészárkok ásására és barrikádépítésre szükséges összes szerszámokat.

4. Fegyverét mindenki tartsa magánál.

5. A leszigorúbb fegyelem szükséges és legyünk készenlétben, hogy a ha sreget és a forradalmat minden eszközzel támogassuk".

A szürke, felhőfoszlányok födte ég alacsonyan függött a felzaklatott,

harcrakész Petrográd felett. Nyugtalanul, tompán zúgtak a gyári szirénák — egymást szólították a kerületek: az ellenség a kapuk előtt! Mindenki álljon a forradalom védelmére!

A munkások között óriási volt a lelkesedés. A vörösgárdisták a fegyvert vállukra kapva, egyenesen a munkából siettek a kerületi parancsnokságokra. Ott gyorsan különítményekbe szervezték és Pulkovo alá irányították őket.

Sok vörösgárdistának csuronvizes volt a ruhája, de a hangulatuk azért jókedvű, életvidám volt. Sok munkás csak most vett először fegyvert a kezébe. Az újoncokat ott a helyszínen tanították meg a fegyverkezelésre. Október 29-ére virradó éjjel szünet nélkül vonultak a frontra a forradalmi csapatok.

A forradalmi katonai bizottság külön felhívásban figyelmeztette az összes polgárokat Kerenszkij csapatainak közeledésére. Közölte, hogy Kerenszkij, Kornyilov tábornokhoz hasonlóan, csak néhány megtévesztett kozákkülönítményt vezet a főváros ellen és hazug igéretekkel igyekszik a népet becsapni.

> „Kerenszkij — így hangzott a felhívás — a nemesi földesurak, kapitalisták, spekulánsok követelésére ellenetek vonul, hogy visszaadja a földet a földesuraknak, hogy folytassa a pusztító, gyűlöletes háborút".

A forradalmi katonai bizottság felhívta a polgárokat, hogy ne higgyjenek az erejük vesztett burzsoá összeesküvők hazug nyilatkozatainak.

Egy másik közleményben a forradalmi katonai bizottság az eszerek és mensevikek áruló szerepéről beszélt. Az eszerek és mensevikek az ellenforradalom oldalán állnak. Szennyes rágalmakat szórnak a szovjethatalomra és a proletariátus ellen polgárháborút készítenek elő.

> „Kipellengérezzük őket — mondta a közlemény. Sujtsa őket az összes munkások, katonák, matrózok és parasztok megvetése, akikre újból rá akarják verni a régi bilincseket. Sohasem fogják tudni lemosni homlokukról a nép megvetésének és felháborodásának szégyenbélyegét.
>
> Szégyen és gyalázat a nép árulóira."

A pályaudvarokra a front számára felhívásokat, röpcédulákat és a szovjetujságok kötegeit küldték. Minden induló vonatban kocsikat tartottak fenn a forradalmi sajtó szállítására. Röpcédulákkal és ujságokkal agitátorok indultak a Petrográdhoz közelfekvő városokba és falvakba.

Elhatározták, hogy a Péter-Pál-erődöt megerősítik arra az esetre, ha a kozákok áttörnék a védelmi vonalat Petrográd alatt. Az „Auróra" cirkálóról tengerészeket küldtek az erőd helyőrségének megerősítésére. Az „Aurórát" bízták meg azzal is, hogy egy torpedónaszád kifutását a Péter-Pál-erőd közelébe biztosítsa.

Az „Auróra" cirkálóról 50 matrózt rendeltek ki a Szmolni őrizetére. A tengerészeti tüzérségi lőtér megbízottját felszólították, hogy az összes tüzéreket rendelje az erődbe. Az Uszt-Izsora tüzérségi táborok lőtereiről tábori ágyúkat hoztak.

A forradalmi katonai bizottság felszólította a kolpinoi Izsora-gyár

üzemi bizottságát, hogy küldje el a javítás alatt álló összes használható páncélgépkocsikat.

Petrográd és kerülete összes gyalogezredeinek megparancsolták, hogy a bombavető legénységből küldjenek a Szmolniba a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére nyolc-nyolc katonát, akiket mint kiképzőket lehetne felhasználni. A kézigránátot készítő munkások bizottságától pedig 20 elvtárs kiküldését kérték.

A Vörös Gárda parancsnokságának megparancsolták, hogy október 29-én reggel 7 órakor 20.000 embert küldjön lövészárkok ásására a Moszkva-kerületbe.

Az „Ino" erőd politikai megbízottjának a következő táviratot küldték:

„Helsingforsban a helyzet kedvező. Az erődből azonnal küldjön Petrográdra a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére 3000 felfegyverzett embert tüzérséggel".

A forradalmi katonai bizottság kiküldöttei fegyvert hoztak a Finnországban állomásozó ezredektől. A finnországi munkások, katonák és matrózok területi bizottságának tagja, Guszev, a 2. gyalogsági tartalékezredből több mint ezer puskát és hozzávaló lőszert szerzett.

A forradalmi katonai bizottság a közeli kerületek helyőrségeit ellenállásra hívta fel Kerenszkijjel és Krasznovval szemben. A következő parancsot küldték szét:

„A tartalékos lovasgárdaezred parancsnokának, a munkás-, katona- és parasztküldöttek novgorodi szovjetjének, a szeliscsenszki helyőrségnek, Medvegy község helyőrségének stb. 1917 október 28-án. 1565. sz. parancs.

A munkás- és katonatanácsok összoroszországi végrehajtó bizottságának forradalmi katonai bizottsága megparancsolja az összes fentnevezett csapatoknak, hogy a jelen parancs vétele után azonnal fogjanak hozzá zászlóaljak szervezéséhez. A zászlóaljak Petrográdra irányítandók és azok feladata Dno állomás és, a helyzet követelményeihez képest, egyéb pontok elfoglalása.

Az összes zászlóaljakat kellő mennyiségű élelemmel és lőszerrel kell ellátni".

A parancs erős visszhangot váltott ki. A városok egyre-másra közölték intézkedéseiket. A 428. Logyéjnopolszkij- ezred parancsnoka jelentette, hogy október 29-én reggel Petrográdra fog érkezni egy 500 fegyveres katonából álló szállítmány, géppuskákkal, bomba- és aknavető legénységgel együtt. Ez a jelentés egyébként áruló kézbe került és eljuttatták a „honmentő bizottság"-hoz, amely a zászlóaljat mint a megbuktatott kormányhoz hű csapatot tüntette fel.

A forradalmi katonai bizottság a frontról érkező katonaság útvonalán fekvő városok munkás- és paraszttanácsaihoz a következő felszólítást intézte: 1. vegyenek a kezükbe minden hatalmat a városban és kerületben. 2. Kerenszkijnek és híveinek semminemű parancsát se teljesítsék. 3. Az összes közintézményeket azonnal vegyék szigorú ellenőrzés alá... 4. A forradalmi Petrográd ellen vonuló katonaságot... ne engedjék át.

A forradalmi katonai bizottság szünet nélkül dolgozott. Állandóan jöttek utasításokért a munkások és vörösgárdisták. Emberáradat özönlötte el a lépcsőket, megtöltötte a forradalmi katonai bizottság fogadószobáját.

Az egész munka közvetlenül Lenin és Sztálin irányítása alatt folyt. Lenin és Sztálin csaknem állandóan a forradalmi katonai bizottság egyik szobájában tartózkodtak. Utasításokat adtak a csapatok kirendeléséről, a parancsok végrehajtásának ellenőrzésére központi bizottsági tagokat küldtek ki. Ebben a szobában gyakran megjelent Dzerzsinszkij is. Az ő feladata volt az eszer-mensevik szabotázs elleni küzdelem. Az ő kezében futottak össze a hadsereg- és hajóhad-bizottságok szervezeteinek ellenforradalmi működéséről szóló hírek. A hajóhad központi bizottsága az eszerek és mensevikek kezében volt. Erre vonatkozólag Dzerzsinszkij a tengerészeti forradalmi katonai bizottságnak a következő utasítást adta ki:

„A forradalmi katonai bizottság utasítja a tengerészeti forradalmi bizottságot, hogy a volt központi flottabizottság azon tagjait, akik nem akarnak közreműködni az orosz forradalom megszilárdításának és megmentésének munkájában, azonnal indítsák el Kronstadtba, ahol addig maradnak, míg az ország politikai helyzete nem tisztázódik".

Hatalmas munkát végzett Szverdlov. Rengeteg ember nevét tartotta meg emlékezetében. Ha valakinek fontos megbízást akartak adni, előbb Szverdlovhoz fordultak, hogy jellemezze az illetőt. Szverdlov ellenőrizte, hogy az összes bolsevikok kiszabadultak-e a börtönökből, ahová az ideiglenes kormány csukta őket. Amikor rendelkezéseket adott ki, erős hangja túlharsogta a lármát a forradalmi katonai bizottság fogadószobájában.

Lenin személyesen ellenőrizte a petrográdi proletariátus felkészültségét a harcra. Járt a gyárakban, megfordult a harci állásokban.

Vlagyimir Iljics munkabírása nem ismert határt. A szó szoros értelmében mindenre tellett erejéből. Vidám mosolya, frissesége, nyugodt hangja, mindenkibe azt a megingathatatlan meggyőződést öntötte, hogy a megkezdett ügy —igaz ügy. Lenin mérlegelte és ellenőrizte a tömegek hangulatát, megállapította harci készségüket.

A proletár Petrográd sietve mozgósította erőit az ellenállásra, hogy visszaverje Kerenszkij csapatait.

A szovjethatalom engesztelhetetlen ellenségei a maguk részéről lázasan készültek a fővároson belül a fegyveres felkelésre és lépéseiket Krasznov tábornokkal egyeztették össze. A „haza és a forradalom megmentése bizottságának" emberei bejárták a kaszárnyákat, a katonákat a szovjethatalom ellen igyekeztek hangolni. De egyetlenegy csapattestet sem sikerült rábírniok arra, hogy akcióba lépjen Kerenszkij mellett. Jártak a kozákoknál. Ott is határozatlan választ kaptak. Csak a kozák tisztek ígérték meg, hogy az ezredeket kivezetik, ha csak valamilyen gyalogcsapat is kivonul az uccára. Csak néhány hadapródiskolával tudtak határozottan megegyezni, de itt is főképpen a parancsnoki karral.

A lázadást nagy eréllyel szervezték, de valóságos erejük nevetségesen csekély volt.

Polkovnyikov vezérkari ezredesnek, vagy ahogy magát parancsaiban

nevezte, „»a honmentő bizottság« csapatai katonai parancsnokának" írásai közt egy falragasz hátlapján a következő feljegyzés maradt meg:

„Mozgósítás
a) Nyikoláj-műszaki zászlóalj — 200 fegyveres (összekötő J. Weinstein) 2 század.
b) Hadirokkant zászlóalj — 130 fegyveres (kozákok) Satyilov zászlós (összekötő).
c) Vlagyimir-iskola — 150 ember
(2000 fegyver, 12 géppuska, lőszer).
d) Pál-iskola — 300 ember (fegyver nélkül).
e) Konstantin-tüzériskola (?).
f) Mihály-tüzériskola (?).
g) Nyikoláj-lovassági iskola(?).
h) Műszaki zászlós-iskola
(50 ember) + fegyverek lőszer nélkül.
Páncélgépkocsik.
Ágyúk.
Személy-gépkocsik.
Teher-gépkocsik.
Élelmezés.
Víz.
Összeköttetés.
Hadbiztosság
Sebesültvivők".

Mindössze valami 830 ember, a városban szerteszórva, sokan fegyver nélkül. Lázadást kezdeni ilyen erőkkel nyilvánvaló kalandorság volt. Az egyetlen remény a váratlan támadás volt. A szovjetcsapatok hátába irányított hirtelen rajtaütés, mialatt Krasznov-Kerenszkij hadteste Petrográd ellen intéz homloktámadást — ez előidézhetné a proletárforradalom védősorainak bomlását.

Október 28-án este Sztankévics visszatért Kerenszkijtől Petrográdra. A „honmentő bizottságban" nagy élénkséget tapasztalt. Azt beszélték, hogy a helyőrség összes csapataival kapcsolatuk van. És „igen tekintélyes fegyveres erő" urainak képzelték magukat.

A szovjetellenes lázadás szervezését az eszerek vezették. Az eszer párt központi bizottsága katonai bizottságának titkára, Rakityin-Braun 1922-ben, az eszer per tárgyalásán erről a következőket mondotta:

„Én, Krakoveckij és Bruderer összehívtuk a katonai bizottság ülését. Ezen az ülésen elhatároztuk, hogy mihelyt Kerenszkij csapatai Petrográd közelébe érnek, akcióba lépünk. Ennek megfelelően megerősítettük azokat a kapcsolatokat, melyek az összes hadapródegységekben működő eszer-csoportokkal fennállottak. Jó kapcsolataink voltak a Konstantin-tüzérségi-iskolával, a Mihály-tüzérségi-iskolával, a Pál- és Vlagyimir-gyalogsági iskolákkal és a Nyikoláj-műszaki iskolával. Némi, bár gyenge kapcsolatot létesítettünk a Nyikoláj-

lovassági-iskolával is. November". 8., 9., 10-én (a régi időszámitás szerint október 26, 27, és 28-án — *A szerk.*) ezeknek az iskoláknak a képviselői ügyeletes szolgálatot teljesítettek nálunk. November 10-én találkozásom volt Goccal. Goc kijelentette, hogy «a haza és forradalom megmentésének bizottsága» Polkovnyikov ezredest nevezte ki a felkelés vezetőjének".

Október 28-án késő este folyt le a „honmentő bizottság" titkos ülése, melyen a fegyveres felkelés végleges tervét dolgozták ki. A terv szerint először a központi telefonállomást és a Mihály-lovardát kellett megszállni, ahol a páncél-gépkocsik álltak. A felkelést a Nyikoláj-műszaki-iskolának kellett megkezdenie. A Pál- és a Vlagyimir-iskolának az volt a feladatuk, hogy egyesült erővel a Péter-Pál-erődöt foglalják el. A terv szerint a felkelőkhöz csatlakoznak a Kseszinszkája-palota rohamcsapatai és egyesült erővel elfoglalják a Szmolnit. A lázadásnak abban a pillanatban kellett volna kitörni, amikor Krasznov csapatai a főváros közelébe érnek, ami Sztankévics szerint másnapra, október 30-ára volt várható.

De egy előre nem látott esemény siettette az eszerkaland bukását. Október 29-ére virradó éjjel a Péter-Pál-erőd egy őrjárata a Kseszinszkája-palotánál két gyanus egyént tartóztatott le, amikor azok távoztak a palotából és a reájuk váró automobilba akartak ülni. A vörösgárdisták észrevették, hogy az egyik letartóztatott útközben valamit ki akart dobni a zsebéből. Ezt jelentették az erőd parancsnokának, hová a letartóztatottakat beszállították. Kiderült, hogy a letartóztatott az eszer párt központi bizottságának tagja, Bruderer volt. A motozásnál okmányokat találtak nála. Az okmányok alapján megállapították, hogy a „honmentő bizottság" külön megbízottakat küldött ki a hadapródiskolákba. Találtak egy a „honmentő bizottság" hivatalos papirosán írott parancsot Polkovnyikov és Goc aláírásával. A parancs elrendelte, hogy az összes katonai iskolák, a rokkant katonák és a György-keresztesek különítményei „legyenek harci készültségben és várják be a további parancsokat".

Az erőd parancsnoka az okmányokat azonnal átadta a forradalmi katonai bizottságnak. Ez utóbbi pedig értesítette a fenyegető veszedelemről a bolsevikok petrográdi bizottságát. A bizottság tagjai figyelmeztették az összes kerületi szovjeteket, a katonaságot és az üzemeket. A zsákmányolt okmányok alapján meg lehetett állapítani, hogy milyen katonai iskolák és csapatrészek készültek a lázadásban való részvételre.

Ugyanakkor az ellentábor sem volt tétlen. A hír, hogy a felkelés terve kitudódott, gyorsan eljutott a „haza és forradalom megmentésének bizottságába". A hír vétele után a „honmentő bizottság" elhatározta, hogy a lázadást azonnal megkezdi. Polkovnyikov egy csoport bizottsági tag kíséretében megjelent az úgynevezett Mérnökvárban lévő Nyikoláj-műszaki-iskolában. A hadapródok parancsot kaptak, hogy felöltözve aludjanak, fegyvereiket az ágyaik mellett tartsák. Október 29-ére virradó éjjel két órakor Polkovnyikov a petrográdi helyőrség csapataihoz a következő parancsot intézte:

„»A haza és forradalom megmentése összoroszországi bizottságának« megbízásából átvettem a honmentő csapatok feletti parancsnokságot.

Megparancsolom:

1. A bolsevik forradalmi katonai bizottság semmiféle parancsa sem teljesítendő.

2. A forradalmi katonai bizottságnak a helyőrség összes egységeinél lévő megbízottjait le kell tartóztatni és a letartóztatottakat a később megjelölendő helyre kell beszállítani.

3. Minden önálló egység azonnal küldjön egy-egy képviselőt a Nyikoláj-műszaki-iskolába (Mérnökvár).

4. Aki ezt a parancsot nem teljesíti, az a haza ellenségének és a forradalom árulójának tekintendő".

A parancsot gépkocsikon küldték szét a katonai iskolákba. A város utcáin azonnal megjelentek a hadapród-iskolás járőrök és kezdték lefegyverezni a vörösgárdistákat. Itt-ott lövöldözés támadt. Reggel négy órakor felébresztették a Műszaki iskola növendékeit. Felsorakoztatták őket, éles töltényeket osztottak ki. A „honmentő bizottság" nevében egy ezredes beszédet intézett a hadapródokhoz. Az ezredes kijelentette, hogy Kerenszkij csapatai délelőtt 11-kor érkeznek meg. A csapatok megérkezéséig a rendet a hadapródoknak kell fenntartani a városban, amiért is meg kell szállni a Mihály-lovardát és a telefonközpontot.

A lovarda elfoglalására 70 hadapródot küldtek ki. Elindulás előtt egy főhadnagy aki a „honmentő bizottság" tagjának nevezte megát, újra beszédet mondott. A hadapródoknak megmagyarázták, hogy mi a feladatuk és kivezették őket az udvarra. Öt tiszt csatlakozott hozzájuk.

A Mihály-lovardában állomásozó páncélgépkocsi-osztályban már néhány nap óta élénk szovjetellenes munka folyt. A tisztek egy része a „honmentő bizottság" híve volt. A legénység közül sikerült a maguk oldalára vonni néhány embert, főleg gépkocsivezetőket. Reggel három óra felé a forradalmi katonai bizottság megparancsolta, hogy egy páncél-gépkocsit küldjenek az Izmajlovszkij-ezredbe. Az „Igazság harcosa" nevű páncélgépkocsit jelölték ki elküldésre. Vezetésére a géppuskás osztag gépkocsivezetője, a „honmentő bizottság" egyik híve jelentkezett. Amint a páncélautó az ekkortájt néptelen térre ért, a sofőr fékezni kezdett. Három ember: két tiszt és egy sofőr a páncélgépkocsihoz lépett. Az Izmajlovszkij-ezred helyett a Mérnökvárba irányították a páncélgépkocsit. A megérkezett tisztek és gépkocsi-vezetők azt beszélték, hogy a lovarda csaknem őrizet nélkül van és minden harc nélkül bevehető.

Reggel 5 óra körül még sötétben egy hadapród-különítmény sietve a Mihály-lovardához vonult.

A Mihály-lovarda gyenge őrsége a hadapródok számbeli túlsúlyának láttára megadta magát. Az őrség mindössze három katonából állott, a támadók száma jóval nagyobb volt. A hadapródok bahatoltak a lovardába, még 15 katonát lefegyvereztek és megszemlélték a páncélgépkocsikat. Csak öt volt használható állapotban, köztük az „Achtyrec" páncélgépkocsi, amely a Téli palota védelmében vett részt. A páncélgépkocsikat a Mérnökvárba továbbították.

A megérkezett különítményt tisztekkel egészítették ki és az „Achtyrec"

páncélgépkocsi kíséretében a telefonközponthoz irányították. Miután a jel szót ismerték, a hadapród-különítmény reggel 7 és 8 óra között minden harc nélkül elfoglalta a telefonközpontot. Azonnal kikapcsolták a Szmolni összes telefonjait.

A lázadás vezetői 8 óra 30 perckor távirati úton a következő parancsot tették közzé:

„Október 29-én a »haza és a forradalom megmentése bizottságának« csapatai felszabadították az összes hadapródiskolákat és kozák katonai egységeket; megszállták a Mihály-lovardát, páncél gépkocsikat és ágyúkat zsákmányoltak, megszállták a telefonközpontot és csapatokat vontak össze, hogy a megtett intézkedések folytán teljesen elszigetelt Péter-Pál-erődöt és a Szmolni-intézetet, a bolsevikok utolsó menhelyeit, elfoglalják. A legteljesebb nyugalom megőrzésére szólítunk fel mindenkit és arra, hogy mindenképpen támogassák a megbízottakat és a tiszteket, akik végrehajtják azokat a parancsokat, melyeket a »haza és forradalom megmentése« hadseregének parancsnoka, Polkovnyikov ezredes és helyettese, Krakovecki alezredes adnak ki. Az úgynevezett forradalmi katonai bizottság összes megbízottai letartóztatandók. Mindazoknak a katonai egységeknek, amelyeket megszédítettek a bolsevikok, de amelyek kiábrándultak belőlük és a forradalom s a szabadság ügyét óhajtják szolgálni, megparancsoljuk, hogy azonnal gyülekezzenek a Nikolájműszaki-iskolában; minden késedelmet a forradalom árulásának tekintünk és a legszigorúbb büntetéssel fogunk sujtani.

Aláírták:

A köztársasági tanács elnöke

Avkszentyev.

A haza és a forradalom megmentése bizottságának elnöke

Goc.

A haza és a forradalom megmentése összoroszországi bizottságának a honmentő hadsereg parancsnoka mellé kirendelt megbízottja

Szinányi.

A szociálforradalmár párt központi bizottságának tagja

Braun",

A „honmentő bizottság" felhívással fordult a katonákhoz, munkásokhoz és polgárokhoz, felszólította őket, hogy ne ássanak lövészárkokat, hanem térjenek vissza a kaszárnyákba, ne hallgassanak a bolsevikokra, hanem tömörüljenek a „honmentő bizottság" köré.

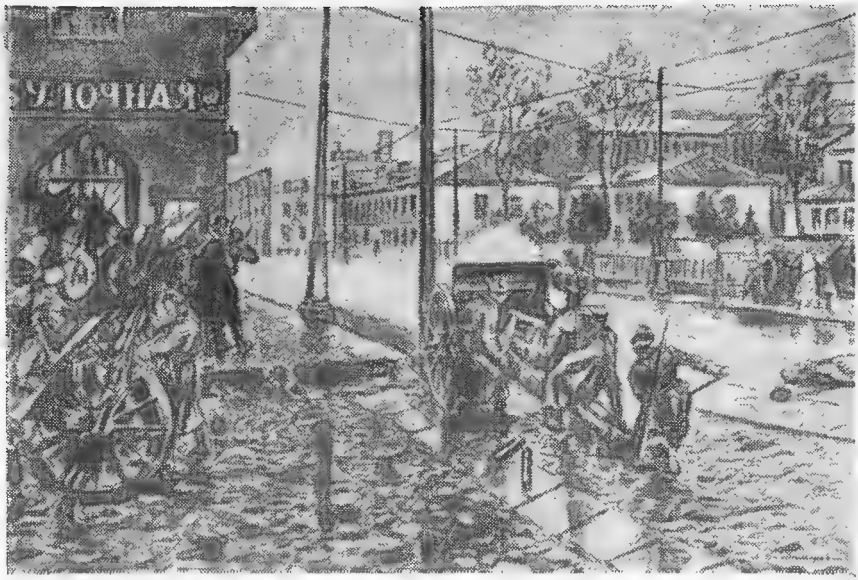

Agyútűz a Vlagyimir-badapródiskola ellen. *I. A. Vlagyimirov rajza.*

A felszólításban közölték, hogy az eszer párt vezére, V. M. Csernov is útban van Kerenszkij csapataival együtt.

A „honmentő bizottság" hívei a város különböző részein igyekeztek előidézni lázadást. Reggel 9 órakor a György-keresztesek szövetségétől írás érkezett, amelyben páncél-gépkocsit kértek, hogy ez a szövetség különítményét a várba kísérje. „Fegyvereink és gránátjaink vannak"— közölte a különítmény parancsnoka. — A városparancsnok, Szolodovnyikov alezredes közölte, hogy megszállta az „Astoria" szállodát és letartóztatta az ottlakó megbízottakat.

„Mozgósítom az egész férfilakosságot, fegyvert osztok ki és a vörösgárdisták elleni harcra fogom a lakosságot felszólítani. Várom a további parancsokat" — közölte az alezredes.

A főuccákon páncélgépkocsik jelentek meg és rendetlen lövöldözésbe fogtak a vörösgárdisták ellen.

Komolyabb események játszódtak le a Vlagyimir-katona-iskolánál. Az iskola növendékeit még október 26-án lefegyverezték. A puskákat átadták a katonaiskolában szolgáló legénységnek. Az iskola őrizetét is erre a legénységre bízták. Az iskola növendékeit szabadságolták, de ezt csak azok vették igénybe, akik helyben vagy Petrográd közelében laktak.

A lázadás előestéjén az iskolába megérkeztek a „honmentő bizottság" képviselői. A parancsnokok és a növendékek egy része tudott a készülő felkelésről. Október 29-én kora reggel, amikor a növendékek még aludtak, a rokkant harcosok 3. különítményéből való katonák kíséretében megjelent

az iskolában Kuropátkin ezredes. Az iskola növendékeit felkeltették. A megérkezettek segítségével a hadapródok lefegyverezték a legénységet. Csak a géppuskás osztag, mely a hadapródiskola növendékeit lövészetre képezte ki, nyította meg a tüzet géppuskáiból. A géppuskásokat körülfogták; egy részük megadta magát, többen azonban folytatták a tüzelést. Ez megakadályozta a hadapródokat abban, hogy a Pál-tiszti-iskolával egyesüljenek. Egyszerre csak a tiszti iskola épületét az uccáról kezdték lőni. Csörömpölve hullottak a padlóra a tört üvegdarabok. Kiderült, hogy a hadapródiskolát vörösgárdisták és tengerészek zárták körül, akiket a forradalmi katonai bizottság küldött.

Idejekorán végrehajtott intézkedésekkel a hadapródlázadást még a kezdetén elfojtották. Mihelyt a munkások, tengerészek és katonák, akik a rend fenntartására a városban maradtak, értesültek az eseményekről, a lázadó csapategységekhez rohantak. A hadapródiskolásokat és a kozák csapategységeket azonnal körülfogták és elvágták egymástól.

„Parancsnokságunk, — mondja emlékirataiban Polkovnyikov helyettese, az eszer Krakoveckij — kis szigetecske volt, amelyet ellenséges elemek fogtak körül; egyszerűen felborítottak bennünket — megindult maga a felfegyverzett tömeg".

A Vlagyimir-iskolát szorosan kölülzárta a Vörös Gárda. A gránátos tartalékezred katonái, a lángszóró zászlóalj katonái és az erődben állomásozó Colt-zászlóalj géppuskásai csatlakoztak a Vörös Gárdához. Valamivel később megérkeztek a gépész-iskola tengerészei, akik mit sem tudtak a készülő eseményekről, de az iskola közelében felhangzó fegyver és géppuska-ropogás felébresztette őket. A tengerészek gyorsan felöltöztek, fegyvert ragadtak, futólépésben siettek a lövések irányában.

A hadapródok kísérlete, hogy kitörjenek az iskolából és elfoglalják a szomszéd épületeket meghiúsult, mert az ostromlók tüze fogadta őket. Erre heves lövöldözés támadt.

A hadapródiskola ostroma eleinte nem folyt elég szervezetten. A lövések zajára csoportosan és egyenként érkeztek a vörösgárdisták és azonnal harcba álltak.

A Péter-Pál-erődből csakhamar megérkezett a „Jaroszláv" nevű páncélgépkocsi és két ágyú. Mielőtt megnyitották volna az ágyútüzet az ostromlottak ellen, megadásra szólították fel őket. A hadapródok elutasító választ adtak. Erre néhány ágyúlövést adtak le az iskola épületére. A lövedékek átfúrták a falakat és az épületen belül robbantak fel. A hadapródok között pánik tört ki, ellenállásuk meggyöngült, tüzelésük rendetlenné vált.

Újabb ágyútűz után a hadapródok elhallgattak. Halottak és sebesültek voltak köztük. Elhatározták, hogy felvonják a vöröskeresztes zászlót, ami azt jelentette, hogy a hadapródok orvosi segélyt kérnek. Miután zászlójuk nem volt, a hadapródok fehér rongyokat tűztek ki. A vörösgárdisták és tengerészek súlyban tartott fegyverrel közeledtek az épülethez, de a hadapródok tűzzel fogadták őket. Mintegy tizenöt ember elesett. A forradalmi csapatok, felháborodva a hadapródok hitszegő viselkedésén, pergőtűzzel feleltek. A hadapródok egy része beszüntette a tüzelést. Amint Kuropátkin

A Vlagyimir-hadapródiskola elfoglalása. *I. A. Vlagyimirov rajza.*

ezredes ezt észrevette, elkezdett kiabálni, hogy Kerenszkij csapatai már a városban vannak, hogy közel vannak a kozákok. De a vörösgárdisták ekkor az iskolaparancsnok lakásán keresztül behatoltak az épületbe. Az ezredest megölték.

A hadapródok kitűzték a fehér zászlót, de a forradalmi csapatok, a hadapródok hitszegésétől tartva, tovább folytatták a tüzelést.

Délután 4 órakor a Vlagyimir-iskola megadta magát. A megadás előtt néhány perccel az iskolaparancsnok és helyettese megkísérelte, hogy rangjelzés nélkül áthatoljon az ostromlók láncán és kereket oldjon. De feltartóztatták őket. A hadapródokat lefegyverezték, sok volt köztük a sebesült. Felültették őket nehány tehergépkocsira és elvitték a kórházba. A fegyvereket, a lőszerrel telt ládákat, a géppuskákat a Szmolniba szállították.

Valamivel előbb adta meg magát a Pál-katonaiskola. A Kseszinszkája-palota rohamkatonáinak próbálkozását idejekorán észrevették és csirájában elfojtották a lázadást. Az erőd falairól géppuskákat irányítottak rájuk és megadásra szólították fel őket, amit ők minden ellenállás nélkül meg is tettek.

A hadapródok parancsnoksága egész idő alatt a Mérnökvár épületében tartózkodott. 230 hadapród, 5 páncélgépkocsi és 50 rohamcsapatbeli önkéntes állt rendelkezésére. A parancsnokságon teljes fejetlenség uralkodott. Mindenki a saját belátása szerint adott ki utasításokat.

Egyre többen kértek tőlük segítséget, de nem volt kit küldeni. Például jött sietve egy hadapród a telefonközpontból, jelentette, hogy a telefon-

központot körülfogták a vörös csapatok és eleste minden percben várható. Polkovnyikov erre azt felelte:

„Fel kell oszlatni a Mérnökvárat és mindenki menjen, amerre lát".

Polkovnyikov váratlanul eltűnt, anélkül, hogy megadásra vagy visszavonulásra adott volna parancsot. Ugyancsak eltűntek azok a személyek is, akik a „honmentő bizottság" nevében rendelkeztek. A hadapródokat sorsukra bízták azok, akik erre az aljas kalandra csábították őket. A Mérnökvárat körülfogó vörösgárdisták, tengerészek és katonák nyomása, valamint a Mars-térről fenyegető ágyúk hatása alatt a parancsnokság minden harc nélkül megadta magát és nem szánta rá magát, hogy a Vlagyimir-iskola segítségére menjen. Az egész dolog csupán jelentéktelen lövöldözésre korlátozódott.

A város uccáin lassankint lefegyverezték a hadapród járőröket. A hadapródok lefoglalta páncélkocsikat összeszedték. Egy ilyen hadapród-kézben lévő gépkocsi sokáig cirkált a távíróközpont körül és annak környékét tartotta tűz alatt. A matrózok az Izsák-téren egy farakás mögött lesbe álltak. Sikerült nekik megsérteni a páncélgépkocsi gumikerekeit. A gépkocsi erre megállt. A tengerészek rohamra mentek. Közülük kettő elesett. A többi elfoglalta a páncélgépkocsit és foglyul ejtette a hadapródokat.

A központi telefonállomást délelőtt 11 órakor kerítették be. A hadapródok hosszú lövöldözés után visszavonultak a telefonközpont kapujától és barrikád mögött bújtak el az udvaron. Délután 5 óra 30 perckor az ostromlottak megadták magukat a vörösgárdistáknak. A hadapródőrség semmiféle ellenállást sem tanusított, amikor lefegyverezték.

A forradalmi katonai bizottság, tartva attól, hogy a felháborodott katonák és vörösgárdisták önhatalmúlag végeznek a foglyokkal, a telefonközponthoz három képviselőt küldött ki. De a letartóztatott hadapródok már nem voltak ott. Elvitték őket a Balti flotta 2. kaszárnyájába.

Igy ért véget Petrográdon az ellenforradalmi lázadás. Résztvevői egyedül hadapródok voltak — ez a burzsoá-gárda, mely a Téli palotában az ideiglenes kormányt védelmezte.

4

A PROLETÁR PETROGRÁD A FEHÉRGÁRDISTÁK ELLENI HARCBAN

Az ideiglenes kormányt egyedül a hadapródok védelmezték. A szovjethatalmat a vörös főváros egész munkás-lakossága védelmezte. Petrográd munkásai ezekben a napokban tanujelét adták annak, hogy milyen határtalan hősiességgel, páratlan lelkesedéssel, önfeláldozó hűséggel szolgálják a proletárforradalom ügyét. Bátorságuk és önfeláldozásuk áthidalta azo-

Petrográd munkásai a Kerenszkij-Krasznov csapatok elleni sáncok ásásánál. *N. I. Kocsergin rajza.*

kat a szervezeti fogyatékosságokat, amelyek az új hatalom fennállásának első napjaiban elkerülhetetlenek voltak.

A különböző gyárak és üzemek munkásai a szó szoros értelmében versenyeztek egymással a hősiesség terén. Egy részük a forradalmi katonai bizottság felszólítására fegyvert fogott és a frontra ment, mások feltűrt ingujjal lövészárkokat ástak és drótakadályokat építettek Petrográd környékén. A Vörös Gárda kerületi parancsnokságai állandóan új és új felfegyverzett munkásosztagokat alakítottak és küldtek Pulkovo alá. A gyárak és üzemek éjjel-nappal lázasan dolgoztak a védelem érdekében. A munkások páncélgépkocsikat javítottak, tüzérségi ágyúkat állítottak össze, páncélos vonatokat szereltek fel.

„A forradalmi katonai bizottság kívánságára — írta a Putyilov-gyár politikai megbízottja, — Kerenszkij ellenforradalmi kalandjának napjaiban Krásznoje-Szeloba és Gatcsinába, valamint a Pulkovó-Alexandrovka vonal állásaiba a következőket küldtem:
két páncélozott vasúti kocsit;
négy gépkocsit, négy háromhüvelykes légelhárító ágyúval;
négy gépkocsit lőszerládákkal;

A Putyilov-gyárban az októberi napokban. *V. V. Scseglov rajza.*

A Putyilov-gyár munkásai által épített páncélvonat.

két saját költségünkön felszerelt gépkocsit, hordágyakkal, gyógyszerekkel stb. a Vörös Kereszt számára;

két gépkocsit, melyeket saját erőnkből szereltünk fel és tábori konyhákkal láttunk el.

Tüzérekkel, kiszolgáló személyzettel és őrséggel együtt küldtünk: négy darab 105 milliméteres ágyút; 19 háromhüvelykes ágyút.

Egy 200 főből álló munkás harci különítménnyel magam is kimentem a védelmi frontra, ahol öt napot töltöttem. Többször küldtünk az állásokba az ágyúk javítására lakatosokat. A lövészárkokhoz több mint 500 putyilov-gyári munkást és 50 ácsot küldtünk; mindannyian magukkal vitték a munkához szükséges szerszámokat.

A Putyilov-gyárbeliek olajjal, benzinnel, könnyű gépkocsikkal stb. látták el a harcolókat. Krasznoje-Szelo és Gatcsina alól a sebesülteket a Vörös Kereszt osztagának megérkezéséig személygépkocsikon szállították el.

A megsérült gépkocsikat gyorsan kijavították a gyár autójavító műhelyében, amely éjjel-nappal dolgozott. A kijavított gépkocsikat azonnal visszaküldték a forradalmi bizottság vezérkarának rendelkezésére".

A Vörös Gárda Putyilov-gyári különítményében ezrével voltak a válogatott forradalmi harcosok. A putyilovisták között egyedül az októberi napokban 2016 puskát osztottak ki, abból 1212-t a tulajdonképpeni Putyilov-

gyár és 804-et a Putyilov-hajógyár munkásai között. A Putyilov-gyárban dolgozó ifjuságnak körülbelül a fele belépett a Vörös Gárdába. A putyilovisták nem kis számmal adtak önfeláldozó harcosokat a műszaki csapatokba is, — tüzéreket és gépkocsi-vezetőket. 22 gépkocsi-vezetőt vezényeltek az első állásokba a Krásznoje Szelo—Cárszkoje vonalra a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére.

„Lelkiismeretesen teljesítették kötelességüket — katonás szűkszavúsággal így jellemzi a gatcsinai osztag parancsnoka kísérő levelében a gépkocsi-vezetőket — és visszavezényeltetnek a Putyilov-gyárba".

A munkáskerületek izgalmas napokat éltek át. A Vörös Gárda parancsnokságaiba özönlöttek az önkéntesek. Egyre-másra jöttek munkások, gyanús lakásokról tettek jelentéseket, ahol tisztek gyülekeztek. A Francia-Oroszgyár munkásai a „Kolumbia", „Majak" és „Szvoboda" nevű lebujok bezárását követelték, ahol az ellenforradalom által leitatott deklasszált elemek csoportosúltak.

A Viborgi kerületben, a Bolsoj Szampszonievszkij-körúton egymásután vonultak fel az önkéntes felfegyverzett munkásosztagok. Magasan lobogtak a vörös zászlók fejük felett és kezükben kifeszített vörös vásznakat vittek, melyekre hevenyészve harcos jelszavak voltak festve. A csapatok a kerületi szovjet és a Vörös Gárda kerületi parancsnoksága hosszú, egyemeletes épületéhez vonultak — nemrégen itt még egy „Csendes völgy"-höz címzett vendéglő volt. Az épület belsejében szorongtak az emberek és nagy volt a lárma. A megválasztott parancsnokok átvették megbízó leveleiket. A fegyvertelen munkások fegyvert kaptak. A hiányosan öltözötteknek ruhát adtak ki. A katonai kiképzők egyik osztagot a másik után alakították. Játszott a moszkvai ezred zenekara, búcsúztatta a frontramenőket. Az újonnan alakított csapatok zenekíséret mellett a cárszkoje-szeloi pályaudvarra vonultak, hogy azonnal tovább utazzanak Pulkovo alá.

A Csőgyár, a Siemens-Halske- és a Possel-gyár munkásai egyenesen a munkából siettek a parancsnokságra, követelték, hogy adjanak nekik fegyvert és küldjék őket a pulkovoi és cárszkoje-szeloi állásokba, ahol a harcok folytak. Egy nap alatt 3000 puskát osztottak szét. A munkások száma egyre nőtt. Fegyver már nem volt. A munkások feszítővasakat, lapátokat fogtak és kimentek az állásokba lövészárkokat ásni.

A pulkovoi úton zuhogó esőben szakadatlan vonalban húzódtak a forradalmi csapatok. Teherautók, felfegyverzett munkásokkal, elébük kerültek. Öregek, fiatalok, mind siettek a frontra. A Gatcsinába vivő vonatok túl voltak zsúfolva. Verekedtek a helyekért. A tetőn, a vasúti kocsik lépcsőin vörösgárdisták, matrózok csüngtek. Mindenki odaigyekezett, ahonnan az ágyúlövések tompa visszhangja hallatszott.

Az állásokban sáros, nyirkos időben ezer meg ezer ember ásott lövészárkokat és épített drótakadályokat. Elől a hevenyészve kiásott mélyedésekben feküdtek a vörösgárdisták és éberen figyelték az ellenséget. A front mögül bátran és elszántan jött az erősítés.

A kerületi bizottságok a gyárak és üzemek munkásnőit felhívták, hogy

A Putyilov-gyár páncélvonatja elindul a fehérgárdisták elleni frontra.

A. M. Jermolajev rajza.

vörös ápolónőknek jelentkezzenek. Mindenütt sebesülteket ápoló csoportokat szerveztek.

A Siemens-Halske-gyár munkásnői egy éjszaka alatt több mint 200 ápolónővért toboroztak, maguk beszerezték a szükséges gyógyszert és azonnal önként elindultak a frontra.

A petrográdi munkásnők nemcsak mint sebesültápolók dolgoztak, más módon is kifejezésre jutott a nagy harcban való részvételük. A katonai egészségügyi műszergyár munkásnői élelmiszert szereztek, a gyár konyháiban megfőzték az ételt és ők maguk vitték ki a közeleső vonalba. Az állásokban a megéhezett és átfázott harcosok mohón vetették magukat a sáros teherautókra. Az asszonyok a gépkocsik tetejéről osztották a kenyereket, a főtt húst, a forró burgonyát, amit jól betakartak szőrmebundákkal, hogy ki ne hüljön.

A munkásifjuság az októberi forradalom napjaiban az ifjúságot jellemző lelkesedéssel harcolt osztályának első soraiban. Lenin, zseniálisan mérlegelve a forradalom harci erőit, a felkelésben kiemelkedő szerepet jelölt ki az ifjúság számára. „Egy kívülálló tanácsai" c. levelében, amelyet Lenin az októberi napok előtt intézett a pétervári elvtársakhoz, a fegyveres felkelés megvalósítására a következőket ajánlotta:

> „Ki kell választani a *legelszántabb* elemeket („roham-harcosainkat" és a *munkásifjúságot*, valamint a legjobb matrózokat)"[2].

És az ifjúság beváltotta a vezér hozzáfűzött reményeit. A Vörös Gárdának mintegy 30-40 százaléka ifjú proletárokból állt. Számos gyárban a Vörös Gárda tagjainak zöme a fiatalokból toborzódott.

A Krasznov-Kerenszkij-csapatok elleni harcokban az ifjúság a legtevékenyebben részt vett.

1932-ben összegyüjtötték az októberi felkelésben résztvett 2274 volt petrográdi vörösgárdistának személyi adatait. Közülük mintegy 900 ember, vagyis majdnem 40 százalék azokban a napokban még nem volt 23 éves. Ilyen nagy részt vett az októberi harcokban a munkásifjúság.

Észrevették ezt a szovjethatalom ellenségei is, akik a maguk módjára kiforgatták a nagy események igazi értelmét. Október 29-én a „Jegyinsztvó" („Egység") c. mensevik zugujságban cikk jelent meg „Bibliai bűn" felírással. A szerző azt írta, hogy Kerenszkij csapatai ellen 15—16 éves gyerkőcökből álló Vörös Gárdát küldtek...

„Néhány száz főnyi tömegben, vagy talán néhány ezren is voltak, vonultak végig az uccákon, a városkapu irányában".

A jobb jövőért folyó, végsőkig megfeszített harcban a petrográdi proletariátus korkülönbség nélkül egységes volt. Az apák, anyák és gyerekek — az egybeforrt proletárcsalád tagjai — zárt sorokban vonultak harcba saját hatalmukért, a szovjethatalomért.

Október 29-ének napja nagy felelősséget rótt a forradalmi katonai bizottságra. Az új kormányzatnak Lenin—Sztálin vezette fiatal, még alig megszilárdult hatalmi szerve már az első napokban komoly megpróbáltatáson ment keresztül.

Már hajnalban híre kerekedett annak, hogy a városban váratlanul lázadás tört ki. A hadapródiskolák fellázadtak a szovjethatalom ellen. Reggel 5 órakor, amikor a szobákban még égtek a lámpák, élesen megszólalt a telefon. Az ügyeletes fáradtan vette kezébe a kagylót és távoli izgatott hangot hallott. A műszaki tisztiiskola ezredbizottságának ügyeletes szolgálatot teljesítő tagja beszélt.

„A Mérnök-uccában hadapródok jelentek meg, nyilván a Nyikolájiskolából, számuk hatvan. Fel vannak fegyverezve. Útjukban megállítják a katonákat és rábeszélik, hogy tartsanak velük. Valószínűleg a Mihály-lovarda felé mennek".

Reggel 8 órakor már minden kétség eloszlott. A következő hír érkezett:

„A Mihály-lovardát elfoglalták a hadapródok. Most indulnak oda a litván ezred géppuskásai".

Újabb rossz hírek:

„A Mihály-lovardából a hadapródok kivonultak páncélgépkocsikon és elfoglalták a telefonközpontot. A lovardában egyetlen tiszt sincsen. A gépkocsik állnak".

„Vlagyimir-hadapródiskola. Éjszaka az alvó embereket meglepték és a Nagy-Sugárútnál állomásozó vegyes századot lefegyverezték. A Bolsaja Grebeckaja-ucca környékén lövöldözés folyik".

„A Spálernája-uccán a műszaki zászlósiskola tisztnövendékei ujságokat és röpiratokat árulnak".

A lázadók ellen fegyveres erőket rendeltek ki. Véget ért az esős, nyugtalan éjszaka. Az esőtől homályos ablakokon keresztül szürke, ködös nap derengett, mely még több izgalmat igért. A forradalmi katonai bizottságban nyüzsögtek az emberek. A padlóhoz csapkodó puskatusok zaja hallatszott. A kattogó írógépek egymással versenyezve írták a parancsokat, rendelkezéseket, igazolványokat, a rendkívüli értekezletek jegyzőkönyveit. A bőrkabátos és gyűrött katonaköpenyegbe öltözött emberek — a bizottság tagjai — szaggatott, rekedt hangon beszéltek. Álmatlanságtól beesett szemük égett. A szobákban és a folyosókon dobogva járt-kelt a nyüzsgő harcos tömeg: a kormos, soványarcú munkások vállravetett fegyverrel, ifjak és öregek, töltényhevederrel övezett katonák, napbarnított matrózkabátos tengerészek, kézigránátokkal körülaggatva.

Az egyik élelmet vagy lőszert kért a harcosok számára, a másik azért jött, hogy egységének hangulatáról tájékoztasson, a harmadik pedig parancsot, utasítást, segítséget kért.

Az ablakok alatt berregtek az indulásra kész gépkocsik motorjai. Éktelen lármával és rohanással érkeztek a kapuhoz a motorkerékpárosok. Leugrottak gépükről, siettek átadni a jelentéseket.

Minden oldalról állandóan a legkülönbözőbb jelentések érkeztek. A Putyilov-gyár 3 óra 20 perckor közölte, hogy ott fegyver- és ágyúzaj hallatszik. Tesznek-e valami intézkedést? — kérdezték nyugtalanul a putyilovisták.

Az I. doni kozákezred jelentése:

„Delegáció érkezett Kerenszkij csapataitól és az ezredet csatlakozásra akarja rábírni. Az ezred kezd ingadozni".

Egy cárszkoje-szeloi lakos, Hordikainen, aki éppen most jött onnan gyalog, a következőket beszéli:

„A várost megszállták Kerenszkij csapatai. A katonaság nagy részét a pályaudvar körül összpontosították. A környékkel együtt Kerenszkijnek mindössze 5000 katonája van. A katonaság a parasztoktól elszedi a jószágot és az élelmiszereket. Nyugtákkal fizetnek. A város lövetésekor a helyi lakosság is kárt szenvedett, két vagy három gyerek is volt a megöltek között. Egy lövedék a helyőrségi kórházban robbant fel. A szovjet tagjainak egy része, körülbelül nyolcan, a városban maradt s a katonaság jórésze is ott maradt", de hogy mennyi, azt ő, Hordikainen, nem tudja.

Se vége, se hossza a telefonhívásoknak.

Az 1. Városi kerületi szovjet katonai parancsnoka közli, hogy „12 órakor valami páncél-gépkocsi tűz alá fogta a szovjetet".

Medvegyev megbízott közli:

„Az Izmajlovszkij- ezred az állások felé menetel. Küldjenek kerékpárosokat Alexandrov állomásra".

„Az Obvodnij-csatornánál népgyűlés lesz — közli egy népőr. Hol és hány órakor lesz a gyűlés, nem tudjuk. Felderítőket kell oda küldeni, úgy látszik, ellenforradalmi gyűlés készül".

Petrográdon belül, ahova Kerenszkij közeledik kozákjaival, folyik a harc. Már este van, újra kigyúlt a villanyfény; megsemmisítő ágyúzás és szagga-

tott, haragos géppuskakattogás zaja hallatszik ide tompán a távolból. A hideg, nedves, bizonytalansággal teli ködben elmerül az óriási város. Mi történik ott? Ki kerekedik felül?.. Az emberek el nem mozdulnak a telefon mellől — összevont szemöldökkel állnak, arcuk sötét, izgatott, nyugtalan. A hadapródok kezükben tartják a telefonközpontot. Az Állami bank őrségének megbízottja közölte: — amikor telefonált, a telefonkezelőnő azt felelte, hogy „a háta mögött szuronytszegezve hadapród áll" és „ezért nem kapcsolhat".

De most már más, kedvezőbb hírek kezdenek befutni. Az arcok kiderülnek, vidámabbak lesznek.

Esti 9 óra.

Közlik, hogy a Cárszkoje-Szelo pályaudvar megbízottai, akiket a hadapródok letartóztattak, kiszabadultak.

10 óra.

„A Peterburgi kerületben a Pál-hadapródiskolások bombázása következtében sok szomszédos házban kitörtek az ablaküvegek. A lakosság izgatott... Pogromhangulat alakul ki, sürgősen intézkedni kell. A kerületi bizottság azt javasolja, hogy küldjenek üvegeseket és javítsák ki az ablaktáblákat. Ezenkívül az üzletekhez őrséget kell állítani, ott is kitörtek az ablaküvegek és rombolástól lehet tartani".

A Petrográdi vasúti gócpont műhelyében a Kerenszkij és Krasznov elleni harcok idején. *I. A. Vlagyimirov rajza.*

Gyári őrség az októberi napokban Petrográdon.

A. M. Laptyev rajza.

10 óra 55 perc.

Telefonjelentés a „Phőnix" gyárból:

„A Mihály-tüzérségi-iskola növendékei megadták magukat. A fegyvert a Vörös Gárda parancsnoksága és a Moszkvai ezred szállítja el. Egy tehergépkocsit már megraktak. A hadapródiskolában házkutatás folyik". 10 óra 55 perc.

A Moszkvai kerületből a forradalmi parancsnokság következő jelentését közlik:

„Sebesültszállító gépkocsikra van szükség, minél többre. Sok a sebesült. A petrográdi út felől «hurrá»-kiáltások hallatszanak. Tüzérségi támogatás is szükséges, mert a beérkezett ellenőrizetlen hírek szerint, páncélvonat áll Kerenszkij rendelkezésére."

Ez a külső front hangja. A hadapródok áruló lázadásának leverése és a rend helyreállítása közben a forradalmi katonai bizottság egy percre sem feledkezhetik meg arról, hogy az ellenség ott áll a vörös Pétervár kapui előtt, hogy a ködös éjszakai sötétségben kegyetlen harc folyik, ömlik a vér. A bizottság ülésén gyors, rövid, erélyes határozatokat hoznak:

A Kerenszkijtől érkezett küldöttség, amely az 1. kozák hadosztályban folytat agitációt, letartóztatandó.

A Péter-Pál-erődben, ahol a letartóztatott miniszterek ülnek, ma nem engedélyezhető látogatás.

Közélelmezési osztály alakítandó.

Tájékoztatás céljából két delegátust kell küldeni a frontra.

Azonnal közölni kell a parancsnoksággal, hogy a Néván és a csatornákon közlekedő uszályok felett fokozza az ellenőrzést.

Vasutas sztrájk készül. A vasutas szövetség összoroszországi végrehajtó bizottságának képviselője menetlevelet kér egy küldöttség számára, mely rá akarja beszélni Kerenszkijt, hogy ne vonuljon katonaságával Petrográd ellen.

Határozat: a menetlevél kiadandó anélkül, hogy az utazás céljáról tárgyalásba bocsátkoznának.

Egy küldött érkezett a Szemjonovszkij-ezredtől. A katonák nyugtalankodnak. Harcolni akarnak, de semmilyen parancsot sem kaptak. Nem tudják, mitévők legyenek.

Határozat: most folyik a helyőrség gyűlése, a küldött menjen oda és vegyen részt az őt érdeklő kérdések eldöntésében.

A frontról bőrig ázottan, sárosan, fáradtan, egymásután érkeznek a futárok. A katonák erősen megéheztek, alig állnak a lábukon a fáradságtól.

„Sürgős intézkedéseket kérünk, hogy a cárszkoje-szeloi védelmi szakasz Pulkovo faluban állomásozó különítménye számára 1500 adag kenyeret és élelmiszert adjanak ki — jelenti a különítmény parancsnoka, Valden ezredes. — Az élelmiszer legkésőbb 12 órakor legyen rendeltetési helyén, különben a különítmény elveszti harcképességét. Az élelmiszer szállítására külön küldünk két teher-gépkocsit. Minden attól függ, tudunk-e idejében élelmiszert szállítani".

Az illető csapat azonnal megkapja az élelmet. A pékek szakszervezetével gyorsan közlik a forradalmi katonai bizottság következő parancsát:

„Haladéktalanul küldjenek a Szmolni-intézetbe pékeket, nehogy a forradalmi Petrográd segítségére érkezett katonaság kenyér nélkül maradjon".

A Petrográd alatti munkásgárda és katonaság élelmezési helyettes megbizottja a következő parancsot kapja:

„A kerületi hadbiztosságtól azonnal vegye át a Petrográd közelében harcoló munkásgárda és katonaság ellátására szükséges élelmiszereket, napi 8000 adagot: konzerveket, kenyeret vagy kétszersültet, vajat, darát, cukrot, teát. Az élelmiszerek átvételét nyugtázza. Ha a kerületi hadbiztosság megtagadná vagy halogatná a parancs végrehajtását, avagy különféle kifogásokat használna ürügyül, megparancsoljuk, hogy karhatalommal tartóztassa le az ellenállókat, a raktárból vegye igénybe a szükséges élelmiszereket, amiről jegyzőkönyvet vegyenek fel. Sürgős, gyors intézkedésre van szükség. Jelen parancs végrehajtásának idejéről értesítsen".

Ugyanakkor újabb és újabb csapatokat, fegyvert, műszaki felszerelést vetnek a frontra. Helsingforsba, a Balti flotta egységei által választott központi vezetőségnek parancsot adnak, hogy egy torpedónaszádot készítsen elő és várja a rendelkezéseket.

A petrográdi hadkerület parancsnoka, Muravjov elrendeli, hogy „az összes hadirepülőgépeket harci készenlétbe helyezzék. Négy repülőgép hajnalban legyen a repülőtéren és várja a rendelkezéseket. A többi legyen repülésre készen, mint tartalék...“

Fényszórókat küldenek az állásokba, telefonistákat utaznak. Folyik a munkások sürgős toborzása lövészárkok ásására. A Péter-Pál-erődből négy páncélgépkocsit küldtek a frontra. A Téli palotából kézi gránátokat hoztak. A vasúton különítményeket és ezredeket szállítanak. Kronstadtból jön a segítség: tengerészek és vörösgárdisták. Mindent a front számára! A főváros lakosai a házak falán a Petrográd védelmére kinevezett főparancsnok nyugalomra intő nyilatkozatát olvassák:

„Az összes parancsnokságoknak, hatóságoknak és intézményeknek megparancsolom, hogy zavartalanul folytassák megszokott napi munkájukat. A főváros polgárait biztosítom, hogy a fővárosban a közrend fenntartása miatt nincs okuk nyugtalanságra. Ha a forradalom ellenségei megkísérelnék a rend megbontását, kíméletlen rendszabályokat fogunk alkalmazni a rend helyreállítására“.

Az ellenség ellen felkelt munkás Petrográd szuronyt szegezve készült a döntő ütközetre. Egyetlen hatalmas szenvedély fűtötte: megsemmisíteni, bármi áron visszaverni az ellenséget.

Október 29-én este a forradalmi katonai bizottság gyűlésre hívta össze a petrográdi helyőrség ezredeinek képviselőit. Negyven küldött képviselte a katonai egységeket. A gyűlés napirendje a következő volt: 1. tájékoztatás a helyzetről, 2. a parancsnokság szervezése, 3. a csapatok felfegyverzése, 4. a közrend fenntartása a városban.

Lenin háromszor is megjelent a szószéken. Mint mindig, világos szavakkal, nyugodtan és biztonsággal, feszült csendben beszélt, új erőt és kitartást öntött hallgatóinak szívébe:

„...a politikai helyzet most a hadi helyzetet jelenti. Nem tűrhetjük, hogy Kerenszkij győzzön, akkor nem lesz se béke, se föld, se szabadság. Nem kételkedem abban, hogy a petrográdi katonák és munkások, akik éppen most fejezték be győzelmesen a felkelést, le tudják törni a kornyilovistákat... A politika feladata — folytatta Lenin — és egyben katonai feladat is: a parancsnokság megszervezése, az anyagierők összpontosítása, a katonák ellátása minden szükségessel; haladéktalanul, egy órát, egy percet sem késve meg kell ezt tennünk, hogy tovább is éppolyan győzelmesen haladjunk előre, mint eddig“[3].

Lenin elszakíthatatlan közösségben élt a tömegekkel, éberen figyelte a dolgozó milliók akaratát, magával ragadta őket s ilymódon megszilárdította a Nagy proletárforradalom győzelmét.

5

A KERENSZKIJ—KRASZNOV LÁZADÁS LEVERÉSE

Október 29-ének reggelén Kerenszkij jó hangulatban ébredt. Még nem tudott a hadapródok felkelésének kudarcáról. Mintha a szerencse kezdett volna rámosolyogni és a győzelem reménye nem tűnt fel most már olyan megvalósíthatatlannak, mint két-három nappal előbb.

Kerenszkij meglátogatta a frontról berendelt páncélvonatot. A páncélvonat tisztjeivel közölte, hogy a német hajóhad elfoglalta az Aland-szigeteket és Petrográd ellen vonul. A fővárosban fellázadt a csőcselék, német tisztek vezetése alatt elfoglalta a vasútvonalakat és nem engedi a katonaságot Petrográdra. A páncélvonatnak kiadták a parancsot:

„Megtisztítani az utat... elfoglalni a Nyikolájevszkij-pályaudvart és utat nyitni Petrográdra a csapatok számára. Erélyes cselekvésre van szükség".

Reggel Kerenszkij átutazott Cárszkoje-Szeloba, melyet a kozákok este elfoglaltak. A cárszkoje-szeloi kastélyban újra lázas tevékenységbe fogott, hogy erőket toborozzon. Lugába tiszteket küldött a csapatszállítások gyorsítása érdekében. Luga város katonai parancsnokának táviratozott, hogy azonnal küldjön a kozákok segítségére partizáncsapatot.

Krasznov tábornok kozákjai folytatták Cárszkoje-Szelo megszállását. A frontról azonban csak nem érkeztek a várt erősítések. Kerenszkij a Délnyugati frontról odarendelte a finnországi hadosztály három ezredét. A csapatok megérkeztek Dno állomásra. De mihelyt a katonák hírét vették a petrográdi eseményeknek, elküldték képviselőiket Petrográdra, a forradalmi katonai bizottsághoz és kijelentették, hogy az ezredek nem fognak a szovjethatalom ellen harcolni.

A Libau-Romny vasútvonalon fekvő Oszipovicsi állomásra két katonavonat érkezett. A katonák bizottságokat választottak és elhatározták, hogy semmiesetre sem vonulnak Petrográd ellen.

Bologoje állomás helyőrsége, ahonnan Kerenszkij segítséget várt, forradalmi katonai bizottságot szervezett, amely katonaságot és élelmiszert készült küldeni a forradalmi Petrográdnak.

Krasznov és Kerenszkij segítségére csak az Amuri ezred három százada érkezett meg, de ezek is kijelentették, hogy „a testvérgyilkos háborúban nem fognak résztvenni". Még őrszolgálatot sem voltak hajlandók teljesíteni a városban s a közeli falvakban helyezkedtek el. Egy páncélvonat is érkezett, nagykaliberű ágyúkkal és egy orenburgi kozák század, mely csak kardokkal volt felfegyverezve.

A kozákok ingadozni kezdtek. Mind jobban és jobban erősödött bennük a gyanu, hogy Kerenszkij aljas módon becsapja őket. Egyre gyakrabban hallatszottak a tisztek számára nem sok jóval kecsegtető kijelentések: „Akárkivel megyünk, de Kerenszkijjel nem".

Krasznovnak, saját elbeszélése szerint, először megbízottjai, Sztankévics és Vojtyinszkij jöttek segítségére, akiknek sikerült meggyőzni a kozákokat a

Egy matrózosztag a frontra indul a fehérgárdisták ellen.

Petrográd elleni támadás szükségességéről. A kozákok némileg megnyugodtak. Este azonban a kozák bizottságok képviselői újra megjelentek Krasznovnál és kijelentették, hogy gyalogság nélkül a kozákok nem hajlandók tovább vonulni. Krasznov újra kénytelen volt „egész tekintélyének latbavetésével" — ahogy emlékirataiban kifejezi magát — rábeszélni a kozákokat.

Végül is sikerült mégegyszer rábírni a kozákokat, hogy Petrográd felé folytassákaz utat. De világos volt, hogy döntő támadásról már szó sem lehet.

Ugyanekkor határozottabban kezdett kifejeződni a cárszkoje-szeloi helyőrség hangulata is.

A katonák a kozákokkal az Orlov-kapunál folyt csatározás után elsáncolták magukat a kaszárnyákban és a leghatározottabbban megtagadták fegyvereik beszolgáltatását.

Krasznov azon törekvéstől vezéreltetve, hogy erőit, ha már nem is a frontról érkező erősítések, de legalább a Cárszkoje-Szeloban állomásozó katonaság segítségével növelje, október 29-én magához hivatta Cárszkoje-Szelo helyőrségi csapatainak tisztjeit. A tisztek érzülete bolsevikellenes volt és megigérték, hogy katonáikat igyekezni fognak rábírni a kozákokhoz való csatlakozásra. De az igéret csak igéret maradt. Az e célból összehívott gyűléseken a katonák határozottan megtagadták a fehérgárdista lázadás támogatását. A tisztek csak azt a nem egészen határozott igéretet tudták a katonáktól kicsikarni, hogy semlegesek maradnak.

Cárszkoje-Szeloban állomásozott a 14. doni ezred géppuskás osztaga. Amikor Krasznov erről értesült,magához hivatta az osztag tisztjeit ésbizott-

ságát. De próbálkozása itt is balul ütött ki. Nagy meglepetésére kiderült, hogy mindannyian bolsevik érzelműek és kereken megtagadtak bármely segítséget is a kozákoknak.

A kibontakozó események teljesen megerősítették a politikai helyzetnek azt az elemzését, melyet Lenin előadói jelentésében aznap este a petrográdi helyőrség ezredképviselőinek értekezletén adott.

„A politikai helyzetről nincs sok mondanivaló — mondotta Lenin. — A politikai kérdés most majdnem teljesen egybeesik a katonai kérdéssel. A vak is látja, hogy Kerenszkij megnyerte a kornyilovistákat, kívülük nincs kire támaszkodnia... A fronton Kerenszkijnek nincs híve... A katona- és paraszti tömegek nem fogják követni a mensevikeket és eszereket. Nem kétséges, hogy bármely munkás- és katonagyűlésen a hallgatók kilenctizede a mi oldalunkon van.

Kerenszkij kísérlete épolyan szánalmas kaland, mint Kornyilov kísérlete volt"[4].

A Nagy proletár forradalom népi jellege egész nagyságában és megingathatatlan erejében tárult fel.

Október 29-én estefelé Kerenszkij értesült a hadapródfelkelés kudarcáról. A kastély termeiben tömegnélküli vezérek, hadseregnélküli tábornokok — Sztankévics, Goc és mások jelentek meg. Goc egy egész eszer-csoporttal együtt még az október 28-ára virradó éjjel Gatcsinába akart szökni, de elfogták és vallomástétel végett a Szmolniba szállították. Miután itt szabadjára engedték, kereket oldott és résztvett a hadapród-felkelésben. A petrográdi menekültek között nagy volt a fejetlenség. Vitatkoztak, egymást okolták a hibákért, egymást szapulták. Szavinkov Krasznov tábornokhoz rohant, aki a Mária Pavlovna nagyhercegnő palotájához tartozó személyzeti házban lakott. Azt javasolta Krasznovnak, hogy tegye félre az útból Kerenszkijt és maga álljon a csapatok élére.

— Önt mindnyájan követni fogják — mondotta Szavinkov Krasznovnak.

A nap egész hátralevő része végnélküli tárgyalásokban telt el. Fantasztikus terveket állítottak össze a hadtestek átcsoportosításáról. Minden reményük a front volt — a front segíteni fog, ha a kozákok megindulnak a főváros ellen. Sztankévics, Goc, Vojtyinszkij óriási buzgalommal igyekeztek rábírni a katonaságot, hogy vonuljon Petrográd ellen. Meglátogattak különböző frontszakaszokat és keresték az ideiglenes kormányhoz hű csapatokat. Igyekeztek rábeszélni a Cárszkoje-Szeloban és a környékén állomásozó csapatrészeket, hogy ne menjenek Kerenszkij és Krasznov ellen. Mindenképpen igyekeztek fenntartani a kozákokban a „harci szellemet". De hiábavaló volt e politikai hullák minden erőfeszítése — senki sem követte őket.

Hirtelen új reménysugár csillant fel. Október 29-én este 10 óra körül, mikor már teljesen világos volt a hadapródfelkelés veresége, a kastélyban megjelent a Vasutas szövetség összoroszországi végrehajtó bizottságának küldöttsége.

A Vasutas szövetség összoroszországi végrehajtó bizottságát (oroszul rövidítve: „Vikzsel") 1917 július második felében a vasutas szövetség I. összorosz-

országi alakuló kongresszusán választották. Összetétele teljesen megvilágítja „pártokon-felüliségének" valódi jellegét. 41 tagja közül 14 eszer, 6 mensevik, 3 népszocialista és 11 pártonkívüli volt. A pártonkívüliek többsége, mint ahogy azt Vompe, a Vikzsel egyik vezető embere beismerte, „a valóságban kadetpárti volt". Egy ilyen összetételű szervezet, mely igényt tartott arra, hogy a vasutasok vezetője legyen, a proletárforradalom utáni első napokban természetesen a „legális" szovjetellenes mozgalom központjává vált.

A Vikzsel állandó székhelye Moszkva volt. Amikor ideérkeztek a forradalom győzelméről szóló első hírek, a Vikzsel azonnal vállalta a „demokrácia megmentőjének" és az „ellenséges felek kibékítőjének" szerepét. Október 26-án a Vikzsel átköltözött Petrográdra. Ugyanaznap táviratokat küldött szét, amelyekben kételyeit fejezte ki „a most összehívott szovjetkongresszus jogszerűsége" iránt és rámutatott arra, hogy „nincs olyan államhatalmi szerv, melynek országosan elismert tekintélye volna". Ebből a táviratból már világosan kitünik a Vikzsel álláspontja a lejátszódott eseményekkel szemben. A Vikzsel nem lépett fel az ideiglenes kormány ellen. Miután azt tartotta, hogy az ideiglenes kormány az egész országban elég nagy tekintélyt élvez, állandóan a közlekedésügyi minisztérium lépcsőit koptatta és a sztrájkoló, felháborodott vasutasokat igyekezett kibékíteni a miniszterekkel.

De már az októberi forradalmat követő első napok meggyőzték a Vikzsel vezetőit arról, hogy a vasutas tömegeket nem sikerül a bolsevikok ellen vezetnie.

> „A vasútigazgatóságok tisztviselői és a forgalmi szolgálatot teljesítő magasabbrangú tisztviselők nagy része a kadetpárt jobboldali áramlatához tartozik; a vasúti műhelyek munkásai majdnem valamennyien a bolsevikokkal éreznek együtt".

— írta naplójába az októberi napokban a Vikzsel ellenőrző-bizottságának egyik tagja. Ez a helyzet arra késztette a Vikzselt, hogy a polgárháborúban való „semlegesség" jelszavával harcot kezdjen a polgári demokrácia megmentéséért.

Más körülmények között a Vikzsel nyíltan a szovjetek megdöntése érdekében lépett volna fel.

Október 29-én, amikor javában folyt Krasznov-Kerenszkij támadása Gatcsina alatt, a Vikzsel az államhatalom kérdésében határozatot hoz és „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek" felszólítással a következő táviratot küldi szét:

> „Az országban nincs államhatalom... A Petrográdon megalakult népbiztosi tanács, mint olyan kormány, amely csak egy pártra támaszkodik, nem számíthat az egész ország elismerésére és támogatására. Új kormányt kell alakítani..."

A táviratban továbbá arról volt szó, hogy a kormányalakításban az összes szocialista pártoknak részt kell venniök — a bolsevikoktól kezdve egészen a népszocialistákig...

„A vasutasszövetség kijelenti, hogy határozatát minden rendelkezésére álló eszközzel igyekezni fog érvényre juttatni és még a vasúti forgalom teljes beszüntetésétől sem fog visszariadni. Ma, október 29-én éjszaka 12 órakor, megszűnik a vasúti forgalom, ha ez időpontig Petrográdban és Moszkvában nem szüntetik be a hadműveleteket".

A Vikzsel ugyanaznap küldöttséget menesztett Kerenszkijhez. A küldöttség közölte, hogy ha nem fogadják el a Vikzsel feltételeit, éjszaka 12 órakor megszűnik a vasúti forgalom. Kerenszkij és társai kész örömmel fogadták a Vikzsel javaslatát. Fölötte értékes lehetőséget nyujtott ez a javaslat nekik — időnyerést. Kerenszkij azt kívánta, hogy szállítsák hozzá a „honmentő bizottságba" tartozó pártok képviselőit és a szocialista minisztereket avégből, hogy együtt határozzanak a Vikzsel javaslatát illetően. A kiküldöttek megigérték, hogy erről jelentést tesznek a Vikzselnek. Ezekután Kerenszkij azt követelte, hogy vonatot bocsássanak rendelkezésére Mogilevig, hogy a hadsereg szervezeteivel tanácskozhasson. Amit az egész idő alatt nem sikerült elérnie, hogy eljusson a főhadiszállásra a tábornokokhoz, azt Kerenszkij most a Vikzsel segítségével akarta megvalósítani. A küldöttek beleegyeztek abba, hogy átengedik Kerenszkij vonatját a főhadiszállásra. A Vikzsel képviselői ezzel feltárták álláspontjuk igazi értelmét. A Vikzsel „semlegessége" csak arra szolgált, hogy az ellenforradalomnak nyújtott aktiv segítséget leplezze. A Kerenszkijjel való beszélgetés után a Vikzsel képviselői visszatértek Petrográdra.

Petrográd ez alatt erőteljesen folytatta előkészületeit az ellenállásra Krasznov ellen. A hadapródfelkelés leveretése után a forradalmi katonai bizottság erélyes intézkedéseket tett a vörös főváros védelmére. Megsemmisítő csapást készült mérni az ellenségre.

Sürgősen kidolgozták a támadás tervét. A harcállás középpontján fekvő pulkovoi hegy lejtőit a Vörös Gárda szállta meg, melynek zömét a Viborgi kerület osztagai alkották. A jobbszárnyon, Novyje Szuzy falu körzetében a Helsingforsból és Kronstadtból érkezett tengerészek helyezkedtek el. A balszárnyon, Bolsoje és Podgornoje Pulkovo közelében az Izmajlovszkij-és a Petrográdiszkij-ezred katonái foglaltak állást. Ugyanott volt négy páncél-gépkocsi is. A forradalmi csapatok létszáma körülbelül 10.000-re rúgott. Erősen érezhető volt a tüzérség hiánya. Csak két tábori ágyú állt a szovjetcsapatok rendelkezésére. Az ágyúk hiánya különösen érezhető volt a következő napon, a harc kezdetekor. Krasznov tábornoknak jelentős tüzérségi fölénye volt.

A szovjetcsapatok az éjszaka folyamán beásták magukat az elfoglalt állásokon. Az állásokhoz közel, egy Podgornoje Pulkovo szélén fekvő kis házikóban dolgozott egy parancsnokság. Az utolsó parancsokat adta ki, élelmet osztott ki, állásba küldte a folytonosan érkező különítményeket és felfegyverzett munkáscsoportokat. A szovjetcsapatok támadását október 30-ának reggelére tűzték ki.

Sztálin, a Krasznov-csapatok elleni támadás siettetése céljából, Szergo Ordzsonikidze vezetésével bolsevikok egy csoportját küldte ki a frontra. Október 29-én a forradalmi katonai bizottság a Balti pályaudvar megbí-

zottjának utasítást adott, hogy külön mozdonyt bocsásson Szergo rendelkezésére, aki el is utazott a frontra.

Ordzsonikidze végigjárta az állásokat, beszélgetett a vörösgárdistákkal. Nyugodtsága, győzelmi hite emelte a katonák hangulatát. Szergo gondosan áttanulmányozta a támadás tervét és jelentést tett róla Leninnek és Sztálinnak. Sztálin szükségesnek tartotta, hogy magában a városban is lövészárkokat ássanak és barrikádokat emeljenek arra az esetre, ha a kozákok áttörnék Pulkovo alatt a frontot.

A pulkovoi frontot meglátogatták a forradalmi katonai bizottság képviselői, köztük D. Z. Manuilszkij is. A következőket jelentették:

„A munkások hangulata kitünő, szilárd, kitartó és megingathatatlan. A tiszthiány érezhető a munkásgárdában. A katonák hangulata szilárd. A matrózoké szintén... A vörösgárdistáknál és tengerészeknél nagy hatást váltott ki, amikor közölték velük, hogy a hadapródoknak befellegzett".

A forradalmi katonai bizottság képviselői október 30-ának éjszakáját a parancsnokságon töltötték. A szobában sok a tiszt és katona. Lárma, dohányfüst. Az asztalon szanaszét térképek. A támadás tervét tárgyalták. Elhatározták, hogy Krasznoje-Szelo felől fokozni fogják az oldalmozdulatot. A katonák, különösen a felderítők, a terv tárgyalása közben módosításokat javasoltak. A vörösgárdisták sürgették a támadást. Köztük sokan résztvettek a Téli palota elfoglalásában. Türelmetlenek voltak, támadószellem töltötte el őket. Lelkesedésük átragadt a katonákra és a tengerészekre is.

A forradalmi katonai bizottság képviselői megállapították, hogy a tüzérség hiánya rendkívül erősen érezhető.

Október 30-án a forradalmi katonai bizottság képviselőinek jelentése alapján elhatározta, hogy a parancsnokság megerősítésére két elvtársat rendel ki, tüzérséget és gépkocsikat küld. A bizottság az elvtársak egy csoportját bízta még a gépkocsik szerzésével. Néhány órai lázas munka után több tucat gépkocsit rekviráltak és sürgősen Pulkovo alá küldtek. A városban a tüzérség számára gyorsan 50 lovat rekviráltak.

Lenin és Sztálin percnyi megszakítás nélkül dolgoztak a front megszilárdításán. 30-án reggel magukhoz hivatták a bolsevik párt kerületi szervezőit. Tíz-tizenkét ember gyűlt össze. Lenin tájékoztatta őket a pulkovoi helyzetről. Talpra kell állítani a tömegeket — követelték Lenin és Sztálin, — a városban is harcra kerülhet a sor; felszólították őket, hogy fegyvert és haderőt készítsenek elő. Vlagyimir Iljics maga egy papírdarabra hevenyészett megbízólevelet írt, mely megbízást adott, hogy a Putyilov-gyárban vegyenek igénybe mindent, ami a front számára szükséges.

Október 30-án kora reggel Krasznovnál egy Petrográdról átjött gimnazista jelent meg. Irást hozott a kozák csapatok szövetségének tanácsától. A hadapród-kaland fejvesztett vezetői rémületükben azt közölték, hogy „Petrográdon a helyzet borzalmas". A vörösgárdisták „agyonverik a junkereket". „A gyalogezredek ingadoznak és tétlenek"... „A kozákok

várnak", amíg megindulnak a gyalogcsapatok. Egész reményük Krasznov hadtestében van. A szövetség tanácsa követeli, hogy azonnal induljon Petrográd ellen".

Krasznov tábornok elrendelte a kozákok támadását. Egy kozák századot Krasznoje-Szelo felé küldött a vörös csapatok jobbszárnyának megkerülésére. Egy fél kozákszázadot jobbra küldött, hogy Bolsoje-Kuzmino körzetében tapogassa ki a balszárnyat. Egy szakasznyi lovasjárőrt felderítés céljából Szlavjánka és Kolpino felé irányítottak. A tüzérségi ütegek Redkoje-Kuzmino falu körzetében fejlődtek fel, gyalogosított kozákok csatárláncának fedezete alatt. Ugyanitt helyezkedett el, kissé hátrább, a csapat zöme. Maga Krasznov Redkoje-Kuzmino falu széléről figyelte a harc menetét.

A vörös csapatok nem várták be a fehérgárdisták támadását. Október 30-án reggel, a kidolgozott terv értelmében, a vörösgárdisták támadásba mentek át. A csapatok parancsnokaikkal az élükön, „hurrá" kiáltással, futólépésben ereszkedtek le a hegyről.

A kozákok tüzérsége fölényben volt. A tapasztalt tüzérek, tisztjeik vezénylete alatt, jelentős veszteségeket okoztak a vörös csapatoknak. Sok munkás először életében került ágyútűzbe. A parancsnokok a golyózáporban oktatták a fiatal harcosokat, hogyan kell a terephez alkalmazkodni. A vörösgárdisták lefeküdtek. Fejük felett srapnelek robbantak. A kozák tüzérség pergőtüzet adott. A tüzérség fedezete alatt a kozák századok támadásba mentek át.

De a vörösgárdisták nem inogtak meg. Újra elhangzott egyre fokozódó erővel a „hurrá" kiáltás. A vörösgárdisták talpraugrottak és újra rohamra mentek.

Az öreg, harcedzett kozákok nem állták a vörösgárdisták ellenállhatatlan rohamát. Sűrű, hosszú, polgári-ruhás csatárláncok özönlöttek a hegyről lefelé. Mintha megelevenedtek volna a pulkovoi magaslat lejtői. Mérhetetlennek látszó tömeg, az egész nép szállt harcba egy kis csoport lázadával. A kozákok sorai megrendültek. Ingadozás kezdődött, mely a Vörös Gárda támadása folyamán percről-percre fokozódott.

A kozákok lovastámadása megtört a vörösgárdista jobbszárny szilárdságán. Ott a kolpinoi különítmény harcolt, amelynek két páncélgépkocsija is volt. Krasznov tüzérségi lövedékei mély gödröket vájtak az országúton. A páncélgépkocsi megállt. Abban a hiszemben, hogy a páncélgépkocsi megsérült, a kozák század kardotrántva rohamra indult. A vörösgárdisták közel engedték a kozákokat s aztán puskáikból s a páncélgépkocsi két géppuskájából jól célzott tüzet nyitottak rájuk. A kozák csapatot lekaszálták. Elesett a parancsnok és a kozákok nagyobb része. A kolpinoi osztag vesztesége egy sebesült és egy eltűnt volt.

12 óra körül Petrográdról három ütegből álló tüzérség érkezett. A vörös csapatok támadását ágyútűz támogatta. A tűz hevessége egyre fokozódott. Most már az ágyúk nemcsak az előretolt kozák csatárláncokat lőtték, hanem a hátsó területet is. A kozákok tüze gyengülni kezdett. A kozákok rajvonalai kezdtek visszahúzódni s a Vörös Gárda üldözőbe vette őket.

Szergó Ordzsonikidze a Lövészárkokban Lulkovo állat.

V. V. Seseglov rajza.

A vörös csapatok a kozákok szárnyainak átkarolása után elfoglalták Bolsoje-Kuzminót, a Petrogradszkij és az Izmajlovszkij-tartalékezred pedig elérte a vasútvonalat és Cárszkoje-Szelohoz közeledett.

Kerenszkij a gatcsinai palotában ült. Tegnapi kérkedő bizakodása a győzelemben szétfoszlott. Ismét csak hol a távíróra, hol a telefonra vetette magát. Saját híveiben sem bízott már. Krasznov tábornok meghatalmazottat nevezett ki Gatcsina város őrizetére és Kerenszkijtől a kinevezés megerősítését kérte. Kerenszkij ezt meg is tette, de egy negyedóra mulva saját nevében egy másik külön megbízottat nevezett ki.

A Petrográdról érkező vigasztalan hírek kétségbeejtették Kerenszkijt. Mint a Téli palota ostromának napján, úgy most is menekülésre határozta el magát, illetve, saját szavai szerint, „azonnal a közeledő csapatszállítmányok elé indult". Október 30-án kora reggel elutazását írásban közölte Krasznovval. Levelet fogalmazott meg, melyben miniszterelnöki meghatalmazását N. D. Avkszentyevre ruházta át. A levél egyik másolatát Gocnak, a másikat Sztankévicsnek adta át. Napközben azonban, mikor már a szökésre minden előkészületet megtettek, Krasznov táborából megérkezett Szavinkov. Vele együtt eljöttek a kozák katonaság tanácsának képviselői is. A küldöttség közölte, hogy Kerenszkij elutazása károsan befolyásolná a csapatok szellemét, meg kell várni az ütközet végét.

Kerenszkij ott maradt és tovább küldözgette táviratait, hogy a frontról katonaságot küldjenek. 4 óra 30 perckor táviratot küldött Duchonyinnak:

> „Ha nem lehet gyalogságot küldeni, rendelje el rohamcsapatok és lovasság küldését. Minden erejével gyorsítsa meg a csapatok szállítását".

Ekkor már Kerenszkijnek tudomására jutott, hogy a főhadiszállás által olyan régen és olyan állhatatosan igért gyalogság nem volt hajlandó segítségére menni. Kerenszkij feljegyzései közt megmaradt egy távirat, melynek eredeti szövegéből Kerenszkij kihúzta a következő sorokat, nehogy azok nyilvánosságra kerüljenek:

> „Hírek érkeztek arról, hogy a Petrográd ellen indított XVII. hadtest gyalogságában forrongás kezdődött".

A főhadiszállás még október elején úgy rendelkezett, hogy a XVII. hadtestet a hadseregfőparancsnokság tartalékaként a Román frontról az Északi frontra, a Vitebszk-Polock-Orsa-körzetbe irányítsák. Lehetséges, hogy a hadtestet már ebben az időben a bolsevikok elleni harcra készítették elő, mert a főhadiszállás nem egyszer hangsúlyozta:

> „Az Északi fronton a helyzet fontossága miatt erős csapatokra van szükség, nem olyanokra, melyek inkább politikával, foglalkoznak, mintsem hogy a haza védelmével törődnének".

Két héten keresztül megszakítás nélkül érkeztek a hadtest csapatszállítmányai a kijelölt körzetbe, mikor váratlanul parancs érkezett, hogy az ezredeket tüzérséggel együtt indítsák el Cárszkoje-Szelo alá. A hadtestparancsnok sietve megkezdte egy dandár gyalogság és három üteg tűzérség berakodását. A főhadiszállásról egymást kergették a táviratok. Parancs érkezett Dno ál-

lomás elfoglalására. A parancsnok bizonytalanságról tanuskodó kérdésére, hogy tulajdonképpen mit tegyen, Dnot foglalja-e el, vagy pedig a főváros ellen vonuljon-e — a főhadiszállásról azt felelték: „Petrográd ellen induljon". A csapatok megérkeztek az állomásra, ott azonban nem voltak vasúti kocsik. Az ezredparancsnokok jelenteni kezdték, hogy a vasutasok nem engedik meg a berakodást, vagy ha adnak is vonatot, nem adnak mozdonyt. Riasztóbb hírek is érkeztek. A hadtest felvonulási útján fekvő állomásokat és városokat a bolsevikok elfoglalják.

„A bolsevikok Vitebszkben elfoglalták a táviróhivatalt, — táviratozta a hadtestparancsnok a hadosztályparancsnoknak. — Elrendelem, hogy az egyik ezredparancsnokot bízzák meg Gorodok állomás őrizetével és akadályozzák meg, hogy a bolsevikok az állomást elfoglalják. Eltökélt cselekvésre van szükség".

Gorodokból közölték, hogy ott bolsevik gyűlések folynak. A katonák nem hajlandók berakodni. Önhatalmúlag mozdonyokat foglaltak le és követelték, hogy előbbi szállásukra szállítsák őket vissza.

A parancsnokok egyetlen egy ezredet sem tudtak Krasznov és Kerenszkij segítségére vinni. Páncélgépkocsik sem érkeztek, amikre pedig Krasznov olyan nagyon számított. Artyifexov százados páncélgépkocsi-osztálya nem volt hajlandó Rezsicában berakodni. A százados megparancsolta, hogy menetoszlopban vonuljanak. Az úton a katonák fellázadtak és a parancsnok maga is kénytelen volt szökésben keresni menedéket.

Nem segített az 5. páncél-gépkocsiosztály sem, melyet Kerenszkij személyesen rendelt fel. Amikor a 2. szakasz legénységének Kerenszkij nevében megparancsolták, hogy Petrográd ellen vonuljon, a legénység elhatározta, hogy megbízottat küld a fővárosba annak a kipuhatolására, hogy miért akarják őket odaküldeni. A parancsnoknak mégis sikerült Pernovoból 4 páncélgépkocsit, 14 teher- és személy-gépkocsit Kerenszkij segítségére elindítani. De ez a különítmény is csak Sztárája-Russzáig ért. A katonák nem mentek tovább.

Október 30-án, délután 5 órakor, Kerenszkij a XVII. lovas-hadosztály elküldését követelte, amely, értesülése szerint, „határozottan bolsevik-ellenes". Ugyanabban a táviratban Kerenszkij megparancsolta, hogy Moszkvából küldjenek csapatokat, „ha megfelel a valóságnak az a hír, hogy Moszkvában teljesen helyreállt a nyugalom". Ez a hír nem felelt meg a valóságnak: ugyanabban az időben Moszkva maga kért segítséget a főhadiszállástól.

5 óra 45 perckor Kerenszkij megparancsolta a gatcsinai repülőiskola parancsnokának, hogy két repülőgépre szereltessen fel géppuskákat és a repülőgépeket azonnal küldje el Krasznov tábornok rendelkezésére. De Krasznov tábornoktól Pulkovo alól szomorú hírek érkeztek: a bolsevikok szétverték a kozákokat. Óráról-órára várható volt, hogy Krasznov csapatai Gatcsinára vonulnak vissza. Gatcsinát kellett védeni. 7 óra 45 perckor Kerenszkij megparancsolta a repülőiskola parancsnokának, hogy az összes géppuskákat adja át Gatcsina város nyugalmának és biztonságának védelmére.

A frontról felrendelt nagyszámú csapategység közül egyetlenegy sem akadt, amely legalább tartózkodási helyét közölte volna.

Kerenszkij fejvesztettségének fokát megítélhetjük az alábbi táviratból. Este 8 órakor Kerenszkij a lengyel lövész hadosztály parancsnokának a következő parancsot küldte:

„Elrendelem, hogy sürgősen rakja vonatra hadosztályát és irányítsa Gatcsinába".

A hadosztály berakodására néhány tucat vasúti szerelvényre volt szükség, a segítséget pedig azonnal kellett küldeni, hiszen teljesen nyilvánvaló volt, hogy Pulkovo alatt az ütközet elveszett.

A vörös csapatok támadása Cárszkoje-Szelo helyőrségére is kezdte éreztetni hatását, mégpedig egyáltalán nem Krasznov javára. A kaszárnyákban újra gyűlésezni kezdtek. A hozott határozatok tartalma egyértelmű volt: a katonák Krasznovtól a harc beszüntetését követelték és azzal fenyegetőztek, hogy hátbatámadják a kozákokat.

Krasznov a cárszkoje-szeloi helyőrségben uralkodó hangulatról a helyi burzsoá ifjúság útján értesült, amelyet kémszolgálatra használt fel.

A krasznoje-szeloi helyőrség katonái támogatták a Vörös Gárda támadását. Október 29-én kozák járőrök összeütköztek a Krasznoje-Szeloban állomásozó 171. és 176. tartalékezred részeivel. A forradalmi katonai bizottság parancsára ideérkeztek a Pál- és a Vadász-tartalékezred és tengerész csapatok is. Heves lövöldözés után a kozákok visszavonultak, a krasznoje-szeloi helyőrség egységei pedig, amelyeket Gatcsina felől a Pál-ezred fedezett, Cárszkoje-Szelo irányában támadásba mentek át és elérték a Gatcsina-Cárszkoje or-

Matrózok Pulkovo alatt.

Harc Pulkovo alatt. *I. A. Vlagyimirov rajza.*

ságutat. A támadó csapathoz csatlakoztak a 2. ezred géppuskásai és a Petrográdról érkezett tüzérség.

Október 30-ára virradó éjjel egy krasznoje-szeloi osztag katonaszállítmányt fogott el tüzérséggel együtt. Az odaérkezett fehérgárdista páncélvonat tűz alatt tartotta az állomást. Az ágyúkat nem tudták elszállítani, ezért leszerelték róluk a závárokat, a foglyokat pedig, 400 embert, elszállították Krasznoje-Szeloba.

A vörösgárdisták Pulkovo alatti támadásával egyidőben, október 30-án a krasznoje-szeloi osztag a maga részéről felújította bekerítő hadmozdulatát a kozákok ellen. És bár az osztagnak nem sikerült messze előnyomulnia, mégis jelenlétével Vitgolovo — Malie-Kobozi körzetében és azzal, hogy Cárszkoje-Szelo irányában aktív támadó hadműveleteket végzett, nyilvánvalóan veszélyeztette Krasznov csapatainak zömét.

7 órakor este a 176. tartalékgyalogezred megbízottja a következőt jelentette a forradalmi katonai bizottságnak:

> „A krasznoje-szeloi osztag vereségéről elterjedt hírek hamisak. Erélyesen támadjuk Cárszkoje-Szelot és Alexandrovkát. A tengerészek hősies magatartást tanusítanak. A katonák sem maradnak el mögöttük. A 176. és 171. tartalékgyalogezred méltó marad forradalmi hírnevéhez".

A vörös csapatok tovább támadtak és bevették Cárszkoje-Szelot. A kozákok Gatcsinára vonultak vissza. A pulkovoi harcokban szenvedett vesz-

teségekről nincsenek pontos adatok, csak hozzávetőleges számítások. A forradalmi katonai bizottság közlönye 200-ra becsülte az elesettek számát.

Az elesettek között volt Vera Szluckája, a petrográdi bolsevik szervezet tevékeny tagja, aki politikai munkát végzett a fronton.

Október 30-án este Krasznov törzsével együtt Gatcsinába érkezett. A palotában egész éjszaka folytak az ülések. A tisztek a további hadműveletek tervét tárgyalták. Kerenszkijnél egymásnak adták a kilincset az eszerek képviselői. Megérkezett Viktor Csernov. Luga város eszerjei, mihelyt vezérük megérkezéséről értesültek, küldöttséget menesztettek hozzá tanácskérés céljából. Meg akarták tudni, helyesli-e Csernov álláspontjukat. Ugyanis előtte való napon Luga eszerjei elhatározták, hogy semlegesek maradnak és mindkét fél csapatszállítmányait, úgy a kormány segítségére menőket, mint a bolsevikok felszólítására indulókat, szabadon átengedik. Csernov helybenhagyta ezt a határozatot. Amikor pedig Sztankévics kijelentette, hogy ez a határozat nem más, mint a kormány hátába irányított tőrszúrás, Csernov azt felelte:

„Gyakorlatilag egy a fontos, az, hogy átengedjék a kormány csapatszállítmányait, minthogy a bolsevikokhoz nyilván nem mennek csapatszállítmányok".

A főhadiszállásról Kerenszkij lesujtó hírt kapott: Az V. hadsereg elhatározta, hogy segítséget küld a bolsevikoknak, a XII. hadseregben pedig fegyveres összeütközések kezdődtek.

A Gatcsina felé való visszavonulás szétbomlasztotta a kozák csapatok szellemét. Még arra sem voltak hajlandók, hogy az Izsora folyó átkelőjénél őrszolgálatot teljesítsenek.

„Egyedül mi, kozákok, ugysem harcolhatunk egész Oroszország ellen. Ha egész Oroszország velük van, akkor mit tehetünk?" —mondották a kozákok, ahogy Krasznov maga beszéli.

Október 31-én napközben haditanácsot tartottak. Elhatározták, hogy időnyerés céljából, amíg megérkezik a segítség, béketárgyalásokat kezdenek a bolsevikokkal. Két javaslatot küldtek: egyiket Krasznov nevében a gatcsinai frontra, a másikat Kerenszkij nevében Petrográdra. Mindkét javaslatot szembeötlően elfogadhatatlan szellemben állították össze. Kerenszkij azt követelte, hogy a bolsevikok szüntessék be a harcot és vessék alá magukat egy új, az egész népet képviselő kormánynak. Maga a kormány a „létező" ideiglenes kormánynak az összes politikai pártok képviselőivel és a „haza és a forradalom megmentésének bizottságával" való megegyezése alapján alakítandó meg. Világos, hogy Kerenszkij és társai a „béketárgyalásokkal" időt akartak nyerni. Ezt Krasznov is megerősíti.

„Sztankévicsnek Petrográdra kellett utaznia — ismerte be később a tábornok — hogy ott megegyezésre jusson vagy segítséget szerezzen. Szavinkov a lengyelekért ment, Vojtyinszkij pedig a főhadiszállásra, hogy rohamzászlóaljakat kérjen."

Sztankévics Petrográdra hozta Kerenszkij jaslatát. A „honmentő bizottság" a helyőrség összes ezredeibe elküldte ügynökeit. Az ellenség kihasznál-

A petrográdi Helyőrség katonáinak küldöttsége Sztálinnál 1917 októberében.

I. M. Lebegyev festménye.

ta azt, hogy a legjobb csapatok és a legöntudatosabb katonák a pulkovoi fronton voltak és a katonaság elmaradottabb, kevésbé öntudatos részét igyekezett befolyása alá vonni. A katonáknak azt beszélték, hogy Kerenszkij békét akar, a bolsevikok pedig polgárháborút szítanak. A tisztek igyekeztek rábeszélni a katonákat, hogy a bolsevikoktól a vérengzés megszüntetését követeljék. Az ellenforradalmárok a katonák békevágyára építették számításukat.

Néhány ezred küldötteket választott, akik a Szmolniba mentek. A nap folyamán a Szmolniban jártak a György-keresztesek, a 3. lövészhadosztály stb. küldöttségei.

Október 31-én este a Szmolniban összegyűltek a Lett-, Szemjonovszkij-, Petrográdszkij-, Kekszholmi, Grenagyorszkij-, Izmajlovszkij-, Moszkvai és Preobrazsenszkij-ezred küldöttei. A küldöttségben frontkatonák is voltak. A küldöttség elnöke a Preobrazsenszkij-ezred katonája volt. Egy nyilván az eszerek és mensevikek által sugalmazott utasítást olvasott fel. Azt javasolták, hogy a Kerenszkijvel folytatandó tárgyalások céljából a forradalmi katonai bizottság és a petrográdi helyőrség részéről képviselőket jelöljenek ki az összes szocialista pártoktól, beleértve még a népszocialistákat is.

A küldöttséget Sztálin fogadta. Tájékoztatta a katonákat a front helyzetéről, megmagyarázta nekik, hogy a küldöttség javaslata Kerenszkijnek nyújt segítséget, aki csak időt akar nyerni. Befejezésül Sztálin rámutatott arra, hogy nem szabad tárgyalni Kerenszkijjel.

Sztálin beszéde sok küldöttet meggyőzött. A Litván ezred küldöttei kijelentették, hogy köztük és a forradalmi katonai bizottság között sohasem volt nézeteltérés, de tájékozatlanok a tárgyalások jellegét illetőleg.

Sztálin újra felszólalt, megmagyarázta Kerenszkij manőverének értelmét.

„Kerenszkij ultimátumszerűleg a fegyverletételt követeli" — fűzte hozzá Sztálin.

Az ezredküldöttek Sztálin meggyőző szavainak hatása alatt megértették, hogy félrevezették őket. Elhatározták, hogy küldöttséget indítanak Kerenszkij csapataihoz, azzal a megbizatással, hogy a következő öt kérdést intézzék a katonákhoz:

1. Elismerik-e Kerenszkij kozákjai és katonái a központi végrehajtó bizottságot a hatalom forrásaként, amely a kongresszusnak felelös?

2. Elismerik-e a kozákok és a katonák a II. szovjetkongresszus határozatait?

3. Elismerik-e a kozákok és a katonák a békéről és a földről szóló dekrétumokat?

4. Elismerik-e annak lehetőségét, hogy azonnal beszüntessék az összes hadműveleteket és visszatérjenek azokhoz a csapatokhoz, amelyektől eltávoztak?

5. Beleegyezésüket adják-e Kerenszkij, Krasznov, Szavinkov letartóztatásához?

Elhatározták ezenkívül, hogy a küldöttség nem Kerenszkijjel és nem a parancsnoki karral, hanem kizárólagosan a közkatonákkal és egyszerű kozákokkal fog tárgyalni.

Kerenszkij utolsó próbálkozása balul ütött ki.

Ugyanazon a napon, október 31-én, a főhadiszállásról Gatcsinába érkezett Nissel francia tábornok. Sokáig tárgyalt Kerenszkijjel, majd Krasznovot is meghívta a tanácskozásra.

„Ha csak egy zászlóalj külföldi katonaságot kaphatnánk,— jelentette ki Krasznov — akkor ezzel a zászlóaljjal a cárszkojeszeloi és a petrográdi helyőrségeket arra lehetne kényszeríteni, hogy alávessék magukat a kormánynak".

Az ellenforradalom csak egy kivezető utat látott — a külföldi beavatkozást.

Vera Szluckája

Október 31-én este 6 órakor Kerenszkij az összes vonalakon táviratozott a Vikzselnek, hogy a fegyverszüneti javaslatot elfogadták és a hadseregfőparancsnok képviselője Petrográdra utazott.

Ugyanaznap 8 óra 45 perckor Kerenszkij a „honmentő bizottsághoz" és a Vikzselhez a következő táviratot intézte:

„A «honmentő bizottság» és a körülötte tömörült összes demokratikus szervezetek javaslatára a felkelő katonaság elleni hadműveleteket beszüntettem és a hadseregfőparancsnok képviseletében Sztankévics megbízottat küldtem a tárgyalások megkezdésére. Intézkedjenek a hiábavaló vérengzés megakadályozása érdekében".

Kerenszkij még mindig azzal próbálkozott, hogy a győzelmes bolsevikokkal való tárgyalások elől kitérjen, de míg az ülések és tanácskozások folytak s özönével jöttek a panaszok és jótanácsok, a Vörös Gárda, a petrográdi ezredek és a tengerészek képviselői már megjelentek Gatcsinában. A tárgyalások alulról kezdődtek. A munkások közvetlenül a kozákokkal kezdték meg a tárgyalásokat. Azt javasolták, hogy az ellenállást szüntessék meg, Kerenszkijt tartóztassák le és azután a kozákokat hazaengedik a Don mellé. A kozákok gyorsan beleegyezésüket adták és Kerenszkij lakását őrizet alá akarták venni. De Kerenszkijt idejekorán figyelmeztették.

November 1-én 10 óra 15 perckor Kerenszkij újra sürgős táviratot küld a Vikzselnek: a fegyverszüneti javaslatot elfogadták, várja a választ. De akkor már a palota földszintjén megjelentek a vörösgárdisták és a matrózok. Déli egy órakor Kerenszkij a következő táviratot küldte Duchonyinnak:

„Miután Petrográdra utazom, felszólítom önt, hogy vegye át a hadseregfőparancsnoki tisztséget".

Ez volt az ideiglenes kormány miniszterelnökének és hadseregfőparancsnokának utolsó — mint rendesen, kérkedő és hazug — távirata. Kerenszkij, ahelyett, hogy Petrográdra utazott volna, mint ahogy ezt hangoztatta, — november 1-én 3 órakor a régi palota titkos kijáratán át megszökött és a sors kényére bízta az összeomlott petrográdi ellenforradalmi frontot. A forradalmi csapatok elfoglalták Gatcsinát és letartóztatták a III. hadtest törzsét, Krasznov tábornokkal együtt.

Ugyancsak november 1-én, késő éjszaka Baranovszkij tábornok, az Északi front főszállásmestere, felhívta a főhadiszálláson Duchonyint. Baranovszkij jelentette Krasznov hadműveletének kudarcát és Kerenszkij szökését. A tábornok utasításokat kért a 3. Finnországi hadosztály és a XVII. hadtest szállítására vonatkozóan, mert Gatcsinát a forradalmi katonaság megszállta és a katonaszállítmányok odairányítása azt jelentené, hogy azokat részenként a bolsevikok kezére játsznák át. Mitévő legyen továbbá a 182. hadosztálylyal, amelyet az eszer Mazurenko Kerenszkij segítségére akart vinni?

Duchonyin feleletében közölte, hogy ideiglenesen átvette a hadsereg-főparancsnokságot. A Krasznov segítségére küldött összes csapatok Luga — Pljuszna—Peredolszkaja körzetben összpontosítandók. A III. lovashadtest csapatait távolítsák el, hogy ne érintkezhessenek a petrográdi helyőrség csapataival, de Osztrovba ne térjenek vissza, hanem Csudov körzetébe irányítandók.

A főhadiszállás még abban reménykedett, hogy a csapatokat felhasználhatja és ezért Petrogád közelébe összpontosította azokat.

„Könnyebb ide az élelmiszer-szállítás és a lovasság jelenléte nagyban elősegíti a nyugalmat a Nyikoláj-vasútvonal körzetében" — így magyarázta Duchonyin, hogy miért ezt a környéket választotta ki táborhelyül katonasága számára. De a Kerenszkij—Krasznov-hadjárat kudarcát a főhadiszállás is elismerte.

A munkások és a dolgozó parasztok óriási többsége által támogatott ifjú szovjethatalom leverte a régi államhatalom maradéka híveinek lázadását. Az első szovjetellenes lázadást leverték. A proletárdiktatúra az első komoly győzelmet aratta.

Hetedik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM MOSZKVÁBAN

1

A FELKELÉS KEZDETE

KTOBER 24-ÉN Moszkva és Petrográd között egész nap nem működött a telefon. Mi történt a fővárosban? Senki sem tudta. Csak október 25-én reggel sikerült Noginnak Petrográdról felhívnia a moszkvai szovjetet. Moszkvában reggel 10 órára volt kitűzve mindkét szovjet végrehajtó bizottságának együttes ülése, de a tagok még csak éppen gyülekezni kezdtek. Csupán a bolsevikok jöttek össze frakcióülésre. A telefonbeszélgetésnél véletlenül jelen volt a szovjet Vörös Gárdájának parancsnoka, A.Sz. Vegyernyikov. A moszkvai pártbizottsággal, — melynek helyisége ott volt a közelben, a „Drezda" nevű szállóban, a Szkobelev-téren, — Vegyernyikov közölte Nogin telefonüzenetét.

Ez időben ott éppen üléseztek. A bolsevikok moszkvai bizottsága még nem értesült a petrográdi eseményekről. A szovjet mellett felállítandó harci központ kérdését tárgyalták. A vitán érezhető volt a kalugai szovjetszétverésének hatása. Az ülés összes résztvevői sürgős intézkedéseket

tartottak szükségesnek, de közvetlen akcióról még nem esett szó. Elhatározták, hogy

„a szovjetfrakciót felhívják arra, hogy azonnal harci központot alakítson, mely az aránylagos képviselet alapján a következő összetételű legyen: 3 bolsevik, 1 mensevik, 1 eszer és 1 képviselő a Vörös Gárda, 1 pedig a hadkerületi parancsnokság részéről. Az erőviszony: 4 bolsevik és 3 más.

A katonai szervezet tovább folytatja munkáját. A bolsevik katonai bizottságot megbízzák egy mozgalom kezdeményezésével az összes csapategységeklen, amely arra irányuljon, hogy a csapategységek jelentsék ki, hogy a szovjet beleegyezése nélkül semmiféle parancsnak sem vetik alá magukat".

Ebbe a *szovjet* harci központba ott rögtön megnevezték a jelölteket. Ezután a moszkvai bizottság áttért a *párt* harci központjának kérdésére. Egyhangúan, minden vita nélkül kimondták a párt egységes harci központjának megalakítását a következő összetételben: két elvtársat a területi iroda részéről, kettőt a moszkvai városi bizottság részéről és egyet a bolsevik párt moszkvakörnyéki bizottsága részéről. Ezenkívül még azt is javasolták, hogy a pártközpontba a szakszervezetek és a katonai szervezet is küldjön egy-egy képviselőt. A pártközpontot diktátori teljhatalommal ruházták fel.

Éppen befejeződtek a választások, amikor elterjedt a petrográdi felkelés híre. A szovjet harci központ még nem alakult meg: a szovjetek ülése csak 3 órára volt kitűzve, a helyzet viszont azonnali intézkedést követelt. A pártközpont, mely a „Drezda" szállóban maradt, elrendelte, hogy mindenekelőtt a pósta- és távíróépületet szállják meg, a műszaki múzeumban, ahova a szovjet ülését hirdették, őrséget állítsanak és a burzsoá ujságokat betiltsák. A bolsevik párt összes kerületi bizottságait felszólították, hogy válasszanak kerületi harci központokat és szállják meg a népőrség kerületi parancsnokságait. A bolsevik párt területi irodáját megbízták azzal, hogy azonnal küldje el képviselőjét Alexandrovba kézigránátokért. Arjolban és Brjánszkban építsenek védőállásokat arra az esetre, ha az ellenforradalom Moszkva ellen vonulna. A területi iroda a Moszkvában élő szmolenszkiek egyesületének egyik képviselőjét Szmolenszkbe küldte és értesítette Tulát a moszkvai eseményekről.

A posta- és távíróközpont elfoglalásával A. Sz. Vegyernyikovot bízták meg. Vegyernyikov elhatározta, hogy az 56. ezredet használja fel erre a célra. Az ezredparancsnokság és két zászlóalj a Pokrovszki-kaszárnyákban volt elszállásolva. Az 1. zászlóalj és a 8. század a Kremlben állomásozott, a 2. zászlóalj többi százada pedig a Moszkva folyó tulsó partján („Zamoszkvorécsje").

Vegyernyikov O. M. Berzinnel, a 8. század zászlósával együtt déltájban automobilon a Pokrovszki-kaszárnyákhoz robogott. Éppen ülésezett az ezredbizottság. Az ülést félbeszakították, közölték a hírt, hogy Petrográdon megdöntötték az ideiglenes, kormányt, és felszólították az ezredbizottságot, hogy az ezredből két századot jelöljön ki a posta- és távíróközpont elfoglalására. Az ezredbizottság eszerpárti elnöke hosszas ingadozás után vitára

bocsátotta a kérdést. A tisztek nyugalomra intettek és követelték, hogy várják be a hadkerületi parancsnokság rendelkezéseit. Az eszer és mensevik katonák azt követelték, hogy a katonaküldöttek szovjetjét tájékoztassák. Az ezredbizottság szándékosan húzta a kérdés elintézését. Hirtelen egy bolsevik katona ugrott fel és elkiáltotta magát:

— Fiúk, ne várjuk meg, amíg telebeszélik a fejünket!.. Cselekedni kell. Elég volt a fecsegésből, egy — kettő, sorakozó!

A katonák felálltak. Valaki elkiáltotta magát:

— Te sorakoztasd a te 11. századodat, én meg a magam századával vonulokki!

Az ezredbizottság egyszerű katonatagjai századjaikhoz siettek. Tizenöt perc mulva két század — a 11. és a 13. század — felsorakozott a kaszárnya előtti téren. Gyorsan összeszámolták őket és a kaszárnya kapuján át elvonultak. Szembetalálkoztak az ezredparancsnokkal, de a katonák ügyet se vetettek rá.

A központi posta- és távíróhivatalhoz érve megszállták az összes bejáratokat, őrséget állítottak fel. A hivatalnokok folytatták munkájukat. Az épület megszállá ánál félreértés történt, amely később komoly következményekkel járt: a posta- és távíróépület mellett volt az interurbán telefonállomás. A csapat ezt is megszállta és azt hitte, hogy feladatát ezzel teljesítette. Holott el kellett volna foglalnia a Miljutyin-uccai központi városi telefonállomást is. Ez azonban nem történt meg.

Alighogy a katonák elfoglalták őrhelyeiket, a Vörös Kapu felől megjelent az Alexéjev-katonaiskola hadapród-százada és a postaépület kapujához tartott. A kapunál álló őrök lövésre kész fegyverrel elállták az utat. A tiszt csodálkozó kérdésére a katonák azt válaszolták, hogy itt az 56. ezred teljesít szolgálatot. A tiszt telefonon jelentést tett a kerületi parancsnokságnak a beállott helyzetről. Amint később kiderült, a parancsnokság már tudott a petrográdi forradalmi eseményekről és a maga részéről lázas előkészületeket tett — elsősorban a távíró központot akarta elfoglalni. De a távíró megszállására küldött hadapródokat a forradalmi katonák megelőzték. Rjabcev ezredes, a moszkvai hadkerület parancsnoka, kénytelen volt visszarendelni a hadapródokat. A távirdánál ott maradt a forradalmi őrség.

Miközben a katonák a távíróközponthoz siettek, a moszkvai szovjet épületében délután egy órakor az összes frakciók képviselői tanácskozásra gyűltek össze. A bolsevikok is megjelentek.

A tanácskozáson az eszerpárti polgármester, Rudnyev, izgatottan ismertette a Petrográdon végbement eseményeket. Jelen volt a moszkvai hadkerület parancsnoka, Rjabcev is.

A tanácskozáson elhatározták, hogy az összes frakciók vezetősége nevében a két moszkvai szovjet október 25-én délután 3 órára kitűzött teljes ülése elé a következő határozati javaslatot terjesztik:

„A moszkvai forradalmi rend helyreállítása és minden ellenforradalmi kísérlet elhárítása céljából a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek, a városi önkormányzatnak, a zemsztvo-

önkormányzatnak, a katonai parancsnokságnak, az összoroszországi vasutas szövetségnek és a posta- és távíró-alkalmazottak szövetségének képviselőiből egy ideiglenes demokratikus szerv létesítendő".

A végrehajtó bizottság bolsevik frakciójának képviselői, Szmidovics és Ignátov nem emeltek kifogást egy ilyen szerv alakítása ellen. Csak a képviselők számáról folyt a vita. Rudnyev ragaszkodott ahhoz, hogy a dumáé legyen a többség, Szmidovics és Ignátov pedig a szovjeteknek követelték a többséget.

Ez a terv homlokegyenest ellenkezett a bolsevikok moszkvai bizottságának határozatával, mely egy szovjet harciközpont létesítését célozta. Rudnyev javaslatának elfogadásával a frakcióközi tanácskozáson résztvett bolsevikok a megalkuvókkal való tárgyalások útjára léptek.

A szovjetek egyesült ülése csak este 6 órakor nyílt meg a műszaki múzeum nagytermében. Zárt ülés volt. A terem zsúfolva. Már mindenki tudott a petrográdi felkelésről, de a hírek ellentmondottak egymásnak: az egyik az ideiglenes kormány bukásáról beszélt, a másik arról, hogy csapatokat hívtak a frontról. Az egymás hátán tolongó küldöttek izgatottan tárgyalták a híreket. Egyszerre csak megjelent az emelvényen Szmidovics elnök és megnyitotta az ülést:

„Elvtársak! A nagy forradalmi események során, amelyeket a lefolyt nyolc hónap alatt átéltünk, elérkeztünk a legforradalmibb és talán a legtragikusabb mozzanathoz..."

A hallgatóság az emelvény felé tódult. Mindenki az elnökre szegezte tekintetét és izgatottan várt feleletet egy kérdésre: hogyan végződött a felkelés?

„A rendelkezésre álló adatok alapján — folytatta Szmidovics — nem lehet eleve állítani, hogy a felkelés sikerrel fog végződni... Ma az új moszkvai kormányszerv, a forradalmi moszkvai kormányszerv alakításáról fogunk tárgyalni".

Szmidovics a moszkvai kormányszerv megszervezésének kérdésében egyhangú határozat mellett kardoskodott. Bár Szmidovics előtt ismeretes volt már a bolsevikok moszkvai bizottságának határozata, mégis az összesszovjet frakciók vezetőségeinek tanácskozásán elfogadott határozati javaslatból indult ki, amely koalíciós kormányszerv megalakítására irányult.

Az elnök befejezte megnyitó beszédét. Mély csendben felolvasták a petrográdi felkelésről szóló táviratokat. Bár a hírek szűkszavúak voltak, mégis semmiben sem hagytak kétséget a forradalom győzelme felől. A petrográdi eseményekről való tájékoztatás után Iszuv mensevik szólalt fel és arról a határozati javaslatról számolt be, melyet a koalíciós kormányszerv alakításának kérdésében az összes frakciók képviselőinek tanácskozásán elfogadtak. Ez a javaslat nyilván nem volt összhangban a petrográdi események jellegével. Ekkor a bolsevikok az ülés félbeszakítását követelték.

A bolsevik frakció ülésén éles bírálatnak vetették alá a kormányszerv összetételéről szóló „egyeztető" határozati javaslatot. Az ülésen a frakció-

vezetőség végrehajtó bizottságbeli képviselőinek szemére vetették, hogy az általuk elfogadott javaslat nemcsak a párt irányvonalával és a bolsevikok moszkvai bizottsága határozatával ellenkezik, hanem Petrográd forradalmi harcban álló munkásainak is rossz szolgálatot tehet.

Az ülés résztvevőinek túlnyomó többsége az „egyeztető" határozati javaslat ellen foglalt állást. A javaslatot elvetették és a következő határozati javaslatot fogadták el:

„A munkás- és katonaküldöttek moszkvai szovjetjei mai teljes ülésükön hét tagból álló forradalmi bizottságot választanak.

E forradalmi bizottság jogot nyer arra, hogy a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének utólagos jóváhagyásával más forradalmi demokratikus szervezetek és csoportok képviselőit bevonja tagjai sorába. A megválasztott forradalmi bizottság azonnal megkezdi működését és feladata, hogy minden tekintetben támogassa a petrográdi munkás- és katonaküldöttek szovjetjének forradalmi bizottságát".

A szünet véget ért, a küldöttek bevonultak a terembe.

A bolsevik frakció felhívta a munkás- és katonaküldötteket, hogy ebben a felelősségteljes pillanatban álljanak Petrográd munkásai és katonái mellé. Aki ezt a kötelességét nem teljesíti, az áruló.

— Demagógia!—hangzottak fel a mensevikek és eszerek közbekiáltásai.

„Ne égessétek fel a hidat magatok mögött! — kiáltotta Iszuv mensevik. —Ne bontsátok meg a demokratikus frontot az alkotmányozó nemzetgyűlés előestéjén!.."

Az eszerek és mensevikek viharosan tiltakoztak a forradalmi katonai bizottság megalakítása ellen. Az elszigetelés rémével ijesztgették a munkásokat, fenyegetőztek, hogy ellenforradalmi szervezetek jutnak majd hatalomra. A forradalmi katonai bizottsággal szemben „demokratikus szerv" alakítását követelték, úgy, ahogy azt az összes frakciók határozata javasolta.

A frakciók megtették nyilatkozataikat. A szovjet elhatározza, hogy vita nélkül áttér a szavazásra. Kimondják, hogy a szavazást a bolsevik határozati javaslattal kezdik, de a mensevikek ragaszkodnak ahhoz, hogy előbb az ő határozati javaslatuk felett szavazzanak. A teremben nő a lárma. Egyes küldöttek tiltakoznak az ellen, hogy a mensevikek elnyujtják az ülést. Több szónok indítvány beterjesztésére kér szót. Az eszerek összesúgnak és hirtelen kijelentik, hogy a szavazásban egyáltalán nem fognak résztvenni. Az elnökségben észreveszik, hogy az eszerek frakciója erősen megcsappant. Az eszerek egymásután, majd pedig csoportosan, zaj nélkül távoznak.

Amikor a bolsevikok észrevették az eszerek szökését, javasolták a jelenlevők megszámlálását. Leírhatatlan lárma kerekedett. Az eszerek kiabálni kezdtek, hogy végleg eltávoznak a gyűlésről.

Megkezdődött a szavazás.

A teljes ülés 394 szavazattal 106 ellen elfogadta a bolsevikok határozati javaslatát; 23 küldött tartózkodott a szavazástól. Az „egyeztető" határozati javaslat mellett összesen 113 szavazatot adtak le. Az eszerek egyáltalán nem szavaztak.

A szavazás után a mensevikek a következő nyilatkozatot tették:

„Kötelességünknek tartjuk, hogy a munkásosztályt és a moszkvai helyőrséget mindvégig megvédjük attól a kalandtól, attól a veszélyes úttól, amely felé önök (bolsevikok — *A szerk.*) haladnak. Ezért mi részt fogunk venni ebben a szervben, de nem abból a célból, mint önök, hanem azért, hogy ott folytassuk leleplező munkánkat, melyet a szovjetben végeztünk, hogy enyhítsük azokat a végzetes következményeket, melyek Moszkva proletariátusára és katonáira zúdulni fognak".

Két vonal — a bolsevikok és a megalkuvók vonala küzdött egymással október 25-én a szovjetek teljes ülésén: az egyik a petrográdi proletariátus és a helyőrség támogatására irányuló akciót követelt, a másik pedig, annak örve alatt, hogy a petrográdi események további fejlődését ki kell várni, a proletárforradalom elárulá ára irányult.

A forradalmi katonai bizottságba négy bolsevikot és három menseviket választottak.

Az eszerek visszautasították a forradalmi katonai bizottságban való részvételt.

A petrográdi forradalmi katonai bizottságtól eltérően a moszkvai forradalmi katonai bizottságnak a mensevikek, a burzsoázia e kémei is tagjai voltak. Azonfelül az önfeláldozó forradalmár, Uszijevics mellett, a moszkvai forradalmi katonai bizottságban ott ült a kapitulációra hajlamos Murálov is, akit később hazaárulásért főbelőttek. Ez az összetétel szükségszerűen visszahatott a felkelés vezetésére is.

Az újonnan megválasztott forradalmi katonai bizottság a műszaki múzeumból azonnal a szovjetépületbe ment és munkához látott. Az október 25-ről 26-ra virradó éjszakán itt tartózkodott a párt harci központja is.

Nemsokára kitudódott, hová távoztak az eszerek a szovjetülésről. Mintegy 3 órával a szovjet ülésének megnyitása után, körülbelül este 9 órakor megnyílt a városi duma rendkívüli ülése. Itt egészen más hangulat uralkodott: az aggodalom, az ideges várakozás hangulata.

Túlnyomó többségben kadetek, eszerek és mensevikek voltak ott. Nyoma sem volt az ünnepélyes hangulatnak, melyre a gyűlésen a kadetpárti professzorok törekedtek. A képviselők idegesen izegtek-mozogtak. Híreket közöltek egymással, egyik frakciótól a másikhoz szaladgáltak, szorosan körülfogták a frakciók vezetőembereit.

Az elnök Rudnyev polgármesternek adta át a szót. Rudnyev röviddel azelőtt telefonbeszélgetést folytatott a Téli palotával. A belügyminiszter, a mensevik Nyikityin, még közölni tudta vele, hogy a bolsevikok megadásra szólították fel az ideiglenes kormányt. A kormány Rudnyevet bízta meg Moszkvában az ellenállás szervezésével.

Szomorú, tragikus hangon jelentette ki a polgármester a következőket:

„A kormány megdöntéséről van szó és arról, hogy a hatalmat egy bizonyos párt, a bolsevikok ragadják meg. Az ideiglenes kormány utolsó óráinak vagyunk tanui. Az államhatalom haláltusáját vívja".

Azután Rudnyev a petrográdi eseményekről olvasott fel jelentéseket. A bolsevikok elfoglalták a távíróközpontot, a pályaudvarok a felkelők kezében vannak. Egy matróz és katonaosztag szétkergette az előparlamentet. Az erő a munkásküldöttek kezében van, de az ideiglenes kormány még tartja magát.

G. A. Uszijevics

„Tizenöt perccel ezelőtt, — mondotta Rudnyev — Nyikityin belügyminiszter a következőket közölte: félórával ezelőtt két katona jelent meg nála a forradalmi katonai bizottság nevében és közölték vele, hogy az ideiglenes kormányt megdöntötték. Ha az ideiglenes kormány hajlandó a maga letételét elismerni, akkor sértetlenséget biztosítanak neki. Nyikityin azt felelte, hogy a kormány nem érzi magát feljogosítottnak a lemondásra".

E szavak hallatára a bolsevikokon és az egyesülés hívein kívül valamennyien tapsviharban törtek ki. A fejvesztett küldöttekben reménysugár villant fel, de gyorsan el is tűnt. Rudnyev áttért a moszkvai helyzet ábrázolására. A távíró-központot megszállta az 56. ezred. Egész sor épület megszállása folyamatban van. És mindezt a szovjet nevében, a valóságban azonban a bolsevikok moszkvai bizottságának vezetése alatt hajtják végre.

„Lehet, hogy a moszkvai városi duma — fejezte be beszédét Rudnyev — nem rendelkezik fizikai erővel, de a városban ő az egyedüli legfőbb hatalom és nem adhatja hozzájárulását ahhoz, ami most Petrográdon végbemegy. Ezenkívül a városi dumára az a konkrét feladat hárul, hogy őrizze a fővárosi lakosság közbiztonságát, amelynek felelősséggel tartozik."

Rudnyev azt javasolta, hogy a városi tanács mellett — állítólag a lakosság védelmére — egy egyesült szervet, „közrendi bizottságot" alakítsanak.

A beszéd utolsó részét hallgatás követte. Senki sem kért szót. A kadetpárti Scsepkin, aki később a legnagyobb szabású szovjetellenes összeesküvések egyikének élén állt, felszólította a városi dumát, hogy mindenekelőtt hallgassa meg „...az országban végbemenő szörnyű események előidézőit, akik itt ülnek a baloldalon".[11]

Szkvorcov-Sztyepánov régi bolsevik válaszolt.

Nyugodt, határozott hangja a teremnek minden sarkába elhatolt.

„A moszkvai állami tanácskozás idején — mondotta — a szakszervezetek elhatározták, hogy tüntetéssel fejezik ki álláspontjukat. A polgármester akkor kétségbevonta a munkásoknak tüntetésre való jogát és egy kisebbség anarchikus fellépésének nevezte a tüntetést. Másfél hónap telt el azóta és az anarchikus kisebbségből többség lett. Ezt világosan megmutatták a kerületi dumaválasztások. Kinek a nevében beszél a polgármester? Azoknak a nevében, akik június 25-én választottak, de nem a mostani többség nevében. Most önök: kisebbség".

A karzati közönség és a teremben ülő bolsevikok kitörő tapssal fogadták ezt a nyilatkozatot. A kadetpártiak felháborodott kiáltásokkal tiltakoztak. Az eszerek némán néztek egymásra.

„A duma — folytatta Sztyepánov és hangja egyre élesebbé vált — már nem képviseli a lakosságot. Az ország jövendője nevében bátran és határozottan beszélünk. A hatalmat nem valami elenyésző kisebbség, hanem az ország többségének képviselői ragadják meg. Ezt mutatják a tények is: megszállták a távíróközpontot, a Szmolni-épületet, a pályaudvarokat, az állami bankot és számos egyéb intézményt. Ellenállást csak néhány tucat ember tanusít. Ez azt jelenti, hogy a nép nem áll az ideiglenes kormány mellett. Nem a nép akarata szülte ezt az ideiglenes kormányt, hanem Rodzjanko kegyes jóvolta. Hozzanak csak határozatot, mi nem fogunk részt venni a szavazásban. De ne feledkezzenek meg arról, milyen felelősséget vállalnak magukra".

Szkvorcov-Sztyepánov szavai ellen zavartan tiltakoztak a szociál-megalkuvók. Az eszerek képviselője kijelentette, hogy „az egész parasztság ellenzi a felkelést", hogy „a bolsevikoknak nincsen többségük a katonaküldöttek szovjetjében", hogy „a munkásküldöttek szovjetje nem jelenti az egész proletariátust"...

A városi duma második legerősebb frakciója, a kadetok nevében Asztrov szólalt fel. Az ideiglenes kormány feltétlen támogatását követelte. Asztrov a monarchia híve volt, aki Miljukovval együtt a Romanovok önkényuralmának fenntartásán fáradozott, most pedig a hatalomnak a szovjetek által történt megragadását... — a monarchia visszaállításával hasonlította össze.

A mensevikek hosszú, zavaros beszédekben a munkásküldöttek szovjetjét azzal vádolták, hogy helytelen, hamis úton halad. Igérték, hogy azt a szervet fogják támogatni, amely az összes demokratikus szervezetek képviselőiből fog megalakulni. De ha ez a szerv megtorló intézkedéseket tenne a munkások ellen, akkor kilépnek belőle.

A mensevikek ezen a tanácskozáson a fejvesztettség és bomlás szélsőséges jeleit mutatták. Egyesek azt hangoztatták, hogy az ideiglenes kormány ellen fognak fellépni, ha ez a kivégzések útjára lépne. Mások a kadetokhoz hasonlóan az ideiglenes kormány fenntartás nélküli támogatását követelték, még ha e miatt távozniok is kellene a mensevik frakcióból.

Sokáig tartottak a zűrzavaros beszédek. A frakciók egymást hibáztatták, a kölcsönös szemrehányások zajában pedig a bolsevikok fele-

melkedtek helyeikről és elhagyták, a dumát: a kerületekbe siettek, ahol sürgős munka várt rájuk.

A bolsevikok távozása után a hátramaradottak észrevették, hogy felesleges időfecsérléssel foglalkoznak. A vitát abbahagyták. Végül is, éjféltájban, hosszú határozatot hoztak, amelyben felhívták a népet, hogy tömörüljön a városi duma körül és szálljon szembe a bolsevikokkal.

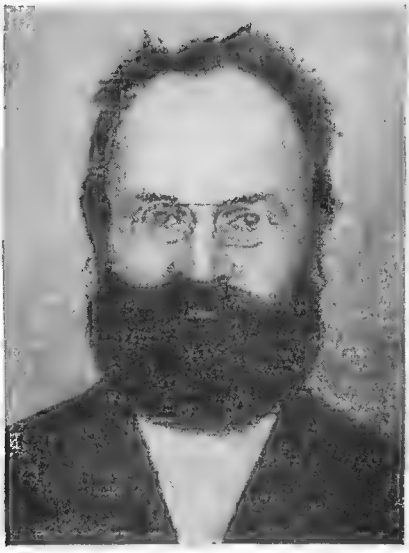

I. I. Szkvorcov-Sztyepánov

Rudnyev javaslatára a duma mellett megalakították a „közrendi bizottságot" a következő összetételben: a duma, a moszkvai kerületi zemsztvó képviselői, a katonai küldöttek és a parasztküldöttek szovjetjei végrehajtó bizottságainak képviselői, amelyekben az eszereké és a mensevikeké volt a többség, a hadkerületi parancsnokság, a posta-és távíróalkalmazottak és a vasutas szakszervezetek képviselői.

A mensevikek tagjai voltak mind a „közrendi bizottságnak", mind a forradalmi katonai bizottságnak.

Az eszerek nem léptek be a forradalmi katonai bizottságba, azonban teljes támogatásban részesítették a „közrendi bizottságot". Ez volt a titka annak, hogy nem vettek részt a szavazásban és távoztak a szovjetek egyesült üléséről: siettek az ellenforradalmi dumába.

A „közrendi bizottság" megalakulása után azonnal felhívást bocsátott ki, amelyben Oroszország összes városi dumáit felszólította, hogy támogassák az ideiglenes kormányt és szervezzenek a vidéken dumabizottságokat.

A városok szövetségének központi bizottsága, amelynek elnöke Rudnyev volt, táviratban szólította fel az összes városi és zemsztvó-önkormányzatokat, hogy válasszanak küldötteket, akik az alkotmányozó nemzetgyűlés szervezése és támogatása céljából az első felszólításra összejönnének.

A felhívás célja az volt, hogy a városi és zemsztvóbeli önkormányzati szervek kongresszusát szembeállítsák a II. szovjetkongresszussal.

A „bizottság" azonnal munkához látott. Rjabcev ezredes parancsára a hadapródok megszállták a dumát és a lovardát. A Kremlbe is be akartak hatolni, de az őrség nem bocsátotta be őket.

Miközben a városi dumában az ellenforradalom szervének alakulása folyt, október 25-én éjfélkor megnyílt a forradalmi katonai bizottság ülése. A mensevikek hosszú, meddő fecsegéssel igyekeztek megnehezíteni a bizottság munkáját. Rjabcev hadapródjainak fegyveres őrjáratai már

cirkáltak az uccákon. Sürgős, erélyes cselekedetekre volt szükség. A mensevikek pedig mindenekelőtt azzal a javaslattal jöttek, hogy a forradalmi katonai bizottságba más intézmények képviselőit is vonják be. A forradalmi katonai bizottság visszautasította a mensevikek javaslatát hanem ezzel szemben, az 56. gyalogezredből őrséget küldött a nyeglinnája-uccai Állami bankba. A pályaudvarok elfoglalását a vasúti forradalmi katonai bizottságokra bízták. Az összes kerületeknek a következő telefonparancsot adták ki:

„Válasszanak a kerületben forradalmi központot, jelöljék ki, mely épületeket, helyiségeket stb. kell a kerületben megszállni, azonnal fegyverkezzenek fel (szállják meg a fegyverraktárakat), lépjenek összeköttetésbe a szovjet és a párt forradalmi központjával".

A moszkvai szovjet őrizetére kerékpáros századot rendeltek ki. A pártközpont utasítására a forradalmi katonai bizottság katonaságot küldött a „Russzkoje Szlovo" („Orosz Szó"), „Utro Rossziji" („Oroszország Reggele"), „Russzkije Vjedomosztyi" („Orosz Értesítő") és a „Rannyeje Utro" („Kora Reggel") c. polgári ujságok betiltására.

Reggel 4 órakor ez ujságok összes nyomdái le voltak pecsételve.

A helyőrség számára parancsban közölték, hogy Petrográdon kitört a felkelés és hogy a felkelést támogatni kell. A forradalmi katonai bizottság elrendelte:

„.1 Az egész moszkvai helyőrség azonnal harci készültségbe helyezendő. Minden csapatrész álljon készen arra, hogy a forradalmi

A forradalmi katonai bizottság hadiszállása — a moszkvai szovjet épülete.

katonai bizottság első hívó szavára kivonuljon.

2. Semmiféle parancs vagy rendelkezés, amely nem a forradalmi katonai bizottságtól származik, vagy olyan, melyet a forradalmi katonai bizottság aláírásával nem ellenjegyzett, végre nem hajtandó".

Mindez korántsem volt elégséges; csapatokat kellett volna kirendelni a szovjethez és utasítást kellett volna adni, hogy szállják meg a Kremlt és a többi kormányépületet. Jaroszlávszkij elvtárs javasolta, hogy azonnal foglalják el a lovardát és biztosítsák ilymódon a Kremlhez vezető utakat, de javaslatát nem fogadták el.

J. Jaroszlávszkij

A kerületek munkájának vezetésére külön szervező bizottságot létesítettek. A bizottság utasította az összes kerületi szovjeteket, hogy jelöljék ki azokat, akik a kerületekben, mint a forradalmi katonai bizottság megbízottai szerepelhetnének.

Ezeket a megbízottakat felhívták, hogy külön utasítások beváráa nélkül, belátásuk szerint nevezzenek ki az összes csapatrészekhez megbízottakat, éppen így erősítsék meg a népőrség és a postahivatalok megbízottait, a Vörös Gárda segítségével szervezzék meg a kerületek védedmét.

A forradalmi katonai bizottság szünet nélkül működött. A kerületekből, a város minden részéből szólt a telefon, utasításokat kértek, kérdezték, kellenek-e csapatok és hová irányítsák őket. De bizonytalan válaszokat kaptak. Érezhető volt, hogy a forradalmi katonai bizottságnak nincs felkelési terve, nincs meg benne a szükséges határozottság.

A munkásokat leginkább a fegyverszerzés kérdése nyugtalanította. Rjabcev előrelátóan a katonáktól beszedette a puskákat. Október 25-én egész éjszaka jöttek az ezredek és a Vörös Gárda küldöttei a szovjetbe fegyverért. A kerületek fegyverért küldték ki megbízottaikat: vissza ne térjenek anélkül.

Fegyvert a Kreml arzenáljából lehetett szerezni. A forradalmi katonai bizottság a Kreml megbízottjául J. Jaroszlávszkijt nevezte ki. A postahivatalból berendelték O. Berzint és az arzenál fegyverelosztó megbízottjává nevezték ki. A megbízottakat a Kremlbe irányították és közölték velük, hogy a következő nap reggel a kerületek eljönnek a fegyverekért.

A Kremlben állomásozott a bolsevik hangulatú 56. ezred egyik zászlóalja és egy százada (összesen öt század) és az arzenál személyzete.

Úgyszintén a Kremlben volt a katonai főparancsnok, Rjabcev ezredes

főhadiszállása, az ukrán alakulatok parancsnoksága és sok tiszt. Rendelkezésükre állott két páncélgépkocsi.

A Kremlben levő ellenséges erőkkel szemben intézkedni kellett volna, de a forradalmi katonai bizottság ebben a kérdésben nem határozott.

Igaz, hogy a forradalmi katonai bizottság a Pártközponttal egyetértésben elhatározta, hogy a Kreml helyőrségét megerősíti. Választásuk a Hamovnyiki-kerületben elszállásolt 193. tartalék gyalogezredre esett. Minden okuk megvolt arra, hogy az ezredet szovjethűnek tartsák.

A Kreml megbízottja, J. Jaroszlávszkij, azonnal, az október 26-ára virradó éjszakán a Hamovnyiki-kerületbe ment és közölte a forradalmi katonai bizottság parancsát. Az ezredbizottság szolgálatot teljesítő tagjai zaj nélkül felébresztették a századot. Reggel 5 órára a század a Kremlbe érkezett.

Berzin megjelent az arzenálban. A katonák elvezették az arzenálparancsnok, Kajgorodov vezérőrnagy lakására. A fegyverraktárt kinyitották. Felfegyverezték a 193. ezred századát.

Október 26-án kora reggel a kerületi pártközpontok és a forradalmi katonai bizottságok mindenekelőtt arról gondoskodtak, hogy a vörösgárdistákat fegyverigényléssel a Kremlbe küldjék. De csak három tehergépkocsinak sikerült a Kremlbe jutni, mert a Trojicki-kapuval szemben lévő lovardát még az éjszaka megszállták a hadapródok. Ugyanis, amint Rjabcev értesült róla, hogy a 193. tartalék gyalogezred századát a Kremlbe rendelték, rögtön kiadta a parancsot, hogy a hadapródok zárják körül a Kremlt. A kerületekből érkező teherautókat a hadapródok lefoglalták. A Kremlbe jutott három gépkocsi fegyverrel megrakottan szintén a hadapródok kezébe került.

A forradalmi katonai bizottság csapatai fegyver nélkül maradtak. A kerületek nem kaptak egyetlenegy fegyvert sem az arzenálból.

Moszkva kerületeiben feszült figyelemmel várták a parancsot a felkelésre. Október 25-én éjszaka ülést tartott a zamoszkvorécsjei kerületi szovjet végrehajtó bizottsága. Öttagú forradalmi katonai bizottságot választottak.

A kerületi forradalmi katonai bizottság megbízottat nevezett ki, aki a moszkvai forradalmi katonai bizottság képviselője volt.

Október 26-án reggel a zamoszkvorécsjei forradalmi katonai bizottság megszállta a kerületi népőrséget és eltávolította a kormány megbízottait. A forradalmi katonai bizottság kirendelte a Vörös Gárdát. Megszállták az Elektromos művek áramtelepét. Ez lehetővé tette Zamoszkvorécsje védelmét a Moszkva folyó hídja felől. Ezenkívül a villanytelep birtoklása lehetővé tette, hogy a fehérek által elfoglalt kerületekben kikapcsolják a világítást.

A forradalmi katonai bizottság épületét a fehérek várható támadása miatt gondosan őrizték. A Kereskedelmi Főiskola diákjainak támadását várták. A bolsevik kerületi bizottságban megszakítás nélküli ügyeletes szolgálatot vezettek be.

Október 25-én este a Hamovnyiki-kerületben a Gyevicsje Polje-ucca 6. számú házában, egy diákétteremben gyűlt össze a kerületi szovjet teljesülése, a gyárak és üzemek aktív funkcionárusaival együtt. Az összes jelen-

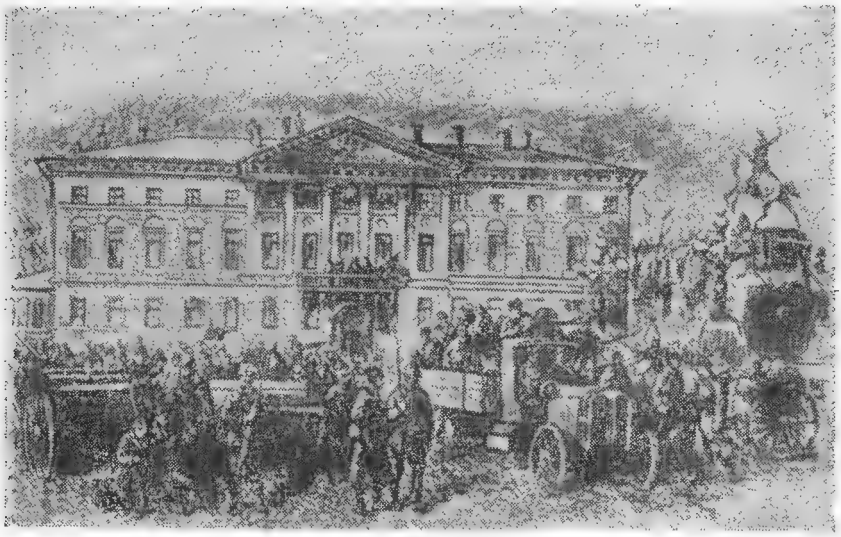

Vörösgárdisták a moszkvai szovjet épülete előtt. *A. M. Jermolajev rajza*

levők emelkedett, harcos hangulatban voltak. Az egyes szónokok közölték, hogy a tömegek készen állnak a felkelésre. Ugyanezen az ülésen késő éjszaka megválasztották a forradalmi katonai bizottságot. A forradalmi katonai bizottság mindenekelőtt a rendelkezésére álló fegyvereket vette számba. Kiderült, hogy a bolsevik párt kerületi bizottságában 15 óceska fegyver volt, néhány tucat fegyver és néhány revolver volt a gyárakban. És ebből fussa egy vörösgárdista század felfegyverzésére! Még volt néhány kézigránát tartalékban, amit a „Kaucsuk"-gyár munkásai titokban gyártottak. Erre a 193. ezredhez fordultak, kiderült azonban, hogy Rjabcev csaknem minden fegyvert elszállíttatott onnan. A büntető századból sikerült szerezni egy tucatnyi fegyvert és vagy kétszáz töltényt. A forradalmi katonai bizottság parancsára megszervezték a gyárak őrizetét. A diákétteremnél orvosi kötözőhelyet szerveztek.

Október 26-án reggel a Szuscsevszko-Marinszkij-kerület szovjetje a tüzérségi hadigyárból körülbelül 20 vörösgárdistát rendelt magához. Egész reggel jöttek a gyárakból és üzemekből a munkások és a legujabb hirek iránt érdeklődtek. Délután megnyílt a szovjet rendkívüli tanácskozása, ahol megválasztották a forradalmi katonai bizottságot.

A Presznya-kerületben október 25-én, alakult meg a forradalmi bizottság, a Szokolnyiki-kerületben aznap éjjel, a Zseleznodorozsnij-kerületben október 25-én, a többi kerületben 25-én és 26-án.

A kerületekben szervezetten végrehajtották a fegyverek elkobzását. Voltak esetek, amikor a vörösgárdisták töltetlen fegyverrel fegyvereztek le jól felfegyverzett tiszteket és hadapródokat.

A kerületek azonban szélesebb méretekben csakis a népőrség kerületi parancsnokságainak megszállása után foghattak hozzá nemcsak Moszkva uccáin, hanem a tisztek és a polgárság lakásain is a fegyverek elkobzásához. Ezeket a kerületi parancsnokságokat szinte ellenállás nélkül mindenütt október 26-án szállták meg: egyszerűen leváltották a régi megbízottakat és helyükbe újakat neveztek ki.

Elmulasztották megszállni Moszkva városának központi népőrségi hivatalát.

Később, amikor a hadapródok a moszkvai szovjetet megtámadták, a központi népőrségi hivatal volt egyik legfontosabb támaszpontjuk.

A bolsevik párt moszkvai bizottsága október 26-án felhívással fordult a munkásokhoz és a katonasághoz, amelyben arra szólította fel őket, hogy menjenek át támadásba.

De ugyanazon a napon, október 26-án délután 4 órakor a moszkvai forradalmi katonai bizottság telefonüzenetben felszólította a kerületi forradalmi katonai bizottságokat, hogy a támadó hadműveletektől tartózkodjanak. Mindenki találgatta — mi történt?

2

TÁRGYALÁSOK A FEHÉREKKEL

A következő történt: bármily gondosan is gyüjtötte az erőket Rjabcev ezredes, a moszkvai bolsevikok intézkedései váratlanul érték. A távíró épületét forradalmi katonaság szállta meg. A Kremlben bolsevik csapatok voltak. Október 25-én a katonaküldöttek szovjetjének végrehajtó bizottsága — melyet az eszerek tartottak kézben — sürgős telefonparancsban elrendelte, hogy a katonaküldöttek szovjetjének felszólítása nélkül a csapatok semmiféle akciót se kezdjenek el.

A helyőrségi csapatok azonban a forradalmi katonai bizottság felszólítására kivonultak. Október 26-án Rjabcev a következő parancsot adta ki:

> „Nem engedjük szítani a polgárháború tüzét. Szilárdan őrizzük a közbiztonságot és a rendet; az összes csapatrészekben és helyőrségekben meg kell tenni minden intézkedést a nemzeti értékek védelmére".

A csapatrészek és helyőrségek mégis forradalmi katonai bizottságokat választottak. A moszkvakörnyéki városokból nem éppen vígasztaló hírek érkeztek a katonai parancsnoksághoz. A főhadiszállás csak október 30-ára igért erősítést. Külön küldöttet vezényeltek a főhadiszállásra, hogy sürgesse az erősítéseket. Rjabcevnek egyáltalán nem volt tüzérsége. Csak egy reménye volt: az összeütközés elodázása, az időnyerés. Előre nem látott körülmény

segített Rjabcevnek. Október 26-án reggel, amikor a forradalmi katonai bizottság értesült arról,hogy a hadapródok a fegyverért a Kremlbe küldött teherautókat lefoglalják, telefonon tiltakozott Rjabcevnél. Az ezredes úgy tett, mintha csodálkozna és azt javasolta, hogy tárgyalások céljából küldjenek hozzá küldötteket. A moszkvai munkásküldöttek szovjetjének elnöke, Nogin, ment el Rjabcevhez. Nogin éppen akkor érkezett Petrográdról. A forradalmi katonai bizottság képviseletében vele együtt ment Murálov, az ismert trockista, is. Murálov ellenezte a felkelést és azt a fehérekkel való megegyezés útján akarta elkerülni.

Rjabcev kijelentette, hogy ő nem óhajt a demokrácia akarata ellen cselekedni és megmagyarázta, hogy

> „a demokrácia akarata alatt ő olyan határozatokat ért, amelyeket a szociáldemokraták, a bolsevikok és mensevikek, a szociálforradalmárok és a trudovik-párt hoznak".

A hadkerület parancsnoka arra a határozati javaslatra célzott, amelyet október 25-én fogadtak el az összes szovjetfrakciók képviselőinek gyűlésén.

Nogin közlése szerint a tárgyalás eredményeképpen

> „...arra a megállapodásra jutottak, hogy a két fél részéről megkezdett összes akciókat be kell szüntetni. A hadapródokat bevonják és a forradalmi katonai bizottság szintén visszavonja csapatait (vagyis a 193. ezred századát — *a szerk.*) a Kremlből. A forradalmi katonai bizottság képviselői küldjék el megbízottjukat a főhadiszállásra.
>
> Ami a munkások felfegyverzését illeti, Rjabcev arra kérte a forradalmi katonai bizottság képviselőjét, hogy jöjjön el hozzá és állapítsák meg együttesen a felfegyverzés mértékét".

Ilyenformán Rjabcevnek sikerült látszat-engedmények útján időt nyerni. A valóságban eszeágában sem volt engedményeket tenni. Október 26-án délután két órakor a városi dumában összeült a „közrendi bizottság". Az ülés zárt ajtók mögött folyt. Még az ideiglenes kormány képviselőit, a kormányzósági megbízottat és helyettesét sem bocsátották az ülésre. Mindketten idegesen járkáltak fel és alá a folyosón, az ülésterem ajtaja előtt. Az ideiglenes kormány tekintélye olyannyira csökkent mindenki szemében, hogy a „közrendi bizottság" nem akarta magát rossz hírbe keverni a kormánnyal való kapcsolat révén.

Rjabcev vette át a szót. Az ezredes közlést tett a forradalmi katonai bizottsággal folytatott tárgyalásairól. Hangsúlyozta, hogy a moszkvai helyőrség fegyelme felbomlott. Olyasmit, hogy biztos a döntő győzelem, az ezredes nem mondott.

Rudnyev azt javasolta, hogy az értekezlet minden vita nélkül döntsön el egy kérdést: lépjenek-e harcba a forradalmi katonai bizottság ellen. Újra megkérdezték Rjabcevet, bízik-e a győzelemben. Rjabcev nem minden ingadozás nélkül igenlően válaszolt és hozzátette, hogy a főhadiszállás segítségére számít. Az összes jelenlevők a hadműveletek megkezdése mellett sza-

vaztak. Rjabcev újra kijelentette, hogy ő teljesíteni fogja kötelességét, ..a harc nehéz lesz, de reméli, hogy győzelem fogja koronázni".

Ilyenformán Rjabcev október 26-án délután 5 órakor megkapta a „közrendi bizottság" jóváhagyását a hadműveletek megkezdésére. A támadás határidejének megválasztását teljesen Rjabcevre bízták. Rjabcev elhagyta az ülést.

De az étvágy evés közben jön meg. Miután Rjabcev meggyőződött arról, hogy a forradalmi katonai bizottság képviselői ingadoznak, és miután megkapta a „közrendi bizottság" hozzájárulását az erélyes fellépéshez, újabb követeléseket támasztott a felkelőkkel szemben. Nemcsak a 193. ezred századának visszavonását követelte, hanem azt is, hogy a Kremlben őrséget álló 56. ezred katonáit hadapródokkal helyettesítsék.

Amikor Rjabcevet igyekeztek rábírni arra, hogy a Kreml őrizetét hagyja az 56. ezred kezében, kijelentette, hogy ragaszkodik követeléséhez és a moszkvai szovjetnek telefonon adja meg a végleges választ.

Október 26-án este a Kremlben újra megjelent Murálov. Rjabcevvel folytatott újabb tárgyalás után Murálov beleegyezett a 193. ezred századának elvezénylésébe, azzal a feltétellel, hogy a hadapródokat is kivonják.

Amikor az 56. ezred katonái értesültek Rjabcev követeléséről, óriási felháborodás tört ki köztük. Végleg le akartak számolni Rjabcevvel. Sokan Rjabcev letartóztatását követelték.

A forradalmi katonai bizottság küldöttei távoztak a Kremlből.

A Kremlből visszavezenyelték J. Jaroszlávszkijt s a forradalmi katonai bizotttság azzal bízta meg, hogy fejlessze ki a katonai osztály munkáját a helyőrségi csapatok között, nehogy az ellenfél hatalmába keritse őket, és készítse elő az egész helyőrséget a harcokban való részvételre.

26-án este a bolsevik párt moszkvai és körzeti bizottsága és területi irodája rendkívüli ülésre jött össze. Ez azért vált szükségessé, mert a Rjabcevvel folytatott tárgyalások miatt a forradalmi katonai bizottság és a Pártközpont tagjai között éles nézeteltérések támadtak. Az ülés határozatot hozott, amelyben kategórikusan követelte a Rjabcevvel való tárgyalások beszüntetését és utasítást adott a harci központoknak a döntő harcok megkezdésére. 26-án este a tárgyalások megszakadtak.

Október 26-án este 7 órakor nyílt meg a két szovjet végrehajtó bizottságának ülése. Nogin tett jelentést a petrográdi eseményekről. Jelentése arra lyukadt ki, hogy a petrográdi forradalmi katonai bizottság „az összes frakciók részvételével" alakult meg. Noginnak ez a közlése azt a benyomást kelthette, hogy az ő a Rjabcevvel folytatott tárgyalások során elfoglalt álláspontja megfelel a petrográdi események menetének. Holott az októberi felkelés pillanatában a megalkuvó pártok képviselői már kiléptek a petrográdi forradalmi katonai bizottságból.

Nogin egész beszédét a megalkuvás jellemezte. Alig hangzott el utolsó szava, beszélni kezdtek azok, akiket Nogin együttes harcra szólított fel az ellenforradalom ellen. Az eszerek a régi központi végrehajtó bizottság nyilatkozatát olvasták fel, amely a II. összoroszországi szovjetkongresszust jogellenesnek nyilvánította. Felolvasták a parasztküldöttek szovjetjének

táviratát, ahol a bolsevikokat azzal fenyegetik meg, hogy katonaságot hívnak a frontról.

E percben a teremben a helyőrségi ezredek küldöttei jelentek meg. A Pártközpont még az előző napon, október 25-én, megbízta a katonai osztályt, hogy a katonaküldöttek új ideiglenes szovjetjét szervezze meg, mert a régi szovjet az ellenforradalmi „közrendi bizottságba" elküldte képviselőit. A katonai osztály október 26-án este összehívta a századbizottságok helyőrségi gyűlését. Kevéssel azelőtt Szverdlovnak J. Jaroszlávszkijn keresztül közvetített külön utasítására újraválasztották a századbizottságokat és csaknem valamennyi bolsevik befolyás alatt állt. A helyőrségi gyűlés 212 szavazattal 1 ellen (23 delegátus tartózkodott a szavazástól), a következő határozatot hozta:

V. P. Nogin

„A századbizottságok egyedüli hatalomnak a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeit ismerik el. A századbizottságok csakis a munkás-és katonaszovjetek forradalmi katonai bizottsága parancsainak fogják alávetni magukat és követelik a szovjetek egyesülését és azt, hogy a legrövidebb időn belül írják ki a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének új választását".

A századbizottságok elhatározták, hogy delegációt küldenek a forradalmi katonai bizottsághoz és Rjabcev ezredeshez. Rjabcevtől követelni fogják, hogy a hadapródokat vezényeltesse el a Kreml alól és engedje szabadon az 56. ezred körülfogott katonáit. Ha Rjabcev erre nem lenne hajlandó, akkor

„a forradalmi bizottság azonnal tegye meg a legerélyesebb intézkedéseket az arzenál és az 56. ezred katonáinak felszabadítása érdekében. A munkásokat és katonákat azonnal fel kell fegyverezni".

A helyőrség ilyenformán teljesen a bolsevikokat támogatta. De a bolsevikok nem használták ki azt, hogy ilyen sikeresen meghódították a helyőrséget. Már az is hiba volt, hogy a felkelés kérdésében ingadozó, az opportunizmusra hajlamos párttagokat nem távolították el.

A századbizottságok helyőrségi gyűlésének küldöttsége rögtön megválasztása után megjelent a végrehajtó bizottságok ülésén, ahol éppen Nogin tett jelentést. A katonák felszólalásaikban azt követelték, hogy a hatalmat adják át a szovjeteknek. Az ezredek képviselői tiltakozásukat jelentették be a katonaszovjet eszer és mensevik befolyás alatt álló végrehajtó bizottságának magatartása ellen.

Nogin beszélgetett a katonaküldöttséggel. Közölte, hogy csaknem megegyezésre jutottak Rjabcevvel. A katonaküldöttség már éjszaka egyenesen a szovjetből Rjabcevhez ment. A küldöttséget sokáig visszatartották a lovardában, sértegették és fenyegették. Egy magasrangú tiszt parancsot adott a kozákoknak, hogy sorfalak között bocsássák át a küldöttséget, vagyis hogy korbácsolják meg tagjait. A kozákok azonban nem engedelmeskedtek és a küldöttséget átengedték Rjabcevhez. A küldöttség közölte az ezredessel a helyőrségi gyűlés határozatát, utána pedig visszatért a szovjetbe.

Október 26-ának napja végeredményben Rjabcevnek kedvezett. Sikerült elodáznia a döntő ütközetet. De az ellenforradalomnak mégsem sikerült segítséget kapnia. Sőt, Moszkva helyőrsége kétségtelenül a bolsevikok pártján állt. A munkások és parasztok a felkelést, a szovjethatalmat akarták. Ez a bolsevikok moszkvai szervezetének érdeme volt.

3

A FEHÉREK ULTIMÁTUMA

Október 27-én reggel a moszkvai bolsevikok vezető szervein belül újra kitört a harc. Azok, akik nem értettek egyet a moszkvai bizottság, a területi iroda és a körzeti bizottság határozatával, — hogy a tárgyalásokat be kell szüntetni — újabb határozathozatalt követeltek. Összehívták a Pártközpont jelenlévő tagjainak és a forradalmi katonai bizottság bolsevik tagjainak együttes ülését. Az ülésen két álláspont állt egymással szemben. A jelenlevők egy része a Rjabcevvel való tárgyalások megszakítását és a döntő támadás megkezdését követelte. Mások a békés megegyezéshez ragaszkodtak, hogy időt nyerjenek az erők megszervezésére.

A diktátori teljhatalommal felruházott harci pártközpont nem élt jogaival, vitát engedett meg akkor, amikor különös határozottságra volt szükség. A Pártközpont egyik-másik tagja maga is azt remélte, hogy a tárgyalásokkal elejét lehetne venni a felkelésnek.

Szótöbbséggel — kilenc szavazattal öt ellen — kimondták, hogy újra tárgyalni kezdenek Rjabcevvel.

A többséget ennél a szavazásnál az a meggondolás vezette, hogy a felkelőknek nincs fegyverük és a tárgyalások útján időt kell nyerni.

„A forradalmi katonai bizottság a legdöntőbb pillanatban, amikor már meg volt szervezve, minden tényleges erő nélkül maradt, — jelentette később a forradalmi katonai bizottság elnöke, Uszijevics, a szovjetek végrehajtó bizottsága november 7-i ülésén. — Amikor ő, Uszijevics éjfélkor (október 26-ára virradó éjjel — *a szerk.*) a kormány-

zósági palotába, a szovjet ü ésére ment, csak egy kisszámú kerék páros osztag felett rendelkezelt, egyéb tényleges fegyveres erő nem állt rendelkezésére. Világos, hogy az első pillanatban minden erőnket meg kellett feszítenünk, hogy az események ne érjék váratlanul a szovjeteket és a forradalmi katonai bizottságot. Tudtuk, hogy a hadapródokat mozgósítják és hogy csak a parancsnokság utasítására várnak, hogy a szovjetek ellen vonuljanak nekünk pedig még erőt kellett gyüjtenünk. Bár a moszkvai helyőrség óriási többsége a mi oldalunkon állt, bár a munkások óriási többsége mellettünk volt, mi tudtuk, hogy ez a többség úgyszólván fegyvertelen. A moszkvai helyőrség háromnegyedrészének nem volt fegyvere. A Vörös Gárda még csak keletkezőben volt. A forradalmi katonai bizottság első teendője tehát a katonák és munkások felfegyverzése volt".

A hadapródokkal folytatott tárgyalások a kerületekben megütközést, néhol pedig egyenesen felháborodást váltottak ki. Mindenütt lázasan folyt a Vörös Gárda osztagainak szervezése, élelmiszerek előkészítése. Az üzemekben és gyárakban a munkások a felkelés útjára léptek. A kerületi szovjetekben nyüzsgött a nép, mint a hangyaboly. És most hirtelen — tárgyalásokba bocsátkoznak!

Amikor a zamoszkvorécsjei kerületi bizottságban, bejelentették hogy tárgyalások folynak, a jelenlevők nem akartak hinni a hírnek. Megkezdődött a gyűlés. Felszólaltak a munkások. Elmondták, hogy a városban lázadás készül, a tisztek az összes kaszárnyákban ellenforradalomra izgatnak. A hadapródokat századonként küldik a város központjába, a diákok között pedig fegyvert osztanak ki.

A kerületi bizottságban lefolyt gyűlés tiltakozott a tárgyalások ellen. Képviselőket küldtek a forradalmi katonai bizottságba, hogy sürgessék az erélyesebb fellépést.

Ugyanakkor küldöttségek mentek a kerületben állomásozó ezredekhez, hogy kideritsék az ott uralkodó hangulatot. A katonák lelkesen fogadták a küldötteket. Az 55. ezredben vállukra emelték a küldöttet és századról századra vitték. Mindannyian megigérték, hogy a felkelést támogatni fogják. Hasonló módon fogadták a küldötteket a 196. népfölkelő osztagban.

Ugyanez történt a többi kerületben is. A tisztek eltűntek az ezredekből. Rjabcevhez csatlakoztak. A katonák parancsnokok nélkül a szovjethez mentek. A város minden részéből katonaosztagok vonultak fel.

— Hova? — kérdezték izgatottan a kispolgári elemek.

— A szovjethez — felelték a katonák, akik gyakran fegyvertelenül meneteltek.

A szovjet épülete zsúfolásig megtelt. A szobákban, a folyosókon, az udvaron nyüzsögtek a katonák, a téren pedig egyre újabb csapatok jelentek meg.

A mensevikek „Vperjod" („Előre") c. ujságjukban azt irták, hogy a szovjetépület őrei részegek. Másnap a mensevikek kénytelenek voltak bocsánatot kérni és cáfolatot közölni.

A szovjet előtti téren a megalkuvók, felhasználva a nagy tömeg katona jelenlétét, rövid népgyűléseket rendeztek. A katonákat oszlásra igyekeztek rábeszélni és ellenforradalmi agitációt folytattak közöttük. A forradalmi katonai bizottság kénytelen volt betiltani ezeket a gyűléseket.

A kerületek nyomására a forradalmi katonai bizottság szintén igyekezett a tárgyalásokat erőgyűjtésre felhasználni. Lázas tevékenység kezdődött. Reggel ülés volt, ahol több fontos intézkedést határoztak el. A nap többi részében a bizottság tagjai ügyeletes szolgálatot teljesítettek, jelentéseket vettek át. A szomszéd szobában dolgozott a forradalmi katonai bizottság parancsnoksága. Megbízottak jöttek a kerületekből. Jelentést tettek munkájukról, utasításokat kaptak. Több kérdésben rövid tanácskozást rögtönöztek. A forradalmi katonai bizottság kapcsolatot teremtett a csapatrészekkel. Politikai szervezőket küldött az ezredekhez, „gondnokokat", ahogy őket a bizottság ülésén nevezték. A kerületi katonai megbízottak számára utasítást dolgoztak ki, nekik rendelték alá a népőrséget és a Vörös Gárdát.

Nagy figyelmet szenteltek az élelmezési ügy megszervezésének, nehogy az óriási város lakossága kenyér nélkül maradjon. A kerületi szovjetekhez élelmezésügyi megbízottakat neveztek ki. Az iszákosság elleni harc céljából a forradalmi katonai bizottság elrendelte az alkoholkészletek elkobzását. A járőrök parancsot kaptak, hogy járják végig az éjszakai teaivókat és tulajdonosaikat, ha alkohollal kereskednek, tartóztassák le.

A forradalmi katonai bizottság parancsnoksága mellett felderítő szolgálatot szerveztek. A katonák és vörösgárdisták soraiból toborzott felderítők behatoltak a dumába, a hadapródok gyülekezési helyére, gyüjtötték a szükséges adatokat. Sok volt az önkéntes felderítő is, akik jelentéseket hoztak a csapatmozdulatokról, az ellenfél táborában uralkodó hangulatról. A forradalmi katonai bizottság mozgósította a közlekedési eszközöket, sok gépkocsit foglalt le. Az AMO automobilgyár munkásai 50 gépkocsit bocsátottak rendelkezésre. A 2. és 22. gépkocsiszázad a forradalmi katonai bizottság rendelkezésére bocsátotta magát.

Az eszerek és mensevikek rágalmazó híreket terjesztettek Moszkvában. A megalkuvók lapjai azt hazudták, hogy Petrográdon a felkelést leverték.

Petrográd és Moszkva közt nem volt kapcsolat. Elhatározták, hogy a Vikzselen keresztül érintkezésbe lépnek Petrográddal. A Vikzsel azt válaszolta, hogy ők ragaszkodnak „semlegességükhöz" és ezért nem engedik meg a Petrográddal való beszélgetést, ők maguk azonban hajlandók valakit a telefonhoz hívni és érdeklődni. De amikor a főváros katonai helyzetéről kérdezősködtek, mindig egy és ugyanazt a választ kapták: a „semlegesség" tiltja a feleletet. Csak a Népbiztosok Tanácsa összetételét sikerült megtudni.

A Vikzsel „semlegességének" megkerülésére irányuló, hiábavaló próbálkozások után — egyébként a „semlegesség" nem akadályozta meg a Vikzsel képviselőjét abban, hogy két napot üljön a „közrendi bizottságban" — a forradalmi katonai bizottság elhatározta, hogy erőszakkal elfoglalja a Vikzselnek azt a szobáját, ahol a telefonkészülék volt. Kiderült, hogy a Vikzsel közvetlen telefonja az északi vasútvonal telefonállomásán keresztül vezetett

Petrográdra. Az északi vasútvonal központi bizottságában pedig a bolsevikoké volt a vezetés. Rövid idő mulva már folyt a beszélgetés Petrográddal. Igy jött létre a forradalmi katonai bizottság telefon- és távíró-összeköttetése Petrográddal.

A bolsevikok elfogták a Vikzsel táviratait. Az egyik táviratból megtudták, hogy Jaroszlávlban a „Kaukázus és Merkur" hajóállomáson fegyverek vannak. A vasutas forradalmi katonai bizottság értesítette erről a Pártközpontot, amely azonnal kiküldte Jaroszlávlba képviselőjét.

A forradalmi katonai bizottság a forradalmi hadsereg hadműveleteinek irányítására a következő általános tervet fogadta el:

„1. Az összes hadműveletek egy központ felé irányulnak.

2. A kerületek szerepe abban áll, hogy haderőiket tervszerűen vonják össze a központ irányába. Külön hadműveletek megengedhetők, amennyiben nem zavarják az általános tervet.

3. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a kerületek mögöttes területe veszélyeztetve van és hogy a forradalmi hadseregnek esetleg Moszkva határán kívül kell majd folytatni hadműveleteket.

4. Határozottan és erélyesen kell cselekedni".

A forradalmi katonai bizottság elfogadta ezt a tervet, de a felkelés titkos ellenségei és az ingadozók követelésére a következő kiegészítést fogadták el:

5. Minél kevesebb legyen a vérontás.

6. Meg kell őrizni a közbiztonságot".

A nap folyamán a forradalmi katonai bizottság még egy sikert ért el: újra választották az 1. tartalék tüzérdandár összes bizottságait. A dandárbizottság, valamint az üteg-és osztag-bizottságok együttes ülésén elhatározták, hogy csak a forradalmi katonai bizottságnak vetik magukat alá. Még ott, a gyűlésen forradalmi katonai bizottságot választottak, amely ténylegesen az egész dandár felett rendelkezett.

Moszkva tüzérei hívek maradtak a bolsevikokhoz.

A forradalmi katonai bizottság mensevik tagjai tudtak arról, hogy Rjabcev támadást készít elő. Ultimatív formában kimondották, hogy csak a következő feltételek mellett hajlandók együttműködni:

1. Az összes okmányokat a forradalmi katonai bizottságnak mind a hét tagja írja alá. Ha az okmányon csak egy vagy két tag aláírása fog szerepelni, akkor a mensevikek fenntartják maguknak azt a jogot, hogy ujságok és röplapok útján a lakossághoz forduljanak;

2. A munkásküldöttek szovjetje képviselőt küld a városi duma mellett működő „honmentő bizottságba";

3. A hadkerületi parancsnoksággal a tárgyalások folyamán kötött összes egyezményeket végrehajtják.

A mensevikek úgy vélték, hogy sikerül majd megzavarniok a forradalmi katonai bizottság munkáját és a bizottságot engedményekre tudják kényszeríteni. A hurzsoázia lakájainak fellépése teljesen megfelelt az ellenforradalmi „honmentő bizottság" érdekeinek.

A mensevikek javaslatát elvetették, mire ezek kiléptek a forradalmi katonai bizottságból.

Közben az ellenforradalmi „közrendi bizottság" sem pihent. Rjabcev magához hivatta a csapatparancsnokokat. Szeretett volna Moszkva környékéről, vagy Moszkva vidékének területéről valamilyen katonai egységet berendelni. De amikor a parancsnokok megérkeztek és Rjabcev azt kérdezte tőlük, hogy „hol vannak hát a katonák?" — azok csüggedten legyintettek:

— Odaát vannak, a szovjet mellett.

Rjabcev lázasan járta be a tartalékos tiszti iskolákat és hadapródiskolákat. A hadapródok erélyesen készülődtek. Már második napja fegyveresen járták be teherautókon a várost. Az Arbát-uccán fegyvereket osztogattak szét a fehérgárdista diákok s egyéb önkéntesek között és a Sándor-katonaiskolába irányították őket.

Rjabcev még október 26-án felszólította a diákokat, hogy azonnal jelentkezzenek a Sándor-katonai-iskolában. A kadetek kezdeményezésére a diákok felíratkoztak az osztagokba. Október 27-én a teológiai fakultás tantermeiben a moszkvai egyetem összes fakultásai gyűlésre jöttek össze. Meghallgatták a Lazarev-és a kereskedelmi főiskola jelentéseit. Vita nélkül, még csak nem is szavazva, határozatot hoztak arról, hogy a kerületi parancsnokságot, a városi dumát és az ideiglenes kormányt fegyveresen fogják támogatni.

A tiszti küldöttek tanácsa még október 27-én délelőtt összehívta az ideiglenes kormány pártján lévő tiszteket és részletes tervet dolgozott ki a szovjetek szétverésére és a forradalmi csapatok lefegyverzésére. A forradalmi katonai bizottság parancsnokságát erről bizalmasan értesítette két tiszt, akik 1917 nyarán a katona-szovjet közművelődési osztálya által szervezett előadói tanfolyamot hallgatták. De a fehérek leginkább mégis a főhadiszállásban reménykedtek. Moszkvából néhányszor folytattak telefonbeszélgetést a főhadiszállással. Október 27-én reggel a következő távirat érkezett a frontról:

„A fronti hadseregek nevében követeljük, hogy azonnal szüntessék meg a bolsevik erőszakosságokat, a bolsevikok mondjanak le a hatalom fegyveres megragadásáról, feltétel nélkül vessék alá magukat az ideiglenes kormánynak, amely a demokrácia illetékes szerveivel teljes egyetértésben működik és egyedül képes elvezetni az országot az alkotmányozó nemzetgyűlésig, amely az orosz föld ura. A hadrakelt hadsereg fegyveres erővel fogja támogatni ezt a követelést.

Duchonyin
a hadseregfőparancsnok vezérkari főnöke
Vyrubov
a hadseregfőparancsnok vezérkari főnökének helyettese
Kovalevszkij alezredes
a főhadiszállás mellé kirendelt ideiglenes főmegbízott
Perekresztov
a hadseregbizottság elnöke".

A táviratban csak fenyegetések voltak de semmi reális tartalom, igaz, hogy a megalkuvó hadseregbizottság tekintelyével támogatta Duchonyint.

A fehérgárdisták főhadiszállása — a Sándor-katonaiiskola.

Azután a Nyugati front főparancsnoka, Balujev tábornok a következő sürgős táviratot küldte Rudnyevnek:

„A bolsevikok ellen segítségül lovasság utban van Moszkva felé. Tüzérség küldésére a főhadiszállástól kérek engedélyt".

Balujev még aznap közölte Duchonyinnal, hogy Moszkvában a helyzet súlyos; saját erőikkel nem tudják leverni a bolsevikok felkelését; nagyon kérik katonaság, főképpen tüzérség küldését.

Duchonyin világosan megértette, hogy a helyzet kezd fenyegetővé válni. Megváltoztatta a Tulába, Brjánszkba, Arjolba irányított csapatok menetirányát, tüzérséget is osztott be hozzájuk és valamennyit Moszkvába küldte.

Október 27-én nappal végre megérkezett Duchonyin távirata Rjábcevhez, másolata Rudnyevhez:

„A főhadiszállás a bolsevik mozgalom elfojtása céljából az ön rendelkezésére a Délnyugati frontról egy gárdadandárt bocsát, tüzérséggel együtt — a dandár október 30-án kezd Moszkvába érkezni,— továbbá a Nyugati frontról küldünk tüzérséget, gyalogsági fedezettel együtt. Szükséges, hogy a csapatokat Moszkvába érkezésük előtt az önök küldöttei fogadják. Szükséges, hogy egyesült erővel, erélyes hadműveletekkel teljesen letiporjuk a lázadókat, akik zavart idéztek elő Oroszország szívében.

Duchonyin
a hadseregfőparancsnok vezérkari főnöke".

Rjabcev látta, hogy nem szabad időt veszítenie. A bolsevikok állandóan erősödtek. A Nyugati frontról a tüzérségnek, ha ebben meg nem akadályozzák — amire egyelőre még nem gondoltak — legkésőbb október 28-án kell megérkeznie. A kerületi parancsnokság azonfelül még arra is épített, hogy a lefolyt tárgyalások és az eszerek s mensevikek bomlasztó munkája a forradalmi katonaság sorait ingadozókká tették.

Rjabcev éles fordulattal változtatott álláspontján. Tegnap még hajlandó volt tárgyalni a munkások felfegyverzéséről. Ezzel az ürüggyel érte el, hogy a Kremlből a 193. tartalék gyalogezred bolsevik századát kivonták. Utána határozottan követelte, hogy a bolsevik érzelmű 56. tartalék gyalogezredet is vonják ki a Kremlből. Október 27-én az összes tárgyalások a körül folytak, hogy a katonaságot a hadapródok váltsák le. Most, október 27-én esti 7 órakor, Rjabcev megszakította a tárgyalásokat a forradalmi katonai bizottság képviselőivel és ultimátumban követelte a Kreml átadását, a forradalmi katonai bizottság feloszlatását és bíróság elé állítását. Az ultimátum határideje tizenöt perc volt.

Az ultimátum úgy hatott, mint valami hideg zuhany. Füstként foszlottak szét a konfliktus békés megoldásába vetett remények. A forradalmi katonai bizottság meggyőződött arról, hogy Rjabcev időnyerés céljából húzta a tárgyalásokat. Az ultimátumot visszautasították. Haladéktalanul megkezdték a fegyveres harc esetére megállapított összes rendszabályok végrehajtását. Moszkva város kerületi megbízottainak parancsot adtak, hogy teljes harckészültségben álljanak és azonnal küldjenek osztagokat a szovjethez.

Az egyes csapatokat telefonüzenetben szólították fel, hogy csakis a forradalmi katonai bizottság rendelkezéseit teljesítsék.

A forradalmi katonai bizottság a szovjet védelmére Zamoszkvorécsjéből berendelte a „dvinszkiek" osztagát.

Moszkvában „dvinszkiek"-nek a Nyugati front katonáit, főképpen az V. hadseregbelieket nevezték. A fronton a különböző csapatokban bolsevik agitáció vádja miatt tartóztatták le őket és Dvinszk város börtönébe zárták — innen való a „dvinszki" elnevezés. Később Moszkvába, a Butyrki börtönbe szállították át őket. A „dvinszkiek" közül sokan század- és ezredbizottsági tagok voltak.

A „dvinszkiek" hosszú ideig ültek a börtönben. Nem állították őket bíróság elé, sőt még határozott vádat sem emeltek ellenük. A 200 bebörtönzött „dvinszkii" éhségsztrájkba lépett és azonnali bírósági tárgyalást követelt. A hadbíróság közegei nagy zavarban voltak és kijelentették, hogy a letartóztatott „dvinszkiek" iratai elvesztek. A bolsevikok mozgalmat indítottak a letartóztatottak szabadlábrahelyezése érdekében. A moszkvai helyőrség katonái egyértelműen követelték a „dvinszkiek" szabadonbocsátását.

A moszkvai szovjetbe és a katonai osztályba küldöttségek jöttek, magukkal hozva határozataikat. A katonák nemcsak azt követelték, hogy a „dvinszkieket" bocsássák szabadon hanem szemrehányást tettek a szovjetnek is halogató és határozatlan magatartása miatt. „Elég volt a szóból,

A „dvinszkiek" áttörése a Vörös-téren.

V. V. Seseglov rajza.

elérkezett már a tettek ideje" — követelték a katonák, kifejezvén ezzel harckészségüket.

A moszkvai bolsevik szervezet követelésére és a moszkvai szovjet bolsevik frakciójának közbelépése folytán a „dvinszkiek" szeptember második felében szabadultak a Butyrki börtönből. Körülbelül 860 ember sorsáról volt szó, de szeptember 22-én csak 593 embert sikerült kiszabadítani. A többi már csak az októberi harcok idején szabadult.

A „dvinszkiek" bevetették magukat a harcba. Nagyszerű agitátoroknak és szervezőknek bizonyultak. A bolsevikok moszkvai bizottsága nemcsak azzal bízta meg őket, hogy az egyes csapatoknál tartsanak gyűléseket, hanem a gyárakba és üzemekbe is elküldte őket.

Amikor október 27-én este 10 órakor a forradalmi katonai bizottság által a szovjethez kirendelt „dvinszki" osztag a Vörös-téren haladt át, megállították őket a hadapródok.

— Hová mentek? — kérdezte őket egy ezredes.

— A moszkvai szovjet őrizetére.

— A központot mi őrizzük — felelt az ezredes és megparancsolta a „dvinszkieknek", hogy tegyék le a fegyvert.

A katonák tiltakoztak. Az ezredes revolvert rántott elő és ott a helyszínen lelőtte a „dvinszkiek" parancsnokát, Szapunovot. A meggyilkolt parancsnok helyettese csak annyit tudott kiáltani: „Rajvonalba!" Az ütközet nem tartott sokáig. Mindkét félnek voltak sebesültjei, halottai, de a „dvinszkiek" mégis átvágták magukat a szovjethez és magukkal vitték összes sebesültjeiket.

A nyílt ellenségeskedések megkezdődtek.

Az ultimátum megérkezésekor éppen folyt a kerületi dumák ülése. Néhány száz aktív bolseviknak kellett ott összegyülnie. A forradalmi katonai bizottság sietve értesítette őket az ultimátumról.

A tizenhét kerületi duma, melyek közt tizenegy a bolsevikok kezében volt, 6 óra 30 perckor gyűlt össze a Szucharev-népházban. A bolsevikok elhatározták, hogy, a kerületi dumákból új központi városi szervet választanak, azzal, hogy ezt szembehelyezzék az ellenforradalmi központi városi dumával. Mintegy négyszázan gyűltek össze. Alig kezdődött meg a tanácskozás, amikor az egyik kadetpárti dumatag, D. I. Schachovszkoj herceg kijelentette, hogy „nem történt intézkedés az összes dumatagok értesítésére" és, véleménye szerint, a gyűlés résztvevőit kiválogatták. Nagy lárma kerekedett. Schachovszkojt szavainak visszavonására kényszerítették. A gyűlés elnöke a kadetok és a megalkuvók folytonos tiltakozása és zajongása közben elmondta, hogy miért hívták össze a tanácskozást és előterjesztette konkrét javaslatait:

„1. A tanácskozás a moszkvai forradalmi katonai bizottságnak, mint a kormány egyedüli helyi szervének, teljes bizalmát fejezi ki.

2. A kerületi dumák haladéktalanul kerületközi tanácsot szervezzenek, amelybe mindegyik duma két-két képviselőt, az előljáróságok pedig egy-egy képviselőt küldenek.

3. A gazdasági ügyek intézésére a szovjet saját kebeléből egy hét tagból álló forradalmi gazdasági végrehajtó bizottságot választ.

4. A bizottság kötelessége az élelmiszerellátást és élelmiszer elosztást, a városi pénzügyeket s Moszkva és a Moszkvakörnyék forradalmi rendjének őrizetét felölelő rendszabályok tervezetének sürgős kidolgozása.

5. A kidolgozott tervezetet a kerületközi tanács jóváhagyása után azonnal a moszkvai forradalmi katonai bizottság elé kell terjeszteni haladéktalan végrehajtás céljából".

J. N. Szapunov.

Mikor javaslatot tettek, hogy e tervezet felett minden vita nélkül szavazzanak, újra kitört a lárma. Egyesek szót kértek, mások viharosan tiltakoztak. Ekkor váratlanul a szószékre lépett M. F. Vlagyimirszkij, a forradalmi katonai bizottság tagja és soronkívül a következőket közölte:

„Rjabcev, a moszkvai hadkerület parancsnoka, a forradalmi katonai bizottságtól azt követeli, hogy tizenöt percen belül mondja ki saját feloszlatását. A bizottság visszautasította ezt a követelést és az ellenforradalmi csapatok már lövik a teret. A bizottság a vita megszakítását javasolja. Minden nemzetközi szociáldemokrata (bolsevik) azonnal menjen kerületébe és várja felkészülten az eseményeket".

A kadetok és a megalkuvók — a gyűlés kisebbsége — nagy zajjal elhagyták a termet. A visszamaradt tagok megszavazták a javaslatot és rohantak kerületeikbe.

Október 27-én éjszaka a forradalmi katonai bizottság és a Pártközpont tagjainak együttes értekezletén elhatározták, hogy általános sztrájkra hívják fel a moszkvai proletariátust és összegyüjtik az összes erőket a fehérgárdisták végleges szétzúzására.

A Bolsája Nyikitszkájától a szovjetépülethez vezető uccákat már megszállták a hadapródok. Miután az a veszély fenyegetett, hogy a fehérek elfoglalhatják a szovjetet, elhatározták, hogy két központot szerveznek: az egyik ott marad a szovjetépületben, a másik pedig átköltözik az egyik kerületbe. Október 28-án reggeli 4 és 6 óra között a Pártközpont tagjainak többsége a szovjetépületből átment a Belvárosi kerületbe. Ebben a kerületben

„tartalék parancsnokságot" létesítettek arra az esetre, ha megsemmisítenék a forradalmi katonai bizottságot.

Értesíteni kellett az ezredeket és hű csapatokat kellett berendelni a szovjethez. A forradalmi katonai bizottság tagjai szétszéledtek a kerületekbe, ahol csak hívásra vártak.

Amikor a szovjetben elterjedt Rjabcev ultimátumának a híre, újra előbújtak a mensevikek, akik csak reggel léptek ki a forradalmi katonai bizottságból. Ezek a politikai alkuszok újra felajánlották a „honmentő bizottsággal" való tárgyalások közvetítését.

A megalkuvókat eltávolították a szovjet épületéből.

Csak azok maradtak ott, akik készek voltak győzni vagy meghalni a szovjethatalomért.

4

A KREML FELADÁSA

Rjabcev gondosan előkészítette a támadást. Moszkvában és környékén kihirdette az ostromállapotot. A hadkerület összes helyőrségeinek parancsot adott, hogy tartsák készenlétben a csapatokat és az első hívásra irányítsák őket Moszkvába.

Rjabcev a moszkvai helyőrség összes ezredparancsnokainak parancsot adott, hogy rögtön fogjanak hozzá különítmények szervezéséhez, küldjék azokat a Sándor-katonaiiskolába, a katonai kerület parancsnok-helyettesének, Kravcsuk ezredesnek rendelkezésére. Ide rendelték ki a diákcsapatokat és tiszteket is.

Egy hadapródkülönítményt a Hodinka-mezőre küldtek. Erre a csapatra azt a feladatot bízták, hogy támadja meg az első tüzérdandárt és foglalja el az ágyúkat. Ha ez nem sikerülne, akkor tegye használhatatlanná az ágyúkat. A csapat élén tüzértisztek haladtak, akik előtte való nap szöktek meg a dandárból.

Október 27-én késő éjszaka a hadapródok az őrszemek lefegyverzése után betörtek a 2. tüzérosztály udvarára. Egy részük a závárzatokat kezdte leszerelni az ágyúkról. A másik része az istállóba rohant a lovakért. Megölték az ügyeletest, súlyosan megsebesítették az istállóőrt. A katonák észrevették a hadapródokat és tüzelni kezdtek. A lövések hallatára sebtében felöltözködve az összes kaszárnyákból és barakokból fegyverrel a kezükben rohantak elő a tüzérek. A hadapródok lövöldözve futásnak eredtek. Két ágyút lőszer nélkül magukkal vittek. Néhány ágy út sikerült megrongálniok. A fehérek támadása a tüzérek között nagy felhábor odást keltett. Követelték, hogy küldjék őket a városba, hogy harcolhassanak a hadapródok ellen. A dandár forradalmi katonai bizottsága parancsot adott, hogy azonnal építsenek akadályokat.

Fehérgárdisták az Arbát-téren az októberi harcok idején.

Reggelre a dandárt hevenyészve felépített erődítésekkel vették körül. Október 28-án reggel az 5. üteg a szovjethez vonult fel.

Miközben a hadapródok a tüzérséget igyekeztek a kezükbe keríteni, addig más fehér csapatok a Kremlből kiindulva sugáralakban nyomultak előre és igyekeztek minél nagyobb területet megszállni. A fehérek élcsapatai a szovjet körül tűntek fel. Az egész Arbát-ucca a fehérek kezébe került. A Krimi híd és a Szmolenszki piac között a fehérek járőrei cirkáltak. Az Osztozsenka sarkán a hadapródok elfoglalták a hadbiztosság óriási raktárát, amely a helyőrséget élelmiszerrel látta el.

Rjabcev egy különítményt küldött a Borogyinoi híd elfoglalására. Ezt megelőzően az október 28-ára virradó éjszakán a Dorogomilovszkij kerület forradalmi bizottságának fegyverlefoglaló bizottsága három tisztet tartóztatott fel, elkobozta fegyverüket, aztán becsületszóra, hogy nem fognak a forradalom ellen harcolni, szabadon engedte őket. Körülbelül másfél óra mulva a forradalmi bizottságnál hirtelen megjelentek a fehérek. Az őrnek sikerült értesíteni a forradalmi bizottság tagjait. Ellenállásra már késő volt gondolni. Az elvtársak eloltották a lámpát s a sötétben elmenekültek. A forradalmi bizottság három tagja azonban fogságba jutott, az egyik Kantorina elvtársnő volt. Visszakísérték a szovjetépületbe. Az egyik tiszt gúnyosan megkérdezte:

— Megismer?

A tiszt azok közül való volt, akik becsületszavukat adták, hogy nem fognak résztvenni a harcban. Kiderült, hogy a lefegyverzett tisztek az 5. tartalékos tisztiiskolába rohantak, ahol egy fél század készülődött a híd elfoglalására. A tisztek a forradalmi bizottsághoz vezették a hadapródokat.

A Borogyinoi hid szintén a fehérek kezébe került, aminek óriási jelentősége volt, mert a Nyugati frontról a fehérek támogatására küldött erősítéseknek a Brjánszki pályaudvaron kellett érkezniök.

A „közrendi bizottság" jóváhagyta Rjabcev összes intézkedéseit. Rudnyev az ezred-és századbizottságokhoz fordult s felszólította őket, hogy csak a hadkerületi parancsnokság rendelkezéseit hajtsák végre. A moszkvai hadiállapot kihirdetésével egyidőben Rudnyev felhívást intézett a polgársághoz. Kígyót-békát kiáltott a bolsevikokra: nem voltak hajlandók kivonni a katonákat a Kremlből, „széthurcolták" a hadianyagot, a fegyvereket, géppuskákat, töltényeket; minden a bolsevik forradalmi katonai bizottsággal való megegyezésre irányuló kísérlet meddő maradt.

Mindez nyilvánvaló hazugság volt: Rudnyev már egy nappal előbb, már jóval a tárgyalások megszakítása előtt, az aktív hadműveletek megkezdését követelte. Az efféle felhívások terjesztésére a „közrendi bizottság" mellett külön tájékoztató irodát szerveztek. Ez az iroda három emberből állt: Rudnyev, V. V. Ser mensevik zászlós, a hadügyminiszter segédtisztje, aki Petrográdról a Téli palota elfoglalása után érkezett, és L. K. Ramzin, a moszkvai városi előljáróság tagja. Az iroda „A moszkvai közrendi bizottság értesítője" címen közlönyt adott ki, melyből mindössze négy szám jelent meg. Hazug híreket, kitalált jelentéseket gyártott, amiket az eszer és mensevik sajtó szószerint leközölt.

Rudnyev, ez a jelentéktelen szürke figura, egészen váratlanul az események forgatagába került. Az ideiglenes kormány bukásakor rábízta a harc folytatását.

Moszkvába sietett Prokopovics, a szabadonbocsátott volt élelmezésügyi miniszter. Megérkeztek a szabadlábon maradt államtitkárok. A külügyminisztériumon kívül az összes minisztériumok képviselve voltak. A forradalom által letett miniszterek órákig időztek Rudnyev dolgozószobájában.

Rudnyev az ország megmentőjének képzelte magát. Azon törte a fejét, hogy visszaállítja a kormányt Moszkvában. Becsvágyó álmaiban már szinte az orosz birodalom kormányának élén látta magát. Október 27-én esti 11 óra 45 perckor Rudnyev közölte a főhadiszállással, hogy

> „a polgárháború elhárítására irányuló kétnapos kísérletek csak a bolsevikok helyzetének erősödésére vezettek, a mi esélyeink pedig csökkentek. A közrendi bizottság ma úgy határozott, hogy fegyveres erőre támaszkodva meg kell kísérelni a bolsevikok szétzúzását. Este 7 órakor ultimátumot adtak át".

Rudnyev hangsúlyozta, hogy sürgős segítségre van szükség, mert a harc nem lesz könnyű, és így folytatta:

> „A bolsevikok elleni harc feladatán kívül Moszkvára hárul az ideiglenes kormány megszervezése. A bizottság (a „közrendi bizottság" — *a szerk.*) haladéktalanul megfelelő technikai apparátust szándékozik létesíteni, a frontnak és az országnak élelmiszerrel való ellátására s már a legközelebbi jövőben a demokráciának lehetőséget biztosít arra, hogy a társadalmi szervezetek, a demokratikus intézmények, a szovjetek kongresszusának összehívása útján a jövendőbeli kormány jellegére vonatkozólag kifejezze akaratát".

Az új Napoleon-jelölt jól látta, hogy minden azon múlik, sikerül-e a bolsevikokat Moszkvában szétzúzni. Az ellenforradalom összes erőit a Kreml elfoglalására összpontosították: ez tette lehetővé, hogy az arzenál a fehérek kezére jutott, ami erős fedezetet nyujtott és elősegítette a támadó erők kibontakozását.

A hadapródok ostromlánca, mely már október 26-án éjszaka bezárult a Kreml körül, csak október 27-én reggel nyílt meg rövid időre. A 193. ezred századát kellett kiengedni. Ettől a perctől kezdve az ostrom nem szünetelt. Rjabcev megszegte a tárgyalások során elfogadott feltételeket. Magában a Kremlben volt a tiszti kórház, a moszkva-vidéki bíróság és más intézmények. Az 56. ezred zászlóaljában megmaradtak a parancsnokok; köztük sokan az eszerekhez és mensevikekhez tartoztak. Ezek a katonákat megadásra igyekeztek rábeszélni. Ezenkívül a Kremlben két páncélgépkocsi is volt, tisztek vezetése alatt, akik semlegesnek nyilvánították magukat. Mindez gyengítette a Kreml helyőrségét. Október 27-én estére már szorosabbra zárult a Kremlt körülfogó gyűrű. Új hadapród-csapatok érkeztek. A forradalmi katonai bizottság még a Rjabcevvel való tárgyalások megszakítása előtt a következő telefonértesítést kapta a Kreml parancsnokától:

„Új Napóleon-jelölt... Rudnyev az ország megmentőjének képzelte magát."

A Kukrinyikszik karikatúrája.

„A Sándor-iskola és a tartalékos tisztiiskola növendékei minden áron el akarják foglalni a Kremlt, fegyverkeznek. A tisztek a diákokat kiképzik a lövészetben. Azt akarják, hogy az ezredes hagyja el a Kremlt. Az ezredet a kapuknál felállítani, végső esetben..."

A telefonértesítés itt megszakadt. A forradalmi katonai bizottság felderítői viszont a következőket jelentették:

„Kulesov, a sütők szövetségének szolgálatot teljesítő tagja jelentette: a Sándor-katonaiiskolában lefolyt hadapródgyűlésen elhatározták, hogy ma éjszaka elfoglalják a Kremlt és letartóztatják a forradalmi bizottságot. Az akció azonnal megkezdendő".

A forradalmi katonai bizottság erősítést akart küldeni a Kremlbe, — még tüzérségről is szó volt — de elkésett. Rjabcev ultimátumot küldött.

Október 28-án reggel 6 óra körül Berzin zászlóshoz, aki megmaradt a Kreml forradalmi helyőrségének élén, a páncélgépkocsik egyik katonája azzal az üzenettel jött, hogy sürgősen a telefonhoz hívják. Berzin elcsodálkozott: az összeköttetés rég megszakadt, a páncélgépkocsi személyzeténél pedig működik a telefon. Berzin a páncélgépkocsihoz ment. Útközben két páncélgépkocsit látott. Mindegyiken ágyú és géppuskák. A motorok működtek. Alig lépett be Berzin, az egyik tiszt átnyujtotta neki a telefonkagylót.

— A hadkerületi parancsnok óhajt önnel beszélni.

Rjabcev kijelentette, hogy a felkelőket, köztük a tüzérdandárt is, lefegyverezték.

„Követelem, hogy azonnal adják át a Kremlt — mondotta Rjabcev. — Az egész város a kezemben van. A forradalmi katonai bizottság összes tagjai le vannak tartóztatva. Huszonöt percnyi határidőt adok az átadásra. Ha nem engedelmeskedik, tüzérséggel fogom lövetni a Kremlt".

Ahogy Berzin maga beszéli, a külső körülmények — a városban uralkodó csend, a központtal való összeköttetés hiánya, miután a szovjethez vezető vonalat elvágták, — arra vallott, hogy mindaz, amit Rjabcev mondott, megfelel a valóságnak. Az ingadozó zászlós, aki csak nemrég lépett a bolsevik pártba, minden forradalmi tapasztalat híján lévén, a legcsekélyebb ellenállás nélkül elfogadta Rjabcev provokációs követelését. Egy erőd feladása, amelynek harcképes helyőrsége és kellő számú fegyvere volt, még abban az esetben is kétségtelen árulás, a forradalmi csapatok hátába irányított tördőfés lett volna, ha Rjabcev a várost tényleg kezében tartotta volna. A Kreml áruló módra történt önkéntes feladása mérhetetlenül megrosszabbította a forradalmi csapatok helyzetét. Miután Berzin beleegyezett a Kreml feladásába, Rjabcev azt követelte tőle, hogy nyissa ki a Trojicki-és a Borovicki-kaput, állítson öt túszt a kapuhoz és vonja be az egész őrséget és az őrjáratokat, rakja le a fegyvert, az 56. ezredet sorakoztassa II. Sándor szobránál. Rjabcev megismételte fenyegetését — ha nem teljesítik feltételeit, ágyúkkal löveti a Kremlt. A századbizottságok ülésén a katonák az ultimátum elfogadása ellen szólaltak fel.

— A Kremlt nem adjuk fel, ha már meg kell halnunk, akkor inkább fegyverrel a kezünkben haljunk meg.

Berzinnek mégis sikerült meggőznie a katonákat, hogy tegyék le a fegyvert. Amikor a Trojicki-kapu őrségéhez lépett és közölte, hogy a Kremlt kénytelenek feladni, az egyik katona puskával rohant rá.

A moszkvai városi duma — a „honmentő bizottság" támpontja.

— Áruló!

A katona a zászlósra emelte fegyverét, de aztán leengedte, félredobta, a fejéhez kapott és odébb állt. Lehorgasztott fejjel lépkedtek utána a többiek, otthagyva őrhelyüket.

Amint Berzin kinyitotta a Borovicki-kaput, a tisztek rávetették magukat, letépték vállpántjait, elvették a fegyverét és megverték. Csak akkor engedték vissza a Kremlbe, amikor az egyik tábornokhoz fordulva kijelentette, hogy még nem vonta be az egész őrséget.

A fehérek, miután csalárdul behatoltak a Kremlbe, vadállati kegyetlenséggel bántak el a katonákkal. A fegyvertelen legénységet a hadapródok kivezették a térre, állítólag létszámmegállapításra s utána váratlanul tüzet nyitottak a két sorban felállított katonákra.

A hadapródok a Kremlben egyszerre két helyen lőtték a katonákat géppuskából halomra: az 56. ezred katonáit II. Sándor szobránál, az arzenál katonáit pedig az arzenál udvarán.

Az 56. ezred egyik katonája a következőképpen beszéli el a Kreml feladását:

„Október 28-án reggel 7 óratájt valaki futva jött az 56. ezred kaszárnyájába és azt kiáltotta, hogy a Trojicki-kapu tárva áll. A katonák gyorsan felugráltak fekvőhelyükről, észrevették, hogy a kaszárnya körüli térre mindenfelől futva érkeznek hadapródok és tisztek, mögöttük géppuskákat vonszolnak, amelyeket egyenesen a kaszárnyára irányítanak.

Páncélgépkocsi jelent meg és szintén a katonákra szegezte géppuskáit. A katonák fejvesztetten kiabáltak, árulással vádolták parancsnokaikat. Az ellenállás lehetetlen volt".

Néhány perc mulva a hadapródok behatoltak a kaszárnyába és azt kiáltották:

— Mind egy szálig menjetek ki az uccára fegyver nélkül!

Amikor mind az öt század összegyűlt, a hadapródok, kiáltozva és a legdurvább szidalmak közepette, századonként arccal a Csudov-kolostor felé sorakoztatták fel a katonákat.

A hadapródok sietve felállították a géppuskákat: egyet az „Ágyúcár" mellé, a másodikat a Csudov-kolostor falához, a harmadikat a kaszárnya bejáratánál, a negyediket az arzenál falánál.

Azután körülfogták a katonákat, gondosan megmotozták őket, kikutatták a katonák zsebeit, csizma-szárait stb. Kutatás közben puskatussal, ököllel könyörtelenül agyba-főbe verték a katonákat.

A katonák világosan látták, hogy azért kellett fegyvertelenül az uccára kijönniök, hogy a megvadult fehérek kezétől haljanak meg.

Miután gondosan végigmotozták a katonákat, az egész fehér banda félreállt. Parancsot adtak: megnyitni a tüzet az ellenségre.

Azonnal kattogni kezdtek a géppuskák. Kiáltások hallatszottak:

— Meneküljetek! Gyilkolnak bennünket!

Valaki elkiáltotta magát:

— Feküdj!

Az összes katonák, mint egy ember, a földre vetették magukat, de ez sem segített rajtuk: a földön fekvőkbe is lőttek. Egy részük a kaszárnyákba próbált menekülni, de hiába: akadályozták őket a kövezeten fekvő katonák, akik között halottak és sebesültek voltak, a géppuska pedig közvetlen közelből lőtte őket a kaszárnyák bejáratánál.

Az öldöklés mintegy tizenöt percig tartott.

„A kövezeten fekve hallottam — beszéli ugyanaz a katona — haláltusában vergődő sebesült bajtársaim kétségbeesett kiáltozásait. A Szpászkája-torony órája reggel 9 órát ütött. A lövöldözés megszűnt.

— Keljetek fel, gazemberek, mit hevertek itt, semmirekellők!

Felemeltem a fejemet. Éreztem, hogy élek, sőt még csak meg sem sebesültem. Levetettem a sapkámat, ránéztem és gondoltam: a sapka is él; visszatettem a fejemre. Szörnyű kép tárult elém: utolsó vonaglásaikban fetrengtek az emberek, nyögtek, hörögtek, a földön csúsztak a sebesültek..."

Egy másik katona a Kreml-arzenálból a következőképpen egészítette ki ezeket a visszaemlékezéseket:

„A hadapródok az arzenál katonáit az arzenáludvarban sorakoztatták fel, névjegyzék szerint ellenőrizték őket, utána pedig kivezették az 56. ezred kaszárnyája és az arzenál között elterülő térre.

Az 56. ezred katonáinak agyonlövetése a Kremlben.

I. M. Lebegyev festménye

Egy tiszt jelent meg — a parancsnok. Minden köszöntés nélkül fogadta a hadapródparancsnok jelentését és tovább ment az »Ágyúcárhoz«.

Ezután az arzenál katonái körülbelül egy óráig álltak ott.

Egy tiszt lépett oda, elhangzott a vezényszó: «Vigyázz!»

A hadapródok az arzenálból két géppuskát vonszoltak ki és tőlünk jobbra és balra állították fel.

Semmiféle vezényszó sem hangzott el.

Hirtelen lövés dördült el valahol és mintegy jeladásra, megszólaltak a géppuskák.

Hullottak a sebesültek és halottak, a földhöz vágódtak azok is, akiket nem ért golyó.

A géppuska elhallgatott. Felhangzott a vezényszó: »Felállni!«

Az arzenál katonái felálltak és az arzenál vaskapuján át a kaszárnyákba akartak visszarohanni. De a kapunál két hadapród állta útjukat és egy-egy kézigránátot dobott közéjük. Óriási tolongás és pánik kezdődött, sok embert agyontapostak.

A kaszárnyában teljes volt a pusztulás: az ágyakat szuronyokkal szakították szét, a katonaládákat feltörték, az összes holmikat és lőszert szerte-szét hányták. Az étel-kondérokat berondították".

Közlünk még egy okmányt, mely a fegyvertelen katonák kegyetlen legyilkolásáról tanuskodik. Ez egy száraz jelentés, melyet Kajgorodov vezérőrnagy 1917 november 8-án küldött felettes parancsnokának:

„Október 28-án reggel 8 órakor, — jelentette a tábornok — Berzin zászlós kinyitotta a Trojicki-kaput és bebocsátotta a Kremlbe a hadapródokat. A zászlóst megverték és letartóztatták. A hadapródok azonnal megszállták a Kremlt, a Trojicki-kapunál két géppuskát és egy páncélgépkocsit állítottak fel, majd puskatussal és fenyegetésekkel kezdték kikergetni a kaszárnyákból, a raktárból és az 56. tartalékgyalogezredből a katonákat. A raktár 500 katonáját fegyver nélkül az arzenál kapuja előtt állították fel. Néhány hadapród megszámolta a katonákat. Ekkor valahonnan néhány lövés hangzott el, utána a hadapródok a Trojicki-kapunál felállított géppuskákból és ágyúból tüzelni kezdtek. A raktár fegyvertelenül felsorakoztatott katonái úgy hullottak, mintha kaszálták volna őket. Kiabálások és üvöltések hangzottak, mindannyian visszafelé rohantak az arzenál kapujához, de csak egy szűk ajtó volt nyitva. Előtte egész hullahegy emelkedett, sebesültek, földretaposottak tömege hevert a földön, az épen maradtak pedig ezeken átgázolva igyekeztek a kapuhoz jutni. Körülbelül öt perc mulva megszűnt a lövöldözés. Az ottmaradt sebesültek nyögtek; összetaposott hullák hevertek szerteszét".

Amikor a hadapródok a kaszárnyából a moszkva-vidéki bíróság udvarára hajszolták át a katonákat, megparancsolták nekik, hogy emeljék fel a kezüket, A győzők még a fegyvertelen legyőzöttektől is féltek, az elállatiasodott hóhérok még az élelmet is megvonták az éhes katonáktól.

A Kreml elesett.

A diadalmas ellenforradalom győzelemittasan közölte: „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek...":

„A Kremlt elfoglaltuk. A legfőbb ellenállást letörtük. De Moszkvában még folyik az uccai harc. Egyrészről a szükségtelen áldozatok elkerülése céljából, másrészt a hadműveletek zavartalan lefolyása érdekében a hadiállapotból kifolyó jogaim alapján, mely szerint minden gyülekezés tilos és a házbizottságok engedélye nélkül senki sem mehet ki az uccára".

Rjabcev örömteli sietségében még csak annyi fáradságot sem vett magának, hogy a parancsot gondosan megszerkessze. A paktálók pedig az ujságokban a hibákkal együtt közölték a parancsot. Egyébként Moszkva lakosai anélkül is tudták, hogy mily következményekkel jár, ha fegyvertelenül az uccára mennek: mindenki ismerte a Kreml katonáinak sorsát.

A „közrendi bizottság" kijelentette, hogy Moszkvában a lázadást elfojtották, de ugyanakkor közölte, hogy az uccákon

„páncélos kocsik fognak cirkálni és fegyveres ellenállás, vagy pedig lövöldözés esetén megnyitják a tüzet".

Mi szükség páncélgépkocsikra, ha egyszer letörték a felkelést? Ki fog ellenállni, ha a felkelőkkel már végeztek? — kérdezték csodálkozva a dicsekvő parancsok olvasói.

A főhadiszállással a következőket közölték a győzelemről:

„A lázadók elvesztették a talajt lábuk alatt és a felkelés szervezetlen jelleget öltött — jelentette a hadkerületi parancsnok helyettese Rovnij hadnagy. Gyülekezésre irányulókísérletek észlelhetők a szovjet épületénél, amely a kormányzó palotában van. Az ottrekedt lázadóknak szintén ultimátumot küldtünk".

Diterichs tábornok, a hadseregfőparancsnokság főszállásmestere, régi tapasztalt „rendcsináló", szükségesnek tartotta, hogy táviratilag oktassa ki a fiatal rendcsinálót:

„Fogadja meg tanácsomat: uccai lázadásnál minél kevesebb időt fecséreljen ultimátumokra, mert ez csak időt nyujt a lázadóknak, hogy összeszedjék magukat és új fészkeket teremtsenek. Az uccai lázadást gyors, határozott cselekvéssel kell elfojtani és nem szabad a katonaságot felaprózni az egész városban. Ön olyan rendkívül hálás anyaggal rendelkezik, mint amilyenek a hadapródok és nem szabad őket kifárasztani azzal, hogy ultimátumokkal elhúzzuk az ügyet. A helyzet világos — a gazembereket meg kell semmisíteni, velük szó sem lehet semmiféle egyezkedésről.

Diterichs".

Moszkvából azt válaszolták a kioktatásra:

„A hadkerületi parancsnok a közrendi bizottsággal teljes egyetértésben utolsó percig el akarta kerülni a véres polgárháborút és békés megoldás útján akarta elejét venni az eseményeknek. Amikor kiderült,

hogy ez lehetetlen, erélyes intézkedésekkel kezdtük elfojtani a lázadást és a lázadókkal könyörtelenül elbánnak".

A főhadiszállás közölte, hogy a lázadókkal való könyörtelen elbánás megkönnyitése céljából a Nyugati frontról elküldte a szibériai kozák tüzérségi osztag egyik ütegét a kaukázusi lovashadosztály egyik szakaszának fedezete alatt. Az ágyúk talán már október 28-án este meg fognak érkezni.

A nap eredménye a következő: az ellenforradalom a gondos előkészítés és határozott fellépés folytán jelentős sikert ért el.

Moszkvában a harc első napjaiban a felkelés vezetői több hibát követtek el, melyek a harc elhúzódását idézték elő.

A legsúlyosabb hibák a következők voltak:

1. A harci pártközpontot október 25-én választották meg, még mielőtt a bolsevikok moszkvai bizottsága tudta volna, hogy Petrográdon a hatalom a szovjetek kezébe ment át. A pártközpont azonnal munkához látott, gyorsan megszállta a távirót, a telefonközpontot és a főpostát. De nem tette meg a kellő intézkedéseket, miként azt Lenin ajánlotta, hogy a legjobb munkásokat osztagokba szervezzék és annak rendje és módja szerint felfegyverezzék, abból a célból, hogy az ellenség központjait megtámadják és körülkerítsék.

A Vörös Gárda és a helyőrségi katonák számára a szükséges fegyver a kremli arzenálban, a lőszer pedig a Szimonov-töltény- és puskaporraktárban volt.

Az első pillanatban a felkelés vezetői nem fordítottak kellő figyelmet a Szimonov-raktárra. A Kremlt csak október 26-án reggel szállták meg. A Kremllel és annak arzenáljával nem biztosították az összeköttetést.

Ugyanekkor pedig éjszaka a hadapródok elfoglalták a Kreml Trojicki-kapujával szemben fekvő lovardát. És amikor október 26-án reggel fegyverekért küldtek teherautókat a Kremlbe, a hadapródok, akiknek módjukban volt ellenőrizni a Kreml-kapukat, nem engedték vissza a gépkocsikat.

A posta és távíró megszállását vezető elvtársak nem voltak eléggé éberek. Kiderült, hogy az alkalmazottak továbbra is támogatták az ellenforradalmat. A városi dumába és a hadkerületi parancsnokságra táviratokat közvetítettek, beszélgetések céljából közvetlen vonalakat bocsátottak rendelkezésükre és rendszeresen kapcsolták az ellenség telefonhívásait.

2. A forradalmi katonai bizottság nem tartóztatta le Rjabcevet és parancsnoki karát, nem fegyverezte le a hadapródokat és tiszteket, nem használta ki teljes egészében a lehetőségeket, hogy harci készültségbe helyezze a forradalomhoz hű Kreml-csapatokat, a páncélgépkocsikhoz nem rendelt ki megbízható személyzetet, nem rendelte ki a helyőrség fegyvertelen katonáit és a Vörös Gárda csapatait, hogy felfegyverezze őket és szétverje a lovardát megszálló hadapródokat — egyszóval nem tett meg minden szükségeset, hogy a Kremlt a felkelés támpontjává tegye.

A forradalmi katonai bizottság megbízottai, akik két napig — október 26-án és 27-én — tárgyalásokat folytattak Rudnyevvel és Rjabcevvel,

hitelt adtak ez utóbbi nyilatkozatainak. Rjabcev megígérte, hogy visszarendeli a hadapródokat, ha a forradalmi katonai bizottság kivonja a Kremlből a 193. ezred századát. A századot kivonták, viszont Rjabcev habozás nélkül újra megszállatta hadapródjaival a Kreml-kapukat. Ezt a hibát egy másik, még súlyosabb hiba követte: Berzin parancsnok feladta a Kremlt. A fehérgárdisták fegyverzethez, puskához, géppuskákhoz és két páncélgépkocsihoz jutottak.

A békeszeretetért a fehérgárdisták csalással fizettek: a katonákat nemcsak azonnal lefegyverezték, hanem vadállati módon legyilkolták.

3. A polgári ujságokat az október 25-ről 26-ra virradó éjjelen betiltották ugyan, de meghagyták az eszer, a mensevik és egyéb megalkuvó ujságokat. Ezek az ujságok valóságos szennyáradatot ontottak a bolsevikokra, a felkelő munkásokra és katonákra. Hazug híreket terjesztettek a bolsevikok Petrográdon szenvedett vereségéről, Kerenszkij győzelméről.

4. A szovjetek együttes teljes ülése két menseviket és egy egységpártit választott be a forradalmi katonai bizottságba. Ez is igen komoly hiba volt. Ha már meg is választották, elég ok volt arra, hogy eltávolítsák őket, mert zavarták a harcot. Az árulásnak és képmutatásnak az a programja, melyet a mensevikek az októberi forradalom napjaiban hirdettek, meghatározta ezeknek a mensevik képviselőknek a forradalmi katonai bizottságban játszott szerepét is. A mensevikek, mint az ellenforradalom igazi ügynökei, azért léptek be a forradalmi katonai bizottságba, hogy annak munkáját meghiusítsák.

A mensevikek kétkulacsos politikája némi szerepet játszott a határozatlanságban amely Moszkvában a fegyveres felkelés vezetősége részéről az első napokban megnyilvánult.

5. A forradalmi katonai bizottság, természetszerűen, a szovjetépületben ütötte fel székhelyét. Az eszereknek és a menseviknek— a munkás- és katonaküldött-szovjet elnöksége és végrehajtó bizottsága tagjainak— ide teljesen szabad bejárásuk volt, akadálytalanul járhattak-kelhettek az épületben és kileshették, hogy ott mi történik. A „közrendi bizottságnak" minderről jelentést tettek. Sőt, mi több: amikor a forradalmi katonai bizottság vagy annak nevében a parancsnokság csapatokat rendelt ki a szovjethez, a katona-küldöttek szovjetjének mensevik és eszer tagjai rábeszélték a katonákat, hogy ne vegyenek részt a „testvérgyilkos háborúban". A burzsoáziának ezek a kémei október 27-én, vagyis csak akkor hagyták el a szovjetépületet, amikor Rjabcev bejelentette ultimátumát. Ugyanakkor a két mensevik is kilépett a forradalmi katonai bizottságból.

6. Október 26-án reggel a forradalmi katonai bizottság azt követelte Rjabcevtől, hogy engedje ki a Kremlből a fegyvereket és szolgáltassa vissza a hadapródok által elvett teherautókat. Rjabcev a munkások felfegyverzése kérdésében tárgyalások megkezdését javasolta. A forradalmi katonai bizottság ahelyett, hogy követeléseinek azzal adott volna nyomatékot, hogy a kerületekben megkezdi a hadműveleteket — tárgyalásokba bocsátkozott. A tárgyalásokat nem a forradalmi katonai bizottság szakította félbe, hanem a fehérgárdisták, miután már elérték céljukat. A tárgyalások

nemcsak erősbitettek az ellenséget, hanem a kerületekben való munkára is bomlasztóan hatottak, mert azt a téves hitet keltették, hogy a hatalom fegyveres harc nélkül is átmehet a szovjetek kezébe. Rjabcev megszegte az egyezményt: nem távolította el a lovardából a hadapródokat, a hadapródok október 27-én este megtámadták a „dvinszkieket". Utána Rjabcev egy arcátlan ultimátumban a forradalmi katonai bizottság feloszlatását követelte, csalárd módon hatalmába kerítette a Kremlt és kegyetlen vérfürdőt rendezett a katonák között.

A hadapródok az október 26-i és 27-i tárgyalásokat a következőképpen használták fel: a) megszervezkedtek és szoros gyűrűben körülfogták a szovjetépületet; b) támadásokat intéztek a Petrovszkij-ligetben elhelyezett kerékpáros század ellen, ott géppuskákat zsákmányoltak, megtámadták a Szimonovszkij-lőszer- és lőporraktárakat, ahonnan lőszereket vittek el, megtámadták az 1. tartalék tüzérdandárt, ahol két háromhüvelykes ágyút foglaltak le, igaz, lövedék nélkül; c) időt nyertek erősítések kirendelésére. A moszkvai ellenforradalom vezérkara a hadapródlázadás első napjától fogva széles méretekben használt ki mindenféle provokációs mesét. Nem egyszer közölte, hogy Petrográdon leverték a fegyveres felkelést, hogy a frontról katonaság érkezett, hogy Moszkvában a munkások felkelését leverték stb. Rudnyev a hadapródok által elfoglalt moszkvai posta- és távíróközponton keresztül a Moszkvai terület vidéki városait valósággal elárasztotta a légből kapott provokációs közlemények egész tömegével. Terjesztették, hogy Moszkvában megsemmisítették a szovjethatalmat, hogy Moszkvában új ideiglenes kormány alakult. A vidéki városi dumáktól és zemsztvó-önkormányzatoktól Rudnyev azt követelte, hogy ne vessék magukat alá a szovjethatalomnak, hanem szervezzenek harcot a szovjethatalom ellen. A fehérgárdisták a Kreml elfoglalása után különös buzgalommal terjesztették azt a mesét, hogy a bolsevikok felkelését leverték. A hazug hírek terjesztésében hitvány szerepet játszott a „semleges" Vikzsel és a posta- és távíró-alkalmazottak szövetsége.

A szocialista forradalom ellenségei, akiket később mint a nép ellenségeit lepleztek le és akik belopóztak a felkelés harci központjaiba, szabotálták Lenin és Sztálin útmutatásait, hogy a harc legelejétől kezdve aktív támadó hadműveletekre van szükség. Sőt, fékezték a munkások és katonák harcos türelmetlenségét, a kerületek támadó akcióit szándékosan meghiusítottak és azt remélték, hogy a fehérgárdistákkal folytatott tárgyalásokkal elejét vehetik a felkelésnek.

Ez mindenekelőtt a magyarázata annak, hogy Moszkvában a fehérgárdista lázadást nem fojtották el azonnal csírájában, bár ennek megvolt minden előfeltétele.

5

A FORRADALMI CSAPATOK TÁMADÁSA

A fegyvertelen katonák legyilkolása a Kremlben mély felháborodást váltott ki a nép között.

„Szó sem lehet most munkáról! 28-án az utolsó szál emberig otthagyjuk a gyárakat és üzemeket és készek vagyunk mindent megtenni, amire a forradalmi katonai bizottság felszólít".

Így szólt a forradalmi katonai bizottságnak, a szakszervezetek központi vezetőségének, a bolsevikok moszkvai bizottságának, a lengyel és litván szociáldemokrácia moszkvai szervezetének felhívása. Lángoló szavakkal szólították fel a munkásokat és katonákat, hogy mutassák meg

„ellenségeinknek, hogy a moszkvai lakosság túlnyomó része ellenük van".

A proletariátus egyértelműen válaszolt a felhívásra: az összes moszkvai gyárak és üzemek megálltak. Az éjszaka dolgozó munkások munkahelyükről egyenesen az üzemi bizottságba siettek:

— Fegyvert! — követelték a tömegek.

A nappali váltásban dolgozók be se mentek a műhelyekbe, hanem egyenesen a forradalmi katonai bizottságba tartottak. A munkások tömegei ostromolták a kerületi szovjeteket.

— Fegyverbe! — hangzott a tömeg felhívása.

A fegyvertelen vörösgárdisták tízes csoportokban sorakoztak és futó lépésben a kerületi forradalmi katonai bizottságokhoz vonultak. Türelmesen álltak a sorban és várták a fegyvert. Mindenki megmozdult: férfiak és nők, bolsevikok és pártonkívüliek. Amikor a katonai tüzérségi gyár egyik bolsevik munkása megtudta, hogy a harc megkezdődött, telefonált a gyárba:

— Az összes bolsevikokat váltsák le a munkáról és küldjék a forradalmi bizottság rendelkezésére.

A bolsevik sejt tagjai, körülbelül 300 ember, felsorakoztak a gyár udvarán és zárt sorokban vonultak a kijelölt pontokhoz. A bolsevik vörösgárdisták kivonulása az éjszakai váltásban dolgozó 2000 munkás közt nagy izgalmat váltott ki. Gyűlés összehívását követelték. A gyűlésen röviden tájékoztatták őket az eseményekről. A munkások sok szó nélkül elhatározták, hogy a barrikádokra mennek. A munkásnők ott helyben betegápolóknak jelentkeztek. Oly nagy volt a lelkesedés, hogy még a mensevik munkások is megfeledkeztek a „semlegességről" és beléptek a Vörös Gárdába.

A belvárosi kerület forradalmi katonai bizottságába késő éjszaka munkások érkeztek valamelyik moszkvavidéki gyárból. Szigorú arccal, kezükben lobogó fáklyákkal jöttek, néhánynak puska volt a vállán és általános érdeklődést keltettek.

— Kicsodák? Honnan? Miért jönnek? — halmozták el őket kérdésekkel a munkások és katonák.

— Hallottuk, hogy nálatok forró a levegő, hát segítségtekre jöttünk... Munkásnők is vannak velünk!

Az érkezők többsége pártonkívüli volt.

— Dologra! — kérték a forradalmi katonai bizottságot.

A hadapródok áruló támadását nemcsak a munkások fogadták felháborodással. A Zamoszkvorjécsjei kerület bolsevik bizottságának megbízottja a Kaluga-téren önkénteseket toborzott. A sötétségből hirtelen egy katonacsapat körvonalai váltak ki; a puskákkal felfegyverzett katonákat két tiszt vezette

„Fehérgárdisták" — villant fel a riasztó gondolat.

Az egyik tiszt vezényelt: „Lábhoz!", tisztelegve odalépett és megkérdezte:

— Ki itt a parancsnok? Mi a 196. tartalékosztagból vagyunk. Eljöttünk, hogy rendelkezésükre bocsássuk magunkat — jelentette ki mindkét tiszt, egyikük Suckij százados, a másik Bogoszlovszkij zászlós volt.

A Kremlben végbement vadállati öldöklés nemes felháborodást váltott ki bennük és a felkelő nép pártjára állottak.

A Szokolnyiki-kerület forradalmi bizottságának parancsnokságán megjelent egy internacionalista mensevik, L. I. Lozovszkij főhadnagy. Magával hozta két felnőtt fiát.

> „...Én nem vagyok bolsevik — mondotta —, de amikor a munkásosztály fegyverrel a kézben a barrikádokra vonult ki, nem maradhatok a nyugodt szemlélők sorában".

Lozovszkij és egyik fia hősi halált halt a polgárháborúban.

Nem csekély volt azoknak a becsületes intellektueleknek a száma, akik ezen a napon sorsukat összekötötték a munkásosztály ügyével. A forradalmi katonai bizottságokba mérnökök jöttek, akik tudásukat és tapasztalataikat ajánlották fel.

Izgalom fogta el a helyőrség katonáit. Még aznap, október 28-án, a szaazdbizottságok helyőrségi gyűlésén megalakították a katonaküldöttek tíztagú ideiglenes bizottságát. A gyűlés a katonaküldöttek szovjetjének régi eszer-mensevik végrehajtó bizottságát a forradalom árulójának nyilvánította. A tízes bizottság azonnal felhívta a katonákat, hogy

> „mindenképpen támogassák a forradalmi katonai bizottságot és csak az ő rendelkezéseinek engedelmeskedjenek; a hadkerületi parancsnokság és a «közrendi bizottság» rendelkezéseit ne ismerjék el".

A tízes bizottság kiadta a rendeletet, hogy a szovjet védelmére, amely a Szkobelev-téren a volt moszkvai főkormányzóság házában helyezkedett el, katonai osztagokat vonjanak össze. Azon a helyen, ahol most az új szovjetépület emelkedik, akkoriban udvar volt, mindenféle melléképületekkel, istállókkal stb., és két melléképület, melyeknek homlokzata a Csernisevszkij-uccára nyílt.

Október 28-án este a szovjet előtti Szkobelev-teret már minden oldalról lőtték. A hadapródok az Ochotnij Rjád felől és a Nyikitszkája és Tverszkája uccák közötti mellékuccákból támadtak.

A forradalmi katonai bizottság és vezérkara kidolgozták a fehérgárdista gyűrű áttörésének és a további támadásnak tervét.

A belváros az ellenség kezében volt, ami merész mozdulatokat tett számára lehetővé, könnyen vethette át tartalékait a kevésbé megerősített helyekre. A telefon a hadapródok rendelkezésére állt, ami zavartalan összeköttetést biztosított számukra. A távíró hivatal, amelyet a fehérek október 28-án reggel visszafoglaltak, a főhadiszállással kapcsolta őket össze, ahonnan segítséget kértek. Az ellenség kétségtelenül fölényben volt fegyverzet tekintetében. A Kreml-arzenál, óriási puska- és géppuska-készletével, a hadapródok kezébe került. A hadbiztossági raktár pedig élelmiszerrel látta el a fehéreket.

A forradalmi katonai bizottság a helyzet gondos mérlegelése alapján a következő határozatot hozta:

> „Szoros kapcsolatba kell lépni a kerületekkel és az egyikben hadműveleti alapot biztosítani a forradalmi katonai bizottság számára. A belvárosban támadó hadműveleteket kezdeni, a kerületekben pedig partizánharcot".

Moszkvában a harc számos egymástól különálló kisebbszerű uccai csatározásból állott a város különböző kerületeiben. Mindenünnen fegyvert és töltényt követeltek.

A Kazáni vasút forradalmi katonai bizottsága parancsot adott ki, hogy vizsgálják át a vonalon lévő összes vasúti teherkocsikat. Markin vörösgárdista kocsiellenőr fegyvereket fedezett fel. A forradalmi katonai bizottsághoz sietett. Amikor a teherkocsikat felnyitották, körülbelül negyven ezer puskát találtak. A kocsikhoz mozdonyt kapcsoltak és vasúti műhelyekbe vontatták őket. Gyorsan értesítették a Belvárosi és a Szokolnyiki-kerületet, ahonnan azonnal tehergépkocsikat küldtek. A többi kerületbe a Pártközpont szállíttatta a fegyvert. Az éjszaka és a reggel folyamán a fegyvereket a városba szállították és kiosztották a kerületeknek.

A Szimonovszkij-alkerület vörösgárdistái elfoglalták a Szimonovszkij lőporraktárakat. Innen kezdtek lőszert szállítani.

Ettől fogva gyors ütemben folyt a munkások és katonák felfegyverzése és az osztagok szervezése.

Mindenekelőtt a közvetlen mögöttes terület biztosításáról kellett gondoskodni. A Tverszkoj bulvár 26. sz. házában volt a moszkvai városparancsnokság. Ez a nagy épület a Bolsoj- és a Málij-Gnyezdnyikovszkij uccára nyílt és egészen közel feküdt a szovjet épületéhez, ahol a forradalmi katonai bizottság dolgozott.

A városparancsnokságon körülbelül 200 jól felfegyverzett fehérgárdista gyűlt össze. Megérkezett egy lovasnépőr osztag. A bolsevikok által elfoglalt kerületi népőrségi parancsnokságokról október 27-én és 28-án állandóan jöttek ide egyenként és csoportosan a népőrök. Rjabcev megértette, hogy a városparancsnokság épületét tartani kell, mert ez a vörös

A List Gusztáv-gyár vörösgárdistái.

csapatok hátát fenyegeti. Egy hadapródkülönítményt küldött ide, két géppuskával. Ideérkezett még egy zászlós parancsnoksága alatt két diákkülönítmény.

Ugyancsak a városparancsnokság épületében volt a népőrök szövetsége. A népőrök szövetsége a forradalmi katonai bizottság oldalára ment át és nem csekély szolgálatot tett telefonjával. A fehérek erről gyorsan értesültek, a népőrök szövetsége tagjait letartóztatták és telefonjukon lehallgatták a forradalmi katonai bizottság több rendelkezését.

A városparancsnokság épületének elfoglalására külön csapatot állítottak össze. A csapatnak egy ágyút adtak, amelyet a Sztrasztnája-téren állítottak fel. Ebbe a csapatba a „dvinszkieket", a kerékpárosokat, az 55. és 85. ezred katonáit, a Michelson-gyár vörösgárdistáit és még másokat osztottak be. A támadás a Tverszkoj bulváron és a két Gnyezdnyikovszki-uccán folyt le.

A Csernisevszkij- és a Brjuszov-keresztuccát a Nyikitszkája-ucca felől a hadapród-őrszemek foglalták el. A vörösgárdisták és az 56. és 192. tartalékgyalogezred katonái visszaszorították őket és tovább folytatták az előnyomulást.

A 193. tartalékgyalogezred katonáit, akik október 27-én a szovjetet őrizték, az 55. tartalékgyalogezred két százada váltotta fel. A moszkvai szovjethez egyre érkeztek a Vörös Gárda és a különböző ezredek fegyveres

osztagai. A Pártközpont küldötte őket a kerületekből. Barrikádokat emeltek, lövészárkokat ástak. A támadás a szovjetépületből kiindulva minden irányban kezdett kibontakozni.

Ugyanaznap, október 28-án, a 38. sz. gyár 50 főből álló munkásosztaga a forradalmi katonai bizottságtól parancsot kapott, hogy foglalja el a Gazetnij-uccát és a Bolsája Nyikitszkája-ucca irányában nyomuljon előre. Az 56. ezredből összeállított osztag pedig a Brjuszov-uccán indult támadásra.

A Gazetnij-uccában az osztag a 7. sz. házban helyezkedett el, a brjuszov-uccai osztag pedig a női gimnázium épületében.

Az előbbi osztag kiverte a hadapródokat a Nyikitszkája- és a Gazetnij-ucca sarkán lévő 1. sz. házból. A rémülten menekülő ellenségtől 36 puskát, 24 revolvert és 18 kézigránátot vett el.

A győzelem fellelkesítette a harcosokat.

A Belvárosikerületben a Szadovája-uccát a Zemljanoj Váltól a Karetnij Rjádig vörösgárdisták és az 56. és 251. ezred katonái szállták meg. A Szuharev-piac fegyveres táborrá vált, bejáratait lövészárkok védték. A Szretyenka sarkán barrikád emelkedett. A kerületi forradalmi bizottság épülete előtti téren rengeteg teherautó gyűlt össze. A forradalmi katonai bizottság a Szuharev-tér és az 1. Mestyánszkája-ucca sarkán lévő vendéglő épületében dolgozott, az első emeleten. Lent, a lépcsőkön, a folyosókon nyüzsögtek a munkások és katonák.

A vendéglő alacsony épületét a magas házak tetejéről gyakran lőtték a hadapródok. Nem egyszer megesett, hogy a golyók az ablakot érték és egy-egy embert megsebesítettek. A Szpasszkij-kaszárnyából egy katona azt javasolta, hogy a Szuharev-toronyra állítsanak fel géppuskát. Innen tűz alatt lehetett tartani az egész teret és a környező házakat. A katonák titokban egy géppuskát vontattak fel és amikor a hadapródok a szomszéd ház padlásáról újra lövöldözni kezdtek, válaszul megnyitották a tüzet. A fehérek abbahagyták a tüzelést.

— Tisztek nélkül is értünk a stratégiához — mondották büszkén a katonák és örültek ötletük sikerének.

A vörösgárdista „tízes rajok", amint a belvárosi kerület parancsnokságán fegyvert kaptak, teherautókon a harcok színhelyére mentek. Ugyaninnen vörösgárdista csapatok indultak el a moszkvai szovjethez és az 56. tartalékgyalogezredhez, mely a hadapródokkal állt harcban, hogy a póstaépületet, a távíróközpontot és az interurbán telefonállomást visszafoglalja.

A belvárosi kerület forradalmi katonai bizottságára hárult a központi városi telefonállomás elfoglalásának feladata. A Bolsája Lubjanka felől intézett első támadást azonban a hadapródok visszaverték.

A Szokolnyiki-kerület forradalmi katonai bizottsága a rajevo-tanyai raktárból tüzérségi lövedékeket küldött.

A szokolnyikii-vasúti főműhelyben üzemi forradalmi katonai bizottságot szerveztek. A bizottság vörösgárdista osztagok szervezését és élelmezését vállalta. Az októberi forradalomnak sajátságos „tartalékezrede"

A Vörös Gárda Moszkva uccáin.

volt ez. Három-négy nap alatt körülbelül 3000 munkást toborzott a Vörös Gárdába. A kiképzést nagyon rövidre fogták: megismertették a katonákat a puskával és a főműhelyben hevenyészve szervezett lövöldében lövészetre tanították őket. A főműhely mellett szervezett élelmező állomás naponta mintegy másfélezer vörösgárdistát élelmezett.

Majdnem az összes osztagokat, amelyek Moszkva környékéről, Rajevotanyáról, Kolcsuginóból, Mitiscsiből, Kolomnából stb. a harcok idején érkeztek, ez a „tartalékezred" szerelte fel.

A Baszmannája- és a Blagusa-Lefortovo-kerület feladata az Alexejkatonaiskola elfoglalása volt. A kadetokkal együtt körülbelül 400 hadapród fészkelte be magát ott géppuskákkal. A kerület legfőbb harci erejét, a nehéz ostromágyú-gyár, a „Masztyazsart" munkásai alkották. A gyár 3000 munkásából 900 bolsevik volt. Mindannyian katonailag voltak megszervezve: szakaszokra és századokra oszlottak. A gyárban néhány tucat ágyú is volt, de legfeljebb száz gyalogsági és régi Berdantipusú fegyver. Az a veszély fenyegetett, hogy a jól felfegyverzett hadapródok elveszik az ágyúkat. Sürgősen intézkedni kellett tehát. Az iskolához vezető utakon lövészárkokat ástak és megszállták az állásokat. A hadapródokat megadásra szólították fel, mely esetben sértetlenséget biztosítottak számukra. Válaszképpen a hadapródok váratlanul tüzet nyitottak, öt munkást megöltek és tízet megsebesítettek. A két kerü-

let forradalmi katonai bizottsága erre megkezdte a katonaiskola rendszeres ostromát.

A kerületben a következő csapatrészek voltak: a kerékpáros zászlóalj, a távíró-fényszóró ezred három százada, a 2. gépkocsiszázad, a 661. népfelkelő osztag, melyben a 40 évesnél idősebb katonák szolgáltak. A kerékpárosokat már a felkelés első napján a szovjet őrizetére rendelték ki. A többi csapatrészből a Blagusa-Lefortovo-kerület néhány osztagot a központba küldött. A kerületeket kellett őrizni, őrjáratokat kellett szervezni, a gyárakban őrséget kellett állítani. Az iskola ostromában főképpen a nehéz ostromágyúgyár és egy kisebb kerékpáros osztag vett részt.

A kerületek munkásai és dolgozói teljes erejükkel támogatták a forradalmi bizottságokat. Gyakran megtörtént, hogy a munkások feleségei, a kerületek lakói, letartóztatták azokat, akik a szovjethatalom ellen agitáltak és a következő szavakkal kísérték be a forradalmi katonai bizottságba:

— Aki a szovjet ellensége, az a burzsoázia pártján van, tehát a nép ellensége.

A hadapródokat kimondottan csak a műszaki főiskola hallgatói támogatták. A forradalmi katonai bizottság házkutatást tartott a főiskolán és elkobozta a fegyvereket.

A hadapródok valóságos erőddé változtatták át az Alexej-iskolát: géppuskafészkeket építettek. Az épület vastag falai védelmet nyujtottak a golyók ellen.

Három kerület: a Baszmannája, a Blagusa-Lefortovo és a Rogozsa kerület forradalmi bizottsága együttes ülésen elhatározta, hogy ágyútűz alá fogják az iskolát. A „Masztyazsart" ostromágyúgyár műhelyei elhatározták, hogy az iskolát japán tarackokból fogják bombázni. Nem tudták kivontatni az ágyúkat, mert nem volt kötél. A munkások összefűzték szijaikat és így vonszolták az ágyúkat. Kénytelenek voltak irányzék nélkül lőni, mert ezeket a tisztek eldugták. Az első lövés túlment a célon. A második lövés a Goujon-gyár kéményébe vágódott, a harmadik a Zolotorozsszkij-remizbe. A sikertelen lövések után az ágyúkat közelebb vonszolták, hogy közvetlen közelből lőhessenek. A főkapunál felállított géppuska akadályozta ezt. A vörösgárdisták a golyózáporban hasoncsúszva, hihetetlen erőfeszítéssel felvontatták az ágyút a hídra, a bejárattól körülbelül 400 lépésnyire. A hadapródok a hihetetlen vakmerőség láttára fejüket vesztették. A munkasok felugrottak, közvetlen irányzással elkezdtek az iskola ellen tüzelni. A második lövés után a géppuska elhallgatott. Átkutatták az összes raktárakat és találtak irányzékot. Ezután megkezdődött az iskola szabályszerű tüzérségi lövetése.

A Rogozsa-Szimonovszkij-kerületben október 28-án reggel, amikor a munkások értesültek a forradalmi katonai bizottság sztrájkfelhívásáról, megszólaltak a riadókürtök, a gyárak egymásután abbahagyták a munkát. A munkások a kerületi szovjetekhez vonultak. Két szovjet volt itt — a Rogozsa-kerület és a Szimonovszkij-alkerület szovjetje. Elsőnek a Zolotorozsszkij remiz csapata jött, utána egymást megelőzve jöttek futó lépésben a Gou-

Harcok a Kudrinszkája-téren Moszkvában.

G. K. Szavickij festménye.

jongyár, a Podobjédov-gyár, a „Mars", a „Karaván", a „Dangauer" és más gyárak munkásai. Az Osztroumov-, a Keller- és a Szumin-gyár munkásnői csoportosan vonultak a kerületbe és a vörös ápolónővérek osztagaiba íratkoztak fel.

Mindenki az Alexejevszkaja-uccába sietett, ahol a rogozsai szovjet, a parancsnokság és a kerületi pártbizottság székelt. Fegyver azonban nem volt. A villamosremiz munkásai távozásukkor kérték:

— Ha fegyver érkezik, értesítsetek bennünket. Tíz perc alatt itt vagyunk.

Így is történt. Amikor az első fegyverszállítmány megérkezett, elküldtek a villamosremiz munkásaiért. Futva megérkeztek, átvették a fegyvereket és ötvenen már is állásba mentek a Varvara-térre. Ugyanígy buzgott az élet a Szimonovszkij-alkerület szovjetjében.

A Zamoszkvorécsje-kerületben, ahol a forradalmi katonai bizottság élén a bolsevik Sternberg, a csillagászat tanára állt, a híd őrzésére kirendelt vörösgárdisták megtisztították a hadapródoktól a Kőhidat és elfoglalták a Krimi hidat. A Krimi hídhoz a Zubov-bulvár felől megérkezett a 193. ezred egy különítménye és egyesült a zamoszkvorécsjei vörösgárdistákkal. A Vörös Gárda elfoglalta a kereskedelmi akadémiát, ahol egy fehérgárdista különítmény fészkelte be magát. Ott 87 fehérgárdista diákot tartóztattak le.

A zamoszkvorécsjei-kerületi pártbizottság helyisége katonai táborra emlékeztetett. A szobák zsúfolva voltak munkásokkal, akiket a „dvinszkiek" és az 55. tartalékgyalogezred katonái a fegyver és a revolver kezelésére tanítottak. A munkások alig várták, hogy harcbadobják őket. Több gyár és üzem vörösgárdistái önálló frontszakaszokat foglaltak el. A Michelson-gyár egy 200 vörösgárdistából és 150 sebesültvivőből álló osztagot szervezett. A telefongyár és a villanytelep munkásai a Vashidat szállták meg és őrizték a hadapródok ellen. A villanytelep munkásai kikapcsolták az áramot a fehérgárdisták által elfoglalt városrészekben. A „Posztavscsik"-gyárból ötventagú osztag érkezett. A Danyilov-textilgyár a kasirai országút felől várható kozáktámadás ellen védte a kerületet.

Nagy önfeláldozást tanusított a villamosok személyzete. Fegyvert szállítottak, felderítő szolgálatot végeztek. Kíváló lövész-osztagot szerveztek. A villamoskocsikat deszkákkal burkolták be, a résekbe homokot szórtak és ilymódon sajátgyártmányú páncélvonatot állítottak elő. A Kőhídon át próbáltak támadni, de a hadapródok elvágták a villamosvezetékeket és a kocsi megállt. Ha a lövészárkok ásására szerszámra volt szükség, a munkások saját műhelyeikből adtak ki lapátokat nyugta ellenében és szigorúan ügyeltek arra, hogy visszaadják őket. Gazdáknak érezték magukat és a lehető leggondosabban bántak a gyár vagyonával.

A kerület mögötti Kotli községben kozákok állomásoztak. Nem sokan voltak: nagyrészük a városba ment. De váratlan támadással pánikot idézhettek elő. A Danyilov-textilgyár munkásai agitátorokat küldtek hozzájuk. A gyűlés után a kozákok önként átadták fegyvereiket. A kerületet megtisztították a kisebb fehérgárdista csapatoktól és az összes felfegyverzett osztagokat a Moszkva folyóhoz küldték.

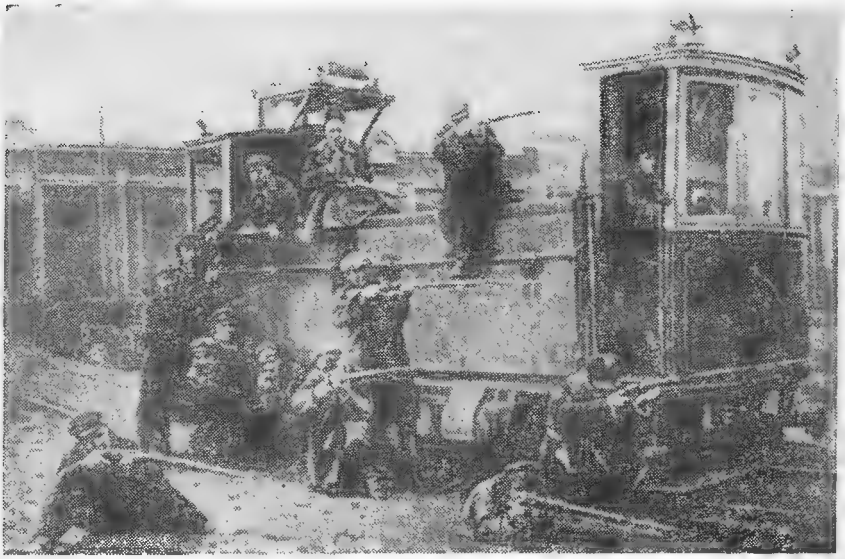

Az egyik villamos-remiz vörösgárdistái.

A Hamovnyiki-kerületben a hadapródok a Szmolenszki piac közelében az 1. Szmolenszki-uccában lévő iskolában sáncolták el magukat. Az Arbát-ucca teljesen a hadapródok kezében volt.

Ebben a kerületben, az Osztozsenka-ucca sarkán volt a központi katonai élelmiszerraktár is, amely a moszkvai helyőrséget élelmiszerrel látta el. A hadapródok elfoglalták ezt a raktárt. A kerület feladata az volt, hogy biztosítsa a maga számára a Brjánszki pályaudvart és foglalja el az élelmiszerraktárt. A Krimi hidat is tartani kellett, mert ezen keresztül tartották fenn az összeköttetést a Zamoszkvorécsje-kerülettel. De a legfőbb figyelmet a Szmolenszki-uccában lévő 5. számú zászlós-iskolára összpontosították.

Október 27-én késő éjszaka, amikor értesültek Rjabcev ultimátumáról, azonnal kivonultak a 193. ezred katonái. A katonákhoz vörösgárdistákat osztottak be és két osztaggal megtámadták a Krimi hidat.

Október 28-án reggel az ezred tisztjei, akik a kaszárnyával szemben laktak, lőtték az épületeket. Ekkor a katonák fegyvert ragadva rohammal elfoglalták a tiszti lakásokat. Sok tisztet felkoncoltak.

A tisztek támadása nagy felháborodást keltett. A katonák azt követelték, hogy az ezredet rendeljék ki az állásokba. 12 órakor három század a Presznyán keresztül a Hodinkára vonult, a tüzérség fedezésére.

A 193. ezred bizottságának elnöke egy századot az élelmiszerraktárt ostromlók segítségére vezetett. Együttes támadással bevették a raktárt. A hadapródok utolsó teherautója már a forradalmi katonaság tüzében szállította el az élelmiszert.

A hamovnyikii és zamoszkvorécsjei osztagok — az utóbbiak a Krimi hídon vonultak át — a hadapródokat az Osztozsenka-ucca mélyébe, a Precsisztyenka-uccán pedig a moszkvai kerületi parancsnokságnak a Precsisztyenka-ucca és az Osztozsenka egy mellékuccája sarkán lévő épületéig szorították vissza. Itt a hadapródok szívós ellenállást fejtettek ki. Erősítést kaptak és október 28-án este támadásba mentek át az Osztozsenkán is és a Precsisztyenkán is. Támadásukat a Szmolenszki piacnál páncélgépkocsi támogatta.

A Dorogomilovói kerület forradalmi bizottsága a tisztek támadása után újra szervezkedett és a kerület munkásaiból, a vasutasokból és a lábbadozó katonákból hevenyészve néhány osztagot szervezett.

Október 28-án éjszaka a forradalmi bizottság hívására kétszáz munkás jött a villamosremizből. Szerszámokat hoztak magukkal. A Borogyinoi hídnál, a Pluscsihán, a Szmolenszki bulváron és a Precsisztyenka-uccán lövészárkokat ástak.

A zamoszkvorécsjei-kerületbeliek éjszaka teherautón óriási préselt gyapotbálokat hoztak és a vörösgárdisták ezeknek a fedezete alatt ástak lövészárkokat az Osztozsenkán. Lövészárkokat ástak a Kőhíd körül is a Zamoszkvorécsjén, a Moszkvorecki-hídnál pedig barrikádot emeltek.

A Butyrszkij- és a Szuscsevo-marjinszkij-kerület szerepe az volt, hogy a kerületeket a fehérek behatolása ellen megvédjék és a moszkvai forradalmi katonai bizottság csapatait vörösgárdistákkal kiegészítsék.

Ágyú a moszkvai szovjet épülete előtt az októberi napokban.

A Presznya-kerületre a következő feladatok hárultak:

1. Távoltartani a fehéreket a Brjánszki és az Alekszandrovszkij-pályaudvartól.

2. Megakadályozni azt, hogy a hadapródok a Hodinkát elfoglalják és a tüzérséget kezükbe kerítsék.

Október 28-án délelőtt 11 órakor a presznyabeliek a forradalmi katonai bizottság néhány tagját egy a tüzérség fedezésére szükséges osztagért a Hamovnyiki kerületbe küldték. Alig egy óra mulva e különítmény elindult a Hodinka felé. Onnan azonban már a szovjet felé menetelt az 5. üteg és óvatosan közeledett a város központja felé. A Sztrasztnája-tér közelében a fehérek váratlanul megtámadták az üteget. A tüzérek kézi lőfegyverből sortüzet adtak és elkergették őket. A tüzérek a téren találkoztak a 193. ezred katonáival. A lovakat fedett helyre küldték s tűz alá fogták a városparancsnokságot. A központban eldördültek az első ágyúlövések.

Az ágyúzás fellelkesítette az egész Presznya-kerületet. Gyorsan folyt az osztagok alakítása. Ezek az osztagok a Szadováján támadtak a Karetnij Rjádtól a Novinszkij bulvárig.

A Vasúti kerület forradalmi katonai bizottsága a Szokolnyiki-kerületben, a Nyikolájevszki pályaudvaron székelt. Ebben a kerületben futottak össze a legnagyobb vasútvonalak: a Jaroszlávli, a Kazáni és a Nyikolájevszkij vonal. A Nyikolájevszkij pályaudvar közvetlen összeköttetésben állott és áll a Kurszki pályaudvarral. A Nyikolájevszkij pályaudvaron volt a Vikzsel moszkvai vezetősége.

A pályaudvarok területén a Brjánszki pályaudvar kivételével nem voltak harcok, de az egyes vasútvonalak forradalmi katonai bizottságai felbecsülhetetlen segítséget nyujtottak a moszkvai felkelésnek: 1. a „semleges" Vikzsel ellenére elfoglalták a pályaudvarokat; 2. megállították a fehér csapatok szállítását Moszkva ellen; 3. a Jaroszlávli vonal pályaudvarán keresztül összeköttetést teremtettek Petrográddal; 4. a Kazáni pályaudvaron körülbelül negyvenezer puskát találtak; 5. a Moszkvai vasúti gócpontban teljesen elszigetelték a Vikzsel szervezetét, a Kurszki vasútvonalon pedig a forradalmi katonai bizottság letartóztatta a vonal megalkuvó főbizottságát; 6. a vasúti kerület forradalmi katonai bizottsága a vasútvonalak összes rendelkezésére álló különítményeit a központba irányította. A harcok közelében fekvő vasútvonalak vasutas vörösgárdista különítményei tevékeny részt vettek a harcokban.

Október 28-án éjszakára a forradalmi katonai bizottság helyzete jelentősen megjavult. A hadapródoknak nem sikerült kiszélesíteni az elfoglalt területet. Ellenkezőleg, csaknem teljes gyűrű képződött körülöttük. A munkásosztagok a központ felé szorították a hadapródokat. Az összes pályaudvarok a vörösök kezében voltak. Senki sem jött a hadapródok segítségére, míg a szovjethez egyre újabb és újabb csapatok érkeztek. A szovjet épülete előtt ágyúk álltak, ami már egymagában is emelte a katonák harci szellemét. A legfontosabb azonban az volt, hogy tömegesen szervezték a harci osztagokat. Ha a forradalmi katonai bizottság száz embert kért egy kerületből — háromszáz jött. A nép tömegei keltek harcra.

Mint valami felzavart méhkas, úgy nyüzsögtek az emberek a kerületekben. A tömegekben eddig elfojtott alkotó, kezdeményező erő csodákat művelt.

Október 28-án éjszaka Rovnij hadnagy újra beszélt a főhadiszállással. A régi kérkedésnek nyoma sem volt már.

„A központ nagyrészt a mi kezünkben van, — jelentette a hadnagy — kivéve a főkormányzósági palota környékét.

A külvárosok a Vörös Gárda és a fellázadt katonák kezében vannak.

Zamoszkvorécsje a mi tevékenységi körünkön kívül esik...

Miután kevés a katonaságunk és a kormányhű csapatok kimerültek, lehetetlenség Moszkvát gyorsan megtisztítani a felkelőktől".

Rovnij azzal a kéréssel fejezte be gyászos jelentését, hogy küldjenek gyors segítséget.

A főhadiszállás mindenesetre jól megértette a fehérek hangulatát Moszkvában. Diterichs Rovnij hadnaggyal való beszélgetését fenyegetéssel fejezte be: „Személyes tudomásulvétel végett" értésére adta, hogy parancsa van arra, hogy szükség esetén

„...kivétel nélkül bármily parancsnokot felfüggesszen tisztsége gyakorlásától..."

A Moszkvával folytatott beszélgetés után Diterichs felhívta a Nyugati frontot és nyomatékosan kérte, hogy sürgősen küldjenek Moszkvába segítséget, mégpedig feltétlenül az egyik közeli kerületből. A Nyugati front közölte, hogy a minszki bizottság ezt nem engedi meg.

„— De hiszen küldhet nem a frontról, hanem a minszki kerületből katonaságot.

— A helyzet az, hogy a mögöttes területünkön mindenütt ak ióba lépnek a bolsevikok és megragadjáka hatalmat. Mindenütt katonaságra van szükség. Van ugyan Kalugában némi tartalék, de a kerületi parancsnok azt követeli, hogy Kalugából Szmolenszkbe, Rzsevbe és Vjazmába küldjünk katonaságot. Rögtön jelentést teszek a főparancsnoknak, az eredményt majd közlöm.

— Jelentse, hogy nagy szükség van csapatokra, ismétlem — nagy szükség.

Diterichs."

Végre nagynehezen találtak valami egységet, elrendelték három nyizsnijnovgorodi dragonyos század, Moszkvába küldését. De senki sem tudta, hol van a három lovas-század. Kalugában-e vagy Szmolenszk felé menetel?

Október 29-én reggel a forradalmi csapatok döntő támadásba mentek át. Egy hetven főből álló kerékpáros osztag elfoglalta a Kis Szinházat.

Bevették a város parancsnokságot. Az ostrom komoly akadályokba ütközött, mert az épület a Sztrasztnája-térre nyíló oldalát a Nyikitszkája-kaput megszálló hadapródok tűz alatt tartották. A városparancsnokság mellett emelkedett a Málij-Gnyezdnyikovszkij-ucca 10 sz. ház hatalmas épülete. A vörösgárdisták a ház kilátó-tornyára géppuskát állítottak fel és golyózáport

zúdítottak a városparancsnokság udvarára. A Sztrasztnája-tér felől ágyútüzet nyitottak. A városparancsnokság ellen kombinált támadást készítettek elő. Jól sikerült ágyúlövés után a vörös osztag megrohanta a városparancsnokságot.

A katonák „hurrá" kiáltással rohantak át a bulváron, az uccán és egyszerre csak a városparancsnokság földszinti ablakai előtt találták magukat. A csapatparancsnok megparancsolta, hogy a kerítés mellett feküdjenek le és nyissanak tüzet. A katonák lefeküdtek, de a vörösgárdisták előrevetették magukat, puskatussal kiverték az ablaküvegeket és berontottak a házba. A katonák a vörösgárdisták után mentek. A vakmerő roham teljes zűrzavart idézett elő a géppuska és ágyútűz miatt már úgyis halálraijedt hadapródok között. Beszüntették a tüzet és hanyatthomlok rohantak le a felső emeletekről. Körülbelül kétszáz kitünően felfegyverzett hadapród és diák megadta magát az ötven-hatvan főből álló csapatnak. A hadapródokat néhány katona őrizete alatt a moszkvai szovjetbe küldték.

A városparancsnokság elleni kombinált támadást siker koronázta.

A vakmerő támadás alatt elestek a Szokolnyiki-kerület ifjuságának szervezői, a húsz éves Szergej Barbolin és a tizenkilenc éves Zsebrunov. Barbolin tehetséges, erélyes elvtárs volt, aki minden percben kész volt életét adni a forradalomért és hatalmas munkát végzett az ifjuság között. Naphosszat a gyárakban volt. Zsebrunov tizenöt éves kora óta családjának egyetlen támasza volt. Csaknem az egész országot bejárta munka után. Mihelyt csak tehette, könyvet vett a kezébe és másnap közölte társaival az olvasottakat. „Ikrek" — így becézték az idősebb elvtársak az elválaszthatatlan barátokat. A harc napjaiban Barbolin és Zsebrunov a legkülönbözőbb megbízásokat teljesítették. De ez mind kevés volt nekik: harcolni akartak. Puskát vettek a vállukra, a kerületből távoztak és a központba mentek. A városparancsnokság épületéhez küldték őket. Egy géppuskasortűz ott helyben leterítette Zsebrunovot és halálosan megsebesítette Barbolint.

A vörös osztagok a szovjet felé vezető mellékuccákon foglaltak állást és a Bolsaja Nyikitszkája-uccáig nyomultak előre. Ez az ucca választotta el őket a hadapródoktól.

Október 29-én reggel a forradalmi csapatok harccal visszafoglalták a póstát és a távírót. A vörösgárdisták megállapították, hogy az alkalmazottak bizottsága visszatartotta a szovjethatóságok táviratait. Azokat a városokat, ahol győzött a forradalom, kikapcsolták a távíróhálózatból. A távíró őrsége letartóztatta az alkalmazott-bizottság tagjainak egy részét és jelentést tett erről a forradalmi katonai bizottságnak, amely külön megbízottat küldött ki.

Lefortovoban, miután a nehéz-ágyúgyár munkásai megtalálták az irányzékokat, pontosabb lett az ágyúk tüze. A lövedékek az Alexej-katonaiskola épületében robbantak. A hadapródok és az iskolához beosztottak többsége megadta magát, csak az idősebb évfolyambeliek folytatták az ellenállást.

Október 29-én a Hamovnyiki-kerületben a vörösgárdisták kisebbszerű, hármas-ötös csoportokban, a házakon és udvarokon keresztül az ellenség hátába kerültek. A hadapródokra kézigránátokat szórtak és váratlanul tüzet nyitottak. A 193. ezred katonái az Osztozsenkán lövészárokban bombavetőt állítottak fel.

A fehérek lövészárkai mindössze kétszáz lépésre voltak. Sűrűn tüzeltek. A lövészárkokból senki még csak a fejét sem dughatta ki. A Zamoszkvorécsje-kerületben, ahol akkor már megszűnt a harc, a vörösgárdisták elfoglalták a Moszkva-folyón keresztül vezető hidakat és fegyveres osztagokat küldtek a Hamovnyiki-kerületbe, hogy azzal együttműködjenek a hadkerületi parancsnokság elleni támadásoknál. Ezenkívül Zamoszkvorécsje egyik legfontosabb feladata az volt, hogy biztosítsa a villanytelep zavartalan munkáját. Ezt valóban teljesítette is.

Az októberi napokban a Zamoszkvorécsje kerület különös jelentősége abban állt, hogy ott sok gyár és üzem volt, amelyek mind megannyi támpontul szolgáltak a vörösgárdista osztagok alakítására. Október 29-étől fogva a Kereskedelmi Akadémia épületében helyezkedett el a harci Pártközpont. S ugyancsak a Zamoszkvorécsjében volt a harc napjaiban a „Szociáldemokrát" és a moszkvai szovjet „Izvesztija" (Közlöny) c. ujságjának szerkesztősége is.

A Presznya-kerületban a forradalmi katonai bizottság október 29-én 600 embert szervezett meg és fegyverzett fel. Elfoglalták az 1. és 2. számú népőrségi alkerületi parancsnokságot és a Voszkreszenszkoje-mezőn foglyul ejtettek egy kozák járőrt.

Október 30-ára virradó éjszakán a Presznya-kerületbe megérkeztek az 1. tartalék-tüzérdandár háromhüvelykes ágyúi. Egyet a Kudrinszkája-téren állítottak fel s ez a hadapródok által megszállva tartott Kazáni és Gyevjatyinszkij templom-tornyot lőtte. A másodikat az állatkertnél, a harmadikat a Gorbátij-hídnál állították fel.

A kerület egyik legfontosabb feladata az Alekszandrovszkij — ma Bjelorussz — pályaudvar biztosítása volt, amelyet a vasútvonal forradalmi katonai bizottsága minden ellenállás nélkül foglalt el.

A forradalmi katonai bizottság csapatainak hadműveletei sikeresen fejlődtek.

A hadapródok és a tisztek feladtak a város központjában olyan fontos állást, mint a városparancsnokság.

Október 29-én este 9 órakor a hadkerületi parancsnokság a következőket jelentette a főhadiszállásnak:

„...az ellenfél erői nőnek, óráról-órára vakmerőbbé válik. A külvárosok teljesen hozzáférhetetlenek számunkra...

Ma a bolsevikok megszállták már az összes pályaudvarokat, a központban pedig a városparancsnokságot. A póstát és távírót is fel kellett adnunk, mert a különítmény, amely több támadást sikeresen visszavert, teljesen kimerült. Kénytelenek voltunk a különítményt a telefonállomásra vezényelni.

Az Alexej-iskola, ahol egy hadapródszázad maradt, bátran védekezik, annak ellenére, hogy a bolsevikok nehéz tüzérsége szétrombolta az épület felső részét és tüzeket okozott...

...Sürgős segítségre van szükség, mert támogatás híján a helyzet korántsem rózsás".

A vörös csapatok további sikere teljesen biztosítottnak látszott.

6

FEGYVERSZÜNET

Amikor Duchonyin tábornok segítséget igért Moszkvának, egy körülményt nem vett számításba. A csapatok útvonalán több rendkívül fontos helyen a hatalom már a bolsevikok kezébe került. Így október 28-án a munkások kezében voltak: Vjázma, Kolomna, Suja, Kazán, Cáricin, Minszk, Novgorod, Toropec, Recsica, Vityebszk, Rzsev, Podolszk, Brjánszk, Jegorjevszk és Rjazán.

Kerenszkij hatályon kívül helyezte a parancsot, amely a dragonyosok Kalugából Moszkvába való küldését rendelte el. Parancsot adott, hogy ezt az ezredet személyvonattal Petrográdra szállítsák. Ugyanez történt a Kalugából Moszkvába rendelt páncélos gépkocsikkal.

A dragonyosok helyett Kalugából két kubáni kozák századot küldtek Moszkvába. De Vjázmától 30 versztre a helyi szovjet felszedette a vasúti síneket. A kozák tisztek kerülő úton igyekeztek Moszkvába jutni, azonban Tulában feltartóztatták őket.

A Délnyugati frontról Gomelen, Orsán és Vjázmán át elindított lovasdandár Orsán váratlan akadályba ütközött: a Petrográdra irányított 623. gyalogezred szerelvényeivel elfoglalta az állomást és kijelentette, hogy se Petrográd, se pedig Moszkva felé nem enged át egyetlen egységet sem.

Duchonyin próbálkozásai, hogy a Don-vidékről hívjon kozákokat, szintén sikertelenek voltak. Kalegyin kozák főnök azt válaszolta, hogy „igen nyomós okok kellenek ahhoz, hogy a kozákok szemében igazolják" a Moszkvába küldést.

Nem segített az sem, hogy a „közrendi bizottság" képviselői rágalmak segítségével próbálták meggyőzni a fronton lévő katonákat, azt állítván, hogy a „bolsevikok Moszkvában pogromot szerveztek", hogy „Moszkvában részeg bandák gyujtogatnak és gyilkolják az ártatlan embereket".

A forradalmi munkások és katonák ébersége megakadályozta, hogy az ellenforradalom által hívott erősítések Moszkvába érkezzenek és a „közrendi bizottság" nem kapott kívülről fegyveres segítséget. De mégis, a segít-

ség útban volt. Október 30-ára csapatoknak kellett érkezni a Délnyugati frontról. Óráról-órára várták Petrográd elestét, ahol megkezdődött a hadapródok felkelése. Szükség volt legalább egy-két napi időnyerésre. A „közrendi bizottságnak" ebben a Vikzsel segített.

A Vikzsel október 29-én moszkvai vezetősége útján a forradalmi katonai bizottságnak és a „közrendi bizottságnak" a következő ultimátumot adta át:

„Azonnal be kell szüntetni a polgárháborút és egyesülni kell egyöntetű forradalmi szocialista kormány alakítása céljából".

A Vikzsel avval fenyegetőzött, hogy október 29-én éjjel 12 órakor általános vasutas sztrájkot hirdet,

„ha addig nem szűnnek meg az ellenségeskedések Petrográdon és Moszkvában".

A moszkvai forradalmi katonai bizottság újra tárgyalásokba bocsátkozott. Október 29-én éjfélkor kihirdették a fegyverszünetet. A hírt telefonon közölték és külön futárokat küldtek szét. A vörös csapatok nem hittek a fegyverszünetben. A győzelem már-már a kezükben volt és most hirtelen fegyverszünet! Amikor az egyik tüzérnek kézbesítették a tüzelés megszüntetését elrendelő parancsot, elolvasás után összegyűrte a parancsot, felháborodva félredobta és azt mondotta:

— Értelmetlenséget írnak össze-vissza — és folytatta a tüzelést.

A parancsot meg kellett ismételni, hogy a tüzér beszüntesse a tüzet.

Nagy fáradság árán rövid időre sikerült szélcsendet teremteni.

A telefonállomást azonban tovább lőtték.

A Vikzsel ultimátuma az ellenforradalom érdekeinek kedvezett. Az ellenforradalom egyik aktív védelmezője később ezt írta:

„A Vikzsel ultimátuma jelentősen emelte a «közrendi bizottság» hangulatát...

A «közrendi bizottság» ezért szívesen beleegyezett a fegyverszünetbe".

A Vikzsel egyeztető bizottságot alakított a következő szervezetek képviselőiből: a moszkvai forradalmi katonai bizottság, a „közrendi bizottság", a moszkvai mensevik szervezet, a katonaküldöttek (régi) szovjetje, a pósta és távíró alkalmazottak szövetségének tanácsa, a Vikzsel moszkvai vezetősége, és a bizottságnak a következő megegyezés-tervezetet ajánlotta:

„1. Mindazokat az egységeket, amelyeket a fegyveres összetűzéssel kapcsolatban alakítottak, mind a legénységieket, mind a tisztieket, fel kell oszlatni.

2. Mindkét fél elrendeli, hogy a harcok ideje alatt a harci osztagok szervezésére szerzett fegyvereket szolgáltassák be.

3. E kötelezettségek teljesítését bizottság ellenőrzi, amely mindkét fél egyenlőszámú képviselőjéből és a Vikzsel képviselőiből fog állni.

4. Moszkvában rendkívüli hatalommal felruházott szervet létesítenek, amely az összes hatóságok mindennapi munkáját egyesíti és irányítja. Ez a szerv mindaddig megmarad, amíg a köz-

ponti kormány a helyi hatóságok szervezéséről nem határoz. E szerv összetétele a következő: a városi előljáróság részéről 7, a munkás- és katonaküldöttek moszkvai szovjetjéből 7, a kormányzósági zemsztvó részéről 2 képviselő, egy-egy küldött a munkások és parasztok kormányzósági szovjetjei, a szakszervezetek központi tanácsa, a pósta- és távíróalkalmazottak szövetsége és a Vikzsel részéről. Ugyanakkor megszűnik a forradalmi katonai bizottság és a «közrendi bizottság».

5. Az ideiglenes bizottság (vagyis az előző pontban megjelölt szerv) külön vizsgáló bizottságot küld ki annak felderítésére, hogy milyen okok szülték a polgárháborút Moszkvában és milyen személyeket és szervezeteket terhel érte a felelősség.

6. Az egyezség megkötése után mindkét fél csapatai egységeikhez vonulnak be s velük az ideiglenes bizottság felhatalmazása alapján a moszkvai hadkerület parancsnoka rendelkezik".

A forradalmi katonai bizottság a maga részéről az egyeztető bizottság elé a következő tartalmú tervezetet terjesztette:

„1. Moszkvában minden hatalom a munkás-, katona- és parasztküldöttek kezében van.

2. A vegyes osztagok, (úgy a katonákból, mint a tisztekből állók) feloszlattatnak.

3. A forradalom védelmének érdekében a Vörös Gárda megmarad, a fehérgárdát feloszlatják. A fölösleges fegyvert az arzenálnak szolgáltatják be.

4. Az egyezmény megkötése után mindkét fél csapatai bevonulnak egységeikhez".

Az egyeztető bizottság természetesen a Vikzsel-féle tervezetet fogadta el a tárgyalások alapjául.

Október 30-án késő éjszaka a Kurszki pályaudvar „cári várótermében" ültek össze a két tábor képviselői.

Ideges volt a hangulat. Minduntalan lövések dördülnek el. Rudnyev szemrehányást tesz a bolsevikoknak, hogy a vörösgárdisták megsértik a fegyverszünetet. A szovjetek képviselői csodálkozásukat fejezik ki Rudnyev finom hallása felett, aki meg tudja különböztetni, kitől származnak a lövések. A Vikzsel képviselői — többen is jelen voltak, — kérve kérték hagyják már abba a veszekedést és kezdjék meg a tárgyalásokat.

Megkezdték a tárgyalásokat. A bolsevikok javaslatát teljesen elfogadhatatlannak nyilvánították. Rudnyev és Ser mindenképpen húzták a tárgyalásokat. Ragaszkodtak a Vörös Gárda és a forradalmi katonai bizottság feloszlatásához.

A Vikzsel javaslatának 1., 3. és 6. pontját mindannyian, többek között a forradalmi katonai bizottság képviselői is, elfogadták. A forradalmi katonai bizottság képviselői azonban állást foglaltak a 2. és 5. pont ellen, a hatalom összetételére vonatkozó 4. pontot pedig csak akkor voltak hajlan-

dók elfogadni, amikor a Vikzsel ezt ultimatív formában követelte. Miután az egyezkedő tárgyalásokat nem fejezték be, az egyeztető bizottság elhatározta, hogy a fegyverszünetet még tizenkét órával meghosszabbítja.

Az ülés véget ért. A forradalmi katonai bizottság küldöttsége a gépkocsiba ült, de akkor szaladva jött oda Rudnyev és Ser, akiknek gépkocsija eltűnt. Elhatározták, hogy Rudnyevet és Sert magukkal viszik egészen a szovjetig. Onnan vöröskeresztes kocsin szállították őket a városi dumába.

A tervezett megegyezés feltételei még aznap, október 30-án ismeretessé váltak a kerületekben. A blagusa-lefortovoi forradalmi katonai bizottság a Vörös Gárda kerületi parancsnokságának és a katonai egységek kerületi parancsnokságának képviselőivel együtt követelte, hogy az egyezménybe vegyék be a szovjetkongresszus hatalmának elismerését és ezt a hatalmat ideiglenesen a moszkvai szovjetre ruházzák át. Ugyancsak követelték, hogy a moszkvai szovjet rendelkezése alá tartozzék a hadkerületi parancsnokság is, a moszkvai szovjet intézze a fegyver-elkobzást és az összes fehérgárdisták letartóztatását. Sorsuk felett a szovjetkongresszus vagy pedig a szovjetkongresszus által meghatalmazott kormány döntsön.

Hasonló határozatokat hoztak az egyes csapattestek is. Így még október 29-én, mindjárt a fegyverszünet megkötésének kihirdetése után, az 1.tartalék tüzérdandár üteg-bizottságainak együttes ülésén elhatározták:

> „Alávetjük magunkat a forradalmi katonai bizottság parancsának és megszüntetjük a hadműveleteket, de egyúttal... figyelmeztetjük a forradalmi katonai bizottságot, hogy a tárgyalásoknál engedményről szó sem lehet, mert Oroszország és a forradalom megmentése fontosabb, mint a kapitalisták érdekei".

Hasonló határozatokat hoztak az összes kerületekben.

Az október 30-ára virradó éjszakán 12 órakor kihirdetett fegyverszünetet a fehérgárdisták a valóságban nem tartották be.

Október 29-én este 6 óra 30 perckor Rjabcev kiadta a formális parancsot minden ellenségeskedés beszüntetésére. Ellenben egy órával a fegyverszünet hivatalos kezdete előtt éjszaka tizenegy órakor a Nyikitszkij-kerület fehérgárdista parancsnoksága egy zászlós vezetése alatt hadapródkülönítményt küldött a fronttól a Brjánszki pályaudvarra várt „halálzászlóalj" fogadására, azzal, hogy tisztítsa meg a „halálzászlóalj" útját a bolsevikoktól. Az Arbát továbbra is a hadapródok kezében volt. A különítmény minden akadály nélkül jutott el a Szmolenszki piacig. Ezalatt már megkezdődött a fegyverszünet. A fehérgárdisták felderítőket küldtek a Borogyinoi hídhoz, amelyet húsz vörösgárdista őrzött. A felderítők a 193. ezred katonáinak adták ki magukat, átmentek a Brjánszki pályaudvarra és aztán visszafelé indultak a Szmolenszki piacra. A hidat őrző vörösgárdisták, akiket váratlanul ért a támadás, tűzzel fogadták a fehéreket, de a hadapródok és tisztek körülfogták a vörösgárdistákat, kettőt közülük a folyóba dobtak, hatot megöltek és tizenkettőt foglyul ejtettek. A fehér-

gárdisták őrséget hagytak a hídon a „halálzászlóalj" fogadására, megtámadták a hamovnyiki-kerületi népőrség második alkerületi parancsnokságát, elfoglalták azt, tíz embert fogságba ejtettek és 18 Berdan-tipusú fegyvert zsákmányoltak.

A Brjánszki pályaudvaron reggel 6 óra 25 perckor megérkezett a várvavárt „halálzászlóalj" — 176 ember. Akadálytalanul elmentek a Szmolenszki piacig, ahol egy hadapródkülönítmény várta őket, és onnan a Sándor-katonaiskolába vonultak.

A hadapródok támadásának és a rohamzászlóalj érkezésének híre talpraállította az egész Hamovnyiki-kerületet.

A kerületi forradalmi katonai bizottság a 193. tartalékos gyalogezred fél századát Szulackij bolsevik zászlós parancsnoksága alatt a Brjánszki pályaudvarra rendelte ki. Október 30-án este 10 órakor a Brjánszki pályaudvart elfoglalták. A Vikzsel tagjai és az állomásfőnök tiltakoztak és azzal fenyegetőztek, hogy kirendelik a hadapródokat. Az ezredbizottság elnöke megparancsolta a katonáknak, hogy a forradalmi katonai bizottság további rendelkezéséig maradjanak a pályaudvaron.

A Brjánszki pályaudvarra aznap megérkezett másik rohamkülönítmény megadta magát a pályaudvart elfoglalva tartó vörösgárdistáknak. A katonák kijelentették, hogy őket becsapták és azzal az ürüggyel küldték a különítményt Moszkvába, hogy ott felszerelést kapnak. Amikor a rohamkülönítmény katonái megtudták, hogy itt a katonák és hadapródok között folyik a harc, a Hamovnyiki-kerület forradalmi katonai bizottságának rendelkezésére bocsátották magukat.

A Hamovnyiki-kerület és a Brjánszki pályaudvar elleni támadással egyidőben a hadapródok a Nyikitszki-kapu körül a külön bizottság által megállapított úgynevezett semleges zónában foglaltak állást, megtámadták a vörösöknek a Nyikitszki-kaputól a Tverszkoj bulvár mentén húzódó állásait. A tüzérségi tűz visszavetette a hadapródokat a Puskin-szobortól és a Vörös Gárda még aznap, október 30-án elfoglalta régi állásait.

A Belvárosi kerületben a vörösgárdisták és katonák, akiket felháborított a fehérek hitszegő támadása, erélyes támadást intéztek a városi telefonállomás ellen. Lefortovoban befejeződött az Alexej-katonaiskola elleni támadás: a hadapródok október 30-án déli tizenkét órakor megadták magukat.

Az iskolában tizenhárom géppuskát, sok puskát és egyéb hadianyagot foglaltak le.

Az Alexej-iskolánál vívott harcban elesett egy régi bolsevik munkás, P.P. Scserbakov. A háború alatt Scserbakov a bolsevikok kerületi bizottságának volt a titkára, 1915-ben Molotov elvtárssal együtt, aki akkor Moszkvában dolgozott, letartóztatták és az irkutszki kormányzóságba száműzték. A száműzetésből való visszatérte után a Lefortovo- kerület textilmunkásai között folytatott szervező munkát. Egy kisebb vörösgárdista osztagban mint sebesültvivő vett részt a harcban.

Most már világos lett mindenki előtt a Vikzsel ultimátumának célja: tárgyalások leple alatt megtéveszteni a moszkvai munkások és katonák

éberségét, hogy a tartalékokat összevonhassák, előnyös állásokat foglalhassanak el és döntő csapást mérhessenek a moszkvai proletariátusra.

A fehérek kísérlete nem járt eredménnyel. A munkás- és katonatömegek fáradhatatlan éberségén és forradalmi kezdeményezésén meghiusult az ellenforradalom terve. Ugyanakkor a megalkuvók hitszegő terveinek lelepleződése azokat is elhallgattatta, akik a felkelés „vértelen" befejezésének voltak hívei. Később ezek már csak azt igyekeztek megakadályozni, hogy a tüzérséget nagy mértékben alkalmazzák.

A vidéken is felháborodással fogadták a hírt, hogy a fehérek megsértették a fegyverszünetet. Naponta érkeztek Moszkvába vörösgárdista -és katona-osztagok a moszkvai proletariátus és helyőrség segítségére.

A forradalmi katonai bizottság visszautasította a fegyverszünet meghosszabbítását célzó javaslatot, nem volt hajlandó a Vikzsel-féle egyezménytervet elfogadni és az október 31-re virradó éjszaka 11 óra 55 perckor a következő telefonértesítést küldte a „közrendi bizottságnak":

„Ma éjszaka tizenkét órakor végződik a fegyverszünet. A Vikzsel azt javasolta, hogy a fegyverszünetet tizenkét órával hosszabbítsák meg. Tekintettel arra, hogy az (egyeztető bizottság által) elfogadott egyezmény elvileg is, formájában is (a 2., 4., 5. és 6. pont) elfogadhatatlan, a fegyverszünetet nem hosszabbíthatjuk meg. Ha önök szükségesnek és kívánatosnak tartják a fegyverszünet meghosszabbítását, akkor közöljék azt a 2-23-14 számú telefonon. A tárgyalások csakis a szovjetek legutóbbi határozatában foglalt feltételek alapján lehetségesek. A jelen határozatot írásban ma éjjel megküldjük a Vikzselen keresztül".

Közöljük a határozatot, amelyre a telefonüzenetben hivatkoznak:

„A KÖZRENDI BIZOTTSÁGNAK

A forradalmi katonai bizottság a következő feltételekhez köti a hadműveletek beszüntetését (a békét):

1. Moszkvában minden hatalom a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át, amelyek teljhatalmú szervet választanak a következő összetételben: 7 (hét) képviselő a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének részéről (a frakciók arányában) és egy-egy képviselő: a parasztküldöttek szovjetje részéről (1), a munkás-küldöttek kormányzósági szovjetje részéről (1), a moszkvai városi duma (1), a zemsztvó (1), a kerületi dumák tanácsa (1), a szakszervezetek központi irodája (1), a városi munkások és alkalmazottak szövetsége (1), a Vörös Gárda (1), az összoroszországi vasutas szövetség (1), a pósta- és távíró-szövetség részéről (1), összesen 17 (tizenhét) tag.

Ezt a szervet a munkás- és katonaküldöttek szovjetjének első teljes ülése erősíti meg s ez a szerv mindaddig folytatja működését,

amíg az alkotmányozó nemzetgyűlés meg nem szervezi az államhatalmat.

2. A hadapródok és a fehérgárda lefegyverzése. A forradalmi katonai bizottság biztosítja számukra a személyes szabadságot és sértetlenségüket. (Jelen határozatot egyhangúan fogadták el.)"

Miután az ellenforradalom meggyőződött arról, hogy számításai csődöt mondtak, az összeomlás elodázására még egy kísérletet tesz.

Október 31-én éjszaka, vagyis már a fegyverszünet megszegése után, a „közrendi bizottság" kezdeményezésére tanácskozásra gyűltek össze az egyesitő mensevikek, a „baloldali" eszerek, a Bund, a katonaküldöttek szovjetjének régi összetételű végrehajtó bizottsága és a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjének mensevik területi vezetősége. Ez a tanácskozás „egyesült kezdeményező szervnek" nyilvánította magát és elhatározta, hogy a harcoló feleket a további vérontás megszüntetésére igyekszik rábírni és Moszkvában a forradalmi katonai bizottság és a „közrendi bizottság" helyett, „melyeket azonnal fel kell oszlatni", külön kormányszervet létesít.

Az ellenforradalom arra számított, hogy a megalkuvók és „semleges" szervezetek segítségével időt nyer, mert még mindig élt benne a remény, hogy a frontról erősítések fognak érkezni.

Ez a „kezdeményező szerv" október 31-én elküldte megbízottait — mensevikeket és egyesítöket — a forradalmi katonai bizottságba, a dumába pedig „baloldali" eszereket küldött, hogy „avatkozzanak bele a harcba". A forradalmi katonai bizottság azonban nem állt velük szóba.

Ugyanazon a napon, október 31-én, a forradalmi katonai bizottságban megjelent a parasztküldöttek szovjetjének küldöttsége és az ellenségeskedések megszüntetésére irányuló megegyezés céljából javaslatot terjesztett elő. Ez a javaslat alig tért el a forradalmi katonai bizottság által támogatott javaslattól.

A parasztküldöttek szovjetjének megbízottjai kijelentették, hogy a „közrendi bizottságba" küldött képviselőjüknek nem adtak meghatalmazást a szovjetcsapatok elleni harcra.

A parasztküldöttek szovjetjére döntő befolyással voltak a II. kongresszusnak és a Népbiztosok Tanácsának a földről és békéről szóló dekrétumai. A parasztszovjet tagjai közt gyökeresen megváltozott a hangulat, ami elősegítette az eszer befolyás szétfoszlását.

Amíg a tárgyalások folytak, a kerületi katonai parancsnokság lázasan segítséget keresett. Rovnij hadnagy a hivatalos utak megkerülésével könyörgött, hogy soronkívül küldjenek Kalugából egy páncélgépkocsikülönítményt. Ha már nem lehet egy egész különítményt, akkor legalább egy részét.

Rjabcev második segédje, Kravcsuk, titokban kilopódzott Moszkvából, Szmolenszkig jutott és onnan kezdte faggatni a főhadiszállást, hogy hol van a lovasság, amelyet október 30-ára igértek. Kravcsukot összekapcsolták Duchonyinnal.

„A moszkvai csapat helyzete súlyos, — jelentette ki Kravcsuk — mert nincsen elég lőszer és élelmiszer. A hangulat szilárd és állhatatos. A bolsevikok elfoglalták a lőszer- és élelmiszer-raktárakat. Elutazásomkor állítottak éppen össze egy különítményt, hogy megtámadják a raktárakat. Sikerült-e megvalósítani a tervet, nem tudom. Ha nem sikerül, akkor a csapat sokáig nem tarthatja magát és valószínűleg nem marad más hátra, mint megpróbálkozni a Moszkvából való kitöréssel...

A forradalom megmentésének bizottsága nyomatékosan kéri, hogy a legsürgősebb és legerélyesebb támogatásban részesítsék".

Duchonyin válaszában közölte, hogy milyen csapatokat irányítottak Moszkvába és hozzáfűzte, hogy a Román fronton Moszkva számára hat zászlóaljból és tüzérségből különítményt állítanak össze. Ezenkívül a Don-vidéket újból megkérték, hogy sürgősen küldjenek kozákokat.

„Az önök segítségével megvédjük Moszkvát" — mondotta Kravcsuk örömmel.

Október 30-án este a városi dumában látogatott ülés gyűlt össze. Ott voltak: a „közrendi bizottság", a katonaküldöttek szovjetjének régi végrehajtó bizottsága, az eszer párt moszkvai bizottsága, a duma-frakciók képviselői. A gyűlés inkább temetésre emlékeztetett, mint politikai tanácskozásra. Rudnyev komor csendben közölte, hogy a tárgyalások nem jártak sikerrel. A további harc elkerülhetetlen és ezért a felelősséget a bolsevikok viselik. Maga Rudnyev és néhány szónok külön kiemelték a Vikzsel szerepét. A Vikzsel képviselői még ott az ülésen kijelentették, hogy a bolsevikok nem fogadták el feltételeiket, viszont a „közrendi bizottság" egyetért ezekkel a feltételekkel. Ennek folytán a Vikzsel a jelen pillanattól kezdve cselekvően fog fellépni a bolsevikok ellen és akadálytalanul fogja szállítani Moszkvába a katonaságot.

A Vikzsel nyilatkozatát hallgatással fogadták: mindannyian jól értették, hogy a katonaság szállítása egyáltalán nem ezektől az emberektől függ, akik mint dagály idején a hab, véletlenül kerültek a forradalmi hullám tarajára.

Hirtelen kialudt a villany: a bolsevikok kikapcsolták az áramot a fehérek által elfoglalt kerületekben. A gyertyák halvány fénye még jobban kiemelte a tanácskozás temetési jellegét.

A fehérgárdisták nem kaptak segítséget. A forradalmi csapatokhoz azonban állandóan érkeztek az erősítések. Petrográdról tengerészek érkeztek. Amikor javában folyt Petrográdon a hadapródfelkelés és Krasznov-Kerenszkij csapatainak támadása, Lenin és Sztálin lehetőséget találtak arra, hogy Moszkvának segítséget küldjenek. Lenin október 29-én Petrográdon a helyőrség képviselőinek tanácskozásán beszédet mondott. A hadapród-lázadás kísérletéről szólva, a moszkvai helyzetről a következőket mondta: „Moszkvában a hadapródok elfoglalták a Kremlt, de a külvárosok, ahol munkások és általában a szegény népesség lakik, nem az ő hatalmukban vannak."

Lenin javaslatára még aznap, október 29-én, külön vonattal 500 kronstadti matrózt küldtek a moszkvai forradalmi csapatok segítségére. Október 30-án este a tengerészek megérkeztek Moszkvába és beálltak Moszkva forradalmi harcosainak sorába.

Szverdlov október 30-án Petrográdról egy szakemberekből álló csoportot küldött Moszkvába a rádióállomás számára.

7

A FEGYVERSZÜNET UTÁNI HADMŰVELETEK

Október 30-án éjfélkor ágyúzás nyitotta meg a hadműveleteket.

A Hamovnyiki-kerület két ágyúja — bár eleinte sikertelenül — a Precisisztyenkán levő hadkerületi parancsnokságot igyekezett tűz alatt tartani.

Három ágyú a Presznya-kerületben a Sándor-katonaiskolát, a Povárszkája-uccát és a Nyikitszkij-kaput lőtte.

Miután az Alexej-katonaiskola megadta magát, a „Masztyazsart" ágyúi más szakaszokon kezdtek működni. Az Andronyevszkij-kolostornál két 75 milliméteres ágyút állítottak fel, hogy a Kremlt lőjjék. A Rogozsa-kerület kérésére azonban az ágyúkat a Kruticki-kaszárnyához szállították, hogy tűz alá fogják a VI. tisztiiskolát, a György-lovagok iskoláját. Lövésre ott nem került a sor, mert a tüzérség láttára körülbelül száz hadapród október 31-én 3 óra 30 perckor megadta magát.

Ugyanazt a két löveget állították fel a Svivaja-dombon.

Innen lőtték a kremlbeli Málij-Nyikolájevszkij-palotát és Szpászki-kaput.

Az ágyúdörgés, a robbanó lövedékek zaja és a vidékről érkező erősítések friss erőt öntöttek a vörösgárdista és katonatömegek lelkébe.

A Nyikitszki-kaput a Sztrásztnája-térről lőtte a tüzérség. Az az osztag, mely a városparancsnokságot foglalta el, a Tverszkoj bulvár mentén támadt. Az volt a feladata, hogy a bulvár végén lévő Gagarin-házat foglalja el. Teljesen nyílt volt a terep. A csupasz fákon keresztül látszott, hogyan szaladgálnak ide-oda a hadapródok minden ágyúlövés után.

A vörösgárdisták a tüzérektől a tüzelés abbahagyását kérték. Csend lett. Csak a hadapródok géppuskája kattogott. A vörös osztag hirtelen felugrott és előrevetette magát. A hadapródok fokozták a tüzelést. A támadók sorai megritkultak, de a többiek „hurrá" kiáltással rohantak tovább. Mintha nem százak, hanem ezrek indultak volna rohamra. A hadapródok nem állták a támadást és a vörösök elfoglalták a házat. A hadapródok egy része fogságba esett, másik része visszavonult és a Bolsája Nyikitszkája-ucca házaiban sáncolta el

Lövik a Kremlt. *V. V. Meskov festménye.*

magát. A házra, amelyet a vörösgárdisták elfoglaltak, a hadapródok golyózáport zúdítottak. Közel se lehetett menni az ablakokhoz. Sok vörösgárdista megsebesült. Nem volt kéznél elég kötszer. A vörösgárdisták az uccára mentek. A ház körül vagy tíz sebesült és halott hevert. Csoportba verődve ültek katonák. Egyesek dohányoztak, mások a hadapródoktól zsákmányolt csokoládét majszolták és harmonikazenét hallgattak. A ház földszintjén lévő hangszerüzletet ágyúgolyó találta s a katonák innen szerezték a harmonikát. Voltak, akik tiltakoztak a játék ellen, de mások a csatáriáncban, lövés közben követelték:

— Húzd rá! Húzd rá! Vígabban halunk meg a szovjetekért.

A vörösek a felső emeleten két géppuskát állítottak fel és kezükben tartották a Gagarin-házat.

Az egész Rozsgyesztvenka-uccát, egészen a Színház-uccáig vörösgárdista csapatok szállták meg. A kerékpárosok, akik elfoglalták a Kis Színházat, a városi dumát fogták tűz alá, ahol a „közrendi bizottság" ülésezett. A Bolsája Dmitrovka-ucca szintén a vörösök kezében volt, akik a Bolsája Dmitrovka és az Ochotnij Rjád sarkán lévő 2. sz. házba vették be magukat.

A Lefortovo és Rogozsa kerületek, miután végeztek a hadapródokkal, a központi forradalmi katonai bizottság parancsára általános támadásba mentek át. A lefortovoiak körülbelül 450 embert küldtek a központba és a városi telefonállomás elleni támadók támogatására; a rogozsa-szimonovszkij kerületbeliek a Lubjanka-tér irányában támadtak.

Az uccákon előnyomuló vörösgárdista különítményeket a házakba befészkelődött egyes fehérgárdisták és a házbizottságok által szervezett védő osztagok lőtték. A gyanus házakban házkutatást kellett tartani. Mindez nagyon meglassította a csapatok előnyomulását. A forradalmi katonai bizottság parancsot adott ki, melyben kötelezte a házbizottságokat, hogy a lakók minden fegyverét a munkásküldöttek kerületi szovjetjeibe szállítsák be.

A forradalmi katonai bizotság parancsnokságának utasítására a tüzérek a szovjetnél felállított ágyúból lőni kezdték a „National" szállodát. Egy ötven emberből álló csoportot megbíztak azzal, hogy az ágyútűz fedezete alatt foglalja el a „National" szállodát, egy másikat pedig azzal, hogy foglalja el a városi előljáróságnak a Tverszkája és az Ochotnij Rjád sarkán lévő közellátási osztályát.

Kimri-Szavjolovoból a bolsevik bizottság, küldöttjei útján, felajánlotta Moszkvának segítségét. Kiderült, hogy Szavjolovoban páncélgépkocsik vannak. Azonnal elküldtek értük egy régi bolsevikot, V.V. Artyisevszkijt, aki november 1-én két páncélgépkocsit hozott onnan. A kazáni forradalmi katonai bizottságtól is kértek két páncélgépkocsit.

Dorogomilovoban október 31-én egy vörösgárdista osztag újra elfoglalta a hidat. A dorogomilovobeliek egy bolsevik munkást, M. I. Slomin elvtársat, a moszkvai szovjetbe küldtek fegyverért. A hadapródok a Szmolenszki piacon megállították a teherautót, kivonszolták belőle Slomint és agyonlőtték.

Harcok a Nyikitszki-kapunál. *G. K. Szavickij rajza.*

A legsúlyosabb harcok az Osztozsenkán és a Precsisztyenkán folytak le. Nehéz volt támadni. A hadapródok géppuskából lőtték az uccákat. Egész idő alatt esett az eső. A sekély lövészárkok megteltek vízzel. A vörösgárdisták sárban és vízben feküdtek. Sorba mentek melegedni a közeli teázóba, ahol segélyhely és étkező volt berendezve. A melegedni menőket egy Andréjev nevű tizenhárom-tizennégy éves fiú, egy michelson-gyári kovácsmester fia helyettesítette. A fiú semmi áron sem akart távozni a lövészárokból. Minthogy kisnövésű volt, nem kellett meghajolnia, amikor a löveszárokban felalá futkosott. Sorjában lőtt az otthagyott fegyverekből, nehogy a hadapródok észrevegyék, hogy a lövészárkok üresek. Egyszer Andréjev leejtette a fegyvert a lövészárok mellvértje alá. Egy pillanat alatt kiugrott a mellvértre. A hadapródok észrevették és géppuskából rostává lőtték. A kis hős három napig küzdött a halállal. Amikor a lövészárkokból meglátogatták társai, izgatottan kérdezte:

— No mi van? Bevették a parancsnokságot? Szétverték a hadapródokat?

S mikor igennel feleltek neki, sebéről megfeledkezve, „hurrá"-kiáltással, ajkán mosollyal halt meg.

A minden oldalról szorongatott hadapródok a Presznyán keresztül akartak áttörni a Brjánszki és az Alekszandrovszkij pályaudvarhoz. Tudták, hogy a pályaudvarokon rohamcsapatok rakodnak ki. Makacs harc után a hadapródok elfoglalták a Kudrinszkája-teret. Ezenfelül a fehérek megszállták

a Szadovo-Kudrinszkáját és a Széna-teret, úgy hogy átkarolással fenyegették a vörös csapatokat. A presznyai forradalmi katonai bizottság a csapatok átcsoportosítását és új támadás céljából friss erők összevonását határozta el.

A forradalmi katonai bizottság kiadta az összes kerületi parancsnokságoknak a rendeletet, hogy a nélkülözhető harcosokat küldjék hozzá.

A Rajevó-tanyáról ötszáz vörösgárdista és tizennégy bombavető érkezett bombákkal. Rajevó-tanya tizenhét kilométernyire fekszik Moszkvától. Ott nagy lőszerraktárak voltak. Körülbelül nyolcezer főnyi katonaságból állott a személyzet. Mihelyt Rajevóban hírét vették a moszkvai harcoknak, a bolsevikok forradalmi katonai bizottságot alakítottak. Rajevó közelében, Perlovkán állomásozott a 84. osztag, amely a raktárakat őrizte. Az osztaghoz egy bolsevik csoport érkezett. A parancsnokokat letartóztatottaknak nyilvánította és a fegyverek kiszolgáltatását követelte, mert különben körülfogja őket a rajevói helyőrség. A parancsnokokra hatott a fenyegetés és kiadtak 800 puskát. Ezekkel a puskákkal felfegyverezték a Rajevó-tanya katonáit. Összesen mintegy ezer ember ment Rajevóból Moszkva segítségére. Innen látták el a fővárost tüzérségi lőszerrel is.

Ugyanaznap, október 31-én, a forradalmi katonai bizottság parancsot adott a munkás- és katonaküldöttek szerpuhovi szovjetjének, hogy háromszáz harcost küldjön, a rzsevi szovjetnek, hogy annyi géppuskát és katonát küldjön, „amennyit csak lehet", a podolszki szovjetnek pedig, hogy ezer vörösgárdistát küldjön. A döntő támadáshoz csapatokra volt szükség.

Október 31-én a főhadiszállás is rendkívüli eréllyel keresett csapatokat Moszkva megsegítésére. Cserkászjból három rohamzászlóaljat rendeltek ki, de kiderült, hogy ezek a zászlóaljak már Kievbe mentek a bolsevik felkelés elnyomására. A főhadiszállás e rohamzászlóaljak helyett három más zászlóaljat követelt: egyet-egyet a Délnyugati front minden hadseregétől.

A főhadiszállás sorbavette a frontokat, a hadseregeket, sőt az egyes hadosztályokat, csakhogy valamilyen segítséget nyujtson Rjabcevnek. De mindenünnen egy és ugyanaz a hír jött: ha lehetséges is a berakodás, Orsán vagy Vjazmán keresztül akkor sem tudják eljuttatni a szerelvényeket. A moszkva-környéki vasúti csomópontok helyőrségei nem engedték át a Rjabcev segítségére küldött katonaságot. Ellenben a felkelők segítségére siető vörösgárdisták és katonák különítményeit, gyorsan továbbították. A Vikzsel fenyegetései papíron maradtak: az egyszerű vasutasok, vezetőikkel nem törődve, támogatták a forradalmat.

8

AZ ELLENFORRADALOM LEVERÉSE

November 1-ének reggele óta nagyszerűen fejlődtek a hadműveletek Moszkva összes kerületeiben. Ez a nap a szovjetcsapatok döntő győzelmének napjává vált.

Mindenekelőtt elfoglalták a miljutyin-uccai telefonállomást. A magas, erődhöz hasonló, kevés ablakú épület igen alkalmas volt a védelemre. A fehérek barrikáddal zárták el az uccát, az épület bejáratát fahasábokkal, vaskapukkal torlaszolták el. A hadapródok géppuskából és fegyverekből olyan sűrűn tüzeltek, hogy a telefonközpontot meg sem lehetett közelíteni. Miután elég nagy élelem- és lőszerkészletük volt, a hadapródok soknapos ostromot is kibírhattak. A telefonállomás épületében az alkalmazottak folytatták a munkát és fenntartották a kapcsolatot a központtal.

A telefonközpont ostromát vezető Uszijevics a parancsnokságra küldött tüzérségért. A vörösgárdisták november 1-én hajnalban a szemben lévő templom tornyára bombavetőt állítottak és tűz alá vették a telefonközpont felső emeleteit. Az első bomba a tetőre, a második az ablakon keresztül egy szobába esett. Csörömpölve hullottak az üvegszilánkok, omlott a vakolat. Sok hadapród megsérült, sokan megsebesültek. Fehér kendőt tűztek ki. Uszijévics feltétel nélküli behódolást követelt tőlük és biztosította őket, hogy személyüket nem éri bántódás.

Tíz perc mulva a hadapródok és a tisztek kivonultak az épületből és megkezdték a fegyverletételt.

November 1-én reggel 5 órakor a forradalmi katonai bizottság parancsnoksága három ötven főből álló különítményt rendelt ki a Színház-térre: egyiket a Kis Színházhoz, másikat a Nagy Színházhoz és a harmadikat a Petrovkán lévő „Centrál" szállodához.

A Nagy Színháznál a városi duma lövetése céljából háromhüvelykes ágyút állítottak fel.

Az Ochotnij Rjádon álló különítmény reggel öt órakor erősítést kapott és elfoglalta a „Continental" szállót. Ez lehetővé tette, hogy a második ágyút a Nagy-Színház átjárójánál állítsák fel, ahonnan lőni kezdték a „Metropol" szállót.

A vörös osztagok már csaknem a Kreml faláig jutottak. A Moszkva-folyó túlsó oldalán, a Zamoszkvorécsje-kerület csapatai egész idő alatt géppuska- és fegyvertűz alatt tartották a Kreml falának lőréseit.

A Kreml vastag falai mögött a hadapródok biztonságban voltak.

A Zamoszkvorécsje-kerület parancsnokságában nagy szerepet játszott P. K. Sternberg, az európai hírű tudós, a moszkvai egyetem csillagászattanára, aki 1905-ben csatlakozott a bolsevikokhoz.

Sternberget a Zamoszkvorécsje-kerület forradalmi katonai bizottságába küldték, ahol lelkesen munkához látott. Ez a rendkívül érzékeny, mindenki

iránt figyelmes ember nehezen viselte el a sebesültek szenvedéseit. Mindenki csodálkozva nézett a teljesen polgári külsejű, meglett korú, tipikus intellektuelre, amikor az állásokban megjelent. A lágy külső burok alatt azonban bátor forradalmár szív dobogott. Személyes példájával, rendkívüli szilárdságával és határozott jellemével önfeláldozó tettekre lelkesítette a vörösgárdistákat.

A parancsnokságon többízben tárgyalták a Kreml elfoglalásának módját. A Michelson-gyár munkásai azt a tervet javasolták, hogy éjszaka a Moszkva-folyón csónakkal evezzenek át a Nyeglinka patak torkolatáig, mely tudalevően földalatti csövön át a Kreml mellett folyik. A csövön át kell belopózni a Kremlbe és aztán rohammal bevenni azt. Végül is abban állapodtak meg, hogy a Kremlt ágyúzni fogják.

A kerületi parancsnokságok ugyanaznap reggel a moszkvai forradalmi katonai bizottság helyiségében tanácskozásra gyűltek össze. A tanácskozás kimondta, hogy a fehérek ellen minden technikai eszközt, még a légi bombázást is alkalmazni kell és döntő támadást kell intézni a Kremlben és a Sándor-iskolában lévő hadapródok ellen. A forradalmi bizottság a támadás tervét elfogadta, de megtiltotta a Kreml légi bombázását és a duma tüzérségi lövetését. A 7. ukrán nehéz tüzérosztályt, amely eddig semleges volt, a Veréb-hegyre küldték.

November 1-én a tüzérség, mely a Svivaja-dombról ágyúzta a Kremlt, nehézágyúkkal szaporodott.

Hadapródok őrzik a telefonközpontot.

Vörösgárdisták, akik a Nyikitszki-kapunál harcoltak.

November 1-én reggel a Presznya-kerület is támadásba ment át.

A presznyai tüzérek azokat a házakat lőtték, amelyekben a fehérek elsáncolták magukat. Fölösleges rombolás és vérontás elkerülése végett a forradalmi katonai bizottság meghagyta, hogy csak azokat a helyeket lőjék, amelyekről kétségkívül megállapították, hogy a hadapródok támaszpontjai. Reggel 11 órára a vörösgárdisták visszafoglalták a Széna-teret és a Kudrinszkája-teret. A Kudrinszkája-téren gyorsan barrikádokat emeltek, hogy a Novinszkij bulvár felőli támadás ellen védekezzenek.

A központi forradalmi katonai bizottságtól parancs érkezett, hogy a kerületet egészen a Nyikitszki-kapuig el kell foglalni és egyesülni kell az ott működő csapattal.

November 1-én reggel a Gagarin-házban tűz ütött ki, ami a kerület helyzetét megnehezítette. A házat a Vörös Gárda tartotta megszállva. A tűz, ismeretlen okból, a házban lévő gyógyszertárban keletkezett. A hadapródok kihasználták a tüzet és visszavetették a vörös osztagot, elfoglalták a Bolsája Nyikitszkája és a Tverszkoj bulvár sarkán lévő Bartels-péküzletet. Ebben a kerületben különösen feszült harc folyt. Többizben mindkét fél szuronytámadásba ment át. A forradalmi katonai bizottság száz főből álló különítményt rendelt ki. November 1-én estére a vörösgárdisták elfoglalták a Nyikitszkája-uccának az égő épülettől jobbra és balra eső egyik oldalát.

A Belvárosi kerület vörösgárdistái a telefonközpont elfoglalása után két géppuskával támadást intéztek a Kínai város ellen és elfoglalták a Műszaki múzeumot. A hadapródok a Kínai város Nyikoláj, Vlagyimir-, Ilja- és Varvara-kapuját őrizték, de megfeledkeztek a Prolomni-kapu őrizetéről. A vörösgárdisták kihasználták ezt, elfoglalták a Prolomnikaput és oldaltámadással előbb a Vlagyimir-kapuból, majd pedig az Ilja és Nikoláj-kapuból verték ki a hadapródokat.

A vörösgárdisták előnyomulása az Iljinka és Nikolszkája uccák mentén este 8 órakor még folytatódott.

A Rogozsa-Szimonovszkij-kerület, amely a Kínai fal mentén, a Moszkva folyótól a Műszaki múzeumig foglalt állást, a Varvara-kaput foglalta el és a Varvara-uccán nyomult előre.

A Hamovnyiki-kerület a Pluscsihán és a szomszédos uccákon át előnyomulva a Szmolenszki bulváron és a Ljovsinszkij-uccán kezdte meg a támadást. Sikeresen lőtte a tüzérség az 5. számú tisztiiskolát. De a Szmolenszki piacon váratlanul hadapródokkal telt páncélos teherautó jelent meg és a vörösgárdisták kénytelenek voltak visszavonulni.

Az Osztozsenkán és a Precsisztyenkán még mindig makacsul folyt a harc: a hadapródok kétségbeesetten védték a kerületi parancsnoksághoz és az ellenállás központjához, a Sándor-iskolához vezető utakat. A küzdelem hosszadalmas, állóharci jelleget öltött. Az állandó harc meggyötörte és kifárasztotta a vörös osztagokat, és nyomasztólag hatott az elhúzódó hadműveletekhez nem szokott vörösgárdistákra. A zamoszkvorécsjei forradalmi katonai bizottság a legjobb harcosokat küldte ide. Az osztozsenkai állásokat a fiatal 23 éves Pjotr Dobrinyin, egy telefongyárbeli bolsevik munkás védte. Jókedvűen, életvidáman járta a lövészárkokat és hitet öntött a harcosokba. A vörösgárdisták szüntelenül maguk előtt látták oroszlánsörényes fejét. Mintha ez az ember sohasem aludna. Dobrinyint az egyik harcban golyó érte a vállán, de nem hagyta el az állásokat. Tovább is ellátta a védelmi szakasz parancsnokságát, szívósságával és bátorságával magával ragadta a vörösgárdistákat. Miután a hadapródok megkerülő mozdulatairól tartott, maga járt felderítőbe és behatolt a hadapródok mögötti területekre. Egy ilyen felderítés alkalmával megölték. Csak a fehérek szétverése után találták meg a hős holttestét.

Ugyanitt, az Osztozsenkán esett el Ljuszik Liszinova (Liszinyán) is, a Kereskedelmi Akadémia hallgatónője, a „Harmadik Internacionále" ifjumunkás szövetség egyik szervezője.

A Zamoskvorécsje kerületben lefolyt harcok alatt Liszinova sebesülteket kötözött, ügyet sem vetve a golyózáporra, parancsokat és jelentéseket vitt. Amikor megtudta, hogy az Osztozsenkán nehéz a helyzet, határozottan kijelentette:

— Megyek az Osztozsenkára a mieinkhez.

November 1-én délután 1 órakor a hadapródok golyója kioltotta az önfeláldozó lány életét, akinek szíve tele volt lángoló szeretettel a proletariátus ügye iránt.

A fehéreknek nem sikerült kiverni a vörösgárdistákat a lövészárkokból.

November 1-én este a frontvonal a Pluscsiha végén és a Nyeopalimovszkij uccán húzódott és magába foglalta a Szmolenszki bulvárnak a Nyeopalimovszkij-ucca és a Zubov-tér közötti részét. Tovább e vonal az őrtoronynál átszelte a Precsisztyenkát és a Korobejnyikov-uccánál az Osztozsenkát.

November 1-én este az általános kép a következő volt: a vörösgárdisták folytatták a támadást a Vörös-tér és a városi duma ellen. A hadapródok megszállva tartották a Nyikitszkája egyik oldalát, a Nyikitszki bulvárt és az Arbátot. A Precsisztyenkát és az Osztozsenkát, ahol központjuk, a kerületi parancsnokság volt, egészen a Hamovnikikerület frontvonaláig tartották megszállva. Zamoszkvorécsje fetlartóztatta a hadapródok kísérleteit, hogy a Moszkva-folyó tulsó partjára törjenek át, és erősítéseket küldött a különítményeknek, amelyek a katonai kerületi parancsnokság hadapródjai ellen harcoltak. A Povarszkájától a Precsisztyenkáig vezető mellékuccákon támadó vörösgárdisták legalább az Arbátnak egy kis részét igyekeztek elfoglalni, hogy a kapcsolatot a Sándor-katonaiskola és az 5. tisztiiskola között megszakítsák.

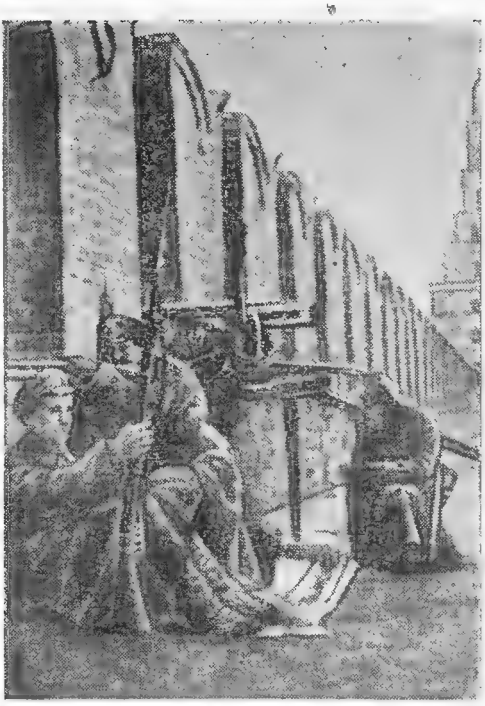

Hadapródok a Kreml falánál.

November 1-én a forradalmi katonai bizottság újabb erősítéseket hozatott és készült a döntő rohamra. A sujai forradalmi katonai bizottságnak megparancsolta, hogy teljes fegyverzetben 500 katonát küldjön. A tveri forradalmi katonai bizottságnak pedig azt a parancsot adta, hogy rakják vonatra az 57. és a 196. tartalékgyalogezredeket, valamint egy nehéz tüzérosztályt.

Mityiscsiből 90 főből álló különítmény, Kolcsuginóból 180 főnyi segítség érkezett. Elküldték őket a szokolnyikii vasúti műhelyekbe, hogy megvacsorázzanak és kipihenjék magukat, utána pedig ki kellett menniök az állásokba.

Ugyancsak november 1-én szerelvény érkezett a Kurszki pályaudvarra a következő katonasággal: Kovrovból a 250. tartalékgyalogezred 400 katoná-

ja tíz géppuskával, Alexandrovból a 197. ezred 300 embere. Vlagyimirből a 82. tartalékgyalogezred 70 katonája. Sztaricából 350 árkász érkezett, akik közül százat a Zamoszkvorécsje-kerületbe küldtek.

Szakadatlanul özönlöttek az új erősítések, mintha az egész Moszkva-vidék felkelt volna a fehérek ellen.

A tömegek lelkesedésének híre eljutott az ellenforradalom táborába is. Telefonon közölték velük, szemtanuk jöttek, akik figyelték a vörösök kirakodását, a Vikzsel tagjai átadták az érkező vasúti kocsik jegyzékét. Különösen nyomasztóan hatott a fehérekre a nehéztüzérség. Egyenletesen, szabályos időközökben hangzott fel az ágyúdörgés és megremegtette a Kreml épületeit.

A fehérgárda soraiban egyre erősödött az érzés, hogy pusztulásra vannak ítélve, hogy harcuk teljesen céltalan. A tisztek idegei pattanásig voltak feszülve. Már nem ábrándoztak győzelemről. Az életüket igyekeztek megmenteni. Újból megjelentek a színen az egyeztetők, ezúttal a leg-„baloldalibbak". A fehérek ügyében kéregetőknek már puszta megjelenése is jelezte, hogy a hadapródok veresége közel van. A „közrendi bizottság" tudtával november 2-án éjszaka a forradalmi katonai bizottság szobájában megjelent egy egyesülő-mensevikekből és „baloldali" eszerekből álló küldöttség.

A delegáció azonnali fegyverszünetet és egy ideiglenes bizottság alakítását javasolta a következő összetételben: 40% bolsevik, 40% mensevik és eszer és 20% internacionalista-mensevik. Ez a küldöttség azt állította, hogy Petrográdon a szocialista pártok között már létrejött ilyen egyezmény.

A forradalmi katonai bizottság olyan megegyezést javasolt, amely szerint az összes hadapródok lefegyverzendők, minden hatalmat átadnak a szovjeteknek, a forradalmi katonai bizottság tagjaiból és más szervezetek képviselőiből pedig egy tizenhéttagú hatalmi szerv létesül.

A küldöttség azzal távozott, hogy a feltételeket közli a „közrendi bizottsággal".

A „közrendi bizottság" azonban a forradalmi csapatok és a Vörös Gárda harci sikereinek hatása alatt, be sem várva a közvetítők megérkezését, elhatározta, hogy megadja magát.

A „közrendi bizottságban" és annak parancsnokságában a helyzet reménytelen volt. A hadapródok között határozott szakadás állt be. A fehérgárdisták parancsnokságában is szakadás történt. Határozott Rjabcevellenes áramlat alakult ki. Rjabcevet a szovjetekkel szembeni határozatlansággal és békülékeny magatartással vádolták.

Másrészről a hadapródok egy része megértette, hogy a „közrendi bizottság" becsapja őket. Ezt a hangulatot jelentékenyen elősegítette az Alexejiskola hadapródjainak csoportja, akik Lefortovoban adták meg magukat. Ezek megjelentek a zamoszkvorécsjei Pártközpontnál és felajánlották, hogy elmennek a Sándor-katonaiskolába és meggyőzik a hadapródokat a további harc céltalanságáról. Ez a küldöttség november 1-én járt a Sándor-iskolában és éppen akkor érkezett vissza onnan, amikor a forradalmi katonai

bizottság az egyesülőkből és a „baloldali" eszerekből álló küldöttséggel tárgyalt.

Végül is a hadapródok között még élesebb szakadás jött létre, mint a „közrendi bizottság"-ban.

A vörösek erélyes támadása és a hadapródfészkek tüzérségi lövetése siettették ezt a belső összeomlást.

November 2-án, reggel hat órakor, Rudnyev, be sem várva a „baloldali" prókátorok visszatérését, levélben közölte a forradalmi katonai bizottsággal, hogy kapitulál. A „közrendi bizottság" kijelentette, hogy:

„a jelen helyzetben szükségesnek tartja, hogy Moszkvában beszüntessék a fegyveres harcot a forradalmi katonai bizottság által megvalósított politikai rendszer ellen, térjenek át a politikai harc módszereire és bízzák a jövőre, hogy a központi és helyi kormányzat megalakításának kérdését országos méretekben meg oldják".

Egy órával Rudnyev levelének érkezése után, reggel hét órakor, új küldöttség jelent meg a forradalmi katonai bizottságnál a hat „szocialista" párt részéről, Sz. Voljszkijjal az élén. A küldöttség célja a behódolás feltételeinek enyhítése volt. A küldöttség minden eszközt felhasznált, hogy nyomást gyakoroljon a forradalmi katonai bizottság tagjaira. Hol könyörületességre hivatkozott, hol a történelem itélőszékével fenyegetőzött, hol a Petrográdon tett állítólagos engedményekről beszélt, hol meg a bolsevikok lelkét terhelő bűnök szörnyű képét ecsetelte.

Mikor a „közrendi bizottság" a forradalmi katonai bizottságnak ultimátumot küldött, mikor a hadapródok a Kremlben öldösték a katonákat, akkor ugyanezeknek a „szocialista" pártoknak a képviselői a szovjetből a fehérgárdisták táborába szöktek át. A proletárforradalom győzelme után pedig a fehérgárdisták védelmére keltek.

A küldöttség nyomása alatt, a később népellenségnek bizonyult Szmirnov a forradalmi katonai bizottság nevében a következő tervezetet javasolta:

„1. A közrendi bizottság feloszlik.

2. A hadapródok és a fehérgárda lerakják a fegyvert.

A tisztek megtarthatják rangjuknak megfelelő fegyverüket, ezenkívül a forradalmi katonai bizottság kezeskedik szabadságukért és személyük sérthetetlenségéért.

3. A kapituláció végrehajtásával összefüggő kérdések elintézésére a forradalmi katonai bizottság képviselőiből és a közvetítésben résztvett szervezetek képviselőiből bizottság alakul.

4. Ha a felek a fentebb megjelölt pontokat elfogadják, a forradalmi katonai bizottság azonnal kiadja a parancsot a tüzérségi tűz beszüntetésére".

November 2-án reggel a nem teljes számban összeült forradalmi katonai bizottság szótöbbséggel elfogadta ezt a megalkuvó javaslatot.

Míg a szovjetben a behódolás feltételeinek kidolgozása tartott, a hadműveletek egy percig sem szüneteltek. A nehéz tüzérség sűrűn lőtte a Kremlt. A vörösgárdisták harccal szorították a hadapródokat a Kremlhez.

November 2-án reggel 10 óra 55 perckor a „Metropol" szállodát megtisztították a hadapródoktól. A támadó vörösgárdisták elfoglalták az egész Kínai várost. A „Metropol" szálló elfoglalása után felszabadult különítmények délután 3 órakor elfoglalták a városi dumát és a történelmi múzeumot, ahonnan a tüzérségi ágyúzás miatt a hadapródok és a „közrendi bizottság" már november 1-én reggel 3 órakor átmentek a Kremlbe.

Ezekben a hadműveletekben tevékeny részt vettek az úgynevezett „volgamenti" csapatrészek, a Vlagyimirból, Sujából, Alexandrovból és Kovrovból érkezett friss erősítések is, élükön M. V. Frunzével, aki személyesen vezette a fehérek elleni hadműveleteket a Lubjanka téren, továbbá a „Metropol" szálló, a városi duma és a Kreml elfoglalását. A moszkvai proletariátus forradalmi csapatainak erősítésére Petrográdról, az OK(b)P központi bizottsága mellett működő katonai szervezet tagjának vezetésével, vörösgárdistákból és forradalmi matrózokból álló harci különítményt küldtek. Október 31-én a Belvárosi kerület Vörös Gárdája parancsnokságának és forradalmi katonai bizottságának rendelkezésére egy petrográdi vörösgárdista különítmény érkezett, mely Moszkvába érkezése után a Szucharev-tér környékén azonnal harci állásokban helyezkedett el. Október 31-én Lenin és Sztálin rendelkezésére 2000 vörösgárdista és tengerész indult el Petrográdról. Ezek november

A szovjetcsapatok bekerítették a Kremlt. A tüzérség erősen lőtte a Nyikoljszki-kaput.
N. P. Hrisztyenko rajza.

1-én kora reggel érkeztek meg Moszkvába és résztvettek a hadműveletekben. Lenin a bolsevik párt központi bizottságának ülésén azt mondotta: „Semmi értelme sincs most a Vikzsellel való tárgyalásoknak. Csapatokat kell küldeni Moszkvába"[1].

Lenin ugyanazon a gyűlésen másodszor is felszólalt és a következőket mondotta: „A moszkvaiak segítségére kell mennünk és győzelmünk biztosítva lesz"[2].

A petrográdi vörösgárdisták és tengerészek megérkezése siettette a fehérgárdisták vereségét Moszkvában.

A hadapródok a Kremlből géppuskákkal lőtték a „Metropolt" és az Ochotnij Rjádot. A hadapródok elhallgattatása céljából a Lubjanka téren felállított ágyú lőni kezdte a Kreml Szpasszkaja- tornyát. Egyidejűleg a Svivaja-dombon felállított „Masztyazsart" ágyúk is lőtték a Kreml-tornyot. Az egyik lövés a tornyot érte. A Kreml órái megálltak. A géppuska elhallgatott.

November 2-án két óra 37 perckor a szovjetcsapatok körülfogták a Kremlt. A tüzérség közvetlen közelből lőtte a Nyikoljszki-kaput.

Este 7 órakor elfoglalták a Bazár-épületet. A Bolsája-Nyikitszkája egymással szemben lévő oldalain állást foglaló hadapródok és vörösgárdisták között késő estig folyt a lövöldözés.

A Kudrinszkája-tér felől a Vörös Gárda a Povarszkáján és a Bronnáján át a Nyikitszki-kapuig nyomult előre.

A Hamovnyiki-kerületben a hadapródok a Brjánszki pályaudvarhoz akartak áttörni, de nagy ellenállásra találtak. Az Arbát mindkét oldaláról nyíló mellékuccákban megszüntek a hadapródokkal folyt csatározások.

A zamoszkvorécsjei csapatok a Kőhídon támadásba mentek át és visszavonulásra kényszerítették a hadapródokat. A vörösgárdisták elfoglalták a Precsisztyenkán lévő hadkerületi parancsnokságot. A roham előtt egy Nyikoláj Szicsov nevű vörösgárdista, vagy harminc kézigránáttal, a telefonpóznán egy ház tetejére mászott. A szomszédos házak padlásain és tetőin át elkúszott a hadkerületi parancsnokság épületéig és felülről gránátokat dobált az ablakokba. A hadapródok között kitört rémület meggyorsította a parancsnokság elestét.

A Zamoszkvorécsje-kerület harcosai kiverték a fehéreket a Megváltó-Krisztus székesegyházból. A hadapródok a Sándor-iskolába menekültek.

A fehérek parancsnoksága kegyelmet kért és megkezdte a tárgyalásokat a behódolás feltételeiről.

9

A FEHÉREK BEHÓDOLÁSA

A forradalmi katonai bizottság a tárgyalások vezetésével Szmidovicsot és Szmirnovot bízta meg. A küldöttek a „közrendi bizottságnak" reggel tett javaslatokkal szemben, saját felelősségükre, még egész sor engedményt tettek. Az egyezményt egy új, 5. ponttal bővítették ki, mely így hangzott:

„Az egyezmény aláírása után mindkét fél azonnal szabadlábra helyezi foglyait".

Rosszabbították a 2. és 3. pontot: a 2. ponthoz hozzátették, hogy a hadapródiskolákban meghagyják a kiképzéshez szükséges fegyvereket, a 3. ponthoz pedig azt, hogy a fehérgárdista tiszteket bevonják a bizottságba, amely a hadapródok lefegyverzésének módját dönti el. Közöljük az egyezmény végleges szövegét:

„Kelt 1917 november 2-án, délután 5 órakor.

1. A közrendi bizottság megszünteti működését.

2. A fehérgárda beszolgáltatja fegyvereit és feloszlik. A tisztek megtartják a rangjukat megillető fegyvert. A hadapródiskolákban csak a kiképzés számára szükséges fegyver marad, a többi fegyvert a hadapródok visszaadják. A forradalmi katonai bizottság mindenkinek biztosítja személyi szabadságát és sértetlenségét.

3. A lefegyverzés végrehajtásával összefüggő kérdések megoldására, amiről a 2. pont szól, bizottság alakul, melynek tagjai: a forradalmi katonai bizottság képviselői, a parancsnoki kar képviselői és a közvetítésben résztvett szervezetek képviselői.

4. Az egyezmény aláírásának pillanatától fogva mindkét fél azonnal parancsot ad minden lövöldözés és minden hadművelet beszüntetésére és erélyes rendszabályokat foganatosít, hogy a parancsot mindenütt ellentmondás nélkül hajtsák végre.

5. Az egyezmény aláírása után mindkét fél azonnal szabadlábra helyezi foglyait".

A forradalmi katonai bizottság ülésén, ahol Szmidovics és Szmirnov felolvasták a szerződés végleges szövegét, már jelen volt a Pártközpont tagjainak a többsége és a forradalmi katonai bizottságnak azok a tagjai is, akik a reggeli ülésről hiányoztak. A szerződés ellen több elvtárs éles kifogásokat emelt. A vita nagyon sokáig húzódott. És ha a szerződést mégis megerősítették, úgy csak azért, mert magábanfoglalta a legfontosabbat: a szovjethatalom elismerését Moszkvában és a fehérgárdisták vereségét.

November 2-án 9 órakor a forradalmi katonai bizottság a következő parancsot adta ki:

„A forradalmi katonai bizottság összes csapatainak:

A forradalmi csapatok győztek. A hadapródok és a fehérgárda leteszik a fegyvert. A közrendi bizottság feloszlik. A burzsoázia minden ereje megtört és követeléseinket elfogadva, megadja magát.

Minden hatalom a forradalmi katonai bizottság kezében van.

A moszkvai munkások és katonák drága áron az egész hatalmat meghódították Moszkvában.

Mindenki éberen őrködjön az új munkás-, katona- és parasztforradalom vívmányai felett!

Az ellenség megadta magát.

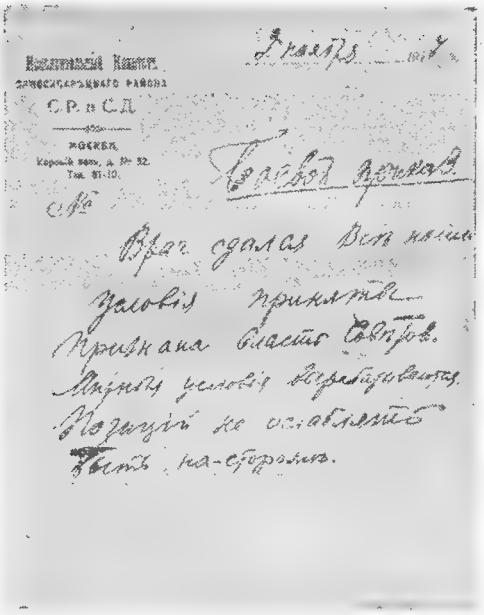

A Zamoszkvorécsje-kerület parancsnokságának hadparancsa.

A forradalmi katonai bizottság parancsára minden hadműveletet (a fegyver-, géppuska- és ágyútüzelést) be kell szüntetni.

A hadműveletek beszüntetése után a szovjetcsapatok helyükön maradnak, amíg a hadapródok és a fehérgárda egy külön bizottságnak át nem adják a fegyvert.

A csapatok a forradalmi katonai bizottság külön parancsáig nem oszolhatnak szét".

A kerületekben tudták, hogy a hadapródok megadásáról tárgyalások folynak, de a tömegek, okulván az október 29—30-i fegyverszünet tapasztalatain, nem hittek a fehérek őszinteségében. November 3-án itt-ott még folytatódtak a fegyveres összetűzések.

Hogy a városban szétszórt hadapródegységek közül néhány milyen nehéz helyzetbe került, mutatja Milynyikov kapitánynak a fehérek parancsnokságához intézett levele. November 3-án Milynyikov az Arbáton volt harci állásban, felvilágosítást kért a helyzetről és méltatlankodott,hogy az első vonalban a hadihelyzetről nincs tájékozva.

November 3-án délelőtt 10 óra 35 perckor a Szmolenszki piac teljes egészében a vörösgárdisták kezében volt. Itt figyelő őrszemeket állítottak fel,hogy feltartóztassák a hadapródokat, akik a behodolási egyezmény

aláírása után a Brjánszki pályaudvaron keresztül akartak megszökni Moszkvából.

November 3-án reggel az 5. hadapródiskola megadta magát. November 3-án hajnalban elfoglalták a Kremlt.

A Kremlt reggel 3 órakor, az ágyútűz megszűnése után, foglalták el a vörösgárdisták. Addig csak egyes vörösgárdisták hatoltak be a Kremlbe.

A Kreml elfoglalása betetőzte a moszkvai győzelmet.

Megkezdődött a behódolt tisztek és hadapródok átvétele.

A tömegeket felháborította, hogy a tiszteknél meghagyták a fegyvert, hogy az összes ellenforradalmároknak szabadságot és személyi sértetlenséget biztosítottak, azaz büntetlenül hagyták őket és szabadlábrahelyezték az összes letartóztatott fehérgárdistákat és hadapródokat.

November 3-án a forradalmi katonai bizottságban összegyűltek a kerületi bizottságok képviselői. Követelték a szerződés megsemmisítését, a hadapródok és fehérgárdisták őrizetbevételét és az ellenforradalom vezetőinek főbelövetését.

A munkások és katonák, akik Moszkva uccáin hat napon át harcoltak a hadapródok ellen, a felkelés vezetőinek hibáit azonal kijavították: a tiszteknél nemcsak a „rangjuknak megfelelő fegyvereket" nem hagyták meg, hanem a lefegyverzés után kénytelenek voltak őket és a hadapródokat börtönbe küldeni, nehogy a tömeg önbíráskodására kerüljön a sor. Csak innen engedték ki őket a szerződés alapján. Sőt, a szabadlábrahelyezéskor a letartóztatottakat közkatonaruhába kellett bujtatni, nehogy széttépje őket a tömeg.

A hadapródok és tisztek lefegyverzésének helyein óriási munkás- és katonatömegek verődtek össze. Nagyon ellenséges szemmel néztek a semleges megbízottakra, sőt a forradalmi katonai bizottság meghatalmazottaira is, akik a szerződésnek a tisztek és hadapródok lefegyverzésére és szabadlábrahelyezésére vonatkozó pontjait hajtották végre.

A tömegek felháborodásáról egy mensevik szerző a „Vperjod" c. ujságban a következőket írta:

> „Amikor november 3-án reggel a Sándor-iskolába értem, szokatlanul komoly kép tárult elém: különböző katonai és szabad alakulatok rendkívül fegyelmezetlen csoportjai özönlöttek az uccára, zajosan és szenvedélyesen követelték a hadapródok és tisztek azonnali letartóztatását, sőt megverését. Fenyegetőztek, hogy tüzérséget hoznak, ha nem teljesítik követeléseiket. A téren lévő két (háromhüvelykes) ágyút a tömeg az iskolára irányította. Az uccákon rendkívül izgatott volt a hangulat, a megbízottak elleni fenyegetések bármely percben valóra válhattak volna, már próbáltak célbavenni bennünket".

Az osztályösztön nem hagyta cserben a munkásokat. A „közrendi bizottság" vezetői a behódolás után Moszkva város összes intézményeiben szervezni kezdték a szabotázst. A tisztek megkezdték a toborzást

A fehérgárdisták lefegyverzése a Lovardánál Moszkvában. *A. M. Jermolajev rajza.*

az ellenforradalmi hadseregbe és a Don-vidékre irányították a fehérgárdistákat, ahol Kalegyin gyüjtötte bandáit. Azok a tisztek és hadapródok, akik Moszkvában a munkások és katonák ellen harcoltak, túlnyomórészt beálltak a Don-vidéken és Ukrajnában szervezkedő ellenforradalom soraiba.

Az engedékenység, melyet a moszkvai forradalmi katonai bizottság az utolsó percben is tanusított az álarcát levetett osztályellenséggel szemben, nem használt, hanem csak ártott a proletárforradalomnak.

Az októberi felkelés Moszkvában valódi népfelkelés volt. A legszélesebb munkás- és katonatömegek voltak a harc részesei.

A gyárak és üzemek a felkelés erődjei voltak. A munkások odaadták legjobb harcosaikat, fegyvert szereztek és mindent, ami szükséges volt a győzelemhez. Forradalmi lelkesedésükkel és osztályöntudatukkal óriási befolyással voltak a katonatömegekre, bevonták a harcba és vezették őket. A munkástömegek és a helyőrségnek egy része késhegyig menő harcot, állhatatosságot és elszánt támadást követeltek a kerületi forradalmi központoktól. Támadás, nem pedig védelem — ez volt a tömegek jelszava. A moszkvai munkások, akik az 1905-ös decemberi felkelés tapasztalatain nevelkedtek, tudták, hogy csak a véres, elkeseredett harc, csak az erélyes támadás biztosítja a győzelmet. A kerületi központok szintén követelték, hogy a felkelés központi vezetőszervei a támadási taktikára térjenek át. Az öntudatos munkások forradalmi ihlete és hősies határozottsága hozzájárult ahhoz, hogy a kerületekben kijavították a vezetés több hibáját. A tömegek önfeláldozása meghozta a győzelmet.

Moszkvában épúgy, mint Petrográdon is, a felkelés szervezése és vezetése osztatlanul egy párt, a bolsevik párt kezében maradt.

Moszkvában nem kevésbbé, mint Petrográdon, a felkelés igazi lelke Lenin volt, akit a moszkvai bolsevikok szervezete minden ingadozás nélkül követett.

A szocialista forradalom lángeszű vezére, Lenin, a moszkvai októberi harcok kezdetétől fogva figyelemmel követte a harc folyását és mindenképpen segítségére volt a moszkvai proletariátusnak és bolsevik szervezetének.

A petrográdi forradalmi katonai bizottság, amelynek élén Sztálin állt, jelentős fegyveres segítséget küldött a moszkvai munkásoknak.

A Lenin és Sztálin által küldött csapatok a moszkvai munkások proletár csapataival együtt a legnagyobb lelkesedéssel verték a fehérgárdista lázadókat. Forradalmi erősítések érkezése Petrográdról, Ivanovo-Voznyeszenszkből és más városokból, mérhetetlenül megszilárdította a forradalmi erők állásait, másrészt pedig bomlasztotta a lázadók sorait.

A komoly hibák, amelyeket az októberi napokban Moszkvában elkövettek, annak következményei voltak, hogy a vezető harci szervek mind a felkelés szervezésénél, mind a fegyveres harc vezetésénél megszegték „a felkelés művészetének legfőbb szabályait", amelyekre Lenin oly nyomatékosan emlékeztetett leveleiben. Mintha előre látta volna e hibák lehetőségét, Lenin leveleiben arra figyelmeztetett, hogy:

> „... a fegyveres felkelés a politikai harcnak *különleges* válfaja, mely külön törvényeknek engedelmeskedik s ezeket a törvényeket gondosan el kell sajátítanunk"[3].

Az októberi napokban Moszkvában elkövetett hibák annak voltak a következményei, hogy a fegyveres felkelésnek e *különleges* törvényeit nem eléggé értették meg, gyakran elhanyagolták, megfeledkeztek róluk.

Petrográdon a hadapródok ellenforradalmi felkelését egy éjszaka alatt könyörtelenül elfojtották. Moszkvában azonban a vezetőség tétovázott és határozatlan volt, a vezetőszervek egyes tagjai pedig áruló módon ingadoztak, ami a harc elhúzódására vezetett. Bár Lenin rámutatott arra, hogy „ha már megkezdtük (a felkelést — *a szerk.*), határozottan tudnunk kell, hogy *végig kell vinnünk*"[4] — a moszkvai bolsevikok már a vezető szervek létesítésénél is olyan hibákat követtek el, amelyek a győzelmet megnehezítették. A harc első napjaiban elkövetett hibákhoz még a következőket kell hozzátenni:

1. Technikai tekintetben a felkelést nem készítették elő. Későn létesítettek harci szerveket. A bolsevik párt és a katonák között a felkelés elején nem volt elég szilárd a kapcsolat.

2. A Pártközpont utasítására a forradalmi katonai bizottság mensevikeket és egyesülőket fogadott be soraiba. Petrográdon a *védelem* a készülő *támadás* leplezésére szolgált, többek közt az is, hogy a forradalmi katonai bizottságba más pártokat is meghívtak. Moszkvában azonban komolyan vették az eszerek és mensevikek bevonását a forradalmi katonai bizottságba.

3. A forradalmi katonai bizottságokban, mind a központban, mind a kerületekben, a hadműveletek kezdetén nem voltak katonai ügyekben jártas elvtársak. Némileg a forradalmi katonai bizottság haditechnikai járatlanságával magyarázható az a tény, hogy a felkelés vezetősége nem biztosította az arzenál és a lőportornyok azonnali és tartós megszállását a munkások és katonák felfegyverzése céljából.

4. A petrográdi felkelést magasfokú szervezettség jellemezte. Moszkvában, különösen az első időben, vezetés híján mindenki a maga esze után igazodott. „Ha a felkelés már megkezdődött, fontos, hogy a legnagyobb *határozottsággal* cselekedjünk és minden körülmények között és feltétlenül *támadásba* menjünk át". „A védekezés a fegyveres felkelés halála"[5] — ezt tanította Lenin.

Moszkvában a forradalmi katonai bizottság, valamint a Pártközpont tagjai között akadtak olyanok, akik nem hittek a proletárforradalom ere-

jében, tagadták a szocializmus győzelmének lehetőségét Oroszországban. Ellenezték a fegyveres felkelést. Arra számítottak, hogy a fegyveres felkelés elkerülhető. A felkelés előtt és a felkelés alatt áruló tárgyalásokba bocsátkoztak az osztályellenséggel. Ezek a tárgyalások éppen kapóra jöttek az ellenségnek. Az ellenség időt nyert a szervezkedésre, álnokul elfoglalta a Kremlt, körülfogta a szovjet épületét és ultimátumot küldött a forradalmi katonai bizottságnak.

A bolsevikok moszkvai szervezete, Lenin és Sztálin útmutatása alapján félredobta az ingadozókat, megtörte a felkelés ellenzőinek ellenállását é döntő győzelmet aratott Moszkvában az ellenforradalom felett.

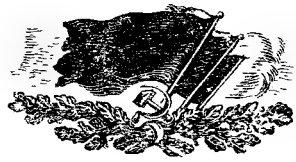

Nyolcadik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM A FRONTON

1

A FŐHADISZÁLLÁSON

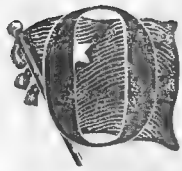

KTÓBER 26-ra virradó éjszaka a Nyugati front főparancsnoka, Balujev tábornok, utasítást kért a főhadiszállástól, hogy mitévő legyen az ideiglenes kormány letartóztatásáról szóló táviratokkal:

„Kérem a főhadiszállást, adjon utasítást — és pedig azonnal, mert a forradalmi katonai bizottság táviratait nem titkolhatom el a csapatok előtt".

Reggelre Duchonyin tábornok a következőkben közölte Balujevvel a főhadiszállás intézkedéseit:

„Miután ide táviratok érkeznek a bolsevikok különböző utasításaival, melyekről szélesebb körökben kezdenek tudomást szerezni, intézkedtünk, hogy a bizottság tagjai a főhadiszálláson, Mogilevben és az állomáson ügyeletes szolgálatot teljesítsenek és visszatartsák a táviratokat".

A főhadiszállás el akarta titkolni a katonák előtt az ideiglenes kormány megdöntésének hírét. A hadseregfőparancsnok főhadiszállása a Nyugati front mögött, Mogilevben, egy eldugott kis kormányzósági városban székelt és monarchista tábornokok és tisztek gyülekező helye volt. Ezekből tevődött össze a nagyszámú vezérkar. Ezt az ellenforradalmi fészket a „legmegbízhatóbb" csapatok őrizték, mint például az 1. rohamezred, a György-keresztesek zászlóalja és még mások. A főhadiszállás mellett működött a militarizált burzsoá-szervezeteknek — a zemsztvók és városok szövetségének és a hadiipari-bizottságnak — számos központi intézménye.

A főhadiszállás élén a hadsereg-főparancsnok vezérkari főnöke, N. N. Duchonyin tábornok állt. A valóságban Duchonyin volt a hadseregfőparancsnok is, mert Kerenszkij, aki formálisan töltötte be ezt a tisztséget, tulajdonképpen csak amolyan odaültetett „politikai figura" volt.

Duchonyin nagy karrierje még csak most kezdődött. A háború elején ezredparancsnok volt, aztán a Délnyugati front vezérkarának főszállásmestere lett és csak 1917 szeptemberében nevezték ki a hadseregfőparancsnok vezérkari főnökévé. Duchonyin monarchista volt. Számolva a kialakult helyzettel, Duchonyin — mint ahogy Gyenyikin tábornok mondja — „fájó szívvel haladt a forradalmi demokráciával egy úton". Abban reménykedett, hogy a megalkuvó bizottságok segítségével újra bevezeti a hadseregbe a botfegyelmet és a „győzelmes befejezésig" folytatja majd a háborút. De számításai nem váltak be.

Duchonyin korlátolt és szűk látókörű ember volt és mindenben Alexéjev tábornok tanácsait és utasításait követte. Alexéjev jelentékeny alak volt az ellenforradalom táborában s II. Miklós és később Kerenszkij idején a hadseregfőparancsnok vezérkari főnökének állását töltötte be.

> „Alexéjev olyan nagy hatást gyakorolt Duchonyin személyére — mondja M. D. Boncs-Brujévics tábornok, — hogy Duchonyin, mielőtt bármilyen parancsot adott volna ki, előbb közvetlen távírón mindig Alexéjevvel tárgyalt".

A főhadiszállás mellett működött az összhadseregbizottság. A bizottság 25 tagból, a frontok, az egyes hadseregek, a hajóhad stb. egy-egy képviselőjéből állott. Itt is, mint az összes, még tavasszal vagy nyáron választott hadsereg- és frontbizottságokban, a mensevikek és eszerek voltak többségben. A bizottságnak nem volt semmiféle önálló szerepe, csak gépiesen ellenjegyezte a főhadiszállás rendelkezéseit. Jellemző esetet mond el erről egy A. A. Dickhof-Döhrenthal nevű fehérgárdista, aki akkoriban a főhadiszálláson tartózkodott:

> „Röviddel a bolsevik felkelés előtt a főhadiszállás mellett alakult összhadseregbizottság valami «beadványt» küldött Kerenszkijnek, mely így kezdődött:
>
> «Követeljük...»
>
> Kerenszkij a beadványt a következő megjegyzéssel küldte vissza:
>
> «Az összhadseregbizottságnak nincs joga hadseregfőparancsnokától „követelni"... Csak „kéréssel fordulhat" hozzá».

Ez az eset bejutott a sajtóba. Duchonyin tábornok magánkívül volt:

— Hogy lehet ilyen dologról ujságírók előtt beszélni?

De... múlt az idő... Ő demokrata felségének megsértése semmiféle földrengést nem idézett elő. Duchonyin tábornok megnyugodott és most már lendületes kézírással ő maga írta rá kék ceruzával a «követelő» táviratokra:

«Követelni nincs joguk!»"

Az összhadseregbizottság elnöke Sz. N. Perekresztov vezérkari százados volt, a szovjethatalom határozott ellensége, aki buzgón támogatta Duchonyin álláspontját.

A munkás- és katonaküldöttek mogilevi szovjetje a mensevikek, bundisták és eszerek befolyása alatt állt, a parasztküldöttek szovjetje pedig teljesen az eszereket követte. Mogilevben az októberi napokig nem volt önálló bolsevik szervezet, csupán az egyesült szociáldemokrata szervezeten belül volt bolsevik frakció.

A hadsereg nem szerette a főhadiszállást, bizalmatlan volt iránta, benne látta a sikertelen hadműveletek egyik főokozóját.

„A Kornyilov-felkelés teljesen felfedte azt a tényt, hogy a hadsereg, az egész hadsereg *gyűlöli a főhadiszállást*"[6] — írta Lenin.

A katonatömegek bizalmatlanságát teljesen igazolták az októberi napok. A főhadiszállás volt az első, amely igyekezett elgáncsolni a szovjethatalom harcát a békéért. Sőt, a főhadiszállás egyenesen harcot indított a szovjethatalom ellen.

Október 26-án Duchonyin táviratban fordult a frontparancsnokokhoz és a felsőbb parancsnoki kar más tagjaihoz. A táviratban kifejtette a főhadiszállás álláspontját:

„A főhadiszállás, a főmegbízott és az összhadseregbizottság a kormány álláspontján vannak és elhatározták, hogy mindenképpen távol fogják tartani a hadsereget a felkelő elemek befolyásától s ugyanakkor teljes támogatást nyujtanak a kormánynak."

Ez volt a főhadiszállás és a főhadiszállás mellett működő legfelsőbb hadseregszervezetek akcióprogramja.

Duchonyin egész hetet — október 25-től november 1-ig — azzal töltött el, hogy a különböző frontparancsnokságokkal távirati tárgyalásokat folytatott. Ki akarta puhatolni, mozgósíthatók-e a megbízható csapatok a forradalom elfojtására és ebben az irányban adott ki rendelkezéseket. Lukirszkij tábornokkal, az Északi front vezérkari főnökével folytatott táviratváltás során, október 28-án, Duchonyin kijelentette:

„A Délnyugati frontról Kievbe küldtünk csapatokat, hogy a bolsevikokat lecsendesítsük".

Október 31-én a hadseregfőparancsnoknak küldött táviratában Duchonyin közölte, hogy a moszkvai kormánycsapatok megerősítésére „minden intézkedés megtörténik". Ugyanakkor igyekezett megbízható csapatokkal elfog-

lalni a Petrográdra és Moszkvába vezető utak hadműveleti szempontból legfontosabb pontjait. Lukirszkij tábornokkal való táviratváltása során Duchonyin közölte:

> „Intézkedtem, hogy a XVII. hadtest csapatai szállják meg és szilárdan tartsák Dno és Orsa állomásokat. Intézkedésemet valószínűleg végrehajtották. A tiszt, akit ennek megállapítása és ellenőrzése céljából mozdonyon kiküldtünk, még nem érkezett vissza".

A rohamzászlóaljak megalakítására kiküldött bizottság elnöke, Árisztov, október 31-én a főhadiszállás megbízásából közölte, hogy a különböző frontokon szétszórt rohamzászlóaljak készek a bolsevikok megfékezésére indulni.

Az összhadseregbizottság október 31-én táviratilag a következőket közölte a vasutas szakszervezet központi bizottságával: „A főhadiszállás összes intézkedéseit ellenőrizzük". Ilyenformán az összhadseregbizottság megalkuvói a maguk védőpajzsa alá vették a főhadiszállást.

A főhadiszállás a fenyegetésektől sem riadt vissza. Mindenfelé küldözgette a parancsokat, hogy vessenek véget a bolsevik felkelésnek, mert ellenkező esetben ezt a követelést erőszakkal fogja támogatni az egész hadrakelt sereg.

Október 31-én Duchonyin táviratilag fordult Novocserkászkba, M. Bogajevszkijhez, a Don-vidéken szervezkedő monarchista ellenforradalom vezetőjének, Kalegyin atamánnak a helyetteséhez. Bogajevszkij a bolsevikok ellen büntető expedició szervezését javasolta, mire Duchonyin a következő választ adta:

> „E nehéz percekben mindnyájunk számára segítség az, hogy a kozákság kész az állam megmentésére és védelmére kelni... A végsőkig fogunk harcolni, hogy jelenleg visszaállítsuk az ideiglenes kormányt és a Köztársasági tanácsot és ezzel együtt az országban a rendet".

Az ellenforradalmi erőknek a főhadiszállás részéről folytatott széleskörű mozgósítása november 1-én hirtelen megszakadt. Duchonyin ekkor hírt kapott arról, hogy Krasznov Petrográd alatt megadta magát és Kerenszkij megszökött. November 1-én Duchonyin parancsban közölte, hogy átvette a hadseregfőparancsnoki tisztséget. Ugyanebben a parancsban beszüntette a csapatok Petrográd felé nyomulását.

A bolsevikok szétveréséről szóló nagyhangú fenyegetések után ez a tervezett „keresztes hadjárat" teljes sikertelenségének beismerését jelentette. Duchonyin várakozó álláspontra helyezkedett és közben a főhadiszállás közelében „megbízható" csapatokat vont össze.

2

AZ OKTÓBERI NAPOK AZ ÉSZAKI FRONTON

A petrográdi forradalom híre az Északi fronton futótűzként terjedt el. Október 25-én reggel a „Lett Lövész" c. ujság szerkesztőségében megjelent egy távirdász katona. Körülnézett és a szerkesztőt kereste. A szerkesztő jelentkezett. A katona félrevonta a szerkesztőt és titokban átadott neki egy táviratot. A távirat Petrográdról, kerülő úton, Revalon és Dorpaton keresztül érkezett. Kiderült, hogy a XII. hadsereg megalkuvó hadseregbizottsága ügyeletes szolgálatba állította tagjait a távíróhivatalban és nem kézbesítette a forradalmi szervezetek címére szóló táviratokat. A távirdász lemásolta az elkobzott táviratot és elhozta a bolsevik ujság szerkesztőségébe, hogy azt „a tömegek tudomására hozzák".

A távirat a következőképpen hangzott:

> „A nép ellenségei éjszaka támadásba mentek át... Áruló csapást akarnak mérni a petrográdi szovjetre. A «Rabócsij Puty» («Munkás Út») és a «Szoldát» («Katona») c. ujságokat betiltották".

A táviratban ezenkívül utasítást adtak, hogy ne engedjenek át csapatokat az ellenforradalom támogatására Petrográd felé.

Röviddel ezután köztudomású lett, hogy az ideiglenes kormány megbukott és helyette új hatalom van kialakulóban.

Az Északi fronthoz három hadsereg tartozott: a XII., az I. és az V. A XII. hadseregnek volt közülük a legnagyobb jelentősége, mert közvetlenül a főváros közelében állomásozott.

A petrográdi felkelés hírére a XII. hadsereg illegálisan alakult forradalmi katonai bizottsága azonnal nyíltan lépett fel székhelyén, Wenden városában, az első vonal közvetlen közelében.

Október 26-án reggel a forradalmi katonai bizottság közölte megalakulását a hadsereg csapataival és Wenden lakosságával. Felhívása arról szólt, hogy a vörös Petrográd példájára a XII. hadsereg körzetében forradalmi katonai bizottság létesült, melynek feladata a XII. hadsereg összes forradalmi erőinek egyesítése.

A forradalmi katonai bizottság a bolsevikok Központi Bizottságának, Lettország forradalmi szociáldemokráciájának, a XII. hadsereg bolsevik katonai szervezetének, a lett lövészek végrehajtó bizottságának, a XII. hadsereg katonaküldött-szovjetje végrehajtó bizottságának, valamint a wendeni, wolmári és dorpáti katona-, munkás- és földnélküli paraszt-szovjetjeinek képviselőiből alakult.

> „Meg kell akadályozni, hogy a XII. hadseregnek akár egyetlenegy katonáját is Petrográdra küldjék a felkelés «megfékezésének» gyalázatos szerepére" — mondotta a felhívás.

A forradalmi katonai bizottság a bolsevikok katonai szervezetére és a lett lövész-küldöttek szovjetjeinek végrehajtó bizottságára támaszkodva, a XII.

hadsereg hatalmi szervének nyilvánította magát. Azonnal jóváhagyta a lett bizottságnak azt a határozatát, hogy rendeljenek be a frontról néhány lett ezredet, s ezek az ezredek parancsot kaptak Wenden, Wolmár és Walk városok megszállására. A Dorpátban állomásozó lett tartalékezred parancsot kapott, hogy bocsássa magát a helyi forradalmi katonai bizottság rendelkezésére és szállja meg az állomást, nehogy a frontról csapatok indulhassanak Petrográd felé.

Mindezeket a parancsokat azonnal végrehajtották. Október 27-én az 1. és 3. lett lövészezred bevonult Wendenbe. A forradalmi katonai bizottság rendelkezésére állt a szükséges fegyveres erő.

„A legtöbb fejtörést a lettek okozzák, náluk a legrosszabb a helyzet — közölte a XII. hadsereg parancsnoka, J. D. Juzefovics tábornok táviratilag, október 28-án az Északi front főparancsnokával, Cseremiszov tábornokkal — A tegnap Wendenbe érkezett 1. és 3. ezred nem ment tovább, megszállták a vasút- és távíróállomást és az 1. dandár két ezredében sok tisztet letartóztattak".

A lett lövészezredek ama forradalmi csapatok sorába tartoztak, amelyek nemcsak azonnal, ingadozás nélkül csatlakoztak a szovjethatalomhoz, hanem aktívan, fegyverrel keltek védelmére.

Némileg másképpen játszódtak le az események a XII. hadsereg mögöttes területén, Walk városában, Wendentől nyolcvan kilométernyire. A hadseregparancsnokságon kívül itt székelt a XII. hadsereg katonaküldöttei szovjetjének végrehajtó bizottsága, mely a szovjethatalommal szemben engesztelhetetlenül ellenséges álláspontot foglalt el. Ez a bizottság, melyet tavasz óta nem választottak újra, megőrizte eszer-mensevik összetételét és elkeseredett harcot folytatott a bolsevikok ellen: felhívásokat küldött szét és biztatta a főhadiszállást és Kerenszkijt, hogy a XII. hadsereg részéről teljes támogatásra számíthatnak.

A forradalmi katonai bizottság plakátjainak letépésére a bizottság „halálkülönítményeket" küldött szét. Rohamkatonái még a „Lett Lövész" c. ujság szerkesztőségébe is betörtek, de amikor itt lett fegyveres őrséggel találták magukat szemben, gyorsan kereket oldottak.

A bizottságnak azonban nem volt annyi ereje, hogy szembeszálljon a forradalommal. A megalkuvók elhatározták, hogy amíg a parancsnokság Walk város védelmére és a bolsevikokkal való további harcra nem talál csapatokat, időnyerés céljából tárgyalásba bocsátkoznak a bolsevikokkal.

Október 26-án este a bizottság felszólította a bolsevikokat, hogy lépjenek vele tárgyalásokba. A tárgyalások egész éjszaka húzódtak. A bolsevikok álláspontja világos volt — a hatalomnak át kell mennie a szovjetek kezébe. Végül is a bizottság szavát adta, hogy nem fog aktívan fellépni, reggelre ellenben megszervezte a XII. hadsereg körzetében „a haza és a forradalom megmentésének bizottságát" és még elkeseredettebben folytatta a hadjáratot a bolsevikok ellen.

Ugyanakkor a hadseregparancsnok, Juzefovics tábornok a bolsevikokkal folytatott tárgyalások leple alatt a legmegbízhatóbb csapatokat Walk irá-

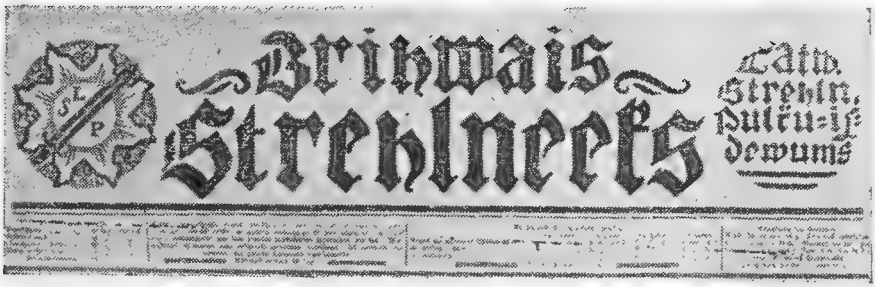

A „Lett Lövész" c. ujság.

nyába kezdte összevonni. Október 28-án Cseremiszovval folytatott távirat váltás során a következőket közölte:

„Tekintettel a helyzet komolyságára, a zavargás első percétől fogva szükségesnek tartottam, hogy a 20. dragonyos ezredet közelebb vonjam Walk városához; ezenkívül kiadtam a parancsot, hogy a 17. lovashadosztály többi ezrede is Walk körzetéhez közeledjék... Mert nem engedhetjük meg a letteknek, hogy Walkot elfoglalják".

Mindez azonban nem segített. Október 29-én a 6. és 7. lett lövészezred bevonult a Wenden és Walk között félúton fekvő Wolmár városba. A forradalmi ezredek Walk felé vonultak, ahol a hadsereg parancsnoksága székelt. Juzefovics két-három nap mulva ezt jelentette Cseremiszovnak:

„Reális erő nem áll rendelkezésemre... a 17. lovas-hadosztály — megbízhatóbb ugyan, de ilyen határozatot hozott: megőrizzük semlegességünket és csak rendzavarások és rablások megszüntetése céljából fogunk kivonulni".

Miközben a forradalmi ezredek Walk felé vonultak, október utolsó napjaiban, az eszerek és mensevikek Wendenben összehívták a XII. hadsereg kongresszusát. A kongresszusi küldöttek választásai még az októberi események előtt az eszerek erős befolyása alatt folytak le. A kongresszuson a szavazatok csaknem egyenlően oszlottak meg: egyrészről a bolsevikok és „baloldali" eszerek, másrészről a mensevikek és a jobboldali eszerek között. A héttagú elnökségben három hely jutott a bolsevikoknak. Elnökül először a bolsevik Sz. M. Nachimsont választották meg, de később újra szavaztak és a jobboldali eszer M. A. Lihacsot választották meg, aki később az archangelszki fehér kormány egyik vezetője lett. Az épületet, ahol a kongresszus folyt, a helyi helyőrségből és számos frontküldöttségből összeverődött óriási katonatömeg vette körül. A tüntetők viharosan fejezték ki a bolsevikokkal való szolidaritásukat és követelték, hogy minden hatalmat adjanak át a szovjeteknek.

A szavazás majdnem minden kérdésben, az úgynevezett „kucsinisták", a jobboldaliak javára dőlt el, akiket a mensevik Kucsin hadseregmegbízott irányított. Az októberi forradalomhoz való viszony kérdésében azonban, bár Csernov „maga" is jelen volt a kongresszuson, 248 szavazattal 243 ellenében a baloldali blokk győzött.

Az új hadseregbizottságot paritásos alapon választották, mind a jobboldali, mind a baldoldali blokkra 22—22 tag jutott.

A választásoknál a bolsevikok a következő követeléseket állították fel, amelyeket a kongresszus elfogadott:

1. Két héten belül új kongresszust kell összehívni és új hadseregbizottságot kell választani.

2. Az új hadseregbizottságba Kucsin párthívei közül senkit sem szabad beválasztani.

3. A „honmentő bizottság" beszünteti működését.

Az újonnan választott hadseregbizottságnak két elnöke volt: egy mensevik és egy bolsevik. Világos, hogy komoly munkáról szó sem lehetett.

Ezalatt a lett ezredek közeledtek Walk városához.

November 4-én Juzefovics újra közölte Cseremiszovval:

> „Ma reggel a 6. tukkumi ezred önkényesen elhagyta Wolmárt és négy tiszt vezetésével gyalogmenetben bevonult Walkba. Sztakelnben szándékozzák tölteni az éjszakát, ahol a 42. nehéz tüzérosztály első számú ütegének kell hozzájuk csatlakozni... Az a hír járja, hogy a 6. ezred után a 7. ezred is Walkba szándékozik indulni".

Juzefovics panaszkodott, hogy nem áll módjában meghiusítani a bolsevikokkal rokonszenvező ezredeknek ezt az állomásváltoztatását. Cseremiszov azt felelte:

> „Ugyan mivel is segíthetnénk neked? Ha neked nincsenek megbízható csapataid, amelyekre támaszkodhatnál, akkor nekem még kevésbbé vannak".

Bár az Északi fronton több volt a katonaság, mint bármelyik más fronton, a cári tábornokokhoz hű csapatok valóban nem akadtak. A parancsnokság és nevezetesen Cseremiszov rendkívül fejvesztett és határozatlan álláspontja éppen ezzel magyarázható.

November 5-én a 6. lett ezred zeneszóval bevonult Walk városába. A hadsereg tényleges vezetése a bolsevikok kezébe ment át.

A XII. hadsereg november 14—15-én lefolyt rendkívüli kongresszusán a bolsevikok már túlnyomó többségben voltak. A baloldali blokk, amelynek élén a bolsevikok álltak, hatvan hadseregbizottsági helyre negyvennyolc jelöltjét hozta be, míg az úgynevezett „szocialista" blokk — a mensevikek, jobboldali eszerek és trudovikok — csak tizenkét helyet kapott.

Az Északi front középső szakaszán az I. hadsereg állt, melynek parancsnoksága Altschwannenburg nevű helységben volt. Itt az októberi események bonyolultabban alakultak, mint a XII. hadseregnél.

Az I. hadsereg bizottsága az októberi forradalom legelejétől fogva az ideiglenes kormány támogatása ellen foglalt állást.

> „Az I. és V. hadsereg kijelentette, hogy nem a kormányt fogja követni, hanem a petrográdi szovjetet. Ez a hadseregbizottságok határozata" — jelentette Lukirszkij tábornok Duchonyinnak október 26-i táviratában.

A lövészárokban a „Lett Lövész"-t olvassák.

Később azonban az I. hadsereg bizottságának álláspontjában jelentős ingadozások álltak be. Ezek az ingadozások a „baloldali" eszerek taktikáját tükrözték vissza, akiknek a hadseregbizottságban nagy befolyásuk volt. A hadseregbizottság, bár megtagadott minden segítséget a Kerenszkij-kormánytól, mégsem szánta rá magát arra, hogy az új hatalmat határozottan elismerje. Az ellenség e határozatlanságban annak a jelét látta, hogy a bizottság álláspontja megváltozott. Október 29-én Lukirszkij tábornok a következőket táviratozta az I. hadsereg vezérkari főnökének, N. V. Pnyevszkij tábornoknak:

„E pillanatban közli velem az Északi front parancsnoka... hogy az I. hadsereg bizottsága úgy határozott, hogy támogatni fogja az ideiglenes kormányt".

Erre támaszkodva Lukirszkij azt javasolta, hogy a hadseregből haladéktalanul jelöljenek ki „megfelelő és teljesen megbízható gyalogos csapatokat a Petrográd mellett gyülekező Kerenszkij csapatokhoz való küldés céljából"

Pnyevszkij csodálkozva válaszolta Lukirszkijnek, hogy valami félreértés történt, mert a hadseregbizottság „egyáltalán nem hajlandó az ideiglenes kormányt támogatni". S hozzáfűzte: „Feltétlenül megbízható ezredek a hadseregben egyáltalán nincsenek!"

Okóber 31-én az I. hadsereghez Gatcsinából Kerenszkij aláírásával felszólítás érkezett, hogy küldjenek katonaságot Petrográd alá. Másnap, november 1-én, az Északi front parancsnokságának főszállásmestere, Baranovszkij, a következőket táviratozta Kerenszkijnek és Duchonyinnak:

„Közlöm a következő táviratot: Neuschwannenburg október 31-én 13 órakor. A 174. sz., O óra 20 perckor, október 31-én a gatcsinai palotában kelt és Kerenszkij, Avkszentyev, Goc, Vojtyinszkij, Sztankévics és Szemjonov aláírásával ellátott távirat kapcsán jelentem, hogy az I. hadsereg kongresszusa egyhangúan elhatározta, hogy egyetlenegy ezredet sem küld. N o t b e k".

Így végződtek a forradalom ellenségeinek összes kísérletei, hogy az I. hadseregtől valami erősítést kapjanak. A parancsnokság maga már mukkanni sem mert csapatküldésről.

Október 30-án Altschwannenburgban megnyílt az I. hadsereg második hadseregkongresszusa. A kongresszuson 268 küldött jelent meg; közülük 134 a bolsevikokhoz, 112 a „baloldali" eszerekhez, a többi pedig az internacionalista mensevikekhez tartozott. De a bolsevikok között ezen a kongresszuson hiányoztak a vezető pártfunkcionáriusok.

„A bolsevikok között nem láttunk vezető pártembereket, sőt maga az előadó is, egy tiszt, kijelentette, hogy bár a bolsevikok nevében beszél, ő maga nem bolsevik, hanem csak a tömegek hangulata hatja át" —

így jellemezte a kongresszus munkáját az I. hadsereg helyettes politikai megbízottja, Sz. A. Szebov hadnagy.

A napirend főkérdésében — a politikai helyzet kérdésében — két határozati javaslatot terjesztettek a kongresszus elé: a bolsevikokét és a „baloldali" eszerekét. A bolsevikok javaslata azt követelte, hogy fenntartás nélkül ismerjék el a szovjethatalmat és azonnal fegyveres erővel támogassák. Az eszer javaslat elvben ugyan nem tagadta meg a szovjethatalom elismerését, de a fegyveres segítség kérdését „a helyzet tisztázódásáig" akarta elhalasztani. Az internacionalista mensevikek az eszerekhez csatlakoztak. A szavazatok egyenlően oszlottak meg. „Egyeztető bizottságot" választottak, amelynek javaslatát a kongresszus a következő szövegezésben fogadta el:

„Az esetben, ha ellenforradalmi mozgalomról érkeznek hírek, a hadsereg felét Petrográdra kell indítani, a másik fele a fronton marad".

A kongresszus felhívást bocsátott ki, melyet távirati úton küldöttek szét „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek." A felhívásban ez állt:

„Kerenszkij hatalmát megdöntöttnek tekintjük és az összes csapatoknak javasoljuk, hogy csatlakozzanak az I. hadsereghez és támogassák a forradalmi katonai bizottságot.

Ugyanakkor a kongresszuson határozatot fogadtak el, amelyben követelték az „egységes szocialista hatalom" megteremtését. Hozzáfűzték még, hogy a kormányban a pártoknak „a II. szovjetkongresszuson lévő számarányuk szerint" kell képviselve lenniök. A határozat ellen 25-en szavaztak és 30-an tartózkodtak a szavazástól.

Ilyenformán a kongresszus a megalkuvó pártok álláspontjára süllyedt, bár a katonák tömege a bolsevikok pártján állt.

Lett lövészek.

A mensevikek és eszerek azzal kérkedtek, hogy a kongresszussal „semleges" határozatokat fogadtattak el. De ezekkel a határozatokkal nem lehetett a katonatömegeket semlegesíteni.

„A bolsevik mozgalom sikere nagy örömet vált ki köztük — állapította meg keserűen ugyanez a Szebov hadnagy az I. hadsereg katonáiról szólva. — Bolsevik kormányon, helyesebben békekormányon kívül semilyen kormány sem érhet el sikert" — fűzte hozzá.

A kongresszus új, hatvantagú hadseregbizottságot választott. A tagok egy részét a frakciók képviselete alapján jelölték ki, a másik részét a kongresszus a hadosztályok képviselői közül választotta meg. Az új hadseregbizottságba 35 bolsevik, 19 eszer és 6 mensevik került. Elnökül egy bolsevikot választottak, alelnökökül pedig egy „baloldali" eszert és egy menseviket. Ezenkívül még két titkárt, egy bolsevikot és egy „baloldali" eszert, is választottak az elnökségbe. Ilyen módon az I. hadsereg új hadseregbizottságában az elnökség összetétele, ahol két bolsevikkal három politikai harci tapasztalatokkal bíró megalkuvó állt szemben, maga sem tette lehetővé a bolsevikok számára pártvonaluk keresztülvitelét.

A hadseregbizottság álláspontja ingatag maradt egészen november közepéig, amikor az új hadseregkongresszus szilárdabb bolsevik vezetést biztosított. Kétségtelen azonban, hogy az I. hadsereg az októberi forradalom első időszakában is általában véve a bolsevikok pártján állt. Egyes csapatrészei készek voltak fegyveresen támogatni a szovjethatalmat. Kudarccal végződtek az ellenforradalom összes próbálkozásai, hogy az I. hadsereg segítségével növelje erőit.

Az Északi front balszárnyát az V. hadsereg alkotta, melynek vezérkara Dvinszk városában tartózkodott. A hadseregbizottság elnöke, a bolsevik E. M. Szkljánszkij Petrográdra utazott a II. kongresszusra és az október 24-ről 25-re virradó éjszakán értesítette az V. hadsereg bolsevikjeit arról, hogy Petrográdon megkezdődött a felkelés. E hírre az V. hadsereg hadseregbizottságának bolsevik frakciója azonnal hozzáfogott a forradalmi katonai bizottság megalakításához. Október 27-én a forradalmi katonai bizottság értesítette a petrográdi szovjetet, hogy az V. hadsereg a felkelés támogatására Petrográdra fegyveres csapatokat küldhet.

Közben a főhadiszállás nyomatékosan követelte, hogy Kerenszkij segítségére küldjenek csapatokat. Az V. hadsereg parancsnoksága hajlandó volt teljesíteni ezt a követelést, de, mint az V. hadsereg vezérkari főnöke, Popov tábornok táviratilag közölte Lukirszkij tábornokkal, „a hadseregbizottság és a többi újonnan megválasztott bizottság bolsevik hangulata" folytán a helyzet bonyolulttá vált. Ezután Popov Lukirszkij tudomására hozta, hogy a hadseregbizottság távirati felszólítást kapott a II. szovjetkongresszustól, hogy az V. hadseregből küldjenek csapatokat a felkelő petrográdi helyőrség segítségére. A táviratot a hadseregbizottság ülésén tárgyalták meg és csak „véletlen többségnek köszönhető, hogy a javaslat megbukott" — fűzte hozzá Popov.

Másnap Popov, az Északi front vezérkarával, Baranovszkij tábornokkal a következőket közölte:

> „A hadseregben kiéleződik a helyzet... Tegnap éjszaka a hadseregbizottság mindössze három szavazatnyi többséggel határozatot hozott, mely szerint 12 zászlóaljat, 24 géppuskát lovassággal, tüzérséggel, műszaki csapatokkal küldenek Petrográdra, állítólag abból a semleges célból, hogy a petrográdi konfliktust elsimítsák. Ma, október 30-án a hadseregbizottság bolsevik részének képviselői a hadseregparancsnoktól e határozat végrehajtását követelték. A hadseregparancsnok határozottan elutasító választ adott és elhatározta, hogy bármi áron is, de megakadályozza a hadseregbizottság e szándékának megvalósítását és e célból a legerélyesebben alkalmazni fog minden rendelkezésére álló eszközt. Ezért Dvinszkben, a dvinszki vasúti csomóponton mind a három fegyvernemből külön csapatot állítottak össze, ezenkívül az 1. lovashadosztály egységeinek kiadták a parancsot, hogy Rusoni állomásnál zárják le az utat... Értesüléseink szerint a hadseregbizottság elhatározta a hadseregparancsnok, a parancsnokság és a megbízottak letartóztatását".

Ezek a táviratváltások azt az éles harcot tükrözték vissza, mely az V. hadseregben a körül folyt, hogy kinek nyujtsanak segítséget, a forradalomnak-e vagy az ellenforradalomnak? A parancsnokság megkísérelte, hogy reális segítséget nyujtson Kerenszkijnek: október 29-én az Északi front parancsnokságától parancs érkezett, hogy sürgősen indítsák el az 1. páncélosztályt Kerenszkij rendelkezésére.

Az V. hadsereg parancsnoka, V. G. Boldirev tábornok, (aki később a „haza újjászületésének szövetsége" nevű ellenforradalmi harci szervezet-

ben vett részt és tagja volt az ufai direktóriumnak, mely Szibériában Kolcsak uralmát készítette elő) október 30-án délután 3 óra 40 perckor hozzáfogott a Kerenszkij segítségére páncélosztály küldését elrendelő parancs végrehajtásához. De az erőviszonyok olyanok voltak, hogy Boldirev kénytelen volt furfanghoz folyamodni. Hogy a pályaudvaron állandó ügyeletet tartó bolsevikok ne értesüljenek az osztály elindításáról, egy hat páncélgépkocsiból álló különítményt Dvinszkből az országúton a Dvinszktől 85 kilométernyire fekvő Rezsicába küldtek azzal a szándékkal, hogy a páncélgépkocsikat ott bevagonírozzák és vonaton küldjék tovább Petrográd felé.

„Dvinszkben lehetetlen volt a bevagonírozás" — közölte ebben az ügyben Baranovszkij tábornok Duchonyinnal.

A bolsevikok másnap kora reggel értesültek az osztály elindításáról. Megbízható csapatok képviselőiből azonnal 30 emberből álló 5 géppuskával felszerelt kisebb különítményt állítottak össze. A különítmény vasúton Rezsicába utazott, hogy feltartóztassa a páncélgépkocsikat és visszairányítsa őket Dvinszkbe.

Rezsicába érve a különítményparancsnok észrevette, hogy már bevagonírozzák a páncélgépkocsikat. Erre a különítmény az állomástól nem messze felszedte a síneket, hogy a szerelvény el ne indulhasson. A bolsevik különítményben kevés ember volt. A jól felfegyverzett páncélgépkocsi-osztaggal nem bocsátkozhattak azonnal harcba. Miután felszedték a síneket és néhány katonát megfigyelés céljából az állomáson hagytak, a különítmény parancsnoka embereivel együtt bement a városba, hogy erősítést szerezzen. Az őrszázadon kívül azonban semilyen katonai egységet sem talált, ha csak nem számítjuk azt a 150 foglyot, akik az ideiglenes kormány elleni állásfoglalásukért a helyőrségi fogdában ültek.

A bolsevik különítmény katonái nem sokat teketóriáztak, elmentek a fogdába és kiszabadították a foglyokat. A helyőrségi raktárból ellátták őket fegyverrel és ruházattal, tíz géppuskát is szereztek.

A különítmény létszáma most már körülbelül 200 katonára nőtt, akik tíz géppuskával voltak felfegyverkezve. A bolsevik különítmény váratlan rajtaütéssel megtámadta a páncélosztályt, mely már befejezte a berakodást és útra készen állott. Az osztály katonáinak egy része átment a bolsevikok oldalára. A parancsnokot és a tiszteket, akik ellenállást tanusítottak, letartóztatták és elszállították ugyanabba a helyőrségi fogdába, melyet éppen az imént hagytak el az ellenük támadó katonák. A szerelvény a páncélgépkocsikkal együtt visszatért Dvinszkbe.

Duchonyin pedig, aki ebben az időben közvetlen távírón beszélt Baranovszkijjal, azt kérdezte:

— Mondja kérem, útnak indul-e a páncélosztály? Azonnal el kell indítani... A hadseregfőparancsnok nevében parancsolom ezt és kérem, hogy a parancs végrehajtásáról táviratilag értesítsen, mert ez rendkívül fontos.

— Azonnal tovább adom parancsát — sietett felelni Baranovszkij.

A beszélgetés végén Baranovszkij közölte Duchonyinnal, hogy „a pán-

célosztály Rezsicában berakodott, de aztán visszatartották és a csapatszállítmány parancsnokát letartóztatták".

Döntő pillanat volt ez. A bolsevikok megmutatták, hogy a hadseregben reális támaszuk van. A parancsnokság megérezte, hogy süppedő talajon áll és a nép fenyegető erejével szemben semmiféle ellenállásra nem képes.

November 1-én az V. hadsereg állomás-területének központjában, Dvinszkben, a hadsereg legfontosabb intézményei a bolsevikok kezében voltak. A katonaság főtömege a szovjethatalom oldalán állt. Azonban a hadseregparancsnok, Boldirev tábornok, még mindig nem ébredt tudatára annak, hogy régi hatalmának vége. Október 31-én a Cseremiszov tábornokkal folytatott táviratváltás során Boldirev arra a kérdésre válaszolva, vajjon igaz-e, hogy a forradalmi katonai bizottság megakadályozza bizonyos táviratok átadását, hanyagul odavetette:

> „Ez valami bizottság-féle, amely valóságos szerepet nem játszik. Az első napon vezető pózba vágta magát, sőt még a parancsaimat is ellenjegyezni akarta, de miután határozott visszautasításra talált, felhagyott az ilyen kísérletekkel".

Másnap, november 1-én, Boldirev ugyanezzel a Cseremiszovval folytatott beszélgetés során csüggedten mondotta:

> "A következő történt: Dvinszk ténylegesen a hadseregbizottság hatalmában van... Nem lehetetlen, hogy a parancsnoki kar letartóztatásának kérdése is felmerül. Bár a hadseregbizottság elnöke most jelentette ki nekem, hogy ettől nem kell tartanunk, miután ők is teljes egészében elismerik a hadműveletek zavartalanságának és a front szilárdságának szükségességét, de ha nincs tényleges erő az ember kezében, akkor természetesen minden lehetőséggel számolni kell".
>
> „Egyelőre az egész vezetés a hadseregbizottság bolsevikjeinek kezében van"— így fejezte be Boldirev Cseremiszovnak tett jelentését.

Így folytak le az októberi napok az V. hadseregben, amely az elsők között állt teljes egészében a szovjethatalom oldalára.

Közben az Északi front mögöttes területén szintén bonyolult események játszódtak le. Az ellenforradalom, mely a Petrográd elleni döntő hadműveletek céljából igyekezett erőt gyüjteni, lépten-nyomon ellenállásba ütközött. A harc főképpen azokon a vasúti gócpontokon folyt, amelyeknek központja Pszkov volt, az északi frontparancsnokság és a hadtápterület számos intézményének állomáshelye.

Pszkovnak, — a kis vidéki városkának — alig volt munkás-lakossága. A frontparancsnokság és más hadseregintézmények jelenléte a városban, a rengeteg tiszttel együtt, kedvezőtlen helyzetet teremtett a forradalmi erők széleskörű szervezésére. Az októberi események kezdetén a helyi szovjetben a mensevikek és eszerek voltak többségben.

A bolsevikoknak szilárd támaszuk volt a helyőrség egyes csapataiban

A bolsevikok elfoglalják Rezsicán a páncélos-osztályt. *V.V. Seseglov rajza*

és több üzemben. Itt azonban a harc kimenetelét nemcsak a helyi erőviszonyok határozták meg, hanem a frontról érkező csapatok is, amelyeket a főhadiszállás Kerenszkij segítségére küldött. A helyi bolsevikokra az a feladat hárult, hogy ezeket a csapatokat a proletárforradalom oldalára vonják, ha pedig ez nem sikerül, akkor legalább semlegesítsék őket vagy végső esetben fegyveres erővel akadályozzák meg további előnyomulásukat Petrográd ellen.

Az októberi események legkezdetén a pszkovi szovjet egyik ülésén a bolsevikok keresztülvitték a forradalmi katonai bizottság szervezését kimondó javaslatot. A fejvesztett megalkuvók nem akadályozták meg, hogy a bolsevikok jelöltjei kerüljenek a bizottságba. A bolsevikok javaslatára azután újraválasztották a pszkovi szovjetet. A szovjet ülésén fegyveres munkások és katonák jelentek meg és követelték az új választások rögtöni kiírását. A mensevikek és eszerek a katonák és munkások nyomására beleegyeztek az új választásokba. Az újonnan választott szovjet teljes támogatást biztosított a bolsevikok számára.

Kerenszkij Petrográdról való szökése után Pszkovba érkezett, de ott olyan helyzetet talált, hogy jobbnak látta nem mutatkozni a nyilvánosság előtt. Ugyanezt tanácsolta neki Cseremiszov, az Északi front főparancsnoka is.

Lukirszkij tábornok október 27-én a Duchonyinnal való táviratváltás során a következőképpen jellemezte a pszkovi helyzetet:

„Pszkov helyőrségében egyelőre csend van, a hangulat kielégítő. Éjszaka az Északi front egyesült szervezeteinek végrehajtó bizottságában viharos ülés volt. Elhatározták, hogy az Északi front megbízottját letartóztatják és ellenőrzik az összes kormányintézményeket. Korán reggel a forradalmi bizottság a helyőrség gyalogságából 200 embert vont magához. Néhány perccel ezelőtt őrséget állítottak az Északi front parancsnokságának távíró állomásához, hogy ellenőrizzék az egész levelezést. Én önnel az Északi front főparancsnokságának házában lévő készüléken beszélek".

Ez a táviratváltás akkor folyt le, amikor a forradalmi katonai bizottság már megkezdte a pósta, távirda és egyéb intézmények elfoglalását. Ekkor azonban váratlanul kozákok jelentek meg, akik Kerenszkij segítségére vonultak. A kozákok elfoglalták a pályaudvart, a tüzérségi raktárakat, a kaszárnyákat és letartóztatták a forradalmi katonai bizottság néhány tagját. Ez nyilván az a két kozákszázad volt, melyeket Lukirszkij tábornok a főhadiszállás parancsára külön azért tartott vissza, hogy a Krasznov „hadseregének" közvetlen mögöttes területén, olyan fontos szerepet játszó csomóponton, mint Pszkov állomása, a helyzet ura maradjon.

A forradalmi katonai bizottság szabadon maradt tagjai sietve mozgósították a tartalékászlóaljat és a gépkocsiszázadot. Éjszaka a forradalmi csapatok megtámadták a kozákokat. Lövöldözésre került a sor, néhányan megsebesültek. A kozákokat körülfogták. Azok megigérték, hogy nem fognak résztvenni a forradalom elfojtásában.

A továbbiak folyamán a helyzet Pszkovban aszerint változott, hogy milyen katonai egységek vonultak oda.

Október 28-án Lukirszkij közölte Duchonyinnal, hogy a forradalmi katonai bizottságnak a távíróhivatalban kiállított őreit bevonták. Ugyanezt jelentette Cseremiszov is Juzefovics tábornoknak, a XII. hadsereg parancsnokának.

„Nálunk Pszkovban a forradalmi bizottság fájdalom nélkül kimúlt, a távírókészülék ellenőrzése már tegnap megszűnt".

De október 29-én Lukirszkij tábornok Cseremiszov parancsára már sürgette az V. hadsereget, hogy a 3. urali kozákezred egységeit minél gyorsabban küldje Pszkovba.

„Ez feltétlenül szükséges — mondotta Lukirszkij — tekintettel arra, hogy Pszkovban a börtön és az elosztó központ közelében zavargások várhatók... Ugyancsak felette szükséges, hogy a pszkovi helyőrségbe egy teljesen megbízható gyalogsági egységet, ezredet vagy rohamszászlóaljat irányítsanak".

A frontról nem érkeztek „megbízható" csapatok, hiába volt az Északi front parancsnokságának minden fáradozása. A bolsevikok ugyanekkor 300-nál több katonát és néhány tisztet szabadítottak ki a pszkovi börtön-

ből, akiket Kerenszkij idején az ideiglenes kormány elleni fellépésük miatt letartóztattak. A kiszabadítottak jelentősen fokozták a forradalmi katonai bizottság erejét, melynek, Cseremiszov bizonygatása ellenére, esze ágában sem volt kimúlni.

Az Északi front főparancsnoka, Cseremiszov tábornok, talán jobban megértette a katonatömegek hangulatát, mint bárki más a tábornoki karból. A fiatal tábornokot, akit „demokratikus érzésűnek" tartottak, a februári forradalom óta kezdték előtérbe tolni. Kerenszkij júniusi támadása idején a XII. hadtest parancsnoka volt, mely áttörte az ellenség állásait. Kornyilovnak a hadseregfőparancsnoki tisztségből történt távozása után— Cseremiszov és Kornyilov között feszült volt a viszony — az Északi front hadseregeinek parancsnokává Cseremiszovot nevezték ki: Cseremiszov már az októberi szocialista forradalom első napjaitól fogva, a körülmények mérlegelése alapján ellenezte,hogy a frontról Kerenszkij segítségére katonaságot küldjenek. Természetesen nem jószándékból, hanem azért, mert meggyőződött e terv megvalósításának lehetetlenségéről. Ebben nyilván némi része volt annak is, hogy Cseremiszov személyes ellenszenvvel viseltetett a kispolgári pártokkal szemben. Ezeket hibáztatta elsősorban a parancsnoki kar iránti bizalom aláásásáért. Ez világosan kitünt a Juzefovics tábornokkal november 4-én folytatott táviratváltásból.

> „A hirhedt »forradalom-mentő bizottság« — mondotta Cseremiszov — olyan párthoz tartozik, amely nyolc hónapon keresztül kormányozta az országot és bennünket, a parancsnoki kart, ellenforradalmárokként üldözött. Most pedig meghunyászkodott, szűköl és tőlünk követeli, hogy mentsük meg. Miközben a csapatok közt a bolsevikok sikeresen folytatják a propagandát, ezek az urak csak egymással civakodnak és a parancsnoki kartól követelnek segítséget. Igazán felháborító látvány".

Ez a jellemzés tagadhatatlanul találó.

Más álláspontot foglalt el Vojtyinszkij, az Északi front megbízottja. Vojtyinszkij egy időben a bolsevikokhoz tartozott. Miután a februári forradalom elején kizárták a pártból, átment a mensevik táborba és az októberi napokban mint a szovjethatalom engesztelhetetlen ellensége lépett fel. A forradalmi katonai bizottság ellenlábasaként Pszkovban a frontmegbízott helyiségében megszervezte a „haza és a forradalom megmentésének bizottságát", mely lassanként szerteágazott a fronton és a hátországban.

A Petrográd elleni támadás idején Vojtyinszkij Kerenszkij kíséretéhez tartozott és a frontparancsnokságtól állandóan erősítést követelt.

De mindezeknek a követeléseknek nem volt semmiféle foganatjuk. A bolsevikok ereje napról-napra nőtt. A további kísérletek, hogy a kozákszállítmányokat Pszkovtól északabbra továbbítsák, a forradalmi katonai bizottság fegyveres ellenállásába ütköztek.

A Duchonyinnal folytatott november 3-i táviratváltás során Cseremiszov közölte a pszkovi helyőrség parancsnokának, N. Sz. Trikovszkij

tábornoknak jelentését, aki a következőképpen jellemezte a pszkovi helyzetet:

„Jelentem, hogy Pszkov város helyőrsége teljesen a szélső irányzatú forradalmi szervezetek hatalmában van és kapcsolatban áll a petrográdi forradalmi katonai bizottsággal".

Ilyenformán a forradalom az Északi front mögöttes területén, a forradalmi Petrográd számára legfontosabb ponton is győzött. Az ellenforradalmi főhadiszállás próbálkozásai, hogy az Északi front mögöttes területén megvesse a lábát és itt Petrográd ellen felvonulási területet szervezzen, meghiúsultak. A többi fronttal szemben, ahol az ellenforradalom még megkísérelte erőinek mozgósítását, az Északi front a proletárforradalom előőrsévé vált.

3

AZ OKTÓBERI NAPOK A NYUGATI FRONTON

A proletárforradalom sikeres befejezése szempontjából az Északi front után a Nyugati frontnak volt a legnagyobb jelentősége. Ez a front közelebb volt Moszkvához és — az Északi frontot kivéve — közelebb esett Petrográdhoz is, mint a többi front. A Nyugati front hadtápterületén székelt a tábornoki ellenforradalom központja — a hadseregfőparancsnok főhadiszállása.

A Nyugati front állásai Dvinszktől Pinszkig húzódtak. A front vezérkara Minszkben székelt. Mint az Északi fronton, itt is három hadsereg állt: a III., a X. és a II.

A II. hadsereg a Nyugati front szélső balszárnyán állt, a pinszki mocsaraknál. A hadseregparancsnokság Szluckban volt, de a hadsereg legfontosabb központja az állásokhoz közelebb fekvő Nyeszvizs volt. Nyeszvizsben székelt a hadseregbizottság is.

Október 26-án a hadseregbizottság bolsevik frakciója értesült a petrográdi felkelésről. A bolsevikok a bizottságtól azonnal az új hatalom elismerését követelték. A bizottság, amely kétharmadrészben megalkuvó elemekből állott, visszautasította ezt a követelést. Erre a bolsevikok kiléptek a bizottságból. Közülük sokan a front különböző pontjaira utaztak, hogy a lövészárkok katonaságát a szovjethatalomért való harcra serkentsék. A Nyeszvizsben maradt bolsevikok pedig, a Minszkből érkezett elvtársakkal együtt, nekifogtak a forradalmi katonai bizottság munkájának megszervezéséhez.

A bolsevikok, még az októberi eseményeket megelőzően, Nyeszvizsbe rendelték a 32. szibériai ezredet, hogy ellensúlyozzák a 2. urali kozák hadosztály

ott állomásozó kozákjait. Október 26-án a szibériaiak megérkeztek Nyeszvizsbe. A II. hadsereg egységeiben a bolsevikok — a hadseregbizottság tagjai — a hadosztály-és a hadtestbizottságok azonnali újraválasztásáért harcoltak, követelték, hogy a november 1-ére kitűzött hadseregkongresszusra küldötteket válasszanak, hogy vegyék ellenőrzés alá a parancsnokságokat és a távírót és vegyék át a hadtestek ügyeit.

Az ezredbizottságok a legtöbb ezredben már bolsevikokból állottak. Csak a IX. és a III. szibériai hadtest néhány ezrede volt kivétel: a IX. hadtestben erősek voltak az ukrán nacionalisták, a III.-ban pedig az eszerek. Az ezredekben a bolsevikok nagyon gyorsan hatalomra jutottak. A parancsnoki kar annyira el volt szigetelve, hogy semmiféle ellenállást sem tudott kifejteni.

A II. hadsereg csapatainak többségében uralkodó hangulatról annak a határozatnak az alapján ítélhetünk, melyet a 18. Karszi gránátos-ezredben október 27-én az ezred-, a század- és osztagbizottságok együttes ülésén hoztak,

> „Még alig vagyunk túl a Kornyilov-kalandon — mondja a határozat — és az áruló Kerenszkij megint Petrográd ellen vonul, hogy a szabadságot az uccai harcokban pusztuló proletariátus vérébe fojtsa. A Karszi ezred az áruló hóhérok tudtára adja, hogy kész meghalni a munkások és parasztok ügyéért. Azt akarjuk, hogy a hatalom a szovjeteké legyen, békét és földet akarunk. Éljen a forradalmi katonai bizottság".

A gránátosok között különösen forradalmi volt a hangulat. A gránátos hadtest két hadosztályában, melyek Nyeszvizs közelében voltak állásban, a bolsevikok erős agitációt folytattak a hadosztálybizottságok újraválasztása érdekében. A 2. hadosztály kongresszusát a hadosztálybizottság megkérdezése nélkül október 28-ára tűzték ki. A hadosztálybizottság eleinte hallani sem akart a kongresszus összehívásáról, de mikor látta, hogy a küldöttek nélküle is összegyűlnek, kénytelen volt számolni a befejezett ténnyel.

A kongresszusra körülbelül 250 küldött gyűlt össze. Szürke, ködös nap volt. Szünet nélkül zuhogott az eső, térdig ért mindenütt a sár. A kongresszus számára egy hevenyészve összerótt barakot, a hadosztályparancsnokság étkezőjét jelölték ki. A falakhoz tolt asztaloknál nagynehezen elhelyezkedtek a küldöttek. A bolsevikoknak nem volt hol frakcióülést tartaniok, ezért csupán arra szorítkoztak, hogy az egyes küldöttek pártállását tisztázzák. És pedig a következő módon: a kongresszus megnyitása előtt a bolsevikokat és a bolsevikokkal rokonszenvező küldötteket felszólították, hogy a terem baloldalán, a többieket pedig, hogy a terem jobboldalán gyülekezzenek. A küldöttek túlnyomó többsége a baloldalon állott fel. A másik oldalon maroknyi csoport maradt, a régi bizottság tagjaival az élén.

A kongresszus teljesen a bolsevikok álláspontjára helyezkedett. Úgy szólván vita nélkül fogadták el az indítványt, amely szerint a kongresszus a megalkuvókkal szemben bizalmatlanságát fejezi ki, kimondja, hogy

támogatja a szovjethatalmat és kiírja az új bizottsági választásokat. A bolsevikok határozati javaslatára 210-en szavaztak, az eszerek határozati javaslata ellenben csak 35 szavazatot kapott. Erre a megalkuvók, akiknek inukba szállt a bátorságuk, demagógiához folyamodtak. Követelték, hogy:

„A bolsevikok mondják meg itt egyenesen — kezeskednek-e azért, hogy holnap megkötik a békét a németekkel?"

Be sem várva a bolsevikok feleletét, a hátsó padokból az 5. kievi ezred egy pártonkívüli közkatonája emelkedett szóra. Egyszerűen, világosan, meggyőzően beszélt.

— Ne higyjétek, — mondotta — hogy a bolsevikok, mint valami dohányzacskót, kiveszik a zsebükből a békét, a kenyeret és a földet és készen elibénk tálalják. Nem, a békéért és a földért még harcolnunk kell. És fogunk is érte harcolni a bolsevikokkal együtt!"

Az eszerek nem vettek részt az új hadosztálybizottság választásában, azzal az indokolással, hogy „a bolsevikokkal lehetetlen együtt dolgozni". Az új hadosztálybizottságba csak bolsevikok és velük rokonszenvezők kerültek. A kongresszuson elhatározták, hogy a hadtestbizottságból visszahívják a régebbi hadosztálykiküldötteket és helyükbe újakat — bolsevikokat küldenek.

Az 1. gránátos hadosztály is a bolsevikokat követte. Október 27-én a hadosztály ezred- és dandárbizottságainak együttes gyűlésén a hadseregkongresszus összehívásának kérdését tárgyalták. A gyűlés a következő nyilatkozatot fogadta el:

„Tekintettel arra, hogy a hadseregbizottság működése nem felel meg a tömegek akaratának és követeléseinek... követeljük, hogy a hadseregbizottságból az eszer és a mensevik szociáldemokrata tagokat eltávolítsák. Felhívjuk a bolsevik frakciót, hogy a hadseregkongresszus összehívásáig végezze a II. hadsereg forradalmi bizottságának munkáját... E követelésünket fegyveres erővel fogjuk támogatni... Teljesíteni fogjuk azokat a parancsokat, melyeket a bizalmunkat élvező frakció szentesít. Első felszólításra rendelkezésére állunk".

A hadosztályok kongresszusai után rögtön kitűzték a gránátosok általános hadtestkongresszusát. A 2. hadosztály bolsevik küldöttei közvetlenül a hadosztály-kongresszusról, éjszaka, gyalog mentek át a mintegy nyolc kilométernyire fekvő hadtestparancsnokságra.

Október 29-én reggel a küldöttek hozzáfogtak a kongresszus előkészítéséhez. Lefoglalták a hadtest kis nyomdáját, ahol a gránátos hadtest végrehajtó bizottságának „Értesítőjét" nyomták. Az egyik küldött, mesterségére nézve szedő, a betüszekrényhez állt. Azonnal beszüntették a megalkuvó „Értesítő" nyomását, helyette bolsevik röplapokat kezdtek szedni.

A kongresszus megnyitását október 30-ára tűzték ki. Még vártak néhány elkésett küldöttre. A delegátusok csoportonként élénken tárgyalták a küszöbön álló kongresszus kérdéseit. Délután három óra körül járt az idő. Az

A 7-es Tauriszi gránátos ezred katonái 1917 október 30-án ellentámadásba mennek a németek ellen

A. N. Malinovszkij és V. Bajuszkin rajza.

A gránátos hadtest kongresszusa. *Sz. Sz. Bojm rajza.*

egymással vitatkozók zaját hirtelen riasztó telefoncsengés harsogta túl. A 2. gránátos hadosztályparancsnokságtól telefonáltak. Izgatott hang közölte, hogy a németek a hadosztály körzetében váratlanul támadásba mentek át. A németek, kihasználva azt, hogy a szél jó irányban fújt, gáztámadást intéztek és egy órán belül három gázhullámot bocsátottak ki. A szél azonban hamarosan irányt változtatott és a gázokat oldalvást terelte. Délután négy órakor erős tüzérpárbaj kezdődött. Hozzávetőleges számítások szerint a tüzelésben mindegyik oldalon mintegy 150 ágyú vett részt. Szüntelenül röpdöstek a lövedékek a levegőben. Az ágyúk ama helyiség közvetlen szomszédságában dörögtek, ahol a kongresszus küldöttei gyülekeztek. A felrobbant német lövedékek fojtó gázfelhőket terjesztettek. Délután 4 óra után a hadtestparancsnokságból közölték, hogy a németek ágyutüz fedezete alatt rohamra indultak. A német gyalogság behatolt a 7. tauriszi gránátos ezred körzetében lévő állásokba.

A hangulat nyugtalan volt. Sokan gyanut fogtak, nem provokáció-e ez? Talán a tábornokok és az ideiglenes kormány megbeszélték a németekkel, hogy a forradalom elfojtása céljából megnyitják a frontot?

A bolsevikok frakcióülést hívtak össze, ahol elhatározták, hogy a kongresszust minden körülmények között megtartják.

A kongresszus 5 órakor délután nyílt meg a parancsnoksági klubnak szolgáló tágas fedezékben. Óvatossági rendszabályokat foganatosítottak: az asztalokon nagy tömeg gázálarc feküdt, a fedezékbe vizet hoztak. A

bejáratnál szalmát halmoztak fel, hogy tüzet rakhassanak. Az ágyúzás szüntelenül folyt, egy percre sem ült el a csatazaj, a fedezék gerendákból összerótt vastag teteje remegett, de az ülés szervezetten folyt le.

A kongresszust a hadtestbizottság elnöke nyitotta meg. Lemondott tisztségéről és eltávozott. A mensevikek és eszerek azonban nem akarták feladni állásaikat. A „front nehéz helyzetére" hivatkoztak és a német támadással ijesztgették a küldötteket, majd azt javasolták, hogy „paritásos alapon" egyesült hadtestbizottságot alakítsanak. Ezt az indítványt a kongresszus határozottan elvetette. A határozatban, amelyet elfogadott, a kongresszus forrón üdvözölte a petrográdi forradalmi átalakulást és kijelentette, hogy bármely pillanatban kész a szovjethatalom védelmére kelni. Az egyik küldöttet külön megbízták azzal, hogy személyesen adja át a kongresszus forró üdvözletét Leninnek, a proletárforradalom vezérének.

Az újonnan megválasztott bolsevik hadtestbizottság azonnal magához ragadta a hatalmat a hadtestben. Maga alá rendelte a parancsnokságot, hatalmába kerítette a rádióállomást és megszervezte az ellenőrzést a vezérkar felett.

Röviddel azután, hogy a küldöttek szétszéledtek, elült az ágyúdörgés is. A németek nyilván arra számítottak, hogy a petrográdi forradalom megingatja, meggyengíti a frontot és ki akarták ezt használni. Támadásuk azonban erélyes ellenállásra talált. A harc kemény volt és csak éjszaka ért véget. A gránátosok makacsul védekeztek, 1500 halottjuk és sebesültjük volt, de visszaverték a németek összes támadásait. Különös rendet, harcképességet és elszántságot tanusítottak azok az ezredek, amelyekben legkorábban ment végbe a bolsevik forradalom.

Még a tábornoki titkos jelentés is kénytelen volt megállapítani:

> „Október 30-án kiderült, hogy a csapatok harci szelleme mégis csak lehetővé teszi, hogy szívósan védjék az állásokat és rövid helyi jellegű támadásokat hajtsanak végre. Sőt az október 30-i harc még bizonyos lelkesedést is kiváltott, emelte a harci szellemet a katonák többségénél".

Mit össze nem firkáltak annak a bizonyítására, hogy a bolsevikok bomlasztották szét a hadsereget, hogy a bolsevikok a bűnösök abban, hogy a katonák tömegesen szöknek a frontról! A bolsevikokat rágalmazták a kadetek. A legocsmányabb szidalmak özönét szórták rájuk az eszerek. Tomboltak dühükben a mensevikek.

Újra megismétlődött az, ami 1917 augusztusában Riga alatt történt. Akkor a Rigában megjelenő „Okopnaja Právda" („Lövészárok Igazság") és az „Okopnij Nabat" („Lövészárok Vészharang")c. bolsevik katonaujságok voltak több hónapon keresztül a kadetek, mensevikek és eszerek szennyes rágalmainak céltáblái. Azzal vádolták a bolsevikokat, hogy német pénzen dolgoznak, hogy a szökést, árulást, stb. hirdetik a csapatok közt. Mikor azonban arra került a sor, hogy Rigát megvédjék a németek ellen, akkor éppen az „Okopnaja Právda" és az „Okopni Nabat" nevelte ezredek, a bolsevik ezredek harcoltak a legbátrabban. Ezt sehogy se lehetett eltitkolni.

Az összes lapok (az eszer „Gyelo Naroda“ [„Népügye“] kivételével) közölték a hadügyminisztérium vezetőjének, Szavinkovnak, az eszerek egyik vezetőjének és a bolsevikok áldáz ellenségének jelentését a Rigát védelmező bolsevik ezredek bátorságáról és hősiességéről.

„Riga alatt voltak... bolsevik ezredek, melyek rendkívüli bátorsággal harcoltak és állományuknak háromnegyedrészét elvesztették, míg más, hasonló ezredek az ellenség legkisebb nyomását sem állották ki“.

A németek Riga elleni támadásuk alkalmával legjobb csapataikat vetették harcba. Az északi front csapatainak kellett felfogni a nehéz ütést. A támadás tüzében egész hadosztályok pusztultak el. Az Északi front megbízottjának helyettese, a hírhedt Vojtyinszkij, kénytelen volt nyilvánosan kijelenteni, hogy a katonák állhatatosan harcolnak és óriási áldozatok árán tartják fel az ellenség előrenyomulását. Riga alatt különös hősiességgel harcoltak a lett lövészek. Habár már teljesen kimerültek, újra és újra tűzbe mentek.

Nemcsak Vojtyinszkij, hanem az ideiglenes kormány más frontmegbízottjai is kénytelenek voltak nyilvánosan megcáfolni a burzsoá rágalmazókat.

A Román front egyik hadseregének helyettes megbízottja, Luncsinszkij, egy nyilatkozatban kijelentette, hogy csapatainknak a Novoszelica körzetben végrehajtott visszavonulását az ujságok helytelenül értelmezték úgy, mint a front tudatos megnyitását.

Luncsinszkij épúgy, mint Vojtyinszkij, kénytelen volt elismerni, hogy az erős tüzérségi előkészítés után hatalmas túlerővel végrehajtott ellenséges támadást feltartóztatták. Habár az ellenség gázlövedékeket alkalmazott, az ezredek és századok bátran rohantak ellentámadásra, vitéz és hősies magatartást tanusítottak. És ezek olyan ezredek voltak, ahol erős volt a bolsevikok befolyása.

Hasonló volt a helyzet ezekben az augusztusi napokban, jóval az októberi forradalom előtt, a többi fronton is.

Októberben a bolsevikok kerültek hatalomra. A hadseregből elkergették a burzsoázia védelmezőit. A katonák világosan és pontosan megértették, mily célokért folyik a harc. És a katonák, akik tegnap még vonakodtak támadásba menni a burzsoázia érdekeiért, ma meghaltak a szovjethatalomért. Az a tény, hogy a hatalom a nép kezébe ment át, emelte a harci kedvet, harcra lelkesítette a katonákat az újonnan szerzett szovjethazáért.

A néptömegek, a hadsereg és a hajóhad helyesen látták, hogy a nagy októberi szocialista forradalom győzelme a biztosítéka annak, hogy a német imperializmusnak nem sikerül az országot szétzúznia. Mindenkinek megnyílt a szeme a burzsoázia és a földesurak nyílt árulása láttára, akik egyik árulást a másik után követték el, akik Rigát, Öselt és Dagot odaadták a németeknek és nyíltan készültek arra, hogy Petrográdot is odaadják, csakhogy végezzenek a forradalommal. A néptömegek a bolsevikokban látták azt az erőt, amely egyedül képes megszervezni a haza védelmét és befejezni

a háborút. Lenin jelszava, hogy „október 25-e óta mi a honvédelem hívei vagyunk", kifejezte az egész nép vágyakozását, mely el volt szánva arra, hogy minden erejével megvédje a földet és a szabadságot, melyhez a proletárforradalom juttatta. Az összes frontok, a hadseregek, hadtestek, hadosztályok, stb. katonai egységeinek megszámlálhatatlan határozatai — akár nyilvánosságra hozták őket, akár nem — megerősítették, hogy a hadsereg és hajóhad, melyet a kornyilovpárti tábornokok elárultak, kész volt megvédeni a maga szabad országát. Nem volt olyan eset, hogy akár az októberi szocialista forradalom győzelme előtt, de különösen annak győzelme után, valamilyen csapategység ne teljesítette volna kötelességét. Sőt, a hadsereg igyekezett megóvni a tisztikart is, mely még képes volt őszintén az ország védelmére kelni. És a szovjetkormány minden erejével támogatta ezeket a törekvéseket.

A szovjetkormány egyik legelső intézkedése arra irányult, hogy az eddiginél erősebb katonai szervezetet teremtsen. E célból elhatározták a katonai szakemberek felhasználását, még a legmagasabb rangúakét is, de csak abban az esetben, ha a volt tisztek tényleg becsületesen kiállnak a haza védelmére.

Így, az ideiglenes kormány letartóztatása után két nappal a Péter-Pál-erődből szabadlábra helyezték az utolsó ideiglenes kormány volt hadügyminiszterét és tengerészetügyi miniszterét, Manyikovszkij tábornokot és Vergyerevszkij tengernagyot. Mindkettőnek munkát ajánlottak fel az ország védelme érdekében. Manyikovszkij tábornok beleegyezését adta, hogy részt vegyen a hadügyi igazgatás munkájában. Később a Vörös Hadseregben dolgozott.

Október 30-án a petrográdi szovjet forradalmi katonai bizottsága a petrográdi hadkerületi parancsnokság, a hadügyi és tengerészeti minisztérium összes tisztviselőinek parancsot adott, hogy azonnal jelentkezzenek munkahelyükön.

A petrográdi helyőrség 10. külön ezrede október 27-én a forradalom győzelmét és a szovjethatalmat üdvözlő nyilatkozatában a következőket mondja:

> „Csak az olyan hatalom képes az országot a gazdasági zűrzavarból kivezetni és a német imperializmus okozta romlástól megmenteni, melyet nem emésztenek belső ellentétek és amelyben bízik a lakosság (demokrácia)".

A katonák megértették, hogy az októberi szocialista forradalom az orosz és a német imperializmus ellen irányul. Az orosz burzsoázia ellen folytatták a harcot, amely őket igazságtalan háborúba hajszolta, és a német militarizmus ellen, amely ellen három és féléven keresztül harcoltak.

A katonák már a proletárforradalom győzelméért vívott harc napjaiban ösztönösen érezték, hogy az orosz burzsoázia és a német imperializmus között, mely nem kevésbbé félt az oroszországi néptömegek forradalmától, mint az orosz imperialisták, titkos megegyezés áll fenn. A forradalom győzelme után még inkább nőtt ez a félelem az orosz és a német imperia-

listák megegyezésétől. Mindenekelőtt Németország részéről volt várható az imperialisták támadása az ifjú szovjetköztársaság ellen. És a katonatömegek a fronton nemcsak a békét követelték, hanem életképes, harcképes hadsereg fenntartását is, arra az esetre, ha Szovjet-Oroszország ellen támadást kísérelnének meg.

Így a II. hadsereg újonnan alakult forradalmi katonai bizottsága legelső parancsában azt követelte, hogy a hadsereg összes intézményei és parancsnokai a helyükön maradjanak. A forradalmi katonai bizottság mindent megtett, hogy a hadsereg normális életét semmi se zavarja és harcképessége ne csökkenjen. Rövid idő mulva a II. hadsereg kongresszusa nyilatkozatában újra megerősítette, hogy a hadsereg egységeiben a hadműveleti és gazdasági munkát a már fennálló szervek végzik a forradalmi katonai hadseregbizottság megbízottainak ellenőrzése alatt. Mikor megindultak a fegyverszüneti tárgyalások a németekkel, a szovjetkormány hadsereg-és hajóhadparancsban követelte:

„Álljatok keményen a helyeteken ezekben az utolsó napokban. Feszítsétek meg minden erőtöket, a nélkülözések és az éhség ellenére tartsátok a frontot. A ti forradalmi szívósságtoktól függ a siker".

A hadsereg és a hajóhad többsége jól megértette, hogy a béke megkötéséig, fegyverrel a kézben keményen meg kell állania helyét, hogy az országot minden meglepetéstől megvédje.

A II. hadsereg IX. és L. hadtestében a bolsevikok ugyanolyan gyorsan ragadták meg a hatalmat, mint a gránátos hadtestben. Csak a IX. hadtest 5. hadosztályában történt némi zavar: az ukrán nacionalisták itt meg akarták akadályozni, hogy a hatalom a bolsevikok kezébe menjen át.

A III. szibériai hadtestben október 27—28-án folyt le a hadtestkongresszus, amelynek küldötteit még az októberi események előtt választották. A szavazatok egyenlően oszlottak meg a bolsevikok és a megalkuvók között. A kongresszus teljesen munkaképtelen „paritásos" bizottságot választott, amelyet a bolsevikok kénytelenek voltak feloszlatni. Ténylegesen ebben a hadtestben is a bolsevikok kezébe ment át a hatalom.

Október 31-én Nyeszvizsben kezdtek gyülekezni a bolsevik delegátusok, akiket a katonák a hadseregkongresszusra választottak meg. A megalkuvó hadseregbizottság szerette volna megzavarni a kongresszus megnyitását, de sem a bizottság, sem a megbízott, sem a hadseregparancsnok nem rendelkezett az ehhez szükséges reális erővel. A kongresszus november 1-én nyílt meg Radzivill herceg kastélyában. Megválasztották a II. hadsereg forradalmi katonai bizottságát. A kongresszus külön nyilatkozatot fogadott el a hadsereg forradalmi jogrendjéről.

A kongresszus a teljhatalmat végrehajtó szervének, a hadseregbizottságnak adta át. Az ellenforradalmi cselekmények résztvevőit azonnal eltávolították állásaikból és letartóztatták. Letartóztatás alá esett mindenki, aki nyíltan nem ismerte el az új kormányt.

A nyilatkozat elmozdította tisztségéből az ideiglenes kormány megbízottját, a fronton alakult „honmentő bizottságot" pedig a haza és a forra-

dalom árulójának nyilvánította és elrendelte a bizottság tagjainak letartóztatását. Minden egyes csapattestbizottság jogot nyert arra, hogy a megfelelő parancsnoki tisztségekre jelölteket állítson a felsőbbfokú bizottságok jóváhagyásával. Az egész politikai vezetés, a felvilágosító kultúrmunka és a fegyveres erőnek bármiféle polgári jellegű feladatra való alkalmazása a katonabizottságok kizárólagos hatáskörébe tartozott.

Így folyt le az októberi forradalom a 11. hadseregben, amely ennek során nagy erőket küldött a bolsevikok támogatására.

A X. hadsereg a Nyugati front középső szakaszán állt, Mologyecsno helységben volt a parancsnoksága. A „Právda" 1917 évi november 4-i számában a 107. Trojickij-ezred küldöttei elbeszélik, hogyan fogadta a X. hadsereg a petrográdi felkelés hírét.

> „A forradalmi változás híre — írják — október 26-án jutott el hozzánk. A katonák lelkesedéssel, «hurrá» kiáltásokkal fogadták a hírt. Gyűlést tartott az egész ezred, kimondta az új hatalom teljes támogatását... 27-én új távirat érkezett. Közölte, hogy Kerenszkij bevette Petrográdot és felhívta a hadsereget, hogy ne higyjen a forradalmi katonai bizottságnak és tartóztassa le a bolsevikokat. Ennek a táviratnak senki sem adott hitelt".

Néhány nappal előbb a 107. Trojickij-ezred határozatban követelte minden hatalom átadását a szovjeteknek. A 107. ezred küldöttei ezzel a határozattal beutazták a hadosztály néhány ezredét: a 105., 106., és 108. ezredet. A katonák mindenütt egyhangúan csatlakoztak a 107. ezred határozatához. Még a rohamzászlóaljnál is a túlnyomó többség a határozat mellé állt, csak egy kis csoport tiltakozott és követelte a küldöttek letartóztatását.

A határozatot eljuttatták a 27. hadosztály bizottságához azzal, hogy a hadosztály küldötte továbbítsa azt a II. összoroszországi szovjetkongresszusra. A hadosztálybizottság eleinte vonakodott átvenni ezt a határozatot. Amikor azonban a küldöttek fenyegetőzni kezdtek, hogy ők maguk viszik el a kongresszusra, a bizottság átvette, de nem juttatta el rendeltetési helyére, hanem félretette.

Ilyen volt a helyzet az októberi forradalom előestéjén nemcsak a 27. hadosztályban, hanem a X. hadsereg többi egységében is. Ebben az időben már végbement a szakadás a katonatömeg és a megalkuvó katonabizottságok között.

Amikor a X. hadsereg katonabizottságához eljutottak az első hírek a petrográdi felkelésről, a kormánybiztossal együtt felhívással fordult a hadsereghez, amelyben a forradalom bukását jósolta. Október 28-án Mologyecsnoban hadseregértekezlet volt, melyen az ezred-, hadosztály- és hadtestbizottságok képviselői, azaz helyesebben e bizottságok jórészt megalkuvó felső rétegeinek képviselői vettek részt. De még ilyen körülmények között is az értekezleten mintegy ötven ember a bolsevikok mellett foglalt állást. Az eszerek és mensevikek oldalán körülbülül száz ember állt. A küldöttek egy kis csoportja „semleges" álláspontot foglalt el és tartózkodott az összes szavazásoknál.

Az értekezlet viharosan folyt le. A bolsevikok a szovjethatalom és a II. szovjetkongresszus által alakított kormány teljes elismerését követelték. Az eszerek és mensevikek elitélték a felkelést s azt javasolták, hogy a petrográdi „haza és forradalom megmentésének bizottságát" ismerjék el a hatalom forrásául és ezt bízzák meg a kormány alakításával. A bolsevikok megtagadták a részvételt a határozat kidolgozására választott egyeztető bizottságban és eltávoztak az értekezletről; ezután az egyezkedők keresztülvitték javaslatukat és a hadseregbizottságot az értekezlet résztvevőiből 14 hívükkel egészítették ki. A hadseregbizottságot felszólították, hogy alakítsa meg a „szabadság és forradalom megmentésének bizottságát" és „lépjen szoros kapcsolatba a Nyugati front hasonló bizottságával".

A forradalmi események fejlődését a X. hadseregben mégsem sikerült feltartóztatni. A Nyugati front titkos jelentése a következőket állapította meg.

> „Október 29-én a 2. szibériai lövészhadosztály parancsnokságának bizottsága ellenőrzés alá vette a parancsnokság telefonállomását és távíróját. A megbízottak és a bizottság aláírásával ellátott táviratokat megsemmisítették. A hadosztályparancsnokot és az őrségparancsnokot előbb letartóztatták, de rövidesen szabadlábra helyezték".

Az egyes csapattestekben — az ezredekben és hadosztályokban — rohamosan fejlődtek az események. Mologyecsnóban november 7-én megnyílt a X. hadsereg III. kongresszusa. Mintegy 600 küldött volt jelen, majdnem kétharmaduk a bolsevikokat követte. Az elnökség választásánál a bolsevik jelölőlistára 326-an szavaztak, az eszerek és mensevikek listájára pedig 183-an. Az elnökségbe nyolc bolsevik került és csak négy megalkuvó.

A kongresszus megnyitásakor felszólalt a régi hadseregbizottság elnöke, Pecserszkij mensevik. Meg akarta ijeszteni a küldötteket:

— Érzitek-e, hogy már a végét járjuk, hogy az ország elpusztul?.. Az vár ránk, hogy meg fog állni a vasúti forgalom, elszakadunk a központtól, éhség, fosztogatás... zűrzavar és pusztulás vár ránk, az ország végromlása.

De az ijesztgetés már nem hatott. A helyi küldöttek egymásután olvasták fel utasításaikat, amelyek az új hatalom teljes támogatásáról szóltak. Az utasításokban az az egyhangú követelés jutott kifejezésre, hogy a régi hadseregbizottságot azonnal távolítsák el az ügyek vitelétől. A régi bizottság még az új bizottság megválasztása előtt kénytelen volt átadni az összes ügyeket a kongresszus elnökségének.

A kongresszus elhatározta, hogy elismeri a szovjethatalmat és fenntartás nélkül támogatja a Népbiztosok Tanácsát.

A kongresszus végén megválasztották az új hadseregbizottságot, amelyben biztosítva volt a bolsevikok vezetőszerepe. Forradalmi katonai bizottságot alakítottak, amely azonnal megkezdte munkáját, hogy végetvessen a hadseregben mutatkozó ellenforradalmi jelenségeknek. A harcot főképpen a megalkuvók ellen kellett folytatni, akiknek ellenállása itt erősebb volt, mint a Nyugati front többi hadseregénél. A hadsereg tisztikara,

miután nem volt támasza a katonaság között, viszonylag passzívan viselkedett.

A III. hadseregben az októberi események olyanféleképpen játszódtak le, mint az Északi front I. hadseregében. A III. hadsereg hadseregbizottsága túlnyomórészt a balszárnyhoz tartozó eszerekből állt. Mihelyt hírek érkeztek a petrográdi felkelésről, a bizottság a katonákhoz fordult és nyugalomra hívta fel őket. A bizottságok azonban számos csapattestben már bolsevik szellemű határozatokat hoztak.

„Ezek a határozatok élesen bolsevik színezetűek, ami arra vall, hogy a bolsevikok agitációja, amelynek fokozódásáról az összes hadtestparancsnokok egybehangzóan tettek jelentést, nem volt eredménytelen és hogy a bolsevik felkelés előkészítése a csapatok között elég erélyesen folyt".

— jegyezte meg a nyugati frontparancsnokság katonai-politikai osztályának titkos jelentése.

Egy másik jelentés különösen kiemelte a III. hadsereg XV. hadtestének forradalmi hangulatát.

„A lejátszódó eseményekről szállongó hírek csak most jutottak el a katonatömegekig és komoly bonyodalmak veszedelmét rejtik magukban. A tömegeket megrontotta a bolsevik agitáció és nagyon fogékonyaknak bizonyulhatnak mindenféle agitációval szemben. A hadtest- és hadosztálybizottságok hangulata az ideiglenes kormánnyal, Kerenszkijjel és a burzsoáziával szemben ellenséges".

A XV. hadtest 6. hadosztálya az elsők között csatlakozott a proletárforradalomhoz. A 6. hadosztály katonai bizottságainak közgyűlésén október 29-én határozatot fogadtak el, amelyben örömüket fejezték a afölött, hogy a hatalom a szovjetek kezébe ment át.

A határozatra egyhangúlag szavazott a hadosztály 22., 23. és 24. ezrede, a műszaki század és a tüzérség.

Még viharosabban folytak le az októberi események a III. hadsereg XXXV. hadtestében. A hadtestnél már az októberi szocialista forradalom első napjaiban bolsevik forradalmi katonai bizottságot alakítottak. A bizottság azonnal megszakított minden kapcsolatot a megalkuvó hadtestbizottsággal és ellenőrzés alá vette a hadtestparancsnokságot. A parancsnokok fölé ellenőröket állítottak. Az 55. gyaloghadosztály parancsnoka a mellé beosztott katonák jelenlétében dolgozott. Kerenszkij táviratait visszatartották vagy pedig olyan megjegyzésekkel továbbították, amelyek tartalmukat megcáfolták.

A hadsereg parancsnoka, D.P. Párszkij tábornok büntető expedíciót akart küldeni a felkelő hadtest ellen. A 2. turkesztáni kozák hadosztály három ezredét és két dandárját jelölték ki erre a célra. A kozákok a III. hadsereg mögöttes területén állomásoztak. A hadosztályt többé-kevésbbé megbízhatónak tartották. A parancsnokság azt remélte, hogy a hadosztály segítségével „rendet" teremt, de kiderült, hogy a fenyegetés beváltásához már nem volt ereje.

November 2-án Polockban, a III. hadsereg parancsnokságának székhe-

lyén, megnyílt a II. hadsereg-kongresszus. Ezt a kongresszust a megalkuvó hadseregbizottság hívta össze, azzal a céllal, hogy kipuhatolja, milyen erős támasza van a hadseregben. De ezen a kongresszuson is a bolsevikoké volt a többség. Az elnökségbe 4 bolsevikot, 3 eszert, 2 menseviket és 1 maximalista eszert választottak.

Még a kongresszus megnyitása előtt, november 1-én, egyeztető bizottságot választottak egy közös nyilatkozat kidolgozására. Mindegyik frakció — a bolsevikok, mensevikek, eszerek és maximalista eszerek — részéről négy-négy küldött került a bizottságba, amely a november 1-ről 2-re virradó majdnem egész éjjel és az utána következő egész nap dolgozott. Végül a maximalista eszerek kiváltak a bizottságból azzal, hogy a kongresszuson önálló határozati javaslatot fognak beterjeszteni. A többi frakció megegyezett azon az alapon, hogy elismerték a II. szovjetkongresszusnak a békéről, a földről és egyéb kérdésekben kiadott rendeleteit, valamint a Népbiztosok Tanácsának törvényhozó ténykedéseit. Ugyanakkor azonban az egyeztető bizottság javaslata azt is hangoztatta, hogy a „demokrácia mindkét táborának megegyezése alapján egyesült szocialista kormányt" kell alakítani.

A felszólaló helyi kongresszusi küldöttek ezután felolvasták utasításaikat. Egyetlenegy sem kelt az ideiglenes kormány védelmére. A hadsereg a bolsevikok mellett állt. Érthető volt a megalkuvók „engedékenysége", amely a bolsevikokkal folytatott tárgyalások során megmutatkozott. A hadseregben nem lévén semmi támaszuk, kénytelenek voltak lavírozni és a „demokrácia két tábora között megegyezést" keresni. A III. hadsereg bolsevikjei azonban, amikor a „megegyezés" útjára léptek, egyáltalán nem ringatták magukat hiú reményekben az egyesülési törekvéseket illetően. A bolsevik frakció szónoka a következőket mondotta:

> „A mi programmunk: a hatalmat a szovjeteknek. Hajlandók vagyunk engedményeket tenni a demokrácia jobb szárnyának, de egyetlenegy lépéssel sem hátrálunk akkor, amikor a forradalom további kimélyítéséről és kifejlesztéséről van szó".

Ennek ellenére a kongresszus összes frakciói, a maximalista eszerek kis csoportja kivételével, az egyeztetőbizottság határozati javaslatára szavaztak. Ezekután a kongresszus határozatilag kimondta, hogy a hadseregben minden hatalom a hadseregbizottság kezébe megy át.

Az új hadseregbizottság összetétele a következő volt: 30 bolsevik, 22 eszer, 4 mensevik, 4 maximalista s 6 pártonkívüli szocialista. A bizottság elnökévé bolsevikot választottak, alelnökökül egy eszert (a régi hadseregbizottság elnökét), egy menseviket és egy bolsevikot. Ezenkívül négy titkárt választottak az elnökségbe: egy bolsevikot, egy eszert, egy menseviket és egy maximalista eszert. A kongresszus határozata alapján a hadseregbizottság mellett forradalmi katonai bizottság alakult, amelybe az összes frakciók kongresszusi számarányuk szerint küldtek képviselőket.

A forradalmi katonai bizottság közölte a hadseregparancsnokkal, hogy a bizottság jóváhagyása nélkül egyetlenegy parancsát sem fogják végrehajtani.

A parancsnoknak nem volt módjában szembeszállni ezzel az ellenőrzéssel.

A kongresszuson létrejött pártközi megegyezés azonban csakhamar felborult. Mindjárt kezdetben, amikor a hadseregbizottság egyik ülésén felmerült a kérdés, hogy forradalmi erősítéseket küldjenek Minszkbe, a mensevikek és eszerek dühösen tiltakoztak. Az erősítés küldése mellett 33-an szavaztak, 24-en pedig ellene. A mensevikek és eszerek tiltakozásukat fejezték ki, arra hivatkoztak, hogy ez a határozat „ellentétben van a hadseregkongresszus határozatával" és éppen azt a polgárháborút idézi elő, amelynek kikerülése érdekében „minden erejüket latbavetették". A megalkuvók nemsokára végleg kiváltak a forradalmi katonai bizottságból, amely szilárd forradalmi vonalat követett.

A hadsereg gyors ütemben bolsevizálódott. A forradalmi katonai bizottság november 18-án elmozdította a hadseregparancsnokot, Párszkij tábornokot, mert nem akart béketárgyalásokba lépni a németekkel. Ugyanekkor elmozdították a vezérkari főnököt, Lebegyevet és a polocki helyőrség parancsnokát, Nyecsájevet is. Hadseregparancsnokká a hadseregbizottság elnökét, Anucsin bolsevik alhadnagyot nevezték ki, a helyőrség parancsnokává pedig egy gépkocsi-vezető katonát, Csudkovot. A vezérkar egyes osztályaiba a forradalmi katonai bizottság megbízottakat küldött ki. Így játszódott le a III. hadseregben az októberi forradalom.

A Nyugati front központjában, Minszkben, ahol a frontparancsnokság székelt, még aznap, október 25-én hírét vették a petrográdi eseményeknek. A minszki szovjet elnöksége, amely kizárólag bolsevikokból állott, azonnal kiadta 1. számú parancsát: közhírré tette, hogy a városban az egész hatalmat a kezébe veszi.

Délután két órakor a városban falragaszok hirdették a parancsot. Ugyanakkor kiengedték a börtönökből és a katonafogházból a letartóztatott bolsevikokat, akik a Petrográdi uccán, a szovjet épülete előtt kezdtek gyülekezni. Még a börtönben katonai egységbe tömörültek, csak fegyverük nem volt. A tüzérségi raktárakból csakhamar hoztak géppuskákat, puskákat és lőszert. A kiszabadult bolsevikokból megalakult a minszki szovjet nevét viselő 1. forradalmi ezred. Az ezred elfoglalta a városban lévő összes őrhelyeket. A postára, a távíróhoz és a többi közintézményhez a szovjet megbízottakat küldött.

Senki sem merte elvitatni a hatalmat a minszki szovjettől. A frontbizottság, a városi duma és egyéb intézmények tétlenek voltak. Még a frontparancsnokság is, amelytől a legjobban tartottak, nyugodtan fogadta a szovjet megbízottait.

A minszki szovjet, amely feladatának tekintette, hogy a frontparancsnokság hadműveleti munkáját ne zavarja, október 26-i határozatában a következőket jelentette ki:

„A végrehajtó bizottság a front összes csapattesteinek és a minszki helyőrségnek tudomására hozza, hogy a Nyugati front főparancsnokának, Balujev tábornoknak, összes hadműveleti vonatkozású

Mjasznyikov beszédet mond a Minszki Szovjetről elnevezett első forradalmi ezred felfegyverzése alkalmából.

Sz. I. Voluckij rajza.

parancsai ellentmondás nélkül teljesítendők. A nyugati frontparancsnokság politikai működését ténylegesen a munkás- és katonaküldöttek minszki szovjetje intézi".

Aznap este Minszkben megalakult a Nyugati terület bolsevik forradalmi katonai bizottsága. Elnökéül A. Mjasznyikovot választották meg.

Kerenszkij Petrográd ellen intézett támadása jelül szolgált az ellenforradalom minszki ügynökeinek arra, hogy nyíltan fellépjenek. Az ellenforradalom központja a Nyugati arcvonal frontbizottsága lett. A front megbízottjának, a mensevik Kolotuchinnak vezetése alatt, aki a frontbizottságnak is tagja volt, október 27-én Minszkben megalakult a „haza és a forradalom megmentésének nyugati frontbizottsága".

Röviddel a „honmentő bizottság" megalakítása után megjelentek a városban a bizottság fegyveres járőrei és a forradalmi katonai bizottság őrségeitől az őrhelyek átadását követelték. Az eszerek felhívásokat nyomtattak és ragasztottak ki a városban. Három órakor délután Minszk utcáin kozákok jelentek meg. Lovas egységek szállták meg az udvarokat és tercket. A Szabadság-téren tüzérséget és géppuskákat állítottak fel. A véres összeütközés elkerülhetetlennek látszott.

Az ellenforradalom fegyveres ereje mintegy 20.000 főre rugott. A „honmentő bizottság" rendelkezésére állt a kaukázusi lovas hadosztály, amely Minszk közelében állomásozott, a lengyel légionárius hadtest és más katonai

egységek. A bolsevikok ezzel az erővel csak a minszki szovjetről elnevezett, mintegy 2000 főnyi 1. forradalmi ezredet, továbbá a főleg vasutasokból toborzott kisebb vörösgárda-különítményt tudták szembeállítani. A helyőrségi csapatok közül csak a légelhárító ütegek legénysége állt teljesen a bolsevikok mellett. Arra pedig már nem volt idő, hogy a minszki szovjet a várostól 100 kilométernyire fekvő állásokból kapjon segítséget.

A további események során kiderült, hogy a „honmentő bizottság" erői jelentékenyen kisebbek voltak, kétségtelen azonban, hogy a túlerő mégis az ő oldalán volt. A „honmentő bizottság" ultimátumot küldött a forradalmi katonai bizottságnak és teljes behódolást követelt.

Azonnal értekezletre hívták össze a területi bolsevik központot. Két lehetőség között kellett választani: vagy visszautasítják az ultimátumot és a meglevő erőkre támaszkodva egyenlőtlen harcba lépnek, vagy pedig időnyerés céljából tárgyalásokba bocsátkoznak a „honmentő bizottsággal" és a frontról forradalmi csapatokat vonnak össze.

A minszki bolsevikok a második lehetőség mellett döntöttek. A „honmentő bizottsággal" folytatott tárgyalások eredményeképpen a következő feltételek mellett jutottak egyességre:

1. „A honmentő bizottság" nem küld fegyveres csapatokat Petrográd és Moszkva ellen és nem bocsát ilyeneket Minszken keresztül.

2. A „honmentő bizottság" elismeri az amnesztiát, amelyet a minszki szovjet adott a politikai foglyoknak, de szükségesnek tartja a volt politikai foglyok lefegyverzését.

3. A minszki szovjet „a forradalom megmentésének bizottságába" két képviselőt küld.

4. A Nyugati front körzetében minden hatalom ideiglenesen a „honmentő bizottság" kezében összpontosul".

A terekről bevonták az ágyúkat és géppuskákat. A forradalmi katonai bizottság őrségei átadták őrhelyeiket a 2. kozák lovashadosztály egységeinek és a szovjet közelében levő kaszárnyákban helyezkedtek el. A város a „honmentő bizottság" kezébe került. Azonban a vállalt kötelezettségeket egyik fél sem tartotta be teljesen. A „honmentő bizottság", amely arra kötelezte magát, hogy meg fogja akadályozni katonaság küldését a frontról Petrográd és Moszkva ellen, minden alkalmat felhasznált arra, hogy megszegje ezt a feltételt. Ugyanakkor a frontról érkező hírek nem valami jó kedvvel töltötték el a „honmentő bizottság" tagjait. A hadosztályok, a hadtestek egymásután foglaltak állást az ideiglenes kormány ellen és mondták ki a szovjethatalom támogatását. A megalkuvók lába alól csúszott a talaj. November l-én a „honmentő bizottság" ülésén megjelent a II. hadsereg gránátosai hadtest-kongresszusának küldöttje.

— A gránátosok elitélik a „honmentő bizottságnak" a nyugati fronton kifejtett tevékenységét — jelentette ki a gránátos hadtest képviselője. Követelik, hogy a „honmentő bizottság" ismerje el a végbement forradalmat és vesse magát alá az új kormánynak. Visszautasítás esetén a kongresszus kívánja, hogy erőszakkal kergessék szét a „honmentő bizottságot". A hadtest minden intézkedést megtesz e követelések teljesítésére.

A front nemcsak határozatokkal sietett a minszki bolsevikok segítségére. Mihelyt a II. hadseregben megtudták, hogy a minszki szovjet segítséget kér, a forradalmi katonai bizottság elhatározta, hogy a gránátos hadtestnek a Hvojevo kitérő állomáson álló páncélvonatát küldi Minszk segítségére. A vonat vezetését a bizottság egyik tagjára, Proligin vasutasra bízták, aki a hadseregben őrmesteri rangban szolgált.

Október 29-én reggel Proligin elvtárs megjelent a kitérő állomáson és megállapodott a személyzettel a Minszk irányában való előnyomulásról. A tiszteket és mozdonyvezetőket, akik megtagadták az engedelmességet, letartóztatták. A vonatot maga Proligin vezette.

A vonat lassan, óvatosan haladt, mert attól tartottak, hogy a vasúti pályát megrongálták. Nyegoreloje állomáson a vonat elé jött a minszki „honmentő bizottság" küldöttsége. Hasztalanul próbálkozott „rábeszélni" a katonákat. A páncélvonat folytatta útját.

Ekkor a „honmentő bizottság" parancsára Minszkből a páncélvonat elé vonaton munkásokat küldtek, hogy felszedjék a vasúti síneket. Mihelyt a munkások útközben megtudták miről van szó, letartóztatták a vezetőket és amikor Fanyipol állomásán találkoztak a „honmentő bizottság" visszatérő küldöttségével, azt is letartóztatták.

A páncélvonat feltartóztatására irányuló mindkét kísérlet meghiusult. Ekkor a „honmentő bizottság" elnöke, Kolotuchin mensevik, a nyugati frontparancsnokság egyik tisztjével, Zavadszkijjal együtt gépkocsin a páncélvonat elé robogott. A 712. kilométernél a gépkocsi megállt. Kolotuchin és Zavadszkij a pályatest felé indultak. A töltés felett kis fehér robbanási felhő mutatkozott. A robbanás zajára a munkások odarohantak. Kolotuchin és Zavadszkij, otthagyva a gépkocsit és a szerszámokat, az erdőbe szaladtak. A robbanás helyén a munkások széjjelhányt sineket találtak. De az ellenforradalmárok terve, hogy kisiklassák a páncélvonatot, meghiusult: a vonat már áthaladt azon a helyen.

November 2-ára virradó éjjel a páncélvonat megérkezett Minszkbe. Rögtön utána bevonult a városba a 60. szibériai ezred egyik zászlóalja, amelyet szintén a II. hadsereg küldött. E csapatok megérkezése végetvetett a „honmentő bizottság" minszki uralmának.

A városi színházban összeült a minszki szovjet. Mjasznyikov elvtárs volt az előadó. Határozati javaslatot nyujtott be, mely a szovjethatalom mellett foglalt állást. Sok ezren szavaztak a javaslatra.

A bolsevik forradalmi katonai bizottság, miután reális fegyveres erőre támaszkodott, újra a hatalom szervévé nyilvánította magát a fronton.

A front főparancsnoka, Balujev tábornok, akinek támogatásával a a „honmentő bizottság" rövid lélekzetű uralmát Minszkben gyakorolta, kénytelen volt kijelenteni, hogy „hajlandó" együttdolgozni a bolsevikokkal. Kamenscsikov elvtárs, a minszki események egyik résztvevője, erről a következőket mondja:

„A forradalmi katonai bizottság elhatározta, hogy Balujev levelére feleletül a következő követeléseket állítja fel: a lovasságot azonnal távolítsák el Minszkből; a minszki és környékbeli csapatok,

valamint a város parancsnokává Kamenscsikov ezredest nevezzék ki... Balujev minden feltételt elfogadott, egy dolgon kívül: nem volt hajlandó engem kinevezni Minszk város és környéke katonai parancsnokává. Ezt a tisztséget a forradalmi katonai bizottság parancsa alapján foglaltam el".

Az erőviszonyok Minszkben megváltoztak. A kaukázusi lovashadosztály a bolsevik agitáció befolyása alatt megtagadta az ellenforradalom támogatását. A „honmentő bizottságot" diszkreditálta elnökének, a mensevik Kolotuchinnak a páncélvonat kisiklatására irányuló kísérlete. November 4-én a front megbízottját letartóztatták.

Így győzött a szovjethatalom a Nyugati front központjában, Minszkben.

A Nyugati front mögöttes területén a proletárforradalom megszilárdításában jelentős szerepet játszottak még a következő helyek: Orsa, Szmolenszk, Vjázma.

Orsa a főhadiszállás és Petrográd közötti, valamint a Minszk és Moszkva közötti vonalon nagy vasúti csomópont, melyhez a főhadiszállás erősen ragaszkodott. Nem minden ok nélkül állomásozott Orsa környékén a 2. kubáni kozákhadosztály: a kozákok feladata volt, hogy e fontos ponton a főhadiszállás parancsainak teljesítését biztosítsák. Az októberi szocialista forradalom első napjaitól fogva itt vonultak át a csapatszállítmányok, amelyeket a proletariátus moszkvai és petrográdi felkelésének elfojtására szántak. A munkás- és katonaküldöttek orsai szovjetje a megalkuvók kezében volt. Itt az eszerek, a mensevikek és a bundisták voltak az urak.

Az orsai bolsevikok helyzete az októberi napokban rendkívül nehéz volt. A szovjet végrehajtó bizottságának október 26-i ülésén Sebalin ezredes, a városparancsnok, a következőket jelentette ki:

— A bolsevik felkelést Petrográdon rövidesen el fogják nyomni. A hadapródok máris elfoglalták a legfontosabb pontokat. Orsában elfojtunk minden megmozdulást.

A bolsevikok tiltakozó kiáltásokkal válaszoltak:

— Ki vele! Le vele!

Az ezredes után a népőrségparancsnok, Ivanov mensevik beszélt. Dühös pillantásokat vetve a bolsevikok felé, így kezdte:

— Parancsomra a népőrség ma megszállta a pályaudvart. Ahol szükségesnek láttuk, géppuskákat állítottunk fel. Nem tűrök semmi bolsevik rendzavarást...

A kubáni hadosztály egyik kozák tisztje biztosította a megalkuvókat arról, hogy a kozákok teljesen az ő oldalukon állnak.

A szovjet „honmentő bizottság" szervezését határozta el. A „honmentő bizottságba" a városi duma is elküldte képviselőit. A város polgármestere, a régi bolsevik P. N. Lepesinszkij, beadta lemondását.

A bolsevikok erélyes tevékenységet fejtettek ki az üzemekben és a helyőrség csapatai között. Új szovjetválasztásokat követeltek. A megalkuvók új

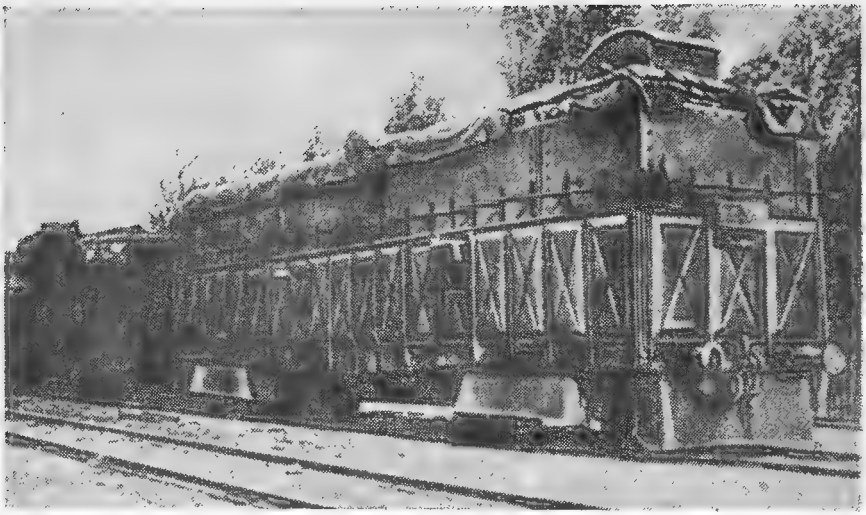

A II. hadseregből Minszkbe érkezett páncélvonat.

választásokról még csak hallani sem akartak. Az új választások megkezdődtek anélkül, hogy bevárták volna a szovjet határozatát.

Október 27-én este összeült a szovjet. A bolsevikok már sokkal nagyobb számban voltak képviselve. Az ülés nagyon viharosan folyt le. A megalkuvók nem akarták elismerni az újonnan választott küldötteket.

A bolsevikok október 28-án egész nap az üzemekben és a helyőrségi csapatok közt agitáltak. A megalkuvók kísérletei, hogy az új választásokat magakadályozzák, kudarccal végződtek. A tüzérségi szertárban egy tiszt kísérelte meg a fellépést a bolsevikok ellen, de a katonák majdhogy darabokra nem tépték. A bolsevikok mentették meg a.

Ugyanaznap ülésezett a munkás- és katonaküldöttek újonnan választott szovjetje. Tagjai között egyetlenegy megalkuvó sem volt. A mensevikek, eszerek és bundisták a régi szovjetben üléseztek.

Az új szovjet legelső ülésén megalakult a forradalmi katonai bizottság.

A forradalmi katonai bizottság azonnal kapcsolatba lépett a helyőrség összes csapataival, megbízottakat nevezett ki, a vasútállomáson pedig az érkező csapatszállítmányok megfigyelésére katonai szervet létesített.

Mihelyt a minszki „honmentő bizottság" értesült arról hogy Orsában forradalmi katonai bizottság alakult, az orsai vasúti csomópont megbízottjaként odaküldte az eszer Makarevicset. Makarevics október 29-én érkezett Orsába, ahol azonnal letartóztatták.

Ebben az időben a 623. gyalogezred bolsevik érzésű katonáiból álló két csapatszállítmány érkezett Orsába. A forradalmi katonai bizottság az állomáson visszatartotta és a város őrizetére használta fel őket.

E katonák segítségével sikerült ellensúlyozni a kubáni kozák hadosztályt. Később pedig a bolsevikok a maguk oldalára vonták a kozák közkatonákat.

Az ellenforradalmárok lába alatt forró lett a talaj. Október 31-én Nyikolájev, a kubáni kozák hadosztály parancsnoka, akinek az volt a feladata, hogy szabadon tartsa az utat a Kerenszkij-Krasznov segítségére észak felé vonuló csapatok számára, a következőket táviratozta a főhadiszállásnak:

„A bolsevikok bizottsága a 623. gyalogezred egy századát berendelte a városba. Az ezred két szállítmánya még mindig az állomáson van. E bolsevik század erős fegyveres őrjáratai cirkálnak a városban, különösen a távíróközpont körül, amelyet tíz kozák tart megszállva. Az a szándékuk, hogy holnap megszállják az összes intézményeket és erőszakkal hajtják végre azokat a követeléseket, melyeket én ma határozottan visszautasítottam. Ellenszegülésre nincs erőm, Minszkből még nem érkezett meg a lovasság. Kívánatos lenne, hogy páncélgépkocsikat küldjenek".

A 623. ezred katonái feltartóztattak 300 Minszkből Szmolenszkbe vonuló szibériai kozákot.

November 1-én Sebalin ezredes városparancsnok, aki október 26-án kérkedve hangoztatta, hogy „minden megmozdulást elfojt", egyenesen Duchonyinnak táviratozott:

„Orsában a helyzet válságos. 1-én reggel Uzlovája állomás és a város a bolsevikok kezében lesz. Az összes hatóságoknak ultimátumokat adtak át. A dragonyosok nem érkeztek meg, nincs mivel ellenállnom Az állomáson egész gyalogezred áll vonatra rakodva: az ezred egy százada este a városba vonult. A helyzet megmentése céljából küldjenek 8 órára négy páncélgépkocsit és egy üteget. Nem a szolgálati út betartásával táviratozom, nem tudtam türtőztetni magam".

De a táviratok nem segítettek. A bolsevikok teljesen hatalmukba kerítették a várost. Az orsai forradalmi katonai bizottság elállta a frontról jövő ellenforradalmi csapatok útját.

Különböző módokon tartóztatták fel a csapatszállítmányokat: a katonák egy részét a bolsevikok a maguk oldalára vonták, másokat lefegyvereztek. Ha erőszak alkalmazása vérontással fenyegetett, akkor a szerelvényt a pályaudvartól mintegy két kilométernyire levő kőbányához tolatták, ahol nemcsak a kirakodás volt lehetetlen, de még a kocsikból is nagyon nehéz volt kiszállni. 24 órás vesztegelés után a megérkezettek kérlelni kezdték a parancsnokot, hogy „bármilyen irányban", de küldjék őket el innen.

Szmolenszk a Minszket Moszkvával közvetlenül összekötő vonalon fekszik. Szmolenszkben székelt a minszki hadkerület parancsnoksága. Lesecs tábornok volt a hadkerületi parancsnok. Az ideiglenes kormány megbízottja pedig Gálin volt, aki röviddel azelőtt szétkergette a munkás- és katonakûldöttek kalugai szovjetjét.

A város zsúfolva volt csapatokkal és a Nyugati front különböző hadtápintézményeivel. A hadkerületi parancsnokság a legmegbízhatóbb csapatokat összpontosította maga köré, de a helyőrség nagyrésze bolsevik érzelmű volt.

Október 26-án a petrográdi felkelés hírére rögtön összegyűlt a szmolenszki szovjet. A mensevikek és eszerek azt követelték, hogy a szovjet ítélje el a felkelést. De benyujtott határozati javaslatukat túlnyomó szótöbbséggel elvetették. A mensevikek és eszerek kivonultak a szovjet üléséről s a városi dumába mentek, ahol az összes ellenforradalmi erők gyülekeztek. A duma aznap közzétette, hogy Szmolenszkben megalakult a „honmentő bizottság". A bolsevikok a szovjetben maradtak és forradalmi katonai bizottságot alakítottak, amelynek négy bolsevik, két „baloldali" eszer és egy anarchista lett a tagja.

A forradalmi katonai bizottság csakhamar megtudta, hogy a kozákok a hadkerületi parancsnokság parancsára támadást készítenek elő a szovjet ellen. A bolsevikok hozzáfogtak a szovjet épületének — a volt kormányzói épületnek — megerősítéséhez. A kertben két bombavetőt és egy aknavetőt állítottak fel. Miután nem bíztak a városi telefonközpont alkalmazottaiban, tábori telefonkapcsolatot létesítettek a legmegbízhatóbb szovjetcsapattal, a tüzérségi osztállyal. A szovjet épületében katonai őrséget állítottak fel. Az ablakokba géppuskákat állítottak.

A „honmentő bizottság" hadiállapotot hirdetett ki a városban. Az uccákon kozák járőrök kezdtek cirkálni, páncélgépkocsik jelentek meg. A város kijáratainál őrségeket állítottak fel.

A „honmentő bizottság" mensevik és eszer tagjai a forradalmi katonai bizottság elnökének meghamisított aláírására 41 géppuskát vittek el a repülőanyagszertárból. Ez a „siker" felbátorította a megalkuvókat. Más katonai egységekhez rohantak, de mindenütt visszautasításban volt részük. A könnyű tüzérségi osztálynál az eszerek és mensevikek kísérlete... a tisztek letartóztatásával végződött. Ekkor a legmegbízhatóbb bolsevik csapatok felbomlasztására tettek kísérletet. E célból ismeretlen helyről egy ciszterna szeszt küldtek a nehéz-tüzérségi osztályba. A bolsevikok beavatkozása hamarosan végetvetett a kezdődő ivásnak.

A városban mind feszültebbé vált a helyzet. Elkerülhetetlenül közeledett a döntés.

Október 30-án este 8 órakor megnyílt a szovjet teljes ülése. M. I. Szmolencev „baloldali" eszer, a II. szovjetkongresszus Petrográdról visszaérkezett küldöttje, tett jelentést. A túlzsúfolt terem mohón leste a szónok minden szavát. Elragadtatással fogadták a petrográdi proletariátus hősi harcáról szóló elbeszélést. Ekkor a teremben váratlanul megjelent Kazakov, egy jobboldali eszer, két katona kíséretében. Odament a szószékhez és félbeszakította a szónokot. A következő ultimátumot terjesztette elő:

— A „honmentő bizottság" követeli, hogy a szovjet tagjai szolgáltassák be fegyvereiket és azonnal hagyják el a helyiséget. Harminc perc határidőt adunk. Ha a követelést nem teljesítik, a szovjetépületet tűz alá fogjuk.

Nagy zűrzavar támadt. A „baloldali" eszerek azt javasolták, hogy a szovjet oszoljon szét. A munkások képviselői és a csapattestek küldöttei az ultimátum elvetését javasolták. A „baloldali" eszerek csoportja azonban már megindult a kijárat felé. Az uccán az ellenforradalmárok mindnyájukat letartóztatták. A szovjetépületben körülbelül negyven bolsevik maradt, akik elhatározták, hogy nem vetik alá magukat az ultimátumnak. Készülni kezdtek a védelemre. A tüzérosztály képviselőit észrevétlenül kibocsátották az épületből, hogy segítséget hozzanak csapatuktól. A szobákat és a folyosókat elsötétítették.

Az ablakoknál őrtálló bolsevikok előtt fel-feltünedeztek a kertben a fehérgárdisták árnyékai. Egyik fától a másikig futva közeledtek a fehérek a szovjet épületéhez. Nemsokára lövéseket adtak le. A szovjet-épület ablakaiból válaszoltak. Heves lövöldözés támadt. A kozákok a szovjetházra vetették magukat, de kénytelenek voltak visszaözönleni. Többször megismételték a támadást, de mindannyiszor visszaverték őket. Az ostromlottak erői azonban elenyészőek voltak a támadók erőihez képest. A szovjetépület védelmezői megkísérelték, hogy telefonon jussanak kapcsolatba a csapatokkal. Azonban az összes telefonokat kikapcsolták. Egyszerre csak megszólalt a tábori telefon, amely a szovjetet a könnyű tüzérosztállyal kapcsolta össze. A tüzérosztály képviselője, akit segítségért küldtek, közölte, hogy a szovjet védelmére intézkedések vannak folyamatban.

Éjszaka két óra felé hirtelen megszakadt a lövöldözés. A „honmentő bizottság" küldöttsége jött a szovjetépülethez. Elől ment, túszként, Szmolencev „baloldali" eszer, akit a kozákok letartóztattak. A küldöttség megadásra szólította fel a szovjet védelmezőit. De a bolsevikok most is határozott elutasítással válaszoltak.

Újra megkezdődött a lövöldözés. A szovjet egyik védelmezője, mit sem törődve a fehérgárdisták tüzével, az udvarra rohant és a városi dumára, ahol a „honmentő bizottság" ülésezett, irányította az aknavetőt. Lövés dördült el. Az akna a duma-épület tetejébe csapott és jelentékeny rombolást idézett elő. Kisvártatva a könnyű tüzérség kezdte lőni a dumát és a minszki hadkerület parancsnokságát. Reggeli négy óra körül az őrszolgálatot teljesítő ezred, a „honmentő bizottság" csapataival való tűzharcban, a város központja felé nyomult.

A „honmentő bizottságban" nagy volt az ijedelem. Újra delegációt küldtek a szovjetbe. Ezúttal azonban a delegátusok egészen más arccal köszöntöttek be. Azt javasolták, hogy szüntessék be a lövöldözést és jöjjenek át a dumába tárgyalni.

A forradalmi katonai bizottság a következőket követelte: 1. a „honmentő bizottság" feloszlatását, 2. a hadkerületi parancsnokság részéről az ellenségeskedés beszüntetését és a kozák csapatok azonnali kivonását a városból, 3. az összes letartóztatottak szabadlábra helyezését.

Hosszú tárgyalások után elfogadták a forradalmi katonai bizottság követeléseit. De másnap a „honmentő bizottság" és a hadkerületi parancsnokság megszegték ezt az egyezményt. A kozákok segítségével el akarták foglalni a tüzérségi ütegeket. Újra megkezdődött a harc. A tüzérek

segítségére jöttek a gépkocsi-iskola, az őrszolgálati ezred és az árkász zászlóalj csapatai. A fehérgárdisták megfutamodtak.

Október 31-én a város különböző részeiben egész nap folytak a csete-paték a „honmentő bizottság" csapataival. Végül is a hadkerületi parancsnokság csapatait lefegyverezték. A kozákok elhagyták a várost, egy részüket lefegyverezték. November 1-én, a kozákok távozása után, megszökött Szmolenszkből Gálin, az ideiglenes kormány megbízottja.

A forradalmi katonai bizottság, miután a városban győzelmet aratott, erősen megszállta a vasúti csomópontot. Több, a felkelés elfojtására Moszkvába irányított csapatszállítmányt feltartóztattak és lefegyvereztek.

Nem kis szerepet játszott a felkelés elfojtására Moszkva ellen irányított csapatszállítmányok feltartóztatásában a vjázmai forradalmi katonai bizottság. Vjázmában a forradalmi katonai bizottság az októberi napokban minden ellenállás nélkül átvette a hatalmat. Csak később került sor fegyveres összecsapásokra.

Október 29-én a bizottság arról értesült, hogy Vjázmához egy katonavonat közeledik, amelyet Moszkva ellen irányítottak. A katonavonat feltartóztatására azonnal csapatokat és vörösgárdista osztagokat mozgósítottak. Késő éjszaka a forradalmi katonai bizottság táviratot kapott a katonaszállítmány parancsnokától. A parancsnok azt követelte, hogy a forradalmi katonai bizottság rakja le a fegyvert.

Redjakino állomáson, néhány versztnyire Vjázmától, már három kozák katonavonat volt. A forradalmi katonai bizottságban nézeteltérések merültek fel. Jelentéktelen szavazattöbbséggel elhatározták, hogy tárgyalni kezdenek és delegátusokat küldenek Redjakino állomásra. A kozákok ezt felhasználták arra, hogy a szerelvényeket egészen a város közelébe tolják azután pedig megszakították a tárgyalásokat. A forradalmi katonai bizottság csak ezután vonultatott fel ellenük egy géppuskás osztagot és gyalogcsapatokat. Harcra került a sor, melyben a kozákokat jelentős veszteségek érték. Időnyerés céljából felszólították a forradalmi katonai bizottságot, hogy újra kezdjék meg a tárgyalásokat. A kozákoktól azt követelték, hogy feltétel nélkül tegyék le a fegyvert. A kozák tisztek dacosan ellenszegültek. Újra tűzharcra került a sor, amely mindaddig folytatódott, amíg a kozákok meg nem adták magukat.

Vjázmában egyéb csapatszállítmányokat is lefegyvereztek, melyek Moszkvába akartak hatolni a fehérgárdisták segítségére. Köztük páncélos osztagokat, rohamcsapatokat és géppuskás különítményeket.

A Nagy proletárforradalom sikereinek megszilárdításában a Nyugati front és mögöttes területe nagy szerepet játszott.

4

A FORRADALOM MENETE A DÉLNYUGATI, A ROMÁN ÉS A KAUKÁZUSI FRONTON

A Délnyugati, a Román és a Kaukázusi fronton a nagy proletárforradalom jóval bonyolultabb körülmények között folyt le, mint az Északi és a Nyugati fronton.

A szovjethatalomért a harc itt nemcsak a tábornoki kar és az ellenforradalmi szervezetek ellen folyt, hanem a román hatóságok, valamint a szovjethatalommal szemben ellenséges nacionalista egyesületek ellen is, melyek területén húzódtak a frontok: az ukrán központi Rada, a Kaukázuson-túli vidék burzsoá szervezetei stb. ellen is.

Amikor a Délnyugati arcvonal frontbizottsága értesült a petrográdi eseményekről, elhatározta, hogy a bolsevikokkal szemben ellenállást fog tanusítani.

A bizottság hangulata azonban távolról sem tükrözte vissza a front és a mögöttes terület katonatömegeinek hangulatát. A petrográdi felkelés híre a Délnyugati front katonáihoz később jutott el, mint a többi frontra. Mihelyt azonban a katonatömegek ezen a fronton is értesültek a petrográdi nagy eseményekről, azonnal kifejezték együttérzésüket a petrográdi munkásokkal és katonákkal. Október 31-én a VII. hadsereg vezérkari főnöke, Grisinszkij tábornok, a következőket jelentette a Délnyugati front parancsnokságának:

„A XXII. hadtestben a 6. ezred katonái egyre erősbödő bolsevik agitációt folytatnak. Ebben az ezredben határozatot hoztak a bolsevikok támogatásáról... Az I. gárdahadtestben az ezred-és hadosztálybizottságok és a hadtestbizottság együttes ülésén viharos vita után a következő határozatot hozták: az együttes ülés kimondja, hogy teljesen szolidáris a petrográdi helyőrséggel és a munkás-, katona-és parasztküldöttek összoroszországi szovjetkongresszusával abban a harcban, amelyet szilárd forradalmi hatalom megteremtéséért folytatnak...“

November 2-án Promotov tábornok, a XI. hadsereg parancsnoka a következőket táviratozta a front parancsnokságának:

„Az V. hadtestben fölötte ideges a hangulat. A bolsevizmus iránti rokonszenv különösen a gyalogság között nő, nagyon megromlott a tisztikarhoz való viszony a 7. gyaloghadosztályban. A XXXII. hadtestben a 403. lengyel ezred, a géppuskaosztag és egyéb kisebb egységek kivételével, bolsevik határozatot hozott, melyben tiltakozik az ellen, hogy a csapatokat a frontról leváltsák. A 48. nehéz tüzér-osztály hasonló bolsevik határozatot hozott... A hadtest csapatainál erősödik a bolsevik hangulat.“

A Délnyugati front mögöttes területén a forradalmi mozgalom központja Vinnyica volt, ahol erős bolsevik szervezet működött. A munkás- és ka-

tonaküldöttek helyi szovjetje teljesen a bolsevikok oldalán állt. A bolsevikokat követte a jelentős számú helyőrség is.

A vinnyicai események még a petrográdi felkelés előtt kezdtek érlelődni. A csapatok gyűléseket, értekezleteket tartottak, határozatokban követelték, hogy a hatalmat azonnal adják át a szovjeteknek. A „veszedelmes hangulat" láttára a hatóságok elhatározták, hogy három napon belül Vinnyicáról a frontra vezénylik a leginkább bolsevizálódott csapatokat. Köztük volt a 15. tartalékezred is. Amikor az ezred értesült erről, teljes létszámban a vinnyicai szovjet elé vonult. Az ezred küldöttei kijelentették, hogy a szovjet rendelkezése nélkül a katonák nem indulnak el a frontra. A szovjetnél tartott gyűlés után az ezred a legnagyobb rendben visszatért a kaszárnyába. Az ezred fellépését a helyőrség többi csapata rokonszenvvel fogadta. Forradalmi katonai bizottság alakult. Elhatározták, hogy a 15. ezred frontraküldését halogatni fogják. A forradalmi katonai bizottság tudomása nélkül nem adnak ki fegyvereket. A repülőosztagot megbízták azzal, hogy repülőgyakorlatok ürügye alatt figyelje meg a kormányhű csapatok felvonulását Vinnyica felé.

Amint a Délnyugati front megbízottja, N. I. Jordánszkij mensevik, október 24-én hírt kapott a 15. ezred fellépéséről, helyettesének, T. D. Kosztyicinnak és Avraamov ezredesnek vezetése alatt páncélgépkocsis különítményt küldött Vinnyicára. Kosztyicin csapata október 25-én érkezett Vinnyicára, de az a kísérlete hogy elszállítsa a fegyvereket a raktárakból, sikertelen maradt. Az őrség kijelentette, hogy a forradalmi katonai bizottság és a szovjet engedélye nélkül nem ad ki fegyvert. Kosztyicin kénytelen volt tárgyalásokba bocsátkozni a forradalmi katonai bizottsággal és a szovjettel. A forradalmi katonai bizottság és a szovjet végrehajtó bizottsága együttes ülésén Kosztyicin a következő javaslatot tette: azonnal küldjék a frontra a 15. ezredet, adják ki a fegyvereket, a bolsevikokat pedig, akik a katonaság között zavart keltenek, tartóztassák le. Elhatározták, hogy Kosztyicin javaslatát a szovjet teljes ülésén fogják tárgyalni. Majdnem egyhangúan, négy szavazat ellenében, határozatot fogadtak el, melyben a követeléseket visszautasították. A szovjet a maga részéről azt követelte, hogy a városban azonnal váltsák le az ideiglenes kormány összes megbízottjait, tartóztassák le Kosztyicint és fegyverezzék le különítményét. Kosztyicin segítséget hívott. Még aznap hadapródok érkeztek rendelkezésére, páncélgépkocsikkal és tüzérséggel.

Amint a forradalmi katonai bizottság értesült arról, hogy Kosztyicin a szovjetépület ellen küldi a páncélgépkocsikat, a hadapródok pedig támadásra készülnek, a vinnyicai helyőrség csapatainak kiadta a parancsot a kivonulásra. A hadapródok váratlanul megnyitották a tüzet a szovjetépület ellen, megkezdődött a harc.

A felkelők harcba vetették a hozzájuk csatlakozott páncélgépkocsikat és a repülőosztagot.

A túlerő a felkelők oldalán volt. A hadapródok visszavonultak. Október 29-én, miután új erősítéseket kaptak, újból megnyitották az ágyútüzet a város ellen és támadást kezdtek az állomás felől. A vinnyicai helyőrség és

a munkások makacs ellenállást fejtettek ki, de most már az ellenség volt fölényben és a felkelők kénytelenek voltak visszavonulni. Október 29-én késő éjszaka a felkelők kijelentették, hogy tárgyalásokba akarnak bocsátkozni. Kosztyicin táviratilag kért utasítást Jordánszkijtól. Jordánszkij a forradalmi csapatoktól feltétel nélküli megadást követelt. Ezután a felkelők egy része szétszéledt a környéken, egy részét lefegyverezték, egyes csoportok még sokáig makacsul ellenálltak, de végül ők is kénytelenek voltak megadni magukat.

A vinnyicai események magukra vonták a főhadiszállás figyelmét. A harc kimenetele nyilván erősen nyugtalanította Duchonyint. Október 29-én a Balujevvel folytatott táviratváltás során a vinnyicai eseményekről Duchonyin a következő tájékoztatást adta: „A küzdőtér a miénk maradt, annak ellenére, hogy a bolsevikok repülőgépekről bombázták a kormányhű csapatokat".

Október 30-án Duchonyin mégis újra megkérdezte táviratilag a Délnyugati front parancsnokságát: „Véglegesen befejezettnek tekinthető-e a vinnyicai ügy?"

Sztogov tábornok vezérkari főnök azt felelte, hogy „egyelőre még nincsen erről határozott jelentés, de már közölték, hogy a harc befejeződött, a lázadók menekülnek, a kormányhű csapatok azonban annyira kimerültek, hogy nem tudják a lázadókat üldözni".

A főhadiszállás nem ok nélkül nyugtalankodott a vinnyicai felkelés miatt.

Zsmerinka környékén állomásozott a II. gárdahadtest. A vinnyicai forradalmi katonai bizottság képviselője segítséget kért a hadtest legközelebb állomásozó tüzérdandárjától. A dandár gyűlésein elmondották, hogyan folyt le a harc Vinnyicán. Az akció megszervezése céljából azonnal háromtagú bizottságot választottak. A szomszéd gyalogezred szintén elhatározta, hogy a dandárral együtt akcióba lép. Vinnyica bolsevik küldöttei egymásután járták be a hadtest ezredeit. Egyik-másik ezredben maguk a küldöttek hívták össze a katonákat, mert az ezredbizottságok, amelyeknek többsége eszerekből állott, kijelentették, hogy semmiféle gyűlést és akciót nem engedélyeznek.

Másnap a hadtest készen állt az akcióra. Összegyűltek az összes egységek küldöttei és megtárgyalták az akció tervét. Elhatározták, hogy három irányban, Zsmerinka — Vinnyica — Kiev — Bar irányában fognak előre nyomulni. Az akció vezetését az ott megválasztott forradalmi katonai bizottságra bízták. Az egyes csapatok mellé megbízottakat neveztek ki. A kijelölt terv szerint a hadtest másnap megkezdte az előnyomulást. A tisztikarnak azt a részét, amely nem akart a katonákkal együtt menni, letartóztatták. A Kekszholmi ezred parancsnokával és összes tisztjeivel az élén vonult fel.

A tüzérdandár, a Kekszholmi és a Volhiniai ezred „Minden hatalmat a szovjeteknek!" felírású kibontott zászlókkal és zenekarral vonult be Zsmerinkára; megszállták a pályaudvart, leváltották az őrséget, megszüntették az ideiglenes kormány csapatait szállító vonatok közlekedését Moszkva felé, csapatokat küldtek Kievbe, Vinnyicába pedig tüzérséget. A vasutasok segítettek a felkelőknek.

A II. gárdahadtest azonban elkésett akciójával. Vinnyicán a felkelést már elfojtották. Megtorlás céljából vizsgálóbizottság indult Vinnyicába. A városi elől járóság képviselői október 30-án köszönetüket fejezték ki Kosztyicin megbízott helyettesének, hogy „keményen és ingadozás nélkül járt el, ami oly ritka manapság a hatóság képviselőinél".

A front nem tudott idejében a vinnyicai bolsevikok segítségére sietni.

A Délnyugati fronton a megalkuvók mindent elkövettek, hogy a proletárforradalom győzelmes terjedését megakadályozzák. „Honmentő bizottságokat" létesítettek, amelyek az ukrajnai Radával egyetértésben működtek, mint például a Külön hadseregben. A „bizottságok" ténylegesen a politikai hatalmat a hadseregek felett parancsnokló cári tábornokoknak engedték át.

A Délnyugati front hadseregeinek rendkívüli kongresszusát november közepére tűzték ki. A felsőbb hadseregszervezetekbe befészkelődött megalkuvók azzal a céllal hívták egybe a kongresszust, hogy támogassák azt a kormányt, amelynek a főhadiszálláson kellett volna megalakulnia Csernovval az élén. Ez a terv azonban a kongresszus előkészítése folyamán szétpukkant, mint a szappanbuborék. A kongresszus küldötteinek adott választói utasítások szolgáltatják a legfényesebb bizonyítékot arra, hogy ez a terv megbukott. Az utasítások összegezése a következő eredményt adta: a szovjethatalom mellett és a népbiztosi tanács elismerése mellett 150 csapatrész, két hadsereg, két hadtest, egy helyőrség és egy hadosztályparancsnokság nyilatkozott; az összes szocialista pártok egységes kormánya mellett 102 csapatrész, három hadtest, egy hadosztály és egy helyőrség foglalt állást. Az összes utasítások azt követelték, hogy a földet azonnal adják át a földbizottságoknak, azonnal kössék meg a fegyverszünetet és a békét.

A kongresszus október 18-án nyílt meg Bergyicsevben. Mintegy 700 küldött vett rajta részt szavazati joggal és körülbelül 100 tanácskozási joggal. A szavazati joggal bíró delegátusok közül 267 bolsevik, 213 eszer volt, köztük mintegy 50 „baloldali" eszer, 47 mensevik, 73 ukrán, köztük nacionalisták, és bizonyosszámu pártonkívüli volt.

Az eszer központ, mely különösen nagy jelentőséget tulajdonított a kongresszusnak, legjobb erőit küldte ki. A kongresszus megnyitása előtt az eszer frakció ülésén résztvett a külön e célra ideérkezett Avkszentyev. Magán a kongresszuson nem mert fellépni, miután a frakció egy része nyílt ellenszenvvel fogadta. A mensevikek részéről Weinstein központi bizottsági tag jelent meg.

A kongresszus napirendjének első pontja a helyi küldöttek jelentése volt. A jelentések ismét megmutatták, hogy a katonatömeg többsége a Délnyugati fronton is a végbement forradalom oldalán áll. 25 szónok közül 14-en, utasításaikra hivatkozva, azt követelték, hogy szervezzék meg a helyi szovjethatalmat és támogassák a Népbiztosok Tanácsát. A II. szovjetkongresszus alapján álló egységes szocialista kormány mellett 11 küldött foglalt állást. A szónokok túlnyomó többsége követelte, hogy írják ki a front és a hadseregbizottságok, valamint az összhadseregbizottság újraválasztását.

Sok utasításban azt követelték, hogy az ellenforradalom szervezőit és vezetőit, köztük Kerenszkijt is, állítsák bíróság elé, tegyék le a doni

kozákkormányt, oszlassák fel a rohamzászlóaljakat. Heves vitát váltott ki a Román front, a Fekete-tengeri flotta és az odesszai terület szovjetjei végrehajtó bizottságának távirata. Ez a bizottság, amely akkor még a megalkuvók kezében volt, arra hívta fel a kongresszust, hogy támogassa az összhadseregbizottságot, mely a főhadiszállás felé nyomuló forradalmi csapatok ellen készített elő fegyveres ellenállást. Bár az eszerek és mensevikek mindent elkövettek, hogy az összhadseregbizottság számára támogatást szerezzenek, a kongresszus mégis arra az álláspontra helyezkedett, hogy „az összhadseregbizottság nem tükrözi vissza a széles tömegek hangulatát", és azonnali lemondását követelte.

A hatalom kérdéséről három napig tárgyaltak. A mensevikek nevében Weinstein szólalt fel, aki kijelentette, hogy a bolsevikok Oroszországot „romlásba viszik". Az eszerek központi bizottsága nevében Bulat beszélt, aki kígyót-békát kiáltott a bolsevikokra, úgy, hogy beszéde az egész terem harsogó kacaját váltotta ki. Éles harc fejlődött ki a határozati javaslatok megvitatásánál. Három határozati javaslatot nyujtottak be: 1. az eszerek és mensevikek, 2. a „baloldali" eszerek, ukrán nacionalisták és pártonkívüliek blokkja és 3. a bolsevikok. Az eszerek és mensevikek határozati javaslata bukott meg elsőnek. Ekkor az eszer-mensevik blokk, amely meg akarta hiusítani a bolsevik határozati javaslat elfogadását, a „baloldali" eszerek és az ukránok határozati javaslatát támogatta, melyet el is fogadtak alapul. A bolsevikok határozottan kijelentették, hogy nem hajlandók a határozati javaslat további megtárgyalásában résztvenni. A „baloldali" eszerek kisebbségbe kerültek, amit a jobboldali eszerek és mensevikek arra használtak fel, hogy több pontban módosították a határozatot.

A „baloldali" eszerek ingadozásai veszélyeztették a kongresszus további munkáját. A szavazásnál az eszer és mensevik módosításokkal bővült határozati javaslatot a bolsevikok, a hozzájuk csatlakozott pártonkívüliek és a javaslat szerzői, maguk a „baloldali" eszerek szavazataival megbuktatták. Közös határozatban nem sikerült megállapodni. A bolsevikok, választóikra hivatkozva, kivonultak a kongresszusról. Hozzájuk csatlakoztak a „baloldali" eszerek és a pártonkívüliek. Az eszer-mensevik blokkból is számos katona távozott. A kongresszus munkája megszakadt. De másnap, november 24-én, a frakciók mégis megegyeztek abban, hogy ideiglenes forradalmi katonai bizottságot szerveznek, amely a fronton a legfelsőbb hatalmat fogja képviselni. Három hét mulva új frontkongresszust szándékoztak egybehívni. Még aznap megválasztották a forradalmi katonai bizottságot, a következő összetételben: 18 bolsevik, 9 jobboldali eszer, 5 „baloldali" eszer, 2 mensevik és 1 pártonkívüli. Elnökül bolsevikot választottak. Az ukránok, kijelentették, hogy ők csak az ukrajnai központi Radának engedelmeskednek, és nem voltak hajlandók belépni a forradalmi katonai bizottságba.

Harmadnap a forradalmi katonai bizottság kiadta 1. számú parancsát, amely szerint a legfelsőbb hatalom az országban a Népbiztosok Tanácsa. A parancs elrendelte az összes politikai foglyok szabadlábrahelyezését és az offenzíva és a katonai parancsok ellen folytato t politikai propaganda miatt indított eljárások beszüntetését.

Meghiusultak a szovjethatalom ellenségeinek próbálkozásai, hogy támaszt szerezzenek maguknak a Délnyugati fronton. A további események során azonban ezen a fronton, valamint a szomszédos Román fronton is, még az ellenforradalom igen erős támadásaival szemben kellett helytállani.

A Román fronton a megalkuvók még inkább a helyzet urainak érezték magukat, mint a délnyugati fronton. Mihelyt megkapták az első híreket a petrográdi felkelésről, a tábornoki karral együtt mindent elkövettek, hogy az ellenforradalmi erők megszervezésével elébe vágjanak a közeledő eseményeknek. A frontparancsnokság, amelynek élén a monarchista Scserbacsov tábornok állott, Jassziban székelt. Itt Tiesenhausen frontmegbízott kezdeményezésére a Román front sajátos „forradalmi katonai bizottsága" alakult meg. A bizottság összetétele a következő volt : maga Tiesenhausen, jobboldali eszer, helyettese, Andriánov, szintén jobboldali eszer és ezenkívül még két jobboldali eszer és három mensevik a Román front, a Feketetengeri flotta és az odesszai terület szovjetjeinek végrehajtó bizottsága által létesített frontosztály részéről.

A megalkuvók, olyan elnevezés mögé bújva, amely a katonatömegek számára a szovjethatalomért való harcot jelentette, sietve hozzáfogtak erőik szervezéséhez. Ez a megalkuvó „forradalmi katonai bizottság" a többi forradalmi katonai bizottság példájára, melyek nevét bitorolta, mindenekelőtt kihirdette, hogy a fronton minden hatalom az ő kezébe megy át. Aztán azt javasolta, hogy a Román front hadseregeiben, hadtestjeiben és hadosztályaiban azonnal létesítsenek hasonló bizottságokat. Ezekre bízta a távíró és az összes beérkező parancsok ellenőrzését, valamint azt, hogy „ne tűrjenek önkényes akciókat". „Mindenféle garázdálkodás és anarchia" erélyes elfojtása céljából pedig elhatározta, hogy a „három fegyvernemből összevont forradalmi hadosztályt alakít, a legmegbízhatóbb és a forradalomhoz leghűbb elvtársakból".

A megalkuvók azzal, hogy a felkelési kísérletek elleni harcra büntető különítmény szervezését tervezték — mert lényegében az lett volna a „forradalmi hadosztály" —, tevékenységükben a front aktívabb segítségére akartak támaszkodni. E célból elhatározták, hogy rendkívüli frontkongresszust hívnak össze a IV. hadsereg parancsnokságának székhelyén, egy Román nevű romániai városkában. A kongresszust október 30-ára tűzték ki.

A „forradalmi hadosztályt" különös gonddal szervezték. Október 26-án Scserbacsov tábornok és a „forradalmi katonai bizottság" nevében sürgős táviratot küldtek a hadseregek és a hadtestek összes parancsnokainak és megbízottjainak, amelyben felszólították őket, hogy azonnal fogjanak hozzá a „forradalmi hadosztály" alakításához. A szervezés rendje hivatva volt biztosítani, hogy a hadosztály olyan emberekből álljon, akik „a legmegbízhatóbb és legönfeláldozóbb módon harcolnak a fronthoz közeledő felkelés ellen". A hadosztálynak, melyet bőven elláttak mindenféle hadiszerrel, október 30-án este kellett volna gyülekeznie külön megjelölt helyeken.

De az ellenforradalom vasöklének alakulása elhúzódott. Bárhogy is igyekeztek a megalkuvók megakadályozni, hogy a petrográdi forradalmi események hírei eljussanak a frontra, ezek a hírek mégiscsak beszivárogtak az ezredekbe. Némely csapatrész, amely közelebb esett a Délnyugati fronthoz, aránylag korán kapott értesüléseket. Így például a VIII. hadsereg 32. hadosztálya már október 26-án, az ezredbizottságok együttes ülésén elhatározta, hogy a petrográdi szovjet nevére a következő táviratot küldi:

„A 32. hadosztály üdvözli a szabadság, a föld és a béke őszinte harcosait és közli, hogy ha az ideiglenes kormánynak most eszébe jutna, hogy a dolgozó nép között véres mészárlást rendezzen, úgy a 32. hadosztály egész fegyveres ereje a bolsevikok rendelkezésére fog állani".

Ugyanaz nap, ugyancsak a VIII. hadsereg 165. hadosztálya, táviratot küldött a petrográdi szovjetnek, amely nem hagyott semmi kétséget a katonatömeg igazi hangulata felől.

Október 31-én nyílt meg a rendkívüli frontkongresszus. 80 eszer, 40 mensevik és 15 bolsevik jelent meg. A napirenden csak két kérdés szerepelt: az általános helyzet és a „forradalmi hadosztály" megalakítása. Az eszerek nevében a kongresszuson Andriánov helyettes megbízott tartott „program"-beszédet. Kijelentette, hogy a bolsevikok fellépése kihívása a többi pártnak. „Aki hozzájuk csatlakozik, az a legsúlyosabb államellenes bűncselekményt követi el és felelni fog" — mondotta Andriánov a bolsevikokról.

Ezután felszólalt a bolsevikok képviselője és megállapította az ideiglenes kormány elleni felkelés szükségességét. „Ha az eszerek és a szociáldemokrata mensevikek ezt a mozgalmat igyekezni fognak elfojtani, akkor az a veszély fenyegeti őket, hogy a barrikádnak azon az oldalán találják magukat, ahol a burzsoázia van" — hangsúlyozta befejezésül. Ilyen szellemben szólalt fel egy másik bolsevik küldött is.

Ezután következtek a helyi küldöttek közlései, amelyek arról tanuskodtak, hogy a katonatömegek hangulata és rokonszenve korántsem hajlik a kongresszus szervezői felé.

Egyes esetekben még az eszer és mensevik előadók is kénytelenek voltak beismerni, hogy a katonatömeg a bolsevikokkal rokonszenvezik. A 3. turkesztáni hadosztály képviselője, egy mensevik, kijelentette, hogy őt csak azért választották meg kongresszusi delegátusnak, mert már három éve szolgál a hadosztályban. Maga a hadosztály tisztán bolsevik. Véleménye szerint a hadosztályt a „caricini utánpótlás" bomlasztotta meg. Ugyanennek a hadosztálynak egy másik képviselője beszédében hangsúlyozta, hogy a petrográdi proletariátus „saját jogaiért, a tőke igája alól való felszabadulásért harcol. A hadosztály az ideiglenes kormányt semmiképpen sem fogja támogatni".

A javaslatokban, melyeket a kongresszus a politikai helyzetről szóló határozat alapjául elfogadott, a következő pont volt: „A front-kongresszus a bolsevikok akcióját bár forradalmi, de időszerűtlen és megengedhetetlen cselekedetnek tartja".

A kongresszus elnöke, Lordkipanidze, az eszerek nevében módosítást javasolt, mely elítélte a bolsevikok fellépését. A módosítást viharos vita után elfogadták. Ekkor a bolsevikok távoztak a kongresszusról.

A kongresszus által jóváhagyott „forradalmi katonai bizottság"-ban az eszerek és mensevikek képviseletében megmaradtak a régebbi tagok. A bolsevikok és az ukránok nem képviseltették magukat.

A „forradalmi hadosztály" kérdését pozitív értelemben oldották meg és a „forradalmi katonai bizottságra" bízták megszervezését.

A Románban megtartott frontkongresszus, melyet az eszerek azért gondoltak ki, hogy a front katonatömegeinek készülő felkelése ellen mozgósítsa az erőket, nem érte el célját. Bár látszólag többségük volt, a kongresszus mégis megmutatta, mennyire ingatag az eszerek és mensevikek helyzete a Román fronton is. A katonatömeg itt is egyre inkább bolsevizálódott. Ennek nyomása alatt a hadseregbizottságok kénytelenek voltak lemondani arról, hogy a „forradalmi hadosztály" alakításában résztvegyenek.

„A nyugalom és egység megőrzését tartjuk a forradalom iránti hűség legjobb biztosítékának a hadseregben, a hadosztály alakításában való részvétel viszont a katonatömegek között elégedetlenséget válthat ki és kilengésekhez vezethet" — jelentette ki például a VI. hadsereg bizottsága.

A Román front parasztküldötteinek ezt követő kongresszusa szintén elítélte a tervet.

„Értesülvén arról, hogy a Román fronton hadosztályt szándékoznak szervezni, oly célból, hogy azt Petrográd ellen küldjék, a kongresszus kijelenti, hogy ezt megengedhetetlennek tartja, és határozottan tiltakozik ellene" — így szólt a kongresszus határozata.

A „forradalmi hadosztály" ilymódon meg sem alakult.

A hadsereg-és hadtestbizottságok megalkuvó határozatai ellenére is, egyes hadtestek és hadosztályok, majd pedig egész hadseregek lassanként átmentek a szovjethatalom oldalára.

A forradalmi események fejlődéséről a Román fronton világos képet nyujtott a IV. hadsereg 48. hadosztályának rendkívüli kongresszusa.

Az ellenforradalmi tiszteket pisszegéssel, füttyszóval, szitkozódással kergették le a dobogóról. Amikor pedig a rangjelzések megsemmisítésére került a sor és özönével hullottak a rangjelző sávok és a sapkarózsák, a tisztek gúnykacaj és füttyszó kiséretében vonultak ki a teremből.

A kongresszus befejezésének napján letartóztatták a hadosztályparancsnokot, J. F. Novickij tábornokot. A 48. hadosztály kongresszusán kezdődött mozgalom gyökeres átalakulással végződött az egész IV. hadseregben. A hadseregparancsnokot, A. F. Ragoza tábornokot letartóztatták, a hadsereg megbízottja, az eszer Alexéjevszkij arra kötelezte magát, hogy távozik a Román frontról. Ragoza tábornok, akit néhány órával letartóztatása után szabadlábra helyeztek, a IV. hadsereg közlönyében nyilatkozatot tett közzé, amelyben kérte a hadseregparancsoki tisztségtől való felmentését. „Semmiféle új parancsnok nem nem bír most a hadsereggel" — jelentette ki Ragoza.

A hadseregben bolsevik forradalmi katonai bizottságot alakítottak. A régi hadseregbizottságot, amely a katonatömegek elől eltitkolta az új kormány rendelkezéseit, szétkergették. E bizottság utolsó ülésén óriás katonaközönség előtt felolvasták az eltitkolt táviratokat:

— Ismerik-e, elvtársak, ezt a táviratot? — kérdezte egy bolsevik katona és felolvasta a táviratot, mely a béketárgyalások megkezdésére szólított fel.

— Nem, nem ismerjük. Gazemberek! Le velük! Ki velük!

— Hát erről a táviratról van-e tudomásuk? — és a katona felolvasta a hadseregfőparancsnok parancsát, hogy az összes frontokon szüntessék be a hadműveleteket.

— Nem, nincsen. Eltitkolták az árulók! Golyót a fejükbe, eleget bolondítottak!

Az elnöklő mensevik elájult. A régi bizottság megszűnt létezni.

Így jutottak el a katonák tömegei a Román fronton az Októberi forradalomhoz. A legnagyobb rokonszenvvel fogadták a szovjethatalmat. A már ismert okoknál fogva azonban itt, miként a Délnyugati fronton is, a szovjethatalom végleges diadala lassabban következett be. Az ukrán központi Rada és a román hatóságok mesterkedései e frontokon bonyolult helyzetet teremtettek, amely egyértelmű volt a polgárháborúval.

A Kaukázusi fronton öt hadtest volt: az I. kaukázusi, a IV. kaukázusi, az V. kaukázusi, a VI. kaukázusi és a II. turkesztáni hadtest. A kisebb egységekkel együtt itt 1917 októberében körülbelül 200.000 főnyi hadsereg volt. Ez a hadsereg a török fronton állt.

Ezenkívül még Perzsiában volt egy külön expedíciós hadtest.

A Nagy proletárforradalom híre ezen a távoli fronton is gyorsan felrázta a katonatömegeket, ahogyan azt már a petrográdi felkelés első napjaitól kezdve ijedten állapították meg a kaukázusi frontparancsnokság titkos jelentései.

„A petrográdi bolsevikok fellépésének hírét a fronton és a mögötte területen a legtöbb csapatrész nyugodtan fogadta“— közölték a jelentések október 21-től 28-ig. Ámde ugyanazok a jelentések aggodalommal állapították meg, hogy

„a 4. kaukázusi lövészhadosztályban a bolsevikok akciójával es a fegyelmi jogkörről kiadott legutóbbi paranccsal kapcsolatban a hangulat erősen megrosszabbodott. A 25. kaukázusi lövészezred egyesek agitációjának hatása alatt gyors bomlásnak indult... A 6. kaukázusi lövészhadosztályban izgatott a hangulat“, — stb.

Később a kaukázusi frontparancsnokság jelentései kezdik megállapítani, hogy a bolsevikok befolyása erősen nő. A bolsevik befolyás a kankázusi hadseregben erősen észrevehető az 506. pocsajevi és az 508. cserkászki ezredben — közölte az október 28-tól november 4-ig terjedő időre vonatkozó jelentés. A következő jelentés megállapítja, hogy a bolsevikok befolyása jelentékenyen erősödik és jelszavaik a katonák között egyre nagyobb rokonszenvet váltanak ki. Későbbi jelentések még határozottabban hangsúlyozzák a bolsevikok növekvő befolyását.

Ugyanerről beszélnek az önálló csapatrészek és a megerősített körzetek parancsnoki jelentései. Az 5. turkesztáni lövészhadosztály parancsnoka

Egy ezredbizottság ülése a fronton az októberi napokban. *Sz. Sz. Bojm rajza.*

jelentette a frontparancsnokságnak, hogy az ezredekben a bolsevizmus van túlsúlyban. Az erzerumi megerősített körzet parancsnoka, Siegel vezérőrnagy, a politikai pártoknak a neki alárendelt csapatoknál észlelhető befolyását jellemezve, a bolsevikok számbeli növekedéséről beszél. E növekedés oly gyorsan ment végbe, hogy Siegel tábornok a következő jelentésben, a „politikai pártok befolyása" című rovatban már csak ezt jegyzi meg: a bolsevikok vannak túlsúlyban.

A Kaukázusi front mögöttes területén az események ugyanilyen következetességgel bontakoztak ki. A kaukázusi hadkerületi parancsnokság október 27-i titkos jelentése a következőket állapította meg:

„Tuapszéban október 26-án a katonaküldöttek szovjetje határozatban mondta ki a hatalom megragadását".

A jelentés továbbá közli, hogy a kaukázusi hadkerület többi helyőrségében a katonabizottságok „katonai feljebbvalóikkal egyetértésben" működnek és hogy „a szociálforradalmároknak van a legnagyobb befolyásuk".

A szociálforradalmárok „befolyása" azonban nemsokára kezdett kifulladni.

A november 18-i jelentés a következőket mondta:

„Pjatyigorszkban, Botlihában, Tyemir-Chan-Surában, Kutaiszban, Tuapszéban és Novorosszijszkban a legnagyobb befolyásuk a bolsevikoknak van".

Ugyanez a jelentés rámutatott arra, hogy Bakuban a bolsevikok az összes katonai intézmények mellé megbízottakat neveztek ki. „Ez utóbbi rendszabály — mondja a jelentés — a katonák többségében rokonszenvet váltott ki".

A kaukázusi hadkerület parancsnokságának későbbi jelentései megállapították a bolsevikok befolyásának növekedését Tiflisz, Vlagyikavkáz, Georgievszk, Petrovszk, Eriván, Szárikamis és más városok helyőrségeiben. A Nagy proletárforradalom itt is hatalmas visszhangra talált. Mint az egyik jelentés megállapítja, a katonák élénk figyelemmel kísérik a fővárosban végbemenő eseményeket.

A Kaukázusi front sajátos körülményei ugyanakkor rányomták bélyegüket a forradalmi események menetére. A környezet, amelyben az orosz katonák ezen a fronton éltek, más volt, mint a többi fronton. Az arcvonal mögötti területet és a hátországot különböző nemzetiségek lakták. Ennek a lakosságnak életmódja és nyelve idegen volt az orosz katonáknak. A multban az önkényuralom szította az ellenségeskedést e vidék nemzetiségei közt épúgy, mint az oroszok és e nemzetiségek között. Az orosz katonák itt idegeneknek érezték magukat és a helyi lakosság sem táplált irántuk bizalmat, mert az orosz militarizmusban csak elnyomást és rabságot látott. A kaukázusi hadsereg katonái között megszületett a követelés: „Mielőbb haza!" — Oroszországba, ahol a végső harc folyt a földesurak és a többi kizsákmányoló osztály ellen. Odasiettek a katonák is. Még az arcvonal-szolgálatot nem teljesítő csapatok is fegyverkeztek. „A hadseregben valami új pszichózis észlelhető, — közölte Odiselidze tábornok, a Kaukázusi hadsereg parancsnoka, Przseválszkij tábornokkal, a front főparancsnokával — az összes nem fegyveres szolgálatot teljesítő egységek és osztagok mind egy szálig fegyvert követelnek".

November 11-én Tifliszben megalakult a „Délkaukázusi biztosság", a grúziai mensevikek és egyéb délkaukázusi kispolgári pártok ellenforradalmi egyesülése. A frontkatonák a bolsevikok segítségével gyorsan megértették e szervezet osztály-jellegét. „A fegyvert követelő legénység rendesen a következő indokot hozza fel: a délkaukázusi kormány elvált Oroszországtól, a fegyver pedig orosz, ezért ezt Oroszországba kell szállítani" — idézték a tisztek a katonák szavait. A VI. kaukázusi hadtest parancsnoka jelentette a frontparancsnokságnak, hogy a 18. kaukázusi lövészezred határozottan a bolsevikok oldalára állt. Az ezred elhatározta:

> „A Kaukázus vidéke szovjetjét (a Délkaukázusi biztosságot) nem ismerjük el, hanem Leninnek engedelmeskedünk és annak megyünk a segítségére".

Ilyen volt a Kaukázusi front katonáinak a hangulata. Az ellenforradalom itt sem talált támaszt.

5

A FŐHADISZÁLLÁS FELSZÁMOLÁSA

A főhadiszállás lázas intézkedéseket tett, hogy megállítsa a fronton a forradalom győzelmes előrehaladását. A főhadiszálláson verődtek össze a Petrográdon szétvert megalkuvó pártok vezetői.

November 4-én Mogilevbe érkeztek az ideiglenes kormány volt hadügyminisztere, Verhovszkij és az eszer párt központi bizottságának tagjai: Csernov, Fejt, Soherman. Valamivel később ugyanitt megjelentek Goc, Szkobelev és mások. Ebben az időben „a főhadiszálláson valósággal nyüzsögtek a különböző volt és leendő államférfiak és olyanok, akik mohón vágyódtak" államférfiszerepre. Fel-feltünedeztek hol az összhadseregbizottság tagjai, hol a különféle szervezetek képviselői, hol pedig különféle „tervekben utazó emberek".

Ott voltak a külföldi missziók képviselői is. A szövetséges diplomaták diktálták a főhadiszállásnak föltételeiket. Miután megtagadták a szovjetkormány elismerését, közvetlenül Duchonyinnal vették fel a kapcsolatot, hangsúlyozva ezzel, hogy számukra a főhadiszállás az egyetlen hatalmi szerv.

Az összhadseregbizottság és a főhadiszállásra megérkezett eszer és mensevik vezetők az ellenforradalmi tábornoki karral együtt elhatározták, hogy a Népbiztosok Tanácsával szemben a főhadiszálláson új kormányt fognak alakítani.

November 8-ára virradó éjjel a főhadiszállás az összhadseregbizottság nevében táviratilag felszólította a fronthadsereg szervezeteit, hogy „a front és a hadseregbizottságok a hadrakelt sereg képviseletében vállalják a kormány megalakításának kezdeményezését". A bizottság azt javasolta, hogy nevezzenek meg jelöltet a miniszterelnöki tisztségre.

> „Az összhadseregbizottság a maga részéről, — mondotta a távirat, — erre a tisztségre a szociálforradalmárok pártjának vezérét, Viktor Mihajlovics Csernovot jelöli".

November 8-án este Csernov a mogilevi szovjet székházában már mint miniszterelnök-jelölt lépett fel. Mogilev készült a második Versailles szerepére.

De a hadsereg támogatása nélkül a szovjethatalom elleni harcra gondolni sem lehetett. A katonatömegek idegen érdekekért nem akartak harcolni. Ha a nép érdekei megkívánták, a katonatömegek készek voltak folytatni a háborút a németek ellen. Készek voltak testükkel védeni a szovjethatalmat, de a kapitalisták érdekeiért nem voltak hajlandók folytatni a háborút. Az ellenforradalom a maga számára akarta hasznosítani, hogy a katonák szomjúhozták a népellenes háború befejezését. A főhadiszállás kísérletet tett arra, hogy kezébe vegye a Németországgal való békekötés kezdeményezését. Korántsem arról volt tehát szó, hogy kielégítsék a néptömegek vágyát, hanem, hogy a közeli béke igéretével becsapják a katonákat és megdöntsék a szovjethatalmat.

A fronton az „egységes szocialista hatalom" megszervezésének Petrográdon már csődöt mondott jelszavával indult meg az ellenforradalmi kampány. Azt hangoztatták, hogy egyedül ilyen kormány képes meghozni az azonnali békét.

A Délnyugati és a Román front egyes hadseregbizottságai elárasztották a főhadiszállást olyan követelésekkel, hogy minél gyorsabban kössenek fegyverszünetet. Ennek előfeltételeképpen kellett volna megalakítani a „szocialista kormányt".

A Délnyugati front külön hadseregének „honmentő bizottsága" azzal a követeléssel fordult a főhadiszálláshoz, hogy azonnal kössön fegyverszünetet és alakítson „szocialista kormányt". Az összhadseregbizottság azt a demagóg kijelentést tette, hogy a béke egyetlen akadálya Lenin kormánya.

Ilyen nyelven kezdtek hirtelen beszélni azok, akik tegnap még azt harsogták, hogy az entente-tal együtt folytatni kell a háborút. Szavaik értelme világos volt: a bolsevikok lába alól ki akarták rántani a talajt a béke jelszavának kisajátításával. De maga Duchonyin sem vonakodott attól, hogy fegyverszüneti tárgyalásokba bocsátkozzék, feltéve, hogy a politikai helyzet megváltozik.

> „Figyelembevéve jelenlegi politikai életünk egész bonyolultságát, — mondotta Duchonyin —, én talán vállaltam volna a jelen pillanatban a terhet és a felelősséget és hozzáfogtam volna annak a feladatnak teljesítéséhez, hogy a szövetségesekkel és az ellenséges államokkal való megegyezés útján meghozzam Oroszországnak a békét, de olyan helyzetben voltam, hogy erre a munkára nem is gondolhattam".

Duchonyin katonás nyíltsággal kimondotta azt, amit a minden hájjal megkent politikusok színes szóvirágokkal takargattak: a béketárgyalásokat bármely kormány nevében meg lehetett kezdeni, csak éppen a bolsevik kormány nevében nem. Erre még csak „gondolni sem lehetett". De a tábornokok sem voltak ellene, hogy kisajátítsák a bolsevikok békejelszavát.

November 10-én a szövetséges missziók képviselői hivatalosan jegyzéket nyujtottak át Duchonyinnak, amelyben tiltakoztak „az 1914 szeptember 5-én kötött szerződés feltételeinek bármely megsértése ellen". E szerződés szerint Oroszország ünnepélyesen kötelezte magát arra, hogy sem külön fegyverszünetet nem köt, sem pedig a hadműveleteket külön nem szünteti be. De ugyanakkor a kulisszák mögött a szövetséges államok követei azt tanácsolták kormányaiknak, hogy egyezzenek bele abba, hogy Oroszország béketárgyalásokat kezdjen Németországgal. Természetesen nem azért, hogy támogassák a bolsevikok által megkezdett harcot a békéért, hanem azzal a szándékkal, hogy „kiverjék a bolsevikok kezéből a fegyvert". Buchanan angol nagykövet a következő táviratot küldte kormányának Londonba:

> „Véleményem szerint az egyetlen helyes út, ami számunkra megmaradt, abban áll, hogy felmentjük Oroszországot adott szava alól

és megmondjuk népének, hogy miután megértjük, mennyire kimerült a háború és a nagy forradalommal szükségszerűen összefüggő zűrzavar következtében, rábízzuk annak eldöntését, óhajt-e a Németország által felajánlott feltételek mellett békét kötni, vagypedig folytatni akarja-e a harcot a szövetségesekkel együtt... Én korántsem vagyok barátja a bolsevik kormánnyal kötött bárminemű egyességnek. Ellenkezőleg, úgy vélem, hogy az általam javasolt irány elfogadásával kiütjük a kezükből a fegyvert, mert nem lesz többé módjukban a szövetségeseket azzal vádolni, hogy imperialista céljaik érdekében mészárszékre hajtják az orosz katonákat".

Aztán az olasz attasétól érkezett távirat a főhadiszállásra. Ez arról szólt, hogy a szövetségesek elvben nem ellenzik, ha Oroszország, nem bírván el a háború nehézségeit, egyedül köt békét Németországgal.

Ilyenformán az entente képviselői támogatták a főhadiszállást, abban a reményben, hogy ilyenmódon megdöntik a szovjethatalmat. De a főhadiszálláson összegyűlt megalkuvók nem tudtak megállapodni. Az összhadseregbizottság megszakítás nélkül ülésezett, de sehogy se tudott végleges elhatározásra jutni az „általános szocialista" kormány alakítása és a bolsevikok elleni fegyveres ellenállás kérdésében.

Végül is az összhadseregbizottság kénytelen volt kijelenteni, hogy az a kísérlet, hogy a főhadiszálláson azonnal alakítsanak kormányt, kudarccal végződött.

A következőket határozták el: 1. a Népbiztosok Tanácsának hatalmát nem ismerik el; 2. a kormányt az összes pártok képviselőiből kell megalakítani — a népszocialistáktól a bolsevikokig; 3. a főhadiszállás semlegességét fegyveres erővel kell megvédeni és nem szabad bolsevik csapatokat odaengedni.

A bizottság nem szorítkozott csupán nyilatkozatra, hanem táviratilag értesítette a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottságát, hogy „a forradalom ügyére végzetes összeütközés elkerülése céljából a hadseregfőparancsnoki tisztségre olyan személyt javasol, aki mindkét fél bizalmát bírja". A vasutas-központ helyeselte ezt a javaslatot és megigérte, hogy a szovjetek összoroszországi központi végrehajtó bizottsága elé terjeszti.

Egyébként, amint az entente képviselői meggyőződtek róla, hogy a megalkuvók a főhadiszállással egyetemben nem tudnak kormányt alakítani, visszavonták az olasz attasé táviratát. Kijelentették, hogy a távirat hamis.

A szovjethatalomnak mindenekelőtt a főhadiszállás és tanácsadói ellenforradalmi tervét kellett meghiúsítania. Ezért a szovjetkormány még október 27-én békejavaslattal fordult a hadviselő államokhoz. Miután tizenkét napon belül nem érkezett válasz, a külügyi népbiztosság november 8-án jegyzéket adott át a szövetséges országok követeinek, amelyben javasolta, hogy azonnal kössenek fegyverszünetet az összes frontokon és kezdjék meg a béketárgyalásokat.

Ugyanakkor a hadseregfőparancsnoknak, Duchonyin tábornoknak, a következő parancsot adták:

„A jelen közlés vétele után azonnal forduljon javaslattal az ellenséges hadseregek katonai hatóságaihoz, hogy a béketárgyalások megkezdése céljából haladéktalanul szüntessék be a hadműveleteket".

Duchonyin erre a parancsra nem válaszolt.

Ekkor Lenin és Sztálin november 8-ról 9-re virradó éjjel közvetlen távirati összeköttetésbe léptek a főhadiszállással. Körülbelül reggel négy órakor a távírókészülékhez hívták Duchonyint és ultimátumszerűen követelték tőle a fegyverszüneti tárgyalások azonnali megkezdését. Duchonyin ezt megtagadta.

Nyilvánvalóvá lett, hogy a cári tábornoki kar — a főhadiszállás és a neki alárendelt hadseregparancsnokságok — megkezdik a harcot a proletárforradalom ellen. A polgárháború a fronton új szakaszba lépett.

Lenin és Sztálin elmozdították Duchonyint a hadseregfőparancsnoksági tisztségből és november 9-én reggel rádión szólították fel a frontkatonákat, hogy hiusítsák meg a főhadiszállás ellenforradalmi tervét.

„Katonák! — mondotta Lenin. — A béke ügye a ti kezetekben van. Ne tűrjétek, hogy az ellenforradalmi tábornokok meghiúsítsák a béke nagy ügyét. Vegyétek őket őrizet alá, hogy a forradalmi hadsereghez méltatlan önbíráskodást elkerüljük. és meg ne engedjük, hogy ezek a tábornokok kibújhassanak a bírói felelősségrevonás alól. Őrizzétek meg a legszigorúbb forradalmi és katonai rendet.

Az állásokban levő ezredek az ellenséggel való formális fegyverszüneti tárgyalások megkezdése céljából azonnal válasszanak meghatalmazottakat.

A Népbiztosok Tanácsa feljogosít benneteket erre.

A tárgyalások minden egyes mozzanatáról minden lehetséges módon értesítsetek bennünket. A végleges fegyverszüneti szerződést csak a Népbiztosok Tanácsa jogosult aláírni.

Katonák! A béke ügye a ti kezetekben van! Éberség, kitartás, erély és a béke ügye győzni fog!"[2].

A tábornokok ellenállásával szembeszegezték a tömegek forradalmi cselekvését. A szovjethatalom ellen megkezdődött ellenforradalmi harc bonyolult viszonyai között ez volt az egyedül helyes út. Lenin hangsúlyozta, hogy a Népbiztosok Tanácsa az egész katonatömeget harcra hívja a békéért. Az a feladat áll előtte, hogy tegye lehetetlenné az ellenforradalmi tábornokoknak a béke meghiusítására irányuló mesterkedéseit és forradalmi éberséggel vigyázzon a tábornokokra.

„A katonákat figyelmeztettük: ügyeljenek az ellenforradalmi tábornokokra — mondotta Lenin. — ... Ha azt a pillanatot, amikor a katonák fegyverszüneti tárgyalásokba kezdenek, árulásra használják fel, ha a barátkozás idejét támadásra használják fel, akkor a katonák kötelessége — ott helyben, minden formalitás nélkül lelőni az árulókat"[3].

Ugyanakkor Lenin rámutatott arra, hogy békéről szó sem lehetett volna addig, amíg a hadrakelt hadsereg élén olyan ember állt, mint Duchonyin:

„Amikor Duchonyinnal tárgyalni kezdtünk, — mondotta Lenin — tudtuk, hogy ellenséggel fogunk tárgyalni, ha pedig az embernek ellenséggel van dolga, akkor sietve kell cselekednie" [4].

A felhívás, amelyben Lenin felszólította a hadsereget, hogy vegye a béke ügyét saját kezébe, megszilárdította a szovjethatalom befolyását a fronton, növelte híveinek számát. Még a forradalmi tekintetben elmaradt frontok, mint a Délnyugati és Román front katonatömegei is lelkesedéssel csatlakoztak a békéért való forradalmi harchoz.

Ugyanakkor intézkedéseket foganatosítottak, hogy felszámolják a főhadiszállás ellenforradalmi fészkét. Lenin parancsára Petrográdról egy összevont csapatot küldtek a főhadiszállás elfoglalására. Ez a csapat a Litván ezred két osztagából és a Balti hajóhad matrózainak egységéből állott.

A fronton is kezdtek különítményeket szervezni a főhadiszállás elfoglalására. E célból Petrográdról a Nyugati frontra küldték Ter-Arutyunyáncot.

November 10-én a Népbiztosok Tanácsa által kinevezett hadseregfőparancsnok Petrográdról különvonattal a frontra utazott és november 11-én este megérkezett Pszkovba. Az Északi front főparancsnokát, Cseremiszov tábornokot, telefonon felszólították, hogy jelentkezzék a hadseregfőparancsnoknál. Cseremiszov vonakodott eleget tenni a parancsnak. A rendeletet írásban megerősítették. Cseremiszov kitérően válaszolt. Nyíltan nem akarta elismerni az új hadseregfőparancsnokot, de a vele való érintkezést sem utasította vissza.

Cseremiszovot elmozdították az Északi front főparancsnoki tisztségétől. A tábornoknak megparancsolták, hogy utódja kinevezéséig vezesse a hadműveleti munkát. November 13-án azonban Cseremiszov Pszkovból Petrográdra szökött, ahol letartóztatták.

November 12-én a hadseregfőparancsnok vonata Dvinszkbe, az V. hadsereg központjába érkezett. Az V. hadsereg parancsnoka, Boldirev tábornok, épúgy, mint Cseremiszov, nem engedelmeskedett a parancsnak, hogy jelenjen meg a hadseregfőparancsnok előtt. Távirati úton érintkezésbe lépett a főhadiszállással és jelentette Duchonyinnak a parancs nem-teljesítését. Duchonyin azt válaszolta:

„Úgy vélem, hogy mindenképpen helyesen cselekedett... Isten óvja meg".

Boldirev biztosította a főhadiszállást, hogy végig szilárdan fog ragaszkodni álláspontjához. De ez a vég váratlan gyorsasággal bekövetkezett. Boldirevet még ugyanaznap elmozdították tisztségétől és letartóztatták. Helyette Antyipov tábornokot nevezték ki hadseregparancsnoknak.

A november 12-ére virradó éjszakán Minszkben a frontparancsnokságon megjelentek a forradalmi katonai bizottság képviselői jelentékeny fegyveres csapat kíséretében. Balujev tábornokot felszólították, hogy vesse magát alá a szovjetkormány utasításának a fegyverszünet kérdésében. Balujev megtagadta ezt. Ekkor kihirdették előtte, hogy tisztségétől elmozdítják és

„Miniszteri". *V. N. Gyenyi karikatúrája.*

helyette a bolsevik Kamenscsikov ezredest nevezik ki a Nyugati front főparancsnokává. Balujev kénytelen volt átadni tisztségét.

Duchonyin azonnal távratilag értesítette Balujevet, hogy a tisztségnek ilyenmódon való átadása megengedhetetlen. De már késő volt. A főhadiszállás megpróbálkozott azzal, hogy a Nyugati front hadbiztossági vezetőjének, M. N. Jarosevszkij tábornoknak adja át a Nyugati front parancsnokságát. Duchonyi a következő táviratot küldte Jarosevszkijnek:

„Tekintettel Balujev tábornok betegségére, megparancsolom, hogy vegye át a Nyugati front parancsnokságát".

Jarosevszkij tábornok azonban nem merte megkockáztatni Duchonyin parancsának teljesítését. Vállalkozóbb szellemű volt B. Sz. Maljavin tábornok. A harctéri szolgálati szabályzat 112. §-ára hivatkozva, önmagát nyilvánította a Nyugati front főparancsnoki tisztségét ideiglenesen betöltő tábornokká. De az önkinevezésről szóló parancs aláírásánál tovább nem jutott. A front új főparancsnokának parancsára Maljavint letartóztatták.

A tábornokok ellenállását a többi fronton és a főhadiszállás ellenállását még nem törték meg végleg. Másnap, Boldirev és Balujev tábornokok elmozdítása után, Duchonyin, a Román front főparancsnokával, Scserbacsov tábornokkal folytatott táviratváltása során, a következőket állapította meg:

> „A főhadiszállásnak továbbra is az az álláspontja, melyet én önnek november 9-i táviratomban kifejtettem. Harcolni fogok az erőszakoskodók ellen mindaddig, amíg olyan kormányhatalom nem alakul, melyet az egész ország elismer".

Duchonyint, nyílt lázadó fellépése miatt, a szovjethatalom a nép ellenségének nyilvánította. Intézkedéseit tilos volt továbbadni és teljesíteni. A szovjetkormány kihirdette, hogy mindenki, aki Duchonyint támogatja, bíróság elé kerül.

A becsületes, hazájukhoz hű tisztek alávetették magukat a törvényes szovjetkormánynak. Így például a II. hadsereg parancsnoka, N. A. Danyilov tábornok, mindenben alávetette magát a szovjethatalom rendelkezéseinek.

November 14-én a forradalmi katonai bizottság megbízottja Polockba érkezett, a III. hadsereg parancsnokságára. A hadseregbizottság ülésén

megtárgyalták a főhadiszállás elfoglalásának kérdését. A hadseregbizottság elhatározta, hogy a feladat végrehajtására azonnal megfelelő csapatokat jelöl ki. A XXXV. hadtestben, amely az októberi napokban leginkább kitűnt forradalmiságával, hozzáfogtak a különítmény megalakításához. Megbízható katonákat küldtek Mogilevbe felderítésre. Megbízták őket azzal, hogy tisztázzák az ellenség erőinek állapotát és igyekezzenek minél több embert a maguk oldalára vonni. Ha sikerül, állítsanak össze legalább egy kisebb számú csapatot, mely szükség esetén belülről, magán a főhadiszálláson léphetne fel fegyveresen.

A III. hadsereg XXXV. hadtestében alakított különítménynek északról, Orsán keresztül kellett Mogilev ellen vonulnia. Ezt a csapatot a Petrográdról Orsa felé vonuló összevont csapat segítségére szánták.

A főhadiszállás elfoglalására szánt második különítmény alakítása Minszkben ment végbe. A különítmény összetétele a következő volt: a minszki szovjetről elnevezett 1. forradalmi ezred, a 60. szibériai lövészezred, egy páncélvonat Proligin vezetése alatt, két páncélgépkocsi, egy század gyalogság és utászok. A minszki csapatot délről, Zslobinon keresztül indították Mogilev felé.

Amikor a főhadiszállás értesült ezekről az előkészületekről, a Délnyugati frontról sürgősen kozákokat és rohamzászlóaljakat rendelt magához. De a kozákok most már nem jelentettek olyan támaszt, mint régebben.

Az augusztusi lázadás résztvevői élükön Kornyilov tábornokkal a biehovi börtönben.

A bolsevik eszmék az ő körükbe is behatoltak. A főhadiszállásra érkező 4. szibériai kozákezred ingadozni kezdett. Harciasabbak voltak a rohamcsapatok.

November 17-én a főhadiszálláson értesültek róla, hogy az összevont csapat Mogilev felé vonul.

— Jönnek a matrózok! — terjedt el a hír az egész főhadiszálláson.

November 18-ára virradó éjszaka tanácskozásra hívták egybe az összhadseregbizottságot. A „központi államhatalom" alakításának kérdése volt napirenden. A tanácskozáson képviselve volt a Kaukázusi, a Román és a Délnyugati front. A Nyugati és az Északi front képviselői nem voltak jelen. Ezek a frontok nem is válaszoltak az összhadseregbizottság meghívására. Az ülésen megjelentek Duchonyin, Sztankévics főmegbízott, a vezérkar tisztjei és a főhadiszállás védelmére érkezett rohamcsapatok képviselői is.

Az „államhatalom" kérdése helyett azonban a tanácskozáson kénytelenek voltak jóval szerényebb kérdésekkel foglalkozni. Mindannyiukat izgatta a hír, hogy szovjetcsapat közeledik a főhadiszállás felé. Sokáig vitatkoztak. Végül is jelentéktelen többséggel — igen sokan tartózkodtak a szavazástól — a következő határozatot fogadták el: 1. a főhadiszállás vezetését lehetőleg az eddigi kezekben hagyni; 2. azonnal intézkedni, hogy a főhadiszállás Kievbe költözzék; 3. a harcok megelőzése céljából tárgyalásokba bocsátkozni a Népbiztosok Tanácsával; 4. nyomatékosság kedvéért fegyveres erő alkalmazásával fenyegetőzni; 5. fegyveres erőt semmiesetre sem alkalmazni; 6. a hadseregfőparancsnok az összhadseregbizottsággal és az összoroszországi központi végrehajtó bizottsággal egyetértésben nevezendő ki; 7. a béke és a fegyverszünet kérdései a főhadiszállás illetékessége alól kivonandók.

Az elfogadott határozatoknak már semmiféle gyakorlati jelentőségük nem volt.

A tanácskozáson jelenlevő Greim ezredes kijelentette, hogy ha a főhadiszállás passzív marad, elkerülhetetlen az egész hadsereg pusztulása. Azt javasolta, hogy „minden körülmények között maradjon mindenki a helyén és folytassa munkáját".

„A vezérkari tisztek egyet akartak: — megszökni" — beszélte az egyik tábornok, aki a főhadiszálláson dolgozott, M. D. Boncs-Brujevics. A vezérkari tisztek így is jártak el.

A főhadiszállást azonban már más oldalról is veszély fenyegette. A mogilevi munkás- és katonaküldöttek szovjetje, amely mindeddig a megalkuvók engedelmes eszköze volt, kezdte megváltoztatni álláspontját. A Mogilevben állomásozó csapatokat az események hatása alatt forradalmi hangulat hatotta át. A bolsevikok agitációja, akik, például Polockból, felderítésre jöttek ide, megadta az utolsó lökést. A szovjetküldötteket újraválasztották. És végül, a mogilevi szovjet végrehajtó bizottságának ülésén, november 18-án este, a bolsevikok végleg győzelmet arattak a megalkuvók felett. Akkor, amikor a főhadiszálláson az összhadseregbizottság tanácskozása folyt és fenyegető határozatokat fogadtak el, a mogilevi szovjet végrehajtó bizottságának ülésén forradalmi katonai bizottságot választottak. Tagjai

Matrózok a főhadiszállást elfoglaló osztagból.

között voltak a Nyugati front és a hadseregek forradalmi katonai bizottságainak képviselői is.

November 19-én, reggel 5 óra tájban, Duchonyin felhívta telefonon Sztankévicset. Kérte a főmegbízottat, hogy azonnal látogassa meg: „igen fontos hírek érkeztek". Amikor Sztankévics megérkezett, Duchonyin szobájában már összegyűltek a főhadiszállás magasrangú tisztjei. A „hírek" arról szóltak, hogy a még nem régen „megbízható" csapatok is kijelentették, hogy nem hajlandók védeni a főhadiszállást.

Sztankévics, ez a ravasz utászhadnagy—„valódi jezsuita", ahogy Boncs-Brujevics tábornok jellemzi,—az utolsó percben szökést javasolt Duchonyinnak. A szökéshez szükséges gépkocsit Sztankévics már régebben előkészítette. Duchonyin egyedül ment el a főhadiszállásról a megbeszélt helyre, ahol Sztankévicsnek kellet volna várnia. Az autó késett. Duchonyin meggondolta a dolgot és visszatért a főhadiszállásra. Rövid idő mulva megérkezett a gépkocsi és Mogilevből csak Sztankévicset vitte el"—beszéli Boncs-Brujevics.

Amikor fegyveres ellenállásra már semmi lehetőség sem volt, a főhadiszállás elhatározta, hogy máshová teszi át a székhelyét. Egyesek Kievet javasolták, mások a Román front központját. Jasszit. De a terv megvalósítására nem került sor: a főhadiszállás helyisége előtt izgatott katonatömeg gyülekezett. Kijelentették, hogy senkit a főhadiszállásról ki nem engednek.

A hadműveleti megbeszélésen, melyet ezután a főhadiszállás összehívott, azt javasolták az összhadseregbizottságnak, hogy szüntesse be a működését. A bizottság tagjai, valamint a megbeszélés részvevői távozzanak a főhadiszállásról. De elutazni lehetetlen volt. Nem állott már semmiféle szállítóeszköz a főhadiszállás rendelkezésére. Még a főhadiszállás épületéből is csak üggyel-bajjal lehetett kijutni. Duchonyin bizalmas embereinek azt mondta, hogy őt „saját tiszti szolgája figyeli".

November 19-én a mogilevi forradalmi katonai bizottság kihirdette:

„Az októberi forradalom akaratából állásukba helyezett népbiztosok kormányának parancsa alapján, a mogilevi forradalmi katonai bizottság, mely a munkás- és katonaküldöttek mogilevi szovjetje végrehajtó bizottságának képviselőiből és a Nyugati front, valamint a hadseregek forradalmi katonai bizottságának képviselőiből áll, a legfőbb hatalom birtokosának nyilvánítja magát Mogilev városában és környékén és a főhadiszállás működését ellenőrzése alá veszi".

Duchonyint elmozdították állásából és házi őrizet alá vették. Feloszlatottnak nyilvánították az összhadseregbizottságot is és tagjait házifogságba helyezték.

A főhadiszállás felé északról és délről közeledtek a forradalmi csapatok. Északról Orsa felé közeledtek a petrográdi különítmény vonatjai, délről Zslobin felé a Minszkben alakított csapat. Orsa alól külön mozdonyon Mogilevbe küldték Sz. I. Ogyincov tábornokot, hogy megállapítsa, milyen a helyzet a főhadiszálláson. Az volt a határozott meggyőződés, hogy a főhadiszállás ellenállást fog kifejteni. Mogilevbe érkezése után Ogyincov tábornok, tisztázva a főhadiszállás helyzetét, november 19-én délután 5 óra 10 perckor táviratilag értesítést küldött arról, hogy a főhadiszállás semmiféle ellenállást sem tud kifejteni.

Mogilev alatt a november 19-ről 20-ára virradó éjszakán a főhadiszállás közvetlen részvételével olyan események játszódtak le, amelyeknek később nagy jelentőségük lett. A Mogilevtől 20 kilométernyire fekvő Bihov helységből megszöktek Kornyilov, Gyenyikin, Lukomszkij, Romanovszkij, Markov, Erdeli tábornokok és az augusztusban elfojtott ellenforradalmi lázadás más vezetői. Kornyilovot és társait a bihovi börtönben a Tyekinszkij ezred és a György-keresztesek „őrizete" alatt tartották. Duchonyin az utolsó percben figyelmeztette a „bebörtönzötteket" a szökés szükségességére és elrendelte, hogy bocsássák őket szabadon.

„19-én reggel,— beszéli a szökevények egyike, Gyenyikin tábornok, a déli ellenforradalom későbbi vezére — megjelent a börtönben Kuszonszkij vezérkari ezredes és a következőket jelentette Kornyilov tábornoknak:

— ... Duchonyin tábornok parancsára jelentem, hogy az összes bebörtönzötteknek azonnal távozniok kell Bihovból.

Kornyilov tábornok magához hívta a börtön parancsnokát, Erhardt Tyekinyszkij-ezredbeli alezredest és a következőket mondta neki:

— Azonnal helyezze szabadlábra a tábornokokat. A Tyekinszkij ezredbeliek éjjeli 12 órára legyenek menetkészen. Ön az ezreddel megyek.

November 19-én késő este a bihovi börtön parancsnoka közölte a György-kereszteskekből álló őrséggel,hogy parancsot kapott Kornyilov tábornok szabadonbocsátására, aki a Donvidékre utazik... Éjfélkor felsorakoztatták az őrséget, kijött a tábornok, elbúcsúzott a katonáktól, köszönetet mondott «börtönőreinek» a lelkiismeretesen teljesített szolgálatért és jutalmul 2000 rubelt osztott szét közöttük...

Éjfélután egy órakor az alvó Bihovot lódobogás ébresztette fel; a Tyekinszkij-ezred vonult a híd felé, Kornyilov tábornokkal az élén, és áthaladván a Dnyeperen, eltűnt az éjszaka sötétjében".

Gyenyikin, Lukomszkij és a többi tábornokok, akiket a bihovi börtönben őriztek, polgári ruhába öltözve, vonaton utaztak el a Don-vidékre.

Ugyanazon az éjszakán Mogilevből elmenekültek a külföldi missziók képviselői, az összhadseregbizottság tagjai és a vezérkari tisztek egy része, köztük Diterichs, a főhadiszállásmester, Kuszonszkij ezredes, a hadműveleti osztály vezetője, Szergijevszkij, az összekötő osztály parancsnoka, valamint a hadműveleti osztálynak csaknem valamennyi tisztje. A hadsereget minden hadműveleti vezetés nélkül hagyták.

November 20-án reggel egy matrózkülönítmény vonult be a főhadiszállásra. A tengerészek hosszuszőrű kucsmákban, fekete katonaköpenyben, vállravetett fegyverrel, lassan haladtak át a város néptelen utcáin. Duchonyint letartóztatták és a hadseregfőparancsnok vonatjában helyezték el. A vonatnál óriási tömeg verődött össze, amelyet fölizgatott Kornyilov és a többi ellenforradalmi tábornok szökésének a híre. A tömeg Duchonyin kiadását követelte. A katonákat azzal sikerült megnyugtatni, hogy a szovjethatalom ítélkezik majd Duchonyin felett bűneiért.

De a vasúti kocsi ablakai alatt hamarosan újra lármázni kezdtek a katonák és még sűrűbb tömeg fogta körül egyre szorosabban a kocsit. Hiábavaló volt az őrség rábeszélése és ellenállása, a tömeg kivonszolta Duchonyint a kocsiból és megölte.

A Tyekinszkij-ezred Kornyilov tábornok parancsnoksága alatt, november 20-án éjszaka elhagyván Bihovot, délkelet felé indult. Üldöztetéstől tartva, Kornyilov sietett elhagyni a mogilevi körzetet. Hogy ne hagyjon maga után nyomot, Kornyilov elhagyott ösvényeken hajtotta az ezredet. Főképpen éjjel meneteltek. „Az útbaeső falvakból a lakosok szétszaladtak vagy pedig borzalommal fogadták a Tyekinszkij-ezredet" — beszéli Gyenyikin tábornok.

A főhadiszállás ellen délről vonuló forradalmi csapatok Zslobin alatt a főhadiszállásról eltávozott rohamosztag ellenállásába ütköztek. November 20-án a Zslobin és a Krasznij Bereg állomás között fekvő 22. vasúti kitérőnél ütközetre került a sor, amely néhány óráig tartott. Az éjszaka leple alatt a rohamosztag elvonult. November 21-én a forradalmi csapat bevonult Zslobinba, de nem folytatta tovább előnyomulását, mert a főhadiszállást már megszállta a petrográdi különítmény. Amikor kiderült Kornyilov szökése, feltartóztatására Proligin vezetése alatt páncélvonatot küldtek ki, továbbá két zászlóaljat a 266. Porecsinszkij-ezredből, melyet a III. hadsereg XXXV. hadtestéből küldtek a különítmény megerősítésére. November 22-én ezeket az egységeket elindították Gomel irányában.

Szökésének hetedik napján, november 26-án, Kornyilov Unecsa állomás közelében elérte a Gomel-Brjánszk vasútvonalat. Krasznovicsi faluból, ahol az ezred utolsó pihenőjét tartotta, Kornyilov Piszarevka falu felé tartott, azzal a szándékkal, hogy Unyecsa állomástól keletre szeli át a vasútvonalat. Egy paraszt, akivel útközben találkoztak, ajánlkozott rá, hogy a legveszélytelenebb helyen átvezeti a csapatot. De amikor a Tyekinszkij-ezred a vezetővel a közeli erdőhöz ért, közvetlen közelből hirtelen sortűz dördült el. Kiderült, hogy a paraszt szándékosan vezette Kornyilovot oda, ahol az őt üldöző csapatok lesben álltak.

Az ezred visszavonult Krasznovicsi faluhoz. Innen Kornyilov más irányba fordult. Az volt a szándéka, hogy Unyecsa állomástól nyugatra lépi át a vasútvonalat. De alig érte el a vasútvonalat Peszcsanyiki állomás közelében, egy hirtelen kanyarodónál páncélvonat termett előttük, mely összes ágyúiból tüzet nyitott a Tyekinszkij-ezredre. Halottak és sebesültek voltak. Kornyilov alól kilőtték a lovat. Az ezred fölbomlott. Az élcsapat — egy lovas-század — megfordult és ellovagolt, végleg elszakadva az ezredtől. Ezt a lovasszázadot később Pavlicsi helységben, Klinci város mellett lefegyverezték.

Miután a vasútvonaltól visszavetették, Kornyilov üggyel-bajjal összeszedte a Tyekinszkij ezred maradványait, de azután cserbenhagyta őket és polgári ruhába öltözve vonaton szökött dél felé.

Így végződött a főhadiszállás felszámolása. Ezzel az ellenforradalom legfőbb fészkét semmisítették meg a fronton, ahonnan számos kísérlet indult ki a proletárforradalom megfojtására. Hátra volt még az ellenforradalommal való harc a többi fronton, a Délnyugati, a Román és a Kaukázusi fronton, ahol az ellenfél szétvert fegyveres erőinek maradványai gyülekeztek, de ez a harc már nem volt nehéz. Ott is magasra csaptak az évszázados elnyomók elleni népharag hullámai. A katonatömegek éber figyelemmel kísérték azt, ami a forradalmilag legelőrehaladottabb frontokon történt és kezdték követni példájukat. Az új hatalom erői nőttek. A két előlhaladó leghatalmasabb front — az Északi és a Nyugati — teljes egészében az új hatalmat védelmezte.

Kilencedik fejezet

A HATALOM MEGSZERVEZÉSE

1

A BEHÓDOLÓK BLOKKJÁNAK BUKÁSA

A FELKELÉS hírnökei—a II. szovjetkongresszus küldöttei — hazautaztak. A Szmolni-intézetből, ahol a forradalom vezérkara székelt, az ország minden sarkába elnyúltak a szálak.

Megkezdődött a „Szmolni-korszak". A proletárdiktatúra első szakaszában a bolsevikok, az új államapparátus építői lázas tevékenységének a Szmolni volt a központja.

Az ellenség még nem volt szétverve: Kerenszkij csapatokat vetett a forradalmi főváros ellen, a hadapródok fellázadtak, Moszkvában kemény harcok folytak a hatalomért.

Mialatt Pulkovónál és Moszkva utcáin fegyverek döntöttek a forradalom sorsáról, az eszerek és mensevikek belülről igyekeztek robbantani a forradalmat. Az eszerek és mensevikek ezirányú tevékenységének központjává a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága (Vikzsel) lett.

Még október 29-én, amikor Krasznov—Kerenszkij javában támadtak Gatcsina felől, a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága határozatot hozott egységes „szocialista" kormány alakításáról. A bolsevikok számára világos volt, hogy a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága a Kornyilovok és Kalegyinok pártján van, mert oly időpontban lépett fel nyilatkozatával, amikor „a politikai kérdés szorosan összefügg a katonai kérdéssel"[1]. A hadműveletek beszüntetésére irányuló követelés akkor, amikor már csak az maradt hátra, hogy a végső csapást mérjék Kerenszkijékre, az ellenforradalom egyenes támogatását jelentette.

A vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága a „semlegesség" leple alatt magával tudta ragadni az ingadozó vasutasok egyes rétegeit. Ezenkívül a vasutas végrehajtó bizottság kezében volt a vasútigazgatóság szervezete. A vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottságát ártalmatlanná kellett tenni, meg kellett akadályozni, hogy Kerenszkij katonaságot szállíthasson, és el kellett érni azt, hogy a moszkvai és a többi központ segítségére küldött forradalmi csapatokat szabadon szállíthassák. A bolsevikok Központi Bizottsága október 29-i ülésén elhatározta, hogy a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottságával való tárgyalásokra képviselőket küld ki. Lenin meghatározása szerint e tárgyalásoknak a hadműveletek diplomáciai fedezetéül kellett szolgálniok. A kormány összetételének módosítására irányuló tárgyalások alapfeltételeként a bolsevikok Központi Bizottsága azt követelte, hogy a kormány az összoroszországi központi végrehajtó bizottságnak tartozzék felelősséggel, ismerjék el a II. kongresszust a hatalom egyetlen forrásául és erősítsék meg a földről és békéről szóló dekrétumokat.

Október 29-én és 30-án folytak le a vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága mellett „a pártok és szervezetek közötti egyezmény kidolgozására" létesült bizottság első ülései. Ezeken a tanácskozásokon a mensevikek és eszerek különböző csoportjainak és csoportocskáinak legismertebb képviselői vettek részt. Ott voltak Dán és Ehrlich, a háború folytatását követelő mensevikek, Martov és Martinov internacionalista mensevikek, Malkin és Kolegájev, „baloldali eszerek, Jakobin és Hendelman jobboldali eszerek. A „honmentő bizottság" képviselőin kívül a tanácskozáson jelen volt A. Kondrátyev is, a hivatalnokok szabotálásának egyik vezetője. Hivatalosan az alkalmazottak szakszervezetét képviselte. Úgyszintén ott voltak a parasztküldöttek összoroszországi szovjetjének, az államhivatalnokok szakszervezetének és egyéb szervezeteknek képviselői.

A tanácskozás álláspontját ez az összetétel már eleve meghatározta. Mind a jobboldali, mind a „baloldali" eszerek és mensevikek, különböző hangnemben, többé vagy kevésbé nyíltan egy- és ugyanazt követelték: a forradalom felszámolását.

Az eszer párt központi bizottságának képviselője, Hendelman, az október 29-i ülésen emlékeztette a vasutasok szakszervezetének összoroszor-

szági végrehajtó bizottságát arra, hogy „a harcoló csoportok mérlegére ő veti az utolsó súlyt", követelte, hogy vessenek véget a „kalandnak" és alakítsanak kormányt a bolsevikok nélkül.

A „baloldali" Martov olyan hatalmi szerv létesítését javasolta, amely „az összes demokratikusan szervezett elemekre, nemcsak a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeire, hanem az általános választójog alapján megalakult intézményekre is támaszkodik".

Dán nyíltabban beszélt:

„A megegyezés első feltétele az összeesküvés felszámolása, a forradalmi katonai bizottság feloszlatása, a kongresszus (a II. szovjetkongresszus — *a szerk.*) meg nem történtté való nyilvánítása... Ha ezt a feltételt teljesítik, akkor egyesült erővel fogunk harcolni a közelgő ellenforradalom ellen".

Ez az ülés bizottság választásával végződött, amelyet azzal bíztak meg, hogy a kormány összetételéről és a polgárháború megszüntetésére irányuló rendszabályokról javaslatokat dolgozzon ki.

A vasutasok szakszervezetének összoroszországi végrehajtó bizottsága késő éjszaka a „békítési" tárgyalásokra való tekintettel táviratilag elhalasztotta a vasutassztrájk megkezdését, de elrendelte, hogy a sztrájkbizottságok ne oszoljanak fel, hanem álljanak „teljes készenlétben".

Október 30-án kora reggel összeült az úgynevezett „különbizottság a pártok és szervezetek közötti egyezmény kidolgozására". A bizottság ülésén résztvettek Dán, Weinstein, Posznyikov, Kámenyev, Rjazánov és még mások. A „honmentő bizottság" nevében Dán szólalt fel és a következő követeléseket intézte a bolsevikokhoz:

„Lefegyverezni a munkásokat és beszüntetni az ellenállást Kerenszkij csapataival szemben. A csapatokat a városi duma rendelkezésére bocsátani. Szabadlábra helyezni a kormány letartóztatott tagjait...

A munkásoknak le kell mondaniok arról, hogy a katonaság ellen harcoljanak — dühöngött Dán. — Ez minden szociáldemokrata kötelessége, mert esztelenség, hogy a proletariátus ellenálljon a burzsoá csapatoknak".

Dánt Weinstein támogatta. A mensevikek már előre ittak a medve bőrére. Abban a hiszemben voltak, hogy diktálhatják a feltételeket, mert percről-percre várták Kerenszkij csapatainak bevonulását Petrográdra.

Dán és Weinstein után felszólalt Kámenyev. Áruló módon elhallgatta a bolsevik Központi Bizottság október 29-i határozatát. A tegnapi sztrájktörő azt hitte, hogy elérkezett az alkalmas pillanat a proletárfelkelés felszámolására. Kámenyev azt javasolta, hogy a proletariátust és a csapatokat felhívásban szólítsák fel... a lefegyverkezésre.

Délelőtt 11 órakor megnyílt a vasutas szakszervezet összoroszországi végrehajtó bizottságának és a politikai pártok képviselőinek együttes ülése. Ebben az időben már visszatért Petrográdra a vasutas szakszervezet összoroszországi végrehajtó bizottságának küldöttsége, amely Kerenszkijnél

járt, és a tanácskozáson jelentést tett tárgyalásairól. A vasutas szakszervezet végrehajtó bizottságának képviselője Planszon, kénytelen volt elismerni, hogy:

„Kerenszkij táborában a fegyelem gyengébb, mint a petrográdi táborban, ahol a katonákkal egysorban munkások vannak".

Miután a vasutas szakszervezet végrehajtó bizottságának tagjai értesültek arról, hogy Pulkovo alatt megkezdődött az ütközet, szemmellátható an igyekeztek elhúzni a tárgyalásokat. Dán hol azzal fenyegetőzött, hogy véres bosszut fognak állni Petrográd munkásain, hol pedig azt igérte, hogy „megkéri Kerenszkijt, hogy ne alkalmazzon erőszakot és megtorló intézkedéseket, ha majd bevonul a városba". Az ülésen estig szünetet rendeltek el abban a hiszemben, hogy addig Kerenszkij Pulkovó alatt megbirkózik a forradalmi csapatokkal.

Kerenszkij csapatai október 30-án este Pulkovo alatt teljes vereséget szenvedtek. A vasutasbizottsági tagok abbeli reményei, hogy a Kerenszkij — Krasznov-féle csapatok bevonulnak a forradalmi fővárosba, szétfoszlottak. A vasutas bizottság aznap már harmadszor ült össze tanácskozásra. Az ellenforradalom csökönyösen bízott a vasutas bizottság tagjaiban, remélvén, hogy a sztrájktörő kámenyevisták segítségével felszámolhatja a bolsevik kormányt. A vasutas szakszervezet összoroszországi végrehajtó bizottságának esti ülésén ismét felszólalt Kámenyev. Bátorította a fejvesztett eszereket és mensevikeket, szószerint megismételte délelőtti kijelentését, hogy új kormányt kell alakítani. A tanácskozás a következő határozatot hozta:

„Azonnal fegyverszünet kötendő és mindkét ellenséges fél felszólítandó, hogy szüntessék be a hadműveleteket".

A november 1-re virradó éjszakán a közlekedésügyi minisztérium épületében újra összeült a vasutas szervezetnek az egyezmény kidolgozására alakult bizottsága. Egész éjszaka ülésezett, az „ideiglenes néptanács" összetételéről tárgyalva, melynek a kormány felelősséggel fog tartozni. Kámenyev, Szokolnyikov és Rjazánov ezen az ülésen áruló módon megszegték a bolsevik Központi Bizottság egyenes utasítását. A Központi Bizottság határozata szerint a kormány csakis a II. szovjetkongresszuson választott összoroszországi központi végrehajtó bizottságnak tartozhatott felelősséggel. Kámenyev, Rjazánov és Szokolnyikov ezt a határozatot áruló módon megszegve, beleegyezésüket adták egy új előparlament létesítéséhez. Az eszerek és mensevikek Kámenyev engedékenységén felbátorodva, élesen tiltakoztak az ellen, hogy Lenin a kormányba kerüljön.

Kámenyev és Szokolnyikov nemcsak, hogy résztvettek e kérdés megtárgyalásában, de még azt sem tartották szükségesnek, hogy ragaszkodjanak ahhoz, hogy Lenin a kormány tagja legyen.

Kámenyev, Szokolnyikov és Rjazánov aktívan résztvettek abban a vitában, mely Csernovnak és Avkszentyevnek a miniszterelnöki állásra való jelölése körül folyt. Az ülés reggel felé végződött. A végén Kámenyev biztosította a vasutas bizottság tagjait, hogy a munkásküldöttek szovjetjei hozzá fognak járulni az ülésen kidolgozott feltételekhez.

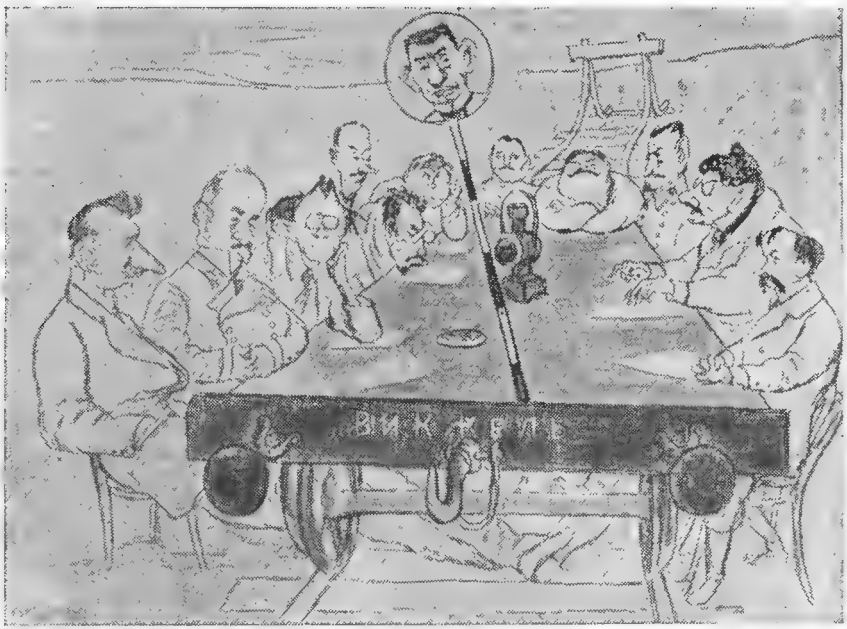

A „Vikzsel".

A Kukrinyikszik karikatúrája.

Kámenyev megigérte, hogy lépéseket fog tenni a petrográdi fronton folyó hadműveletek beszüntetése érdekében. Ez az igéret abban az időpontban, amikor Pulkovó alatt folyamatban volt az ellenforradalmi csapatok szétverése, közvetlen segítség volt Kerenszkij és Krasznov számára, akiknek fegyverszünetre volt szükségük, hogy megőrizzék és újra összeszedjék erőiket.

A bolsevik párt Központi Bizottsága november 1-én tárgyalta Kámenyev magatartását a vasutas bizottsággal folytatott tárgyalásokon.

„... Végezni kell Kámenyev politikájával... — jelentette ki Lenin. — A vasutas bizottsággal most nem lehet tárgyalgatni".[2]

Dzerzsinszkij éles támadást intézett Kámenyev ellen. Azzal vádolta Kámenyevet és Szokolnyikovot, hogy nem hajtották végre a Központi Bizottság megbízását; azt javasolta, hogy szavazzanak nekik bizalmatlanságot és helyettesítsék őket a Központi Bizottság más tagjaival. Kámenyev kétkulacsos módon elhallgatta a Központi Bizottság tagjai előtt az eszereknek és mensevikeknek tett igéretét, hogy a petrográdi vörösgárdistákat lefegyverzik. Titkolni igyekezett a Központi Bizottság előtt, hogy néhány órával előbb arról tárgyaltak, hogy Lenint rekesszék ki a kormányból. „A küldöttség a jelölésekről nem tárgyalt" — jelentette ki kertelve. Trockij igen ravasz, burkolt formában támogatta Kámenyevet. Azt javasolta, hogy vonják be a dumák képviselőit a legfelsőbb szovjetszervekbe. A petro-

grádi és moszkvai duma ezidőben az ellenforradalom központja volt. Képviselőiknek bevonása az összoroszországi központi végrehajtó bizottságba és következésképpen a kormányba egyértelmű lett volna a bolsevikoknak arról az alapvető elvéről való lemondással hogy: „Minden hatalmat a szovjeteknek!" Lenin élesen felszólalt a szovjethatalom kérdésében való bármi néven nevezendő engedmény ellen. Élesen támadta Kámenyevnek a proletárdiktatúráról lemondó áruló politikáját.

„A vasutasbizottság nem tagja a szovjetnek és nem szabad oda beengednünk — mondotta Lenin. — A szovjetek önkéntességen alapuló szervek, a vasutasbizottságnak pedig nincs támasza a tömegekben"[3].

A Központi Bizottságnak ezen az ülésén Lenin két további felszólalásában követelte, hogy „az ingadozók ingadozásait fel kell számolni".

„Világos, — mondotta Lenin — hogy a vasutasbizottság a Kalegyinek és Kornyilovok pártján van. Nem szabad ingadozni. Velünk van a munkásság és a parasztság, valamint a hadsereg többsége. Senki itt nem bizonyította be, hogy az alsóbb rétegek ellenünk vannak; választani kell: vagy Kalegyin ügynökeivel, vagy az alsó rétegekkel tartunk. Nekünk a tömegekre kell támaszkodnunk, agitátorokat kell küldenünk a falvakba. A vasutasbizottságot felszólítottuk, hogy szállítson katonaságot Moszkvába, ezt megtagadta. A tömegekhez kell hát fordulnunk, azok majd félredobják ezt a bizottságot"[4].

A Központi Bizottság ezen az ülésen a következő határozatot fogadta el:

„Miután az előző tárgyalások tapasztalatai megmutatták, hogy a megalkuvó pártok nem azért folytatják a tárgyalásokat, hogy egységes szovjethatalom jöjjön létre, hanem azért, hogy a munkások és a katonák között szakadást idézzenek elő, hogy aláássák a szovjethatalmat és a baloldali eszereket végleg odakössék a burzsoáziával való megalkuvás politikájához, a Központi Bizottság a következőképen határoz: tekintettel a központi végrehajtó bizottság régebbi határozatára, a párt megengedi tagjainak, hogy résztvegyenek a baloldali eszerek mai utolsó kísérletében, hogy úgynevezett egységes hatalmat hozzanak létre, azzal a céllal, hogy utoljára leleplezzék ennek a kísérletnek hiábavalóságát és végleg beszüntessék a koalíciós kormányról való további tárgyalásokat".

A Központi Bizottság kidolgozta a megegyezésre irányuló tárgyalások feltételeit. A bolsevikok követelték, hogy a II. szovjetkongresszus rendeleteit ismerjék el, kíméletlenül harcoljanak az ellenforradalom ellen és hogy a II. szovjetkongresszust ismerjék el a hatalom egyetlen forrásának.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén november 1-ről 2-ára virradó éjszakán Rjazánov tett jelentést a vasutasbizottság mellett működő bizottság munkájának eredményeiről. Krusinszkij a vasutasbizottság részéről és Kamkov a „baloldali" eszerek részéről újra és újra felszólaltak és hisztériás beszédekben követelték a vérontás azonnali megszüntetését.

A petrográdi munkások kedvelt szónoka, Volodárszkij felelt ezekre a sopánkodásokra a közeli pusztulásról, az uccákon patakokban folyó vérről:

„Azt mondották itt, hogy a vérrel takarékoskodni kell — fordult Volodárszkij az eszerekhez és mensevikekhez. Ez igaz, de emlékezzünk arra a vérre is, amely a munkásosztály és a parasztság fő követeléseiért ömlött. Ha nem akarunk vérontást, akkor mindent meg kell tennünk, hogy ne adjuk fel azokat az állásokat, amelyeknek védelmében a munkások, parasztok és katonák százezrei harcoltak.

Azt javasolják nekünk, hogy szervezzünk ideiglenes néptanácsot, valami előparlamentfélét. Minden határozott elv nélkül akarják létrehozni ezt a szervet. Mi semmiesetre sem egyezünk bele egy új korcs szerv alakításába.

A munkások és katonák felkelése a »Minden hatalmat a szovjeteknek!« jelszó jegyében ment végbe és itt nem lehet szó semmiféle engedményről".

A bolsevik frakció nevében Volodárszkij a megegyezés kérdésében azt a javaslatot terjesztette az ülés elé, amelyet néhány órával előbb a bolsevikok Központi Bizottságában dolgoztak ki.

Volodárszkij éles és határozott felszólalása zavart okozott a „baloldali" eszerek és egyesülés-párti mensevikek soraiban. V. A. Bazárov sietve a bolsevikokra hárította a felelősséget a polgárháború folytatásáért. Bazárov továbbra is a Kámenyevvel, Rjazánovval és másokkal való blokkra vette az irányt és nem mulasztotta el megemlíteni, hogy Volodárszkij határozati javaslata szöges ellentétben áll azokkal az elvekkel, amelyeket a vasutas szakszervezet bizottságának ülésén Kámenyev, Szokolnyikov és Rjazánov elfogadtak.

Karélin kijelentette, hogy a „baloldali" eszerek frakcióját a bolsevikok határozati javaslata nem elégíti ki, mert túlságosan kategórikus és sok benne a formális engesztelhetetlenség. Frakciója nevében Karélin határozati javaslatot nyujtott be, hogy egy 275 tagból álló „konventet" alakítsanak. Ebben a „konventben" 150 helyet szántak az összoroszországi központi végrehajtó bizottságnak, 50-et a városi dumáknak, 50-et a kormányzósági parasztszovjeteknek és 25-öt a parasztküldöttek összoroszországi szovjetjének. A határozati javaslat szerint az ily módon megalakított konvent működésének alapjául a II. szovjetkongresszus rendeleteit kellett volna megtenni.

Karélin taktikája teljesen megegyezett Trockij taktikájával. A „baloldali" eszereknek ugyanúgy, mint Trockijnak, nem annyira a II. szovjetkongresszus programjának az elismerése volt a fontos, mint az, hogy a kormányzó szervek összetételét megváltoztassák, hogy lemondjanak a szovjethatalomról. A programról azután mindig le lehet majd mondani.

A névszerinti szavazásnál a bolsevikok határozati javaslatára 38-an szavaztak, a „baloldali" eszerekére pedig 29-en. A „baloldali" eszerek zavarba jöttek, szünetet kértek. A bolsevik határozatijavaslat elleni szavazás elszigetelhette a „baloldali" eszereket a tömegektől. A félelem, hogy egyedül

maradnak és minden befolyásukat elvesztik, arra bírta a „baloldali" eszereket, hogy lemondjanak saját határozati javaslatukról. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság egy órás szünet után egyhangúan elfogadta a Volodárszkij javasolta határozatot.

Eközben a kispolgári pártokon belül mindinkább mélyült a szakadás. A „baloldali" eszerek vezérei egyáltalán nem voltak biztosak abban, hogy az egyszerű párttagok támogatni fogják őket a Népbiztosok Tanácsa elleni harcukban. S ez az aggodalmuk be is igazolódott. A „baloldali" eszerek november 1-i petrográdi értekezlete felhívta az eszer párt tagjait, hogy fenntartás nélkül vessék alá magukat a Népbiztosok Tanácsának és vegyenek részt a forradalmi katonai bizottság munkájában. Az eszer párt központi bizottsága feloszlatottnak nyilvánította a petrográdi szervezetet.

A „baloldali" eszerek, nem bízván pártjuk egyszerű tagjainak támogatásában, siettek megszilárdítani a kámenyevistákkal való szövetségüket. Karélin nyíltan kifejezte abbeli reménységét, hogy a kámenyevisták a közeli napokban a „baloldali" eszerekkel együtt fognak szavazni és így többséget fognak alkotni az összoroszországi központi végrehajtó bizottságban.

A „baloldali" eszerek és a jobboldali kapitulánsok együttes fellépését az összoroszországi központi végrehajtó bizottságban siettette Kerenszkij veresége.

November 2-án a bolsevikok Központi Bizottsága újra határozatot hozott a vasutasbizottsággal való tárgyalások dolgában. Ekkor a helyzet már alaposan megváltozott. Kerenszkij véglegesen vereséget szenvedett. Moszkvában a forradalmi csapatok egyik állást a másik után foglalták el. Ilyen körülmények között Lenin javaslatára a Központi Bizottság határozatot hozott, melyben, fenntartván a megegyezésre vonatkozó korábbi határozatot, még élesebben leplezte le a vasutasbizottság alkudozó politikáját.

> „...ha nem akarjuk elárulni a «Minden hatalmat a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek» jelszavát, akkor nem folytathatunk kicsinyes alkudozást azért, hogy a szovjetekhez nemszovjettípusú szervezetek csatlakozzanak, vagyis olyan szervezetek, melyek nem a földesurak és kapitalisták megdöntéséért harcoló tömegek forradalmi élcsapatának önkéntes egyesülései.
>
> ...A Központi Bizottság megállapítja, hogy a szovjetek kisebbségének ultimátumaival és fenyegetéseivel szemben tett engedmények nemcsak a szovjethatalomnak, de a demokratizmusnak is teljes megtagadását jelentik, mert az ilyen engedmények azt jelentik, hogy a többség fél kihasználni többségét, hogy aláveti magát az anarchiának, azt jelentik, hogy ezeket az ultimátumokat bármely kisebbség megismételheti"[5].

Lenin a határozati javaslatot a szocializmus oroszországi győzelméről és ezt a győzelmet biztosító feltételekről szóló ponttal fejezte be:

> „...minden nehézség ellenére a szocializmus győzelmét Oroszországban is, Európában is csak a jelenlegi kormány politikájának hajthatatlan folytatása biztosítja. A Központi Bizottság szilárd

meggyőződése, hogy ez a szocialista forradalom győzni fog, és felszólítja az összes kételkedőket és ingadozókat, hogy vessenek véget ingadozásaiknak és teljes szívvel és odaadó erővel támogassák e kormány működését"[6].

Ez a határozat leleplezte Kámenyev és Zinovjev politikáját, mely a szocializmus egy országban való győzelme lehetőségének tagadásán alapult.

A határozatot, amelyet Lenin javasolt, Kámenyev, Zinovjev, Rikov, Nogin és Miljutyin szavazatai ellen fogadták el.

A jobboldali behódolók azzal a szilárd elhatározással távoztak a Központi Bizottság üléséről, hogy a határozatot az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén a vita során megbuktatják.

November 2-án késő éjszaka az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén a „baloldali" eszer frakció nevében Malkin ultimatív formában követelte, hogy tárgyalják újra „a kérdést, hogy milyen alapon teremthető megegyezés az összes szocialista pártok között".

Malkin után Zinovjev szólalt fel. A proletárforradalom e sztrájktörője elhatározta, hogy a burzsoá parlamentarizmus kipróbált módszerét alkalmazza — az egész párttal szembeállítja a parlamenti frakciót.

Zinovjev felolvasta a határozatot, amelyet a bolsevik Központi Bizottság a szocialista pártokkal való megegyezés kérdésében hozott és azonnal kijelentette, hogy a bolsevik frakció e határozatot még nem vitatta meg.

A „baloldali" eszerek és a mensevikek szívesen hozzájárultak Zinovjev javaslatához, hogy a határozat megvitatására egy órás szünetet rendeljenek el. A „megvitatás" után Kámenyev a frakció nevében egy másik határozati javaslatot terjesztett be, amely nyilvánvalóan a Központi Bizottság határozata ellen irányult. Ez a határozati javaslat követelte, hogy a szovjetekben képviselt összes pártokkal folytassák a tárgyalásokat a hatalom kérdéséről, azzal a feltétellel, hogy a kormány tagjainak legalább a fele bolsevik legyen. Következésképpen a kormányhelyek másik felét az eszereknek és menszevikeknek engedték át. E határozat szerint az összoroszországi központi végrehajtó bizottságot ki kellett volna bővíteni a vasutasbizottság, a parasztszovjetek és a csapattestek képviselőivel, de a határozatban nem volt szó arról, hogy ezeket a szovjeteket és bizottságokat újra kell választani. A „baloldali" eszerek megelégedéssel fogadták el Kámenyev határozati javaslatát.

„A bolsevikok határozati javaslata egy lépés a megegyezés felé — jelentette ki Karélin. — Mi ezért erre a határozati javaslatra szavazunk".

A forradalom érdekei, a még befejezetlen felkelés érdekei a jobboldali behódolók azonnali szétverését követelték. A kámenyevisták és a „baloldali" eszerek maroknyi megalkuvó csapatjával szembe kellett állítani a proletárdiktatúra szilárd vonalát.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülése, ahol Kámenyev és Zinovjev oly szégyenletesen, áruló módon léptek fel a bolsevikok Központi Bizottságának határozata ellen, november 3-án, kora reggel ért véget.

Mihelyt Lenin tudomást szerzett erről az újabb árulásról, a Központi Bizottság többsége nevében azonnal ultimátumot küldött Kámenyevnek és Zinovjevnek.

Az ultimátum megírása után a forradalom vezére megmutatta a szöveget a Központi Bizottság minden egyes tagjának és a nyilatkozat aláírására szólította fel őket.

Lenin ebben az írásban, a behódolókat leleplezve, határozottan követelte a pártfegyelem szigorú betartását és a párt határozatainak végrehajtását.

A behódolók kis csoportja, miután a párttal való harc és az eszerekkel s mensevikekkel való megegyezés útjára lépett, a kispolgári pártok zajos helyeslése mellett tovább haladt ezen az úton.

Ez alatt a vasutasbizottság berkeiben a legszemérmetlenebbül folyt az alku az úgynevezett „ideiglenes néptanács" összetétele körül.

November 3-án újra összeült az értekezlet a vasutasbizottságnál. A tanácskozásra a bolsevikok Központi Bizottsága ezúttal Sztálint küldte. Az eszerek és mensevikek vezéreiket küldték ki, remélve, hogy itt elérik majd azt, amit nem tudtak elérni Pulkovo alatt fegyveres erővel. A tanácskozáson megjelentek Abramovics és Martov, Jermánszkij és Martinov, Rosenthal és Sztrojev mensevikek, Karélin, Schreider, Szpiro, Prosján és más „baloldali" eszerek.

Kámenyev és Zinovjev áruló politikája felbátorította az eszer- és mensevik vezéreket. Abramovics és Martov dühösen támadták a Népbiztosok Tanácsát.

„Tengerként ömlik a testvérvér — kiáltotta Abramovics. — Oroszországban nincs kormány... Az ujságok nem jelennek meg... Ostromállapot..."

A mensevikek központi bizottsága nevében Abramovics határozati javaslatot terjesztett be, melyben ez volt:

„A demokrácia többi osztagai semmi esetre sem ismerhetik el sem azt, hogy a bolsevikok megragadták a hatalmat, sem pedig azt, hogy a hatalmat adják át a szovjeteknek".

Martov hisztériásan üvöltött a terror-rendszerről, a vasutasbizottságok letartóztatásáról. Martov elfelejtette hozzáfűzni, hogy a vasutasbizottság híveit maguk a vasutasok tartóztatják le, akik követelik az ellenforradalom elleni aktív harcot.

Martov, Abramovics és mások garanciákat követeltek arra, hogy a terrort megszüntetik.

Ekkor felemelkedett Sztálin és Abramovicshoz fordulva gúnyosan ezt kérdezte:

„Hajlandó-e valaki kezességet vállalni, hogy a Gatcsina alatt álló csapatok nem fognak Petrográd ellen vonulni?"

A vasutasbizottságnál megtartott november 3-i tanácskozás nem vezetett semmi eredményre. Az eszerek, mensevikek és kámenyevisták egyesült előretörése a következő napon, november 4-én, az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén ment végbe.

A „baloldali" eszerek ekkor már nyíltan beszéltek a kámenyevistákkal való blokkjukról. Málkin, a „baloldali" eszer örömmel kiabálta, hogy Lenin „győzelmes magányosságba" jutott.

„A mérsékelt bolsevikok befolyásolni fogják az összoroszországi központi végrehajtó bizottságot és a petrográdi szovjetet" — árulta el rejtett gondolatait Karélin.

Ugyanekkor kezdődtek meg a tárgyalások Bucharin és a „baloldali" eszerek között arról, hogy együttesen lépjenek fel a Népbiztosok Tanácsa ellen. A cél a kapitalista rendszer visszaállítása, a forradalom vezérei, Lenin, Sztálin és Szverdlov legyilkolásának megszervezése volt.

A kezdeményezés a Népbiztosok Tanácsa elleni támadások terén most a jobboldali behódolók kezébe ment át, amit az eszerek zajos helyesléssel fogadtak.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén, november 4-én, elsőnek Lárin szólalt fel. Azt javasolta, hogy helyezzék hatályon kívül a Népbiztosok Tanácsának a sajtóról kiadott rendeletét. És hogy ne válassza el a sajtó kérdését „a forradalmi hatalom által alkalmazott összes többi megszorításoktól", Lárin ugyanakkor bíróság alakítását javasolta, amelynek joga legyen arra, hogy felülvizsgálja a foganatosított letartóztatásokat, ujságbetiltásokat stb.

Ez a fölszólalás lényegében nem volt más, mint a Népbiztosok Tanácsa iránti bizalmatlanság nyílt kifejezése. A „baloldali" eszerek nem késlekedtek a Lárin-féle javaslat támogatásával. Ez az egész „demokratikus" hűhó a sajtórendelet körül az ifjú proletárdiktatúra ellen indított általános hadjáratnak része volt. Krasznov, a hadapródok és a fehérgárdisták fegyverrel a kezükben inditották meg ezt a hadjáratot, a vasutas bizottság pedig az eszerekkel, mensevikekkel és jobboldali behódolókkal együtt — mint a mögöttes terület aláaknázói és bomlasztói. Zinovjev-Kámenyev csoportja bekapcsolódott az ellenforradalomnak ebbe a közös frontjába.

„Egy elenyésző kis csoport polgárháborút kezdett — válaszolta Lenin a »szabad sajtó« bajnokainak. — A polgárháború nincs befejezve. Moszkva ellen a kalegyinisták, Petrográd ellen rohamcsapatok nyomulnak...

Bár teljes mértékben feltételezzük, hogy a szociálforradalmárok őszinték, de hátuk mögött mégis Kalegyin és Miljukov áll.

Minél szilárdabbak lesztek ti, katonák és munkások, annál többet érünk el. Ellenkező esetben azt fogják rólunk mondani: »még nem erősek, ha Miljukovot kiengedik«. Mi azelőtt is hangoztattuk, hogy ha hatalomra jutunk, be fogjuk tiltani a burzsoá ujságokat. Ezeknek az ujságoknak a megtűrése azt jelentené, hogy megszűntünk szocialisták lenni...

Milyen szabadság kell ezeknek az ujságoknak? Nem az a szabadság-e, hogy rengeteg papírt vásárolhassanak és rengeteg tollrágót béreljenek? Szakítanunk kell ezzel a tőkétől függő sajtószabadsággal...

Ha a szociális forradalom felé haladunk, akkor nem szaporíthatjuk Kalegyin bombáit a hazugság bombáival"[7].

Sz. M. Urickij

A munkásoknak és katonáknak már módjukban volt megtudni, mit jelent a „sajtó szabadsága". Az ellenforradalmi ujságok napról-napra árasztották a legocsmányabb rágalmakat. A Vörös Gárda tagjait azzal vádolták, hogy erőszakot követnek el az ellenforradalmi rohamcsapatok nő-tagjáin — a Péter-Pál-erődből maguk ezek a nők írtak cáfolatot. A munkásokat és katonákat azzal vádolták, hogy a Téli palotát, a Kremlt és más történelmi emlékeket rombolnak le. Ezt a vad koholmányt a külföldi ujságok levelezői cáfolták meg. Az ellenforradalom újságjai szünet nélkül szórták a hazugságot, a rágalmat; a lakosság legelmaradottabb rétegeit a munkások és katonák ellen uszították. A nyomdászok megtagadták az ilyen hazug, rágalmazó cikkek kiszedését.

Lárin határozati javaslatát, a „baloldali" eszerek egységes támogatása ellenére, elvetették.

Ekkor a „népbiztosok egy csoportja" nevében V. Nogin lépett fel. A kámenyevista-trockista behódolók újra azt követelték, hogy az eszereket és mensevikeket vegyék be a kormányba és bejelentették, hogy kilépnek a Népbiztosok Tanácsából.

Ezt a nyilatkozatot Noginon kívül a következő népbiztosok írták alá: A. Rikov, V. Miljutyin, I. Teodorovics; csatlakoztak a nyilatkozathoz: Rjazanov közlekedésügyi népbiztos, N. Derbisev, a sajtóügyek népbiztosa, I. Arbuzov, az állami nyomdák népbiztosa, Jurényev, a Vörös Gárda népbiztosa, G. Fjodorov, a munkaügyi minisztérium békéltető osztályának vezetője, G. Lárin és Sljapnyikov, a munkaügyi népbiztos.

Nogin után azonnal felszólalt a „baloldali" eszer frakció képviselője. A következő kérdést intézte a Népbiztosok Tanácsa elnökéhez, V.I. Leninhez:

„1. Miért nem terjesztik a rendeletek és egyéb intézkedések tervezetét előzetesen a központi végrehajtó bizottság elé?

2. Hajlandó-e a kormány lemondani arról az önkényesen megállapított és teljesen megengedhetetlen módszerről, hogy törvényeket rendeleti úton ad ki"?

A „baloldali" eszerek és a Kámenyev — Zinovjev-csoport összes felszólalásai mögött határozott terv rejlett. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottságot a Népbiztosok Tanácsával szembenálló burzsoá szervvé akarták átalakítani. Az árulóknak a november 4-i ülésen indított támadá-

J. M. Szverdlov.

sai — Lárin felszólalása és határozati javaslata, a népbiztos-csoport nyilatkozata és végül a „baloldali" eszerek interpellációja — mindez arra vallott, hogy a behódolok megegyeztek egymás között abban, hogy az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén bizalmatlanságot szavaznak a Népbiztosok Tanácsának, azután pedig megbuktatják a szovjetkormányt.

> „Az új hatalom — válaszolta Lenin az eszerek interpellációjára — működésében nem lehetett tekintettel mindazokra az akadályokra, amelyek az összes formaságok pontos betartása esetén útjában felmerültek volna. Túlságosan komoly volt a pillanat és nem tűrt késedelmet. Nem fecsérelhettük az időt a darabosságok elsimítására, ami csak a külső csínt adta volna meg, de az új intézkedések lényegén mit sem változtatott volna."[8]

A „baloldali" eszerek nevében Szpiró, a központi végrehajtó bizottság tagja, határozati javaslatot nyujtott be, mely a Népbiztosok Tanácsával szemben bizalmatlanságot fejezett ki.

Urickij más javaslatot terjesztett elő:

> „A szovjetparlament nem tagadhatja meg a Népbiztosok Tanácsától a jogot, hogy a központi végrehajtó bizottság előzetes megtárgyalása nélkül sürgős rendeleteket bocsáthasson ki az összoroszországi szovjetkongresszus általános programjának keretén belül".

A szavazás közben Rikov, Nogin, Kámenyev, Zínovjev, és mások távoztak az ülésről. Ez a kétlaki, áruló lépés arra irányult, hogy a „baloldali" eszerek kapjanak többséget.

Urickij javaslata mellett 25-en, ellene 23-an szavaztak. Urickij javaslatát fogadták el.

A „baloldali" eszerek és jobboldali behódolók blokkjának a szovjetkormány megbuktatására irányuló, kísérlete hajótörést szenvedett. A helyzet rendkívül nehéz volt. Az ellenforradalom ujjongott és a legközelebbi napokra, a legközelebbi órákra jósolta a kikerülhetetlen összeomlást.

„A győzők már teljes bomlásban vannak! — üvöltöztek a mensevikek lapocskájukban. — Egymásután mondanak le a népbiztosok, pedig még jóformán át sem lépték a „rájuk bízott" minisztériumok küszöbét".

A mensevik miniszterpárt néhány vezető szökésében a „vég kezdetét" látta. Nem is gondolkodhatott másképpen az a párt, mely nem volt kapcsolatban a tömegekkel.

> „Ennyi vezetőnek a távozása megnyitja a lehetőséget a megegyezésre és arra, hogy kormányt alakítsanak Lenin nélkül" —

írta Buchanan emlékirataiban.

Az egész burzsoázia készült már, ha nem is a proletárdiktatúra azonnali összeomlására, de nagy engedményekre, melyek majd maguk után vonják a bomlást. Az a követelés, hogy a kormány tagjainak a fele eszerekből és mensevikekből álljon, egyértelmű volt a proletárdiktatúra felszámolásával.

A bolsevikok azonban korántsem vesztették el fejüket. Az ilyen követelésekre a párt vezérének hajthatatlan hangja a következő választ adta:

> „...a II. szovjetkongresszus után most *csak* bolsevik kormány lehetséges... *csak* bolsevik kormányt lehet most elismerni *szovjet*-kormánynak" [9].

Néhány szökevény árulása — Lenin kijelentése szerint — „egy percre, egy hajszálnyira se"[10] ingatta meg a pártot követő tömegek egységét.

Az a nyugalom, amellyel Lenin az árulók mérte csapást fogadta, az egész bolsevik párt nyugalma volt. Lenin éppen ezekben a napokban, amikor a Dánok és Csernovok percről-percre várták a bolsevikok összeomlását, előszót írt a „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?" c. röpiratának második kiadásához.

> „A bolsevik hatalom ellen felhozott elméleti érvek — írta Lenin — a végletekig gyengék. Ezekből az érvekből kő kövön nem maradt.
>
> A feladat most az, hogy az élenjáró osztály — a proletariátus — a *gyakorlatban* bizonyítsa be a munkás- és parasztkormány életrevalóságát"[11].

Az egész bolsevik párt támogatta a Központi Bizottságot a sztrájktörők ellen.

Számos helyi pártszervezet ultimatív formában szólította fel az eltávozottakat, hogy térjenek vissza a helyükre. Ugyanilyen követelésekkel léptek fel a munkások és a katonák. A Finnországi ezred katonái november 9-én delegációt küldtek a Szmolniba. A küldöttek a katonák nevében követelték, hogy a népbiztosok azonnal térjenek vissza helyükre és osztozzanak a felelősségben a többi népbiztossal, „egy hajszálat sem engedve a vívmányokból és erélyesen végrehajtva a kiadott rendeleteket".

A sztrájktörőket új emberekkel helyettesítették. G. I. Petrovszkij, A. G. Schlichter, M. T. Jelizárov beléptek a Népbiztosok Tanácsába. A Népbiztosok Tanácsának munkája egy percig sem szünetelt. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elnökéül Kámenyev helyett J. M. Szverdlovot választották meg. A behódolók blokkjának részesei sajnálatukat fejezték ki afölött, hogy Kámenyevet eltávolították az elnöki tisztségből. Tizennégy „baloldali" eszer Szverdlovnak az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elnöki tisztségére való jelölése ellen szavazott.

Kámenyev távozása véget vetett az összoroszországi központi végrehajtó bizottság bolsevik frakciója bizonyos részében észlelt ingadozásoknak és szétfoszlatta a „baloldali" eszerek reményeit is, hogy a bolsevikok között szakadás fog beállni.

A vasutasbizottság november 6-án elhatározta, hogy újra Moszkvába költözik. Ezzel a bizottság tagjai elismerték, hogy minden próbálkozásuk balul ütött ki. A következő napok aztán teljesen beigazolták Lenin jellemzését a vasutasbizottságról, mint olyan szervezetről, mely mögött nincsenek tömegek.

November 4-én a Miklós-vasútvonal munkásai négy katonavonatot küldtek Moszkva segítségére. Köztük egy vonatot matrózokkal és egy páncélvonatot. A vasutasok ezt bizottságuk megkerülésével és a Vikzsel rendelkezései ellenére tették. A harkovi csomópont vasutasai bizalmatlanságukat fejezték ki a Vikzsellelszemben. November 13—14-én az egyes vasútvonalakon működő főbizottságok képviselőinek együttes ülésén levonták a Vikzsel „semlegességi" politikájából a tapasztalatokat. Ezen a tanácskozáson a bürokratikus felső réteg hangján áttört a tömegek hangja:

„A Vikzsel programját egyhangúan támogatták — jelentette a Katalin-vasútvonal képviselője, de azonnal hozzáfűzte: — a műhelyekben helytelenítették a Vikzsel működését" A Kurszki vasútvonal képviselője kénytelen volt elismerni, hogy a Kurszki vonalon a Vikzsel tilalma ellenére szállították a „bolsevik csapatokat".

A forradalom vihara elsöpörte a Vikzselt.

2

HARC AZ ÉHSÉG ÉS A SZABOTÁZS ELLEN

A Szmolni előtti téren tábortüzek égtek, a bejáratnál vörösgárdisták álltak és ellenőrizték a belépési igazolványokat. Végtelen sorokban mentek az emberek a Szmolniba. Az épületben az emberáradat kétfelé ágazott: jobbfelé — a forradalmi katonai bizottsághoz és balfelé — a Népbiztosok Tanácsának szobájához.

Az ország távoli vidékeiről érkeztek a küldöttek a Szmolniba utasításokért, hogy miképpen szervezzék a szovjethatalmat. Parasztküldöttek jöttek a Szmolniba a földről szóló lenini rendeletért. A frontról a küldöttek a békéről szóló rendeletért jöttek. Egymásután távoztak a Szmolniból a különítmények parancsnokai a forradalmi katonai bizottság utasításaival és, az éjszaka sötétjében maguk köré gyüjtve a vörösgárdistákat, elindultak a frontra.

A forradalmi főváros uccáin óriási sorok álltak a pékboltok előtt.

A szabotálók az éhség csontkezével akarták megfojtani a munkásokat. Az éhséget már a nagy forradalom előestéjén tervszerűen idézték elő. Petrográdban 1917 október 25-én csak egy-két napi kenyértartalék volt.

A mensevikek már néhány nappal a proletariátus októberi győzelme előtt azzal fenyegetőztek, hogy a bolsevikok elleni harcban a szabotázs fegyverét fogják alkalmazni.

> „A bolsevikoknak nincsenek munkaképes embereik — mondotta október 20-án A. M. Nyikityin, a mensevik belügyminiszter. — Ha sikerülne is megragadniok a hatalmat, mi nem fogunk velük dolgozni. El lesznek szigetelve".

Azon a napon, amikor a Népbiztosok Tanácsa megalakult, a kadetek, mensevikek és eszerek felhívták a tisztviselőket, hogy ne engedelmeskedjenek az új kormánynak.

Október 26-án a petrográdi külön élelmezési hivatal felelős munkatársai megtagadták az együttműködést a szovjethatalom képviselőivel. Az eszer Gyeduszenkóval az élükön elhagyták állásaikat. Az élelmezésügyi minisztérium és a petrográdi élelmezési városi hivatal tisztviselői sztrájkba léptek.

Rendkívül súlyos volt a forradalmi Petrográd helyzete. Október 27-én a fővárosban mindössze 30.000 pud kenyér volt. A félfontos éhségadag kiadására pedig naponta 48.000 pud kenyérre volt szükség. A kenyérlisztbe már nem árpát, hanem zabot kevertek. Az ellenforradalmi sajtó kárörvendezett. „Kenyeret igértek, a valóságban pedig éhséget hoztak" — üvöltözött kihívóan a mensevik „Jegyinsztvó".

A főváros élelmezésének egész munkája Lenin és Sztálin közvetlen vezetése alatt folyt. Az ellátást intéző bolsevikok a magánkészletek elkobzásának jogára támaszkodva, hozzáfogtak a munkához. Vörös Gárda-különítmények gondosan átkutatták a raktárakban, teherhajókon és vasútállomásokon fellelhető élelmiszer-rakományokat. Jelentékeny gabona-és lisztkészleteket fedeztek fel és koboztak el.

Rekvirálás útján a forradalmi főváros 300.000 púd kenyérhez jutott. Így tíz napi kenyértartalékot teremtettek.

Az élelmezés kérdésében kiadott rendeletek szabad utat engedtek a széles dolgozó tömegek forradalmi kezdeményezésének. Már Krasznov és Kerenszkij ellenforradalmi akciójának idején sikerült jelentékenyen enyhíteni az élelmiszerválságot a fővárosban. Intézkedések történtek, hogy a vidékről fokozott mértékben szállítsák a gabonát a forradalmi főváros számára.

A Népbiztosok Tanácsa november elején tíz ötven-ötven emberből álló forradalmi matrózkülönítményt küldött a vidékre, hogy a gabonaszállítmányokat Petrográdra kísérjék. A déli gabonatermő kormányzóságokba a gabonaszállítás fokozására tucatjával küldték az agitátorokat és a megbízottakat. A forradalmi katonai bizottság naponta alakított forradalmi matrózokból és vörösgárdistákból különítményeket azzal a feladattal, hogy gabonát rekviráljanak a földbirtokosoknál, a gabonafölösleget termelő kormányzóságok parasztjai között pedig agitáljanak a gabonaszállítás érdekében. Az élelmezésügyi népbiztosság külön megbízottakat küldött szét, hogy egész Szovjet-Oroszországban gabonakészletek után kutassanak. A küldöttek egy csoportja Archangelszkbe és Murmanszkba utazott, ahonnan a háború alatt külföldre szállították a gabonát. Az élelmezésügyi népbiztos ötven embert küldött Kotlaszba (ahol a dvinai folyami út és a Perm-Kotlasz vasútvonal kereszteződik); néhány millió pud gabonát őriztek itt a raktárakban. A vidéken a gabonakészletek igen jelentősek voltak. Észak-Kaukázusban és Szibériában sok tucat millió pudra becsülték a készleteket.

A vidéken a gabonabeszerzést erősen gátolták a gabonára szoruló kormányzóságokból érkező batyuzók és élelemkeresők. A batyuzók túlhajtott áron összevásárolták a gabonát és ezzel lehetetlenné tették a gabonabeszerzést. De a nagy proletárforradalom után a gabonabeszerzés rosszabbodásának főoka abban rejlett, hogy a kormányzósági élelmezési bizottságok, amelyek tömve voltak eszer és mensevik ellenforradalmárokkal, szabotáltak.

A forradalmi főváros képviselői segítettek a vidéknek harcolni az élelmezési fronton megnyilvánuló szabotázs ellen. 1917 november elején a fővárosba naponta legfeljebb tizenöt vagón gabona érkezett. Ezért történt, hogy bár rekvirálás útján tíznapos tartalékot teremtettek, november 7-én mégis kénytelenek voltak a kenyéradagot napi 3/8 fontra leszállítani. November közepén jelentősen több gabonaszállítmány érkezett, annak ellenére, hogy a közlekedési válság fokozódott.

November 1-től 30-ig 916.614 pud gabona érkezett. November közepén 1200 vagón volt útban a főváros felé. Ezért november 15-től fogva félfontra emelték a napi kenyéradagot.

A főváros élelmiszerrel való ellátásának eredményei a szovjethatalom első hónapjában teljesen kielégítőek voltak. 1917 november 30-án elhatározták a napi kenyéradag felemelését 3/4 fontra és ezenkívül minden élelmiszerjegyre egy font liszt kiadását. November második felétől kezdve a petrográdi külön élelmezési hivatal bevezette a kisgyerekek számára pót-élelmiszeradagok kiadását.

A főváros élelmezésének jelentékeny javulását nemcsak az biztosította, hogy fokozták a vidékről jövő gabona szállítását, hanem az is, hogy magában a fővárosban számos intézkedés történt további készletek felkutatására és a meglévő készletekkel való takarékosságra. A forradalmi katonai bizottság e tekintetben nagy segítséget nyujtott az élelmezési szerveknek.

A forradalmi katonai bizottság november elején kirakodási bizottságot létesített. A különböző intézményeknél a bűnös szabotálók sokezer tonnára rúgó különböző élelmiszer-rakományokat nem vettek át. A kirakodási bizottságot széleskörű hatalommal ruházták fel: belátása szerint joga volt a rakományt el is kobozni.

A bizottság munkájában a főváros széles tömegeinek segítségére támaszkodott. Egyedül a petrográdi Miklós-vasútvonal egyik állomásán, november 8-án, a bizottság 16.000 pud búzalisztet, 86.000 pud búzát, 17.000 pud rozslisztet, 6000 pud rozsot, 45.000 pud halat, néhány ezer pud vajat, 9000 pud cukrot stb. fedezett fel.

November 9-én a Miklós-vasútvonal Navolocsnája állomásán a vasúti kocsikban és a raktárakban öt vagón gabonát és 920 pud cukrot találtak. A bizottság naponta tett ilyen felfedezéseket.

A bizottságnak a vagónok kirakodása és az áru elszállítása körül végzett nehéz munkájában önként jelentkező munkások, matrózok és katonák jöttek segítségére. November 8-án néhány ezer matróz és katona végezte a kirakodást. A teherszállításra mozgósították az összes gépkocsikat és villamosokat. 1917 november 14-én egyedül a Miklós-vasútvonal Navolocsnája állomásán 400 ember dolgozott. Ezek mind az Obuchov-, a Csőgyár és más petrográdi gyárak munkásai voltak, akik minden fizetés nélkül végezték a ki- és berakodás munkáját.

A bolsevikok azt követelték, hogy a kenyérrel takarékoskodjanak. Az élelmezésügyi szervek olyan visszaélések ellen harcoltak, mint a kettős és háromszoros ellátás. Megtiltották a szövetkezetek, étkezdék és katonai egységek számára a külön élelmiszer-beszerzést. Az összes vendéglőket közös étkezdékké alakították át. Az ebédeket csak jegyekre adták ki.

Az Élelmezésügyi Népbiztosság mellett működő bizottság a következőket írta a dolgozókhoz intézett felhívásában:

> „Senkinek sincs joga ahhoz, hogy nagyobb falatot kaparintson magához, mint amilyen társainak és felebarátainak jut. A legszigorúbban kell ítélkeznünk minden kísérlet fölött, amely arra irányul, hogy egyes személyek vagy csoportok... bármily ürügy alatt, élelmiszert kaparintsanak meg".

A forradalmi katonai bizottság könyörtelenül bánt el az árdrágítókkal. „Minden igaz polgárhoz" intézett november 10-i felhívásában a nép ellenségeinek nyilvánította az árdrágítókat. A forradalmi katonai bizottság felszólította „a dolgozókat, hogy hozzák tudomására a lopási és árdrágítási eseteket". „Az árdrágítókat és fosztogatókat a forradalmi katonai bizottság könyörtelenül fogja üldözni" — mondotta e felhívás.

A Népbiztosok Tanácsa november közepén külön határozatot hozott „Az

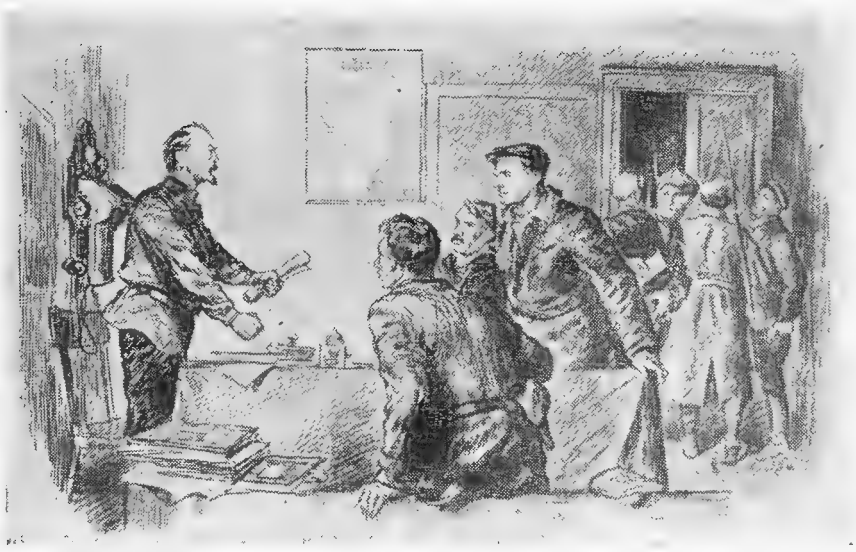

A forradalmi katonai bizottság megbízottjai a Szmolniban F. E. Dzerzsinszkijnél. *V. V. Scseglov rajza.*

árdrágítás elleni harcról". Ez a határozat a sajtóban Lenin aláírásával jelent meg.

„A Népbiztosok Tanácsa — mondotta a határozat — felszólítja a forradalmi katonai bizottságot, hogy a legerélyesebb rendszabályokat foganatosítsa az árdrágítás és a szabotázs, a készletek eltitkolása, a szálítmányok rosszakaratú feltartóztatása stb. ellen. A forradalmi katonai bizottság külön határozatai alapján az ily kihágáson ért személyt azonnal le kell tartóztatni és a forradalmi haditörvényszéknek való átadásig a kronstadti erőd börtöneibe kell bezárni..."

A vörösgárdista különítmények feltartóztatták az árdrágítókat, megbírságolták őket és elkobozták tőlük az élelmiszereket.

Így alakultak ki az árdrágítás és a szabotázs elleni harcban az új forradalmi élelmezésügyi szervek.

A szovjethatalom már első intézkedéseivel jelentős mértékben megjavította a főváros élelmezését novemberben. A proletárdiktatura szervei megtörték a hivatalnokok és az eszerek és mensevikek ellenforradalmi szabotázsát az élelmezés terén.

Az eszerek erre a falura vetették magukat, hogy megszervezzék a kulákok szabotázsát és meghiusítsák a gabonabeszerzést.

Az élelmezésügyi hivatalnokok szabotázsához csatlakoztak a miniszteri tisztviselők — a pénzügyminisztérium, a földmivelésügyi, a belügyi, a közlekedésügyi, a munkaügyi, a népjóléti, a kereskedelmi és ipari minisztérium stb. tisztviselői. A szabotázs szervezetten folyt.

A szabotázshoz nemcsak a felső, kiváltságos tisztviselő rétegek csatlakoztak, hanem a pósta-és távíró alkalmazottak, kishivatalnokok, telefonkezelőnők és a tanítók is. Ezek az emberek, akik gazdaságilag nem voltak érdekelve a burzsoá rend fenntartásában, szilárdan hittek annak megdönthetetlenségében.

Az eszereknek és menseviknek sikerült a tisztviselői karban azt a szilárd meggyőződést kelteni, hogy a szovjethatalom nem lesz hosszú életű.

A tisztviselők annyira meg voltak győződve arról, hogy a szovjethatalom legfeljebb csak két-három napig fogja tartani magát, hogy amikor a minisztériumokból távoztak, még cukrosdobozukat is otthagyták az asztalfiókokban. A bolsevikoknak, szerintük, még arra sem lesz idejük, hogy megteázzanak és Kerenszkij már újra itt is lesz. Az eszerek és mensevikek azt gondolták, hogy a munkások éppen ebben a dologban, az államgépezet kérdésében fogják nyakukat szegni.

„Kerenszkijt le lehet tartóztatni — írták a hivatalnokok ujságjukban, — a hadapródokat agyon lehet lőni ágyúkkal, de a legjobb ágyú sem pótolhat egy rossz írógépet és a legbátrabb matróz sem helyettesítheti valamilyen minisztérium szerény írnokát".

A minisztériumi tisztviselőkhöz csatlakoztak a kadetok és mensevikek vezetése alatt álló szakszervezetek. A pósta- és távíró-szövetség központi bizottsága már a Népbiztosok Tanácsa megalakításának első napjától követelte — sztrájkkal fenyegetőzve, — hogy a pósta- és távíró-szövetségből távolítsák el a forradalmi katonai bizottság megbízottait. A hitelintézeti alkalmazottak összoroszországi szövetségének vezetősége nem engedte meg Menzsinszkijnek (a pénzügyi népbiztosnak), hogy részt vegyen a szövetség vezetőségi ülésén.

A vezetőség kijelentette, hogy az ő számára csak „a haza és a forradalom megmentése bizottságának" útmutatásai az irányadók.

Október 26-án a mensevikek sietve összefoglalták a szabotázs első eredményeit.

„Csak 24 óra telt el a »bolsevikok győzelme« óta — írták ujságjukban — és a történelmi végzet máris kezd kegyetlen bosszút állni rajtuk... Ők... egyszerűen nem képesek átvenni az államhatalmat, kicsúszik a kezükből... el vannak szigetelve mindenkitől, mert az egész hivatalnoki és technikai államgépezet vonakodik szolgálni őket..."

A szabotázs szervezésében tekintélyes szerepet játszott az úgynevezett „szövetségek szövetsége", a petrográdi államintézmények tisztviselőinek egyesülete. A „szövetségek szövetségének" megalakítására 1917 júliusában tették meg az első lépéseket, de a szervezet végleges formát csak Október előestéjén öltött. A különböző hivatalok és minisztériumok hivatalnokainak egyesületét a kadetokhoz húzó magasrangú hivatalnokok: A. M. Kondrátyev, M. I. Harkovcev, M. I. Lappo-Sztárzsenyeckij és mások kezdeményezésére alakították. A petrográdi hivatalnokok kiváltságos felső rétegének szervezete volt ez. A „szövetségek szövetsége" már a proletárforradalmat követő első napokban kapcsolatba lépett az ellenforradalmi „honmentő bizottsággal", az

illegális ideiglenes kormánnyal és az egyes minisztériumok sztrájkbizottságaival és vállalta a minisztériumok szabotázsának vezetését.

A másik nagy szabotáló szervezet, amely kapcsolatban állt a „szövetségek szövetségével", az úgynevezett „dolgozó értelmiség küldötteinek tanácsa" volt. Ez a tanács a kornyilovpárti burzsoá-értelmiség képviselőiből állott és 1917 májusában alakult. A moszkvai állami tanácskozásra a „dolgozó értelmiség tanácsa" 29 képviselőt küldött. A „szövetségek szövetségéhez" hasonlóan, ezt a szervezetet is kadetok vezették, sőt összetételénél fogva is túlnyomóan kadet jellege volt.

A „dolgozó értelmiség küldötteinek tanácsa" nemcsak olyan szervezetekkel tartott összeköttetést, mint az orvosok, mérnökök, a mezőgazdasági hivatalnokok szövetségei, hanem még olyan „értelmiségi" egyesületekkel is, mint a kozák csapatok szövetsége, mint a tiszti küldöttek szovjetjének a szovjethatalom ellen fellépő végrehajtó bizottsága és a gyárosok és üzemtulajdonosok társasága. A „dolgozó intellektuelek" naponta értesítőt adtak ki, melyben megismételték a „Rjecs", a „Volja Naroda", a „Gyelo Naroda", a „Petrográdszkaja Gazeta" és más ellenforradalmi ujságok hasábjairól bőven záduló rágalmakat. Ezeket az értesítőket terjesztették a sztrájkoló hivatalnokok között.

„Nemcsak politikai, hanem anyagi veszedelem is fenyeget bennünket— rágalmaztak lapjukban az »értelmiségi tanács« vezetői. —A értelmiségi dolgozók fizetésének kiutalása gyakran holmi kapus szeszélyétől függ".

Közben azonban a „kapusok" bátran fölléptek a szabotálók ellen. A petrográdi Volga-Káma-bank portása, Geraszim Ogur, nem volt hajlandó alávetni magát a szabotálók határozatainak és jelentkezett munkára. Hogy segítsen a vörösgárdistáknak kezükbe venni a bank apparátusát, behozta a bankba lányát, Mária Ogur tanítónőt. Geraszim Ogurt és lányát bojkottálták. Felírták őket a „sztrájktörők" listájára és a listát a bank kapujára függesztették. De ők folytatták a munkát.

A kishivatalnokok majdnem az összes minisztériumokban szívesen segítettek a munkásoknak és vörösgárdistáknak az új apparátus építésénél. Gyakran kiderült, hogy hivatalszolgákat, akik néhány évtized óta dolgoztak az illető intézményben, felelős munkára lehetett felhasználni. A pénzügyminisztériumban a hivatalszolgák nevezték meg a megbízottaknak a leginkább szükséget szenvedő hivatalnokokat, akiket el lehet szakítani a szabotálóktól. A szabotálók ellenállása dacára a pénzügyi népbiztosságon tíz alkalmazott lépett munkába a külön hitel-osztályon, akik közül nyole azelőtt hivatalszolga volt.

A szabotálók a bankokban és a pénzügyminisztériumban arra számítottak, hogy a munkások a gyárakban — miután munkabér nélkül maradtak — fel fognak lázadni. Ezt a sötét tervet az állami bank igazgatója, I. P. Sipov irányította, egy régi bürokrata, Durnovó embere, a hóhér Sztolipin és Stürmer munkatársa. De az állami bankban körülbelül ezer kishivatalnok folytatta a munkát, hiába átkozták ki őket a szabotálók. A frontról visszatért katonák és matrózok, akik azelőtt az állami igazgatásban dolgoztak, helyettesítették a szabotálókat. A munkásokkal együtt résztvettek az új szervek fölépítésében.

A tisztviselői kar legdemokratikusabb része a szabotálók ellen lépett fel.

A szabotáló ellenforradalom lelke a kadetok pártja volt. A kadetpárt vezérei: Kutler, Hessen, Hruscsov, Kiesewetter és mások álltak a szabotáló szervezetek élén.

Ezekben a napokban a kadetpárt egyik tevékeny tagja, Lappo-Sztárzsenyeckij mérnök,magasrangú tisztviselő,egyik minisztériumból a másikba szaladgált,sztrájkbizottságokat alakított, utasításokat adott a szabotázst vezető tisztviselőknek. A tisztviselők előtt Lappo-Sztárzsenyeckij, mint a demokrácia harcosa lépett fel. „Miért kell sztrájkolni?" — kérdezte Sztárzsenyeckij a megijedt hivatalnokokat, akik nem szoktak hozzá, hogy magasrangú urak ilyen kegyesen forduljanak hozzájuk és „demokratikus" szónoklatokat tartsanak nekik. A kadet Lappo-Sztárzsenyeckij, amikor a hivatalnokokat sztrájkra hívta fel, arra hivatkozott, hogy a szovjetrendeletek „a szabadságjogok elkobzását és ellenőrzés nélküli garázdálkodást jelentenek".

A tisztviselők nem értették egészen világosan, hogy kit fosztanak meg a bolsevikok szabadságuktól és milyen ellenőrzést utasítanak vissza, mégis a sztrájkra szavaztak, mert azt a meggyőződésüket, hogy a bolsevikok nem fogják magukat sokáig tartani, még megszilárdította az, hogy a szabotálók másfél-két hónapra előre kiadták nekik a fizetésüket.

A szabotálók vezetői kapcsolatban álltak az ország legnagyobb kapitalista szervezeteivel, amelyek pénzelték a sztrájkoló hivatalnokokat. Maga Lappo-Sztárzsenyeckij összeköttetésben állt az Ericson céggel, M. Ferranddal, egy francia kereskedelmi képviselővel,az Egyesült kábelgyárak részvénytársasággal, a Siemens-Schuckert részvénytársasággal és más szervezetekkel. Ezenkívül Iván Sztachéjev moszkvai kereskedelmi cég, a Kaukázusi bank, a Tulai földhitelbank, a Moszkvai népbank és sok magánszemély, a nagyipar és a nagykereskedelem képviselői, részesítették anyagi támogatásban a szabotálókat.

Az urak nem fukarkodtak, hiszen a burzsoá-földesúri apparátus létéről volt szó. Gyemjánov volt helyettes igazságügyminiszter tanusága szerint, a megdöntött ideiglenes kormány miniszterei 40 millió rubelt raboltak el az állami bankból és ebből az összegből pénzelték a szabotálókat. A magánbankok szabotázsbizottsága kétmilliós alapot létesített a hivatalnoksztrájk támogatására. Ennek a bizottságnak a vezetője, L. V. Teszler, a „szövetségek szövetsége" elnökének, A. M. Kondrátyevnek másfél millió rubelt adott át. A szabotálókat a francia misszió is támogatta az Orosz-ázsiai és egyéb bankokon keresztül.

A szabotázs-központ tagjai gyüjtéseket is rendeztek gyüjtőívekkel. A „szövetségek szövetségének" egyik vezetője, L. V. Uruszov, volt külügyminisztériumi hivatalnok, gyüjtőívek útján meglehetősen tekintélyes összeget gyüjtött össze.

A szabotázs vezetői gondosan titkolták a hivatalnok-tömegek előtt, hogy milyen forrásból szerzik a pénzt. Amikor a póstahivatalnokok kongresszusán megkérdezték, hogy milyen forrásból fizettek ki 200.000 rubelt a pósta- és távíróügyi minisztérium hivatalnokainak, az eszer-mensevik vezetők megtagadták a választ.

„A bolsevikok csak három napig tudják magukat tartani."

A Kukrinyikszik karikatúrája.

A proletárdiktatúra elleni harc nemcsak a nyílt szabotázs formájában folyt. A régi burzsoá államszervezet igyekezett az új viszonyokhoz alkalmazkodni és biztosítani akarta magát elkerülhetetlen szétrombolása ellen. A régi apparátusnak éppen ama részei védekeztek ily módon, amelyeket elsősorban haladéktalanul kellett összezúzni. A „bírák szövetsége" a központi sztrájkbizottság ülésén kijelentette, hogy a bírák számára kivételt kell tenni és meg kell engedni nekik, hogy tovább működjenek a bolsevikok feloszlatási rendeletei ellenére.

„A bíróságnak nem szabad sztrájkolnia... mert akkor olyan itélőszékek jelennek meg, melyek önmagukat nevezték ki — mondotta a sztrájkbizottság ülésén a „bírák szövetségének" elnöke. A sztrájkbizottság tagjai melegen üdvözölték a bírói kar taktikáját. A tisztviselők kitünően megértették, hogy a szabotálás nemcsak sietteti a régi állami szervezet összetörését, hanem életre kelti a tömegek kezdeményezését is új hatalmi szervek építésére. Az „önmaguk által kinevezett" itélőszékek már meg is jelentek.

Ugyancsak nem akartak sztrájkolni az udvari minisztérium hivatalnokai sem. Amikor az udvari minisztérium irodáját feloszlatták, megjelent Lunacsarszkijnál az iroda főnöke, Gagarin herceg és helyettese, von der Stackelberg báró. Tiltakozásukat fejezték ki az iroda feloszlatása ellen. „Mi a miniszter számára készítünk jelentéseket, sztrájkolni nincs szándékunk, bennünket nem kell felszámolni".

A herceg és a báró tiltakozása nem segített. Az irodát feloszlatták. Nyilvánvaló volt, hogy a bürokrácia abban sántikált, hogy megőrizze a régi embereket és a régi hivatali szervezetet.

A Kerenszkij-kormány megőrizte a régi hivatali szervezetet a legapróbb részecskékig. Amikor Lunacsarszkij és a közoktatásügyi népbiztosság munkatársai megjelentek a Téli palotában, szürkébe öltözött lakáj fogadta és hízelgő suttogással reggelire hívta meg őket. A cár volt ebédlőjében az asztalon különféle halak, válogatott fogások, különféle mártások. Petrográdon éhség, a munkásoknak egy falat kenyerük sincs, itt pedig minden maradt a régiben. Az udvari minisztérium főudvarmesteri hivatalának rengeteg lakáj és szolga állt rendelkezésére. Kerenszkij idején mindez érintetlen maradt. Ha visszajött volna a cár, egész háztartását teljes rendben találta volna, még a szokásait sem kellett volna megváltoztatnia.

A cár és az ideiglenes kormány bürokratái súgták az eszereknek és mensevikeknek, hogy milyen taktikát kövessenek a régi államszervek fenntartásáért folyó harcban. A tisztviselői kar demokratikus része, a minisztériumok kishivatalnokai jól megértették a magasrangú bürokráciának ezt az irányvonalát.

A vasutas szakszervezet összoroszországi végrehajtó bizottsága, miután az új kormány megalakítása körül annyi kudarc érte, a közlekedésügyi minisztérium vezetését akarta kezébe keríteni. A „honmentő bizottság" egyenes utasítására a pósta- és távíró-alkalmazottak szövetsége is el akarta foglalni a póstaügyi minisztériumot.

Miután ezek a kísérletek is csődöt mondtak, a szabotálók a passzív ellenállásról áttértek az aktív kártevésre. A hivatalnokok az állami bankban szánt-

A petrográdi telefonközpontban. Forradalmi munkások és munkásnők helyettesítik a szabotáló telefonos kisasszonyokat.

szándékkal összezavarták az egész ügyvitelt és a bank könyveit. Még a bejelentőhivatalban is össze-vissza dobálták a címeket, eldugták az anyagokat, zűrzavart támasztottak. Látszólag beszüntették a sztrájkot, közben azonban a szabotálók arra törekedtek, hogy lejárassák az új szervezetet. A Munkaügyi Népbiztosság hivatalnokainak egy csoportja 1917 decemberében leleplezte a szabotálóknak ezt a taktikáját.

> „A nép hamis barátainak szabotázsát, — írták a munkaügyi népbiztosság tisztviselői —, akiknek a taktikája az, hogy megjelennek az üléseken, részt vesznek a vitákban, lehűtik a lelkesedőket, ijesztgetnek és arra törekednek, hogy ne legyen semmi gyakorlati eredmény, hogy aztán a tömegeknek azt lehessen mondani: „ime, mennyi idő telt el és a bolsevikok semmit se csináltak, becsapták a tömeget", ezt a szabotázst — jelentették ki a tisztviselők — fáradhatatlan gyakorlati tevékenységgel kell leküzdeni".

A szabotáló tisztviselőket a régi összoroszországi központi végrehajtó bizottság és a föld alatt működő ideiglenes kormány részesítette pénzügyi támogatásban.

Az eszer-mensevik összoroszországi központi végrehajtó bizottság a II. szovjetkongresszus után is összejött ülésekre. Az első összoroszországi központi végrehajtó bizottság egy része a főhadiszálláson búvt meg és onnan igyekezett folytatni tevékenységét. Petrográdon egy 25 emberből álló irodát

alakítottak. Az eszerek és mensevikek azon a pénzen, amelyet az első összoroszországi központi végrehajtó bizottság nem adott át a II. kongresszus által megválasztott törvényes utódjának, szervezték a szabotázst és segítették a „honmentő bizottságot". Az illegális összoroszországi központi végrehajtó bizottságtól kaptak fizetést a „honmentő bizottság" alkalmazottai. Az illegális összejöveteleken I. G. Cereteli, Abramovics, Dán, Brojdó, Weinstein és mások vettek részt.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság még ujságot is próbált kiadni, de a nyomdászok megtagadták kinyomatását. Ez a túlélt intézmény szánalmasan tengette életét. Az eszerek és mensevikek arról tárgyaltak üléseiken, hogyan kaphatnának gépkocsikat a központi végrehajtó bizottság garázsából és miként juthatnának ingyen páholyjegyekhez a Mária-színházba.

A megbukott ideiglenes kormány is kísérletet tett arra, hogy meghosszabbítsa létét a történelem-adta határidőn túl.

Hat volt miniszterből és huszonegy helyettes miniszterből állt ez az úgynevezett kormány. November 6-tól 16-ig tartottak üléseket. A résztvevők összetétele gyakran változott. Megjelentek az üléseken Nyikityin, Maljantovics, Liverovszkij, Gvozgyev, Prokopovics volt miniszterek és néhány helyettes miniszter. A legtöbb minisztériumot vagy helyettes miniszterek, vagy pedig minisztériumi ügyvivők képviselték. Az ilyen összetételű „kormány" még a polgári jogszabályok szerint sem bírt jogokkal.

V. D. Nabokov, aki résztvett az illegális „kormány" egyik ülésén, ezt írta:

> „A szokásos tűrhetetlen bőbeszédűség, véget nem érő szónoklatok, melyeket senki sem hallgat. Általában a hangulat szerfelett rossz volt, egyeseknél pedig, különösen Gvozgyevnél, egyenesen pánikszerű. Konkrét *harci intézkedést* ha nem tévedek, egyet tárgyaltak csak, *a tisztviselő-sztrájk* kérdését".

„Ez már nem is létezés volt, hanem csak tengődés és pedig meglehetősen szégyenletes tengődés"—írta emlékirataiban Gyemjánov, az igazságügyminiszter helyettese.

3

A MUNKÁS-, KATONA ÉS PARASZTSZOVJETEK EGYESÜLÉSE

Lenin szilárd, határozott politikája meghiusította az ellenforradalom ügynökeinek manővereit.

Csernov, aki már reményét vesztette a „Kerenszkij—Krasznov—Vikzsel" kombináció sikerében, azt javasolta, hogy a központi hatalom szervezésénél az Ukrajnában, a Don-vidéken, a Kubánban és Turkesztánban alakított területi kormányokra támaszkodjanak.

Ugyanakkor az eszerek a bolsevikok elleni harcot a parasztkongresszusba vitték át. Még a hatalomért folyó fegyveres harc napjaiban, október 27-én, a parasztküldöttek szovjetjeinek végrehajtó bizottsága elhatározta, hogy a kongersszust november 10-ére hívja össze. Amint azonban az alsóbb szervezetek forradalmi hangulata kezdett megnyilvánulni, mindent elkövetett, hogy a kongresszust meghiusítsa. A kongresszus időpontjáról, a képviseleti arányról stb. a legellentmondóbb értesítéseket küldték a vidékre. Sok küldött útközben visszafordult, egyes szovjetek, amelyeket megzavartak az eszer végrehajtó bizottság utasításai, megtagadták képviselőik elküldését.

November 8-án a parasztküldöttek szovjetjeinek végrehajtó bizottsága, 27 szavazattal 23 ellen, elhatározta, hogy a parasztkongresszust Mogilevbe helyezi át, ahol a főhadiszállás tartózkodott. Ezt Csernov és Goc ama követelésével indokolták, hogy a kongresszus „kedvező" légkörben folyjék, ami Petrográdon nem volna lehetséges, továbbá azzal, hogy „az új hatalom megteremtésénél" a front szoros közreműködésére van szükség.

A jobboldali eszerek az ideiglenes kormány kísérletét akarták megismételni, amely néhány héttel ezelőtt a forradalmi Petrográdról a neki nyugodtnak látszó Moszkvába akart menekülni. Az eszerek az ellenforradalmi főhadiszálláson keresték a menekvést. De elkéstek. November 9-én az összoroszországi parasztkongresszus 120 delegátusának értekezlete elhatározta, hogy a kongresszust Petrográdon hívják össze.

A kongresszusi küldöttek november 10-én gyűltek össze. Az előzetes adatok alapján világos volt, hogy a küldöttek többsége „baloldali" eszer és bolsevik. A parasztküldöttek szovjetjeinek végrehajtó bizottsága, miután nem volt elkészülve ilyen összetételű kongresszusra, lavírozni kezdett. Nappal a kormányzósági és hadseregbizottságok, vagyis a felsőbb szervezetek küldötteivel együttes ülést tartott, ahol határozatot hozatott, hogy a kongresszust november 30-ra halasztják. Elhatározták, hogy az összegyűlt küldötteket csak szűkkörű értekezlet tartására jogosítják fel s emellett még a kerületi és járási küldötteket, valamint a hadosztályok küldötteit megfosztották szavazati joguktól. Este összegyűltek a kongresszusi küldöttek. A végrehajtó bizottság határozatát szótöbbséggel megbuktatták. Szavazati jogot adtak az összes megérkezett küldötteknek és elhatározták, hogy magát a kongresszust rendkívüli kongresszusnak nyilvánítják.

Másnap, november 11-én, a jobboldali eszerek azt javasolták, hogy a kongresszus elnökségébe a parasztszovjetek végrehajtó bizottságának összes elnökségi tagjait válasszák be és ezt az elnökséget egészítsék ki valamennyi frakció képviselőivel. A kongresszus azonban úgy határozott, hogy az elnökséget a frakciók számarányának megfelelően választja. A jobboldali eszerek erre tüntetően elhagyták a kongresszust. Velük együtt távozott a kormányzósági szovjetek és a hadseregbizottságok néhány képviselője. Ezek után a gyűlés rendkívüli kongresszussá nyilvánította magát.

November 12-én a kongresszus a hatalom kérdését kezdte tárgyalni. A „baloldali" eszerek most is szüntelenül ide-oda ingadoztak. Még mindig azzal próbálkoztak, hogy a Vikzsel tervét tolják előtérbe, mely szerint „a népszocialistáktól a bolsevikokig" az összes pártok vegyenek részt a kor-

mányban. A Vikzsel nevében Krusinszkij szólalt fel és a következőket jelentette ki:

„A forradalmi demokrácia képviseleti szervei legyenek a hatalom forrásai. A II. szovjetkongresszusnak nincs elég tekintélye és az összoroszországi központi végrehajtó bizottságot ki kell egészíteni a parasztok, a hadsereg, a szakszervezetek és a városi önkormányzatok képviseletével. Mi hajlandók vagyunk az összoroszországi központi végrehajtó bizottságba belépni, ha önök, a parasztkongresszus, szintén elhatározzák a belépést".

A „baloldali" eszerek ingadozásait kihasználva, a jobboldaliak újra megpróbálták a maguk oldalára vonni a kongresszust. A végrehajtó bizottság jobboldali eszer tagja, V. J. Gurévics, 150 küldött nevében kijelentette, hogy ők bűnnek tekintik a szakadást, visszatérnek a kongresszusra és kérik, hogy csoportjuk képviselőit válasszák be az elnökségbe. E percben megjelent a kongresszuson Csernov. A jobboldali eszerek azt javasolták, hogy Csernovot válasszák meg díszelnökké. A bolsevikok az egyszerű küldöttek támogatása mellett élesen felszólaltak e javaslat ellen. Kiszeljov matróz, a helszingforszi helyőrség képviselője, élesen bírálta Csernovnak és a paraszt végrehajtó bizottság vezetőinek ellenforradalmi politikáját. Arra hívta fel a parasztokat, hogy egységes forradalmi frontot alkossanak a munkásokkal és katonákkal.

„A valódi, nem pedig az Avkszentyev-féle parasztokat szólítom fel a munkásokkal és katonákkal való egyesülésre" —

jelentette ki Kiszeljov.

„Szmolni-földművelők!" — kiáltották dühösen válaszul a kulák küldöttek. A jobboldali eszerek újra elhagyták az ülést és a kongresszus áttért a hatalom kérdésének megvitatására. Három javaslatot terjesztettek be: a bolsevikokét, a „baloldali" eszerekét és a maximalista eszerekét. A határozati javaslatok tárgyalása előtt a jobboldali eszerek újra megjelentek a teremben és kijelentették, hogy tekintettel a kérdés fontosságára, újra visszatérnek a kongresszusra. A „baloldali" eszerek javaslatára a kongresszus határozatot fogadott el, mely szerint a szocialista pártokból, „a népszocialistáktól a bolsevikokig", kell kormányt alakítani. A bolsevikok követelésére a határozatba bevették azt a pontot, hogy a kormány a szovjeteknek tartozik felelősséggel.

A „baloldali" eszerek szemmelláthatóan manővereztek, a Csernov-féle határozati javaslatokat igyekeztek keresztülvinni, de nyíltan nem mertek síkraszállni a bolsevikok ellen. Az egyszerű parasztok és a hadsereg küldöttei a bolsevikokat támogatták. November 13-án a jobboldali eszerek a határozat felülvizsgálását követelték, de a kongresszus még csak nem is tárgyalta beadványukat. A jobboldali eszerek erre végleg távoztak a kongresszusról és elhatározták, hogy a kongresszussal párhuzamosan fogják folytatni munkájukat.

A „baloldali" eszerek áruló politikájának eredményeképpen a kongresszus többsége vonakodott meghallgatni a Népbiztosok Tanácsa elnökének beszédét.

„Ha a népbiztosoknak szót adunk, — jelentette ki Kolegájev — ezzel már eleve döntünk a hatalom kérdésében".

Lenin a kongresszuson mint a bolsevik frakció képviselője lépett fel. Ez nem csökkentette az agrárkérdésről tartott beszédének jelentőségét. Leálcázta az eszerek politikáját, akik „szavakban a földesúri földek elkobzását prédikálják"[12], de a valóságban vonakodnak azt végrehajtani.

Lenin beszéde végén határozati javaslatot olvasott fel, amelyben ez állott:

„... a földről szóló törvényben foglalt összes rendszabályok teljes megvalósítása csak akkor lehetséges, ha az október 25-én megkezdődött szocialista munkásforradalom sikerrel jár, mert csakis a szocialista forradalom tudja biztosítani azt is, hogy a föld megváltás nélkül a dolgozó parasztság kezébe kerüljön...

A szocialista forradalom győzelmének szükséges előfeltétele... a dolgozó, kizsákmányolt és munkás parasztság és a munkásosztály teljes szövetsége..."[13]

„A feudális elnyomás alapja a földesúri tulajdon s ezért a földesúri földek elkobzása a forradalom első lépése Oroszországban — mondotta beszédében Lenin. — A földkérdést azonban nem lehet a forradalom egyéb feladataitól függetlenül megoldani."[14].

Lenin erősen támadta a „baloldali" eszerek megalkuvó, ingadozó politikáját.

„A »baloldali« eszerek hibája az, hogy ők... nem léptek föl a megalkuvás politikája ellen, arra hivatkozva, hogy a tömegek nem eléggé fejlettek, — mondotta Lenin. — A párt: az osztály élcsapata, és feladata egyáltalán nem az, hogy a tömegek átlagos hangulatát tükrözze vissza, hanem hogy maga után vonja a tömegeket. De aki az ingadozókat maga után akarja vonni, annak magának meg kell szűnnie ingadozni."[15].

Lenin egyenes szavai ostorcsapásként hullottak a „baloldali" eszerek vezetőire.

„... de a „baloldali" eszerek még most is az Avkszentyeveknek nyujtják a kezüket, a munkásoknak pedig csak a kisujjukat — folytatta.—Ha a megalkuvás tovább folyik, a forradalom elveszett"[16].

A forradalom feladata: szakítás a megalkuvással; ez pedig azt jelenti, hogy a szocialista forradalom útjára kell lépni. Lenin a parasztok előtt tartott beszédében bátran leleplezte azoknak az embereknek burzsoá korlátoltságát, akik a forradalom vezetésére tartottak igényt.

„Ha a szocializmust csak akkor lehet majd megvalósítani, amikor már mindenki fejlődésének legmagasabb fokát érte el, akkor talán még ötszáz év alatt sem érjük el a szocializmust"[17]— mondotta Lenin.

A „baloldali" eszerek szövetségeseikkel — a kámenyevistákkal és trockistákkal — egy követ fújva hirdették, hogy Oroszországban lehetetlen a szocializmus győzelme.

A szovjetkormánynak a szocializmus megvalósítására irányuló törekvését a „baloldali" eszerek ujságjukban „álmodozók és utópisták lázas ábrándjának" nevezték.

„Nem, elvtársak, — felelte erre Lenin a parasztkongresszuson, — Oroszországban szocialista, proletárforradalom kezdődött. A nép-

tömegek maguk akarják sorsukat intézni... A munkások és parasztok Oroszországban mindenütt megalakították szovjetjeiket, maguk intézik sorsukat és ez nem fantázia, nem »lázas ábrándozók« utópiája...“[18].

És Lenin a „baloldali“ eszerek felé fordulva, így fejezte be beszédét:

„Megegyezés közöttünk csakis szocialista alapon lehetséges, különben az nem megegyezés“[19].

A bolsevik frakció szervezettsége, a bolsevikoknak a kongresszusi küldöttek között végzett munkája, különösen pedig Lenin beszéde, fordulatot idézett elő a kongresszus hangulatában. A küldöttek túlnyomó része a hadsereg, a lövészárkok, a szegényparasztság képviselője volt. A kongresszuson harminckét utasítást olvastak fel, amelyekben a hadsereg-szervezetek követelték, hogy a hatalom a szovjeteké legyen. A küldöttek eme részének nyomása alatt a „baloldali“ eszerek kénytelenek voltak elfogadni a bolsevik feltételeket a szovjetek egyesülését illetően. November 15-én az összoroszországi központi végrehajtó bizottság és a rendkívüli parasztkongresszus együttes ülést tartott. Nagy lelkesedéssel tették meg az első lépést a munkás-, katona- és parasztszovjetek központi szerveinek egyesítéséhez.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottsággal való együttes ülés előtt a parasztkongresszus küldöttei rendkívüli értekezletet tartottak. Már maga az „egyesülés“ szó zajos tetszést váltott ki a parasztszovjetek képviselői között. Az egész terem viharos tapssal fogadta a Szmolni és a Vörös Gárda küldötteit. Az amerikai szocialista munkáspárt képviselője a kongresszust a következő szavakkal üdvözölte:

„A forradalom egyik legfontosabb napja az a nap, amikor megegyezés jött létre a parasztküldöttek szovjetjei és a munkás- és katonaküldöttek szovjetjei között. Ez az esemény mély visszhangot fog kelteni az egész világon, Párizsban is, Londonban is és az óceánon túl, New-Yorkban is“.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság nevében J. M. Szverdlov üdvözölte a parasztokat.

„A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeivel való egyesüléssel önök megszilárdították a világforradalom ügyét. Ez a megegyezés a forradalom egyik legkiemelkedőbb ténye“ — így fejezte be beszédét Szverdlov elvtárs, az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elnöke.

A Szmolni előtt a Vörös Gárda fogadta a küldötteket. A parasztok és a vörösgárdisták „Éljen a forradalmi dolgozó nép egysége“ felírású, kibontott vörös zászlókkal, zárt sorokban vonultak be az összoroszországi központi végrehajtó bizottság üléstermébe.

Az együttes ülés elnökségét az összoroszországi központi végrehajtó bizottság és a parasztkongresszus elnökségeiből választották. A parasztok felszólalásaikban lelkesen üdvözölték az egyesülést.

„Én a munkás- és parasztküldöttek kerületi szovjetjének képviselője vagyok, — mondotta P. I. Sztaskov öreg paraszt. — Megbízóim

nevében kijelentem, hogy minden hatalom a szovjeteké kell, hogy legyen. Mint valami sírban, szabadság nélkül, sötétségben éltünk. De a nép ügyének harcosai még nálunk is többet szenvedtek. Bilincsbe verték, börtönbe vetették őket és ott rothadtak. Nagy nap van ma. A Fontánkától (ahol a parasztkongresszus volt — *a szerk.*) egészen a Szmolniig nem mentem, hanem repültem. Le sem írhatom örömömet".

Befejezésül J. M. Szverdlov határozati javaslatot terjesztett elő, amelyet a gyűlés egyhangúan elfogadott. A határozat megerősítette a II. kongresszus által elfogadott dekrétumokat a békéről és a földről.

A parasztszovjetek központi végrehajtó bizottsága és az összoroszországi központi végrehajtó bizottság egyesülése óriási jelentőséggel bírt. Fontos lépés volt ez a proletariátus és a dolgozó parasztság közti szövetség megszilárdításának útján.

Ez a lépés nagyon megkönnyítette az összoroszországi központi végrehajtó bizottság és a forradalmi katonai bizottság küldöttjeinek munkáját a vidéki munkás- és parasztszovjetek egyesítése terén.

November 18-án a parasztkongresszus ülésén Lenin záróbeszédet mondott. Lenin nyíltan hangsúlyozta, hogy a bolsevikok azért hajlandók egységre lépni a „baloldali" eszerekkel, mert bennük „ma sok paraszt bízik"[20]. A „baloldali" eszerekkel való szövetség az egységfront sajátos formája volt. A bolsevikok számára ezáltal megnyílt a lehetőség arra, hogy a „baloldali" eszereket elszigeteljék, hogy elszakítsák tőlük a parasztttömegeket.

A bolsevikok egységet kötöttek a „baloldali" eszerekkel, anélkül azonban, hogy akár egyetlen pontban is feláldozták volna programjukat. A bolsevikok számára rendkívül fontos volt, hogy kiragadják az ingadozókat az ellenforradalom táborából és csatlakozásra bírják az összes ideiglenes szövetségeseket.

„... a háborúban — mondotta Lenin — semmiféle segítséget, még a közvetett segítséget sem szabad megvetni. A háborúban még az ingadozó osztályok állásfoglalásának is óriási jelentősége van. Minél élesebb a háború, annál nagyobb befolyást kell szereznünk az ingadozó elemekre..."[21]

Ez a taktika jutatta a győzelmet a parasztkongresszuson a bolsevikoknak. A parasztkongresszus egyszerű küldöttei teljesen helyeselték a bolsevikoknak a földről és a békéről szóló dekrétumait. A vidéki képviselők elmondották, hogy a parasztok elfordultak az eszerek pártjától és lelkesedéssel fogadták a szovjethatalom rendeleteit. Napról-napra jöttek az új hírek a szovjethatalom győzelméről az országban. Nem teljes adatok szerint a fővároson kívül még a következő városokban kiáltották ki a szovjethatalmat: Harkovban, Nyizsnij-Novgorodban, Odesszában, Jekaterinoszlávban, Szamarában, Szaratovban, Kazánban, Rosztovban, Vlagyimirban, Revalban, Pszkovban, Minszkben, Krasznojárszkban, Orehovo-Zujevóban, Cáricinben, Ufában. A rendkívüli parasztkongresszus november 19-én megválasztotta a parasztküldöttek szovjetjeinek összoroszországi központi végrehajtó bizottságát. Mind a 108 megválasztott küldött a munkás- és katonatanácsok összoroszországi központi végrehajtó bizottságának tagja lett.

4

A KADET-ELLENFORRADALOM TÁMADÁSA

Az ellenforradalom a győzelmes nép sikereivel nemcsak a szabotázs fegyverét helyezte szembe.

Az ellenforradalom megkísérelte, hogy a petrográdi városi dumát tegye a szovjetellenes harc egyik központjává. A dumának már tapasztalatai voltak ebben a harcban. A petrográdi duma megkísérelte, hogy Petrográdon összehívja a városi és a zemsztvó- önkormányzatok „kongresszusát" azzal a céllal, hogy a vidéki dumákat és a helyi önkormányzatokat szembeállítsa a szovjetekkel. A „kongresszus" meghiusult, mert mindössze húsz város képviselője jött Petrográdra. A petrográdi duma vezette a szabotázst az összes városi intézményekben, kapcsolatba lépett a külföldi követekkel és gyűjtötte az erőket.

A Népbiztosok Tanácsa november 15-én tárgyalta a petrográdi duma ügyét. „A központi városi duma nyilvánvalóan és véglegesen elvesztette azt a jogát, hogy a petrográdi lakosságot képviselje, mert szöges ellentétbe került a lakosság hangulatával és kívánságaival" — hangzott a Népbiztosok Tanácsának határozata. A Népbiztosok Tanácsa megállapította, hogy a duma arra használja fel jogait, hogy „ellenforradalmi módon szembeszálljon a munkások, katonák és parasztok akaratával, szabotálja és meghiúsítsa a tervszerű társadalmi munkát". A Népbiztosok Tanácsa elhatározta, hogy feloszlatja az ellenforradalmi petrográdi dumát.

A jobboldali eszerek és mensevikek megkísérelték, hogy a Népbiztosok Tanácsának határozatát semmibe vegyék. A petrográdi duma folytatta működését a feloszlatást kimondó rendelet után is.

November 20-án a duma épületében gyülekeztek a városatyák. Az egész épület felfegyverzett vörösgárdistákkal és matrózokkal volt tele. A matrózok szóváltásba, politikai vitába bocsátkoztak a városi képviselőkkel. 7 óra 30 perckor a polgármester és a duma elnöke feltették hivatali méltóságuk jelvényeit és megindultak az ülésterembe. Követte őket a városi képviselők és hivatalnokok tömege. A matrózok nem bocsátották be a duma-tagokat az ülésterembe, de egy másik bejáraton a duma-képviselők mégis bejutottak... Megkezdődött a duma ülése. A fegyveres vörösgárdisták és matrózok erre behatoltak az ülésterembe és követelték a dumától, hogy azonnal hagyja el a Sándor-termet.

Öt percnyi gondolkodási időt adtak a dumának.

A városi duma sebtiben a következő határozatot hozta:

„Miután az elnök bejelentette, hogy a matróz polgártárs felszólította a dumát, hogy a forradalmi katonai bizottság követelésére szüntesse be működését, a városi duma tiltakozik az erőszak ellen..."

A matróz, aki a parancsot hozta, türelmetlenül nézegette az órát.

— Még csak két perc van hátra — figyelmeztette a dumát.

A városatyák erre sietve elfogadták a határozatot, mely szerint működé-

süket nem hagyják abba és az első alkalmat felhasználják, hogy újból összegyűljenek.

Letelt az öt perc. A duma feloszlatásáról jegyzőkönyvet vettek fel, aláírták a duma-képviselők és a matrózok.

November 24-én az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén a „baloldali" eszerek megkísérelték felvenni a harcot a duma feloszlatásának kérdésében. A „baloldali" eszer frakció nevében Karélin határozati javaslatot terjesztett be, melynek első része hatályon kívül helyezte a Népbiztosok Tanácsának a duma feloszlatásáról szóló határozatát, a második fele pedig feloszlatottnak nyilvánította a dumát, mert „szembeszegült a lakosság széles tömegeinek hangulatával és nézeteivel". E határozati javaslatban a lehető legvilágosabban kifejezésre jutott a „baloldali" eszer frázishősök természete. A duma védelmére nem mertek kelni. Viszont alkalmasnak találták a pillanatot arra, hogy újból szembeállítsák egymással az összoroszországi központi végrehajtó bizottságot és a Népbiztosok Tanácsát.

Tervük azonban füstbe ment. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság szótöbbséggel jóváhagyta a Népbiztosok Tanácsának rendeletét a petrográdi duma feloszlatásáról.

Az ellenforradalom kadetpárti vezetői, miután a petrográdi duma kérdésében kudarcot vallottak, új szovjetellenes összeesküvést próbáltak szervezni.

Az eszerek és a mensevikek, a kadetok akaratát teljesítve, felhívták Petrográd lakosságát, hogy november 28-án vonuljon ki az uccára és tüntessen a szovjetkormány ellen. A Népbiztosok Tanácsának határozata szerint ezen a napon kellett volna megnyílnia az alkotmányozó nemzetgyűlésnek, feltéve, hogy legalább 400 képviselő megérkezik Petrográdra. A nép által megdöntött ideiglenes kormánynak szabadlábon maradt tagjai és az első szovjetkongresszus által választott s azóta már megbízását vesztett összoroszországi központi végrehajtó bizottság tagjai felhívták a képviselőket, hogy november 28-án délután két órakor jelenjenek meg a Tauriszi palotában. Az eszerek és a mensevikek felhívták a munkásokat, hogy ezen a napon lépjenek sztrájkba. Szovjetellenes tüntetések terveit dolgozták ki. Világos volt, hogy az alkotmányozó nemzetgyűlés leple alatt összeesküvés készül, melynek célja a szovjethatalom megdöntése.

A Népbiztosok Tanácsának november 20-i ülésén Sztálin azt javasolta, hogy ideiglenesen halasszák el az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását. A Népbiztosok Tanácsa határozatot hozott, melyben Sztálint és Petrovszkijt bízta meg az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívására kiküldött bizottság vezetésével. Felhatalmazta őket, hogy helyes tájékozódás céljából tekintsenek be a bizottság összes irataiba.

Ugyanekkor Lenin törvényjavaslatot dolgozott ki, amely a szovjeteket feljogosítja arra, hogy visszahívják az alkotmányozó nemzetgyűlés képviselőit. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság november 21-én elfogadta Lenin javaslatát. Számos szovjet határozatot hozott az alkotmányozó nemzetgyűlés eszerpárti képviselői: Avkszentyev, Goc, Lihács, Argunov, Bresko-Breskovszkája, Bulát és mások, visszahívásáról.

A kadetpárt központi bizottsága nagy erővel készítette elő november 28-ára a fegyveres akciót a szovjetek ellen. A kadetpárt moszkvai szervezetének összes tagjait felszólították, hogy utazzanak Petrográdra és vegyenek részt az akcióban.

A kadetpárt az összes ellenforradalmi szervezetek politikai vezérkara volt. Az 1917-es év folyamán a kadetok nagy tapasztalatot szereztek az ellenforradalmi akciók szervezése terén. Az októberi forradalom után a kadetok a háttérben igyekeztek maradni és az eszereket és a mensevikeket (főleg az előbbieket) tolták előtérbe. A kadetpárti vezérek illegalitásba vonultak.

November 17-én az összes szovjetellenes lapok közölték az illegális ideiglenes kormány felhívását, hogy mindenki tömörüljön az alkotmányozó nemzetgyűlés köré. A volt miniszterek maroknyi csoportja ünnepélyesen közzétette, hogy november 28-án délután két órakor a Tauriszi palotában megnyílik az alkotmányozó nemzetgyűlés. Másnap a forradalmi katonai bizottság elfogató parancsot adott ki az ideiglenes kormány még szabadlábon maradt tagjai ellen.

Világos volt, hogy a kadetok, akik ezt a komédiát kieszelték, nem számíthattak azonnali sikerre. A választások lefolyásáról szóló jelentések arra vallottak, hogy november 28-ára Petrográdra aligha érkezhetik meg több mint száz képviselő.

A kadetok számítása egyszerű volt: a bolsevikok nyilván nem fogják eltűrni az alkotmányozó nemzetgyűlés törvénytelen összehívását; akkor a bolsevikok eljárását az alkotmányozó nemzetgyűlés ellen elkövetett erőszakos cselekedetnek lehet majd nyilvánítani s így az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásának jelszava a már egybehívott alkotmányozó nemzetgyűlés védelmének jelszavává válik. E jelszó körül egyesíteni lehet majd az ország határvidékeinek ellenforradalmi mozgalmait és a központ szovjetellenes elemeit.

A kadetok, valamint az eszerek és mensevikek tevékenyen készülődtek az alkotmányozó nemzetgyűlés „megnyitásának" napjára. Az első szovjetkongresszus által választott illegális összoroszországi központi végrehajtó bizottság pénzt utalt ki a tüntetés szervezésére. Az eszer párt kongresszusa, amely ezekben a napokban ülésezett Petrográdon, elhatározta, hogy testületileg vesz részt a tüntetésben.

A proletárdiktatúra szervei mindezekről az előkészületekről tudomással bírtak. November 20-án a Népbiztosok Tanácsának ülésén elhatározták a petrográdi helyőrség megerősítését és azt, hogy erélyesen hozzáfognak a matrózok felfegyverzéséhez. Tervbe vették, hogy november 27-ére tíz-tizenkétezer matrózt összpontosítanak Petrográdon, felhasználva erre a Petrográdon ülésező matrózkongresszust.

A forradalmi katonai bizottság parancsára november 28-án reggel Panyina grófnő lakásán letartóztatták a kadetpárt központi bizottságának következő tagjait: Singarjovot, Kokoskint, P. D. Dolgorukov herceget és a közlekedésügyi miniszter helyettesét, Konsztantyinovot.

November 28-ára mindössze 172 alkotmányozó nemzetgyűlési képviselő gyűlt össze Petrográdon. A határozatképesség hiánya azonban nem zavarta

„Szovjetellenes tüntetés." *A Kukrinyikszik karikatúrája.*

az ellenforradalmat. A kadetok, eszerek és mensevikek ezen a napon ellenforradalmi tüntetést rendeztek. Burzsoákból, hivatalnokokból, tisztekből álló izgatott tömeg vonult fel a Tauriszi palota előtt. Az ellenforradalmárok fehér és zöld zászlókat tűztek ki, amelyeken ez a jelszó volt: „Minden hatalmat az alkotmányozó nemzetgyűlésnek!" Szánalmas zenekar fujta vég nélkül a „Marseillaise"-t. Az egykor forradalmi burzsoázia ez indulójának kellett volna lelket öntenie a tüntetőkbe. Az ellenforradalom ezt a polgári Nyugaton rég divatjamúlt köntöst öltötte magára. A „Marseillaise", a „konvent", a „közbiztonsági bizottság", a „közjóléti bizottság" — mindezen elnevezéseknek nagy keletje volt az ellenforradalmi pártok között 1917-ben.

Schreider, a petrográdi polgármester, a Tauriszi palota előtt beszédet intézett a tömeghez. Szenvedélyes hangon kijelentette, hogy november 28-a nagy nap Oroszország történetében. A palotára mutatva így kiáltott fel Schreider:

> „Esküszünk, hogy nem tűrjük, hogy bárki is felemelje kezét Oroszország ez utolsó menedékhelye ellen. Esküszünk, hogy utolsó csepp vérünkig védeni fogjuk az alkotmányozó nemzetgyűlést."

És a drága prémbundákba, katonatiszti és tisztviselői köpenyekbe öltözött emberek rendetlen össze-vissza ságban kiáltották: „Esküszünk!"

Ezekután Schreider az oldalkapuhoz lépett. A tömeg utána tódult. Az ellenforradalmi tüntetők nyomását a palotaőrség nem tudta visszatartani.

Több ezer fegyveres fehérgárdista, hadapród, burzsoá és szabotáló hivatalnok áttörte a Tauriszi palota őrségét. Az eszer-kadet képviselők maroknyi csoportja az alkotmányozó nemzetgyűlés képviselői magánértekezletének nyilvánította magát. Mindaz, ami végbement, nemcsak a fehérgárdisták által alkalmazott erőszak eredménye volt. Az ellenforradalmi agitáció hatása alatt a Tauriszi palota őrségének több katonája ott a helyszínen kivette a töltényt fegyveréből. Az alkotmányozó nemzetgyűlés jelszava még nem vesztette el erejét.

November 28-án este a kadetok tüntetése után összeült a Szmolniban a Népbiztosok Tanácsa. A kadetok tüntetése és az alkotmányozó nemzetgyűlés „megnyitására" irányuló kísérlet után világossá vált az ellenforradalom terve. A kalegyinisták, dutovisták és az ukrán nacionalisták addig szórványos fellépéseit a fővárosban rendezett ellenforradalmi tüntetés és az alkotmányozó nemzetgyűlés „megnyitása" egyesítette politikailag. Azonban Lenin lángeszére volt szükség, hogy mindezen tervek mögött észrevegye a kadetpártot, mely az egész ellenforradalmi cselszövény vezetője, politikai vezérkara volt. A felszínen az eszerek és mensevikek mozgolódtak, akik az ellenforradalom veszett kutyájának szerepét vállalták. A kadetok szerényen a háttérbe húzódtak, onnan irányították az eszerek és mensevikek minden cselekedetét. A csapást az ellenforradalom politikai központja ellen kellett irányítani. Ez a központ a kadetok pártja volt.

> „Nem igaz az az állítás, hogy a kadetpárt nem erős csoport — mondotta Lenin. — A kadetok központi bizottsága — a burzsoá osztály politikai vezérkara. A kadetok magukba olvasztották az összes vagyonos osztályokat; olyan elemek olvadtak össze velük, melyek a kadetoknál jobbra álltak"[22].

A párt, melyet a burzsoázia gazdasági hatalma, a június 3-i államcsíny monarchiájának disznó-óljában szerzett politikai iskolázottsága, a köztisztviselők zömével való szoros kapcsolata tett erőssé, ez a párt, mely oly mély ellenségességgel állt a néppel szemben, rendkívüli veszedelmet jelentett a forradalom számára. Ezt látta meg Lenin.

November 28-án este 10 óra 30 perckor a Népbiztosok Tanácsa Lenin javaslatára elfogadta „a forradalom elleni polgárháború vezetőinek letartóztatásáról" szóló rendeletet.

> „A kadetpárt a nép ellenségeinek pártja, vezető szerveinek tagjai tehát letartóztatandók és forradalmi törvényszék elé állítandók — így hangzott a rendelet. — Tekintettel arra, hogy a kadetpárt kapcsolatban van a forradalmat polgárháborúval fenyegető Kornyilovékkal és Kalegyinékkal, a helyi szovjetek kötelessége különleges felügyelet alá helyezni ezt a pártot. A jelen rendelet az aláírás pillanatában lép hatályba".

A rendeletet Lenin, Sztálin, Petrovszkij, Menzsinszkij, Schlichter és mások írták alá.

Ugyanekkor a kadetpárt vezetői — Singarjov, Kokoskin, Dolgorukov — a Szmolni 56. számú szobájában, a vizsgálóbizottság irodájában voltak őrizetben.

A kadetok, kihasználva az új államszervek hiányos szervezettségét, bejutottak a Szmolniba és összeköttetést tartottak fenn a letartóztatottakkal.

„Egész nap jártak hozzánk a látogatók — írta Singarjov naplójában. — Eljöttek a városi duma tagjai, a »közbiztonsági bizottság« képviselői és mások".

Éjfél körül a letartóztatott kadetok szobájába lépett a forradalmi katonai bizottság megbízottja és felolvasta a rendeletet a foglyok előtt. A kadetokat azonnal fegyveres vörösgárdisták vették körül. Singarjovot, Kokoskint, Dolgorukovot még azon az éjszakán elszállították a Péter-Pál-erődbe.

1917 júliusi napjai után a kadetok, az eszerek és a mensevikek azzal fenyegetőztek, hogy a bolsevikokat a nép ellenségeinek nyilvánítják.

„Mi akkor azt feleltük nekik: — mondta Lenin az összoroszországi központi végrehajtó bizottság december 1-i ülésén. — »Hát próbáljátok csak meg, — ha meg tudjátok tenni. Próbáljátok csak meg azt mondani a népnek, hogy a bolsevikok pártja, mint párt, mint irányzat, a nép ellensége«"[23].

A kadetok és eszerek azonban ezt nem merték megtenni. Osztálygyűlöletüket a bolsevik párt egyes tagjai ellen irányították.

A bolsevikok ellenben bátran és nyíltan mondták ki, hogy a „Népszabadság" pártja — a nép ellenségeinek pártja. A tömegek elképzelésében már 1917 augusztusának napjaiban a „kadet" és a „kornyilovista" egy fogalommá folyt össze. Lenin rendelete törvényes formába öntötte ezt a népgyűlöletet. A krasznovistákra, gyenyikinistákra, kolcsakistákra, vrangelistákra a polgárháború egész ideje alatt tartósan ráragadt a „kadet" elnevezés.

A kadetpárt elleni népgyűlölet már régen, jóval az októberi forradalom előtt kezdett felgyülemleni. A kedetpárti Miljukov, Singarjov, Lvov voltak az ideiglenes kormány népellenes politikájának megszemélyesítői. A kadetok, a szabotázs szervezői, a Kalegyin-féle ellenforradalom felbujtói a hatalmas népmozgalom útjában álltak és a gyűlöletes mult visszaállításával fenyegettek.

„A nép összes vívmányai, köztük a közeli béke is, kockán forognak — hangzott a kormány felhívása. — Délen — Kalegyin, keleten — Dutov, végül pedig az ország politikai központjában, Petrográdon—a kadetpárt központi bizottságának összeesküvése, azé a párté, amely Kalegyin segítségére állandóan küld délre kornyilovista tiszteket. A nép legkisebb határozatlansága, vagy gyengesége odavezethet, hogy megbuknak a szovjetek, megbukik a béke ügye, meghiusul a földreform, újból a földesurak és a kapitalisták lesznek a mindenható urak."

„A Népbiztosok Tanácsa — mondja a felhívás — kötelezettséget vállal arra, hogy végig fogja küzdeni a harcot a kadetpárt és kalegyinista csapatai ellen. Az ellenforradalmi polgárháború politikai vezetőit le fogjuk tartóztatni, a burzsoázia lázadását, bármi áron is, el fogjuk fojtani".

November 30-án egy matrózkülönítmény véget vetett az alkotmányozó nemzetgyűlési képviselők törvénytelen „magánértekezleteinek" a Tauriszi palotában.

5

A BURZSOÁ HATALMI APPARÁTUS SZÉTZÚZÁSA ÉS A SZOVJET ÁLLAMAPPARÁTUS MEGTEREMTÉSE

A szabotázs elleni harc az összes népbiztosságokban meggyorsította az új közigazgatási szervezet megteremtését és a régi szétzúzását. A banktiszviselők a legellenségesebben fogadták a bankok ellenőrzését, amelyet kezdetben mint a bankok nacionalizálását szolgáló átmeneti rendszabályt foganatosítottak. Hogy az Állami banktól a Népbiztosok Tanácsának követelésére tízmillió rubelt lehessen szerezni, le kellett tartóztatni a bank igazgatóját, Sipovot és a tisztviselőket a Vörös Gárdával kellett megfenyegetni. A szabotázs siettette a bankok nacionalizálására való áttérést. Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén, november 1-én, Menzsinszkij elvtárs jelentése alapján határozatot hoztak, melyben utasították a Népbiztosok Tanácsát, hogy „azonnal a legerélyesebben vessen véget az Állami bankban folyó ellenforradalmi szabotálásnak".

Ugyanilyen volt a helyzet a pósta- és távíróügyi népbiztosságon. A minisztériumban a pósta- és távíróalkalmazottak szövetségének eszer és mensevik központi bizottsága vezette a szabotázst. Az ő kezdeményezésére monarchista tisztviselőkből egy háromtagú „ügyvivő" bizottságot alakítottak a minisztérium vezetésére. Kronstadtból a szovjethatóságok matróztávirászokat rendeltek ki, hogy megtörjék a póstaalkalmazottak szabotázsát. Miután a matrózok kezükbe vették a távíróhivatalt, november közepén kikergették a minisztériumból a szabotálókat.

A munkaügyi minisztériumban a mensevikek vezették a szabotázst. A Márványpalota, a munkaügyi minisztérium épülete, teljesen kihalt — minden asztal be volt zárva, sehol egy alkalmazott sem volt található. A folyosókon, mint az árnyak, jártak-keltek Konsztantyin Konstantyinovics nagyherceg fiai. Szkobelev és Gvozgyev alatt ők maradtak a palota urai. Néhány nappal az októberi forradalom után a nagyhercegeket kikergették, mert a palota kincseit kezdték széthurcolni. A Gvozgyev-hivatalnokok nem maradtak el mögöttük, ellopták a pénztárat és a számvitelt. Bár a szabotázs folyt, a népbiztosság megkezdte a munkásbiztosítás és a munkásellenőrzés megvalósítását. A petrográdi gyárakból küldtek munkásokat a munkaügyi népbiztosságba.

A szovjethatalom egyik legfontosabb feladata az volt, hogy a fővárosban forradalmi rendet teremtsen. A belügyi népbiztosság a rend fentartására bizottságot szervezett. A bizottságot K. J. Vorosilov vezette.

Az ellenforradalom a fővárosban pogromszerű, anarchikus zavargások szervezésével kísérletezett. Puriskévics szervezete röpcédulákat szórt szét a városban, amelyekben szeszraktárak címeit közölték. Petrográd utcáin külön „munkásnak" öltözött bujtogatók tünedeztek fel és szervezték a rendbontásra hajló elemeket, hogy támadják meg a szeszraktárakat. „Megisszuk, ami a Romanovok után megmaradt" — ilyen jelszó alatt igyekezett az ellen-

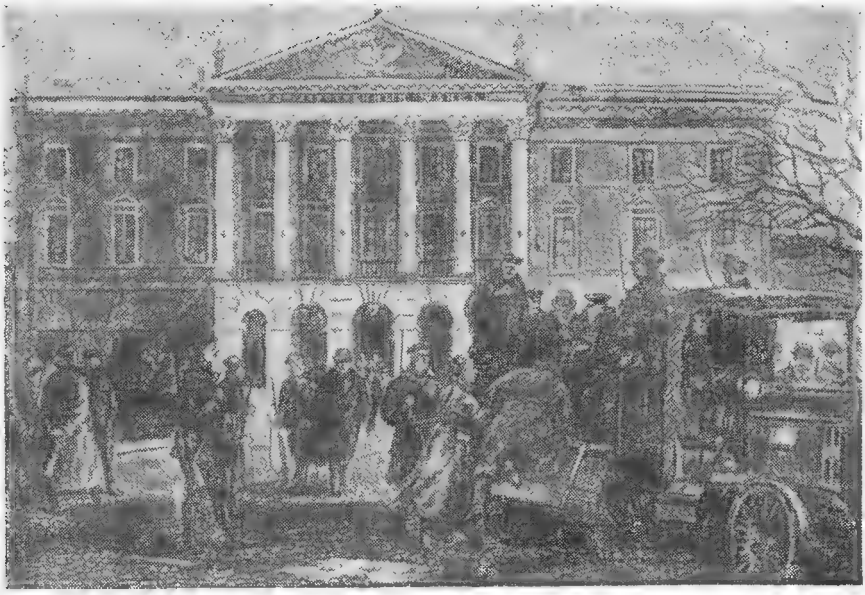

Az Állami bank szabotálóinak letartóztatása. *A. M. Jermolajev rajza.*

forradalom szervezetlenséget és anarchiát vinni a forradalmi Petrográd életébe.

A feltört szeszraktárak előtt sorok alakultak. A Téli palotában befalazott pincék voltak, ahol drága borokat őriztek. A tisztviselők, le akarván itatni a Téli palota őrségét, szándékosan megmutatták nekik a borospincék helyét. Az őrtálló katonák téglát tégla után kapartak ki szuronyaikkal, behatoltak a Téli palota és az Ermitage pincéibe. A Téli palota körül óriási embertömeg várt, hogy megkísérelje a pincékbe való bejutást. A szeszes italokért a sor a Téli palota csatornájától a Lityéjnij-hídig és a Millionnája-ucca mentén a Mars-mezőig húzódott. Majdnem egyidőben több mint húsz borospincét törtek fel. A részegek garázdálkodása a város különböző részein komolyan veszélyeztette a főváros forradalmi rendjét. Helyenként a leitatott tömeg garázdálkodásai szovjetellenes tüntetésekké fajultak. A Téli palotában egyik őrség a másikat váltotta, de a katonák leitták magukat. A rend csak akkor állt helyre, amikor kommunistákból, forradalmi matrózokból és vörösgárdistákból szerveztek csapatokat.

A forradalmi rend fenntartása terén nagy szerepet játszott a munkás milicia.

Az ideiglenes kormány népőrsége magán hordta a régi cári rendőrség valamennyi vonását.

Már az októberi forradalom első napjaiban szétrombolták a régi állam-

szervezet e legfontosabb részét. Az október 28-i dekrétum elrendelte, hogy a munkás- és katonaküldöttek minden szovjetje létesítsen munkásmiliciát, amely teljesen a szovjet hatáskörébe tartozzék.

Sem a mensevikek, sem felbujtóik nem voltak eredetiek, amikor arra számítottak, hogy a szabotázson a bolsevikok okvetlenül megbotlanak és „vesztükbe zuhannak". 1871-ben, a francia munkások fölkelésekor, Thiers miniszter, az ellenforradalom vezére, ugyanezt a módszert alkalmazta. A központi városházán és a kerületi előljáróságokon a kommunárdok üres helyiségeket találtak. Amikor Arthur Arnould a külügyminisztériumba érkezett, kísérői csupán az őr és a padlótisztító voltak.

Az orosz szabotálók azonban elszámították magukat. Abban a hitben éltek, hogy a proletárforradalom ugyanúgy fog bánni a burzsoá állammal, mint az összes eddigi forradalmak.

A bolsevikok magatartása az állami szervezettel szemben Marx—Lenin sziklaszilárd elméletén épült, amelynek helyességét a Párizsi Kommün és az 1905-ös forradalom tapasztalatai igazoltak. Az 1917-es februári forradalom tapasztalata újból igazolta ennek az elméletnek a megingathatatlanságát.

> „Nézzétek, mi történt Oroszországban az 1917 február 27-e óta lefolyt félév alatt: — írta Lenin, — a hivatalnoki állások... a kadetok, mensevikek, eszerek szabad prédája lettek. Lényegében semmi komolyabb reformra sem gondoltak, hanem igyekeztek a reformokat elhalasztani az „alkotmányozó nemzetgyűlésig", az alkotmányozó nemzetgyűlést pedig szép lassan ki szerették volna tolni a háború végéig! De egyáltalában nem késlekedtek a zsákmány felosztásával, a miniszteri, államtitkári, kormányzói stb. zsíros hivatalok elfoglalásával, ezzel nem vártak semmiféle alkotmányozó nemzetgyűlésig! A kormány összetételére vonatkozó kombinációs játékok tulajdonképpen csak kifejezése voltak a „zsákmány" felosztásának, majd új felosztásának, amely fent és lent, az egész országban, minden központi és helyi közigazgatási szervben végbement"[24].

Röviddel a proletárforradalom előtt, a júliusi eseményeket követő illegális időszakban Lenin kifejtette az „Állam és forradalom" c. könyvében a bolsevikok álláspontját az állam kérdésében.

Lenin prófétai szemmel meglátta, hogy a kapitalista rend várát ostromló proletariátusnak a küszöbön álló forradalmi harcokban jól kiélezett elméletre van szüksége. Éppen ezért Lenin a nyilvános politikai élettől való kényszerű visszavonulás idejét arra használta fel, hogy megírja „Állam és forradalom" c. könyvét.

Lenin még be sem fejezte könyvét, amikor a hideg beálltával, szeptember elején, kénytelen volt Finnországba költözni. Mielőtt felszállt volna a mozdonyra, egy kék füzetet adott át az őt kísérő munkásnak. Többször elismételte neki, hogy vigyázzon rá, mint a szeme világára, ha pedig őt, Lenint, letartóztatnák, a füzetet adja át Sztálinnak.

A mozdony szerencsésen átjutott a határon. Lenin mindenekelőtt a füzet iránt érdeklődött és újból gondosan elrejtette az értékes kéziratot.

„A marxizmus az államról" című kékfedelű füzet Lenin kijegyzéseit tartalmazta Marx, Engels és mások műveiből, melyeken Lenin még 1917 elején dolgozott Svájcban, a zürichi könyvtár olvasótermében.

1917 szeptemberében Finnországban fejeződött be a könyv.

Lenin ebben a nagyszerű művében rekonstruálta Marx zseniális eszméit, amelyeket az opportunisták elferdítettek és az orosz és nemzetközi mensevikek veka alá rejtettek.

A „Kommunista kiáltvány"-ban Marx arra az eredményre jutott, hogy meg kell teremteni a proletariátus uralmát, hogy a proletariátusnak az államra mint a burzsoázia ellen irányított erőszak különleges szervezetére van szüksége. A „Kommunista kiáltvány" azonban még nem fogalmazta meg, hogy milyen legyen a proletariátus magatartása a burzsoázia államgépezetével szemben. Az 1848—1851-es évek forradalmi tapasztalatainak általánosítása során jut el Marx és Engels ehhez a következtetéshez.

Lenin a következő idézetet közli Marx „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" c. művéből:

„... a parlamentáris köztársaság forradalomellenes harcában végül is kénytelen volt a megtorló intézkedésekkel egyidejűleg a kormányhatalom eszközeit és központosítását erősíteni. *Az összes forradalmi változások csak tökéletesítették ezt a gépezetet, ahelyett hogy összetörték volna*"[25].

„Ebben a kitünő fejtegetésben a marxizmus a »Kommunista kiáltvány«-hoz képest hatalmas lépést tesz előre — állapította meg Lenin. — Ott az állam kérdése még nagyon elvontan, csak a legáltalánosabb fogalmakban és kifejezésekben van felvetve. Itt Marx a kérdést konkréten veti fel, a következtetést pedig rendkívül pontosan, határozottan, gyakorlatilag kézzelfoghatóan vonja le: az összes előbbi forradalmak tökéletesítették az államgépezetet, holott azt össze kell törni, szét kell zúzni.

Ez a következtetés a leglényegesebb és legalapvetőbb a marxizmusnak az államról szóló tanításában"[26].

„*Összetörni, szétzúzni* ezt a gépezetet — ez az igazi érdeke a »nép«-nek, a nép többségének, a munkásoknak és a parasztok többségének, ez az »előfeltétele« a szegényparasztok és proletárok szabad szövetségének, amely szövetség nélkül nem tartós a demokrácia és lehetetlen a szocialista átalakulás"[27] — hangsúlyozta Lenin.

Lenin „Állam és forradalom" c. könyvében először fejtette ki és alapozta meg a szovjetköztársaságról mint a proletárdiktatúra államformájáról szóló tanítást.

Egészen az 1917 februári második orosz forradalomig az egész világ marxistái azt tartották, hogy a kapitalizmustól a szocializmushoz vezető átmeneti időszakban a társadalom politikai szervezetének legcélszerűbb formája a demokratikus parlamentáris köztársaság. Marx a 70-es években rámutatott arra, hogy a Párizsi Kommün típusú politikai szervezet a pro-

letárdiktatúra legcélszerűbb formája. Ezt a megállapítást azonban nem fejtette ki műveiben.

„Az 1891-es szociáldemokrata programtervezet kritikájában" Engels újból kijelentette, hogy

> „...pártunk és a munkásosztály csak a demokratikus köztársaság politikai formája mellett juthat uralomra. Sőt ez a forma a proletárdiktatúra sajátos formája"[28].

Később Engelsnek ez a tétele vezérfonallá lett az összes marxisták számára, köztük Lenin számára is.

Igaz, az 1905-ös forradalom tapasztalatai alapján Lenin arra az eredményre jutott, hogy a cárizmus megdöntésének időszakában a szovjetek a forradalmi hatalom csíráját jelentik. 1915-ben Lenin rámutat arra, hogy a „munkásküldöttek szovjetjeit és a hasonló intézményeket a felkelés szerveinek, a forradalom hatalmi szerveinek kell tekintenünk"[29]. Lenin azonban sem 1915-ben, sem utána, egészen a 1917 évi februári forradalomig — nem ismerte még „az állami méretekben egyesített szovjethatalmat, mint a proletárdiktatúra államformáját..." [30] *(Sztálin)*.

A marxizmus tanítására, a Párizsi Kommün, az 1905-ös forradalom és különösen az 1917-es forradalom első szakaszának tapasztalataira támaszkodva, Lenin arra az eredményre jut, hogy a proletárdiktatúra államformája a szovjetköztársaság. Lenin már áprilisi téziseiben megfogalmazta a szovjetköztársaságról szóló tanítását, de csak 1917 őszén „Állam és forradalom" c. könyvében fejtette ki részletesen és alapozta meg elméletileg ezt a következtetést.

Lenin kimondja, hogy a régi államgépezetet szét kell törni és azt nem demokratikus köztársasággal, hanem a munkásküldöttek szovjetjeivel kell helyettesíteni. Ugyanerre az eredményre jutott Sztálin is, aki 1917 márciusában a „Právdá"-ban a szovjetek föltétlen egyesítését és a munkás- és katonaküldöttek központi szovjetjének megalakítását követelte. Lenin és Sztálin, éppúgy mint Marx nem kigondolták az új hatalom formáit, hanem tanulmányozták, „hogyan" *„fedezik"* fel maguk a forradalmak ezeket a formákat... „hogyan *nyúl hozzá* maga a munkásmozgalom ehhez a feladathoz és hogyan kezdi azt a *gyakorlat* megoldani"[31].

Közvetlenül az októberi fölkelés előtt a forradalom lángeszű vezére „Meg tudják-e tartani a bolsevikok az államhatalmat?" címen brosurát ír. Lenin ebben a brosurában rendkívüli merészséggel és egyszerűséggel állapítja és oldja meg a győzelmes forradalom előtt álló gyakorlati kérdéseket. Ebben a konkrét tervben Lenin különleges helyet jelöl ki az egyik „legkomolyabb és legnehezebb feladatnak, melyet a győzelmes proletariátusnak meg kell oldania" — az államhoz való viszonynak.

> „Államgépezet alatt — írta Lenin — elsősorban az állandó hadsereget, rendőrséget és hivatalnoksereget értjük... Marx pedig a Párizsi Kommün tapasztalatai alapján azt tanította, hogy a proletariátus *nem veheti* egyszerűen birtokába és nem indíthatja meg saját céljára a kész államgépezetet, hogy a proletariátusnak ezt a gépezetet *szét kell törnie* és újjal kell pótolnia... Ilyen új államgépezetet terem-

tett a Párizsi Kommün és *ugyanilyen típusú* „államgépezetet" képviselnek az orosz munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjei"[32].

Lenin nemcsak arra tanított, hogy mit tegyen a proletariátus a burzsoázia hatalmi apparátusával, hanem arra is, hogy hogyan bánjon azokkal az intézményekkel, amelyek nem töltenek be elnyomó feladatot.

„Az elsősorban »elnyomó« apparátuson kívül, mint amilyen az állandó hadsereg, rendőrség, hivatalnoki kar — írta Lenin — a modern állam keretében van olyan szervezet, amely különösen szoros kapcsolatban áll a bankokkal és szindikátusokkal, olyan szervezet, mely — ha szabad így kifejezni magunkat — a számvitelinyilvántartási munka egész tömegét végzi el. Ezt a szervezetet összetörni nem lehet és nem is szükséges, hanem ki kell szakítani a tőkéseknek való alárendeltségéből, *le* kell *nyesni*, *le* kell *ütni*, *le* kell *vágni* róla a kapitalistákat, befolyásuk minden szálával együtt, ezt az apparátust a proletár szovjeteknek kell *alárendelni*, ki kell szélesíteni, átfogóbbá, fokozottan a legszélesebb néprétegeket felölelővé kell tenni" [33].

Ilyen szervezet alatt Lenin a bankokat, a póstát, a távírót, a fogyasztási szövetkezeteket értette. De ezt a szervezetet is csak akkor lehet felhasználni, ha a burzsoá államot már szétzúztuk, csak azután, ha „lenyestük, levágtuk" róla a kapitalistákat. Sőt, Lenin egyenesen hangsúlyozta, hogy még az elnyomatást legkevésbé szolgáló szervezetnél is a proletariátus a magasrangú hivatalnokok ellenállásába fog majd ütközni.

„A magasrangú hivatalnokokkal pedig, akik nagyon kevesen vannak, de a kapitalistákhoz húznak, — írta Lenin — úgy kell elbánni, mint a kapitalistákkal, »teljes szigorral«. Ők, mint a kapitalisták is, *ellenállást* fognak tanusítani. Ezt az ellenállást meg kell majd *törni*..."[34].

A hivatalnokok szabotázsa megnehezítette a régi, széttört államgépezet egyes részeinek felhasználását. Ugyanekkor azonban a hivatalnokok ellenállása meggyorsította a régi gépezet végleges szétzúzását és az új megteremtését. A szovjetekből kifejlődött új államapparátus a szabotázs elleni harcban jött létre.

A II. szovjetkongresszus határozata alapján alakult szovjetkormány azonnal munkához látott. De az új népbiztosságoknak nem volt hivatali apparátusuk. Sőt még helyiségük sem. A népbiztosok a Szmolniban helyezkedtek el. A Szmolni szobáiban kis asztalokat állítottak fel „...Népbiztosság" felírással. A népbiztosnak kinevezett bolsevikok, a felkelés álmatlan éjszakái után elcsigázva, azonnal munkához láttak.

Október 30-án Menzsinszkij elvtársat nevezték ki pénzügyi népbiztosnak.

Menzsinszkij elvtárs, hogy azonnal végrehajtsa a kormány határozatát, egyik elvtárs segítségével a Népbiztosok Tanácsa ügykezelőségének szobájába nagy díványt állított be, mely fölött a következő felírást erősítette a falra: „Pénzügyi Népbiztosság". Utána Menzsinszkij elvtárs, a sok álmatlan éjszakától elfáradva, lefeküdt a díványra és elaludt.

Lenin elolvasta az alvó népbiztos felett függő felírást és mosolyogva

jegyezte meg: „nagyon helyes, hogy a népbiztosok azon kezdik, hogy erőt gyüjtenek".

Az októberi forradalmat követő napokban a népbiztosok nem igen jelentek meg a régi minisztériumokban. Az eszerek, mensevikek és kadetok ezt a tényt úgy értelmezték, mint a bolsevikok gyengeségét.

„Győzelmükben — írta Gyemjánov — senki komolyan nem hitt. Még maguk a bolsevikok sem hitték, hogy a hatalom valóban a kezükben van. Ez többek között abban is megnyilvánult, hogy az első időben úgyszólván egyáltalán nem szenteltek figyelmet az igazgatás azon ágának, amely a minisztérium állami tevékenységében nyert kifejezést".

A régi bürokraták és mensevikek el sem tudták képzelni, hogy az államapparátust a minisztériumokon kívül is meg lehet szervezni. A régi államszerv a tehetetlenség erejénél fogva folytatta munkáját. A hivatalnokok ugyanúgy, mint azelőtt, megjelentek a minisztériumokban. A minisztériumok, mint annakelőtte, az írások végtelen sorát küldték szét Oroszország minden zugába. Amint azonban a népbiztosok hozzá akartak fogni a munkához és a megfelelő minisztériumban át akarták venni az ügyeket, nyomban a hivatalnokok passzív ellenállásába ütköztek.

Mihelyt a népbiztos megjelent a minisztériumban, pillanat alatt kiürültek a hivatali termek. Csak a technikai munkát végző személyzet és a bolsevikokkal rokonszenvező hivatalnokok maradtak a helyükön.

A népbiztosok a szovjethatalom első napjaiban megkísérelték felhasználni a régi államszervezet töredékeit. Csak töredékekről volt itt szó, mert ennek a szervezetnek a kezében már nem volt hatalom. De ugyanekkor ezeket a töredékeket alá kellett rendelni maguknak, át kellett venni tőlük az összeköttetéseket, kiválasztani a munkaképes embereket. Az októberi forradalom után e rövid időközben néhány népbiztos úgy írta alá a rendeleteket, mint „minisztériumi biztos". A. V. Lunacsarszkij ezt írta a népoktatás megszervezésének elveiről kiadott első nyilatkozatában:

„A folyó ügyeket egyelőre a régi módon, a közoktatásügyi minisztériumon keresztül kell lebonyolítani".

A kifejlődő szabotázs azonban megmutatta, hogy a régi szervezetben minél többet kell összetörni, viszont kiderült, hogy a régi szervezetből, akárcsak a töredékeiből is, csak vajmi keveset lehetett felhasználni. A hivatalnokok szabotázsa a legváltozatosabb formákban nyilvánult meg: a munka nyílt megtagadásától egészen odáig, hogy együgyűen félre akarták vezetni a szovjetek képviselőit az irodai ügyvitelben. Amikor a pósta- és távíró népbiztosság kollégiumának tagjai megjelentek a minisztériumban, a hivatalnokok okmányt követeltek tőlük, amely igazolja, hogy valóban a kollégiumot bízták meg a minisztérium vezetésével. Összeállítottak egy ilyen okmányt és Leninnek adták át aláírás végett.

A hivatalnokok megvizsgálták az okmányt, összedugták a fejüket, majd kijelentették, hogy az okmány érvénytelen, mert nincs rajta se iktatási szám, se pecsét. Leninnek elmondották a történteket. Vlagyimir Iljics figyelmesen megvizsgálta az okmányt, elnevette magát és megjegyezte:

„Igazuk van. Ilyen hivatalos okmányokat hivatali pecséttel és iktatási számmal kell ellátni. De a minisztériumban mégis csak ti vagytok az urak! Tehát forradalmat iktatási szám nélkül is lehet csinálni!"

Az ellenforradalom arra számított, hogy a bolsevikok nem találnak majd embereket az új államapparátusban végzendő munkára.

A forradalmi katonai bizottság azonban már október 29-én a következő előírással fordult az összes kerületi forradalmi katonai bizottságokhoz:

„Közöljék az összes gyári-üzemi bizottságokkal, a szakszervezetek kerületi vezetőségeivel, a betegsegélyző pénztárakkal, a pártbizottságokkal és egyéb proletár szervezetekkel, hogy azonnal állapítsák meg azokat a személyeket, nemre való tekintet nélkül, akik a forradalmi szervezetekben könyvelői, gépírói, írnoki, segédmunkási stb., állandó vagy pedig ideiglenes munkát hajlandók vállalni".

Rövid idő mulva, november 17-én, amikor a hivatalnokok szabotázsa elérte a tetőpontját, hasonló határozatot hozott a petrográdi szovjet is.

„1... Azonnal és határozottan szakítani kell azzal a rothadt burzsoá előítélettel, — mondja a határozat — hogy az államot csak a burzsoá hivatalnokok tudják igazgatni.

2. A kerületi szovjeteket és a városi szovjetet minden húzavona nélkül ügyosztályokra kell osztani és mindegyik ügyosztálynak vállalnia kell az államigazgatás egy vagy más területén az ügyek közvetlen intézését.

3. Minden ilyen ügyosztály munkájába be kell vonni az üzemekben és a hadseregben dolgozó legöntudatosabb és szervező munkára legalkalmasabb elvtársakat és az ilyen módon nyert erőket az egyes népbiztosok segítségére kell küldeni.

Értse meg minden öntudatos munkás és katona, hogy a most megkezdődött szociális forradalom győzelmét csakis a dolgozók önállósága, erélye és lelkesedése szilárdíthatja meg. Minden munkás- és katonacsoport ébressze fel a népben szunnyadó, de eddig a tőke elnyomása és a nyomoruság folytán sorvadásra kárhoztatott szervező erőket".

A népbiztosságok eleinte kis munkacsoportokat alakítottak, amelyeknek segítségével hozzá lehetett fogni a régi hivatali szervezet széttöréséhez és az új államgépezet építéséhez. Ezek az emberek, akik a szovjetszervekbe jöttek dolgozni, a szó igazi értelmében új emberek voltak, új osztály emberei, akik a néptömegek legmélyéből emelkedtek ki.

„...a proletárforradalmat éppen az teszi erőssé, hogy forrásai olyan mélyről fakadnak"[35] szokta mondani Lenin.

Vezető állami munkára a bolsevik párt központi bizottsága, a forradalmi katonai bizottság, Lenin, Sztálin és Szverdlov személyesen irányították az embereket. A kerületi szovjetek, a bolsevik párt bizottságai, a szakszervezetek, az üzemi bizottságok, a Vörös Gárda és egyéb szervezetek legjobb embereiket válogatták ki.

Az egyik legfontosabb népbiztosság a nemzetiségügyi népbiztosság volt. A soknemzetiségű ország viszonyai közepette az államigazgatásnak ez az új szerve rendkívül nagy szerepet volt hivatva játszani. Kit fognak követni az elnyomott nemzetiségek tömegei? — „saját" nemzeti burzsoáziájukat-e vagy pedig a munkásosztályt — ez a kérdés már a szovjethatalom első napjaiban a forradalom létének és továbbfejlődésének kérdése volt. A párt éppen ezért Sztálint állította a nemzetiségügyi népbiztosság élére. Lenin legjobb tanítványa, a bolsevik szervezetek vezetője és vezére, Sztálin, egyben a bolsevizmus közismert teoretikusa volt a nemzeti kérdésben.

A nemzetiségügyi népbiztosság, a többi népbiztossághoz hasonlóan, szintén a Szmolniban tette meg az első lépéseket. A Szmolni egyik szobájában, ahol már néhány más intézmény is elhelyezkedett, egy kis asztal fölött ez a felírás volt látható: „Nemzetiségügyi Népbiztosság".

A nemzetiségügyi népbiztosság hivatalában egészen 1917 végéig három ember dolgozott. A népbiztosság „iroda-igazgatója" a bolsevik Félix Szenjuta volt, aki a cipészmesterséget cserélte fel az államférfiui tevékenységgel.

Sztálin hatalmas tevékenységet fejtett ki, hogy Kelet és Nyugat elnyomott nemzetiségeinek tömegeit a forradalmi Oroszország köré tömörítse.

A szovjethatalomnak ezekben az első napjaiban a nemzetiségügyi népbiztos programjellegű okmányokat fogalmazott, amelyek meghatározták a szovjethatalom politikáját a nemzeti kérdésben.

November 2-án Lenin és Sztálin aláírásával megjelent a „Nyilatkozat Oroszország népeinek jogairól".

A nyilatkozatot Sztálin írta. Egyszerű, tömör nyelven fejezte ki az egész világ elnyomott dolgozó tömegei százmillióinak vágyait és törekvéseit.

„A munkások és parasztok októberi forradalma az általános felszabadulás zászlaja alatt indult meg.

Felszabadulnak a földesúri hatalom alól a *parasztok*, mert nincs többé földesúri földtulajdon — megszüntették. Felszabadulnak az önkényuralom tábornokainak uralma alól *a katonák és a matrózok*, mert ezentúl választhatók és leválthatók lesznek a tábornokok. Felszabadulnak a kapitalisták szeszélye és önkénye alól *a munkások*, mert ezentúl munkásellenőrzés létesül az üzemek és gyárak fölött. Minden, ami eleven és életképes, lerázza magáról a gyűlölt bilincseket.

Csak *Oroszország népei* vannak még hátra, amelyeknek annyi elnyomás és önkény jutott és jut osztályrészül. Azonnal hozzá kell látni felszabadításukhoz, melyet határozottan és visszavonhatatlanul kell végrehajtani.

A cárizmus korszakában Oroszország népeit rendszeresen egymásra uszították. E politika eredményei közismertek: egyfelől mészárlások és pogromok, másfelől a népek rabsága.

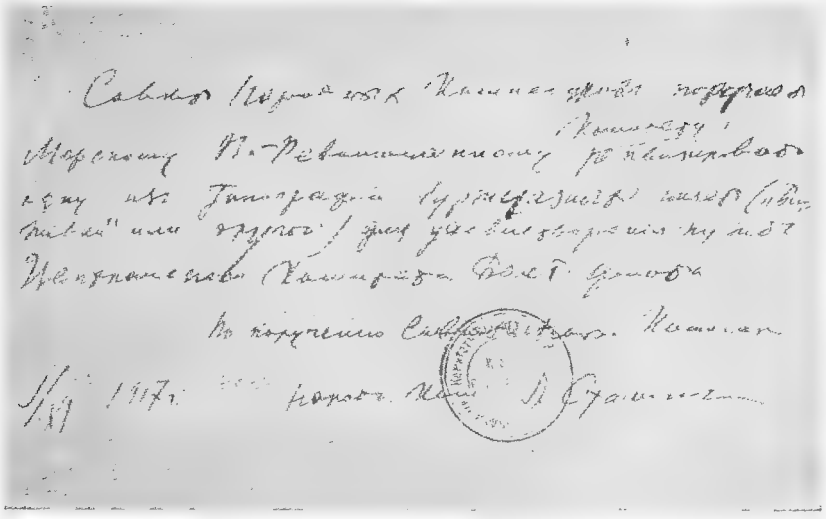

A Népbiztosok Tanácsa elrendeli egy burzsoá nyomda rekvirálását a Balti flotta részére. A rendeletet Sztálin írta.

Ez a szégyenletes uszítási politika nem tér és nem térhet vissza többé. Ezentúl ezt a politikát az oroszországi népek *önkéntes* és *becsületes* szövetségének politikájával kell helyettesíteni.

Az imperializmus időszakában, a februári forradalom után, amikor a hatalom a kadetpárti burzsoázia kezébe ment át, az uszítás leplezetlen politikája helyébe az oroszországi népekkel szemben a gyáva bizalmatlanság politikája lépett, az akadékoskodás és a provokáció politikája, melyet a népek »szabadságáról« és »egyenlőségéről« hangoztatott szólamokkal kendőztek. E politika eredményei közismertek: a nemzeti ellenségeskedés erősödése, a kölcsönös bizalom alászása.

A hazugság és a bizalmatlanság, a zaklatás és a provokáció e méltatlan politikájának véget kell vetni. Ezt a politikát mostantól fogva nyílt és becsületes politikával kell felváltani,amely Oroszország népeinek *teljes kölcsönös bizalmához* fog vezetni...

Csakis ilyen szövetség forraszthatja össze Oroszország népeinek munkásságát és parasztságát egyetlen forradalmi erővé, mely ellenállni képes az imperialista-hódító burzsoázia összes támadásainak.

E tételekből kiindulva az I. szovjetkongresszus ez év júniusában kinyilatkoztatta Oroszország népeinek szabad önrendelkezési jogát.

Ez év októberében a II. szovjetkongresszus még erélyesebben és határozottabban megerősítette Oroszország népeinek ezt az elidegeníthetetlen jogát.

E kongresszusok akaratának végrehajtásaképpen a Népbiztosok Tanácsa elhatározta, hogy az oroszországi nemzetiségek kérdésében egész tevékenysége alapjául a következő elveket fogadja el:

1. *Oroszország népeinek egyenlősége és szuverénitása.*

2. *Oroszország népeinek szabad önrendelkezési joga, egészen a különválás és önálló állam alakítása jogáig.*

3. *Bármilyen néven nevezendő nemzeti és nemzeti-felekezeti kiváltságok és korlátozások megszüntetése.*

4. *Az Oroszország területén lakó nemzeti kisebbségek és népcsoportok szabad fejlődése.*

Az ebből következő konkrét rendeletek a nemzetiségügyi bizottság megalakulása után azonnal ki fognak dolgoztatni".

Ez a négy pont határozta meg a világ első proletár államának cselekvési programját a nemzeti kérdésben.

November 22-én Sztálin tollából felhívás jelent meg „Oroszország és a Kelet összes mohamedán dolgozóihoz". A felhívást a Népbiztosok Tanácsa nevében Lenin és Sztálin írták alá. A felhívás így hangzott:

„Elvtársak! Testvérek!

Nagy események játszódnak le Oroszországban. Közeledik a vége annak a véres háborúnak, melyet azért kezdtek, hogy idegen országokon osztozkodjanak. Omladozik a világ népeit leigázó rablók uralma. Recseg-ropog a szolgaság és rabság ósdi épülete az orosz forradalom csapásai alatt. Az önkény és elnyomás világa utolsó napjait éli. Új világ van születőben, a dolgozók és felszabadulók világa. E forradalom élén Oroszország munkás és parasztkormánya, a Népbiztosok Tanácsa áll...

Összedől a kapitalista rablás és erőszak birodalma. Ég a talaj az imperialista rablók lába alatt.

E nagy események kapcsán fordulunk hozzátok, Oroszország és Kelet dolgozó és nincstelen mohamedánjaihoz.

Oroszország mohamedánjai, a Volga-mellék és a Krim-félsziget tatárjai, Szibéria és Turkesztán kirgizei és szártjai, Dél-Kaukázus türkjei és tatárjai, Kaukázus csecsenei és hegylakói, mindazok, akiknek mecsetjeit és imaházait szétdúlták, vallási szertartásait és szokásait lábbal tiporták. Oroszország cárjai és elnyomói!

Mostantól kezdve hiteteket és szokásaitokat, nemzeti és kulturális intézményeiteket szabadokká és sérthetetlenekké nyilvánítjuk. Rendezzétek be szabadon és akadálytalanul nemzeti életeteket. Jogotok van rá. Tudjátok meg, hogy jogaitokat, miként Oroszország összes népeinek jogait, a forradalomnak és szerveinek, a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek teljes hatalma védelmezi.

Támogassátok hát ezt a forradalmat és annak teljhatalmú kormányát!"

A felhívás a Népbiztosok Tanácsa nevében kijelentette, hogy a Konstantinápoly elfoglalására, valamint Perzsia és Örményország felosztására vonatkozó titkos szerződések teljes egészükben semmisek.

Az Októberi Forradalom elleni harc közben a proletariátus ellenségei azt híresztelték, hogy a bolsevikok üldözik a vallást. Ezek a híresztelések különösen hatottak az elmaradt nemzetiségekre, amelyekre azelőtt ráerőszakolták a pravoszláv vallást és amelyek számára a vallás megőrzéséért vívott harc egybeolvadt a nemzetiségük megőrzéséért folytatott harc gondolatával. A „felhívás" határozottan megcáfolta a proletárforradalom ellenségeinek rágalmazó híreszteléseit. Az új szovjethatalom fennhangon kijelentette, hogy megszüntet mindenféle nemzeti és vallási üldözést.

A mohamedánokhoz intézett felhívás szemléltetően mutatta, hogy milyen mély szakadék választja el a szovjet nemzetiségi politikát az imperialista nemzetiségi politikától.

A cári Oroszország gyöngébb keleti szomszédjainak réme volt. Törökország, Perzsia s más országok mohamedán népei állandó rettegésben éltek, hogy őket is eléri Turkesztán és Dél-Kaukázus sorsa, amelyeket a cárizmus gyarmatokká változtatott.

És ime, új, forradalmi hatalom lépett fel, mely a leghatározottabban kijelenti, hogy egyszersmindenkorra szakított a cári Oroszország imperialista politikájával.

A szovjetek valóra váltották e nyilatkozatokat.

Amikor a finn országgyűlés az Oroszországtól való különválás mellett foglalt állást, a Népbiztosok Tanácsa 1917 december 18-án dekrétumot tett közzé, amelyben elismerte a finn köztársaság függetlenségét. Utána, december 22-én, az összoroszországi központi végrehajtó bizottság Sztálin jelentése alapján elfogadta a „Forradalmi kormány nyilatkozatát Finnország függetlenségéről".

A cárizmus évszázados politikája Finnország dolgozó tömegeiben bizalmatlanságot keltett minden iránt, ami orosz. Finnország különválásának helybenhagyásával a szovjetkormány megmutatta, hogy egyáltalán nem törekszik a népek elnyomására. A finnországi munkásosztály meggyőződött arról, hogy a Szovjet-Oroszországgal kötött szövetség nem fenyegeti nemzeti elnyomással.

A külföldi elnyomott népek között élénk visszhangot váltott ki a szovjetkormány határozata Török-Örményország kérdésében. A nemzetiségügyi népbiztos, Sztálin, 1917 decemberében a következő felhívást tette közzé:

> „Török-Örményország, mondhatni, az egyetlen ország, amelyet Oroszország a »háborús jog« alapján foglalt el. Ez az a bizonyos »paradicsomi zug«, mely hosszú éveken keresztül Nyugat kapzsi diplomáciai vágyainak és Kelet véres közigazgatási gyakorlatának tárgya volt (és mind a mai napig az). Egyrészről örmény-pogromok és -mészárlások, másrészről a világ diplomatáinak képmutató »pártfogása«, amely újabb mészárlások leplezésére szolgál. Az eredmény pedig: az ezer sebből vérző, becsapott és megbilincselt Örményország... Világossá válik, hogy az elnyomott népek felszabadításának útja

a munkásforradalmon át vezet, mely Oroszországban októberben megkezdődött. Most mindenki számára világos, hogy Oroszország népeinek sorsa, különösen pedig az örmény nép sorsa, szorosan összekapcsolódott az októberi forradalom sorsával. Az októberi forradalom széttörte a nemzeti elnyomás bilincseit. Széttépte a népek kezét-lábát megkötő cári titkos szerződéseket. Az októberi forradalom és csakis az októberi forradalom tudja sikerrel befejezni Oroszország népei felszabadításának művét"[36].

Sztálin felhívását nyomon követte a Népbiztosok Tanácsa 1917 december 29-i rendelete „Török-Örményországról", amely kinyilatkoztatta, hogy

„... Oroszország munkás- és parasztkormánya támogatja az Oroszország által megszállt Török-Örményország örményeinek szabad önrendelkezési jogát..."

Roppant világtörténelmi jelentősége volt annak, hogy a szovjetkormány nyilvánosságra hozta azokat a titkos rablószerződéseket, melyeket a cári és az ideiglenes kormány kötött.

A külügyi népbiztosságon, valamint a többi népbiztosságon a munkások, matrózok, vörös-gárdisták — az ország valódi urai kezdtek dolgozni.

A külügyi népbiztosság munkatársainak első csoportját a Siemens-Schukkert-gyár munkásai alkották. Nekik köszönhető, hogy a külügyminisztérium levéltárai épségben maradtak. Markin matróz vállalta, hogy nyilvánosságra hozza a titkos diplomáciai okmányokat. Markin egy idegen nyelvet sem ismert, de talált magának fordítókat és „A titkos okmányok gyűjteményéből" hat számot adott ki. A gyűjtemény kötetei rendkívül gyorsan jelentek meg — másfél hónap alatt megjelent az egész kiadvány. Markin maga ügyelt a könyvek nyomtatására. A gyűjteményben közölt okmányok leleplezték a cári kormány rabló politikáját és a titkos szerződések egész rendszerét. A petrográdi diplomáciai testület és a külföldi levelezők mohón szétkapkodtak minden újonnan megjelent kötetet. A külügyminisztérium hivatalnokainak sztrájkbizottsága összevásárolta és megsemmisítette a gyűjtemény köteteit.

A külügyminisztériumban nagyszámú rejtjelzett levél volt. A rejtjelkulcsokat a minisztérium hivatalnokai és Nerátov miniszter, aki megszökött, előrelátóan ellopták. Markin néhány vörösgárdistával együtt egész éjszakákat szentelt a rejtjelek megfejtésének. A titkos levelezést nagyrészt megfejtették. Igy születtek meg a új rejtjelző szakemberek.

„Hadd tudják meg az egész világ dolgozói, — írta Markin a »Titkos okmányok gyűjteményéhez« írt előszavában, — hogy a hátuk mögött, a kabinetekben, miként adták el az ő életüket a diplomaták... miként kötöttek gyalázatos szerződéseket.

Hadd tudja meg mindenki, hogyan kaparintottak meg az imperialisták egy tollvonással egész területeket és öntözték embervérrel a földet. *Minden okmány, melyet felfedtünk, éles fegyver a burzsoázia ellen*".

A titkos szerződések nyilvánosságra hozatala első megnyilvánulása volt a szovjethatalom külpolitikájának, amely határozottan elvetette a burzsoá-földesúri kormány rabló politikáját.

A diktatúra szerveinek élére került emberek még a pártmunka, az illegalitás, a száműzetés és az emigráció éveiben készültek a nagy állami tevékenységre. Már az októberi forradalom első napjai megmutatták, hogy milyen kiváló tehetségek, milyen sok, nemcsak pártmunkára, hanem állami munkára is alkalmas szervező erő szunnyadt az oroszországi proletariátus élcsapatában. A vasmunkás M. I. Kalinyin, aki a fővárosi ügyek intézését vette kézbe, G. I. Petrovszkij, aki belügyi népbiztossá lett, Szverdlov, Menzsinszkij, a hivatásos forradalmárok — példaképei azoknak a tehetséges szervezőknek és államférfiaknak, akiket a bolsevik párt nevelt. Abban a jellemzésben, melyet Lenin Szverdlovról adott, megtaláljuk az új állam vezetőinek összes sajátos vonásait.

„... e forradalom mélységes és állandó sajátossága a proletártömegek szervezettsége, a dolgozók szervezettsége... — írta Lenin — ez volt és marad is győzelmeinek előfeltétele... A proletárforradalomnak ez a vonása volt az, amely a harc folyamán olyan vezéreket termelt ki, akikben ez a forradalomban azelőtt még nem tapasztalt sajátosság— a tömegek szervezettsége — a leginkább testet öltött... Szverdlov nagyszerű szervező tehetsége hosszú harc folyamán alakult ki... a proletárforradalomnak ez a vezére a nagy forradalmárt jellemző minden kiváló tulajdonságát maga kovácsolta ki, amikor különböző korszakokban mint forradalmár a legnehezebb körülmények között végezte munkáját... az illegális munka hosszú útja jellemzi leginkább őt, aki bár állandóan résztvett a harcban, mégsem szakadt el sohasem a tömegektől, sohasem hagyta el Oroszországot, mindig együtt dolgozott a munkások legjavával és annak dacára, hogy mint forradalmárt üldözték és arra kárhoztatták, hogy az élettől elszakadva éljen, mégis ki tudta magában dolgozni azokat a tulajdonságokat, melyek nemcsak kedvelt munkásvezérré, vagyis olyan vezérré tették, aki a legátfogóbban és legjobban ismerte a gyakorlatot, hanem az élenjáró proletárok szervezőjévé is“[37].

A „Szmolni-időszakban“ a népbiztosságok működése az ifjú köztársaság életének legkülönfélébb oldalaira kiterjedt: kezdve attól, hogy segélyt adtak ki a parasztnak, akitől az önkényuralom elvette a lovát, és végezve a bankok nacionalizálásán, az első élelmezésügyi különítmények szervezésétől kezdve egészen a népgazdaságot szabályozó és vezető rendkívül bonyolult igazgatási szerv megalakításáig.

Már a II. összoroszországi szovjetkongresszus felhívásában, amely a munkások és katonák győzelmes felkeléséről adott hírt, írta Lenin, hogy a szovjethatalom azonnal bevezeti a termelés fölött a munkásellenőrzést. Október 29—30-án, amikor Gatcsina alatt javában szóltak Kerenszkij — Krasznov ágyúi, magán Petrográdon pedig folyt a hadapródok felkelése, Lenin tervet dolgozott ki a munkásellenőrzésről.

Lenin javaslatára minden ipari, kereskedelmi, bank-, mezőgazdasági,

közlekedési és egyéb vállalatnál, amely bérmunkásokat és hivatalnokokat foglalkoztat, vagy pedig otthon végeztet munkát, bevezették a munkásellenőrzést a termékek vagy nyersanyagok termelése, adás-vétele, elraktározása, valamint az üzem pénzügyi tevékenysége felett.

Az ellenőrzést az illető vállalat munkásai választott szervezeteik útján gyakorolták s ebbe a munkába a hivatalnokok és a műszaki személyzet képviselőit is bevonták. A kereskedelmi titkot eltörölték. A vállalkozókat kötelezték arra, hogy az ellenőrző szerveknek bemutassák összes üzleti könyveiket és számláikat. A tervezetben Lenin hangsúlyozta, hogy a munkásellenőrzés intézményei a szovjetek szervei, vagyis a proletárdiktatúra szervei.

Lenin tervezetét november 14-én az összoroszországi központi végrehajtó bizottság tárgyalta és jóváhagyta, november 15-én pedig a Népbiztosok Tanácsa fogadta el. A munkásellenőrzés nagyszabású szocialista rendszabály volt. Olyan fegyver került ezzel a proletárállam kezébe, amely lehetővé tette, hogy közelről megismerjék minden egyes vállalat sajátos tulajdonságait. A munkásellenőrzés megfosztotta a burzsoáziát attól a lehetőségtől, hogy gazdasági hatalmát ellenforradalmi célokra használja fel, és az ipar nacionalizálásához vezető átmeneti intézkedés szerepét töltötte be.

A szovjetköztársaság egyidejűleg szervezetet teremt a népgazdaság igazgatására.

Október 26-án és 27-én a gyári-üzemi bizottságok központi tanácsában a funkcionáriusok egy csoportja az ország gazdaságának vezetésére szükséges szerv létesítését tárgyalta. Néhány nap mulva Lenin a gyári-üzemi bizottságok központi tanácsának funkcionáriusaival megtárgyalta az egész gazdaság szabályozására és igazgatására hivatott szerv — a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács — megalakításának tervét.

Lenin a gyári-üzemi bizottságok funkcionáriusait dolgozószobájában, a Szmolniban fogadta. Az üzemi bizottságok tagjai kiterítették a kis kerek asztalra a tervezett hivatal szervezeti vázlatát. Lenin kérdezősködött a vázlat legapróbb részleteiről is és különös figyelmet fordított az ország gazdaságának igazgatására hivatott új szerv összetételére.

A munkáskormánynak, hangoztatta Lenin, szüksége van ilyen szervre. Amikor a termelőeszközök társadalmasításának feladata előtt állunk, szükség van olyan szervre, amelynek segítségével a munkásosztály igazgatja gazdaságát.

November 10-én a petrográdi munkásszervezetek képviselőinek tanácskozásán tárgyalták a gazdaság igazgatására hivatott tanács szervezésének kérdését.

Ezen a tanácskozáson elvetették az anarcho-szindikalista irányzatú javaslatokat arról, hogy a gazdaság vezetését a szakszervezeteknek adják át. Az üzemi bizottságok központi tanácsából megjelent elvtársak, akiknek Lenin adott utasításokat, szilárdan követték azt az irányvonalat, hogy a gazdaság igazgatására és szabályozására állami szervet kell létesíteni. Az értekezlet a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács szervezéséről szóló javas-

V. I. Lenin, J. V. Sztálin és V. M. Molotov a Szmolniban.
V. V. Scseglov rajza

lat kidolgozásával az üzemi bizottságok központi tanácsa tagjainak egy csoportját bízta meg. A Legfelsőbb Népgazdasági Tanács létesítésének terve Bucharin behódolást jelentő javaslatai ellen folytatott harcban készült el. Bucharin, aki a régi államszervezet gyökeres összetörése ellen szólalt fel, azt javasolta, hogy a Kerenszkij-kormány fennmaradt intézményeiből (központi fűtőanyag-bizottság, gazdasági bizottság stb.), melyek tudvalevően a kornyilovizmus vezérkarai voltak gazdasági téren, alakítsák meg a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsot.

Ugyanilyen irányúak voltak Lárin javaslatai is. Szerinte a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsba nagyszámú kapitalistát és úgynevezett „társadalmi szervezetet" kellett volna bevonni. Terve szerint a munkásszervezetek képviselői a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsnak csak egy harmadrészét tették volna ki.

Ezeket a javaslatokat az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülésén a mensevik Katelj támogatta.

> „... A Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsból nem szabad parlamentet csinálni, — válaszolta Lenin — hanem annak ugyanolyan harci szervnek kell lennie a tőkések és földbirtokosok ellen gazdasági téren, mint amilyen a politikában a Népbiztosok Tanácsa"[38].

1917 december 1-én az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elfogadta a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács megalakításáról szóló dekrétumot, amelyet Lenin, Sztálin és Szverdlov aláírásával tettek közzé.

Az egyik legelső népbiztosság, amely megkezdte működését, a közoktatásügyi népbiztosság volt. A munkások és parasztok még harcoltak a Petrográdhoz vezető utakon Kerenszkij csapatai ellen, a forradalmi katonai bizottság még szervezte a harcot a fővárosban az ellenforradalom ellen, amikor a közoktatásügyi népbiztosság már hozzáfogott az analfabetizmus megszüntetéséhez. A közoktatásügyi népbiztosság működéséről képet adnak a népbiztosság új ügyosztályai. Az iskolánkívüli oktatás vezetését N. K. Krupszkája vállalta, a tanítóképzés osztályát L. R. Menzsinszkája. Megalakultak a műszaki nevelés, a művészet stb. osztályai. A főváros muzeumaiba és palotáiba megbízottakat rendeltek ki, akik az értékes műtárgyak őrzését szervezték. III. Sándor múzeumához már október 25-én őrséget állítottak. Két nap mulva a munkások és katonák önként vállalták a Téli palota és az Ermitage őrizetét. A közoktatásügyi népbiztosság megszervezte a remekírók műveinek kiadását nagy példányszámban. Tolsztoj, Puskin, Gorkij műveit silány, különféle színű papíron nyomtatva, tízezer számra kapkodták szét a vevők.

A Népbiztosok Tanácsa dekrétumaiban következetesen azt az elvet valósította meg, hogy a legcsekélyebb gátat is meg kell semmisiteni, ami az államszervezetet a lakosságtól elválasztotta.

Egy 1917 november 10-én kiadott dekrétum megszüntette a polgárok rendekre való tagozódását és az ezekkel kapcsolatos rendi kiváltságokat és rendi szervezeteket, valamint az összes polgári címeket és rangokat és „Oroszország egész lakossága számára egy elnevezést állapított meg: az orosz köztársaság polgára elnevezést".

Egy november 18-án megjelent dekrétum felszólította az összes helyi szovjeteket, hogy „forradalmi rendszabályokat léptessenek életbe az összes magasrangú hivatalnokok külön megadóztatására" és „csökkentsék a túlságosan nagy fizetéseket".

Ezek voltak a nagy proletárforradalom első lépései az új hatalom megszervezése terén.

A proletárforradalom dekrétumai nem voltak közönséges törvényhozó tényked ések. A forradalom programmot adó okmányai voltak ezek, amelyek állami tényked ések formájában akcióprogrammot adtak a tömegeknek, a bolsevik párt akcióprogrammját.

> „Volt nálunk olyan időszak — mondotta Lenin — amikor a rendeletek a propaganda célját szolgálták. Kinevettek bennünket, azt mondották, hogy a bolsevikok nem értik, hogy rendeleteiket nem hajtják végre; az egész fehérgárdista sajtó tele volt gúnnyal. De ez a gyakorlatunk jogosult volt akkor, amikor a bolsevikok megragadták a hatalmat és azt mondták az egyszerű parasztnak, az egyszerű munkásnak: így szeretnők mi az ország kormányzását, itt van a rendelet, próbáljátok meg"[39].

Ebben a történelmi időszakban, „amikor — Lenin szerint — magnk a dolgozók először vitatták meg az új életfeltételeket és az új feladatokat"[40], a központtól legtávolabb fekvő vidékeken még mindig némi bizalmatlansággal tekintettek az új rend szilárdságára és élettartamára. Számos

helyen a szovjetek mellett tovább is megmaradtak a régi intézmények, a városok és a zemsztvók önkormányzati szervei. November 5-én Lenin a Népbiztosok Tanácsának nevében felhívással fordult „A lakossághoz".

„Ne feledkezzetek meg róla, — írta Lenin — hogy most *ti magatok* kormányozzátok az államot. Senki sem segít nektek, ha ti magatok nem egyesültök és nem veszitek *saját* kezetekbe az állam *összes ügyeit*. Mostantól fogva a *ti* szovjetjeitek az államhatalom szervei, teljhatalmú, határozó szervek"[41].

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság és a forradalmi katonai bizottság képviselőket küldött a vidékre a helyi szovjetek tájékoztatása céljából. Ezeknek a megbízottaknak legfőbb feladata az volt hogy a helyszínen életbe léptessék a Népbiztosok Tanácsának rendeleteit.

6

A FORRADALMI KATONAI BIZOTTSÁG

A forradalmi katonai bizottság feladatának, a felkelés katonai vezetésének elvégzése után nem szüntette be működését, hanem a petrogradi szovjet szervéből az összoroszországi központi végrehajtó bizottság szervévé alakult át. A felkelés, miután a központban győzelmesen befejeződött, tovább folytatta útját az országban és viharos tüzében felemésztette a vidéken a régi hatalmat és újat teremtett a helyébe.

A forradalmi katonai bizottság a vidékre küldte megbízottait, meghallgatta a vidékről beérkezett jelentéseket a felkelés menetéről, megerősítette a gyenge pontokat, a veszélyes helyekre pedig a forradalmi Petrográd üzemeiben alakított különítményeket küldött. Az októberi forradalmat követő első két hét alatt a forradalmi katonai bizottság 72 megbízottat küldött a vidékre, 85-öt a hadsereghez és 184-et a polgári intézményekhez. A proletárforradalmat követő első napokban a forradalmi katonai bizottság főfeladata azonban már más volt. Az október 30-án tartott ülésen a forradalmi katonai bizottság a következőképpen határozta meg feladatait:

„1. A forradalmi katonai bizottság a Népbiztosok Tanácsának megbízásait teljesíti. 2. A forradalmi katonai bizottság hatáskörébe tartozik a forradalmi rend fenntartása. 3. A harc az ellenforradalom ellen. 4. A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek és a Népbiztosok Tanácsának őrizete. E feladatok végrehajtására a forradalmi katonai bizottság mellett osztályok alakulnak".

A bizottság (október 30-áról 31-ére virradó éjszakán hozott) határozata alapján hét osztályt alakítottak. A legfontosabbak a következők voltak:

Már a forradalmi katonai bizottság osztályainak felsorolása is mutatja, milyen széles volt a munkaköre. De még e sokféle osztályok kereteibe sem fért bele a forradalmi katonai bizottság munkaköre. A bizottság kényszerítette a kapitalistákat, hogy fizessék ki a vörösgárdista munkásoknak az októberi felkelés napjaira járó munkabérüket s szervezte a harcot a munkanélküliség, az árdrágítás, a szabotázs ellen. A forradalmi katonai bizottság vezette a közellátási szervek megalakítását. Miután a felkelés szervezőjének és vezetőjének feladatát a központban betöltötte, a forradalmi katonai bizottság az ország többi részeiben folytatta ezt a tevékenységét s így hathatósan elősegítette a hatalom megszervezését. Az eszerek és mensevikek a forradalmi katonai bizottságnak, mint a felkelés és az új hatalom szervezőjének ezt a szerepét jól megértették. A „békéltetők" egyik első és legfontosabb követelése a forradalmi katonai bizottság feloszlatása volt. S ez érthető is: a forradalmi katonai bizottság feloszlatása akkor, amikor a felkelés még nem volt befejezve, a forradalom kapitulálását és lefegyverzését jelentette volna.

Óriási munkát végzett a forradalmi katonai bizottság agitációs osztálya, élén Molotov elvtárssal. Az agitációs osztályt naponta 50—70 ember látogatta, irodalmat, felvilágosítást kértek és azt, hogy küldjék őket a vidékre. Molotov elvtárs százával küldte a vidékre a legönfeláldozóbb és legerélyesebb agitátorokat és szervezőket. A dolgozók legsűrűbb tömegeibe hatoltak be ezek az agitátorok és forradalmi szervezettséget és rendet vittek oda magukkal.

November közepétől kezdve egyre jobban kialakult a forradalmi katonai bizottság működésének alapvető, irányító vonala. Ezidőtájt kezdtek megalakulni az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ügyosztályai, lábra álltak a népbiztosságok, megkezdte működését a Népbiztosok Tanácsa. Ilyen körülmények között a forradalmi katonai bizottság nagyszámú osztályának további fennmaradása már felesleges párhuzamosság volt. Molotov elvtárs javaslatára a forradalmi katonai bizottság november 9-én elhatározta a forradalmi katonai bizottság és az összoroszországi központi végrehajtó bizottság osztályainak egyesítését. November 18-án elkezdték a forradalmi katonai bizottság osztályainak átadását az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ügykörébe. Ez azonban még nem jelentette a forradalmi katonai bizottság megszüntetését. A bizottság munkájában mind világosabban lépett előtérbe a főfeladat: a harc az ellenforradalom ellen.

November 21-én a forradalmi katonai bizottság ülésén F. E. Dzerzsinszkij javaslatot terjesztett elő, hogy az ellenforradalom elleni harc céljából bizottságot szervezzenek. Ennek a szervnek megalakításával fölöslegessé vált a forradalmi katonai bizottság, mert minden alapvető feladata az újonnan megalakított bizottság hatáskörébe ment át. Néhány nap mulva a Népbiztosok Tanácsa határozatot hozott a forradalmi katonai bizottság tehermentesítéséről és osztályainak a különböző népbiztosságok hatáskörébe való utalásáról.

December elején a forradalmi katonai bizottságnak már módjában volt összefoglalni dicső működésének eredményeit és megjelölni utódját.

„Miután a forradalmi katonai bizottság a petrográdi forradalom napjaiban teljesítette harci feladatát — írta a forradalmi katonai bizottság december 5-i felhívásában, — tekintettel továbbá arra, hogy a forradalmi katonai bizottság többi feladatát a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek központi végrehajtó bizottsága mellett az ellenforradalom leküzdésére alakult osztály hatáskörébe utalták át, a forradalmi katonai bizottság kimondja: a forradalmi katonai bizottság keretében működő összes osztályokat feloszlatja, a függő ügyeket pedig átadja a központi végrehajtó bizottság, a Népbiztosok Tanácsa és a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje, valamint a kerületi szovjetek megfelelő osztályainak".

A forradalmi katonai bizottság befejezte munkáját.

A forradalom összes ellenségei által rettegett rendkívüli bizottság lépett a helyébe, élén a vaskezű Félixszel.

Ezek voltak a nagy proletárforradalom első lépései az új hatalom megszervezése terén.

A forradalom győzelme Petrográdon, Moszkvában és a hadseregben meghatározta a szovjethatalom győzelmét az egész országban. Persze, számos vidéken, a nemzetiségi viszonyoknak, az osztálytagozódásnak és más helyi sajátosságoknak, vagy pedig a nemzetközi viszonylatoknak megfelelően a munkásoknak és dolgozó parasztoknak még sokáig kellett harcolniok a hatalomért. Néhol hónapokig is elhúzódott a harc. De ez nem tudta megváltoztatni az általános helyzetet: az októberi szocialista forradalom győzött az országban. A Népbiztosok Tanácsa, melyet a II. szovjetkongresszus választott és amely a munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjeinek túlnyomó többségét képviselte, az egész ország törvényes népkormányává vált.

A forradalom hatalmas viharként söpörte el útjából a szabotázs gátját, leverte az első lázadásokat, letörte a nép ellenségeinek ellenállását.

A nagy forradalom cselekvő politikai életre keltette a milliós néptömegeket.

Az emberiség történetében még egyetlen forradalom sem vitte keresztül olyan következetes könyörtelenséggel, mint az októberi forradalom, minden réginek, ami az új, szocialista társadalom megalakításának útját állta, megsemmisítését. És mindezt a hatalmas munkát, a hazai föld megtisztítását a hűbéri gaztól, a proletárdiktatúra első néhány hetében vitték véghez.

A burzsoázia államgépezetét széttörték, a bürokrácia létalapját gyökerében rendítették meg. A nép lerombolta az évszázados rendi válaszfalakat, elpusztította a földesúri uralmat, a feudális nagybirtokot, porrá zúzta az elavult rendi intézményeket.

A forradalom azonban nem szorítkozott a régi intézmények rombadöntésére. A nép a rombolással egyidejűleg azonnal épített is — hatalmas lendülettel és alkotó erővel.

A forradalmi harc tüzében teljesen új államgépezet jött létre. A felbomlott régi hadsereg helyébe lerakták az új, munkás és paraszt hadsereg alapjait. A népgazdaság vezetésére új szerveket létesítettek.

Így rakták le a szovjetköztársaság fennállásának első napjaiban a szocialista társadalom alapjait.

Az októberi forradalom sikeres befejezése megmentette az országot a félgyarmati függőségtől. Az orosz burzsoázia és a földbirtokosok mindinkább a külföldi imperializmus ügynökeivé váltak. Oroszország népeit Kína sorsára készültek juttatni, amely hosszú éveken át az erősebb államok játékszere volt. A Nagy proletárforradalom megnyitotta Oroszország népei számára a szabad, független fejlődés útját.

Az októberi forradalom Oroszország valamennyi nemzetisége munkásainak és dolgozó parasztjainak műve volt. A bolsevikok a forradalmat az összes nemzeti területeken és köztársaságokban előkészítették: Ukrajnában, Bjelorussziában, a Balti államokban, a Kaukázusban és Közép-Ázsiában. Ez biztosította a forradalom gyors és szinte vérnélküli győzelmét. A proletárforradalom szétzúzta a nemzeti elnyomás láncait és megvetette a népek szövetségének alapjait. Teljesen megszünt az évszázados nemzeti egyenlőtlenség és a nemzeti mozgalom vezetésére, a nemzeti kultúra, a nemzeti államiság építésére állami szerveket létesítettek.

A Nagy proletárforradalom megteremtette az ország védelmének tényleges és tartós alapjait. A forradalom megkezdte Oroszország évszázados elmaradottságának megszüntetését, addig még soha nem látott lehetőségeket nyitott meg a szocialista ipar növekedése és a mezőgazdaság átalakítása számára. A győzelmes nép saját kezébe vette a haza sorsának és az ország védelmének intézését.

„... hogy Oroszországot védelemre képessé tegyük — írta Lenin az októberi forradalom előestéjén, — hogy elérjük azt, hogy Oroszország is a tömeghősiesség »csodáit« művelje, »jakobinus« könyörtelenséggel kell elsöpörni mindent, ami régi, és *gazdaságilag* kell megújítani, új életre kelteni Oroszországot!" [42]

Lenin 1917 szeptemberében „Meg tudják-e tartani a bolsevikok az államhatalmat?" c. cikkében arról beszélt, hogy a proletariátus ellenségei, a dolgozók ellenségei, még nem látták, még nem ismerik, még csak el sem képzelik, hogy mekkora a dolgozók ellenálló ereje akkor, ha azok a saját kezükbe veszik a hatalmat.

„De a proletárok és szegényparasztok ellenállásának erejét *mi még nem láttuk* — írta Lenin, — mert ez az erő csak akkor áll majd előttünk teljes nagyságában, amikor a hatalom a proletariátus kezében lesz..." [43]

Lenin hangsúlyozta, hogy ha a proletariátus meg fogja ragadni a hatalmat,

„akkor a kapitalisták és kulákok semilyen ereje, a százmilliárdokkal dolgozó nemzetközi finánctőke semilyen ereje sem győzheti le a népforradalmat..." [44]

1917 októberében a proletariátus a hatalmat azért ragadta kezébe, hogy szétzúzza a régi kapitalista társadalmat és a bolsevik párt vezetése alatt felépítse az új, a szocialista társadalmat.

Az októberi szocialista forradalom, mondotta Sztálin, *elvileg* különbözik az összes megelőző forradalmaktól. A világon először tűzték ki és oldották meg egy hatalmas ország földjén azt a feladatot, hogy megszüntessék embernek ember által való kizsákmányolását.

„A népek története — mondotta Sztálin a rohammunkás-kolhozparasztok első kongresszusán tartott beszédében — sok forradalmat ismer. Ezek a forradalmak abban különböznek az októberi forradalomtól, hogy valamennyi egyoldalú forradalom volt. A dolgozók kizsákmányolásának egyik formáját felváltotta a kizsákmányolás másik formája, de maga a kizsákmányolás továbbra is megmaradt. A régi kizsákmányolókat és elnyomókat új kizsákmányolók és elnyomók váltották fel de maguk a kizsákmányolók és az elnyomók megmaradtak. Csakis az októberi forradalom tűzte céljául *mindenféle* kizsákmányolás megsemmisítését, *minden néven nevezendő* kizsákmányoló és elnyomó likvidálását". [45]

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új korszakot nyitott meg a világtörténelemben, a szocializmus építésének korszakát a földkerekség egyhatodrészén. Új szakasz kezdődött Oroszország történetében. Oroszország proletariátusa és parasztsága, a bolsevik pártnak, Lenin—Sztálin pártjának vezetése alatt, rendkívül fontos történelmi feladat előtt állt, az előtt a feladat előtt, hogy megszervezze a szocialista termelést és a proletárdiktatúra ellenségei elleni eljövendő harcokban megvédje a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténelmi vívmányait.

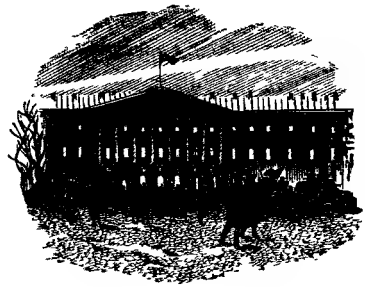

FORRÁSMŰVEK.
A LEGFONTOSABB ESEMÉNYEK DÁTUMAI

„A POLGÁRHÁBORÚ ÉVEI
A SZOVJETUNIÓBAN“

II. KÖTETÉHEZ.

FORRÁSMŰVEK

Első fejezet

MEGÉRETT A VÁLSÁG

[1] *Marx K. és Engels F.* Június 23—24 Párizsban. Marx és Engels Összes Művei, VI. köt., Moszkva — Leningrád, Állami kiadó, 1930. 211—212. old.

[2] *Lenin V. I.* Az orosz forradalom és a polgárháború. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 201. old.

[3] *Lenin V. I.* A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat. Lenin Összes Művei. XXI. köt., 193 old.

[4] *Lenin V. I.* A marxizmus és a felkelés. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 195. old.

[5] *Ugyanott*, 196. old.

[6] *Ugyanott.*

[7] *Ugyanott.* 197. old.

[8] *Ugyanott*, 198. old.

[9] *Ugyanott*, 199. old.

[10] *Lenin V. I.* A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 194. old.

[11] *Sztálin J. V.* Az októberi forradalomról. Cikkek és beszédek. Moszkva. Pártkiadó, 1932. 19. old.

[12] *Sztálin J. V.* Minden hatalmat a szovjeteknek. „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március—október"c. könyvében. 2. kiadás. Leningrád, Állami kiadó, 1925. 168., 170. old.

[13] *Sztálin J. V.* A forradalmi frontról. „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március—október" c. könyvében. 2. kiadás. Leningrád, Állami kiadó, 1925. 170—171. old.

[14] *Lenin V. I.* A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 194. old.

[15] *Lenin V. I.* Egy publicista naplójából. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 215. old.

[16] *Ugyanott*, 219. old.

[17] *Sztálin J. V.* A burzsoá diktatúra kormánya. „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március—október" c. könyvében. 2. kiadás. Leningrád, Állami kiadó. 1925. 178. old.

[18] *Lenin V. I.* Megérett a válság. Lenin Összes Művei, XXI. köt. 239. old.

[19] *Ugyanott*, 240. old.

[20] *Ugyanott*, 240—241. old.

[21] *Sztálin J. V.* Az ellenforradalom mozgósít, — készüljetek az ellenállásra. „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március—október" c. könyvében. 2. kiadás, Leningrád, Állami kiadó, 1925. 200—201. old.

[22] *Lenin V. I.* Az OSzDMP Központi Bizottságának 1917 október 23 (10)-i ülése. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 326. old.

[23] *Ugyanott*, 329. old.

[24] *Ugyanott*, 330. old.

[25] *Lenin V. I.* Levél az Északi terület szovjetkongresszusán résztvevő bolsevik elvtársakhoz. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 324. old.

[26] *Ugyenott*, 325. old.

[27] *Ugyenott*, 324. old.

Második fejezet

A ROHAM MEGSZERVEZÉSE

[1] *Lenin V. I.* Megérett a válság. Lenin Összes Művei, XXI, köt., 240. old.

[2] *Sztálin J. V.* Trockizmus vagy leninizmus. Beszéd a szakszervezetek országos tanácsa frakciójának plénumán, 1924 november 19-én. „Az ellenzékről. Cikkek és beszédek. 1921—1927." c. könyvében. Moszkva—Leningrád, Állami kiadó, 1928. 113. old.

[3] *Sztálin J. V.* Az októberi forradalomról. Beszéd- és cikkgyüjtemény. Moszkva, Pártkiadó, 1932. 20. old.

[4] *Lenin V. I.* A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 194. old.

[5] *Lenin V. I.* Megérett a válság. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 240. old.

[6] *Lenin V. I.* Levél a Központi Bizottsághoz, a moszkvai bizottsághoz, a petrográdi bizottsághoz és a petrográdi és a moszkvai szovjet bolsevik tagjaihoz. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 294. old.

[7] *Sztálin J. V.* Cikkek és beszédek Ukrajnáról. Gyüjteményes kötet, Kiev, Pártkiadó, 1936. 83. old.

[8] *Lenin V. I.* Az orosz forradalom és a polgárháború. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 204. old.

[9] *Sztálin J. V.* Az októberi forradalom és a nemzeti kérdés. „Az októberi forradalomról. Beszéd- és cikkgyüjtemény" c. könyvében. Moszkva, Pártkiadó, 1932. 6. old.

[10] *Sztálin J. V.* Délkaukázus ellenforradalmárai a szocializmus álarcában. „Právda" 1918 március 26., 55. sz.

[11] *Ugyanott.*

[12] *Ugyanott.*

[13] *Sztálin J. V.* A leninizmus kérdései, Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, Moszkva. 102, 104., 106., 108—109. és 112. old. (magyarul).

[14] *Sztálin J. V.* Az októberi forradalomról. Beszéd és cikkgyüjtemény. Moszkva, Pártkiadó, 1932, 67. old.

Harmadik fejezet

A FEGYVERES FELKELÉS ELŐKÉSZÍTÉSE PETROGRÁDON

[1] *Lenin V. I.* Lenin Összes Művei. XXI. köt., 229. old.

[2] *Lenin V. I.* Az OSzDMP(b) Központi Bizottságának 1917 október 29 (16)-i ülése. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 331. old.

[3] *Ugyanott*, 332. old.

[4] *Lenin V. I.* Levél az OSzDMP Központi Bizottságához. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 355. old.

[5] *Az OSzDMP Központi Bizottságának jegyzőkönyvei.* 1917 augusztus—1918 február. Moszkva, Állami kiadó, 1929, 119. old.

[6] *Sztálin J. V.* Beszéd a Központi Bizottság 1917 október 16-i ülésén. „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március-október". c.könyvében. 2. kiadás. Leningrád, Állami kiadó, 1925, 211. old.

[7] *Lenin V. I.* Az OSzDMP Központi Bizottságának 1917. október 29(16)-i ülése. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 332. old.

[8] *Ugyanott*, 333. old.

[9] *Lenin V. I.* Levél az OSzDMP Központi Bizottságához. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 355. old.

[10] *Lenin V. I.* Levél az elvtársakhoz. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 334. old.

[11] *Lenin V. I.* Levél a bolsevik párt tagjai hoz. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 350—351. old.

[12] *Ugyanott*, 351—352. old.

[13] *Ugyanott*, 352. old.

[14] *Lenin V. I.* Levél az OSzDMP Központi Bizottságához. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 354—355. old.

[15] *Ugyanott*, 355. old.

[16] *Sztálin J. V.* Az Októberi forradalomról. Beszéd- és cikkgyüjtemény. Moszkva, Pártkiadó, 1932, 64. old.

Negyedik fejezet

A PETROGRÁDI FELKELÉS

[1] *Sztálin J. V.* Mire van szükségünk? „Útban Október felé. Cikkek és beszédek. 1917 március—október" c. könyvében. 2. kiadás. Leningrád, Állami kiadó, 1925. 214—216. old.
[2] *Lenin V. I.* Egy kívülálló tanácsai. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 320. old.
[3] *Ugyanott.*
[4] *Lenin V. I.* Levél a Központi Bizottság tagjaihoz. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 362—363. old.
[5] *Oroszország polgáraihoz.* Lenin Összes Művei, XXII. köt., 3. old.
[6] *Lenin V. I.* A munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetjének 1917 november 7-i (október 25-i) ülése. Lenin Összes Művei XXII. köt., 4. old.
[7] *Ugyanott*, 6. old.
[8] *Lenin V. I.* A marxizmus és a felkelés. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 196. old.
[9] *Lenin V. I.* Lenin Összes Művei, XXI. köt., 230. old.
[10] *Lenin V. I.* Egy kívülálló tanácsai. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 319. old.
[11] *Lenin V. I.* Két taktika. Lenin Összes Művei, VII. köt., 112, old.
[12] *Lenin V. I.* Egy kívülálló tanácsai. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 320. old.
[13] *Ugyanott.* 319. old.
[14] *Ugyanott.* 320. old.
[15] *Ugyanott.*
[16] *Ugyanott.*
[17] *Ugyanott.*

Ötödik fejezet

A II. ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUS

[1] *Lenin V. I.* A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek II. összoroszországi kongresszusa 1917 november 7—8-án (október 25—26-án). Beszámoló a békéről november 8-án (október 26-án). Lenin Összes Művei, XXII. köt., 13. old.
[2] *Ugyanott.* 16. old.
[3] *Ugyanott.* 15 old.
[4] *Ugyanott*, 15—16. old.
[5] *Ugyanott*, 17. old.
[6] *Ugyanott*,
[7] *Lenin V. I.* A munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek II. összoroszországi kongresszusa 1917 november 7—8-án (október 25—26-án.) Beszámoló a földkérdésről november 8-án (október 26-án). Lenin Összes Művei, XXII. köt., 20—21. old.
[8] *Ugyanott*, 21. old.
[9] *Ugyanott.*
[10] *Ugyanott.*
[11] *Ugyanott*, 23. old.
[12] *Ugyanott*, 21. old.
[13] *Lenin V. I.* Az agrárprogram módosítása. Lenin Összes Művei, IX. köt., 74 old.
[14] *Ugyanott.*
[15] *Lenin V. I.* A munkás-és katonaküldöttek szovjetjeinek II. összoroszországi kongresszusa 1917 november 7—8-án (október 25—26-án). Beszámoló a földkérdésről november 8-án (október 26-án). Lenin Összes Művei, XXII. köt., 23. old.
[16] *Lenin V. I.* Az alkotmányozó nemzetgyűlési választások és a proletariátus diktatúrája. Lenin Összes Művei, XXIV. köt., 640. old.
[17] *Lenin V. I.* Az októberi forradalom negyedik évfordulójára. Lenin Összes Művei, XXVII. köt., 26. old.

Hatodik fejezet

A SZOVJETELLENES FELKELÉS SZÉTVERÉSE

[1] *Lenin V. I.* Táviratváltás Helsingforsszal 1917 november 9-én (október 27-én).Lenin Összes Művei, XXII. köt., 27—28. old.
[2] *Lenin V. I.* Egy kívülálló tanácsai. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 320. old.
[3] *Lenin V. I.* A petrográdi helyőrség ezredképviselőinek 1917 november 11-én (október 29-én) lefolyt tanácskozása. Lenin Összes Művei, XXII, köt., 31. old.
[4] *Ugyanott*, 30—31. old.

Hetedik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM MOSZKVÁBAN

[1] *Lenin V. I.* Felszólalások az OSzDMP(b) Központi Bizottsága ülésén 1917 november 14-én (1-én). Jegyzőkönyvi kivonat. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 35. old.

[2] *Ugyanott.*

[3] *Lenin V. I.* Egy kívülálló tanácsai. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 319. old.

[4] *Ugyanott.*

[5] *Ugyanott.* 320. old.

Nyolcadik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM A FRONTON

[1] *Lenin V. I.* Határozat-tervezet a jelen politikai helyzetről. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 139. old.

[2] *Lenin V. I.* Rádióüzenet mindenkinek. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 72—73. old.

[3] *Lenin V. I.* Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ülése 1917 november 10-én. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 76. old.

[4] *Ugyanott.*

Kilencedik fejezet

A HATALOM MEGSZERVEZÉSE

[1] *Lenin V. I.* A petrográdi helyőrség ezredküldötteinek tanácskozása 1917 november 11-én (október 29-én). Lenin Összes Művei, XXII. köt., 30. old.

[2] *Lenin V. I.* Beszéd az OSzDMP(b) Központi Bizottságának 1917 november 14-i (1-i) ülésén. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 35. old.

[3] *Ugyanott.*

[4] *Ugyanott.*

[5] *Lenin V. I.* Az OSzDMP(b) Központi Bizottságának határozata a szocialista pártokkal való megegyezésről 1917 november 15-én (2-án). Lenin Összes Művei, XXII. köt., 36. old.

[6] *Ugyanott.* 37. old.

[7] *Lenin V. I.* Az összoroszországi végrehajtó bizottság 1917 november 17(4)-i ülése. Beszéd a sajtószabadságról. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 43—44. old.

[8] *Lenin V. I.* Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság 1917 november 17 (4)-i ülése. Válasz a baloldali eszerek kérdésére. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 45. old.

[9] *Lenin V. I.* Az Oroszországi Szociáldemokrata Párt (bolsevikok) Központi Bizottsága nevében. Lenin Összes Művei XXII. köt., 59. old.

[10] *Ugyanott.*

[11] *Lenin V. I.* Előszó a „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat" c. brosura második kiadásához. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 66. old.

[12] *Lenin V. I.* A parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli kongresszusa 1917 november 23-tól december 8-ig (november 10-25.). November 27 (14)-i beszéd az agrárkérdésről. Lenin Összes Művei, XXII, köt., 81. old.

[13] *Lenin V. I.* A parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli kongresszusa 1917 november 23-tól december 8-ig (november 10—25). Határozati javaslat. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 83—84. old.

[14] *Lenin V. I.* A parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli kongresszusa 1917 november 23-tól december 8-ig (november 10—25). November 27 (14)-i beszéd az agrárkérdésről. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 81. old.

[15] *Ugyanott.*

[16] *Ugyanott.*

[17] *Lenin V. I.* Parasztkongresszus. Lenin beszéde a „Novaja Zsizny", 1917 november 15., 181. sz.

[18] *Lenin V. I.* A parasztküldöttek szovjetjeinek rendkívüli kongresszusa 1917 november

23-tól december 8-ig (november 10—25). December 1-i (november 18-i) beszéd a baloldali eszerekkel kötött egyesség feltételeiről. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 87—88. old.

[19] *Ugyanott.* 88. old.

[20] *Lenin V. I.* A munkások és a dolgozó és kizsákmányolt parasztok szövetsége. Lenin Összes Művei XXII. köt., 89. old.

[21] *Lenin V. I.* Moszkva pártfunkcionáriusainak gyűlése 1918 november 27-én. Lenin Összes Művei XXIII. köt., 323. old.

[22] *Lenin V. I.* Beszéd az O.Sz.D.M.P.(b). Központi Bizottsága ülésén, 1917 december 12-én (november 29-én). Beszéd az alkotmányozó nemzetgyűlésről és a kadetpárt tagjainak letartóztatásáról. Jegyzőkönyvi feljegyzés. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 109. old.

[23] *Ugyanott.* 110. oldal.

[24] *Lenin V. I.* Állam és forradalom. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 389. old.

[25] *Ugyanott.* 387. old.

[26] *Ugyanott.* 387—388. old.

[27] *Ugyanott.* 396. old.

[28] *Engels Frigyes.* Az 1891-es szociáldemokrata programmtervezet bírálata. Marx és Engels Összes Művei, XVI. köt., II. rész. Moszkva, Pártkiadó, 1936, 109. old.

[29] *Lenin V. I.* Néhány tétel. A szerkesztőségtől. Lenin Összes Művei, XVIII. köt., 312. old.

[30] *Sztálin J. V.* Még egyszer a szociáldemokrata elhajlásról. „Az ellenzékről. Cikkek és beszédek, 1921—1927" c. könyvből. Moszkva—Leningrád, Állami kiadó. 1924, 520. old.

[31] *Lenin V. I.* Marx: „Polgárháború Franciaországban". Lenin-Gyüjtemény, XIV. köt., Moszkva—Leningrád, Állami kiadó, 1930, 311,. old.

[32] *Lenin V. I.* Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat? Lenin Összes Művei, XXI. köt., 256—257. old.

[32] *Ugyanott.* 260. old.

[34] *Ugyanott,* 261. old.

[35] *Lenin V. I.* Szverdlov-emlékbeszéd az összoroszországi központi végrehajtó bizottság rendkívüli ülésén, 1919 március 18-án. Lenin Összes Művei, XXIV. köt., 83. old.

[36] *Sztálin J. V.* Török-Örményországról. „A központi végrehajtó bizottság és a munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje értesítője" 1917 december 31., 264. sz.

[37] *Lenin V. I.* Szverdlov-emlékbeszéd az összoroszországi központi végrehajtó bizottság rendkívüli ülésén 1919 március 18-án. Lenin Összes Művei, XXIV. köt., 79—81. old.

[38] *Lenin V. I.* Felszólalás a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács megalakítása kérdésében. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 108. old.

[39] *Lenin V. I.* Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt XI. kongresszusa. Az OK(b)P Központi Bizottságának politikai jelentése 1922 március 27-én. Lenin Összes Művei XXVII. köt., 255. old.

[40] *Lenin V. I.* A szovjethatalom legközelebbi feladatai. Lenin Összes Művei, XXII köt., 464. old.

[41] *Lenin V. I.* A lakossághoz. Lenin Összes Művei, XXII. köt., 55. old.

[42] *Lenin V. I.* A fenyegető katasztrófa és hogyan kell ellene harcolni. Lenin Összes Művei, XXI. köt., 189. old.

[43] *Lenin V. I.* Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat? Lenin Összes Művei, XXI. köt., 276. old.

[44] *Ugyanott,* 277. old.

[45] *Sztálin J. V.* Beszéd a rohammunkás-kolhozparasztok első szovjetuniói kongresszusán, 1933 február 19-én. „A leninizmus kérdései". Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, Moszkva, 433. old. (magyarul).

A LEGFONTOSABB ESEMÉNYEK DÁTUMAI

(a régi naptár szerint)

1917.

Augusztus 30-31.

A Kornyilov-felkelés leverése.

Augusztus 31.

A munkás- és katonaküldöttek petrográdi szovjetje bolsevik szellemű határozatot fogadott el, melyben szovjetkormány alakítását követeli.

A Francia-Orosz-gyár, az Új-admiralitás-gyár, a Csőgyár és számos más petrográdi üzem munkásai a gyárak általános munkásgyűlésein határozatokat fogadtak el, amelyekben követelték a hatalomnak a szovjetek kezébe való átmenetelét és a munkások azonnali felfegyverzését.

Szeptember 1.

Közzétették a moszkvai gyárak és üzemek gyűlései által elfogadott határozatokat, melyekben a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását és a munkások felfegyverzését követelik.

Minszkben megnyílt a Nyugati terület és a Nyugati front bolsevikjeinek tanácskozása.

Caricin forradalmi bizottsága kiadta a parancsot a munkások felfegyverzésére.

Szeptember 3.

Lenin megírta „A Jelen politikai helyzetről" szóló határozati javaslat tervét.

Az ideiglenes kormány által a júliusi napok után betiltott „Právda" c. ujság (amely azóta különböző elnevezések alatt, mint „Szoldátszkaja Právda", „Rabócsij i Szoldát", „Proletárij", „Rabócsij" — jelent meg) a legutóbbi betiltás után a „Rabócsij Puty" új cím alatt jelent meg. A „Rabócsij Puty" 1. száma közölte Sztálinnak „A válság és a direktórium" c. cikkét.

Szeptember 5.

Krasznojárszkban megnyílt a középszibériai munkás- és katonaszovjetek kongresszusa. A kongresszus bolsevik szellemű határozatot fogadott el, amelyben a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását követelte.

A moszkvai munkás- és katonaszovjet bolsevik szellemű határozatot fogadott el, amelyben a proletariátust és a parasztságot harcra hívta fel a hatalom megragadásáért. Elhatározták a Vörös Gárda szervezését.

Szeptember 6.

A „Rabócsij Puty" c. ujságban megjelentek Sztálin cikkei: „A magunk útján" és „Szakítás a kadetokkal".

Szeptember 8.

A petrográdi munkás- és katonatanács munkásszekciója bolsevik elnökséget választott.

Szeptember 9.

A „Rabócsij Puty"-ban megjelent Sztálin „Második hullám" c. cikke.

A putyilov-gyári munkások gyűlésén

bolsevik szellemű határozatot hoztak, amelyben az ipar munkás-ellenőrzését, a föld magántulajdonának megszüntetését és a munkások felfegyverzését követelték.

Tomszkban a bolsevikok kormányzósági konferenciát tartottak. A konferencia határozatot hozott a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadásáról.

Szeptember 10-12.

Kievben lefolyt a Délnyugati front bolsevik katonai szervezeteinek konferenciája. A konferencia határozatot fogadott el a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadásáról.

Szeptember 10-14.

Lenin megírta „A fenyegető katasztrófa és hogyan harcoljunk ellene" c. brosuráját.

Szeptember 12-14.

Lenin megírta „A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat" c. levelét, amelyben utasításokat ad a Központi Bizottságnak és a bolsevik párt petrográdi és moszkvai bizottságának.

Szeptember 13-14.

Lenin „A marxizmus és a felkelés" címen levelet írt a bolsevik párt Központi Bizottságának, amelyben újra kategorikusan hangsúlyozta a fegyveres felkelés szükségességét.

Szeptember 14.

Megjelent Lenin „A forradalom egyik alapvető kérdése" c. cikke.

Petrográd összes kerületeiben befejezték a Vörös Gárda-parancsnokságok szervezését.

Petrográdon megnyílt a „Demokratikus tanácskozás".

Szeptember 15.

A bolsevik párt Központi Bizottságának ülésén megtárgyalták Lenin „A bolsevikoknak meg kell ragadniok a hatalmat" és a „Marxizmus és felkelés" c. történelmi jelentőségű leveleit. Sztálin javaslatára határozatilag kimondották, hogy sokszorosítják a leveleket és szétküldik a fontosabb szervezeteknek. Elvetették Kámenyev áruló javaslatát, hogy a párt előtt titkolják el Lenin leveleit.

Minszkben megnyílt a bolsevikok első északnyugati területi konferenciája.

Szeptember 16.

Az omszki szovjet határozatot hozott, amelyben követelte, hogy azonnal hívják össze az összoroszországi szovjetkongresszust. Határozatot fogadtak el a Vörös Gárda megalakításáról.

A „Rabócsij Puty" c. ujságban megjelent Lenin cikke: „Az orosz forradalom és a polgárháború. Polgárháborúval ijesztgetnek" és Sztálin cikke: „Két vonal."

Szeptember 17.

Lenin Helsingforsból Viborgba költözött.

A „Rabócsij Puty" c. ujságban megjelent Sztálin „Minden hatalmat a szovjeteknek" c. cikke.

Szeptember 19.

A „Rabócsij Puty"-ban megjelent Sztálin cikke: „A forradalmi frontról".

Szeptember 20.

A bolsevik párt Központi Bizottságának ülésén a Sztálin szerkesztette „Rabócsij Puty", c. ujság vonalát helyesnek és a Központi Bizottság vonalával teljesen megegyezőnek ismerték el és elvetették az opportunisták nyilatkozatát, akik elégedetlenségüket fejezték ki az ujság határozott bolsevik vonala miatt.

Szeptember 21.

Az odesszai munkás- és katonaszovjet Vörös Gárda szervezését határozta el.

Szeptember 22-24.

Lenin cikket írt „Egy publicista naplójából. Pártunk hibái" címen.

Szeptember 23.

Az „Auróra" cirkáló legénységének gyűlése követelte a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását.

Szeptember 24—október. 1.

Lenin brosurát írt „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?" címen.

Szeptember 25.

Megalakult a harmadik koalíciós ideiglenes kormány.

Szeptember 27.

A bolsevikok permi körzeti konferenciája határozatot hozott a Vörös Gárda azonnali megszervezéséről.

Szeptember 29.

Lenin megírta a „Megérett a válság" c. cikkét.

Október 1.

Petrográdon megnyílt a bolsevikok első körzeti konferenciája.

Október 1-2.

Lenin felhívást írt „A munkásokhoz, parasztokhoz és katonákhoz", melyben Kerenszkij ellenforradalmi ideiglenes kormányának megbuktatására és a hatalomnak a szovjetek által való megragadására hív fel.

Október 1—7.

Lenin megírta a pétervári szervezet konferenciáján október 8-án tartandó referátum, valamint a pártkongresszuson beterjesztendő határozati javaslat és a küldötti utasítás téziseit.

Október 2—7.

Tifliszben lefolyt a bolsevikok kaukázusi szervezetének első tartományi kongresszusa. A kongresszuson megválaszto ták a bolsevikok kaukázusi tartományi bizottságát.

Október 3.

A bolsevik párt Központi Bizottságának ülésén határozatilag kimondották, hogy Lenint Petrográdra hívják.

A balti hajóhad II. kongresszusa határozatában követelte Kerenszkijnek, mint kalandornak a kormányból való azonnali eltávolítását, mert „a burzsoázia érdekében folytatott szemérmetlen politikai zsarolásával szégyent hoz a nagy forradalomra és romlásba dönti azt".

Az 1. szibériai hadtest katonái gyűlésükön elfogadott bolsevik szellemű határozatban követelték minden hatalomnak a szovjetek kezébe való átadását.

Október 3—7.

Lenin megírta levelét „a Központi Bizottságnak, a moszkvai bizottságnak, a petrográdi bizottságnak és a petrográdi és a moszkvai szovjet bolsevik tagjainak."

Október 5.

A XII. hadsereg lett lövészeinek Vendenben tartott kongresszusa, melyet a munkások és katonák ötezer főnyi gyűlése támogatott, egyhangúan elhatározta, hogy a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszó alatt elszántan fog harcolni az ellenforradalmi ideiglenes kormány ellen.

Minszkben megtartották a Bjelorusszija és a Nyugati front bolsevikjeinek II. területi konferenciáját.

Október 6.

A VI. hadtest kongresszusa a szovjetkongresszus azonnali összehívását és a szovjethatalom felállítását követelte.

A petrográdi kormányzóság munkás- és katona-szovjetjeinek kronstadti konferenciája határozatilag kimondotta, hogy nem támogatja az ideiglenes kormányt és harcolni fog a szovjethatalomért.

Október 7.

Lenin levelet írt „a pétervári városi konferenciának, zárt ülésen való felolvasás céljából".

Lenin illegálisan megérkezett Finnországból Petrográdra.

Október 8.

Lenin cikket írt „Egy kívülálló tanácsai" címen és levelet intézett „Az Északi terület szovjetkongresszusán résztvevő bolsevik elvtársakhoz".

Megjelent a Balti hajóhad II. kongresszusának felhívása a világ elnyomottjaihoz. A felhívás ecsetelte a Balti hajóhad forradalmár tengerészeinek hősies harcát a német hajóhad ellen.

Ufában a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszó alatt folyt le a helyőrség és a munkások tüntetése.

Október 9.

A petrográdi munkás- és katonaszovjet a bolsevikok javaslatára elhatározta, hogy Petrográd védelmére forradalmi katonai bizot ságot szervez.

Petrográdon az obuchov-gyári munkások sokezres gyűlése határozatilag követelte a burzsoá kormány megdöntését és szovjethatalom létesítését.

Október 10.

A „Rabócsij Puty" c. ujságban megjelent Sztálin cikke: „Az ellenforradalom mozgósít — készüljetek az ellenállásra".

A bolsevik párt Központi Bizottsága Lenin részvételével ülést tartott. Elfogadták Lenin javaslatát a fegyveres felkelésnek a legközelebbi napokban való megkezdéséről. Ezen az ülésen a Központi Bizottság Politikai Irodát választott.

Október 11.

A putyilov-gyári munkások gyűlésén egyhangúlag elfogadott határozatban kö-

vették a hatalom átadását a szovjetek kezébe és a munkásosztály felfegyverzését.

Október 11—13.

Az Északi terület munkás- és paraszt-szovjetjeinek kongresszusa Petrográdon a bolsevikok vezetése alatt folyt le.

Október 12.

A petrográdi szovjet végrehajtó bizottságának zárt ülésén elfogadott határozatban megjelölték a forradalmi katonai bizottság feladatait.

Október 13.

A „Rabócsij Puty" c. ujságban megjelent Sztálin cikke: „A szovjethatalom".

A „Rabócsij Puty" c. ujságban közlemény jelent meg arról, hogy a petrográdi szovjet keretében munkásgárdaosztályt szerveznek.

A bakui munkás- és katonaszovjet ülésén elfogadták a mensevik — eszer végrehajtó bizottság lemondását. Megvá'asztják a munkás és katonaküldöttek ideiglenes végrehajtó bizottságát a bolsevik Saumján elnöklete alatt

Október 13—15.

A jekaterinburgi körzet munkás- és katonaszovjetjeinek jekaterinburgi II. kongresszusa követelte, hogy a szovjetek azonnal vegyék át a hatalmat és hogy a II. összoroszországi szovjetkongresszust a kitűzött időpontra hívják össze.

Október 14.

Minszkben a munkás- és katonatanács végrehajtó bizottságának elnökségébe kizárólag bolsevikokat választottak.

Október 15.

A bolsevik párt petrográdi bizottsága zárt ülést tartott. Megállapították a Központi Bizottság október 10-i határozatával kapcsolatban a fegyveres felkelés előkészítésére szükséges rendszabályokat.

Október 16.

A bolsevik párt Központi Bizottsága a pártszervezetek képviselőivel együtt ülést tartott. A fegyveres felkelésről tárgyaltak. Elfogadták Lenin határozati javaslatát a fegyveres felkelés előkészítéséről.

A felkelés vezetésére Sztálinnal az élén Pártközpontot választottak.

A petrográdi munkás- és katonaszovjet kimondotta, hogy október 22-én megrendezi „a petrográdi szovjet napját".

A Volga-vidék területi szovjetkongresszusa Szaratovban határozatot fogadott el a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadásáról.

A Vlagyimiri kormányzóság szovjetkongresszusa bolsevik végrehajtóbizottságot választott. A hatalom ténylegesen a szovjetek kezébe ment át.

Október 16—17.

Lenin „Az elvtársakhoz" írt levelében megsemmisítő kritikának vetette alá Zinovjev és Kámenyev áruló fellépését a fegyveres felkelés ellen.

Október 16—24.

Irkutszkban lefolyt az I. össz-szibériai szovjetkongresszus. Határozatot fogadtak el a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadásáról. A kongresszus megválasztotta a szibériai szovjetek első központi végrehajtó bizottságát. (Centroszibir).

Október 17.

Petrográdon megnyílt a gyári és üzemi bizottságok összoroszországi értekezlete, mely amellett foglalt állást, hogy a hatalmat a szovjetek vegyék át, és elfogadta a bolsevik párt által előterjesztett összes határozati javaslatokat.

A Délnyugati vidék munkás- és katonaszovjetjeinek területi tanácskozása Kievben határozatilag követelte a hatalom átadását a szovjetek kezébe.

Október 18.

A „Novaja Zsizny" c. ujság 156. számában megjelent Zinovjev és Kámenyev árulók nyilatkozata, mely szerint ők „az adott helyzetben" állást foglalnak „minden olyan kísérlet ellen, mely a fegyveres felkelés kezdeményezésének vállalására irányul".

Az ideiglenes kormány az árulóktól kapott figyelmeztetés után elhatározta, hogy a bolsevikok várható akciójának megakadályozása céljából intézkedéseket tesz.

Lenin a bolsevik párt tagjainak írt levelében leleplezte Zinovjev és Kámenyev árulását.

Az Izmajlovszkij- gárdaezred katonái gyűlésükön kimondották, hogy az ezred kész

támogatni a petrográdi munkás és katonaszovjetet harcában, melyet minden hatalomnak a szovjetek kezébe való átadásáért folytat.

A petrográdi helyőrség ezred- és századbizottsági küldötteinek a Szmolniban tartott zárt gyűlése, melyen Petrográd és környéke csaknem összes katonai egységeinek képviselői résztvettek, a fegyveres felkelés mellett foglalt állást.

Október 19.

Lenin az OSzDMP (bolsevikok) Központi Bizottságának írt levelében követelte, hogy Zinovjevet és Kámenyevet zárják ki a pártból.

A tartalék vadász gárdaezred gyűlése kimondotta, hogy nem veti magát alá az ideiglenes kormánynak s kizárólag a petrográdi szovjetet ismeri el; követelte a hatalom átadását a szovjetek kezébe.

Az ideiglenes kormány katonái szétverték a kalugai szovjetet. A bolsevik érzületű kalugai helyőrség fegyveres ellenállást fejtett ki.

Október 20.

Lenin cikket írt „A parasztok újabb becsapása az eszerek pártja által" cimmel.

A bakui olajvidék balachánii kerülete üzemi bizottságainak konferenciája határozatilag követelte, hogy a hatalmat adják át a szovjetek kezébe és azonnal alakítsák meg a Vörös Gárdát.

Október 21-re virradó éjjel a forradalmi katonai bizottság megbízottakat nevezett ki a petrográdi helyőrség összes csapataihoz.

Október 20 –26.

Vlagyivosztokban lefolyt a szakszervezetek I. távolkeleti kongresszusa, mely állást foglalt a hatalomnak a szovjetek kezébe való átadása mellett és kimondotta a petrográdi II. szovjetkongresszus támogatását.

Október 21.

A petrográdi helyőrség ezredbizottságainak küldöttgyűlése határozatilag kimondotta a forradalmi katonai bizottság teljes támogatását és követelte a II. szovjetkongresszus összehívását. A gyűlés azt ajánlotta, hogy „a petrográdi szovjet napján" (október 22-én) tartsanak szemlét a petrográdi katonák és munkások harci erői felett.

A taskenti munkás- és katonaszovjet a század- és ezredbizottságokkal együtt tartott ülésén a II. összoroszországi szovjetkongresszus küldöttjének adandó utasítások kérdésében elfogadta a bolsevikok határozati javaslatát, hogy minden hatalmat a szovjetek kezébe adjanak át.

A bolsevik párt Központi Bizottságának ülésén Dzerzsinszkij jelentése alapján elhatározták, hogy a Központi Bizottság a petrográdi szovjet megerősítésére Sztálinnal és Dzerzsinszkijjel az élén az elvtársak egy csoportját küldi ki.

Október 22.

Petrográdon megtartották a „Petrográdi szovjet napját". A katonai alakulatoknál, a gyárakban és üzemekben a bolsevikok befolyása alatt hatalmas gyűlések folytak le.

Az „Auróra" cirkáló parancsot kapott a szovjettől, hogy maradjon Petrográdon.

Cáricinben a bolsevikok vezetésével munkástüntetés folyt le a „Minden hatalmat a szovjeteknek!" jelszó alatt.

Az V. hadsereg Dvinszkben megtartott kongresszusán hadsereg-végrehajtóbizottságot választottak, melynek élén bolsevikok álltak.

Október 23.

A petrográdi szovjet forradalmi katonai bizottsága „Petrográd lakosságához" intézett felhívásában közli, hogy a katonai alakulatokhoz és a főváros és a környék különösen fontos pontjaira megbízottakat nevezett ki.

Október 24.

A fegyveres felkelés vezetésére kiküldött pártközpont tagjai, Sztálin és Szverdlov a forradalmi katonai bizottság vezetőivel együtt kidolgozzák a felkelés részletes tervét.

A forradalmi katonai bizottság parancsára az összes katonai alakulatokat harci készenlétbe helyezik.

Az ideiglenes kormány sürgősen intézkedéseket tesz a felkelés megelőzésére.

Az összes hadapródiskolákat harci készenlétbe helyezték. A város legfontosabb pontjait hadapródőrségek szállják meg.

Az ideiglenes kormány elhatározta a „Rabócsij Puty" és a „Szoldát" c. ujságok betiltását és elrendelte a július 3-i és 4-i eseményekben résztvett bolsevikok azonnali letartóztatását.

A katonai kerület parancsnoksága elrendelte a forradalmi katonai bizottság által a katonai alakulatokhoz kinevezett

megbízottak eltávolítását és bíróság elé állítását.

A petrográdi katonai kerület főparancsnoka elrendelte a petrográdi szovjet telefonjainak sürgős kikapcsolását és a hidak felvonását, hogy a proletár kerületeket elvágják a központtól.

Reggel 10 órakor a vörösgárdisták és a forradalmi katonák Sztálin utasítására visszaszorították az ideiglenes kormány páncélgépkocsijait és kettőzött őrséget állítottak fel a „Rabócsij Puty" c. ujság nyomdájánál és szerkesztőségénél.

A „Rabócsij Puty" c. ujság délelőtt 11 órakor megjelent Sztálin „Mire van szükségünk?" c. vezércikkével.

A Péter-Pál-erőd helyőrsége átment a felkelők oldalára. A Péter-Pál-erőd arzenáljánál egész napon át folyt a fegyverek kiosztása a katonai alakulatok és a Vörös Gárda részére.

A forradalmi katonai bizottság parancsot adott az „Auróra" cirkálónak, hogy összetolja a Néva folyó hídjait.

Este Lenin levelet írt „A Központi Bizottság tagjainak", melyben a fegyveres felkelés azonnali megkezdését követeli.

Éjszaka Lenin megérkezett a Szmolniba.

Október 25.

A petrográdi forradalmi katonai bizottság reggel 10 órakor Lenin-írta felhívással fordult „Oroszország polgáraihoz". A felhívás közölte a Kerenszkijféle burzsoá kormány megdöntését és a hatalom átmenetelét a forradalmi katonai bizottság kezébe.

Délután 2 óra 35 perckor megnyílt a petrográdi munkás- és katonaszovjet sürgősen összehívott rendkívüli ülése, ahol közölték, hogy az ideiglenes kormány megdőlt és a hatalom átment a szovjetek kezébe. Lenin beszámolt a forradalom győzelméről és a szovjethatalom feladatairól.

Október 26-ára virradó éjjel két órakor a Vörös Gárda csapatai, a forradalmi matrózok és katonák elfoglalták a Téli palotát. Az ideiglenes kormányt letartóztatták.

Október 25—27.

Október 25-én este 10 óra 40 perckor Petrográdon megnyílt a munkás- és katonaszovjetek II. összoroszországi kongresszusa. A kongresszus Lenin-írta felhívással fordult „A munkásokhoz, katonákhoz és parasztokhoz!". Október 26-ról 27-re virradó éjjel a kongresszus elfogadta a békéről és a földről, valamint a munkás- és parasztkormány—a Népbiztosok Tanácsa megalakításáról szóló dekrétumokat. A Népbiztosok Tanácsa elnökéül Lenint,a nemzetiségi ügyek népbiztosává Sztálint választották meg.

Október 25.

A bolsevik párt moszkvai bizottsága elhatározta, hogy a felkelés vezetésére harci központot létesít.

A moszkvai munkás- és katonaszovjet együttes ülésén a bolsevikok javaslatára határozatot fogadtak el, hogy Petrográd minden irányú támogatása céljából forradalmi bizottságot szerveznek.

Moszkvában a Vörös Gárda osztagai megszállták a postát, a távíró- és telefonközpontot.

Moszkvában a mensevikek, az eszerek-a kadetok és a többi ellenforradalmi pártok képviselői megalakították az ellenforradalom központját, a „közbiztonsági bizottságot."

Minszkben, Vlagyimirben, Ivanovo-Voznyeszenszkben, Lugánszkban, Orechovo-Zujevoban, Kronstadtban, Dorpátban kikiáltották a szovjethatalmat.

Pszkovban a petrográdi és a pszkovi szovjet, a hadsereg, a vasutasok és még számos más szervezet képviselőiből megalakult az északnyugati forradalmi katonai bizottság.

Október 26.

A moszkvai forradalmi katonai bizottság parancsot adott a helyőrségnek, hogy az összes katonai alakulatokat helyezzék harci készenlétbe.

A párt moszkvai körzeti bizottsága és területi irodája határozatot hoztak arról, hogy beszüntetnek mindenféle tárgyalást a fehérgárdistákkal, és a harci központoknak kiadták a parancsot, hogy folytassák a döntő harcokat.

A Pártközpont utasítására a moszkvai forradalmi katonai bizottság betiltotta a „Ruszkoje Szlovo", „Utro Rossziji" „Russzkije Vjedomosztyi" és a „Rannyeje Utro" c. burzsoá ujságokat.

Kazánban, a Don-menti Rosztovban, Ufában, Rjazánban, Jekaterinburgban, Kamenyec-Podolszkban, Revalban, Vendenben kikiáltották a szovjethatalmat.

Október 27.

Újra megjelent a bolsevikok központi lapja, a „Právda" (a „Rabócsij Puty" c. ujság helyett).

A szovjetkormány rádión békeajánlattal fordult a hadviselő államokhoz.

Petrográdon feloszlatták a hajóhad központi vezetőségét, amely „A haza és a forradalom megmentésének bizottsága" nevű ellenforradalmi szervezetet támogatta. A haditengerészeti forradalmi bizottság felhívást bocsátott ki a szovjethatalom támogatására.

A moszkvai forradalmi katonai bizottság elvetette a moszkvai hadkerület parancsnokának ultimátumát és harcra hívta fel a munkásokat és katonákat.

A forradalmi csapatok első fegyveres összeütközése a hadapródokkal a moszkvai Vörös-téren.

Szamarában, Szaratovban, Vitebszkben, Jaroszlávlban kikiáltották a szovjethatalmat.

Október 27—31.

Taskentben kikiáltották a szovjethatalmat.

Október 28.

Nyizsnij-Novgorodban, Tverben kikiáltották a szovjethatalmat.

Moszkvában a hadapródok áruló módon kezükbe kerítették a Kremlt és vérfürdőt rendeztek a Kreml forradalmi helyőrsége közt.

Október 29.

Petrográdon leverték a hadapródok ellenforradalmi lázadását.

Krasznojárszkban kikiáltották a szovjethatalmat.

Október 30.

Voronyezsben és Gomelben kikiáltották szovjethatalmat.

Moszkvában a hadapródok megszegték a fegyverszünetet és felújították a hadműveleteket.

Október 30—31.

Szmolenszkben kikiáltották a szovjethatalmat.

Október 31.

Az I., II., III., V., VIII., X. és XII. hadsereg képviselői közölték a petrográdi forradalmi katonai bizottsággal, hogy teljes mértékben támogatják a szovjethatalmat.

A Pulkovo körüli magaslatoknál szétverték Krasznov tábornok csapatait. A szovjetcsapatok elfoglalták Cárszkoje Szelot. A fehérgárdista kozákok Gatcsina felé vonultak vissza.

November 1.

A szovjetcsapatok elfoglalták Gatcsinát. Krasznov tábornokot és Kerenszkij vezérkarát letartóztatták. A kozákok átpártoltak a forradalmi csapatokhoz.

Arjolban kikiáltották a szovjethatalmat.

November 2.

A Népbiztosok Tanácsa Lenin és Sztálin aláírásával közzétette az „Oroszország népeinek jogairól" szóló deklarációt.

A moszkvai forradalmi katonai bizottság este 9 órakor hadparancsban közölte, hogy Moszkvában győzött a szocialista forradalom.

Pszkovban kikiáltották a szovjethatalmat.

A munkás- és katonaküldöttek bakui szovjetje kikiáltotta Bakuban a szovjethatalmat.

November 3.

A vörösgárdisták hajnali 3 órakor bevették a Kremlt. A Kreml elfoglalása megkoronázta a forradalom győzelmét Moszkvában.

November 4.

Caricinben kikiáltották a szovjethatalmat.

Molotovot a szovjetek összoroszországi központi végrehajtó bizottsága helyettes elnökévé nevezték ki.

November 5.

Lenin a Népbiztosok Tanácsa nevében felhívást írt „A lakossághoz", közölte, hogy Petrográdon és Moszkvában végleg győzött a proletárforradalom és kifejtette a szovjethatalomért való harc feladatait a vidéken.

November 7.

Mologyecsnoban megnyílt a X. hadsereg III. kongresszusa. A kongresszuson bolsevik többségű új hadseregbizottságot, valamint forradalmi katonai bizottságot választottak.

November 8.

Lenin javaslatára J. M. Szverdlovot megválasztották az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elnökévé.

November 9.

A Népbiztosok Tanácsa nevében Lenin rádióüzenetet írt: „Mindenkinek, mindenkinek, mindenkinek...", amelyben közölte Duchonyin hadseregfőparancsnok letételét, mert vonakodott alávetni magát a szovjetkormánynak, és új hadseregfőparancsnok kinevezését.

November 10.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság dekrétumot adott ki a „rendek és polgári rangok eltörléséről".

November 10—25.

A parasztszovjetek rendkívüli összoroszországi kongresszusa Petrográdon.

November 14.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság elfogadta a munkásellenőrzésről szóló rendeletet.

Novgorodban kikiáltották a szovjethatalmat.

November 15.

A parasztszovjetek központi végrehajtó bizottsága egyesült az összoroszországi központi végrehajtó bizottsággal.

November 15—21.

Taskentben a harmadik országos tanácskongresszus megválasztotta Turkesztán Népbiztosi Tanácsát és a turkesztáni országrész szovjetjeinek központi végrehajtó bizottságát. Határozatban mondották ki, hogy a hatalom a vidéken a szovjetek kezébe megy át és elhatározták mohamedán munkásszovjetek szervezését.

November 18.

Vlagyivosztokban és Mogilevben kikiáltották a szovjethatalmat.

Berdicsevben megnyílt a Délnyugati front hadseregének rendkívüli kongresszusa. A kongresszus forradalmi katonai bizottságot választott, mely első számú parancsában kijelentette, hogy az országban a legfelsőbb hatalom a Népbiztosok Tanácsa.

November 18—20.

A Minszki és Vitebszki kormányzóság parasztszovjetjeinek III. kongresszusa a bolsevikok vezetése alatt folyt le s Bjelorussziát a forradalmi Oroszország elválaszthatatlan részének ismerte el.

November 19.

Irkutszkban kikiáltották a szovjethatalmat.

November 20.

Mogilevben a régi főhadiszálláson elfojtották az ellenforradalmi lázadást. A főhadiszállást megszállták a szovjetcsapatok.

November 22.

A Népbiztosok Tanácsa Lenin és Sztálin aláírásával felhívást intézett „Oroszország és a Kelet összes dolgozó mohamedánjaihoz".

Kisinyevben (Besszarábia) kikiáltották a szovjethatalmat.

November 25.

A Népbiztosok Tanácsa felhívással fordult a dolgozó kozákokhoz, melyben kifejti az októberi forradalom vívmányait és az ellenforradalom elleni harc szükségességét.

Megjelent a Népbiztosok Tanácsa felhívása „Az egész lakossághoz", amelyben a lakosságot harcra szólítják Kalégyin tábornok és Dutov kozákfőnök ellenforradalmi lázadásai ellen.

Vjatkában kikiáltották a szovjethatalmat.

November 26.

Kurszkban kikiáltották a szovjethatalmat.

November 27.

Szamarkandban kikiáltották a szovjethatalmat.

November 28.

A Népbiztosok Tanácsa Lenin javaslatára dekrétumot fogadott el „A forradalom ellen irányuló polgárháború vezéreinek letartóztatásáról".

Kalugában kikiáltották a szovjethatalmat.

November 29.

Harbinban kikiáltották aszovjethatalmat.

November 30.

Omszkban kikiáltották a szovjethatalmat.

December 1.

Az összoroszországi központi végrehajtó bizottság megerősítette a Legfelsőbb Népgazdasági Tanács szervezéséről szóló dekrétumot.

Novorosszijszkban kikiáltották a szovjethatalmat.

December 2.

Kosztromában kikiáltották a szovjethatalmat.

Kalégyin kozákfőnök fehér-kozák bandái elfoglalták a Donmenti Rosztovot.

December 3—5.

Kievben lefolyt Ukrajna bolsevikjeinek első területi kongresszusa.

December 4.

Az Oroszországi Szövetséges Szocialista Köztársaságok Népbiztosi Tanácsa kiáltvánnyal fordult az ukrán néphez, melyben elismerte az ukrán nép önrendelkezési jogát és követelte az ukrán központi rada ellenforradalmi tevékenységének beszüntetését.

December 5.

Ashabadban kikiáltották a szovjethatalmat.

Feloszlatták a petrográdi szovjet forradalmi katonai bizottságát és hatáskörét átadták az összoroszországi központi végrehajtó bizottság ellenforradalom ellen küzdő osztályának.

TARTALOM

Első fejezet

MEGÉRETT A VÁLSÁG

1. LENIN FELKELÉSRE HÍV 9
2. A FELKELÉS FELÉ 23
3. A BOLSEVIK PÁRT DIREKTÍVÁI 28
4. AZ ÉSZAKI TERÜLET SZOVJETKONGRESSZUSA 38

Második fejezet

A ROHAM MEGSZERVEZÉSE

1. A TÖBBSÉG MEGHÓDÍTÁSA AZ ORSZÁGBAN 45
2. PETROGRÁD BOLSEVIKJEI ELŐKÉSZÍTIK A ROHAMOT . 51
3. A MOSZKVAI BOLSEVIKOK ELŐKÉSZÍTIK A FELKELÉST . 59
4. A VOLGA-MENTÉN 76
5. A DON-VIDÉKEN 85
6. AZ URALBAN 89
7. SZIBÉRIÁBAN 97
8. A SZOVJETHATALOMÉRT VÍVOTT HARC NEHÉZSÉGEI A NEMZETISÉGI VIDÉKEKEN ÉS AZ ORSZÁG HATÁRVIDÉKEIN 105
9. UKRAJNÁBAN 108
10. ÉSZAK-KAUKÁZUSBAN 120
11. BJELORUSSZIÁBAN 127

12. A BALTI-TENGER MELLÉKÉN 138
13. DÉL-KAUKÁZUS 143
14. KÖZÉP-ÁZSIA 149

Harmadik fejezet

A FEGYVERES FELKELÉS ELŐKÉSZITÉSE PETROGRÁDON

1. A BOLSEVIK PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA — A FELKELÉS SZERVEZŐJE 157
2. ÁRULÁS 170
3. A DÖNTŐ HARC ELŐESTÉJÉN 176

Negyedik fejezet

A PETROGRÁDI FELKELÉS

1. A FELKELÉS KEZDETE 195
2. AZ ELLENFORRADALOM VEZÉRKARÁBAN 207
3. A FORRADALOM VEZÉRKARÁBAN 217
4. KERENSZKIJ SZÖKÉSE 231
5. OKTÓBER 25—A GYŐZELMES SZOCIALISTA FORRADALOM ELSŐ NAPJA 236
6. A TÉLI PALOTA OSTROMA 247
7. A TÉLI PALOTA BEVÉTELE 256
8. AZ OKTÓBERI FELKELÉS—A GYŐZELMES PROLETÁRFELKELÉS KLASSZIKUS PÉLDÁJA 266

Ötödik fejezet

A MÁSODIK ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUS

1. A KONGRESSZUS MEGNYITÁSA 273
2. A NAGY PROLETÁRFORRADALOM DEKRÉTUMAI 284

Hatodik fejezet

A SZOVJETELLENES LÁZADÁS LEVERÉSE

1. A SZOVJETHATALOM ELLEN IRÁNYÚLÓ ELLENFORRADALMI FELKELÉS MEGSZERVEZÉSE 297
2. ELLENFORRADALMI TÁMADÁS PETROGRÁD ELLEN . . . 310

3. A HADAPRÓDOK PETROGRÁDI FELKELÉSE A SZOVJETEK ELLEN 323
4. A PROLETÁR PETROGRÁD A FEHÉRGÁRDISTÁK ELLENI HARCBAN 334
A KERENSZKIJ-KRASZNOV-LÁZADÁS LEVERÉSE 346

Hetedik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM MOSZKVÁBAN

1. A FELKELÉS KEZDETE 363
2. TÁRGYALÁSOK A FEHÉREKKEL 376
3. A FEHÉREK ULTIMÁTUMA 380
4. A KREML FELADÁSA 390
5. A FORRADALMI CSAPATOK TÁMADÁSA 402
6. FEGYVERSZÜNET 416
7. A FEGYVERSZÜNET UTÁNI HADMŰVELETEK 424
8. AZ ELLENFORRADALOM LEVERÉSE 429
9. A FEHÉREK BEHÓDOLÁSA 438

Nyolcadik fejezet

A PROLETÁRFORRADALOM A FRONTON

1. A FŐHADISZÁLLÁSON 445
2. AZ OKTÓBERI NAPOK AZ ÉSZAKI FRONTON 449
3. AZ OKTÓBERI NAPOK A NYUGATI FRONTON 462
4. A FORRADALOM MENETE A DÉLNYUGATI, A ROMÁN ÉS A KAUKÁZUSI FRONTON 484
5. A FŐHADISZÁLLÁS FELSZÁMOLÁSA 495

Kilencedik fejezet

A HATALOM MEGSZERVEZÉSE

1. A BEHÓDOLÓK BLOKKJÁNAK BUKÁSA 507
2. HARC AZ ÉHSÉG ÉS A SZABOTÁZS ELLEN 522
3. A MUNKÁS-, KATONA- ÉS PARASZTSZOVJETEK EGYESÜLÉSE 532

4. A KADET-ELLENFORRADALOM TÁMADÁSA 538
5. A BURZSOÁ HATALMI APPARÁTUS SZÉTZÚZÁSA ÉS A SZOVJET ÁLLAMAPPARÁTUS MEGTEREMTÉSE 544
6. A FORRADALMI KATONAI BIZOTTSÁG 561

* * *

Forrásművek 569
A legfontosabb események dátumai 574

A MÁSODIK KÖTET SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁGA:

G. F. ALEXANDROV, I. I. MINZ, P. N. POSZPJELOV,

J. JAROSZLAVSZKIJ